

1924 ten
GÜNÜMÜZE
CUMHURİYET
GAZETESİ'nden
ATATÜRK
ÜZERİNE
YAZILAR

Cumhuriyet
“81

ARPAZ MATBAACILIK TESİSLERİ
Yerebatan Sarayı Cad. Salkım Söğüt Sok. No. 18/A
Tel : 20 81 87 — Cağaloğlu — İSTANBUL

Sunuş

Okurlarımız bilirler: 1974'den bu yana yayımladığımız Cumhuriyet Yıllığı ile bir yıl içinde olagelen iç ve dış politika, ekonomi, edebiyat, sanat vb. olaylar üstüne gazetemizde çıkmış önemli yazıları bir araya getirip halka sunmaktayız.

Atatürk'ümüzün 100. doğum yılı nedeniyle bu kez Yıllığın kapsamını genişleterek sadece Atatürk'e ve Atatürk'le ilgi çeşitli konulara ayırmayı uygun bulduk. Cumhuriyet, rejimle yaşıt sayılacak bir yayın organıdır. Cumhuriyet 29 Ekim 1923'de ilan edilmiş, Cumhuriyet gazetesi de 7 Mayıs 1924'de yayın hayatına atılmıştır. İsim babası Atatürk'tür. Halkla birlikte, halk tarafından halk için bir yönetim biçimini ülkemizde üstün kılmak, Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırarak gerçek demokrasiyi bu topraklarda egemen kılmak amacını Cumhuriyet gazetesi

7 Mayıs 1924 günlü ilk sayısında açıkca belirtmişti. O günden bu güne 57 yıl geçmiş, kuşaklar kuşakları izlemiş, buna karşın gazetemiz amacından bir adım sapmaksızın ilk günü tuttuğu yolda görevini aynı yüreklilikle sürdürmektedir.

Cumhuriyet ilk yayınlandığı sırada Atatürk 43 yaşında idi. Bir rastlantı olarak bugün Onu yitireli 43 yıl oluyor.

Gerçek demokrasi uğruna verdiğimiz savaşım, özellikle Atatürk'ün ölümünden bu yana kolay olmamıştır. Elinizde tuttuğunuz bu Yıllık'ta harcadığımız çabaların topluca bir yankısını bulacaksınız. Ölümünden 43 yıl sonra adını Onun koyduğu bir yayın organını bugüne dek yaşatabilmiş olmak bizim için başlıca övünç kaynağıdır.

NADİR NADİ

Gazi Paşa Hazretlerinin önemli demeci

● Ankara'dan İstanbul'a gitmekte olduğum için ilk sözler dört yıl önce geldiğimiz Ankara ile dört yıl önce bıraktığımız İstanbul üzerinde ve bu iki şehrin şimdiki durumları üzerinde olmuştur. Bu konuda Gazi'nin sözlerini aslına çok uygun olabilmesine özen göstererek işte yazıyorum:

— «Doğrudur, az zamanda alınan pek çok yol. Kuşku yok. İstanbulumuz güzeldir, fakat Ankara'mız bütün eksiklerine karşılık, daha az güzel değildir. Onu özellikle bizler biliriz değil mi? Üstelik şimdi Ankara; devletimizin merkezidir de. Gerçekten Ankara, durumu bakımından yurdumuzda idare merkezi olmak bakımından çok çekici ve güvenlik verici bir noktadır. Benim kararlarım, harekât ve teşebbüslerim üzerinde tabii olarak etkilerini göstermiştir. Gerçekten işe yurdun doğusunda, doğu sınırından başladım. Sonra daha batıya gelme zorunluluğunu duydum. Sonunda Ankara'da durdum ve yurt işlerini, ulusun istetine uygun olarak yönetmek için başka yere gitmeye gerek duymadım. Türkiye'nin ve Türk ulusunun ve Türk ulusu çıkarlarının en güvenli savunması da ancak Ankara'dan olabileceği olaylarla doğrulanmıştır. En güç koşullar içinde en az hazırlıklı olduğumuz halde en büyük darbelerin karşılık olarak vurulabilmesinin en güçlü etkenleri arasında Ankara'nın coğrafi yeri bulunmaktadır.

Ankara'nın doğal ve coğrafi yerine değer katan bir yön daha vardır: Ankaralıları en acı ve felâketli günlerde ulus her yandan türlü araçlarla zehirlerirken yurdun ve ulusun gerçek kurtuluşuna yönelik girişimler için inan ve güvenlerini bir an dahi sarsmamışlardır.

Ankara'ya ilk kabul olduğum gün sade-

ce bir vatandaş, ulusun yalnızca bir ferdiydim. Hiç bir sıfatım, yetkim ve unvanım yoktu. Böyle olmakla birlikte Ankara ve dolayları bütünüyle, çocukları, kadınları, yaşlılarıyla Ankara şehrinden Dikmen tepesine kadar bütün sahrayı doldurmuş ve beni karşılamıştır. İstasyondan hükümet dairesine kadar uzayan caddenin iki yanı eski Türk kıyafetine girmiş bıçakları ve tabancaları ellerinde Ankara gençleriyle dolmuştu. Bu gençler ve onlarla birlikte bütün halk : «Yurdu ve ulusu düşmandan kurtarmak için hepimiz ölmeye hazırız, emrinizi bekliyoruz.» diye bağırıyorlardı.

O zaman Ankara istasyonu yabancı subay ve askerlerinin işgalinde bulunuyordu. O güne kadar Ankaralıları ölü ve Ankarayı bir yıkıntı sanan bu yabancılar, bu yüce görünüş karşısında ilk kaygılarını ortaya koymaktan kendilerini alamamışlardır.

Ben Ankara'yı coğrafya kitabından çok tarihte öğrendim ve cumhuriyet merkezi olarak öğrendim. Gerçekten Selçuklu yönetiminin parçalanması üzerine Anadolu'da oluşan küçük hükümetlerin adlarını okurken birtakım beylikler arasında bir de Ankara Cumhuriyetini görmüştüm. Tarih sayfalarının bana bir cumhuriyet merkezi olarak tanıttığı Ankara'ya ilk kez geldiğim o gün de gördüm ki orada geçen yüzyıllara rağmen Ankara'da hâlâ o cumhuriyet yeteneği sürüyor. Türkiye'nin hemen bütün bölgelerini gezdiğim ve gördüğüm için hükmettim ki o zaman adları cumhuriyet olmayan başka yerlerin bugünkü halkı da aynı yetenekten asla uzak değildir.

Beni, Türkiye'ye en uygun merkez Ankara olabileceğini düşünmeye yönelten ilk neden çok eskidir ve fennidir. Bu noktayla ilgili gö-

rüşlerim İstanbul'da bulunduğum her zaman, - hayatımın pek az günleri İstanbul'da geçmiştir - yeniden uyanmıştır. Özellikle Dünya savaşından sonra girdiğimiz Mütareke günlerinde İstanbul sokaklarını dolduran yabancı sün-güleri, Boğaziçi'nin sularını karartan düşman zırhlıları bu görüşlerimi sabit fikir haline getirdi ve artık hiçbir kişiye, hiçbir düşünceye ve hiçbir programa zerre kadar iltifat etmek-sizin bu boğucu havadan çıkmak konusunda-ki bütün dünyaca bilinen kararımı verdim.

Beni İstanbul'dan Samsun'a götüren vapur Boğaziçi'ni bırakarak Karadeniz'e girerken İstanbul ufuklarına baktım. Orada her türlü savunması engellenmiş, kalp ve vicdanları kan ağlayan, dimağları yanan İstanbul halkı için ağladım, gözlerim yaşardı. Fakat bu sevgili kardeşlerin mutlaka kurtulacağına o kadar inanıyordum ki bu güven benim için teselli yerine geçti.

Bundan sonraki teşebbüs ve olaylar hemen hepinizce bilinmektedir sanıyorum. Özellikle İstanbul'dan ayrıldığım günden önceki olayları ayrı bir bölüm olmak üzere, o günden bugüne kadar geçen olayların elde bulunan belgelerini tasnif ederek hatırlarımı yazmak niyetindeyim. Bunu yapmayı gelecek kuşak için, Türk cumhuriyeti tarihi için bir görev de sayıyorum. Bilirsiniz ki, herhangi bir tarihi elinize aldığınız zaman onun gerçeğe uyup uymadığına güven getirmek için dayandığı kaynak ve belgeleri araştırılır. Bizim şimdiye kadar doğru bir ulusal tarihe sahip olamayışımızın nedeni tarihlerimizin, gerçek okurların belgelere dayanmaktan çok, ya birtakım övgülerin yada birtakım bencillerin gerçek ve mantıktan uzak sözlerinden başka kaynak bulamamak bahtsızlığıdır.»

● Mütarekenin kara günlerinde Paşa ile İstanbul'da defalarla konuşmuştuk. Anadolu'ya geçmeleri olaganüstü örgütlerle birlikte gerçekleşmeye başlamıştı. Onlardan söz ettik, özellikle kongrelerden konuştuk. Bu konuda buyurdular ki:

— «İstanbul'dan ayrılma zorunluluğu İstanbul'da meydana gelen üzücü şartlardandı. Anadolu'ya geçmekteki amacım, Anadolu'nun ortasında ve Türk ulusunun büyük kütlesi içinde Türk ulusunun yüksek yaradılışına ve sarsılmaz azim ve inancına dayanmaktı. Bundan başka hiçbir tedbirin yurt ve ulusun derin yarasına deva olamayacağına kesin kana-ya varmıştım. Onun için Samsun'a ayak bastığım dakikada aldığım ilk tedbir, Samsun ve yöresiyle ilgili olarak yanımda bulunanlara gerekli emir ve talimatı vererek hemen güneye yürümek oldu. Fakat yazık ki o günlerdeki sağlık durumum beni onbeş yirmi gün Havza banyolarından faydalanmaya mecbur kıldı. Bu sırada idi ki İstanbul'a çağrıldım. Artık tedaviyi uzatmaya mahal kalmadı. İlk merhale olmak üzere Amasya'ya hareket ettim. Bugüne kadar geçen süre içinde Erzurum

ve Trabzonluların girişimleriyle toplanması kararlaştırılan Erzurum Kongresi hakkında Erzurum'la muhabere edilmiş ve orada hazır bulunmak üzere Erzuruma hareketim kararlaştırılmıştı. Gerçi ben Sivas'ta genel bir kongre yapmaya karar vermiştim. Fakat önce Erzurum Kongresinde bulunmayı ve sonra Sivas kongresini yapmayı faydalı ve tercihe değer buldum. Amasya'da da birkaç gün kalmak gereği doğdu. Havza'dan İstanbul'a çağrılmam nedeniyle alelacele hareket etmiştim. Samsun ve yöresi komutanına uzun zaman için talimat vermek üzere kendisinin yanıma gelmesini emretmiştim. Bundan başka Ankara'da Kolordu komutanına da ad ve kıyafet değiştirerek gelmesini rica etmiştim. Bu komutan resmen, doğrudan doğruya emrim altında değildi. Buna rağmen çağırımı yüksek bir soyluluk ve fedakârlıkla yerine getirdi, bir yüzbaşı üniforması ile güç bir yolculuk yaptı ve beni buldu. Ankara kolordu komutanı, bana çektiği bir şifrede beni seven bir arkadaşın yanında birkaç kişi olduğu halde İstanbul'dan Ankara'ya geldiğini, oraya varışının bana bildirilmesini istediğini yazmıştı. Şifrede adı anılmamış olmakla birlikte bu arkadaşın kim olabileceğini tahmin ettim ve onu da birlikte getirmesini yazdım. Beklediğim kişiler Amasya'ya geldiler. Gereken hususları kendileriyle görüştüm. Samsun ve Ankara komutanları geldikleri yerlere döndüler. Ben karargâhımla ve karargâhımda kalan arkadaşlarla birlikte kararlaştıran yolculuğuma devam ettim. Sivas Kongresine ait bildiriye burada Kurmay Başkanına dikte ettim ve bunun müsveddesini tarihi bir hatıra olmak üzere, hazır bulunanlara imza ettirdim. Buna imza atmakta tereddüt gösteren olduğunu söylersem garip karışamayınız. Yazılan bildiri Türkiye merkezlerine gönderdiğim bir çağrıdan ibarettir.»

● Sivas'taki çalışmalar özellikle önem taşıyordu. Çünkü Damet Ferit Hükümeti oradan düşürülmüş ve İstanbul oradan mebuslar meclisi seçimine zorlanmıştı. Paşanın bu konudaki sözlerini aşağıya kaydediyorum.

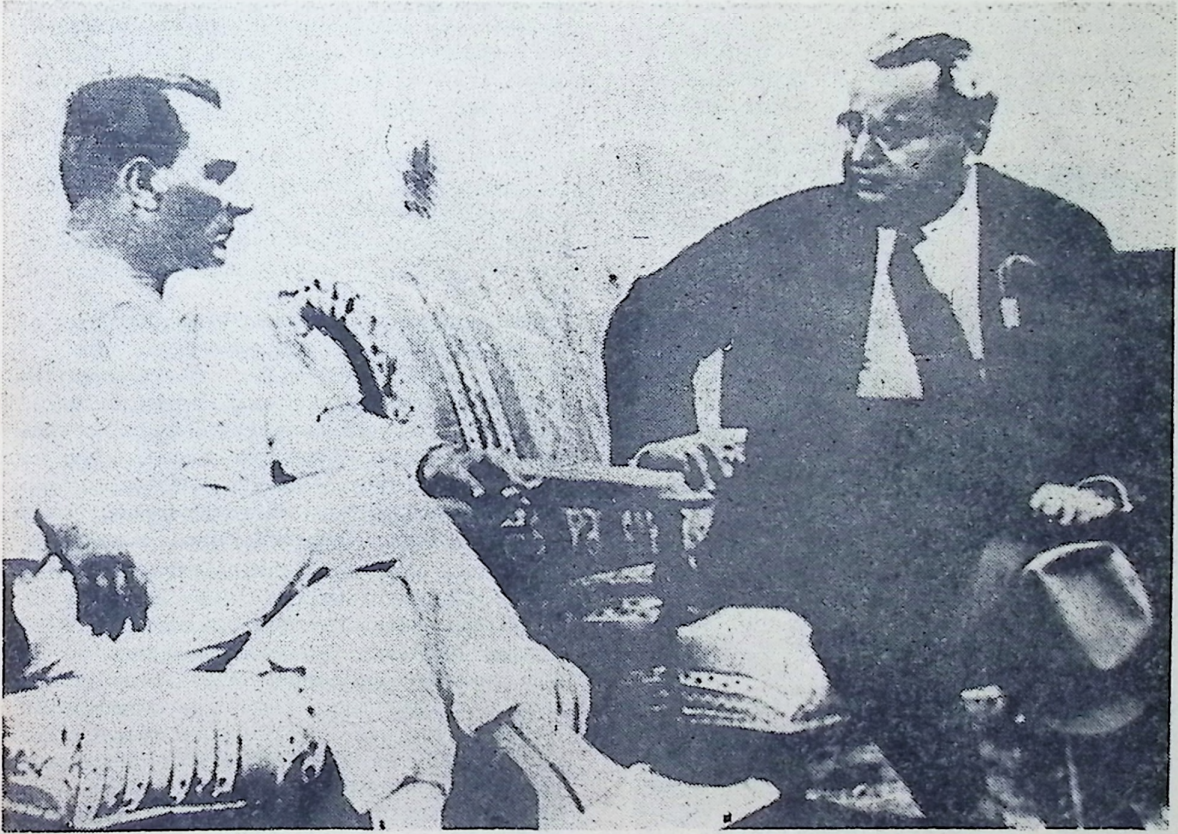
— «Tokat, Sivas, Erzurum görüşmeleri gönlümde büyük ferahlıklar uyandırdı. Anadolu'nun bu temiz halkı ile, fakat halkı ile diyorum, dikkat buyurunuz, ilişki kurdukça teşebbüsümün isabetine dair kanaatim her gün daha çok artıyordu, Erzurum'dan tekrar Sivas'a Genel Kongreyi açmak üzere geldiğim zaman bütün kongre sırasında biraz sıkıntı çektik ki bunlar artık bilinen şeylerdir. Fakat herşeye rağmen memnun idik. Çünkü İstanbul'u milletvekili seçimine zorlamıştı. Yalnız benim unutamayacağım hazin bir mazhariyetsizlik meydana gelmiştir. Tabii bilirsiniz ki Sivas'ta bulunduğum sıralarda İstanbul'dan gönderilen İstanbul Hükümetinin Denizcilik Bakanı ile Amasya'da bir protokol imza ettik. O protokolün içinde bulunanlar arasında esaslı olarak şu vardı:

«Mebuslar meclisinin İstanbul'da toplanmasının felâketi mucip olacağı gerçeğini İstanbul Denizcilik Bakanı kabul etmiştir. Meclisin Anadolu'da uygun bir yerde toplanmasının sağlanmasına çalışacaktır. Bunu başarmadığı takdirde mutlaka Bakanlıktan istifa edecek ve bütün Bakanlar Kurulunun istifasını sağlamaya çaba gösterecektir.»

İşte bu olmamıştır. Bu görüşümün isabetini yazık ki hemen hiç kimseye tasdik ettiremedim. İnsanlar gariptir. Bazan en akıllıların bile, gerçeklerin besateti karşısında gözleri yanlış yönelir.»

● İstanbul'un 18 Mart işgali ardından Kocaeli yarımadasında Anadolu'ya geçerken Kuşçalı yöresinde karşılaştığım gezici bir telgraf merkezi aracılığıyla o zaman Ankara'da bulunan Paşa ile haberleşmiş, kendilerine bir takım sorular sorularak içaçıcı karşılıklar al-

nun durumuna dikkati çekmekten ibaretti sanırım. Sorularımızı cevapsız bırakmadım değil mi? Fakat tabii Ankara'ya vardığınızda bütün gerçekleri anladınız. Bugün de tekrar edeyim ki sorularınızın yalnız üçüncüsüne tam cevap vermiştim. Birinci ve ikinci sorunuzu da cevapsız bırakamazdım. Erzurum merkezindeki telsizimizin çalışmaya başladığını ve herşeyin düşmanı yenmeğe yeteceğini söyleyerek de gerçek dışında cevap vermiş olmadığımı artık şimdi tasdik buyurursunuz. Gerçekte sizin bana sorduğunuz telgraf merkezi mevcut değildi. Fakat bunun mevcut olmaması benim gözümde asıl maksat için ikinci derecedeydi. Mühimmat ve cephane de yoktu ve çok zamanlar tedarik dahi edilememişti. Siz buraya gelmeden kendi kendinize mutlaka bunu tahmin edebilirdiniz. Fakat böyle olmakla beraber çok önemli ve hayati saydığınız bu

mıştım. Altı gün sonra Ankara'ya vardığımda durumu bu teminata uygun bulmamakla birlikte Paşanın en kesin ve herkese güvenlik veren bir huzur içinde olduğunu görmüştüm. Bu hatıraları andık. Onları Paşa da hatırladı ve açıkladı:

— «Evet, Kuşçalı'dan çektiğiniz telgrafı hatırladım. Bana bazı sorular soruyordunuz. Meselâ dünya ile telgraf haberleşmesi sağlanıp sağlanmadığından, cephane ve mühimmatın yeterli olup olmadığından, Yunan ordusu-

noktayı bana sormaktan bir zarar gelmezdi. Benim ise düşmanı yenmek için aslolan azim ve ulusal inanın varlığını gördükten sonra cephane ve sairenin önünde sonunda herhalde sağlanacağına güvenim vardı. Size olumlu cevap vermekte haklı idim .

Düşmanı mutlaka denize dökeceğimize dair olan güvenim ise gerçekten sarsılmayacak biçimdeydi, daima o sertliği korudu. Çünkü duygular ve hayallerle değil, gözlem, inceleme ve hesaba dayanan tedbirlerin kahra-

man ulusumuz tarafından uygulanması büyük bir özveri ve güvenle ele alınmış bulunuyordu.»

● Paşaya Sakarya zaferinden dönüşünde daha ayağının tozu ile duygularını «Bu Türk ulusu çok büyük ulustur, ona lâyık komutan lâzım.» demiş olduğunu hatırlattım. Bütün o kanlı savaşlar ve ulusun o zamanki coşması ve büyük azmi safha safha göz önünden geçmeye başladı. Gözleri ufka yönelik, bir süre dalgın durduktan sonra Paşa anlattı.

— Gerçekten öyledir. Afyon, kesin sonucunu sağlamada çok hesaplı ve belki bu bakımdan daha büyük harekâta sahne olmuş ise de Sakarya'nın değer ve büyüklüğü hiçbir zaman eksilmez. Gerçi Sakarya da hesapsız bir meydan Savaşı değildi. Fakat bunun hesabı yalnız yüce ulusumuzun hamiyet ve ulviliği üzerine kurulmuştu, Ulus, kendisinde varolduğu

na inandığımız bu hamiyet ve ulviliği fazlasıyla gösterdi. Büyük Millet Meclisinin verdiği yetkileri taşıyan Başkomutan bir iki bildiri ile ulusa durumu ve görevleri hatırlattı. Bu sesleniş bütün bir ulusu, bütün bir ulusu bütün bir hükümet örgütünü ayaklandırmaya yetti. O zaman her taraftan koşuldu ve koşuldu ve ancak böylelikle ki Sakarya'da Türk tarihinin harikası gerçekleşti.»

● Paşaya Sakarya'dan önce ulusa seslenerek «Düşman vatanın harim-i ismetinde boğulacaktır.» demiş olduğunu hatırlattık.

— Evet öyle demiştik. Çünkü öyle olacaktı. Bunun başka türlüşünü hattâ tasavvur etmek bile bizlere göre ve Türk ulusuna göre imkânsızdı.» dedi.

YUNUS NADİ

7 Mayıs 1924

Mustafa Kemal Paşa ile

1920 nisanının ilk haftası içinde oraya henüz varmış olmanın ve memleketin de henüz yeni görülmekte bulunmasının ilk hayret anları geçtikten sonra Ankara'da büyük bir boşluk içinde kaldığım hissine kapılmaktan kendimi alamamağa başladım. Bir kere Ankara'nın kendinde ancak icabında uyanıp canlanmak suretiyle yok olan bir dalgınlık hali var gibiydi. Baştan başa gezersin: Yalnız uykulu değil, insana sanki ölü bir memleket hissini verirdi. O zaman orada vali vekilliği yapan Yahya Galip Bey, — ki birincide olduğu gibi ikincisinde dahi Büyük Millet Meclisinde Kırşehir mebusudur — kendi faaliyetleriyle ortalığa biraz hayat dahi vermek istiyor gibi görünüyordu. Ama bu canlı adamın canlı hareketlerinin de farklı sonuç verdiği görülemiyor ve anlaşılamıyordu. Derhal çalışmağa koyulmak lâzımdı. Bu çöl içinde işsiz ve güçsüz olarak tek gün geçirmek adetâ insana yarı ömrünü kaybettirecek bir sıkıntı ve üzüntü kaynağı olabilirdi. Kırık dökük vilâyet matbaasında haftada üç gün çıkarılan «Hâkimi-yeti Milliye»-yi o zaman Hakkı Behiç bey yazıyormuş. Daha ilk günden itibaren Hakkı Behiç bana:

— Birader, para ile değil, sıra ile. Artık sen al bakalım şu gazeteyi.»

Demiş ve pek iyi etmişti. Evvelâ bu, beni oyalayacak bir işti. Fakat kâfi değildi. Her gün Paşa'nın karargâhı olan ve şehirden 20

dakika mesafede bulunan Tarım Okulu'na çıkıyordum. Paşa ile konuşuyorduk. İşlerin iç yüzüne daha ziyade nüfuz ettikçe hayretim artıyordu. İlk günlerin bende bıraktığı intiba, büyük bir çöl ortasında çok küçük bir vaha hissi idi. «Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal» imzasıyla bütün memleket, herkese cevap veren bildirilerin kaynağı hemen hemen yalnız Mustafa Kemal Paşa'dan ibaretti.

Ortada Heyeti Temsiliye diye kurulmuş, icabında toplanır ve karar verir bir heyet yoktu. Gerçekte öyle bir heyet varmış ama, şimdi üyeleri dağınıktı. Ankara'da bulunan bir iki kişi de hattâ toplanmağa bile lüzum görmüyorlar, herşey Tarım Okulu'nda Mustafa Kemal Paşa tarafından yazılıyor ve düzenleniyordu. Denebilir ki, Heyeti Temsiliye bizzat Mustafa Kemal Paşaydı. Görünüşte onun namına imza ediyordu. Hakikatte o dahi kendisinden başka bir şey değildi. Milleti kuşatan bütün güçlüklerle nasıl galebe edileceğine gelince, hani Kaymakam Mahmut Bey kumandasında olarak Geyve istasyonunda gördüğümüz Kuvayi Milliye süvarileri yok mu, işte bugünler için elimizde belli başlı kuvvet olarak ancak onlar vardı. Onlar da bittabi devamlı bir şey olamazlardı. Orada izah etmiş olduğumuz üzere, onlar sonuna kadar disiplin altında yaşayacak kuvvetler değillerdi. Onlar, herhangi bir heyecan ve halecanla yataklarından dışarıya uğramış mübarek kuvvetlerdi. Fakat ilk

heyecan anları geçtikten sonra yataklarına avdet etmek ihtiyacında nefislerini menetmeleri ihtimali galipti.

Pekiye, hakiki kuvvet, pekiye hakiki tertibat?... Onlar neredeydi? Ortada bunlara dair hiçbir alâmet görmüyordum. 20. Kolordu Merkezi olan Ankara'da 98 katırla 150 kadar derme çatma asker vardı. Kolordu Kumandanı olan Ali Fuat Paşa bile, Eskişehir hareketini halk ile yapmıştı. Denilebilirdi ki, o gün için ordu namına ortada fiili hiçbir şey yoktu. Hatta kadro olarak bile ordu belki ancak kâğıtlarda vardı. Hakikatte subay kadrosu bile yoktu. Memleketin her zaman kendisiyle övülen ordu o kadar yok olmuş, o kadar tuzla buz haline gelmişti.

Eğer Mustafa Kemal Paşa'nın seçkin ve yüksek şahsiyeti olmasaydı, yalnız şu perişan ve darmadağın manzara insanı yeis ve umutsuzluktan çıldırmağa kâfiydi. O, ama yalnız O, karagâhi olan Tarım Okulu'nda bir nevi devlet hayatı yaşıyordu. Bütün bu hakikatleri gördükten sonra oraya gidildiğinde vaziyetten hiç müteesir olmayan, gözleri istikbal içinde parlayan bu adamın huzurunda insan ümit ve kuvvet alıyordu. Dediğim gibi, evvelâ Heyeti Temsiliye diye kurulmuş ve toplanmış bir heyet yoktu. Herşey o idi. Herşey Mustafa Kemal Paşaydı. Heyeti Temsiliye namına gördüğüm mesai heyeti o zaman için biri Hayati Beyin idaresinde cephe yazışmalarını idare eden, diğeri şimdiki Dahiliye Vekili Recep Beyin idaresinde her nevi ve muhtelif yazışma ve işlemlere bakan iki kalemden ibaretti. Ve bu iki kalemin hakim ruh ve manası da ancak Mustafa Kemal Paşa idi. Tarım Okulu'ndaki Mustafa Kemal Paşa karargâhında Paşaya uyularak geç, bazen gece yarısından iki saat sonraya kadar geç yatılırdı. Binaenaleyh, ertesi günü de geç kalkılırdı. Bu geç yatılmanın sebebi bilhassa gece çalışıldığından ileri gelirdi. Paşa geceleri bir taraftan haberleşmeyi izlerken, diğer tarafından da yanında bulunacak bir iki üç beş hülâsa kaç ise arkadaşlarla en karışık meseleleri fikir halinde, nazariye halinde, hakikat halinde, uzun uzun tetkik ve münakaşa ederdi.

Bütün Ankara'daki yokluğa karşılık şu Tarım Okulunda müthiş bir varlık yaşıyordu. Paşanın şahsını görmek ve hele onunla konuşmak mutlaka insana huzur ve istirahat veriyordu.

Nisan'ın üçüncü veya dördüncü günü Paşanın ısrarıyla — görüşmek üzere — ilk defa olarak geceyi de Tarım Okulu'nda geçirdim.

Paşa:

— A be çocuk, hani kahve!...

Dediği zaman saat gece yarısından sonra 2'ye gelmişti. O zamana kadar çocuk üç defa kahve getirmişti. Paşa getirilen kahveleri he-saba katmıyor, bir kere verilmiş olan kahve emir ve kumandasının mütemediyen tatbik

olunup gitmesini istiyordu. Şimdi durumu gözden geçiriyorduk. Ben Kuşçalı'dan çektiğim telgrafa aldığım cevabın Ankara'da gördüklerimizle tamamen bağdaşmaması şeklinde gizli bir acının içindeyim. Paşaya kendi huzurunun en büyük inanç ve güvenci verdiğini açıkladım. Fakat üst tarafının da insana bir boşluk, bir çöl hissi vermekte o kadar kuvvetli olduğunu bildirdim:

— Öyle görünür Nadi Bey, dedi, öyle görünür. Zaten bu büyük işin zevki de işte buradadır. Bu çölden bir hayat çıkarmak, bu dağılıştan bir teşekkül yaratmak lazımdır. Mamafih, sen oradaki boşluğa bakma. Boş görünen o saha doludur, çöl sanılan bu alemde saklı ve kuvvetli hayat vardır. O millettir, o Türk milletidir. Eksik olan şey teşkilattır. İşte şimdi onun üzerindeyiz.

Ben pratik olmayı gerekli saydığım için doğrudan doğruya Yunan cephesi konusuna taarruz ettim. Orada birikmiş muntazam bir kuvvet vardı, ve onun karşısında da bizim gayri muntazam kuvvetlerimiz. Bence cepheyi tutan oradaki Kuvayı Milliye değildi, belki «Milen» hattı denilen siyasi kuruntu idi.

Paşa'nın gözleri parladı:

— Bunu bana Sivas'a da yazdınız! O cephelerden de aynı mealde müracaatlar oldu. İsteniliyordu ki, Sivas'ta veya şurada burada oturarak vakit geçireceğime — sanki burarlarda boş vakit geçiriyormuşum gibi — gideyim. Basit bir gözlem ve yorum bu noktai nazara hak verdirebilir. Fakat benim oraya gitmekte hiç acelem yoktur, ve o cephelerin hayır ve selâmeti için acelem yoktur. Mustafa Kemal Paşa, Demirci Mehmet Efe olamaz Nadi Bey. Bunu böyle söylemekle oradaki arkadaşların kadir ve kıymetlerine hâlel vermek istemiyorum. Bilâkis onlar pek iyi adamlardır ve vatan için işte fedakârâne çalışıp duruyorlar. Fakat hareketlerinin toplam kıyafeti, vatanperverâne bir belirti niteliğini aşamaz. Bu bir kıymettir, hem çok büyük kıymettir fakat o kıymet manevî bir kıymettir. Yunan orduları ise maddî bir teşekkül olduğundan yalnız böyle manevî bir kuvvetle durdurulamaz. Karasi, Saruhan ve Aydın cephelerine karşı alâkasız değiliz. Fakat oradaki mevcutla o havâlinin mevcuduyla o işi halletmek imkânı olamaz. Onun için bunca talep ve müracaatlara rağmen ben ortaya gitmedim. Yunan cephesi Aydın veyahut Saruhan livalarının cephesi değildi. Yunan Cephesi bütün memleket ve bütün vatan cephesidir. Ne zaman, bütün memleket ve bütün millet bu cephenin hakiki manası bulunduğunu anlar ve öyle de benimserse, işte bu cephe o zaman yıkılmış ve Yunanlılar da o zaman denize dökülmüş olur. İşte ben bu hakiki lüzum ve zaruretin tesisi peşindeyim. Hatta halledeceğimiz şey, yalnız bir Yunan cephesinden de ibaret değildir. Memleketin selâmeti ve milletin istiklâli söz

konusudur. Önümüzde «Misaki Milli» var ki, bütün prensiplerimizi basit bir şekilde ifade ediyor. Düsturu ortaya koymuşuzdur. Millet in istiklâlini vatanın son kaya parçası üzerinde müdafaa edeceğiz, kurtaracağız veya — eğer mukadderse — öleceğiz. Fakat eminiz ki ölme-yeceğiz ve kurtaracağız.

— Evet hepimizin amacımız ve azmimiz bu. Oraya varmak için daha evvelden verilmiş kararlar ve halledilmiş meseleler olmak lâzımdır.

— Benim inancıma göre, bu türlü büyük vaziyetlerde kararları zaman verir ve meseleleri de o halletmiş bulunur. Bu itibarla ben zannediyorum ki, kararlar kendi kendine verilmiş ve meseleler de kendi kendine hallolunmuştur. Onu Omayanları varsa onlar da olunur giderler. Meclisin ne vakit toplanabileceğini tahmin ediyoruz? Bir de acaba her kerameti Meclisten beklemek niyetinde miyiz? Açık söylemek gerekirse ben bu niyet ve kanaatte değilim. Zaten-ıstırabım da ondandır.

— Bu ıstırap yersiz ve bu kanaat hiç olmazsa görünen şekli ve asıl şıkkı bakımından yanlıştır. Ben bilâkis her kerameti Meclisten bekliyenlerdenim Nadi Bey. Bir devre yetiştik ki, onda her iş meşru olmalıdır. Millet işlerinde meşruluk ancak milli kararlara dayanmakla, milletin genel eğilimlerine uymakla sağlanabilir. Milletimiz çok büyüktür. Hiç korkmıyalım. O esaret ve zilleti kabul etmez. Fakat onu bir araya toplamak ve kendisine: «Ey millet! Sen esaret ve zilleti kabul eder misin?» diye sormak lâzımdır. Ben milletin vereceği cevabı biliyorum. Ben milletin büyüklüğünü biliyor ve bu soru karşısında onun o soruyu soran çocuklarını can verecek gibi seveceğini ve alınlarından öpeceğini biliyorum. Ben biliyorum ki, bu millet kendisine bu suali soran çocuklarının hep o esasa dayanan tedbir ve tertibatını canla başla kabul edecek tir. Onun için işte ben şimdi bu yoldayım, onun çok sağlam bir yol olduğuna kani olarak...

— Fakat İstanbul'da düşmanlarla birleşmiş bir saray olduğunu bilmek ve hiç olmazsa bu teferruat üzerinde bazı kararlar almış olmak lâzım mıdır?...

— Onların hepsi malumdur. Fakat bizim bildiğimiz hakikatler milletçe de tamamen malum olunca onun kararlaştırılan şeyler bahsinde dahi bizim gibi düşüneceği neden kabul edilmemelidir? Ben bilâkis milletin bu hususta daha doğru, daha kesin kararlar vereceğine inanıyorum. Hülâsa millet bu kurtulma savaşında bütün vaziyeti bütün vuzuh ve rahatıyla gördükten sonra sırasıyla en doğru, en akla yakın ve en yüksek kararları verecek ve bence muhakkaktır ki, o bu bahislerdeki kararlarında hattâ seni ve beni çok geçecektir. Ben bundan emin olarak işlerimize bakalım derim.

Evvelâ Meclis, sonra ordu Nadi Bey. Orduyu yapacak olan millet ve ona vekâleten Meclis'tir. Çünkü ordu demek yüz binlerce insan, milyonlarca ve milyonlarca servetü sâman demektir. Buna iki üç şahıs karar veremez. Bunu ancak milletin karar ve kabulü meydana çıkarabilir. Ve bir kere bu hale geldikten sonra milletin hayat ve mevcudiyetine zıt olan mezalim ve tazyikatın hepsini bertaraf etmeye muktedir olmak selâhiyetini yalnız nazariye olarak değil, fiilen de kazanmış oluruz.

Paşa ile bu vadiide muhtelif meseleleri mütalâa eden uzun görüşmem gecenin saat üç buçuğuna kadar devam etti. Odalarımıza çekildiğimiz zaman Ankara'nın boşluğu gözüm- den silinmiş bütün vatan, nazarımda canlı insanlarla dolu bir istihkâm ve tazeliği ile nazarları eğlendiren bir gülistan olmuştu. İlk defa olarak vicdanen de huzur içinde çok rahat bir uyku uyudum.

YUNUS NADİ
31 Mayıs 1924

Bir gece : Paşa ile görüşme

Gündüz Paşa, salonunda hem konukları kabul etmiş, hem de bir yandan onlarla konuşurken öte yandan yazışma ve resmi işlemlerle ilgili olarak kendisine getirilen işleri çıkarmakta devam etmişti. Ben hem konuşulmak, hem de çalışılmak özelliğinin yalnız biz gazetecilerde bulunduğunu sanıyordum. Oysa

Paşada bu özelliğin olgun ve en yüksek şekli vardı. Zaten gizli kapaklı bir şey yoktu. Her şey açıktı. Paşa üzerinde çalıştığı iş hakkında bir yandan kararını yazdırırken çok defa hazır bulunanlara açıklama da yapar, o konuyu bir de onlarla incelemiş ve tartışmış olurdu. Fakat bu tartışmaların işlemlerde o-

nun düşündüğünden başka bir sonuca yol açabildiğini hemen hiç görmedim. Çünkü kendisi konuyu önceden tamamiyle incelemiş ve üzerinde durmuş, kesin ve en doğru karara zaten bağlamış bulunurdu...

İstanbul'la ilgisi kesilen bütün yurt Ankara'da Kongre ile haberleşiyordu. Ankara'da Kongre, işte Paşanın kendisine karargâh yaptığı bu Tarım Okulu binası idi. Orada bir telgrafhane kurulmuştu. Her dakika yurdun her tarafı ile şifreli şifresiz görüşülüyor, ve her işlem mutlaka gününde çıkarak karşılığını ve sonucunu almış bulunuyordu. «Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal» imzası her güçlüğü çözümlüyor, bütün yurdu belirli bir doğrultuda yöneltip gidiyordu.

Bütün bu olağanüstü çalışmaların iş unsurlarını görelim: Tarım okuluna girilince alt katta ve sağda sıra ile karşılıklı üç dört oda vardır. Bunun birisi Hayati Beyin kalem odası idi. Biri şifre odasıydı. Biri yatak odası ve öteki telgraf merkeziydi. Şifreli, şifresiz her türlü haberleşme işlerinde Hayati Beye iki yahut üç genç yardım ediyordu, o kadar. Yukarıya çıktığımızda sağ taraf koridorlarında sıralanan odalardan birincisi şimdi İçişleri Bakanı ve Kütahya milletvekili Recep Beyin odasıydı. Bu arada Recep Beyin yatağı ile masası vardı. Orada kendisine yatakhane arkadaşı olarak Hüseyin Bey de katılmıştı. Fakat çalışan tek kişi Recep Beydi. Şaşılabilecek bir çalışma yeteneğiyle yüklü olan bu çok değerli arkadaş orada Paşanın belli başlı bir yardımcısı idi. Zaten çalışanlar da işte bunlardı. Şimdi Sağlık Bakanı olan Dr. Refik Bey de orada, Tarım okulu karargâhındaydı. Ancak çok iyi huylu olan Doktor, genellikle kendi alanında kalarak devcesine çalışmaya yalnız oy ve düşünce ile ve arkadaşlara neşe veren güzel konuşmalarıyla katılıyordu. Onun görevi de çok önemliydi. Kendisi özellikle Paşanın sağlığıyla uğraşıyor, onun hareket ve dinlenmesinden yemeğine kadar herşeyine en ince bir dikkat ile bakıyordu.

O gün sanırım 4 veya 5 nisan akşamı yemekte fazla olarak benden başka hatırımda kalabilmişlerden Halide Edip Hanım, Adnan ve Cami Beyler de vardı. Bu arkadaşlar biraz aşağıda Tarım Okulunun çiftliği denen binada yerleşmişlerdi. Henüz gerekli şeyleri iyice düzilemediğinden çoğunlukla yemeğe, yukarıya, karagâha geliyorlardı. Yemekten sonra bir az herşeyden sözedilerek konuşuldu. Paşanın o günlerde merak ettiği şeylerden biri de Türkçülüktü. Özellikle bunun üzerinde konuşuldu. Konu daha iyi açıklansın diye o kendisini itirazcı yerine koyuyor ve konuyu savunanları binbir karşı çıkma ile sıkıştırıyordu. Sonra Halide Edip Hanımla Akhisar istasyonunun karar verdiğimiz Anadolu Ajansından söz edildi. Eğer Paşa da uygun görürse yarından tezi yok, hemen işe başlanabilirdi. Paşa düşüncüyü çok güzel buldu. An-

cak Paşa yurt çevrelerine telgrafla verilmek üzere yazılacak olan haber ve yazıların ilk günlerdeki biçimini bir kere kendisi görmek istiyordu. İzlenen siyaset ve anlayışa aykırı birşey olmasın diye:

— İlk günleri, diyordu, bu yazılarda gerek düşünce, gerek yazılış biçimi birliği ile belki bazı düzeltmeler yapılmak gerekebilir. Fakat üç beş gün geçtikten sonra zaten siz izlenen siyaseti kavramış olacağınızdan artık belki buna da gerek kalmadan iş kendi kendine yürür gider.

Ajans konusunda kararımız şu oldu: İlk günü Paşa Anadolu Ajansını bütün yurda takdim edecekti. Yani şu ve şu amaçlarla Ankara'da bir Anadolu Ajansı kuruldu. Yurdun dört yanına şu güç anında olanları haber verecektir. Bu ajans bildirilerini şu ve şu yollarla elden gelirse ve elden geldiği ölçüde yurdun en uzak köşelerine kadar yayacaksınız diyecekti. Halide Edip Hanım ile ben de yayımı o günlerin işine yarayacak resmî, resmî olmayan yerli ve yabancı haberleri toplayarak günde en az iki servis yapmak üzere telgrafhaneye verecektik.

Sonra İstanbul'dan gelebilecek, gelmelerinde yarar olabilecek kişiler sözkonusu oldu. Neredeyse Meclis toplanacak ve sonunda Ankara'da usulüne uygun bir hükümet kurulması gerekecekti. Buna üyeler ve yöneticiler gerekiyordu. Bazı adlar tespit olundu ki hatırımda kalanlar şunlardır: Rauf Ahmet Bey, o zaman İstanbul milletvekili olan şimdiki Kütahya milletvekili Ferit Bey, o zaman Galiba Saruhan milletvekili olan Muvaffak Bey, şair Mehmet Âkif Bey... Bunlara derhal haber gönderilmesi emri verildi. O zaman İstanbul ile ilişkimiz kesik ve Trakya ile bütün bütün ayrılmış durumda olmakla birlikte gizli tellerle gerek orası ile gerek burası ile haberleşiyorduk. Trakya akıl ve hayale ulaşmeyecek bir yerden dolaşarak haberler ulaştırıyor, İstanbul ile ise gece yarısından sonra o zaman imza olarak «Zafer» parolasını taşıyan - hâlâ kim olduğunu bilmediğim - fedakâr bir telgrafçıdan haberler alıyor ve onun aracılığıyla İstanbul'da istediklerimize haberler veriyorduk.

Gece yarısına doğru Halide Edip Hanım ve arkadaşları gittiler. Deminden beri uyuklamakta olan Dr. Refik Bey de odasına çekildi. Recep Bey acele çıkacak işler için biraz çalışmak gereğinde olduğundan söz etti. Paşa ile yalnız kalmış idik:

— Çocuk bize kahve getir!

Emrini verdikten sonra:

— Bak Nadi Bey, işler nerelere kadar sürüklendi geldi.

Dedi. Bununla birlikte onun düşüncesine göre ortada telâş edecek büyük birşey yoktu. Ne de olsa yurt nasıl olsa kurtarıldı. Fakat bu işler böyle olmadan dahi, belki daha

çok önce ve daha çok kolay olarak konuyu çözümlemek elde idi. Dedi ki:

— Perapalas'ta görüştüğümüz zamanı düşün. O zaman hükümette ben bulunsaydım, muhakkak ülkenin sürüklendiği bu tehlikenin önüne daha oradayken geçirdim. Ahmet İzzet Paşa, kuracağı kabinede bana Harbiye Bakanlığını versin diye Adana'dan telgraf çektim. Kendisi bunu yer hırsı diye yorumlamış. Oysa ben adamlarımızı biliyordum. Orada yurda yapılacak hizmeti en büyük yetkiyle ancak ben yapabilirdim. Eğer ben o kabinede bulunsaydım işi daha İstanbul'un eşigindeyken çözümlerdim. Elbette karaya İtilâf askeri çıkartmamak için kesin tebirler alırdım. Ne olacaksa orada olurdu, ve emin olabilirsiniz Nadi Bey ki İtilâf askeri dahi pekâlâ çıkarmayabilirdi. Eğer ben o kabinede bulunsaydım hükümet Padişahın keyif ve buyruğuyla ve onların yaptıkları gibi defolup gitmezdi. Gerekirse tahtını Padişahın başına geçirirdim, fakat hükümet yerinde kalırdı, budalalar!... Bu kadar kritik bir zamanda hiç bir ulusun talihi şunun keyfine ve bunun zaafına oyuncak olabilir mi idi?.. Hiç bırakır mı idim ki o işler öyle olsun?..

Gerçekten Halep dönüşünde Paşa bir süre Perapalas'ta kalmıştı. Orada durum üzerinde uzun uzun görüşmüştük. Harbiye Bakanlığını istediği doğrudur. Bu dileğinin yer kazanma hırsıyla yorumlandığı gerçektir. İzzet Paşanın hükümetten kaçtığı besbelliydi...

Ahmet İzzet Paşa hükümeti istifa ettikten sonra Paşa ortada henüz bir mebuslar Mec-

lisi bulunmasına dayanarak yine hükümete geçebileceği düşünmemiş değildi. O sıralarda İstanbul'da Hükümeti ele almayı uygun olmayan bir davranış sayıyor, çünkü o durum ve şartlar içinde bunu pek yürür bir iş olarak kabul etmiyordu. Fakat Meclis Tevfik Paşa hükümetine güvensizlik bildirirse belki o hükümetin dahi defolup gidebileceğini ve o durumda yeni hükümete kendisinin katılabileceğini bir an için aklından geçirmişti. Hükümete uzlaşma yoluyla girmek, fakat ondan sonra ne yapılmak gerekirse orada yapmak istiyordu. Bunu denemeğe kalkıştı. Paşa Meclisin güvensizlikte kesin ve açık olmasından yanaydı. Önce bunu yapmak kolay olmadı, sonra buna rağmen Tevfik Paşa hükümeti, Meclisi - her ikisinin seçiminden asla söz etmemek şartıyla! feshetti.

— Nadi Bey, dedi. Tokatlıyan karşısında bulunan sokakta oturduğum zaman, bilirsin ki, artık İstanbul'da iş görmekten en ufak umudu dahi kesmiş olmak durumundaydım. Sonra Şişli'de bildiğin evde oturdum. Fakat bütün bu ikametler sırasında hep Anadolu'ya geçerken yurdu artık buradan kullanılacak bir kaldıraçla kurtarmak düşüncesine vardım. İşte görüyorsun, şimdi Ankara'dayız, ve yine karşı karşıyayız. Arkadaşlarıma söz anlattırmamak sonucu olarak yeniden yeniye güçle karşılaşmadık değilse de amacımıza doğru çok yol aldığımız da kesindir.

YUNUS NADI
1 Haziran 1924

Başyazarımız Gazi Paşanın yanında

İZMİR: 24 (Başyazarımızın telgrafı) — İstiklâl Mahkemesi üyeleriyle uzunca bir görüşmeden sonra, öğleden sonra Gazi Paşa hazretlerini ziyarete gittik. İsmet Paşa Hazretleri de Naim Palas'te Gazi Paşa Hazretlerinin misafirleri bulunuyorlar. Bulduğumuz salona evvelâ İsmet Paşa Hazretleri teşrif ettiler. Güler yüzlü çehrelerinde çok fena teşebbüsün gizlenemeyen hüznü kederi okunuyordu. Olay etrafında belâgatle İzmir basınına verdikleri demeçte, mükemmel olarak özetlenmiş bulunduğu cihetle ayrıca kayda lüzum görmüyorum.

Gazi Paşa Hazretleri salona girdikleri za-

man sevinç ve heyecandan yüreklerimiz çatlayacak gibi çarptı. Her zamanki büyük Gazi, sanki hiçbir şey olmamış gibi metin ve iltifatkar hep ellerimizi sıktı. Etrafına toplandık. Hasret ve iştiaqla yüzüne bakmaktan doymıyorduk.

— Çok çalışmışlar, çok uğraşmışlar, yapamadılar, muvaffak olamadılar, dediler. Hüznü ve kederden donakalmış vicdanlara kuvvet vermek için de gülerek hemen ilâve bu yurdular:

— Merak etmeyiniz, zaten yapamazlardı, muvaffak olamazlardı..

Fakat bu yalnız bizleri teselli için söylen-

miş bir sözdü. Yoksa bugün tafsilâtı gözlerimizin önünde bulunan melun teşebbüse nazaran Gazi Paşa Hazretlerinin İzmir'e varmalarının bir gün gecikmesi ve nihayet Şevki Bey'in ifşaatı imdada yetişmemiş olsaydı, teşebbüs pekâlâ tatbik mevkiine konulacak, Türk milleti kafasında kopacak en büyük kıyametin en müthiş buhranlarını geçirecekti:

İsmet Paşa Hazretleri hadisede Türklük namına milli haysiyete taallük edebilecek olan alçaklığın ağırlığı karşısında hayretteydi.

— Düşündükçe Türklük adına insanın yüzü kızarıyor, buyuruyorlar, Gazi Paşa Hazretleri bir an için gözlerini dalgalı denizin üzerinde gezdirerek:

— Kurtarmaya çalıştığımız ve kurtarmaya muvaffak olduğumuz İzmir'de suikast. İşin burası hakikaten garip ve hazin bir maceradır.

Dediler.

Bu sözler söylenirken Gazi'nin dudaklarında bir an için canlanan hüznün ve elemi ömrünün sonuna kadar unutmayacağım. Bu ancak bir an sürdü ve Gazi'nin gözleri yine parladı. Belliydi ki, gözleri milletin yüksek şan ve haysiyetine ve parlak geleceğine yönelmişti. Dediler ki:

— Suikast görünüşte şahsıma karşı görünmekle beraber hakikatte milletin talihine kur-

şun sıkılmak isteniliyordu. Türk milleti bütün bir düşmanlık cihanı önünde kendi mukadderatını kurtardıktan sonra böyle küçük düşünceler önünde mağlûp ve perişan olamayacak kadar yüksek ve asalet sahibi olduğunu bütün kâinat önünde ispat etmiştir. O bir yalçın kayadır ki, ona çarparak her suikast dalgası parçalanarak perişan, yerlere dökülür. Olay, insanlar içinde bazen ne kadar alçalabilen yaratıklar bulunduğunu ispat etmekten daha ileri geçemez. Bu, memleket idaresinde insanların ne gibi zorluklarla uğraşmak mecburiyetinde olduklarının bir delilidir. Türk milletinin tahakkuk sahasındaki yüksek mukadderatının her fenalığına ve her suikasta galebe çalarak muvaffak ve muzaffer devam edeceğinden emin olalım.

Saatlerce Paşa Hazretlerinin yanlarında kaldık. Gazeteye yazı yetiştirmek mecburiyeti olmasaydı bu huzurun bir o kadar devamından nihayetsiz zevk sevinç duyacaktım..

Milletin fikir ve vicdanına endişe ve sarıntı salan melûn suikast teşebbüsünden sonra Gazi'yi görmek ve mümkün olduğu kadar çok görmek onu çok seven kalpler için en büyük ihtiyaç olmuştu.

YUNUS NADI
25 Haziran 1926

Gazi'nin Cumhuriyet'e mühim beyanatları

Ankara 19 Ekim (Özel Muhabirimizden) — Muhterem Reisicumhurumuzun 29 Ağustos tarihinden beri tamam 50 gün devam eden Anadolu seyahatleri bugün için son buldu.

Bir takım tatlı ve acı hadiselerle dolu olan ve devletin tarihçesi itibariyle önemli bilinen bu süre içinde Gazimiz o hadiselerle bizzat temas etmişler ve bilfiil alâkadar olmuşlardır. Binaenaleyh intibalarını öğrenmek Cumhuriyet muhabiri için bir vazife idi. İlk fırsattan istifade ederek bu vazifeyi ifa ettim. Lütfen kabul buyrulan istirhamım üzerine vuku bulan mülakatı aşağıya yazıyorum.

— Muhterem Paşa Hazretleri, seyahatinizin intibalarını lütfeder misiniz?

— Bunu ikiye ayırmak lazımdır. Genel görünüşten hasıl ettiğim intiba ve hadiselerden aldığım intibalar.. Genel kanaatim şudur ki temelleri kuvvetli bir fikir birliğine dayanan bir vatanda seyahat ettim. Bu birlik Cumhuriyet fikrinden başka bir şey değildir. Olaylara ait olan intibalara gelince, bunlar da mahiyetleri itibariyledir. Vatan çocuklarının her ferdinde, zümre ve mesleğinde derhal hissolan hararetili bir ses ve gelişme heyecanı var. Memleketin kıyıları ve iç tarafları maddî, manevî ve fikri bir faaliyet humması içindedir. Kıyılarımızdaki çalışma ve samimiyeti iç Anadolu'nun en kenar köşesinde dahi aynen

gördüm. Vatanın her parçası istisnasız Türk tarihinin maddî ve kati kesin dayanaklarıdır. Ziyaret ettiğim yerlerin ve bu yerlerdeki kardeşlerin hepsinden ayrı ayrı bahsetmek uzun oldu her merhalenin her ufku bana aynı duyguyu ve mutluluğu verdi. Katiyetle bir daha gördüm ki, gelişmeyi, yükselmeyi en asrın icabatını seven ve isteyen seçkin bir halkımız vardır. Türk'e müspet ve iyi bir şey veriniz, bunu reddetmesi ihtimali yoktur. Fakat düne kadar ona menfi ve ezici şeyler verdikten sonra bunun neticelerinden onu kabahatli görmek haksızdır. Haksızlıktır.

Halkın karanlığı aşmak ve refaha ve iyiliğe varmak arzusu, elle tutulacak kadar açıktır. Cumhuriyetin eli bu arzuyu tutmuştur. Ve binaenaleyh tarihin daima kutsal saydığı halı, istediği gayeye ulaştıracaktır.

Kısa bir süre içinde ancak bunları söylemek kabildir.

Memnunum, bu seyahatten en büyük ve içten şekilde memnunum Mazideki kanaatlerimin kuvvetini kat kat güçlendirerek döndüm. Muhterem Gazi, Bakanlar Kuruluna gideceklerdi. Müsaadelerini aldım ve lütuflarına karşı şükranlarımı sunarak ayrıldım.

NÜZHET
20 Ekim 1924

Atatürk'ün ardından

Büyük Türk Milleti her mânasiyle büyük evladı Atatürk'ün ölümüyle büyük matem içindedir. Gözlerimizden kanlı yaşlar akarak ifade ettiğimiz bu hakikatin sonsuz teessürleri arasında gene Atatürk'ün mütemadiyen karşımızda yükselen çepçevre her tarafımızı kaplayan güleç ve asil simasıyla avunabiliyoruz. Memleket ve millet onun mânevî varlığıyla o kadar kaynaşmıştır ki her tarafta onu ve eserini görerek; «hayır: Atatürk ölmemiştir, o işte bütün canlılığıyla gözlerimizin önünde yaşıyor» diyeceğimiz geliyor. Halbuki aziz Ulu Şefimiz fâni hayata gözlerini kapamıştır. Bu bir hakikattir, hazin ve acı bir hakikat. Demek hayal ile hakikat arasında bocalıyoruz. Bununla beraber bu hayal kuru bir teselli veya aldatıcı bir kuruntu değildir. Atatürk fâni olan şahsiyetiyle değilse ebedî olan eserlerine nakşolunmuş mâneviyetiyle aramızda yaşıyor ve yaşayacaktır: Türklüğün devamı müddetince, yani sonsuz zamanların bütün süresinde.

İnsan olarak fikirlerden önce ve tabii teessürü her düşünceye öncelik eden bir hassasiyetle, etten, kemikten ve sinirden müteşekkiliz. Atatürk sevgisiyle o kadar doluyuz ki onun heyhat, son krizde artık beklenen, ölümü haberiyle nutkumuz tutulacak ve aklımıza durgunluk gelecek kadar sarsıldık.

Bugün 9,25 de Ankara garına giren İstanbul treniyle Ankaraya çıktıktan sonra ilk tereddüt dakikalarında kimse yüksek sesle diğerrine hitap edemiyor, hattâ herkes yekdiğerrile konuşmaktan korkan birer hayalet gibi geziyordu. Alınmasından korkulan zalim ve acı haber nihayet, bilmiyoruz nereden ve nasıl, bir kâbus ağırlığıyla ortalığa düştü değil de âdetâ çöktü. Bir aralık uğradığımız Mecliste ayaklarının ucuna basarak yürüyen arkadaşla-

rın gözleri bulutlu, ağızları kenetli, boğazları tıkalı nerede ise hafakandan boğulacakmış manzaralarına tahammül etmek imkânı yoktu. İnsanın üstüne dağlar devrilse bilmiyoruz bu kadar sıkabilir ve ezebilir miydi? Şte et, kemik ve his tarafımız. Bu derin ve yüksek ıstırapı ancak bu gözyaşları yıkayıp hafifletebilir...

Bununla beraber Atatürk'ün ölümünde şu özellik var ki biz onu aramızdan sökölüp gitmesi elemiyle asla teselli bulmıyacak gibi sıkılır sızlanırken Büyük Şef kâh şen ve güleç, kâh vakur ve âmir çehresiyle mütemadiyen karşımızda tecelli ederek, etrafımızı alarak, benliğimizi kuşatarak hep bize sıkılıp kalmamak, sızlanıp durmamak lüzumunu ihtar ediyor. Burada varlığımızın fikri ve mânevî tarafına geçiyoruz. Her zerresinde bir Atatürk tablosu parlayan büyük memleket ve millet eserinin içinde kendimizi daima Büyük Şefle karşı karşıya görüyoruz, hep beraber buluyoruz.

Gene o emrediyor, biz yapıyoruz ve yapacağız gibi geliyor bize. Mevzuu maddi olmıyan bu görüşün yalnız avutucu bir hayal olmadığını söylemek lâzım. Bütün kalbimizle hissediyor ve olanca şuurumuzla inanıyoruz ki bu mânevî görüş, ölümün ifade ettiğinden asla az olmıyan diğer bir hakikat ifade ediyor. Ellerimle tutacak gibi görüyor, anlıyor ve inanıyorum ki fâni şahsiyetinde vefat eden Büyük Atamız, mânevî varlığında asla ölmemiştir, o baştan başa bütün memlekette, bütün milletimiz içinde mânevî varlığının olanca kudretiyle yaşamakta devam ediyor. Hür, bağımsız ve inkılâpçı Türkiye onun eseridir. O bize ve gelecek nesillere emanet olan bu büyük eserlerinin içinde ebediyete namzet bir hayatla yaşayarak bize kuvvetli prensiplerinin

daima ve daima nurlu direktifleriyle rehberlik edip gitmekten bir gün bile uzak durmayacak ve böylelikle aramızdan bir an bile eksik olmayacaktır. İşte Türk milleti içinde ve Türk milleti için Atatürk budur.

Ey büyük Türk milleti! Atatürk'ün ölümlüyle derdin, kederin ve matemini büyüktür. Ancak teselli vesilen de küçük değildir; Atatürk sana üzerinde şaşmadan asırlar ve asırlarca yürüyeceğin eserler ve prensipler bıraktı.

O eserlerle prensipler üzerinde çalıştıkça sen bugün matemini tuttuğun aziz Büyük Evlâdınla âdeta kucak kucağa yaşamakta devam edeceksin.

Ey Türk genci! Sen tarihin en büyük insanından mukaddes bir emanet ve en fena şartlar içinde dahi behemehal yerine getirilecek muazzez bir emir ve işaret aldın. Ata'nın

mânevi ve uhrevî gözleri sana dikilidir. Elbette sen vazifeni nesilden nesle daha mükemmel yapmak suretiyle, onun ruhunu şâdettiğin kadar vatanını ve milletini mes'ut ve bahtiyar kılacaksın.

Ve nihayet kâh şen ve güleç, kâh vakur ve âmir mütemadiyen karşımda beliren Atatürk'e hitap ediyorum: Ulu Şefimiz, bizi bırakıp gitmeden çok tasalı ve yaşlıyız. Amma bu hüznün ve hasreti hep senin gittiğin yolda yürüyerek, senin bıraktığın istiklâl ve inkılâp eserlerini her gün daha mükemmel, daha kuvvetli ve daha yüksek yaparak yenmeğe çalışacağız. Büyük Türk milletini, tıpkı senin umduğun ve istediğin gibi, mutlaka dünyanın en büyük milletleri sırasına koyacağız.

YUNUS NADİ

11 Kasım 1938

Atatürk'ün nitelikleri

Cumhurbaşkanlığında Atatürk'ün yerini alan sayın İsmet İnönü dünkü çok güçlü söylevinde Büyük Şefin bizce devamına özen gösterilecek eserleri üzerinde dururken rejimin ve demokrasinin kılına hata gelmek ihtimali olmadığını kesinlikle açıkladı ve sözlerini Türkiye Büyük Millet Meclisinin önemini belirleyerek bitirdi. Yeni Cumhurbaşkanımız bu sözlerinde şerefli büyük öncüsü gibi tam inanlı ve kesinlikle samimidir. Zaten söz ve öz birliğinden ibaret olan samimilik yeni Devlet Başkanımızın baş niteliği ve baş üstünlüğüdür.

Atatürk'ün bizim için büyük bir olay durumundaki ölümü, bütün dünyada da büyük bir olay olarak karşılandı. Büyük olayın her yanda uyandırdığı güçlü etkilerle gök gürültüsüne benziyen yankıları görölüp duyulmaktadır.

Atatürk diktatör müydü? Atatürk'ü yakından tanıyanlardan ve onun yüksek niteliklerini araştırmaya imkân bulanlardan hiçbir büyük şefimize kelimenin bilinen astığı astık, kestigi kestik anlamıyla diktatörlük isnat edemiyorlar. Tam tersine Türk kurtarıcısının bu ülkede yarattığı eserle bütün insanlık âlemince takdirlerle örnek tutulabilecek büyük ve şerefli bir hizmeti yerine getirdiğinde birleşiyorlar. Gerçekte Atatürk'ün büyüklüğünü meydana getiren üstünlüklerinin başlıca kıs-

mı onun danışmaya, demokrasiye ve halk egemenliğine verdiği önem çevresinde toplanır.

Bir kez şu özellik: Büyük küçük hiçbir iş yoktur ki Atatürk onunla ilgili olarak elden geldiğince çok kişiyle görüşmeden bir karar vermiş olsun. Yalnız bir kere böyle karar verdikten sonra artık yerine getirmekte duraksamazdı. Özel danışmalardan Meclis görüşmelerine kadar her sorunun hemen genel denilecek bir çözümünden geçirilmesi Atatürk'ün bütün hayatında şaşmaz ilkesi, hattâ en büyük zevki idi. Bu ilke ve zevk arasında millet işlerinin eninde sonunda Millet Meclisinden bir karar ve onay alması Büyük Şefin bütün hayatında bir zerre bile ihmal etmediği egemen ilkesiydi.

Kendisini Selânik'te kolağası (yüzbaşı) olarak bulunduğu 1910 tarihindenberi yirmisekiz yıldır hemen hemen aralıksız olarak tanırım. Yirmisekiz yıl önce düşünce ve davranış bakımından ne idiye bütün eserlerini yarattığı son zamanlarına kadar hep aynı adam kalmıştır. Düşüncelerine kuvvetle sahip olmasına karşılık onlar üzerinde saplanıp kalmak inandından uzaktı ve bu düşünceleri elden geldiğince çok insanla tartışmayı severdi. Bu konuşmalar sonunda onun bu düşüncelerde değişiklik yaptığı olurdu. Fakat dikkate değer bir noktaydı ki düşüncenin yeni aldığı biçim, tartışmaya katılanlardan herhangi birine maledilebilecek bir görünüm almazdı. Atatürk

çok konuşma sonunda düşüncenin son aldığı biçime öyle çekici bir nitelik kazandırmış olurdu ki o düşünce de gene kendisinin yeni bir anlatım biçimi olurdu.

Atatürk inandırmak isterdi. Fakat inandırmak isterken kendisinin memnuniyetle yeni bir kaniyla benimsediği görülmemiş şey değildi. Onun için tartışmalarında sert olduğu hiç görülmemiştir denilebilir. Konuşmayı kısa kestirecek şiddetler ondan daima uzak kalmıştır. Sohbetinin tatlılığı benzersiz denilebilecek bir şef'ti ve onun yanında daima bilimsel, toplumsal ve yararlı bir konu üzerinde konuşulurdu. Kendisi cisimleşmiş bir bilgelik ve incelikti. Toplumsal davranışlarda terbiyenin Atatürk'teki kadar soylusunu başka ölümlülerde gördüğümü hatırlamıyorum.

Bu ayrıntıyı bilenlere göre Atatürk'le diktatör kelimesini bir araya getirmeye imkân yoktur. Eğer Atatürk doğru düşüncelerini yürütmüş ve onlardan büyük eserler çıkarmışsa bu işlem mutlaka inandırma yoluyla olmuştur. Ve eğer işler ulus ve yurt işleriye onlar mutlaka Millet Meclisinin karar ve onayına bağlanarak yürümüştür. Ve şurasını çok iyi bilmelidir ki Atatürk'e göre herhangi bir meseleyi Meclisten geçirmek asla bir şekil işi değildi. Atatürk Türk ulusunun temsil yeri olan Büyük Millet Meclisine gerçekten en büyük değer ve önemi verirdi. Bu durum devlet yönetiminde onun hepimize en kutsal örnek olarak yadigar bıraktığı hiç sarsılmaz kanısı idi.

Eğer diktatör olmak isteseydi Atatürk bunu başkalarına oranla çok kolaylıkla gerçekleştirebilecek prestij ve güç sahibi bir kişiydi. Oysa bir ulusun devlet şekli ancak o ulusun egemenliğine dayanan yasa yollarıyla asla yıkmaz en sağlam temelini ve bünyesini alabileceğine içtenlikle bağlı idi ve bütün işlerini kılı kırk yaran bir özen ile hep bu esaslarda yürütmüştür.

EN BÜYÜK TÜRK ÜLKÜSÜ : ULUSAL EGEMENLİK

Atatürk 19 Mayıs 1919'da Samsun'dan Anadolu karasına ayak bastığı zaman İzmir dört gündenberi düşman işgaline uğramış bulunuyordu. Bu işgale karşı İzmir gerilerinde bu işgali sonuçsuz bıraktırmak ve herhalde onun genişlemesine engel olmak için yerel ve ulusal Türk cepheleleri oluşturulması da gecikmemiştir. Türk tarihinin övgüye pek değer kıymetli hamleleri olan bu ulusal ve yerel cepheleler ne olsa zayıf ve düzensiz kuvvetlerden oluşuyordu. Mustafa Kemal gibi usta ve güçlü büyük bir komutan Anadolu karasında serbest bulununca onun derhal Batı cephesine giderek orada hemen hemen kendiliklerinden toparlanan ulusal ve yerel kuvvetleri düzenlemesi, onları kendisinin yönetmeye başlaması gerekir gibi düşünülebilir. Nitekim ilk zaman-

larda büyük askerin Batı cephesi kuvvetlerinin başına geçmesi defalarca istenmemiş de değildir.

Büyük komutan bu isteklere karşı hemen Batı cephesine koşacak yerde onlara direnmekte yüreklendirici cevaplar vermekle birlikte Doğu illerine çıkarak genel ulusal bir cephe kurmağa el atmakla işe başlamıştı. Gerçekten Mütarekenin ilk şaşırtıcı günlerinde yurdun türlü parçaları kendi başlarının çaresine bakmak üzere sanki kendi âlemlerinde ayrılık belirtileri göstermeye başlamış bulunuyordu. İtilâf devletlerinin programlarındaki Ermenistan düşüncesine karşı Doğu illeri bu görüşle mücadele edecek yerel bir nitelik almaya yüz tutmuşlar, Karadeniz kıyısı illerinin bir bölümü de Pontos iddialarına karşı kendilerini korumak için kendi aralarında önlemler almağa koyulmuşlardı.

Büyük söylevinde büyük bir anlatım kavrayışıyla canlandırılan bu perişan görüntü karşısında Atatürk ilk yapılacak görevin «Her Türk bütün yurt için» ilkesini gerçekleştirmek üzere bu ayrılık ve gayrılıkları ortadan kaldırmayı gerekli görmüş ve en acele tedbir olmak üzere Doğu illerine çıkarak orada başarılabilecek birleşmeyle yurttaki tek ve genel bir cephe yaratmaya girişmiştir. Erzurum Kongresi bu büyük hareketin odak noktasını oluşturarak başarıyla da taçlanmıştır. Erzurum Kongresinde temelleri atılan Sivas Kongresine geldiği zamansa baştan başa ulusal birlik cephesi kurulmuş ve oradan bu kuvvetle İstanbul hükümeti sıkıştırılmaya başlamıştır.

Yurt içinde ve ulusal topluluk içinde kendisine bu kadar geniş ölçüde bağlılık sağlayan Atatürk gibi güçlü bir kişi, eğer isteseydi daha Sivas'ta kendi buyruk ve egemenliğine bağlı ulusal bir yönetim kurabilirdi. İşte Atatürk'ün baş özelliklerinden biri burada kendini gösterir. Büyük Türk hiçbir zaman kişisel bir buyurma ve davranma görüşüne iltifat etmemiş ve ulus işlerini hep ulusun egemenliğine dayanan bir kuvvete dayandırarak yürütmek istemiştir. Sivas Kongresi ilerde oluşacak bir Millet Meclisinin belli başlı ilkelerini kapsayan kararlar almış ve Kongrenin seçtiği Temsil Heyeti ulustan aldığı bu güçle İstanbul hükümetine karşı kudretle ve başarıyla mücadeleye başlamıştır. Sonunda Damat Ferit hükümeti istifaya mecbur edilerek yerine gelen ve sarayca Sivas'a karşı yumuşak davranmasına özenli bulunduğu görülen Ali Rıza - Salih Paşalar hükümetiyle Sivas'ın yani Mustafa Kemal cephesinin isteklerine uyulmuştur.

Temsil Heyeti Başkanı olarak Mustafa Kemal İstanbul'dan tek bir şey istedi: Seçim yapılması ve bunun sonucu olarak ulusun işlerine egemen olarak bakacak bir Millet Meclisi kurulması. Bu seçim yapıldı ve onun sonucunda bir Meclis kuruldu ama onun kuruluşuyla Mustafa Kemal'in doğru bir düşünce-

si yürütülememiş olmaktan dolayı o meclis sonunda düşük çccuk gibi birşey oldu. Şöyle ki İstanbul'un o zaman düşman etkisi altında bulunan durumuna göre Mustafa Kemal Mec- lis'in İstanbul'da kurulmasını güvenli bulma- yarak onun herhangi bir Anadolu ilinde top- lanmasını istiyordu. Sarayla İstanbul hükü- meti bu düşünceyi benimsemedikleri gibi Mustafa Kemal'in yanında çalışanlardan bazı- ları da İstanbul düşüncesine eğilim duydukları ve bunu uygun bulduklarından Mustafa Kemal tehlikelerini açık söylediği bu görüşün o yolda uygulanmasına engel olamadı ve ken- disi İstanbul'a gelmeyerek Ankara'da duru- mun gelişmesini bekledi.

Bu durumda onun İstanbul'da toplanan Meclis arkadaşlarına sürekli olarak verdiği di- rektif şuydu: Herhalde orada meclis'i bekleyen tehlikeye karşı uyanık bulunmak ve tehlike- nin gerçekleşmesi ihtimaline karşı da derhal Anadolu'ya geçmek...

Nitekim büyük şefin umduğu tehlike ge- lip çatmakta gecikmedi: 16 Mart 1920'de İstan- bul meclis basıldı, dağıtıldı ve İstanbul fiili düşman işgali altına alındı. Bu durum sonu- cunda İstanbul meclisinin yarısından çok az o- randaki üyesi Anadolu'ya geçebilmiş, fakat Büyük Şef olayın meydana gelmesinden son- ra bütün illerde yaptırdığı seçimlerle Anka- ra'da toplanacak yeni meclisin acele toplan- masına imkân hazırlamıştır.

Görülüyor ki gene meclis ve daima mec- lis... Gerçekten Mustafa Kemal'de egemen gö- rüş buydu. O, ulusun istemini temsil edecek yasal bir meclisin kararlarıyla iş görmeyi en önemli başarı şartı sayıyor ve devletin ancak böyle bir temel üstüne kurulabileceğine inanı- yordu.

Ankara'da 23 Nisan 1920'de açılan ilk Bü- yük Millet Meclisi'nin kuruluşundan sonradır ki bu meclisin kararlarıyla, yasalarıyla ilk e- rinden başlayan yeni Türk orduları oluştu, za- ferler sağlandı ve devrimler gerçekleştirilerek dünyanın hayret gözü önüne yepyeni bir Tür- kiye konulmasına başarı elverdi.

Büyük başbuğün bu büyük ulus ve dev- let içinde izlediği yöntem ulus egemenliğine dayanan bir meşruluk ilkesinden ibarettir. Ve bu onun hiç şaşmadan uyguladığı bellibaşlı kural olmuştur.

Bu bakımdan Atatürk'ün büyük eserleri- nin en büyüğü Türkiye Büyük Millet Meclisi- dir denilebilir. İşte Anayasamızın Meclisle il- gili baş maddeleri:

•Madde 4 — Türkiye Büyük Millet Mec- lisi, milletin yegane ve hakiki mümessili o- lup, millet namına hak-kı hakimiyeti istimal eder.

Madde 5 — Teşri salâhiyeti ve icra kudre- ti Büyük Millet Meclisinde tecelli ve tēmerküz eder.

Gerektiğinde uygulamada dahi yeri ve ö- nemi olan bu maddeler Atatürk Türkiye'sine

özgü en kuvvetli hükümleri taşır. Atatürk bi- zim bu devlet kuruluşumuzu anlatmak için:

— Bizim devlet örgütünde başka ulusları örnek tutmaya ihtiyacımız yoktur. Bu işlerde biz yalnız bize benzeriz.

demişti ki gayet doğrudur.

ATATÜRK, CUMHURİYET HALK PARTİSİ GENEL BAŞKANI

Atatürk'ün dâhi yönetimi altında örgütle- yerek devrimlerle ve onların verimli uygula- malarıyla büyük gelişmeye yönelttiği yurt ve ulusumuz içinde yarattığı ve derece derece olgunlaştırdığı büyük işlerden biri de Cumhu- riyet Halk Partisidir ki Büyük önder bütün önemiyle üzerinde durduğu bu ulusal hare- ketin kurucusu olduğu kadar kendisine uyul- an ve sayılan en büyük Şefi idi de.

Kimi nedenler ve fırsatlarda şunun bunun tarafından Atatürk'ün Cumhurbaşkanı olarak bir parti başkanı olmaması gerektiğini söyle- yenlere karşı Atatürk'ün kendi partisiyle ilgli işlerde tarafsız olamayacağını açıkça söyle- mekten çekinmemiş olduğunu hatırlarız. Bu açık ve canlı sözleri söyleyen Büyük Şef şimdi aramızdan çekilmiş olduktan sonra o nurlu anıların hiç kimseyi aldatmaması gerektiğini belirtmeliyiz. Atatürk, parti kelimesinin dün- yada bilinen anlamında partizan değildi. Ve onun anlayışında kendisinin başkanlık ettiği parti gerek niteliği, gerek amacı bakımından bütün ülkeyi kapsayan bir kurumdu.

Şurasını iyi bilmek gerektir ki Atatürk devrimlerinin tümü kendine maledilmiş olan Cumhuriyet Halk Partisi, son çözümde Kema- lizm adına dayanan Türk yenileşip yükselişi- nin sembolü olmuştur.

Parti düşüncesi ülkede siyasal yaşamın u- lusal genel eğitimle gelişerek örgütlendirilme- si demek olduğuna göre Atatürk bu sorunu bütün yurttaki parti düşüncesini ve partizanlığı ortadan kaldıracı bir sonuca götürmek üzere tartışmıştır. Atatürk yurttaki anlamı davranma- dan hüküm yürütmeğe çalışmış partilerin za- rarlı olduklarına kesin olarak inanıyordu. O bir parti kurulmasını ne zaman tasarlamışsa, rasgele particiliklerin bu ulusa ne zararlara hattâ ne felâketlere malolmuş olduğunu her- kesin gözünde canlandırarak özellikle ulusun bu zararlı oyunlardan korunmasını kendisine başlıca hedef tutmuştu.

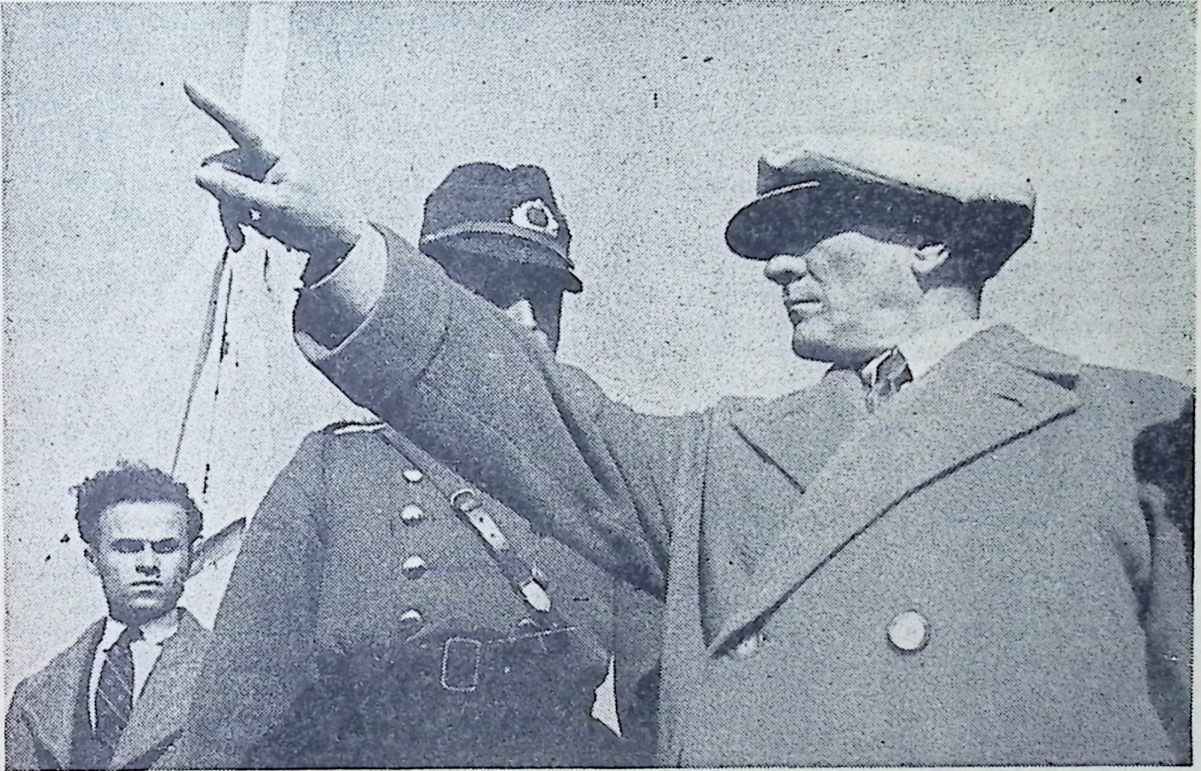
Cumhuriyetten önce Türkiye'de bir meşru- ti saltanat dönemi geçmişti, ve bu meşrutiyet döneminde yurdumuzda Avrupa'yı taklit eden bazı partiler türeyip faaliyet göstermeğe ça- lışmışlardı. Atatürk bu partilerden çoğunun, adeta hepsinin derin ulus tabakalarında halk ihtiyaçlarıyla hiç ilgisi olmayarak siyasal o- yunlarını yürütmek isteyen bazı kimselerin ellerinde sadece araç olduklarına ve sonuç ba- kımından birbirleriyle mücadele eden bu fa- liyetlerden yurda çok zararlar geldiğine dik-

kat etmişti. Atatürk'ün açık görüşünde ülkenin anlamsız ve zararlı mücadelelerle geçirecek vakti olmayıp tersine bütün ulusu kurtuluş götürececek bir birlik ve beraberlik cephesi kurulmasına ihtiyaç vardı. İşte Atatürk'ün Türkiyemiz hesabına parti kavramından anladığı düşünce ve anlam buydu. O ayrım yapmadan bütün halkını sevir ve bu halkın hepsine birden onu kurtuluş ve mutluluğa götürececek en doğru yolda kılavuzluk etmek istiyordu. İşte Atatürk'ün parti adını verdiği hareketin anlamı buydu, böylesine bütün yurdu ve ulusu kapsıyordu. Ve gene ondan dolayıdır ki Atatürk kendi görüşünde tarafsız olmayacağını söylerken yurt ve ulus işlerinin en can alacak hedeflere yönelmesinde ilgisiz kalmayacağını anlatmak istiyordu.

Atatürk'ün böyle bütün yurdu kapsayacak biçimde tasarladığı parti düşüncesi Erzurum

İşte Türkiye Büyük Millet Meclisinin de Cumhuriyet Halk Partisinin de ana ilkeleri bu Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti kararları arasında Sivas'ta kurulmuştu. Bu düşünce sonra aşama aşama uygulanarak geliştikçe hep milli birlik ve beraberlik gereğini ve zorunluklarını koruyarak büyümüş, bir yandan Büyük Mecliste, öte yandan Halk Partisi ve sonunda Halkevleriyle bütün yurda dalbudak salan ve hemen hemen bütün ulusa malolan genel nitelikler almıştır.

Silâhların zaferi gerçekleşikten sonra askeri başarılarla bir ülkenin tam kurtuluş ve güvenliği bütün kesinliğiyle sağlanamaz diyen ilk yetkili ağız Atatürk'ün kutlu ağzı olmuştur. Türkiye, sağlam bir cumhuriyet yönetiminin ulus alanına aktarılmış bütün verimli çabalarıyla büyük uygar atılımlar yapmalıydı ki kendisini, o zamana kadar sürmüş gaflet ve

ve Sivas Kongrelerinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti biçiminde ilk ifadelerini bulmuştu. Bu Cemiyet, bütün üyelerinin kalpleri aynı ülküyle çarpması gereken tüm bir vatan cephesi düşünür, ve en yakın amaç olarak yurdun o zaman içine düştüğü istilâ ve paylaşım felâketlerinden kurtarılmasını amaçlar. Bu gerçeği en ayrıntılı bir biçimde anlamak için Sivas Kongresinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti görevlerine ek olmak üzere bir de Milli Misak (ulusal andlaşma) düzenlenmişti ki kurtarılabilecek vatanın en aza indirgenmiş sınırlarını gösteriyordu.

ihmallerin etkisiyle her yandan kaplayan tükeniş uçuşumundan kurtarabilsin. Bunun için uyumlu, verimli bir çaba gerekiyordu, ve bu çaba ulusal bilincin nurlarıyla aydınlanarak beyhude partizanlık tartışmaları içinde karp gitmemeliydi.

Atatürk kurtuluş ve Bağımsızlık Savaşının ardından yurt içinde yaptığı uzun bir gezide bütün halk tabakalarıyla bu sorunlar üzerinde açık konuştu. Kuşku olanları açık konuşmaya davet ederek her yerde her kere inandırıcı karşılıklar verdi. Atatürk bu açık konuşmalarda herkesin dikkat gözünü bazı noktalar üzerinde topluyordu:

1 : Türkiye'de Avrupa taklidi partiler yurda çok acı zararlar getirmiştir.

2 : Avrupa'daki partiler özellikle sınıf çekişmelerine dayanırlar. Türkiye'de birbiriyle çekişecek sınıflar yoktur. Ve Türkiye'nin elbirliğiyle çabuk başarmaya zorunlu olduğu işler öylesine çok ve önemlidir ki burada tam tersine sınıf düşüncesinin yer bulmamasına çalışmak belki önemli bir görevdir.

3 : Hiç parti düşüncesi olmadığı zaman ülkede ne görüyoruz? Birbirini seven vatandaşların birbirini tamamlayan geçim yollarını. Demek ki gerçek yaşamda daha çok dayanışma vardır. İşte Türkiye'de bu dayanışmayı bilinçlendirecek, canlandıracak ve çok verimli çalışmalara yöneltecek bir elbirliği söz konusu olabilir.

Atatürk temelleri bunlar olan görüşlerini açıklarken kendisinin Türkiye'de başına geçerek ülkenin mutluluğu ve kurtuluşu hizmetine vereceği bir parti kurmak istediğini anlatıyordu. İşte Atatürk'ün kurduğu parti budur ki niteliği bakımından bütün yurdu kapsaması düşünülmüş ve hep öyle de yürütülmüştür.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyetiyle Halk Partisi arasında Atatürk yurdun gerçek kurtuluş ve yükselişine ait başlıca görüşlerini «ilkeler» adı altında yayımlamıştı. Bu ilkeler gerçekleştirildikçe Halk Partisi gerçek biçimini almış ve sonunda bugün gördüğümüz Kemalist kuruluş derecesine yükselmiştir. Cumhuriyet Halk Partisinin bugün dayandığı ilkeler, bütün yurdun malı yapıldıktan sonra Anayasamıza da katılmış olan şu niteliklerde özetleniyor:

Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik, Devrimcilik.

Büyük Atatürk, eserinde bugün bütün dünyanın özenmelerle hayran hayran bakıp övdüğü güzellikler de bu niteliklerin Türkiye'de eyleme geçirilmiş olmasından ibaret değil midir? Atatürk'ün Parti Genel Başkanlığı bütün ülkeyi ve ulusu içine alan yüksek amaçlara yöneldiği içindir ki Büyük Şefimiz bunu hiç bir zaman Avrupa'nın sınıf kavgalarını yansıtan partizanlıklarıyla bir tutmamış, ve her zaman kendi partisine bütün gücüyle sarılmıştır.

Çünkü Atatürk bu parti içinde bütün ulusu kucaklayan yüksek amaçlarını yoğunlaştırmış bulunuyor ve onları yüksek başkomutan yetki ve yeteneğiyle yürütüyordu.

DEHADA TUTARILIK: ÇANAKKALE, SAKARYA, DUMLUPINAR BİR BÜTÜNDÜR

Merkez devletlerine bağlı olarak Türkiye'nin de yenilmesiyle biten Dünya Savaşıyla Kurtuluş Savaşımız arasında bir ilgi var mıdır, ve Dünya Savaşı hakkında Atatürk'ün gerçek düşüncesi neydi? Dünya Savaşında Dâhi Atatürk, başta Çanakkale'nin, yalnız o-

nun çabasıyla sağlanan başarılı ve galip savunması olmak üzere, kendisine verilen birçok görevleri ehliyet, yetenek ve başarıyla yerine getirmiş olduğu örtada bulunmasına karşılık, kendisinin o zaman iş başında bulunanlardan birçoklarını şiddetle eleştirmesinden yola çıkarak Atatürk'ün Dünya Savaşına Türkiye'nin de katılmasına temelde karşıt bulunduğu anlamına varanlar olmuştur. Bizce bu iddiada hiçbir doğruluk olmadıktan başka, tersine, Atatürk Kurtuluş Savaşıyla bizzat kendisinin Dünya Savaşında başlıca büyük işi olan Çanakkale Savaşının sonucunu almıştır.

Ve bir raslantı bu gerçeği doğrudan doğruya Atatürk'e açıklattırmıştır.

Dünya Savaşı başlarında Avrupa büyük devlet merkezlerinden birinde elçi olan bir kişiyle danışmanı, bulundukları Batı devleti merkezinden Bâbü'lî'ye, Türkiye'nin Dünya Savaşına katılmasının iyi olmayacağını yazmışlar, ve bu görüşü anlaşılan ısrarla birkaç kez tekrarlamışlar. Dünya Savaşı bilinen biçimde bittikten sonra bu iki kişiden biri ülkede:

— Biz vaktiyle dedik de dinlemedilerdi!

diye bir terane tutturmuştu. İstanbul'da yazılıp çizilen bu görüşler de çok sürmeyerek itilâf devletlerinin çizimleri altında ezilip gitikten bir hayli sonra bir gün Ankara'da, Kurtuluş Savaşının ateşli bir kargaşasında Halkimiyetmilliye gazetesinde «Dünya Savaşı ve Türkiye» başlıklı bir makale çıkar, ve başlığının altına «1» rakamı konulduğuna göre bir dizi olarak süreceği anlaşılan bu yazıda gene:

— Bir vaktiyle dedik de dinlemedilerdi!

teranesinin tekrarıyla söze başlanarak bütün görülüp geçirilen felâketlerin nedeni hep vaktiyle yapılan uyarıya karşılık savaşa girilmesi olduğunun açıklanmasına girildiği görülür.

O zaman Ankara'da özellikle bazı arkadaşlar üzerinde damdan düşercesine yersiz ve münasebetsiz bir etki yapan bu makale Atatürk'ün de dikkatini çektiğinden onu yazanı çağırır, ve kendisine şunları söyler:

— Biz vaktiyle dedik de dinlemedilerdi!

yazılarınızda Türkiye'nin Dünya Savaşına katılmasını eleştireceğiniz ve zaten bunu vaktiyle devlete ihtar etmiş de bulunduğunuz görülmüyor. Belki bu yazıları Ankara'da benim de hoşuma gider diye yayınlamayı düşünmüş bulunuyorsunuz. Yanılgıyı kısa yoldan keselim. Bir elçiyle danışmanı devlete bir görüş bildirme hakkını elbette taşırlar. Fakat savaşa girip girmekten söz eden bu görüşle devletin bağlanmayacağına kuşku yoktur. Meselenin kendisine gelince Türkiye, Dünya Savaşına girmek zorundaydı, ve varolan dünya denge- sine göre bu giriş biçimi de olandan ve görülen- den başka türlü olamazdı. Belki savaşa giriş zamanı, belki kuvvetlerin kullanma biçimleri, kısaca bir sürü ayrıntı eleştirilebilir. Fakat ana konuya diyecek yoktur. Türkiye

savaşa girerdi ve böyle girerdi. Onun için geçmişte nasılsa birkere ortaya sürdüğünüz yanlış görüşü sanki bir marifetmiş gibi ömrünüz süresince tekrarlayıp durmayınız ve bu yazılara devam etmeyiniz...

Gerçekten birincisi çıkan yazının arkası gelmemiş ve bu konu Ankara'daki aşamasında da, orada kesilmiş kalmıştı.

Atatürk'ün düşünmüş olup olmadığını araştırmış olmaksızın bu satırların yazarı Kurtuluş Savaşıyla Dünya Savaşları ve özellikle Çanakkale savunması arasındaki sıkı ilişkiyi şöyle tespit etmiştir:

Buna hiç kuşku yoktur ki Dünya Savaşının en büyük olayını Çanakkale savunması oluşturmuş ve bu nedenle Türkiye'nin Dünya Savaşına katılması o savaşta en etkin yeri tutmuştur. Eğer Türkiye Dünya Savaşına katılmamış olsaydı İtilâf devletleri, sonradan olduğu gibi dört yılda değil, belki bir, bir buçuk yılda yengiyle gitirmiş olabilirlerdi.

Çarlık Rusyasının Türkiye'yi de hedef alan tutkularını sonuçsuz bırakırabilmek amacıyla ve özellikle bu nedenle Dünya Savaşına bilinen biçimde katılan Türkiye işe karışmasıyla Batı İtilâf devletlerini Çarlık Rusyasına yeterli yardım göndermekten alıkoymuş ve Çanakkale'de başarı kazanan ve düşmanı yenen savunması Çarlık Rusyasını çevresinden koparmıştır. Yılda üç ay ancak geçit veren Arkanjel yolu ile batı devletlerinin Çarlık Rusyasına yapabildikleri yardım devede kulak gibi kalıyor ve bunun sonucu olarak Çarlık Rusyasının bütün olanakları hergün artan elverişsizlikler içinde yüyüyordu. Bu durumun sürmesi Çarlık Rusyasının kendi içinden yıkılarak çökmesiyle sonuçlanmıştır. Rusya'da Bolşeviklerin başarıyla yürütebilmiş oldukları devrim bile Çanakkale'nin başarı sağlayan ve düşmanı yenen savunması sonucudur denebilir. Biz dört yıl sürdürdüğümüz savaştan sonuçta yenilmiş olarak çıksak bile Türkiye'nin can düşmanı Çarlık Rusyasını düşürerek onun yerine Türkiye'ye dost bir bolşevik Rusyası gelmesine olsun ortam ve zaman hazırlamış bulunuyorduk. Bu bizim için birinci kazançtı, ve bu kazancı Dünya Savaşına katılmamıza ve özellikle Çanakkale savunmasına borçluyduk.

Dünya Savaşına katılmamızın ikinci kazancı dört yıl sürdürdüğümüz savaş sonunda bize kızan zafer kazanmış büyük devletlerin pek çok hiddetlerini davet etmiş olmakla birlikte onların ordularında savaşa devam gücünü en aza indirmiş oluyorduk. O kadar ki Sevr'i düzenleyenlerin başında gelen Loid Corc'la Klemanso Türkiye'yi parçalamak isteyen eserlerini uygulayabilmek için Yunan kuvvetlerine başvurmaktan başka çare bulamamışlardı. Bu da Çanakkale'nin Dünya Savaşını uzatan doğal bir sonucuydu.

Böylelikle Kurtuluş Savaşına başlarken temelde bir düşmanlık dünyasına karşı koy-

maya kalkışmakla birlikte, gerçekte aldatılarak yanlış yola yöneltilmiş küçük bir ülkenin ordularıyla karşılaşıyorduk.

Bu mantık dizisi bizi şu zorunlu sonuca götürür: Çanakkale'nin başarı kazanan ve düşmanı yenen savunmasıyla Dünya Savaşını uzatmış olmağımız sayesinde Milli Misak (ulusal antlaşma) sınırlarıyla Türk ulusal yurdunu korumaya kalkıştığımızda yerine getirilecek görevi oldukça kolaylaştırmış bulunuyorduk. Böylelikle Sakarya ile Dumlupınar'ın Çanakkale'ye bağlandığını görüyorsunuz.

Yalnız son iki savaşın değil ondan bir öncekinin de zafer kazanmış komutanı büyük asker Atatürk'ün kişiliğinde aynı kimse olduğunu düşünürseniz, Siz de bu satırların yazarı gibi Çanakkale ile Sakarya ve Dumlupınar'ın bir bütün oluşturduğunu kabul etmiş olursunuz.

Her üç savaş, yurdumuzun haklı ve zorunlu savunmasına ait olduğu için onların uğrunda canla başla çalışmış olmağımıza denilecek söz olamaz tabii. Nitekim İngilizlerin kendileri de Çanakkale'de onları başarısızlıklar içinde bırakan kahraman Atatürk'e büyük bir asker olarak en büyük saygıyı göstermişlerdir ve gösteriyorlar.

Savaş zamanının düşmanlıkları geçerek şimdi onların yerine barış ve dostluk geçmiştir.

Biz yukarıki satırlarda yalnızca Dünya Savaşıyla Kurtuluş Savaşımız arasındaki ilişkileri tesbit etmiş oluyor ve bu ilişkilerde de bugün aziz anısını yücelttiğimiz Büyük Şefimizin yüce hizmetlerini buluyoruz

KUMANDAN KİME DERLER İYİ BİLİYOR MUSUNUZ?

Atatürk'ün askerlikteki ustalık ve yeteneği anlatılmak gerektiği zaman sanırız ki en doğru söz bu mesleğin gerçekten dahillik ölçüsüne varmış bir bilgisinin kendi kişiliğinde cisimleşecek durumda bulunduğunu söylemek olacaktır. Askerliğin Atatürk'teki yüksek bilgi ölçüsünün yalnız öğretimle elde edilir bir bilgelik düzeyi olmadığını itiraf etmelidir. Doğuştan büyük komutan yaratılmış olan Atatürk bütün tarihin en sayılı komutanlarının gerçektir ki en büyüğü idi.

Konu olur ki Atatürk onu çözümlemek için bütün varını tehlikeye koymayı göze alır, ve alınca da onu eninde sonunda istediği sonuca götürür. Fakat gene konu olur ki karşılığında dünyaları kazanacağını umsanız Atatürk'ü yerinden kımıldatamazsınız. Bu iki durumun birincisinde savaş ve özveri zorunlu ve belki yaşamak için mutlaka gerekli idi. İkincisinde ona göre harcanacak her kuvvet derecesi bir israf ve boşa gidiştir. İşte büyük Komutan Atatürk'ten bir tek cephe.

Bu büyük komutan savaş işlerini nasıl görür, nasıl yürütür? Bu bir âlemdir. Atatürk

her iş gibi askerlik işlerini de, önemini hiç büyütmezsiniz, normalin asla üstüne çıkmayan, heyecan ve telaşa düşmeyen bir tabiiilik içinde yürütürdünüz. Böyle olmasına karşılık eline aldığı her konuda çok, sürekli ve verimli çalışan Atatürk'ün askerlik işlerindeki çalışması biçimi, her ölümünün akıl erdiremeyeceği bir güç ve büyüklük ölçüsü gösterirdi. Yirmi dört saat, kırk sekiz saat, hatta gerekirse yetmiş ve daha fazla saat aynı masanın başında oturarak, asla uyku belirtisi göstermezsiniz çalışır ve yanındakileri de çalıştırırdı. Bu olağanüstü, insanüstü denebilecek bir çalışma biçimidir ki Atatürk'ten başkasında hatta yarı derecesinde eşiyile karşılaşılabileceğini tasarlayamıyoruz.

Atatürk doğrudan doğruya askerlikle uğ-

ta karşılıklı kuvvet şekilleri tıpkı bir satranç tahtasında olduğu gibi onun önüne serili değil de sanki düşüncesine yazılı bir biçim alırdı. Atatürk'te başka türlü düşünölemeyecek kadar normal olan bu durumun bizzat gördüğüm bir örneği şaşkınlık verecek kadar karakteristiktir.

Sakarya zaferimizden sonra Başkomutan Ankara'ya gelmiş, yeni cephe Eskişehir - Afyon hattında oluşarak karşılıklı kuvvetler oralarında yer almışlardı. Başkomutan durumu Ankara'dan izliyordu. Bu «izliyordu» sözünden en küçük noktalarına kadar anlamını çıkarmanız. Mustafa Kemal'in askerliğinde işin şaka götürür yada hafif geçilebilir küçücük bir noktası bile yoktur.

Hatta sırası gelmişken yazılmaya değer ki

raştığı ve askerlik yaptığı zaman onun işinde raslantıya bırakılmış tek nokta bile bulunamaz. Bütün cephe ve hareket durumları hat-

olağan zamanlarda çağrılı konuk arkadaşlarıyla uzunca sofraya söyleşileri yapmayı seven Büyük Şefimiz askerlikle doğrudan doğruya

uğraştığı zamanlarda bu sofra adetini ortadan kaldırır, o vakitler kendisi yalnız çalışma masasında görülebilirdi.

İşte Sakarya'dan sonraki savaş durumunda bir sabah Çankaya'ya çıkararak Başkomutanı ziyaret ettim. Mevsim ilkbahar sonlarıydı. Saat aşağı yukarı 9,5-10 sıraları. Atatürk çoktan kalkmış, giyinmiş, iş başında.

Kendisiyle savaş durumu ve yurt işleri üzerinde konuşurken bir aralık, o zaman Başkomutanın irtibat kurmay subaylığını yapan Kaymakam Arif Bey, elinde bir telgrafla geldi ve Başkomutanı büyük saygıyla selâm verdikten sonra askerce bir eda ile elindeki telgrafın zaten pek de uzun olmayan içeriğinden haber verdi. Telgraf şu haberi bildiriyordu:

— Düğer'in yaklaşık üç kilometre kuzeyinde filân yerinde bir fırka düşman askeri görülmüştür.

Atatürk telgrafı bir daha tekrarlattıktan sonra fazla düşünmeye bile yer bırakmadan şu karşılığı verdi:

— Düğer'in yaklaşık üç kilometre kuzeyinde bir düşman fırkası görülmemiştir. Çünkü görülemez ve çünkü oraya düşman fırkası gelmiş olamaz. Derhal yazınız, dikkatle baksınlar ve bildirsinsinler.

Arif Bey topuklarını birbirine vuran askeri duruşuyla Başkomutanı selâmlayıp gitti. Biz konuşmamızı sürdürdük.

Atatürk beni öğle yemeğine alıyordu. Evde ikimizden başka kimse de yoktu. İki kişi için hazırlanan sofrada karşılıklı oturarak yemeklerimizi yerken, deminki konuşmadan yaklaşık bir buçuk saat sonra, Kaymakam Arif Bey gene göründü. Gene askerce bir selâm ve elde gene bir telgraf. Bu yeni bir telgraftı. Başkomutanın emriyle ve derhâl yapılmış incelemeler sonucunu haber veriyordu.

Gerçekten ilk telgrafın verdiği haber doğru değilmiş. Düğer'in yaklaşık üç kilometre kuzeyinde filân yerinde düşman fırkası yokmuş.

Atatürk bu haber üzerine yalnız yüzünü ekşiterek:

— Dikkatsizler
demekle yetindi.

İşte hikâye bu. Ankara'da Çankaya'da oturan bir adam, cepheden görülerek düşman fırkası haberi veren bir telgrafı yalanlıyor, yanlış görmüşsünüzdür, orada düşman fırkası olamaz, diyor. Ve gelen cevaptan anlaşıyor ki orada gerçekten düşman fırkası yokmuş. Bunun işaret ettiği anlamı görüyorsunuz: Bütün cephe karşılıklı kuvvetlerin bütün hareket ihtimalleriyle Başkomutanın düşüncesinde çizilidir. O yüzlerce kilometre uzaktan cephe durumunu, cephenin içinde olanda daha güvenilir bir kavrayışla gözönünde bulunduruyor. İtiraf etmelidir ki bu her komutanın harcı değildir. Bu durum, seçkin komutanlara nasip olan üstünlüklerdendir.

Bu seçkin komutanların önde gelenlerinden biri veya en büyüğü olan Atatürk bir gün ilk Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir gizli oturumunda gene bu Eskişehir - Afyon hattı dolayısıyla savaş durumu üzerinde söz söylemek zorunda kalarak özellikle komutanı tarif etmişti.

Sakarya'dan sonra Eskişehir - Afyon hatında hemen bir yıl kalındığı bilinmektedir. Türk ordusunun eksik olan araçlarını, gereçlerini tamamlamak gerekiyor, çok parayı gerektiren bu işi kolaylıkla ve hızla başarmak mümkün olmuyordu. Birinci mecliste milletvekili olarak bazıları albay rütbesinde ve komutanlık payesinde birkaç kurmay subayımız da vardı. Atatürk'e verilmiş Başkomutanlık, olağan dışı yetkiler taşıdığı için üç aydan üç aya yenileniyordu. Galiba gene böyle bir yenileme işinde idi. Özellikle meclisteki asker milletvekillerinin dedikodularından azma bir duraksama havası içinde Meclisin bir bölüm üyelerinin ta arruz ne zaman yapılacak, yoksa hiç mi yapılamayacak, böyle ise durumumuz ne olacak soru ve endişelerinin hüküm sürdüğü anlaşılmıca Atatürk kürsüye çıkarak müthiş deyimleriyle ancak anlatabileceğimiz çok şiddetli bir nutuk söylemişti. Bunda Kurtuluş Savaşına başlar-ken bir santim paramız ve âdeta tek kuruşumuz olmadığını, bugün ise ordulara sahip bulunduğumuzu anlatıyor ve sırası gelince yapılacak her savaş durumu gibi taarruzun dahi gerekince pekâlâ şüphesizken zihinleri kimlerin tereddüde düşürdüğünü kükremitmiş bir aslan haliyle soruyordu ve bu sıralarda gözleri o bir kaç asker milletvekili üzerine dikiliyordu. Sonunda gözleri hep o zatlar üzerinde durarak sözlerine şöyle devam etti:

— Efendiler, taarruzu komutan yapar, savaş yönetmek durumunda ve yetkisindeki komutan. Efendiler, komutan kimdir bilir misiniz? Subay vardır ki yönetimine yüz veya bin kişi verebilirsiniz. Komutan olur ki bir alaya veya fırkaya memur edebilirsiniz. Fakat zaman gelip alaylar ve fırkalar dağlar ve dağlarla ayrılarak cepheler yüzlerce kilometre süreye uzar, işte bu gözlerin görmediği geniş alana komuta edecek adam başka kıratla ve başka kudrette bir adamdır. Kimdir bu Mecliste o subay ki Türk ordusunun taarruz yapıp yapamayacağından söz etme yetkisini kendinde buluyor? Efendiler, bu mecliste öyle kimse yoktur. Ben size güvenle ve kesinlikle söylüyorum ki Türk ordusu görevini yapacaktır.

Atatürk son sözlerini söylerken gözlerini albay Kara Vasıf'a dikmiş olduğundan bu bakışlar altında ezilen merhum:

— Ben söylemedim, ben söylemedim!
demek zorunda kalmıştı.

Yukarki nutuk parçasında Atatürk ağzından komutanının tarifini görüyoruz. Bu tanımlı yapan büyük asker, en çetin komutanlığın is-

tediği en ileri kırat ve güçte, yani eşsiz yükseklikte bir komutandı.

ÜLKÜCÜLÜĞÜN YÜCE SİMGESİ HER CİDDİ İŞTE «SON KAYA»

«Son kaya...», Atatürk'ün Kurtuluş ve Bağımsızlık savaşı için diktiği son zafer kalesiydi. Bu deyim, Atatürk'ün dilinde Kurtuluş ve Bağımsızlık savaşının eninde sonunda zafer sonucuna ulaşacağını bir simgesiydi. O diyor ki vatan topraklarımızın her karışım son kaya parçasına kadar savunacağız, buna kesin karar veren bir ulusu yenmek ihtimali yoktur.

Kurtuluş Savaşında bu ilkeyi hepimiz, bütün ulus benimsedik. İlkeyi çok iyi kavrayanların son büyük başarısından kesin ve şanlı zaferden asla kuşkuları yoktu. Bu savaş ilkesi, bağımsızlığına aşık bir ulusun sarsılmaz ülküsü oldu ve giderek bu deyim Atatürk rejiminde ülkücülüğün simgesi oldu. Buna kuşku yoktur ki Atatürk en zor işleri kolaylıkla başarmasını bilen en güçlü ülkücüydü.

«Son Kaya» Kurtuluş Savaşının programı olarak ortaya atılmıştı. Bu programa göre «Son Kaya» başkalarının kolay ulaşılmaz, herhalde asla aşılmaz bir son kale idi. Düşününüz ki bir ulusun bağımsızlığını mahvetmek isteyen herhangi bir düşman, son kayaya kadar gidebilmek için binbir kaleden geçmek lâzımdır. Bu binbir kalenin herbiri kendi başına bir son kayadır. Her kaya en çetin mücadelelerle geçilecek fakat onun arkasından aynı kuvvet ve sağlamlıkla başka bir kalenin yükseldiği görülecektir. Onun için de çetin mücadeleler gerekli. Tutun ki bu çetin mücadele de yapıldı ve sonunda binbir fedakârlıkla orası da geçildi. Arkasından biri daha ve onun arkasından bir başkası daha... Buna ne ömür yetişirdi, ne de sabır ve takat... Böylelikle biz son kayaya varmazdan çok önce davayı kazanmış olacaktık. Hiçbir matematik kuralı, Atatürk'ün ülkücülüğünü simgeleyen bu deyim kadar güçlü ve kesin olamazdı.

Onun herkese aşıldığı bu kuralı biz, delegeler kurulu olarak, aceleyle Londra'ya giderken Eskişehir'de kendisiyle buluştuğumuz Cephe Komutanı İsmet İnönü'den de başka bir şekilde dinledikti. O barış konferansına giden delegeler kurulu o zamanki başlıca cephemizin komutanını görerek savaş durumu hakkında ondan bilgi almayı yararlı saymıştı. Hazır yolumuzun üstünde idi, bu bakımdan zaten değerli bir arkadaş olan komutanın ziyaret olunması pek yerinde bir nezaket gereği idi. Bu aynı zamanda savaş durumumuzu öğrenmek için de pek güzel bir fırsattı da.

Biz Ankara'dan akşam hareketle Eskişehir'e sabahleyin vardık. Komutan da birkaç günler süren cepheyi teftiş gezisinden hemen o sıralarda dönmüş bulunuyordu. Acaba Atatürk delegeler kurulu geçiyor, kendilerini mutlaka gör, şöyle ve böyle konuş diye İsmet İ-

nönü'ne telgrafla talimat vermiş miydi? Bu nokta bu satırların yazıldığı şu dakikaya kadar bizce bir sırdır. Herhalde bu, gücünün yetebildiği en ufak noktayı varıncaya değin hiçbir şeyi raslantıya bırakmayan Atatürk'ten beklenmeyecek bir hareket değildir.

Hareketli bir zekâ olan İsmet İnönü tatlı sözleriyle olduğu kadar gülen gözleriyle de konuşarak delege kuruluna son zaferin mutlaka bizde olduğunu şu yolda açıkladı:

— Cepheden geliyorum. Aşılması ve ilerlenmesi kolay olmayan bu dağlarda düşman için durum, en sarsılmaz umutları kıracak kadar çetindir. Düşününüz bir kere: Dağlar, dereler arasında hazin olmakla beraber karşı tarafın karşılık vermesinden dolayı aynı zamanda ölüm tehlikelerini de taşıyan bir durum. Bu şartlar içinde düşman kıtasına komutanları şu karşiki tepeler yok mu, işte onları aldık mı işimiz kolaylaşacak diyorlar. Günlerce çalışıp çabalıyoruz, ölüyoruz, kalıyoruz, farzedelim ki o tepeler alınıyor. Hani oraları alınmakla iş kolaylaşacak, hatta belki kıtanın düşüncesine göre bitecekti? Ne gezer. O tepelere varıldıktan sonra görülüyor ki daha ileride başka dereler ve tepeler vardır, ve sonra binbir fedakârlıkla oralarını da almak lâzımdır. İş bu sonuncularla bitiyor mu?... Hayır, yeni ufuklar, yeni alanlar, yeni dereler ve tepeler... Yalnız bu durum kendi başına yabancı bir ülkede istilâ savaşı yapan bir asker için öldürücü bir manzaradır. İşte biz savunmamızda bu kadar sağlam bir temele dayanıyoruz. Mağlup olmamızla imkân yoktur. Hiçbirşey yapmasak da ciddi savunmalarla zaman zaman çekilsek gene galip geliriz. Halbuki biz yalnız çekilmekle kalmayacağız. Sırasında belki gidip biz çatacağız ve biz ilerleyeceğiz. Bu şartlar içinde bu Anadolu toprağında hiç bizimle başa çıkılabilir mi?

Görürsünüz ki Atatürk'ün «Son Kaya» ilkesinin İsmet Paşa dilinden başka bir biçimde canlı bir ifadesi karşısındayız. Ve bu ilkeye dayanan Atatürk en çetin kayadan daha sağlam olan Türk ulusuna sadece, Osmanlı İmparatorluğu zamanının hayatını istemekle kalmayarak Kurtuluş Savaşını bütün bağımsızlık şartlarının geri alınması amacına bağladı. Gerçekten Atatürk, ta Sivas'tan başlayarak:

— Tam ulusal sınırlar ve tam bağımsızlık!

kesin karar ve istemini açıkça ileriye sürmüş bulunuyordu. Bunun için belki o zaman ortada kendisinin dayanacağı bir ordu bile yoktu. Fakat ulusunun kurulacak birliğiyle ve ulusal bir egemenlik yönetimiyle yeniden ordular kurulacak, mutlaka o amaç sağlanacaktı. Kesin başarı şartı ise «Son Kaya» ilkesinde özetlenmiş bulunuyordu. Düşününüz ki düşüncelerini açıklamak için Atatürk daha Sivas'ta iken birkaç nüshasını yayımlattığı kendisinin Hakimiyetilliyeye gazetesinde tam bağımsızlığı açıklık ve kesinlikle savunmaya başlamıştı.

Bir halde ki söz gelimi yarı yolda Lloyd Corc'lar ve Klemanso'lar Türkiye'yi parçalamak düşüncesinden vazgeçerek bize:

— Topraklarınız sizin olsun, fakat Dünyu Umumiye ve kapitülasyonlar gibi eski yükümlülükler kalsın deselerdi, kabil değil bunlara uymaz, tam bağımsızlık için «Son Kaya» ilkesine sarılmakta devam ederdik. Görüyorsunuz ki «Son Kaya», milli misak (ulusal ant) sınırlarıyla ulusun tam bağımsızlığı için belirlenmiş, ifadeleştirilmiş bir idealdi ve uygulama hiç kompromi kabul etmez bir kesinlikle harfiyen bu ülkeye uyduruldu.

Bunun için, Lozan Konferansı görüşmelerinin ne kadar çetin olmuş olduğunu ve İsmet Paşanın görüşmeyi keserek dönmek zorunda kalmış bulunduğunu hatırlamak yeter. Lozan'da tam bağımsızlığımızı sağlamadıkça barış imzalamadık. Orada dahi «Son Kaya» ilkesini hiç şaşmadan sonuna kadar götürdük.

Hatta o kadar da değil. Lozan'da başta Gürzon olarak bazı büyük devlet adamları, orada bize karşı yapmağa mecbur oldukları fedakârlıkların uzun sürmeyeceğini, çünkü mali ve iktisadi alanlarda biz Türklerin çok geçmeden yaya kalacağımızı hesaba katmışlardı. Onların «Son Kaya» dan haberleri yoktu. Atatürk Türkiye'si ülkenin bağımsızlığını yalnız bir barış antlaşmasına koydurmakla kalacak değildi. Bu yönetim o barış antlaşmasından sonra bu bağımsızlığı yurda da maletmek için elbette çok çetin çalışacaktı. Çünkü «Son Kaya» ülküsü, gittikçe genelleşen bir kuralımız olacaktı.

Nitekim öyle oldu. Cumhuriyetin ilânını izleyen en köklü devrim tedbirlerini biz, hiç-

bir yabancıyı memnun etmek için değil, belki yalnız ve yalnız Türk bağımsızlığını tek taşına dokunulmaz bir çetin kale haline getirmek için aldık.

Dini dünyadan ayırdık, bunun için.

Fesi atarak medeni şapka serpuşunu giydik, bunun için.

Türlü mahkemeleri kaldırarak adalette bütün uygarlığın uyguladığı mahkemeler birliğini kurduk bunun için.

Ulusal eğitimi devletin sıkı kontrolü altında tek usule bağladık, bunun için.

Çok evlenmeyi önleyerek Türk kadınına elinden alınmış hürriyetini geri verdik, bunun için.

Yeni alfabeyi kabul ettik bunun için.

Ve bunlara benzer tedbirlerin tümünde hep «Son Kaya» ilkesine dayandık. kesin ve azimli hareket ettik. Ve hâlâ da artık bu «Son Kaya» ilkesi ulusal işlerimizde bizim için köktenlik ülküsü oldu kaldı.

Onun büyük kurucusu Atatürk'e, bu vesileyle de bin şükran ve saygı.

ATATÜRK'ÜN ULUSAL SIRRI

Atatürk tarafından Ekim 1927 Cumhuriyet Halk Partisi Kurultayında söylenen ve beş uzun gün süren tarihi nutukta bir ulusal sırdan söz edilir. Atatürk devletin önemli işleri dışında esasen sır saklamaya önem vermeyen açık görüşlü olduğu kadar açık yürekli bir insandı. Hele ulusal sorunlarda düşünceleri sır olarak saklamak şöyle dursun tersine onlar üstünde önemli olabildiği kadar çok insanla olabildiği kadar çok tartışmak Onun en başlı tutumuydu.

Büyük ve tarihi nutkun verildiği tarihte dört yıldanberi saltanat yıkılmış, Cumhuriyet ilân olunmuş ve görülen kesin gerek ve zorunluk üzerine halifelik de ortadan kaldırılarak Türk ulusunun egemenliği en ufak kuşku ve tereddütten uzak bir duruma konulmuş bulunuyordu. Atatürk tarihsel söylevinde Türkiye'nin gerçek kurtuluşu ve fiili yükselişi için gerisinde düşmanlarla elbirliği etmekten çekinmeyen saltanatın gülünç durumuyla hiçbir anlamı kalmadıktan başka saltanatla birlikte yürüyen halifeliğin ortadan kaldırılmaları gerekeceği kesin olduğu halde yurdu asıl yabancı istilâcılardan kurtarmak için uğraşılırken ilk günlerde herkesin kolay anlayamayacağı bu iç bağımsızlık engellerinden söz etmenin sakıncalarını takdir ettiğini ve bütün anlamıyla hür ve bağımsız bir Türkiye'nin en modern şartlara göre alacağı yeni düzeni adım adım gerçekleştirmeyi zorunlu görerek bunu ulusal bir sır halinde kendi kaibinde sakladığını bildirir. Bu ulusal sır konusu Atatürk'teki olgunluğun gerçekten üstün örneklerinden biridir, ve O ulusal iş olarak bu sırrı, ama yalnız bu sırrı, beklenen zamanı gelinceye kadar, en yakınlarına da söylememeğe gerçekten özen

göstermiştir. Hatta daha ilk günlerden başlayarak bu konuda bütün bütüne kendisi gibi düşünenlere bile.

Atatürk tanıyabildiğimiz en güçlü prensip adamlarından en güçlü birisi olduğu halde özellikle siyasal işlerde mutlaka hedefe varmak düşüncesinden asla vazgeçmeksizin ve fedakârlık etmeksizin eylemde bulunmayı en yüksek derecede bilen ve uygulayan adamdı.

Yalnız dış istilâcılara karşı değil iç baskınlık engelleyicilerine karşı da zafer kazanmak gereğini takdir eden Atatürk'ün her iki cephede aynı açıklıkla eyleme girişmesi kendisinin büyük komutan niteliğine bile uy mazdı. Onun için O, bu işte kendi kendisiyle hiç çelişkiye düşmeksizin, uygulamaya yatkın ve kendi deyişle aşamalara yatkın bir mücadele izlemiştir.

Sivas'ın baskısıyla seçilen İstanbul meclisini o zaman İstanbul'un işgal eden kuvvetler basarak üyelerden bir bölümünü tutuklayarak Malta'ya gönderdikleri gibi aynı zamanda İstanbul'a da her yıl matemli yılönümü tekrarlanan 16 Mart fiili işgaline de giriştiklerinden bunların sonucunda, tabiatıyla zamanın padişahının da uygun bulmasıyla, meclis yok olup gitmiş ve bunun üzerine Ankara'da bu olasılığı her an bekleyen Büyük Şef, Türk ulusunu Ankara'da yeni bir Millet Meclisi toplamaya çalışmıştı. Bu Meclis İstanbul'dan kurtulup gelebilen milletvekilleriyle illerin süratle seçip gönderecekleri yeni milletvekillerinden oluşacaktı.

Burada Sivas Kongresinin yani Atatürk'ün baskısıyla İstanbul'un burada hükümet değiştirerek ülkede yeni bir milletvekili seçimi yapılmasını uygun görmesinin bir başka sebebini aramak gereklidir. Sarayın bunu benimsemesi için, padişahın emirleri altında kul olduğu yabancıların buna razı olmaları ve hatta padişahı doğrudan doğruya onların böyle bir oyuna yöneltmeleri gereklidi. Bunun sebebi ne olabilirdi? Sanılır ki şu: Mustafa Kemal'in de Milletvekili olarak bu meclise katılmak ve hattâ başkan olmak için İstanbul'a gelmesi ve böylelikle onun tuzağa düşürülerek avlanması.

Oysa Atatürk seçimi derhal kabul etmek ve uygulamakla birlikte bundan çıkacak Meclis'in yabancı etki ve baskısı altında bulunan İstanbul'da toplanmaması gerektiği görüşünü kuvvetle ve şiddetle savundu ve bunu İstanbul'dan başka ve İstanbul'dan çok bazı kendi arkadaşlarına benimsetemeyince:

— Öyleyse siz gidin, İstanbul'da toplanın. Ancak bu meclisin yakın bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu asla hatırdan çıkarmayarak her ihtimale karşı yakayı ele vermeyecek tedbirlerde dikkatli olun ve öyle bir durum gerçekleşince, hattâ onun gerçekleşmesini vaktinden önce farkederek hemen kendinizi Anadolu yakasına atın. Bana gelince şahsen ben tabiatıyla bu açık tehlikenin içine giremem.

Ben Meclise gelecek tehlikenin ardından memlekette derhal karşı önlem almak görevini yerine getirmek üzere Ankara'da durumun gelişmesini adım adım izleyeceğim.

Demiş ve öyle de yapmıştı. Demek ki Mustafa Kemal, sultan ve halife oyuncağını kullanan Türkiye düşmanlarının mutlaka İstanbul'la kurulsun dedikleri meclis tuzağına tutulmamakta onlardan daha akıllı davranmıştı. İstanbul meclisinin, hem aynen ve fiilen uğradığı biçimde bir baskın tehlikesiyle karşı karşıya olduğu konusunda Atatürk'ün bir zerre şüphesi dahi yoktu ve Ankara'dan hergün gönderdiği haberlerle arkadaşlarını sürekli olarak uyanık bulunmaya davet ediyordu.

Hattâ bu haberlerden biri Cevat Abbas'a martın 13 yada 14'ünde gelmiş bir telgraftı ki hemen hemen aynen şu sözleri içeriyordu:

— (Filân) devletin buradaki siyasal temsilcisi dün bütün eşyasını alarak Ankara'yı bırakıp gitmiştir. Bundan çıkarıyorum ki İstanbul'da önemli bir olayın meydana gelmesi artık bugün-yarın meselesidir. Meclisin basılıp değerli arkadaşlarımızın tutuklanmaları en kuvvetli ihtimal dahilinde bilinmelidir ve burada daha sonraki çalışmalarımızda varlıkları gerekli ve yararlı olanlar derhal Anadolu'ya geçmek konusunda ona göre dikkatli ve tedbirli davranmalıdırlar.»

Sonra sonra daha iyi anladık ki İstanbul'da toplanan ve basılan meclis, Mustafa Kemal ile onun dış ve iç büyük düşmanları arasında bir düello sahnesiydi. Bir kere Mustafa Kemal, düşmanlarının tahminlerini yalanlayarak İstanbul'a gelmedi. Çünkü oynanılan oyunu açık açık görmüştü. Sonra da İstanbul'da Meclis basılır basılmaz Ankara'da yenisini ulusa kurdurmakla davayı temelinden kazanmış oldu.

Bütün bu olaylar içinde Atatürk'ün tarihsel söylev'inde söylediği ulusal sır Onun kalbinde güçlendikçe güçleniyordu. O her adımda daha iyi anlıyordu ki Türkiye'yi gerçek bir kurtuluşa kavuşturabilmek için yalnız istilâcılar yurdun temiz topraklarından çıkarıp atmak yeterli değildir. Onunla birlikte Türk ulusunu gereğinde düşmanlara pek güzel âlet olan sultan ve halifeden de kurtarmak ve bu ulusu kendi gerçek ulusal egemenliğine sahip olduğu halde bütünüyle bağımsız ve özgür kılmak gerekmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Ankara'da 16 Martla 23 Nisan 1920 arasındaki hazırlıkları arasında bir gün o zaman Heyeti Temsiliye karargâhı olan Ziraat Mektebinde telefon etmek ihtiyacıyla Atatürk'ün salonuna girmiştim. Koca binada tek telefon orada idi. Selâm vererek doğru telefona gettim. Bu aralık Atatürk yanındaki kişilere seslenerek:

— Canım, bu konu üzerinde Yunus Nadi Beyin fikrini almadık, bir de ona soralım bakalım.

dedikten sonra bana döndü:

— Kurulması hazırlığıyla uğraştığımız Meclis'in hakları ve yetkileri üzerinde konuşuyorduk. Bu nasıl bir meclis olacaktır?

diye sordu. Bu yarı şaka, yarı ciddi şu cevabı verdim:

— Acaip! Arkadaşların burada açılacak meclisle yepyeni bir Türk devleti kurulmakta olduğunda kuşkuvar mı var yoksa?

Atatürk'ün yanında kerliferli, hepsi ayrı ayrı tanınmış yedi sekiz kişi vardı. Benim cevabım üzerine hepsinin benzi kül kesildi. Nerede ise dudakları yarılacaktı. Durumun fecatine Atatürk de dikkat ederek bana:

— Canım biz ciddi iş konuşuyoruz, sen alayla karşılık verdin.

demiş ve konuyu derhal hafifletmeye ve toplantıda hazır olanların korkularını gidermeğe girişmişti.

İşte Atatürk'ün ulusal sırrı, onun gerçek-ton sır olarak kalbinde saklamaya özen gösterdiği bu büyük işti, ki o zaman için ve hat-tâ bir iki yıl sonralarına kadar ona bağlanış ve özeni asla yersiz değildi.

BÜYÜK ATAMIZIN ANKARA'YA BAĞLILIĞI

Atatürk bugün kucagında misafir bulunduğu, yarın koynunda ebedi uykusunu uyuyacağı Ankara'ya çok bağlı idi. Bu bağlılığı bütün yurda bağlılık diye anlayabiliriz. Ülkenin en zor bir zamanında, her yandan Ergenekon duvarlarıyla bağlandığımız bir zamanda Atatürk büyük savaşına girişeceği günlerin öncesinde Sivas'tan kalktı, Kayseri'ye uğradı ve sonunda Ankara'ya gelip karargâhını orada kurdu. Büyük Türk Komutanı Yıldırım Beyazıt'la başka büyük bir Türk Komutanı olan Topal Demir'in karşılaştığı ovaların şehri olan Ankara'da Atatürk'ün büyük Türk komutanı yenilme bilmeme Demir'e büyük hayranlığı vardı. Onu tarihin en büyük komutanlarından biri sayardı. Gazinin gözünde Yıldırım'la Demir'in Çıbık ovası savaşı Türklük dünyası için tarihi bir hata idi.

Atatürk asker komutan olarak Demir'i sever de aynı sıfatla Yıldırım Beyazıt'ı sevmez değildi. Tarihi Söylev'inin Trakya durumunu şiddetle eleştiren bir bölümünde şu parçaya bakın:

«— Efendiler, bir komutanın esirliği de mazur görülebilir. O zaman ki, askerlik görev ve zorunluluklarını yerine getirme ve uygulamada elindeki kuvveti sonuna kadar, son süngü ve son nefese kadar kullandıktan sonra kanını akıtmak fırsatını bulmaksızın düşman eline düşerse...

«Efendiler, bütün ordusu, daha güçlü düşman ordusu karşısında yenilerek kendiliğinden çekilirken, kılıcını çekip tek başına atını, düşman başkomutanının çadırına saldırarak ölüm arayan Türk komutanları görülmüştür.»

Atatürk'ün övgüyle andığı bu Türk komu-

tanı Yıldırım Beyazıt'ın kendisidir ki gerçekten yapacak birşey kalmadığı zaman, tıpkı Atatürk'ün dediği gibi, atını Demir'in çadırına sürerek düşmanını doğrudan doğruya kendisi haklamak istemiş, yüzde doksan dokuzu ölüm olan bu kahramanca hareketi uygulamada bir an bile duraksamamıştı. Atatürk, Yıldırım'a daha az siyasal olmaktan başka kusur bulmazdı. Demir'e gelince o askerliği en yüksek siyasetle birleştirmiş bir komutandı. Yıldırım biraz hazımlı ve daha siyasî hareket edebilseydi bu tarihi hata gerçekleşmiş olmayacaktı. Çünkü Demir mutlaka bu savaşı yapmak istiyor değildi. Mümkünse onu bir yana bırakarak geçip gidecekti.

Atatürk'ü Ankara'ya çeken manevi nedenler arasında Türklük için unutulmaz acı olan bu savaşın bir yeri var mıydı?.. Şurası gerçektir ki Atatürk'e Ankara yeni kurulacak Türk devletinde doğal bir korunak, ulaşılmaz bir kale gibi görünmüştür. Ve bunu böyle görmekte Atatürk yalnız olmasa gerektir. Doğrudan doğruya bizim kendimizden gelmiş bir hüküm bunun delilidir.

Mütareke zamanının karanlık günlerinde İstanbul'dayız. Milletin başına çöken hergün daha kara, hergün daha çamur kâbustan kurtulmak için bir çare arıyoruz. Bulunması kolay olmayan bu çare için beyinlerimizi zorlarken bir gün gözlerimizden bir şimşek çaktı ve önümüzde güçlü bir dayanak noktası parladı. Arşimet'in «Öreka» sına benzer bir buluşla yanımızdaki arkadaşlara aynen şunları söyledik:

«— Başka çare yok, Sakarya'nın bütün köprülerini atarak Ankara'yı çekilmeliyiz ve oradan zalim dünya'ya bağırarak «Eğer elinizden geliyorsa gelin de hakkımızdaki idam hükmünü burada uygulayın!» diye bağırmalı, ikisi biri yok, adeta meydan okumalıyız. Gelemezler, gelecekleri varsa görecekları vardır...»

Biz bu sözleri söylediğimiz zaman kendimiz Ankara'yı görmemiştik bilmiyorduk. Hat-tâ o güne kadar hiç bir biçimde Ankara'nın adı da geçmiş değildi. Fakat çaresizlik içinde coğrafya bize kılavuzluk ederek bu görüşü i-leri sürmüştük.

Şaşılacak iş, sonradan gerçekleşen durum tamamıyla bundan ibaret oldu. Biz Ankara'ya gittik. Zorlamak istedikleri zaman Sakarya köprülerini attık ve oradan gerçekten bütün dünya'ya meydan okuduk. Demek bu, darlık zamanında uyanık halde görülmüş gerçek bir rüya idi.. Atatürk'ün bu rüyayı gerçek biçiminde tasarlanmış olacağını kabulde duraksamayız.

Giderek Ankara, oraya gidenlerimizin hep birlikte ve büyük tutkuyla sevdiğimiz bir şehir oldu. Çünkü biz ulaşılmaz kalenin içinde, hiçbir yoksunluğu gözlerimiz görmeyerek, ülkelerimiz için can feda edercesine zevkle, istekle çalıştık ve uğraştık. Biz kendimiz An-

kara'nın içinde iki buçuk odalık bir evde oturuyorduk ki hâlâ hayali bizde binbir gece masallarındaki görkemli saraylardan birinin anısını yaşatır. İnsan ölkü için çalıştığı zaman eşsiz manevî bir benlik oluyor. Bu şartlar içinde baş ölkücü Atatürk'ün Ankara'ya ne kadar kuvvetle bağlandıkça bağlandığını artık kolay tasarlayabilirsiniz.

Ankara'yı yeni Türkiye devletinin merkezi olarak kabul ve tespit eden 13 ekim 1923 kanun maddesinin görüşülmesinde o zaman Dışişleri Bakanı olan İsmet İnönü Ankara'nın niçin devlet merkezi yapılması gerekeceğini çok kuvvetli sebeplerle parlak bir biçimde savunmuştu. Hatırımızda kaldığına göre İsmet İnönü çok kuvvetli olan o savunmasında askerlik bakımından Ankara'yı Türkiye'nin omurgasının saldırıdan korunması en sağlam noktası olarak gösteriyor ve bunu çok inandırıcı sözlerle ispat ediyordu. Sonuç büyük bir çoğunlukla yasanın kabulü oldu ve bu da Yeni Türkiye hayatının dönüm noktalarından birini daha oluşturdu.

Ankara devlet merkezi olduktan sonra, biz oraya vardığımızda fesleğen ve kadife çiçeğinin bile nadir yetiştirildiğini gördüğümüz bu harap şehrin imarı gerekti. Baş yapıcı Atatürk bu işe daha önceden başlamıştı, ona büyük kuvvetle sarılarak daha büyük hız atılmalarıyla devam etti. Vaktiyle fesleğenle kadife çiçeğini zor bilen Ankara'da bugün en güzel çiçek türleri ve örneğin değme yerde değişmeyecek güllerin en güzel türleri yetişiyor. Kara Ankara, çok değil, on-onbeş yılda pek çok şehirlerimize baskın yeşil Ankara oldu.

Atatürk, Ankara'nın bir an önce bayındırlaşmasında devlet örgütünü faaliyete ve fedakârlığa yöneltmiş olmayı yeterli bulamaya.

rak Ankara'nın içindeki Orman Çiftliğinden bir tarım örnek çiftliği çıkarmak üzere bizzat da verimli çabalara girişti. Bu çok büyük girişim ve çabanın bir amacı Ankara'yı bir an önce bayındırlaştırmaksa başka bir amacı da Türkiye'de ileri tarıma bir örnek hazırlamak ve göstermekti. Atatürk bu çabasında ekonominin bütün koşullarını olan ciddiyetiyle uyguladı ve uygulattı. Kır ve kıraç bir ovidan milyonlar değerinde bayındır bir şehir çıkardı ve bununla yetinmeyerek aynı deneyi İstanbul'un Yalovasına kadar yurdun daha başka bazı yerlerinde yürüttü.

Görünüşte bunlar kişisel birer iş gibi görünüyordu. Oysa kendi amaçları gerçekleştirildikten sonra büyük ölkücünün bütün bu değerleri ulus hazinesine armağan edip çıkmış olduğu şükran anılarımızda bulunmaktadır.

Atatürk'ün Ankara'ya bağlılığının ikinci büyük nedeni, bütün yurt parçalarının hep Ankara gibi harap olarak miras alınmış olması ve bunlardan coğrafi durumu bakımından elverişli yerde olan birinin imarında gösterilecek çabaların öteki bütün vatan parçaları için örnek tutulacak olmasıdır.

Ankara Türk yurdu için beslenen Atatürk ölkülerinin gerçekleşme merkezidir ve bu ölkülerin hepsi büyük hatlarında şimdiden gerçekleşmiş, herhalde kökleri bütün ülkede derin ve güçlü yerleşmiştir artık.

Şimdi Atatürk Ankara'da yerleşeceği ebedilik borcundan hep Ankara gibi bayındırlık yolundaki bütün yurdun güzelliklerini gözleyle gözleye rahat uykusunu uyuyabilecektir artık.

YUNUS NADİ

14 - 21 Kasım 1938

Tarihçi ve dilci Atatürk

Gerçekten ulu ve ebedi Şefimiz Atatürk'ün önceki gün Ankara'da açılan vasiyetnamesi Büyük adamın hayatındaki kuvvetli mantığa son bir kanıt oluştursa yeridir. Bilindiği üzere hayatının son yıllarında ilkönce tarihle, onun ardından ve onunla atbaşı beraber dille fazla uğraştı. Açılan vasiyetname, ayrıntı sayılacak bazı bağışlar bir yana bırakılırsa, esasen Atatürk'ün bütün varını Tarih ve Dil Kurumlarına vermiş olduğunu göstermiştir. Gözlerini hayata kapamak olasılığı önünde Atatürk doğrudan doğruya kendi çalışmalarının yarattığı iki kurumun aynı güçle yaşayıp git-

melerine en büyük önemi vermiştir. Gerçekten Atatürk'ün ölkeye yaptığı büyük hizmetlere ek olarak tarih ve dil ile Türk ulusuna çok verimli iki düşünce sayfası da açmıştı. Zamanında güvenlikle yaşayacak ve gelecekte kuvvetle yürüyecek bir ulusun bütün geçmişiyle ve geçmişteki bütün erdemleriyle kendisini pek iyi bilmesi gerekir. İtiraf etmeli ki tarihin her döneminde büyük işler başarmış olan büyük Türk ulusu yalnız bu noktayı biraz fazla ihmal etmiş görünür. Tarih ve dil üzerindeki çalışmalarıyla Atatürk bu eksiği tamamlamak istemiş ve bizzat kendi elleriyle o-

nun çığrını geniş açmıştır. Vasiyetnamesiyle bize bu yolda devam etmeyi hatırlatıyor.

Atatürk'ün Türk tarihi araştırmalarının, bir efsanenin düzeltilmesi ihtiyacından doğmuş olduğunu hatırlıyoruz. Efsane şudur:

Türkler, gûya daha dün denilecek bir tarihte orta Asya'dan koparak önce Anadolu'ya gelmişler, sonra Avrupa'ya geçmişlerdir. Zamanla bunlar gûya Avrupa'dan adım adım gerileyerek bu defa ters yönde bir yürüyüşle tekrar Anadolu'ya dönmekte bulunuyorlarmış. Bu efsane Atatürk'ü isyana yöneltmiştir. Bu işte gerçeği Avrupa bilmiyor ve oranın bilimleri de onu özellikle karıştırarak Türk tarihini bir ucube biçimine koyuyordu. Türklerle gelince yazık ki bunlar da kendi tarihlerini hem bilmiyorlar, hem bilmek için yeterli çabayı göstermekte çok kısır davranışlardır ve davranıyorlar...

Bir kere Türkler ne demek? Bu deyimle kendimiz bile yalnız Osmanlı Türklerini anlatmak istiyoruz. Oysa Osmanlı Türkleri bütün tarihi kaplayan büyük Türk toplumunun yalnız en son gelen ufak bir bölümünden ibarettir. Ne Avrupa, ne biz şu Osmanlı Türkleri dediğimiz dönemi bile gerçeği bilmiyoruz. Beşyüz çadırlık bir işaretin kocaman bir devlet, büyük bir imparatorluk kurması olasılığı yoktur. Bu devlet kurulmuşsa, bu imparatorluk daha dün buralarda dünyanın büyük bir bölümüne hükmetmişse bu ancak adına Türk denilen büyük ırkın buralarda her yana ve

çoktan dalbudak salmış olmasının bir sonucu olabilir.

Türkler Anadolu'ya daha dün gelmiş göçebe bir halk öyle mi? Hayır, Türk halkının Anadolu'daki hayatı öyle bir iki bir yıllla ölçülemeyecek kadar eskidir. Yurdu gezin ve halkı görün. Bu toprakla bu insanın bir arada bulunuşlarının çok eski olduğunu apaçık görürsünüz. Son zamanların, yani Osmanlı devrinin Türkleri, Anadolu'daki binlerce yıllık Türklüğün yeni bir şekille hareketinden başka birşey değildir ve bu Türkler Avrupa'ya geçtikleri zaman yabancı bir diyara gitmiş olmadılar, belki gene Türkler içine gitmiş oldular. Merkezi şimdiki Macaristan'da olan Atilla Türk imparatorluğunun Türkleri neredeler? Biz Macaristan'a bile çıkarken yabancı ülkeye gitmiş değildik. Oysa Anadolu karşısındaki Rumeli yakası daha yakın ve daha koyu Türklerin yürüdüğü.

Türkler Anadolu'ya kara yoluyla Asya'dan mı geldiler? Bunu söylerken siz çok çok Selçuklu Türklerini ve onlardan daha çok Osmanlı Türklerini düşünüyorsunuz. Bunlar daha dünkü hikâyelerdir. Bu işin aslı çok eskidir. Yalnız Türk göçünün değil, büyük bir bölümünde bütün insanlığın Orta Asya'dan hareket ettiğine şüphe yoktur. Ama dün, evvelki gün değil, çok eski zamanlardan beri.

Eldeki kanıtlara göre kuvvetle hüküm vermek mümkündür ki Türklerin Anadolu'ya ilk gelişleri kara yolu ile Asya'dan değil, Boğazlardan geçerek Avrupa üzerinden olmuştur. Bu tarih belki Sümer Türklerinin Dicle-Fırat deltasında hükümet ve Eti Türklerinin Anadolu'da devlet kurmalarından da eskidir. Türklerin buralarda ne zamanlardan beri yoğrulduğunu doğruca anlayabilmek için insanlığın kaynağına kadar çıkmak gerekir. O halde gelin araştıralım...

Bu araştırma Türk Tarih Kurumunun temelini oluşturur ve şimdiye kadarki az çok kısa sürede bile bizi şaşılacak nice gerçeklerle karşı karşıya koymuştur. Türk ırkının kendi tarihi üzerinde bilgice genişlemesi çok büyük önem taşıyan bir durumdur.

Dile gelince, Atatürk onu tarihten bir parça gibi görmekte gecikmedi ve onun üzerindeki incelemeler de insanlık kültürünü genişleten nice gerçeği ortaya koymuş oldu. Türlü ulusların dilleri arasındaki karşılaştırmalarla etimoloji araştırmaları bile, bilim bakımından insanlığın gözü önünde yepyeni bir dünya açacak şekiller ve manzaralar gösterdi. Bu düşünce hareketlerinin bir değil birçok ulusu yüzlerce yıllık uykularından uyandırarak ayaklandıracak dinamik niteliği tartışma götürmez çok köklü bir değer taşımaktadır.

Onun içindir ki Atatürk vasiyetnamesinde bizzat kendisinin yarattığı bu iki kurumun aynı hızla devam etmelerini istemiş bulunuyor.

O söylemese de biz onun başladığı güzel işleri ileri götürmeyi kendimize kutsal bir görev bilirdik. Vasiyetnamedeki açık işareti gördükten sonra ise Atatürk'ün bu büyük değerli işlerine dahi daha büyük önemler vererek

onlara dört elle sarılıp gideceğimize şüphe yoktur.

YUNUS NADİ

30 Kasım 1938

En büyük eseri

Taksim'deki Cumhuriyet meydanı dün içine sığmıyan Türk gençliğinin ateşiyle, bir yarıdağ kraterine benziyordu.

Ebedi Şef'imiz Atatürk'ün kendi eliyle yetiştirdiği çocukları orada, O'nun anıtı önünde, O'nun eserini yaşatmak azmiyle yüreklerinde taşıdıkları heyecanı haykırdılar.

Binlerce ve binlerce ağızdan fışkıran İstiklâl Marşı, sonsuz bir alev gibi gökyüzüne doğru yükselirken, yaşlı gözlerde, yarının Türkiyesine inanan sevinç kıvılcımları parlıyordu.

Yine binlerce ve binlerce ağızdan büyük, muhteşem bir yemin çıktı ve içindeki yüksek hakikati, yakıcı bir lâv gibi ortalığa yaydı:

— Biz, Türk gençliği, Ata'sının bıraktığı mirasa, O'nun Cumhuriyetine, O'nun devrimlerine, O'nun kudretli ve kuvvetli rejimine daima sadık; toprağına kanımızı, istiklâline canımızı vermeğe şerefimiz, gençliğimiz, namusu-

muz ve Türklüğümüz namına yüce âbidenin önünde söz verip and içiycez.

Dünkü vakur, vakur olduğu kadar da ateşli tezahüratta hazır bulunanlar şunu anlamışlardır ki, Atatürk'ü kaybetmiş olmanın en büyük tesellisini yalnız ve ancak Türk gençliğinde bulmak kabildir.

Ebedi Başbuğumuz, her biri asırlar değerinde olan o büyük eserlerini yalnız Türk gençliğine emanet etmemiş miydi? O'nun yarattığı hârikaların yarınlardan yarınlara akarak, daima daha güzel, daima daha mükemmel bir halde sonsuzluğa doğru ilerliyebilmesi, gençliğimizin ateşine bağlı değil midir?

İşte, bütün millet iftihar içinde görüyor ki, Türk gençliğinde bu ateş vardır ve o, Atatürk inkılaplarının yılmaz bir bekçisi olmayı kendine ilk vazife bilmektedir.

NADİR NADİ

14 Kasım 1938

Asıl ideali

Üç gündenberi O'nun önünden geçiyoruz.

Ardı arkası kesilmeyen sonsuz kabileler halinde, ağır adımlarla O'na yaklaşıyor, ciğerlerimiz bütünü kudretiyle son defa olarak O'nun havasını teneffüs ediyor ve yine ağır ağır uzaklaşıyoruz.

Geniş ve loş salonda, tüyler ürpertici bir heybet var. Mazisiyle, istikbaliyle, hâtıraları ve emelleriyle koca vatan burada, O'nun etrafında toplanmıştır. Elinde kılıcı parlıyan general, omuzunda tüfeğiyle dimdik duran çavuş, zannedersiniz ki dünkü ve yarınki sayısız ordularımızı devrilmez kalıplarının içine sığdırmışlar: O'nun yanında, O'nun yakınında o kadar biz, o kadar Türktürler.

Bu aslanlara bakarak görüyoruz ve anlıyoruz: O'nun geçici ve maddi tarafına bile bir dakika olsun nöbetçilik etmek, bir ferde hudutsuz hayat kaynakları aşılma kâfi geliyor işte.

Ağır ağır ilerliyoruz.

Sonsuz kabileler halinde O'nun önünden, geçiyoruz.

Ömrümüzde son defa O'na yaklaşıyor ve O'nun havasını teneffüs ediyoruz.

Durmak bilmeyen hıçkırıklara rağmen ortalıkta çıt yok gibi. Katafalkın etrafında yanan meşaleler, bütün acı sesleri emiyor ve alevleştiriyor sanki.

Başımı önümden ayıramıyorum. Gözlerim, lâcivert başörtülü, zayıf bir kadının ensesine

takıldı. Başını eğmiş, elindeki beyaz mendiliyle gözlerini siliyor. Sirtına bol gelen koyu renkli mantosunun altında sıksa omuzlarının sarsıldığını, titrediğini görüyorum.

İsmi bilmediğim, sesini duymadığım bu kadına karşı içimde, anlatamayacağım bir yakınlık hissediyorum. Onun kollarından tutmak, onunla beraber ağlamak ihtiyacındayım. Sessizce önümden giden, yüzünü bile görmediğim kadın şu dakikada bana hayatımda tanıdığım bütün insanlardan daha yakın geliyor.

Ve onun için de, aynı sevgiyle yaşamanın heyecanını duyuyorum.

Yanıma bakamıyorum, arkama dönemiyorum. Fakat hudutsuz bir sevgi alevinin beni ve etrafımdakileri yaktığını duyuyorum.

Meşalelerin ortasındaki ay yıldızlı sandukada sihirli bir ateş var. Bizi sarıyor ve damarlarımızdan sızarak kalbimize akıyor. İstirap içinde güzelleşiyor, yükseliyoruz; ancak mükemmeliyete yaklaşan insanların gösterebileceği bir kudretle sevişiyoruz.

Meşalelerin ortasında yatan Ata'mız, bir haftadanberi yeni bir ideal peşindedir. Bu ideal sayesinde bizi ulaştıracağı olgunluk seviyesini her haysala alamaz.

NADİR NADİ

18 Kasım 1938

Üç karşılaşma

Atatürk'e yaklaşamamış, onunla yüz yüze çeşitli konular üzerinde görüşememiş, onu doya dinliyelememiş olmanın üzüntüsünü ölümünden sonra çok duymuşumdur. Bu fırsatı kaçırmayanlarımızın anlattıklarını her defasında âdeta kıskanarak dinlediğimi saklamıyacağım. Fakat onunla arkadaşlık etmek talihine ulaşanların, hattâ onu hayatta şöyle bir uzaktan görebilenlerin günden güne aramızdan eksildiği bir sırada şimdi ben kendimi yine de mutlu saymalıyım, diye düşünüyorum.

Yeni kuşaklar Atatürk'ün maddi varlığı-

nı hiç bilmezler. O öldüğü gün doğanlar bugün öğrenimlerini tamamlamış, askerlik görevlerini yapmış, hayata atılmışlardır. Ben ise, her biri çok kısa sürmüş olsa da, hayatta Atatürk'le üç kere karşı karşıya geldiğimi, beni hedef tutan sözlerini doğruca kendi ağzından duyduğumu, bakışlarının bana çevrildiğini gözlerimle gördüğümü göğsümü gere gere söyleyebilirim. Herhangi tarihsel bir önemi bulunmayan, hiç bir siyasal olaya ışıık serpmiyen bu karşılaşmaları, genç okurlarımı ilgilendirir umudu ile ve sırf onlar için anlatıyorum.

1920 yılında Ankara'da idik. Benim yaşı

on iki. Keçiörende bir bağ evinde oturuyorduk. Kocaali Milletvekili İbrahim Süreyya (Yigit) Beyle babamın ortaklaşa kullandıkları tek atlı bir arabaları vardı. Her gün Meclise inerler, kimi zaman beni de götürürlerdi. Meclisteki konuşmaları gazeteciler locasından izler, pek bir şey anlamamakla beraber hiç sıkılmazdım. Poturlu, kalpaklı ve sarıklı koca koca adamların okul sıralarında yaramaz birer öğrenci gibi yer almaları, kürsüye çıkanların çeşitli yüz ve el hareketleri, ses tonları, bunlara karşı aşağıdakilerin gösterdiği değişik tepkiler beni oyalıyor, çok kez heyecanlandırırdı. Bu tuhaf adamların ne demek istediklerini iyice kavrayamasam da, yurdu kurtarmaya çalıştıklarını bilir ve çocuk saflığı ile bu işi başaracaklarına yüzde yüz inanırdım. Meclis kalabalığı karşısında Mustafa Kemal Paşanın kişiliği, şüphe götürmez bir üstünlükle göze çarpardı. O kürsüye çıktı mı, gürültüler bir anda kesilir, sözleri dikkatle ve içten gelen bir saygı ile dinlenirdi. Mustafa Kemal bağırmasa, hattâ yüksek sesle de konuşmazdı. Fakat halinden, tavrından, sözlerinden, büyük dâvaların anahatlarını taşıyan bir adamın tılsımlı, iç ferahlatıcı ve sürükleyici havası ortalığa yayılırdı. Arada bir Mustafa Kemal'e de itiraz edildiği olurdu. O, tenkidcileri sinirlenmeden sonuna kadar dinler, aynı vekarlı ses ile cevaplarını verirdi.

Hiç unutmam, o yılın ılık bir sonbahar akşamı, Meclis dağıldıktan sonra İbrahim Süreyya Bey beni gazetecilerin locasından alarak aşağıya indirdi. Okul sıralarından birine iliştim. Bir komisyon toplantısında geciken babamı bekliyorduk. O zamanlar bana pek büyük görünen toplantı salonunda ikimizden başka kimsecikler kalmamıştı. Yüksek pencerelerden içeriye süzülen güneşin son ışınları ortalıktaki görünmez tozları altın zerrelere halinde uçuşturuyordu. Birden, karşı yandan bir kapı açıldı ve ince, uzun boyu ile Mustafa Kemal Paşa içeriye girdi. Çizgili bir pantolon ve siyah bir ceket giyinmişti. Beyaz yakalığının çevrelediği boynu kendisini olduğundan daha zayıf gösteriyordu. Ufka iyice yakalaşan güneş sarı saçlarını daha da parlatmıştı. Bakışlarında insana güven veren çekici bir güç vardı. Sessiz adımlarla bize doğru yürüdü. İbrahim Süreyya Beyle birkaç kelime konuştu. Sonra, beni göstererek, son derece tatlı bir sesle:

— Küçük kimin?

diye sordu ve o bir sanatçınınkini andıran ince, beyaz parmaklarıyla çenemi okşadı.

Kapıdan girdiği zaman heyecandan yüreğim ağzıma gelmişti. Bize yaklaşırken bir Tanrı karşısında sınavdan geçmeğe hazırlanan bir öğrenci gibi ayağa kalkmışım. Ayrıldığımız zaman, kendimi o gün dünyanın en mutlu kişisi sayıyordum. Mustafa Kemal bir an benimle ilgilenmiş, bana iltifat etmişti. Benim için

bundan daha büyük bir ödül düşünülebilir mi idi?

İki İnönü savaşı boyunca Ankara çok dramatik günler yaşadı. Durumun ağırlığını biz çocuklar bile zaman zaman seziyorduk. Bir kaç ay önce Taşhan önlerinde alkışlanan Çerkes Ethem kuvvetleri düşmandan yana kaçmıştı. Oysa, kılık kıyafet yönünden bu çetenin bizim yeni kurulmakta olan milli ordu-muza kıyasla daha şatafatlı, daha parlak bir görünüşü vardı. Çerkes Ethem'in siyah urubalı çevik atlıları yerine şimdi rengi uçmuş üniformaları içinde yarı hırpani, çilekeş, sanki bin yıllık bir yorgunluğu sert adımlar altında gizlemeye çalışan Mehmetçikler görüyorduk. Mustafa Kemal bütün umudunu bunlara bağlamıştı, bunlara güveniyordu. Eski Büyük Millet Meclisi önünden geçerek istasyona doğru toz bulutları arasında uzaklaşan birlikleri kaç kez içim yanarak dalgın seyrettiğimi hatırlarım. Paşa, keskin ve madeni sesi ile bunları selâmlardı:

— Merhaba asker!

Hep bir ağızdan bir karşılık gürlerdi:

— Merhaba!

— Nasılsınız?

— Sağol!

Ve yanık yüzlü Mehmetçikler, Anadolu'nun sırrını taşıyan koyu renkli gözleri ufka dikili, geçerler, geçerler, geçerlerdi.

İnönü savaşlarından sonra ortalık bir aradurulur gibi oldu. O yıl, şimdiki hipodromun bulunduğu yerde ilkbahar at koşuları yapıldı. Babam bunlardan 'birine beni de götürdü. O vesile ile hakem yerini andırır, üzeri yeşil dallarla örtülü, tahta merdivenlerle çıkılır yüksekçe bir kulede ikinci defa olarak Atatürk'le beraber bulunmak fırsatına kavuştum. Paşanın yanında yaveri Salih Bozok ve aşağı yukarı benim yaşımda iki üç çocuktan başka kimse yoktu. Utangaçlığımı gidermek için rahmetli Salih Bozok benimle bir hayli şakalaştı. «Gel kulağına bir şey söyleyeceğim» diyor, kulağıma yaklaştırmaya ısırmaya kalkışarak, ya da saçlarımı çekerek donukluğumu dağıtmak istiyordu. Bir ara Fransızca bilip bilmediğimi sordu. İddialı bir şekilde «Bilirim» demem üzerine (Burun = nez) sözcüğünün Türkçe söylenişini ele aldı ve bundan küçük bir skeç çıkardı. Atatürk, Bozok'un şakaları karşısında ki halimi gülümsüyerek seyrediyor, bana olsun, öteki çocuklara olsun şefkatli bir ilgi gösteriyordu.

Aradan yedi yıl kadar geçti. O yaşlarda yedi yıl insana çok uzun geliyor. O yedi yıl içinde Atatürk neler sığdırmıştı! Sakarya zaferi kazanılmış, Dumlupınar zaferi kazanılmış, yurdumuz tüm kurtulmuş, Lozan barışı imzalanmış, Saltanat yıkılmış, Halifelik kaldırılmış, medeni kanun yürürlüğe konmuş, tekeler, medreseler kapatılmış, öğretim birliği sağlanmış, Türk kadını hürriyetine kavuştu.

rulmuş, lâiklik prensipi ilân olunmuş, şapka ve harf inkılabları başarılmıştı.

Ve yıl 1928. Ben, yedi yıl önceye kıyasla boyu en az yarım metre uzamış, sesi kalınlaşmış, şekli şemaii değişmiş bir delikanlı olarak Galatasaray Lisesinde öğrenciyim. O yaz ailece Büyükdadadaki Yat Kulübünde oturduğumuz için Kızılayın Kulüpte verdiği baloya ben de katılabildim. İlk smokinimi giyiyor, ilk kez bir baloya gidiyorum. Romantik bir gençim. Musset'in şiirleri ezberimde. Dokuz yaşımdanberi babamın ısrarla öğrenmemi istediği, benim de o zamanadeğin nefret ettiğim kemana karşı içimde şiddetli bir heves uyanmış, mehtaplı gecelerde balkona çıkıyor ve kendi kendime Bach'dan adagio'lar çalıyorum. Bir sanatçı olabilmek, bütün varlığımla kendimi musikiye vermek başlıca amacım.

O gece geç vakit Atatürk de Kızılay balosuna geldi. Kulübün büyük salonuna bitişik taraçada hazırlanan masa etrafında arkadaşlarıyla beraber yer aldı. Kendi âlemime gömülü bulunduğumdan doğrusu ben Ata ile ilgilenmiyordum. Kulüp bahçesinin loş köşelerinde rüyalarımın başbaşa idim. Bir aralık adımla çağırıldığımı duydum. Biri, telâşla:

— Nadir, gel, Gazi seni istiyor diyordu. Çağıranın arkasından ürkek adımlarla yürüdüm. Sıkılmadım, korkmadım dersem yalan söylemiş olurum. O sıralarda Atatürk karşısına aldığı kimselerden çoğunu sınava çekiyor, kavramların anlamı üzerinde tepeden inme sorularla insanları terletiyordu. Benim burada bulunmamdan değil, dünyadaki varlığımdan bile haberi olmaması gerekirdi. Şaşkın bir halde karşısına geçtim, put gibi durdum. Masa başında Atatürk sâkin oturuyordu. Bir yanında rahmetli Südi Beyin eşi (adını unuttum), bir yanında da rahmetli Ali Naci'nin eşi Hidayet Hanım vardı. Babam Ata'nın tam karşısında idi. Sağda, solda başkaları da yer almıştı. Heyecandan onlara bakamıyordum. Sıkıntımı farkeden Atatürk:

— Ben seni vaktiyle de bir defa görmüş-tüm!

Diyerek söze başladı ve 1921 yılının Ankarasındaki o at koşusu gününü, Salih Bozok'un takılmalarına varıncaya kadar bana hatırlattı. Heyecenım daha da artmıştı. Hayretler içinde Atatürk'ü dinliyordum. Bu ne bellek gücü idi? 1921 yılı Ankarasında yeşil dallarla örtülü tah-ta kuleden birlikte koşuları seyrettiğim adam Atatürk değil de lâlettâyin bir general olsa idi, ben onu çoktan unuturdum. Fakat yedi yıl içinde dünyalarca eser yaratan, kafası bin dâva ile yüklü bu hârika adam, bir zamanlar bir saat için yanına bırakılan lâlettâyin bir çocuğu, aradan bu kadar zaman geçtikten sonra, hâlâ hatırlıyabiliyordu.

Nefes nefese, fakat sessiz ayakta duruyordum. Masadakilerden biri:

— Efendim, Nadir musikiye çok meraklı, kemancı olmak istiyor!

dedi. Bu sefer Atatürk beni daha da şaşkırtan kısa bir konuşma yaptı. Keman çalma hevesimi kamçıladığını söylemeyeceğim. Bunu zaten beklemiyordum. Fakat keman çalmanın benim hesabıma yakışıksız, saçma bir uğraşı olacağını da iddia etmedi. Tam tersine, musikinin güç bir sanat olduğunu, iyi keman çalabilmek için bu işe pek küçük yaşlarda başlamak, uzun yıllar bıkmadan, usanmadan her gün saatlerce meşketmek gerektiğini, benimse bu hususta artık gecikmiş sayılabileceğimi söyledikten sonra kaşlarını hafifçe çatarak şu tavsiyede bulundu:

— Sen mütefekkir olmalısın!

Ve masa kalabalığının bakışları önünde daha fazla sıkılmamı önlemek isteyen yardımcı bir baş hareketi ile:

— Hadi bakalım!

dedi. Sesinin tonu, çocukluğumda tanıdığım o koruyucu ve okşayıcı havadan ayrı idi. Bu seste, bir memleket gencine görevinin sorumlunu da hatırlatan ciddi ve sert bir direktif edası seziliyordu.

NADİR NADİ

10-11 Kasım 1962

Ata'yı korumak

Atatürk'ümüzün hâtırsını tecavüzlerden korumak maksadiyle hükümeti bir kanun projesi hazırlamaya zorlayan sebepler elbette iyi niyet esasına dayanmaktadır. Bundan şüphelenmeye hakkımız yok. Fakat böyle bir kanunu gereksiz sayanların iyi niyetine de dudak

bükülmemelidir. Atatürk, toplumumuzda eserleri ile yaşayan bir yaratıcıdır. Yedisinden yetmişine kadar Cumhuriyetçi ve devrimci gençlik bunu böyle bildiği için biz ayrıca bir Atatürk Kanununa yer olmadığını iddia ediyoruz, hattâ daha ileri giderek böyle bir ka-

nunun rejim bakımından bir gerileme işareti yerine geçeceğini söylüyoruz.

Tek dereceli ve serbest seçimlerle yeni bir merhaleye ulaşan memleketimizde bazı hâdiselerle karşılaşmamız tabii idi. Bunları hepimiz az çok yadırgıyacaktık. Uzun zaman siyasi bir disiplin havası içinde vakit geçirmeğe alışmış insanların birden dili çözülünce ileri geri konuşmalar duyulacaktı. Bu arada hükümet hesabına dikkat edilmesi gereken nokta, devrim aleyhtarı akımlara yüz vermemek, yobazların cesaretini artırmamaktı. Biz Türkiye'de bundan böyle gericiliğin (irticân) öteki Doğu ülkelerinde görüldüğü gibi ciddi bir tehlike doğurabileceğine inananlardan değiliz. Komünist ajanlarının usta elleriyle gıdıklanan yobazlar, bizde olsa olsa bazı tatsız engelleme hareketlerine sebep olabilirler, iç rahatımızı bir dereceye kadar bozabilirler. Cemiyetimizi daima ileriye doğru yürütmesini beklediğimiz devrimlerimizin hiçbir şekilde aksadığını görmek istemediğimiz için devrim ilkelerini korumak konusunda hoş görüye kapılmamamızı taraflısıyızdır.

Uzun bir uykudan uyanan yobazların son birkaç yıldan beri bir hayli kıpırdandıklarına tanık oluyoruz. Eski ve yeni iktidarın seçmenleri gücendirmemek kaygısıyla bu kıpırdanmalara göz yumduğunu da kabul etmeliyiz. Birtakım ahlâk düşkünü din simsarları, çıkardıkları dergilerle halkı devrim aleyhine kışkırtmaya çalışmışlar, bu arada bazı cahilleri kandırmışlardır. Son üç yüz yıllık tarihin kaydettiği en büyük Türk kahramanı Atatürk'e yapılan saldırgan yayınların sebebi, o büyük adamın arkasında devrimi zedelemektir. Atatürk heykellerine kazma vuranların, büstlerini devirenlerin maksadı da başka bir şey değildir.

Özel bir kanunla bu gibi hareketlerin önlenebileceğini sanmak, hastalığın kaynağını ithal edip onun görünürdeki ârazı ile mücadeleye çalışmaktan farksızdır. Adam neden hey-

keli kırıyor, büstü taşıyor? Çünkü dört kan istiyor, imam nikâhı istiyor, Arap yazısı istiyor, sarıkla gezmek istiyor, 150 yıldır benimsenmeye çalıştığımız medeniyeti bırakmak, çöle kaçmak istiyor... Atatürk'ün aleyhine yazarken bunları dilinin altında saklamıyor ki Tersine asıl maksadı bunları söylemek. Tepiniyor, yırtınıyor ve hasret çektiği gerilik nizamına onu kavuşmaktan alıkoyan devlet kuvvetine el kaldıramadığı için devrimlerimizin sembolü Atatürk'e saldırmak, hıncını ondan almak istiyor.

Remzi Oğuz Arık'a hak veriyoruz. Bu hareketler de açıkça gösteriyor ki, İstiklâl Mücadelesinin eşsiz kahramanı, yeni Türkiye'nin kurucusu Büyük Atatürk tarihi göçmüş oluktan henüz uzaktır. O, yukarıda da dediğimiz gibi eserleriyle aramızda, bizimle beraber yaşamakta, geriliğe karşı savaşmaktadır. Onun hatırasını koruyucu özel bir kanun çıkarmak bizce Atatürk'ü savaş dışında bırakmakla bir olacaktır.

Bütün hayatınca «istisna»dan ve gizlilikten nefret eden, özel hayatını bile halkın gözü önünde yaşayan Atatürk'ün pırlanta gibi tertemiz bir şahsiyeti vardır. Çirkin imalar, kirli iftiralarla o şahsiyeti lekelemek isteyenler, millet ve tarih huzurunda ancak kendi iğrenç varlıklarını teşhir edecekler ve gelecek nesiller bunları birer «içtimai müstehase» olarak ibretle, biraz da hayretle seyredecektir.

Atatürk'ü korumak için ayrıca bir kanun ihtiyacı yoktur ve olamaz. Milletimizi Batı uygarlığının ön safındaki milletler hizasına ulaştırmayı amaç bilen o kahramana karşı vazifemiz, yurttaki gerçek hürriyet prensiplerinin adalet ve eşitlik kaidelerinin temelini kuvvetlendirmeye çalışmaktır. Demokrasi metodlarında onun yüzünden fedakârlığa kalkarsak, çok onun ruhunu incitmiş oluruz.

NADİR NADİ
14 Nisan 1931

Artık yeter

İstiklâl Savaşının büyük kahramanı, Türk devriminin baş yaratıcısı, hürriyetlerimizin eşsiz temsilcisi Atatürk'e karşı bir müddettir girilen tecavüz hareketleri son zamanlarda göze çarparcasına (göze çarpar da ne demek?) yüreğimize bıçak saplanırcasına arttı. Birbirinden çok uzak yurt köşelerinde, birbirini bel-

ki hiç tanımayan, fakat hayret edilecek kadar birbirine benzeyen çember sakallı, karanlık suratlı birtakım adamlar rasladıkları büstlere heykellere saldırıyor, cezbeyle tutulmuş «mezzup»lar halinde hırstan kan çanağına dönmüş gözleriyle etrafa donuk bakışlar atıyorlar.

Ve biz devrim nesilleri, bu anlaşılmaz, es-

rar dolu hareketin mânasını çözemiyoruz. Atatürk anıtlarına karşı işlenen suçlardan yalnız gazetelere aksedenlerin sayısı şimdiye kadar düzineleri çok aştığı halde, resmi ağızlar, memlekette «irtica» olmadığına dair demeçler veriyor, vicdan hürriyetinin kutsallığından söz ediyorlar. Baş sarıklı adamların Şapka Kanunu ile alay ettiğini, birçok yerlerde kadınların çarşafsız çıkamadığını, mahalle aralarında gürül gürül Arap harfleri okutan okullar açıldığını görüyor, duyuyor ve yazıyoruz. Aldığımız cevap, bunların mübalâgalı olduğunu ima eden bir el işaretinden ibarettir.

Peki bu olanlar nedir? Memleketin en büyük evlâdının hâtırasına karşı Ankara gibi bir yerde, Orduevinin kapısı önünde güpegündüz el uzatabilmek için bir insan nereden cesaret alabilir? Bu yarı delilerin, meczupların, gericilerin arkasında pek akıllı, pek usta ve hesaplı bir teşkilât bulunabileceğini düşünmüyor muyuz? Hattâ böyle bir teşkilâtın emrine girmeksizin bu adamların birbirlerinden habersiz aralarında bu kadar uyumlu bir işbirliği kuramayacaklarını tahmin etmiyor muyuz?

Birçok şeyler düşündüğümüze, pek ince tahminlerde bulunduğumuza şüphe yoktur. Fakat dostlar, darılmayın, gücenmeyin ama bu gidişin sonu hiç de parlak, değildir. Demokrasi ile «irtica»yı bağdaştırmak ateşle suyu bir arada korumaya çalışmaktan farksızdır. Ya demokrasi vardır diyeceğiz ve onu yaşatmak için irticanın da (gericiliğin de), komünizmin de kafasını ezeceğiz; ya da irtica demokrasiyi alaşağı edecek ve sonra komünizme buyur diyecektir.

Dinin politikaya âlet edilemeyeceğini ilân ederken Atatürk, İslâm dinine Doğu milletleri tarihinde hiç bir önderin yapamadığı bir büyük hizmette bulunmuştu. İstismarcı yobazların şerrinden halkı kurtarmak, gerçek vicdan hürriyetini yurdumuzda kurmak, va-

tandaşa medenî haklarını sağlamak, halis din-darları Tanrı ile başbaşa bırakabilmek için din simsarlığını yasak etmek, yani dini, politikadan uzaklaştırmak şarttı. Bu yapılmadıkça, «muasır medeniyet seviyesi»ne yaklaşmak ne söz, Ortaçağ hayatından bir adım ayrılmamıza imkân tasavvur edilemezdi.

Oysa biz çağdaş uygarlık düzeninin en yüksek ifadesi olan demokrasi rejimini yurdumuzda ilerletmeye davranırken Atatürk'ün vaktiyle koyduğu şartı, prensipi kendi elimizle zedeledik. Vicdan hürriyeti adı altında birtakım dar kafalı yobazların vicdanlara baskı yapmasına göz yumduk. Partiler arasındaki mücadelede oy avcılığı her türlü düşüncenin üstünde geliyordu. Bu yüzden birçok şeylere göz yumuldu. Türbeler açıldı, tarikat şeyhlerine aday listelerinde yer verildi, muskacılara, falcılara ses çıkarılmaz oldu ve nihayet işte bugünlere ulaştık.

Gericiliğe avans verme konusunda ilk adımı Halk Partisinin attığını burada birkaç defa yazdığımı hatırlıyorum. Şunu kesin olarak söylemeliyim ki, Halk Partisinin işlediği hata, daha sonra Demokrat hükümetin aynı yolda işlediği hataları mazur görmemiz için bir neden sayılamaz. Bugün göze batan realite şudur: Din maskesi altında demokrasiye, medenî haklarımıza, hürriyetlerimize, devrimlerimize ve onun sembolü aziz Atamıza açıkça saldırılmaktadır. Milli vicdan rahatsızdır ve başlayan kim olursa olsun, bu durumun sorumlusu elbette bugünkü hükümettir. Devrim prensiplerine kayıtsız şartsız bağlılık prensipine bir an önce dönmezsek, demokrasinin bu memlekette kısa zamanda yeniden bir hayal olabileceğini unutmuyalım.

NADİR NADİ
28 Haziran 1951

Atatürk kimin ?

Son günlerin kavgaları arasında beliren bir tehlike şimdiye kadar kimsenin dikkatini çekmedi. Bu, ne CHP mallarının geri alınış şekli, ne de Atatürk'ten kalan maddi değerlerin yaşatılması ile ilgilidir. Yazımıza bugün konu yaptığımız tehlike, doğrudan doğruya Atatürk'ün toplumumuz içindeki aziz varlığı dâvasıdır.

Atatürk kimindir?

Satırlar arasında acı acı sırtan bu soru, ne yazık ki bir süredir partilerarası kavgalarda uzun ve tatsız çekişmelere sebep oldu, bu yüzden sert yazılar yazıldı. çirkin sözler söylendi. Halk Partililer, Demokratları Atatürk'ün hâtırasına saygısızlıkla suçlandılar; Demokratlar da, Halkçıların vaktiyle Atatürk'ü inkâra kadar vardıklarını, şu halde bugün bu parti ile Atatürk arasında hiçbir şeref bağı

kalmadığını iddia ettiler. Her iki parti de Atatürk'ün karşı tarafla artık bir ilişkisi bulunamayacağını ispata çalışır bir yol tuttu.

Biz bu yolu öylesine tehlikeli görüyoruz ki, mal mülk, hak hukuk gibi nazari dâvaların yarattığı kurgınlık havası bunun yanında pek küçük, pek önemsiz bir şey kalır.

Atatürk'ü, daha doğrusu Atatürkçülüğü memleketimizde bir partiye maletmek, yahut bunu karşı partiden esirgemek -ki ikisi de bir kapağa çıkar- bizce Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü hiç anlamamak demektir. Atatürk bugünkü ve yarınki hürriyet Türkiye'sinin büyük kurucusudur. Atatürkçülük; medeniyetçiliğin, müspet bilimciliğin, şuurlu milliyetçiliğin ve ileri bireyciliğin tâ kendisidir.

«Atatürk yalnız bizimdir!» diyerek bu kutsal adı partileri hesabına bir propaganda aracı yapmak isteyenler, herhalde bilmeyerek Atatürkçülüğün özüne ihanet etmektedirler. Çünkü, «Atatürk yalnız bizimdir» cümlesinin altında «o sizin değildir» mânası da açıkça sırtılmaktadır. Bunu söylerken milleti ikiye böldüğümüzü, bir kısmını kendi elimizle Atatürk prensiplerine karşı cephe almağa âdeta zorladığımızı nasıl farkedemiyoruz, hayrettir.

Atatürk'ün öldüğü günden beri bazı kişiler ve zümreler, Büyük Önderin hâtırasına ve eserlerine zaman zaman saygısızlık gösterdiler. Dar kafalılık ve cehaletten gelen o hareketler şimdiye kadar mevzii kalmış, millet öl-

çüsünde yayılma alanı bulamamıştı. Bilinçli Türk gençliğinin yüreğindeki medeniyet sevgisi münferit hareketlerden doğabilecek zararları daima önlemiş, onları hemen yerinde boğmuştur. Atatürk'e karşı yapılan asıl büyük saygısızlık, onu inhisar altına almayı hedef tutan son kavgalarda görülüyor. Bu öyle tehlikeli bir gidiştir ki, bir an önce durdurulmadığı takdirde demokrasimizi de, medeniyetçiliğimizi de, milli birliğimizi de temelinden sarsacak gelişmelere kolayca yol hazırlayabilir.

Atatürk'ü sevmek, O'nu yalnız kendi partimize hasretmeğe çalışmakla değil, bütün partilere, bütün millete maletmekle belli olur. Atatürk'cü olmayan bir siyasi partiye aramızda yaşama imkânı vermiyorsak, bu doğru kararımızın bir sebebi vardır. Atatürkçülük, bugünkü anlamıyla, belli bir program ve politikanın ifadesi olmaktan çok uzaktır. Tersine, Atatürkçülük bütün medenî program ve politikalara temel olacak bir dünya görüşüdür. Bu müşterek temelin üstünde çeşitli partiler kendi yollarını çizecek, öylece milletin oyuna başvuracaklardır. Atatürk'ü gerçekten seviyorsak, bütün vatandaşlara, bütün partilere bol bol bağışlamalıyız. O'nu şu veya bu teşekkülden esirgemeğe kalkmak ancak rejimin anlamını kavrayamamışların yapabileceği bir iştir.

NADİR NADİ
29 Aralık 1953

Ata'ya saygı

İktidarda olsun, karşıda olsun, siyasal hayatımızda rol oynayan insanlar şu noktayı bir an unutmamalıdır: Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli Atatürk devrimlerine dayanır. Milletin yükselmesi, medeniyet yolunda ilerlemesi, devrim prensiplerini dimdik ayakta tutabilmemize bağlıdır. Bu prensiplerin şu veya bu şekilde gevşetilmesi, giderek rejimi temellerinden sarsmak, millî varlığımızı tehlikeye koymak sonucunu doğuracaktır.

Atatürk devrimleri diye adlandırdığımız hayat görüşünü, bir adamın kafasında doğmuş bir felsefe; ya da bir özenti sanmak çok yanlış, çok sakat bir düşünce olur. Bu millet, Atatürk gibi bir kahramanı dünyaya getirebilmek için en az yüz elli yıl sancı çekmiştir. Milletin yıkılmasını önleyebilmek uğruna nice hünkârlar gayrete gelmiş, nice komutanlar parlak müdafaa savaşları vermiş, nice devlet

adamları diplomatik mucizeler göstermişlerdir. O arada çağdaş medeniyet dünyasına yetişebilmemiz şartları üzerinde durulduğu, bir takım tasavvurlar üzerinde tartışıldığı da olmuştur.

Bu gayretlerden hiç bir umut verici bir sonuca yol açmamıştır. İlkın «ordumuz Batı usulleriyle yetişsin, daha iyi dayanırız» demiş; sonra «bilimi Avrupa'dan alalım, gele, neklerimiz bize kalsın» diye düşünülmüş, nihayet büyük kütleyi uyarma çareleri üzerinde durulmuş, bazı çekingen projeler ileri sürülmüştür.

Bunlardan hiçbiri hızlı bir gidişle uçurma doğru yuvarlanan milleti kurtarmağa yetmemiştir. Her kısa duralamanın arkasından uzun bir gerileme ile koca İmparatorluk çatır çatır sarsılarak yıkılmıştır.

Sırtında mermi Türk anası, siperde çıp-

lak göğüsü ile Türk evladı, Sakarya ovasında yalnız Türk varlığını savunuyorlardı. Onlara kumanda eden Atatürk, yıkılan İmparatorluğu değil, onun yıkıntıları arasından yalnız Türk varlığını kurtarmağa çalışıyordu.

İmparatorluk zaten mahvolmuştu. Düşmanların emri altına girmekle, devleti idare edenler, devletin ölüm fermanını kendi elle-riyle imzalamış değiller mi idi

Bu devletin rütbesini omuzundan çıkarıp atmakla Mustafa Kemal, uğrunda canını feda edeceği Türk milletine yarınki gerçek bağımsızlığını müjdelemiyor mu idi?

Kurtuluş Savaşı ile doğan Türkiye Cumhuriyeti, yepyeni esaslarla hayatta ilerlemeli, bu esaslara sınıksız bağlanmalı idi. Yoksa, çöken İmparatorluğun arkasından milli varlığımızı da kurtaramazdık. İşte devrimler, bu amacın gerçekleşmesini sağlayacak bir hayat görüşünü ifade eden temellerdir.

Çok partili hayata geçtikten sonra, iktidardakiler olsun, karşıındakiler olsun, bu te-

meli her zamandan daha kuvvetli olarak ayakta tutmayı bir an ihmal etmemeli idiler. Çünkü her iki taraf da, sosyal fonksiyonlarını yalnız Atatürk'e borçludurlar. Devrimler yıkılır da Atatürk'ün en büyük eseri tarihe karışır, bu adamlar elbette boşalmış bir balon gibi söneceklerdir. Onların sönməsi bir şey değil; Tanrı korusun, milli varlığımız tıpkı 1919'da olduğu gibi yeni baştan tehlikeye girecektir.

Bu itibarla biz, şu ya da bu düşünce ile devrimler konusunda herhangi bir gevşemeyi hoş göremiyoruz. Bu konuda bütün aydın vatandaşların fikir birliğine ulaşması şarttır.

Memlekette, üzerinde anlaşılmadığımız o kadar çok mesele varken, bir de Atatürk'ün temiz adını politika menfaatleri uğruna harcamayalım. Buna hiç kimsenin hakkı yoktur.

NADİR NADİ

24 Mayıs 1958

Onlar örnek alırken

Atatürk devrimleri üzerinden otuz yıl geçtiği şu sırada, Doğu dünyasına bir göz atalım zaman ne görürüz: Müslüman milletlerinden çoğu sömürge hayatından kurtulmuşlar, bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. Albay Nâsır'ın idaresindeki Mısır'da Nil Kızları peçesiz dolaşmakta, askerlik hizmeti görmekte, üniversite öğrenimi yapmakta, memleket idaresinde vazife almakta, siyasal hayata katılmakta, milletvekili seçilebilmektedir. Mısırda birden fazla kadınla evlenmek yasak edilmiştir. Büyük kütleyi kısa zamanda okur-yazar kılabilmek için Lâtin harflerinin kabulüne doğru aydınlar arasında kuvvetli bir akım belirmiştir. Ekselans Burgiba'nın idaresindeki Tunusta Batılılaşma gayretleri belki daha da hızlı bir tempo ile yürütülmektedir. Harem hayatı orada da yasak edilmiştir. Kara çarşaf günden güne azalmakta, kadın, toplum içinde lâyık olduğu şeref yerine yükselmektedir. Medeni kanunu bir an önce yürürlüğe koymak için vakit kaybedilmeksizin çalışılmaktadır. Bağımsızlığını yeni kazanan öteki Müslüman memleketlerinde de bu yönde ciddi gayretler göze çarpmaktadır.

Bir de bize bakalım: Atatürk'ün önderliği altında devrimlerimizi başarılı otuz yıl olmuştur. Gönül isterdi ki bu süre içinde ilköğ-

retim dâvası yüzde doksan çözülmüş bulunsun, hiç değilse, devrim prensipleri 1928 yılındaki inanç gücü ile dimdik ayakta tutulsun. Oysa, ilköğretim dâvasını çözmek şöyle dursun, devrim prensiplerine olan bağlılığımız tehlikeli bir şekilde gevşemiştir. Kara çarşaf kalabalığı büyük şehirlere kadar yayılmıştır. Torba sakallı yobazlar, vicdan hürriyetine karşı sinsice açtıkları savaşı, yavaş yavaş aleniye vurmakta çekinmez olmuşlardır. Okur-yazarların nispeti otuz yılda yüzde otuzun üstüne bir türlü çıkarılamamıştır. Bütün çocuklarımıza Lâtin harfi okutamadığımız yetmiyor mu gibi, bu imkânı elinde tutan ana babalardan bir kısmı da, körpe yavrularına yarı gizli yarı açık mahalle mekteplerinde eski minval üzere nasara-yansuru ezberletmeyi uygun bulmaktadırlar. Geriliğin propagandasını yaparak cehaleti sömüren örümcek kafalı yobazlar işi gittikçe azıtmaktalar. Tarikatler yurdun her tarafında dalbudak salmışır.

Bu duruma karşı vakit geçirmeden tedbir almak şarttır. Devrimlerden otuz yıl sonra Atatürk'ün büyük adı ışıklı bir bayrak gibi Endonezyadan Fasa kadar uzak yakın bütün Müslüman ülkelerinde dalgalanırken O'nun eserine kaşı bizim kayıtsız davranmamız pek acı olur. Sömürge şartlarından kurtulmak,

çağımız medeniyet seviyesine ulaşmak için milletlerin aydınlanması gerektiğini Atatürk belki ilk anlıyan şarklı değildi. Fakat şüphesiz yürürlüğe koyduğu devrimleriyle geri milletlerin nasıl aydınlatılabileceğini ve millî bağımsızlıkların ne yolla korunabileceğini ilk ortaya koyan O'dur. Atatürk, devrimlerimizin öteki Müslüman milletler üzerine de etki yapacağını hayatta iken biliyordu. Ne var ki O, bu devrimleri başkaları görsün de benimsesin diye değil, kendi milletinin selâmeti uğruna göze almıştı.

Devrimlerin üzerine titremek, bu devleti meydana getiren bütün organlara düşen büyük bir görevdir. Çünkü Türkiye Cumhuriyetinin devlet olarak varlığı, devrim prensiplerinin yürütülmesine bağlıdır. Bu arada Büyük Ata'nın, Cumhuriyeti kendisine emanet ettiği aydın Türk gençliğinden de çok şeyler beklemek hakkımızdır. Aydın Türk gençliği derken,

devrimleri benimsemiş bütün vatan evlâtlarını kastediyoruz. Genç kaymakamlar, genç valiler, genç hâkimler, genç savcılar, genç öğretmenler, genç subaylar, genç profesörler, genç üniversite öğrencileri, genç milletvekilleri, genç emekliler, genç işçiler, bir kelime ile beyni kireçlenmemiş, yüreği özel ihtirası için değil de toplum uğruna çarpan, ruhu taze kalmış bütün vatandaşlar bu konuda elbirliği etmelidirler.

Otuz yıl önce Atatürk'ün güvendiği gençlik, madde plânında elbette bugünkü kadar heybetli olamazdı. Buna rağmen O, devrimleri gençliğe emanet etmekten çekinmedi. Çünkü hayatta iyi şeyleri yalnız genç ruhlu insanların başarabileceğine inanıyordu.

NADİR NADİ
25 Mayıs 1958

Yirmi yıl

Atatürk'ün ölümünden sonra bir gün millî varlığımız uğruna yeni baştan silâha sarılmak zorunda kalabileceğimizi hep düşünürdük. Nitekim 1939-1945 yılları arasında ortalığı ateşe ve kana boğan İkinci Cihan Savaşı boyunca bu ihtimalle her an burun buruna yaşadık. Siyasal şartlar iyiye doğru adamakıllı değişmezse Türk milleti yarın bir Anafartalar, bir Sakarya yaratmak göreviyle karşılaşabileceğini hiçbir zaman unutmıyacaktır. Bunu Atatürk sağ iken de biliyorduk. Fakat ölümünden tam yirmi yıl sonra, kendi yurdu-muzda, O'nun yarattığı ve başarı ile yürüttüğü devrimleri korumak uğruna yeni bir kültür savaşına atılabileceğimiz hatıra gelir mi, havsalaya sığar mıydı?

Türkiyemiz bugün bu savaşın tâ ortasındadır.

Politikayı şarklı kafasıyla anlıyanların geriliğe verdikleri tavizler yüzünden devrimler sekiz - on yıldır tehlikeli bir şekilde zedelenmiştir. Devlet nizamının öneminden söz edenler, inkılâplar nizamının yer yer ayaklar altında hırpalanması karşısında ses çıkaramaz olmuşlardır. İktidar hırsı bazı gözleri karartmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin ancak «muasır medeniyet» ilkeleri sayesinde lâyük olduğu güç üstünlüğüne ulaşabileceği, iktidar dediğimiz hükümet otoritesinin de ancak devrim il-

kelerine bağlı kalmakla yurdumuzu ilerletebileceği gerçeği unutulmuştur.

Bununla beraber, ölümünden yirmi yıl sonra hortlayan gerilik saldırıları karşısında Atatürk'ün yenileceğini sanmak çocukluk olur. Bugün Türkiye, kültür tarihinin en dikkate değer bir anını yaşamaktadır. Bir yanda, Batı üniversitelerinde kitapları okunan aydınlarımız, bir yanda yeni harfleri küfür sayan «ulemamız»; bir yanda jet uçakları içinde rekor kıran genç kızlarımız, öte yanda kara torbalara bürünmüş bahtsız kadınlarımız; şurada soysuzlaşmış tek sesli Bizans musikisini kendine zevk edinen bir kemancı, ötede dünyanın sayılı artistleri arasında şeref yeri alan bir virtüöz. Geleneğe, donmuş kalmışa, ezberciliğe bağlananlara karşı değişene, ilerli-yene, aklın üstünlüğüne inananlar, toplum gerçeklerini araştırmaktan yılmıyanlar...

Bu kültür savaşının daha ne kadar süreceğini şimdiden kestirmek kolay değil, fakat sonunda kimin yeneceğinden şüphelenebilir miyiz? Davranışlarında ve amaçlarında devrim ilkelerini benimsiyenler elbette er-geç kararlılığı boğacaklar, Türk yurdunu Atamızın özlediği ferahlığa, aydınlığa kavuşturacaklardır. Çünkü tarihin akışı o yöne doğrudur.

Son yüzyıllar boyunca istisnasız bütün dünyanın takdir ettiği en büyük Türk evlâdı Atatürkse, bunun başlıca sebebi, O'nun savaş

alanındaki zaferleri değil, fakat medeniyetçi ve yaratıcı kafasıdır. Atatürk'ten önce Doğu, Batının üstünlüğü karşısında ebedi bir sömürge hayatı yaşamağa mahkûm, değişmez kade-rine boyun eğmiş bir uyusuklar diyarı sanılıyor, iki âlem arasında eşit haklara dayanan bir işbirliğine imkân görülmüyordu. Kendi ülkelerinde hayvanlara kötü muamele edilmesine tahammül edemiyen Batılılar, Yakın ve Uzakdoğuda insanları köle gibi kullanmaktan sakınmıyor, bunu pek olağan görüyorlardı.

Yaşama iradesini akıl yoluyla kamçıladığı zaman Doğu ile Batı arasında hiçbir üstünlük

farkı kalmıyacağını ilk gösteren adam Atatürk olmuştur.

Ölümünün yirminci yılında Fastan Mısır, Irak'tan Uzakşarka, Çine, Endonezya'ya kadar muazzam insan kütleleri bugün bir hürriyet ve istiklâl ateşi ile kaynarken, biz, kendi yurdu-muzda Atatürk devrimlerini kesin zafere bir an önce kavuşturmakla sorumluyuz. Gecikirsek, O'na karşı görevimizi yerine getirmemiş oluruz. Buna hakkımız yoktur.

NADİR NADİ
10 Kasım 1958

O'nun yolunda

Bu milletin ancak çağdaş uygarlığa ayak uydurmakla kurtulabileceğine inananlar aramızda çoktan beri vardı. İlk, yalnız savunma sistemimizi Batılılaştırmanın bu işe yeteceği düşünülüyordu. Yeniçeri Ocağı söndürülüp yerine «Nizam-ı Cedit» ordusu kuruldu. Ondan bir süre sonra, 1839'da okunan Tanzimat Fermanı ile Türkiye keyfi idareden uzaklaştırılmak, ileri bir hukuk düzenine kavuşturulmak istedi. Daha sonra, din işlerinin dünya işlerinden ayrılması lüzumunu savunanlar görüldü. Bunların arasında Ali Suavi gibi sarkılı hocalar bile vardı.

Bizdeki aydınların önemli bir kısmı bu hareketleri yürekten alkışlıyor, hattâ daha ileri gidilmesini özlüyordu. Abdullah Cevdetin önderlik ettiği lâtın harfleri akımından yana olanlar, bundan elli yıl öncesi için hiç de azımsanacak bir sayıda değillerdi. Saray ve saraya yakın konakların haremine Paris moda-evlerinden elbise ısmarlanırdı. Kimi aileler, kadın erkek arasında kaçgöçü kaldırmışlardı. Avrupa'ya giden devlet adamları, büyük küçük memurlar, hattâ öğrenciler, valizlerinin bir köşesine bir şapka koymayı unutmazlardı. Tren sınırı aşip da Bulgaristana girdi mi, fes valize saklanır ve şapka başa yerleştirilirdi. Baylar, buradaki kıyafetleriyle yabancı memleketlerde dolaşmaya utanırlar, fakat şapka ile de Sirkeci istasyonunda trenden inmeye cesaret edemezlerdi.

Atatürk devrimleri deyip duruyoruz ya, o devrimlerin özü bence aydınlarımızı yüz yıldır maskara eden ikiyüzlülüğe karşı savaşmak olmuştur. Avrupalıya göz yumup Türk vatandaşına yumruk sallamakla mı hukuk devleti kurulacaktı Babıâlide lâtın harfleri propagan-

dası, köyde amme cüz'ü ile mi bu millet aydınlığa kavuşacaktı? Viyana'da şapka, Sirkeci'de fes giyerek mi Batılaşacaktık

Hayır, hayır, hayır, yüz kez hayır dedi Atatürk. Aydın çevreleri derinden kemiren bu ikiyüzlülük, bu korkaklık, bu örneğine dünyanın hiçbir yerinde raslanmıyan lâçka davranış bizi Batıya yaklaştırmak şöyle dursun, tersine, uçuruma sürükleyecekti. Türk milletinin kurtuluşu çağdaş medeniyete uymakla olacaksa, bu toptan olmalı ve yalnız yukarıyı değil, tüm halkı kavramalı idi.

Atatürk, ömrü boyunca ikiyüzlülüğe ve içtensizliğe karşı savaşmaktan yılmadı. Çağdaş medeniyetin her şeyden önce akıl egemenliğine dayandığını O biliyordu. İkiyüzlülük ise, olsa olsa kurnazlığa işaret sayılabilir, ki buna gününü gün etme politikası da diyebiliriz. Çöküntü devirlerine Osmanlı İmparatorluğunu mahveden işte bu olmuştur.

Gözlerim dalıyor ve düşünüyorum: 1922 Ağustosunun 27. günü, Büyük Taarruzun en tehlikeli anlarında, biricik varlığımız sevgili ordumuzun başında Atatürk, canla başla, millete kurtuluş zaferini hazırlarken, karıları İstanbul işgal kuvvetleri subaylarıyla dans eden saray uşakları, O'nu Müslümanlığa karşı ayaklanmakla suçlandırmaya yelteniyorlardı.

Hayatında daima akıl yolundan yürüdüğü, hareketlerinde hep olduğu gibi davrandığı için tutmadı bu suçlamalardan hiçbirini. Atatürk, Sarayburnu Gazinosunda içki içti. Büyükaada iskelesinde zeybek oynadı, Ankara Palasta bir Doğulu elçinin fesini başından attırdı. Ne yaptı ise milletin gözü önünde ve açıkça yaptı. Utanabileceği, gizlemek zorunda kaldığı bir davranışı olmamıştır bu büyük adamın.

Oysa, biz bugünün aydınları yarı aydınları ve kara aydınları teker teker kendi hakkımızda aynı yargıyı verebilir miyiz? Kapalı evlerde metresleriyle şarabı diktikten sonra köy köy din propagandasına çıkanlar aramızda yok mu? Çocuklarını Avrupalara, Amerikalara okumaya gönderip bizim halkımıza layıqlığın gâvur icadı idüğünden söz edenlere raslamıyormuyuz? Millî iradenin, söz ve yazı hürriyetinin kutsallığını bildiği halde ispat

hakkına sırt çevirenlerimiz olmuyor mu?

Aydınlarımız çevresinde, Atatürk'ün ölümü ile geri teptiği görülen bu ikiyezlülük hastalığı, yarınımız için bizi karamsarlığa götürebilirdi. Bereket versin ki, Atanın Cumhuriyeti emanet ettiği gençler var. Savaşıyorlar ve savaşacaklar.

NADİR NADİ
28 Ağustos 1959

Son değil, başlangıç

30 Ağustos'un gerçek anlamını Türk gençliği hiçbir zaman unutmamalıdır. Eski kuşaklara göre o gün kazandığımız zaferle Millî Kurtuluş Savaşı sona erecek, başkaca dâvamız kelmıyacaktı. Düşmanla barış yapılmalı, erkekler köylerine dönmeli ve millet her zaman ki hayatını yaşamalı idi. Hiyanet eden padişahın yerine bir yenisi geçer, «Hanedan-ı âl-i Osman»ın şerefi kurtulur, 1918 yenilgisinin öcü alındığı için de biz göğsümüzü gere gere sokaklarımızda dolaşabilirdik.

Mustafa Kemal'in başarısına hayrandı o kuşağın aydınları. Bir adam, hayatında milletine, yurduna, bundan büyük bir hizmette bulunamazdı. Yıllarca talihsiz savaşlar vermiş,

her bir yanı işgal edilmiş, silâhları elinden alınmış, perişan olmuş bir milleti bu kadar kısa bir zaman içinde derleyip toparlamak, yeni baştan kurulan ordu ile saldırganları vatanın «Harim-i ismetinde» boğmak bir mucizeye benzetiliyordu. Bu mucizeyi yaratan adam ömrünün geri kalan yıllarını rahat ve huzur içinde geçirmeli idi. O bunu bol bol hak etmişti. Kazandığı büyük zafer, adını tarihimize nasıl olsa altın harflerle yazdıracaktı.

1683'te başlayan çöküntü devrimize boydan boya bu zihniyet hâkimdi. Kurtuluş Savaşı'ndan hemen sonra da öyle düşünen aydınların çoğunlukta bulunmasını yadırgamamalıdır. Viyana kapılarında Sakarya kıyılarına de-

ğın bizi kovalıyan 235 yıllık dolmak bilmez çilemiz boyunca hiç zafer kazanmamış değildik. En umulmadık anlarda düşmanlarımızı hayrete düşüren hattâ tırtır titreten parlak başarılarımız oluyordu. Adı savaş tarihinde yer alan şöhretli komutanlar yetiştirebiliyordu bu millet. Fakat sayısız vatan evlâdının kanı pahasına kazandığımız her zafer, yıkılışımızı ancak bir süre geciktirmekten başka bir işe yaramıyordu. Baştakiler, arada bir ı-sıldıyan bu zaferlerle ümide kaplıyor, devletimizin payidar olmasına dua ediyorlardı.

Bu zihniyeti yıkmak gerekiyordu. O zihniyeti ilk yıkan Atatürk oldu. İzmir'e girdiğinin hemen ertesi günü:

«— Oh, şükürler olsun, millet kurtuldu!» diyecek yerde, kendisini kutlıyan gazetecilere:

«— Durun bakalım, asıl her şey şimdi başlıyor!» dedi.

Bu kısa sözün arkasında ters talihimizin sebeplerini olduğu kadar gerçek kurtuluşumuzun müjdesini de sezmek mümkündür. Avrupa milletleri belli bir uygarlık düzenini aşamadığı sürece, biz savaşılmışımıza, o zamanki teşkilâtçılığımıza ve teknik üstünlüğümüze dayanarak çevremizde mütemadiyen yayılıyor-duk. Bir ara, sınırlarımız eski Roma İmparatorluğunu bile arkada bırakacak derecede genişledi. Fakat, Batı dünyası akıl yolunu keşfedip de aydınlanmaya ve kuvvetlenmeye başlayınca iş değişti. Savaşçılığımız, cesaretimiz, atılganlığımız aynı kalmıştı. Ne yaparsınız ki bilimde ve teknikte onlar boyuna ilerliyorlar, bizi geçiyorlardı. Aklın bulduğu icatlar karşısında ise cesaret ve atılganlık çok defa etkisiz kalıyordu.

O halde devlet olarak ayakta durabil-memiz, millet olarak da güçlenip rahat edebil-memiz, her şeyden önce çağdaş madeniyete ayak uydurabilmemize bağlı idi. İşte bunun içindir ki, 30 Ağustos Zaferini Atatürk, Milli Kurtuluşumuzun en büyük eseri değil de, sadece bir durağı olarak kabul etti.

Ondan sonra yapacak çok işimiz vardı. 30 Ağustos Zaferinin Büyük Komutanı, İzmir'de, daha ayağının tozunu silmeden gazetecilere açıkladığı düşüncesine ömrü boyunca bağlı kaldı. Kordonboyunda, henüz Büyük Kurtuluş Savaşının yorgunluğunu gidermeden O, millette karşı borçlu olduğu yarınki görevlerini düşünüyordu. Saltanatın yıkılması, Cumhuriyet, devrimler, öğretim seferberliği için Ata'nın harcadığı gayretler, hep toplum uğruna bu bitmez tükenmez çalışma ülküsünün birer belirtisidir.

1937 güzünde Hatayı Anayurda kazandırarak «Millî Misak» (ulusal ant)ı yerine getirdi. O sıra hasta idi. Bir yıla varmadan da öldü.

Ata'nın her fırsatta sözleriyle, yalnız sözle-riyle değil, hayatı ile de bize anlatmaya gayret ettiği bu dersi Türk gençliği iyi bellemelidir. Yurdumuza ve yurdumuz insanlarına hizmet etmenin sınırı ve sonu yoktur. Her başarıyı, her zaferi, yarınki hamlelerimize bir başlangıç saymaya alışacağız. Atatürk'ün özlediği güçlü, ileri ve mutlu Türkiye'yi ancak bu zihniyetle kurabileceğizdir.

NADİR NADİ
30 Ağustos 1959

Son zafer mutlaka Atatürkçülerindir

Ölümünün yirmi birinci yıldönümünde Atatürk'ü devrim düşmanlarına karşı savunmak görevi kimi yazarlarımıza acı geliyor.

«Yazıklar olsun! Bu hale mi düşecektik» diyorlar. İçlerinde bugünleri görmektense o sağ iken ölmediklerine üzülenler bile var.

Yaşlı Atatürk'çü yazarlarımızın yürekten üzüntülerini anlayışla karşılarız. Fakat ma-demki bugünleri görüyoruz, ölüm özlemine bir yana bırakıp Atatürk'ü de, devrimleri de gerilik temsilcilerine karşı hep beraber savun-

mak zorundayız. Bu milleti sevenlere yakışan talihimize küsüp ağlamak değil, gerekirse ö-lümü de göze alarak milletin talihini düzelt-meye gayret etmektir. Atatürk'ün hayatı ve e-seriyle bize verdiği en büyük ibret dersi de budur.

Doğrusu, yurdumuzda görülen gerilik a-kımları bir bakıma olağan sayılmalıdır. Büyük adamların başardığı büyük hamleler hiç tepki yaratmasın, duyulmuş şey değildir. Sağlığında Atatürk'e kaside yazan, ya da karşısında el

pençe divan duran «zamane» adamlarının şimdi sırası geldi zanniyle O'nu ve eserini küçültmeye ve unutturmaya çalışmalarını yadırgamamalıyızdır. Böyle tiplere her zaman, her yerde raslanır. Hele Doğu'da daha da çok raslanır.

Ne diyor bunlar? Atatürk'ün yaptığı pek büyük bir marifet değilmiş. Hiçbir zaman sayıca büyük bir orduya komuta etmemiş, karşısında tehlikeli düşmanlar bulmamış. Devrim dediğimiz yenilikler de zaten yüzyıldan beri birçok aydınların teker teker ortaya attığı fikirlermiş. Ali Suavi Bey, 19. yüzyılda din işlerinin dünya işlerinden ayrılmasını ileri sürmüş. Abdullah Cevdet Bey, Atatürk'ten 20-30 yıl önce Lâtin harflerini savunmuş. Hüseyin Cahit Bey daha Meşrutiyet yıllarında «şapka giyelim!» demiş.

Atatürk düşmanlarının taktiği besbelli karşıdan sırtıyor: İlk adamın önemini azaltacaklar. Okuyan: «A.. Büyük komutan değilmiş!» diyecek. Sonra da eserini yıkmaya sıra gelecek. Halk kendi kendine: «Bu adam birtakım frenk hayranlarının züppece tavsiyelerini yürürlüğe koymuş. Bize ne lüzumu var? kaldırılın şunlar!» diye düşünecek..

Bir askerin büyüklüğü komuta ettiği ordunun maddi büyüklüğü ile ölçülse idi, bugüne ne İskender'den ne Julius Caesar'dan, ne de Napoléon'dan büyük asker diye söz etmeye imkân bulunabilirdi. Günümüzün sayı ölçülerine vurulduğu zaman, adı geçen komutanların zaferden zafere koşturduğu ordular, yüzer, iki yüzer bin kişilik kuvvetlerden ibaretti. Napoléon en parlak zaferleri küçük ordularla kazanmış, o devir için havsalaya sığmaz bir kuvvet olan yarım milyonluk Grande Armée'si ile Moskova'ya gittiği zaman ise yenilerek geri dönmüştür. Bir komutanın dehâsı, emrindeki ordunun er sayısı ile ölçülebilseydi, gelmiş geçmiş en büyük komutanların başında hiçbir askerlik eğitiminden geçmiyen sembolik Mareşal Stalin'i saymak gerekmez mi idi? Son yazımda da belirttiğim gibi, yaşadığı devrin şartları içinde ele alındığı zaman, Atatürk'ün, dünya askerlik tarihine altın harflerle adı ya-

zılacak büyük, çok büyük bir komutan olduğunu kimse, hattâ eski düşmanları bile inkâr edemez. Zaten eden de yoktur.

Devrimlerin perakende olarak Atatürk'ten önce düşünce halinde ortaya atılmış olması, büyük adamın eserini küçültmek şöyle dursun, tam tersine, büyültür, onların değerini bir kat daha arttırmaya yarar. Atatürk, yurdumuza dışardan gelmiş bir yabancı, ya da gökyüzünden zembille indirilmiş bir peygamber, bir ıslâhatçı değildi. O, hepimiz gibi bu topraklarda yetişmiş, bu milletin çektiği ıstırapı çekmiş, mânevi kalkınmamızın çareleri üzerinde kafa yormuş bir halk çocuğu idi. Ali Suavi Bey Abdullah Cevdet Bey, Hüseyin Cahit Bey ve daha birçok aydınlarımız, Batı medeniyetine ulaşabilmemizin şartlarına dair ondan önce çeşitli fikirleri savunmuş olabilirler. Elbette savunacaklardı. Toplumun bünyesinde bir kılmılda, bir yenileşme hevesi belirmedikçe, o toplumu ileri götürmeye imkân var mıdır? Atatürk'ün dehâsı, kendinden önceki aydınların teker teker ve dağınık olarak savundukları düşünceleri doğru bir sentez, canlı bir bütün haline getirmek ve daha önemlisi, o bütünü yaratmak, onu hayata kavuşturmak olmuştur. Atatürk olmasaydı, bunu hangi aydın, hangi devlet adamı başarabilirdi?

Bugün, ölümünün yirmi birinci yıldönümünde O'na ve devrimlerimize dil uzatanlara karşı savaşmak zorunda kalmamız bile, Atatürk'ün, zamanında ne havsalaya sığmaz, ne büyük işler başardığını ispat etmeye yeter.

Ama son zafer mutlaka Atatürkçülerin olacaktır. Devrimler, ne zaman tartışma konusu olmaktan çıkıp da yüzde yüz millete maledilecek? 1970'te mi, 1980'de mi, daha sonraları mı? Bunu şimdiden kestiremeyiz. Yalnız şuna emin olalım ki, millet hangi çağda o günlere kavuşursa, sevgili Atatürkümüz, kendi yaşadığı yıllarda o günlerin Türkiye'sini sezmış, görmüş ve yaratmış bir adam olarak anılacaktır. Nur içinde yatsın!

NADİR NADİ
10 Kasım 1959

Anarken

Atatürk öleli, 28 yıldanberi, Atatürkçülük yurdumuzda çetin bir savaş vermektedir. Bu savaşın şaşırtıcı yanı, serbest güreşte kazana miyacıklarını kısa zamanda farkedenden Atatürk

düşmanlarının, bir kaç sinsi bocalamadan sonra, nihayet birer Atatürkçü maskesi takınarak büyük eseri içinden yıkmaya kalkışmalarıdır.

Bugün resmen bütün partiler, bütün poli-

tikacılar, bütün yazar, çizer ve düşünürler, su katılmamış Atatürkçüler olmak savındadırlar. Duygu, görüş ve düşünceleri arasında en ufak bir ilinti bulunmayan, çok kez taban tabana zıt inançlara bağlı bir takım kişiler ayrı ayrı Atatürke sahip çıkmakta, onu sağa sola çekistirmekte ve karşılıklı olarak birbirlerini Atatürk düşmanlığı ile suçlamaktadırlar.

Bu durum, bir bakıma iyi bir işarettir: Atatürk sevgisinin milletçe benimsendiğini, o sevgiyi milletin kalbinden sönüp atmaya imkân bulunmadığını gösterir. Ne var ki, bu hengâmede Atatürkçülüğünün temel ilkeleri hakkında masum vatandaşa sakat telkinler yapılmakta, geniş halk yığınları yanlış yollara sürüklenmek tehlikesi ile karşı karşıya bırakılmaktadır.

Bu tehlikeyi önlemek ve uygarlık savaşında toplumu doğru yöreğe oturtup en kısa yoldan zafere ulaştırmak gerçek Atatürkçülerin bir an savsaklamaya gelmez kutsal ödevidir.

Atatürk herhangi bir doğmaya, hattâ bir doktrine bağlı bir adam değildi. Önyargılardan dikkatle sakınmak, olayları objektif bir gözle incelemek, güçlükleri yenmek ve toplumu yüceltmek için ancak yüreğimizdeki halk sevgisine, bu sevginin bileceği keskin iradeye güvenmek, irademizi kullanırken de daima aklın rehberliğinden yararlanmak, Atatürkün başlıca nitelikleri idi.

Bu açıdan baktığı zaman, Büyük Önderin ölümünden sonra doğmuş olan bugünün aydın genci, gerçek Atatürkçü kimdir, sahte Atatürkçü kimdir, zahmet çekmeksizin anlar.

Hızla değişen dünya koşulları ortasında, Cumhuriyet Hükümetinin 1930 larda güttüğü ekonomi politikasını öne sürerek Atatürk devletçiliği hakkında bize ders vermeye kalkın statükoculara kulak asmayınız. Bunlar özel rahatlarının bozulacağından korkan, Atatürkçülüğü alafrangacılıktan ayırd edemez hale gelmiş Tanzimat kuşağı artıklarıdır. Bugünkü dünya 1930 lardaki dünyadan bambaşka bir dünyadır. Bu dünyanın içinde yeri olan Türkiye'de, politik, ekonomik ve sosyal meseleleri itibarıyla 1930 lardaki Türkiyeden apayrı bir Türkiye'dir.

Nüfusu o zamankinin iki katını aşmış üretim gücünü hâlâ ayarlayamamış, üstelik yabancı emperyalist devletlerin mandası haline sokulmak istenen bir Türkiye'de bugün 1930 lardan söz etmek düpedüz Atatürkçülüğü kalıplaştırmaya çalışmaktan başka bir anlam taşımaz.

Oysa, Atatürkçülüğü öldürmenin en kestirme yolu onu kalıp haline getirip dondurmaktır. Ve sahte Atatürkçüler de işte bu gayretin içindedirler.

Emperyalizme karşı olan, halkçı olan, devrimci olan, milletlerarası eşit haklar içinde kayıtsız, şartsız milli bağımsızlıktan yana olan gerçek Atatürkçüler, Atatürkçülüğün kalıplaştırılmasına imkân vermiyeceklerdir.

Büyük Kurtarıcının çocukları, kendilerine Ataları tarafından emanet edilen büyük esere layık olduklarını mutlaka ispatlayacaklardır.

NADİR NADİ

10 Kasım 1966

29 yıl sonra

Devrim demek, eskiyi yıkıp topluma yeni bir düzen vermek demektir. Bu işin öyle bir önderin başa geçmesiyle kolayca başarılamayacağını biliriz. Toplum yapısı içinde yeniyi ve ileriye özlem duyanların yanı sıra yaradılışları, ya da çıkarları gereği eskiye sınıksı yapılmış olanlar da vardır. Bilinçsiz halk kalabalığının desteğinden yararlanan bu gerici-ler ve çıkarıcılar engelini aşmak ağır, sürekli, kimi zaman yıllarca sürecektir gayretlere bağlıdır.

Atatürk'ün 29. ölüm yıldönümünde bugün Türk gençliği bu gerçeği her halde olanca çıplaklığı ile görüyor olmalıdır.

Başına geçtiği Ulusal Kurtuluş Savaşını en

güç koşullar altında kazanıp, bütün iç ve dış engelleri aştıktan sonra Atatürk bize yüzde yüz bağımsız, yüzde yüz ilerleme yolunda, haysiyetli, dinamik bir düzen bırakarak kısa ömrünü tamamladı. Emperyalist güçlere karşı yürüttüğümüz savaş dahil, eskiyi yıkıp yeniyi getiren devrimler zinciri de dahil, Atatürk'ün önderliği altında harcadığımız muazzam çaba topu topu 18 yılı kapsamaktadır.

Bugün, ölümünden 29 yıl sonra hâlâ onun düşmanlarına karşı büyük eseri adım adım savunmak görevi Türk gençliğinin omuzlarındadır ve gençlik görevin ağırlığını omuzlarında, bilincini de kafasında taşımaktadır.

Çağdaş uygarlık dünyasında layık olduğu

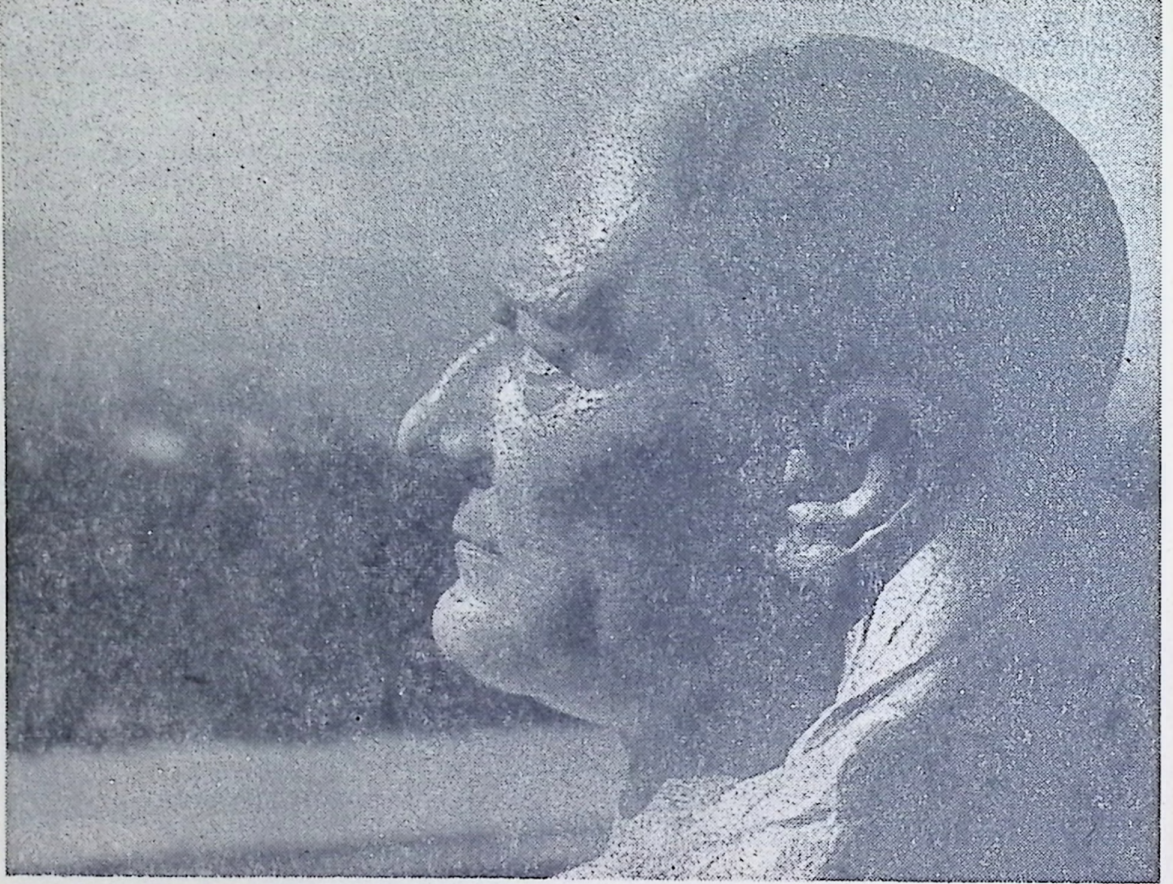
yere bir an önce varmak, halkımızı her gün daha üstün hayat şartlarına kavuşturmak isteyen devrimci gençliği çelmelerken Atatürk düşmanı gerici ve çıkarıcılar takımının uyguladığı taktiğe dikkat etmeliyiz:

Bunlar hiçbir zaman Atatürk'ü sevmediklerini açıkça söylemezler. Tersine gerçek Atatürkçüleri gölgede bırakan bir hırsla Atatürk sözünü ağızlarından eksik etmezler. Türk milletinin Atasına bağlılığını bildikleri için gençliğin gazaba gelmesini önlemek üzere bu yolu tutmuşlardır. Benimsedikleri tutucu ve

lı bir aksiyon adamı olan Atatürk'ün yurdu-muza getirmek istediği düzen elbette dinamik ve ilerici bir nitelik taşımaktadır. Oysa bizim tutucuların davranışı Atatürkçülüğü 1938 koşulları altında kalıplaştırmak şöyle dursun, hattâ daha gerilere itip soysuzlaştırmaktan başka bir sonuç veremez.

Atatürk hiçbir zaman «Ben şöyle istiyorum, böyle istiyorum» dememiştir.

Milletimizin üstün yeteneklerine sonsuz inancı olan, Cumhuriyeti de gençliğimize emanet eden Büyük Kahraman bize en hakiki

Arjantinli sanatçı Gricho'nun yaptığı Atatürk yontusu.

geriletici ilkeleri hep Atatürk'e malederek maskeleyemeye çalışırlar.

— Atatürk şunu isterdi. Atatürk bunu isterdi. Atatürk falan sisteme karşı idi, falan sistemden yana idi!

Gibilerden birtakım sloganlarla akılları sıra kendi çıkarıcı düzenlerini gençliğe yutturacaklarını düşünürlər. Bunu yaparken Atatürk'ün nefret ettiği ve ömrü boyunca karşı-sına dikildiği nakilcilik metoduna bağlanmak suretiyle Atatürkçülükten 180 derece zıt bir yöne saptıklarını bile farketmezler.

Temel felsefesiyle aklın ege-menliğine bağ-

mürşit olarak yalnız bilimi göstermiş ve bilimin ışığında çalışmamızı, övünmemizi ve kendimize güvenmemizi salık vermiştir.

Bunlar toplum düzenini olduğu yerde dondurmaya zorlayıcı kalıp sözler değil, tam tersine hangi koşullar altında olursa olsun toplumu kalıplardan sakınmaya çağıran her zaman geçerli öğütlerdir.

Türk gençliği Ata'sının izinde her zorlu-ğu mutlaka yenecektir.

NADİR NADİ
10 Kasım 1967

31 yıl sonra

Ölümünün 31. yıldönümünde Atatürk bugün halâ tartışma konusudur. Atatürk'e, Atatürk ilkeilerine karşı açıkca cephe alan gerici bir yana bırakalım, devrim güçleri uyanık kaldığı sürece onların bize bir zararı dokunmaz. Asıl tehlike, Atatürk'ten yana imiş gibi görünüp Türk toplumunu kırk yıl önceki üretim ilişkilerinin yetersiz ve dar kalıpları içinde dondurmaya çalışan tutucu çıkar çevrelerinden gelmektedir. Bunlara kalırsa devrim ilkelerinden üstüste verilen tavizlerin önemi yoktur. Fikir özgürlüğüne saygılıyız ya, var-sın şeriatçılar da diledikleri düzeni gönüllerince savunsunlar. Ulusal bağımsızlığımızı büyük ölçüde zedeleyen dış anlaşmalar da tutucuların umurunda değildir. Hattâ sırasına göre bunu Atatürkçülükle bağdaştırmaya bile kalkışmaktan çekinmezler, «Çağımız koşulları değişti, bugün sağ olsaydı Atatürk de bizim gibi davranır. Amerika'nın peşine takılırdı» gibilerden fetvalar vererek genç kuşakları uyutmaya çalışırlar.

Ama toplumun ekonomik yapısı söz konusu oldu mu, bütün tutucular elele tutuşup devrimci güçlerin karşısına dikilmekte ve Atatürk'ün en belirgin niteliği olan devrimciliği üzerine bir sünger çekerek, O'nu, ağaların, tefecilerin ve araçların koruyucusu rolünde göstermek hevesine kapılmaktadırlar. Onlara göre yurdumuzda lâiklik ilkesini apaçık çiğneyebilirsiniz, kadını çuvala sokup tüm özgürlüklerinden yoksun bırakabilirsiniz, Kur'an kursları ile, İmam-Hatip Okulları ile körpe zihinleri körletir, milleti çağdaş uygarlığa ulaştıracak yolu tıkarsınız. Şimdi demokrasi var ya, bunların hepsini yapabilirsiniz. İllâ ve lâkin yürürlükteki bozuk düzenin ekonomik ve politik yönü ile ilgili konularda iki çift lâf

etmeye görünüz. Ne Moskovacılığınız kalır, ne Mao'culüğünüz, ne de Atatürk düşmanlığımız.

Tutucu çıkar çevreleri yurdumuzda öyle bir mekanizma kurmuşlardır ki, bu mekanizma işlediği sürece, demokrasi dediğimiz rejim, yurdumuzda halkın değil yalnız onların egemenliğini sürdürmekten gayri bir işe yarayacak görünmektedir.

Oysa, bakınız Atatürk ne diyor. Profesör Enver Ziya Karal'ın «Atatürk'den Düşünceler» adlı kitabından aktarıyorum:

«Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün mâna ve eşkâli ile medenî bir heyet-i içtimaiye haline isal etmektir. İnkılaplarımızın umde-i asliyesi (temel ilkesi) budur. Bu hakikati kabul edemeyen zihniyetleri tarümar (darmadağın) etmek zaruridir. Şimdiye kadar milletin dimağını paslandıran, uyuşturan bu zihniyette bulunanlar olmuştur. Her halde zihniyetlerde mevcut hurafeler kâmilten tardolunacaktır (toptan yok edilecektir). Onlar çıkarılmadıkça, dimağa hakikat nurlarını infaz etmek (gereği aşlamak) imkânsızdır.»

Atatürk bu sözleri 1924 yılında, devrim atılımlarına henüz yeni başlandığı bir sırada söylemiştir. Yaşadığı kısa yıllar boyunca Atatürk sözünde durmuş, milletimize çağdaşlaşmanın tılsımlı yolunu göstermişti.

Bugün ölümünün 31. yıldönümünde büyük Türk evlâdını sevgi ile anarken, devrimleri kurtarmak ve yürütmek görevi ile karşı karşıya bulunan Atatürk gençliğine çetin savaşında başarılar dileriz.

NADİR NADİ

10 Kasım 1969

Atatürk'ü anlamak için

Genç kuşakları bekleyen büyük görev, Atatürk'ün eserini durmaksızın geliştirmeye çalışmaktır. Bunun için Atatürk'ü sevmek yetmez, ayrıca onu anlamak, iyi ve doğru anlamak gerekir. Atatürk, tarihimizin belli bir anında, yurdumuza gökten zenbille indirilmiş

bir kurtarıcı, bir yol gösterici, bir peygamber değildir. Yüzyıllar boyunca Türk toplumunu çöküntüye doğru sürükleyen tarihsel ve sosyal koşulların (şartların) son deminde yetişmiş, kendinden önce kimi çevrelerde belli belirsiz sezilen yıkılış nedenlerini apaçık gör-

müş, kurtuluş çarelerini matematik bir kesinlikle ortaya koymuş bir vatan evlâdıdır. Onun aynı zamanda büyük bir asker, dinamik bir aksiyon adamı oluşu milletimiz için şüphesiz bir talih eseridir. Böylece, yurdumuzu saldırgan yabancı kuvvetlerden temizlemek, ulusal bağımsızlığımıza kavuşmak ve gerçek kurtuluşun demir kapılarını onun önderliği altında zorlamak olanağını bulmuşuzdur. Atatürk fikir plânından öteye geçemeseydi, bize onun çizdiği yoldan gidecek birçok aksiyon adamları gerekecekti. Fakat bugün o artık aramızda bulunmadığına göre eseri yürütmek ve başarıya ulaştırmak görevi yeni kuşaklara düşmektedir.

Atatürk, çağdaş uygarlık düzeyini bize hedef diye göstermiştir. Bu deyimini yanlış anlamamaya son derece dikkat etmelidir. Çağdaş uygarlık, belli bir teknikle üretim, savaş ve ulaştırma araçları yapıp bunları kullanmak demek değildir. Daha doğrusu bu saydıklarım çağdaş uygarlığın amacından ziyade onun belirtileridir. Bir başka uygarlık düzenine bağlı kalarak da aynı sonuçları elde etmek mümkündür.

Bugün Sovyet Rusya birçok alanda Batıya yaklaşmış, hattâ bazı noktalarda onu geçmiştir. Fûze tekniğinde Ruslara kıyasla bir hayli geride kaldıklarını Amerikalılar kendileri söylüyorlar.

Atatürk'ün bize mutlaka varmamız gereken büyük amaç diye gösterdiği çağdaş uy-

garlık, her şeyden önce bir insan anlayışı ve bu anlayış üzerine kurulu bir dünya görüşüdür.

Saltanatın temsil ettiği eski düzen bunun için yıkılmış, Cumhuriyet bunun için ilân edilmiştir. Vicdan hürriyetine ve onun ifadesi olan lâiyklik prensipine bunun için dört elle sarılmışızdır. Her türlü sosyal ve ekonomik imtiyazlar bunun için kaldırılmış, Medeni Kanun bunun için yürürlüğe konmuş, insanları kalıplaştıran gerici tortularına karşı bunun için savaş açılmış, Batının yürürlüğe koyduğu temel hürriyetler bunun için millete mal edilmek istenmiştir.

Atatürk'ün işaret ettiği çağdaş uygarlık, Batı dünyasının yüzyıllar boyunca işleyip geliştirdiği insan hakları esasına dayanır. Millet olarak güçlü, mutlu ve özgür yaşayabilmemiş, o hakları dimdik ayakta tutmamıza bağlıdır. İster dolambaçlı yollardan, ister açıkça, bu topraklar üzerinde kurulacak dikta rejimleri-ne artık uzun zaman katılanılmıyacağını yeni kuşaklar 1960 yılının 27 Mayısında parlak bir şekilde ispat ettiler.

Atatürk'ün büyük eserini yetişen çocuklarımıza iyi anlatabildiğimiz nisbette milletimiz yarın gerici idarelerin baskısına uğramak tehlikesinden kendini kurtaracaktır.

NADİR NADİ
10 Kasım 1960

"Bir Dakika"lardan

SENEDE BİR DEFA

Etrafa bakıyorum,

Atatürk inkılaplarının (olduğu yerde dur-salar bin şükür) geriletilmesine bakıyorum,

Bu inkılaplar bahsinde, oy karşılığı üstüs-te verilen tavizlere bakıyorum,

Yapılması, meşhur «rötuş» lara bakıyo-ycrum,

Yobazlığın yaygınlığına bakıyorum,

Bakıyorum da, Allahtan, diyorum, bu dün-yada ölümlerin yıldönümünü anmak âdeti var.

O da olmasaymış, koca Atatürk'ü şimdi çoktaaaar, unutup gidecekmişiz.

DEĞİŞİKLİK LÂZİM

Ölüm tarihi geldi gibi: Atatürk'ü anma tö-renleri hazırlıklarına başlanmış. Yani toplan-tılar, konferanslar, nutuklar, çelenkler, saygı duruşları, filân...

Bence, bunlara ilâve olarak başka şeyler de yapmalı. Meselâ yeni yeni tekkeler açma-lı, hafız okullarını çoğaltmalı, Arab harfi öğ-retenlere göz yummalı, kızların yanısıra erkek çocukların da okula gitmemek yasağını kal-dırmalı, kadınlara Kristiyan Dior'dan yeni ve daha kapalı çarşaf modelleri getirmeli!

Çünkü, her seneki törenler lâfta kalıyor. Hakikisi bunlar.

DOĞAN NADİ
10 Kasım 1964

10 Kasım 1962

İzindeyiz

Evet... Ya kendisini arkadan vurmak için izindeyiz... Bir av peşinde dolaşır gibi.

Ya, mezuniyetimizi kullanır gibi izindeyiz... Yan gelip yatmak için...

Ya, kendisine yetişemediğimiz için izindeyiz. Çünkü 1923'ün Atatürkçülüğü, 1963 Türki'si için bile bir uzak hedef... Ve biz, çok gerilerden her yıldönümünde bağurmakla kendimizi avutuyoruz:

— İzindeyiz!

Ya, aldatmak için izindeyiz. Ya, kendi çıkarımız için izindeyiz. Ya, başka türlü konuşmağa korktuğumuz için izindeyiz.

Ve izindeyiz...

Lâfımıza bakarsan izindeyiz... Palavralarımızı dinlersen izindeyiz... Meydan nutkuna göre izindeyiz... Resmi ağızlara kulak verirsen izindeyiz.

İzindeyiz.

Nerede bu iz?

Şu kadının yüzünde mi bu iz? Göremezsiniz ki, çarşafıyla örtülü... Şu takkeli adamın yüzünde mi bu iz? Çember sakalından görünmüyor...

Nerede bu iz?.. Nerede? Şu minarelerde Türkçe'den Arapça'ya dönen ezan sesinde mi? Şu «elif be te se» diye gırtlak paralayan sübyan mektebinin damı altında mı

— Şu istatistik kitabındadır belki?

— Ne yazıyor o?

— Yüzde yetmiş Türkün yeni yazıyı sökemediğini yazıyor.

— Çevir o yaprağı... Belki bir başka sayfadadır. Ne yazıyor şurada?

— Yirmi iki milyon Türk'ün karanlıkta olduğunu yazıyor.

— Hayır, hayır...

— Çevir bakalım düğmeyi... Ne var?

— Mevrit.

Demek Devlet radyosunda da yok onun izi... Sakın şu adam bilmesin onun izini?

— Kim bu adam?

— Politikacı.

— Ne demek politikacı

— Halkı idare eden adam.

— Yani Atatürk ilkelerini halk önünde savunan adam!

— ???

— Niçin sustun? Değil mi o? Gidelim öyleyse... Batıya gidelim, Doğuya gidelim... Arıyalım onun izini... Susuz ve yolsuz köylerden geçelim. Kim bu adam?

— Ağa!

— Ne demek ağa Kim bu kadınlar? Kim bu adamlar?

Bunlar karıları... Bunlar da köylüleri...

— Ne demek karıları? Ne demek köylüleri? Hani beylik, paşalık, ağalık yok demişti Atatürk... Gidelim.

Bugün 10 Kasım. Ve salonlarda birtakım insanlar toplanıp «izindeyiz, izindeyiz...» diye bağıracaklar. Resmi bildiriler ustura gibi kelimelerle «Anma törenlerinde» yankılanacak.

Hepsi lâf... Atatürkçülük, salonlarda tören olmaktan çıkıp halkın hayatına töre olduğu gün Atatürkçülüktür. Gerisi politika gevezeliği.

Bunun içindir ki «İzindeyiz» diye bağırırken üzüntüyle düşünmeliyiz. Bugün «İzindeyiz» diye bağırın birtakım ikiyezlülerin suratında bir tokat izi olmalıydı. Atatürkçülük... Bunu yapamadık. Yirmi beş yıl sonra 10 Kasımın Türkiye'ye verdiği keder, Atatürk'ün ölümünden çok bu halimizden doğuyor.

İLHAN SELÇUK

10 Kasım 1963

Dinleyin onları

1923'ten 1965'e 42 yıl var. Uzun bir çağ sayılır 42 yıl. Ve bu 42 yılın 15'i Atatürk'le geçmiş.

Atatürkle geçen 15 yılın nasıl bir 15 yıl ol-

duğunu anlamak için daha gerilere gitmek zorundayız. Birinci Dünya Savaşı içinden Osmanlı İmparatorluğu yıkılmış olarak çıktı. Yalnız Çanakkaledeki kaybımız 150 bini aşındı.

Memleketin en aydın ve en cesur insan malzemesi orada erimişti. Haydarpaşa - Bağdat demiryolu üstünde çalışabilir durumda 50 lokomotif kalmıştı. Bunları işletmek için yeteri kadar personel ve kömür de yoktu. Hazine tamtakırdı. Paranın tedavüldeki değeri yüzde 55 düşmüştü. İç göçlerin yarattığı sefaleti anlatmak için kelimelerin yetmeyeceği söylenir. Açlık, kutluk, anarşi, sefalet, başıboşluk... ve sonra düşman işgali. Ve sonra gene yıllarca süren Kurtuluş Savaşı...

3 Ağustos 1914'te seferberlik ilân edilmiş, 31 Ekim 1923'te kaldırılmış. Demek ki on yıl seferberlik. Eski Bakanlardan Hilmi Uran, Ege Bölgesinde rasladığı bir köylüye, o sıralarda:

— Hemşeri sen ne iş yaparsın? diye sormuş.

— Esaslı işim yoktur bey, ikide bir aske-re gel derler. gider gelirim...

Osmanlı İmparatorluğunun çöküntüsünü Anadolu halkı işte böyle ödemiş. Kurtuluş Savaşı ise Anadolunun göbeğinde tahribatını yaptı. Yanmış yıkılmış kentler, köyler, tarlalar, bağlar... Boydan boya harabeleşmiş memleket. 1923'te Türk ticaret filosunun toplamı 72.000 tonmuş. Karayolu yok denecek kadar-mış. 1923 yılı hesaplarında gelirler 129 milyon lira, giderler 176 milyon lira, açık 47 milyon lira imiş. Sanayi ve ticaret, tatlısu Frenkleriyle, yabancı şirketler elindeymiş.

On yıllık seferberlik ve savaştan sonra Atatürk, böyle bir yıkıntı üstünde Cumhuriyeti ilân etmiş ve 15 yıl, bir enkazın üstünde yeni bir devlet kurmak için uğraşmıştır. Anayasasından başlayarak bütün esaslı kanunlarını yeniden hazırlamak gerekiyordu bu devletin...

Birinci Dünya Savaşı ve Milli Kurtuluş Savaşı cephelerinde, memleketin en değerli gençlerini ve aydın kadrosunu kaybetmiştik. Mühendis, mimar, doktor, kimyager, işletme-ci, iktisatçı, hukukçu, öğretmen, teknisyen olarak Atatürk'ün elindeki insan malzemesi sıfır denecek kadardı.

İşte bu noktadan başlayarak 15 yıl sonra 1938'e gelindi. Nedir ki 15 yıl? 15 yıllık Atatürk devrinden bir yıl sonra da İkinci Dünya Savaşı başlamıştır. Şu geçtiğimiz seçimlerde bile Adalet Partili adayların:

— Ölülerinizi kefensiz gömdüğünüzü unutmayın!.. diye hatırlattıkları mahrumiyet çağı işte o çağdır.

Türkiye için bir gerçek kalkınma şüphesiz 1945'ten sonra başlayabilirdi. Başlıyamadı. Bugün tadı damağımızda kalmış olan Amerikan yardımı yağması devrini çabuk geçirdik. Zira Türkiye'yi çökertmek için gerekli bütün tedbirler alınmıştı. 2000 yılına kadar ödenemeyecek borçlar ve topraklarımızı çölleştiren erozyon ile kır at efsanesi birlikte yürüyordu ve yürümektedir. Atatürk'ün adı ise herkes biliyor ki, artık bazı ağızlarda salt klişe olarak kullanılır. Memleketi bir uçurumun dibinden kur-

tarıp düzlüğe çıkaran insan ne yapmışsa biz bugün tersini yapıyor ve sonra da Atatürkçü'yüz diyoruz. Cumhuriyetin ilânından 42 yıl sonra bugün Atatürkçüyüz diye nutuk atanlara ve atacaklara Atatürk'ün yönetimindeki 15 yıl ile bugün arasındaki zıtlıklara bakmalarını tavsiye ederiz. Çünkü:

Atatürk katıksız bir bağımsızlıktan yanaydı ve hiçbir yabancı devletin gölgesine tahammül edemezdi... Biz bugün, «bağımlı olmadan veryüzünde yaşanmaz» diyoruz.

Atatürk çağında eğitim ve öğretim birliği vardı... Biz bugün bu birliği bozmuş bulunuyoruz.

Atatürk, kapitalizmin emperyalizmine karşı idi... Biz bugün kapitalizmin emperyalizmine alkış tutuyoruz.

Atatürk devletçi idi ve devletçiliği Anayasa ilkesi yapmıştı... Biz bugün devletçiliğe karşı çıkıyoruz.

Atatürk, yabancı şirketleri millileştirmişti. Biz bugün yabancı şirketleri teşvik ediyor, imtiyazlar veriyor ve baştaçı ediyoruz.

Atatürk, dil devrimcisi ve türkçeci idi... Biz Osmanlı ağziyle konuşmayı marifet sayıyoruz.

Atatürk eski yazıyı kaldırmıştı... Biz bugün ülkemizin her yanında eski yazılı eğitime göz yumuyoruz.

Atatürk, Dünyu Umumiye'yi temizlemek için gereken tedbirleri almıştı... Biz Yardım Konsorsiyumu ve Amerikan Yardım Teşkilâtı gibi kurumları iktisadî hayatımızın başına o-turtmayı marifet sayıyoruz.

Atatürk iktisadî bağımsızlığa yönelmişti... Biz, «iktisadî uyduluk yolundan başka yol yoktur» diyor ve iktisadî vesayet altına girmeyi olağan görüyoruz.

Atatürk, imtiyazsız sınıfsız bir toplum, di-yordu... Biz, devlet eliyle fert zengin edip imtiyazlı sınıflar yaratıyoruz.

Atatürk, bağımsız ve tarafsız dış politika yürütüyödü... Biz bağımlı ve taraflı dış politikadan vazgeçemeyiz diyoruz.

Atatürk, Türk sınırları içinde yabancıya hukuk imtiyazı tanımayı aklından bile geçirmezdi... Biz, yabancılara hukuk imtiyazı verdiğimizden, onları Türk hâkiminin karşısına bile davet edemiyoruz.

Bütün bu zıtlıklar şöyle yazı makinesi başında aklımıza gelenlerdir. Eğer saydıklarımızı zenginleştirmek istersek sayfalar yetmez buna... Atatürk ne yapmış ve ne dinlemişse, hep onun ziddına kaymışız...

Ve sonra kalkıp da:

— Atatürkçüyüz... diyoruz utanmadan.

42'nci yıldönümünde işte bazı ağızlar şimdide utanmadan aynı şeyi tekrarlıyacaktı. Dinleyin bakın onları bugün... Ağızlarında Amerikan çıkleti gibi çiğnenecektir Atatürk'ün adı...

İLHAN SELÇUK

29 Ekim 1985

0, antiemperyalistti...

Atatürk'ün çeşitli nitelikleri üstüne çok şey söylenebilir, yazılabilir, tartışma kapıları açılabilir. Ama Atatürk'ün en ağır basan bir vasfı vardır ki en küçük tartışmaya yer vermiyecek biçimde kesindir:

Atatürk katıksız bir antiemperyalistti!

Evet, katıksız bir antiemperyalistti O... Bu vasfını bütün yaşantısıyla ortaya koymuş, ve sözleriyle doğrulamıştır. Hayatı boyunca emperyalistlere karşı dövüştür Ataturk... Her yerde emperyalistlerin orduları karşısına dikilmiştir. Çanakkale Harblerinde, Milli Kurtuluş Savaşında bu vatanın topraklarını emperyalistlere karşı korumuştur.

Cumhuriyeti kurduktan sonra da Mussolini'nin emperyalist emellerine «Hayır» demiş, Hatayı Fransız emperyalizminden kurtarmıştır.

Yabancı şirketleri millileştirmesi, kapitülasyonları kaldırması, iktisadi istiklâl savaşı, millî sanayi kurmak yolundaki çabaları, devletçilik politikası, milliyetçilik görüşü, antiemperyalist tutumunun tanıklarındır. Mustafa Kemal, kapitalist emperyalizmine karşı dövüşerek Anadoluyu kurtarmıştır. Yeni devletin Anayasa lâyihasında aynen şu prensip tarihe geçmiştir:

— Kapitalizmin emperyalizminden memleketi kurtarmak... Yeni Türkiye kuruluşunun ilkesidir.

Misak-ı Milli sınırlarını emperyalizmden kurtardıktan sonra Atatürk'ün amacı «Emek Misak-ı Milli» sidir. Cumhuriyet hükümetinin programında bunu böylece açıklamıştır:

«— Programdan bahsolunduğu zaman denebilir ki bütün halk için Emek Misak-ı Millisidir.»

Bütün bunları söyledikten sonra fikirlerimize açıklık kazandırabilmek için şu soruya çok kesin cevap vermeliyiz:

— Emperyalizm nedir?

Bu soruya açık cevap vermek, yalnız Atatürk'ü değil, dünya tarihini, ve gelişen dünya tarihi içinde devletimizin tarihi temellerini bilmek demektir.

Tarih sayfalarını karıştırdığımız zaman eskidenberi bir çok büyük imparatorluklar kurulduğunu ve bunların zamanla battıklarını görürüz. Yüzyıllardanberi devletlerin başka devletlere hücum ettiklerini, savaştıklarını, vuruştuklarını okuruz.

Bütün bunların elbette bir anlamı olacaktır. Devletler başka devletlerin topraklarını işgal ederek oradaki insanları kendilerine bağlamak ve o topraklardaki zenginliklerden faydalanmak yolunu bulmuşlardır. Devlet hazinesine gelir sağlamanın bir usulü bu idi vaktiyle... Ama emperyalizme, zamanımıza kadar

uzanan yeni ve büyük anlamını veren İngilteredir. İngiliz sömürge imparatorluğu katıksız bir emperyalizmin yeryüzündeki en büyük temsilcisi idi. Zaten emperyalizm kelimesinin bir meslek ifade etmesi, İngilterenin yeryüzüne armağanıdır.

En kısa, sağlam ve geniş tarifiyle emperyalizm, bir devletin başka devletleri sömürmesi demektir. Eskiden bu sömürme şöyle olurdu: Emperyalist devlet, topla, tüfekte, askerle başka ülkelere girer, insanlarını yıldıırır, boyun eğdirir, zengin kaynaklarına el koyardı. Ve sonra emperyalist devlet sömürge durumuna soktuğu yenik devletin değerlerini kendi ülkesine taşımaya başlardı. Belçikanın Kongo'ya, İngiltere'nin Hindistan'a yaptığı işte bu muameledir.

İnsanlık, emperyalist devletlerin kendi aalarında çıkar çekişmeleri yüzünden iki dünya harbi çekti. Birinci Dünya Savaşından sonra, az gelişmiş ülkeler âleminde emperyalistlere ilk baş kaldıran Türkler'dir. Atatürk'ün öncülüğündeki Milli Kurtuluş Savaşının anlamı budur.

Az gelişmiş milletler bu öncülüğün ardından kurtuluş mücadelesine devam ettiler. İkinci Dünya Savaşından sonra bağımsızlıkları birer birer tanındı. Ancak emperyalizm bitmedi. Bir devletin başka bir devleti sömürmesi sona ermedi. Eskiden topla, tüfekte, askerle gelen emperyalist devletler bu sefer başka yollardan geri kalmış ülkeleri sömürmeye devam ettiler. İşte emperyalizmin zamanımızdaki görünüşü budur. Yeni sömürgecilik bir emperyalist devletin az gelişmiş ülkeleri iktisadi anlamda bağımlı duruma düşürerek egemenliği altına almasıdır.

Atatürk bunu sezdiği içindir ki «İktisadi İstiklâl savaşı» bağımsızlığın şartı sayıyordu. Ve bunu sezdiği içindir ki «Emek Misak-ı Milli» sini istemiş, yabancı şirketleri millileştirmiş, millî sanayi kurmak yolunda çalışmış, devletçiliği uygulamıştır. Çünkü emperyalizm biraz gelişmiş ülkeye kökü dışarıda yabancı şirketlerle gelir ve sömürür.

Emperyalizm Osmanlı ülkesini böyle yabancı şirketlerle ve borçlandırarak sömürüyordu. Ve Türkiye Cumhuriyetinde bunun için Osmanlıdan kalma iktisadi imtiyazların yok edilmesine doğru yürüdü Atatürk...

İşte Atatürk'ün savaşta ve barıştaki antiemperyalist karakteri budur. Ve bu karakter üstünde derin derin düşünmek bugün hangi ters yollarda kendimizi kaybettığımızı bize en ışıklı biçimde anlatacaktır.

İLHAN SELÇUK

10 Kasım 1985

Atatürkçülerin alfabesi

Doğa (tabiat) devamlı bir değişim içindedir. Doğa'nın bir parçası olan insan toplumu da devamlı değişim içindedir. Biz bugünü yaşıyoruz. Dün böyle değildik, yarın böyle olmayacağız. Böyle gelmemiştir bugüne toplum; ve böyle gitmiyecektir yarma. Bu değişimi insan iradesiyle hızlandırmak isteyenler devrimci, ve insan iradesiyle bu değişimin önüne geçebileceklerini sananlar karşı - devrimci'dirler.

Doğa'daki devamlı değişimi ve ilerlemeyi sağlayan doğada her zaman gördüğümüz çelişmelerin itici gücüdür. Doğaya, insanlara ve toplumlara baktığımızda bu çelişkiyi görürüz. Ağaca, kuşa, eve baktığımızda bu çelişkiyi görürüz. Devamlı hareket halindedir eşya.. İnsan ölümle hayatın çelişkisinde değişir, bir bina yerçekimine karşı dik durur ve dış etkilerle çürüyerek bir gün yerini başka bir yeni binaya bırakır, bir dişi kuş bir erkek kuşla çiftleşerek yumurtada yeni bir canlıya tohum atılır. Toprakların sahibi derebeyi, bir gün topraklarını elinden alıp üstünde çalışanlara dağıtacak güç ile çelişme halindedir.

Tarih gelişiminde değişimin temel nedeni, iktisadi çelişkilerde görülmektedir. Bir köle efendisiyle çelişki halindedir, bir derebeyi köylüsüyle çelişki halindedir. Köleler bir sınıf, efendiler bir sınıftır; derebeyler bir sınıf, ırgatları bir sınıf meydana getirirler. Karşıt sınıflar doğada bulunan çelişki yasasının toplumdaki biçimleridir. Bu biçimlerin değişimi, üretim biçimlerinin değişimine bağlıdır. Derebeyinin karşısında köylü vardır, fabrika sahibinin karşısında işçi vardır; bir yanda üretim araçlarını ellerinde tutanlar, bir yanda o üretim araçlarında çalışanlar; bir yanda çalışanlar ister işçi, ister köylü olsun emekçidirler.

Bir Atatürk devrimcisinin tarihi anlaması için «çelişki nedir sınıf nedir sınıfların niteliği tarih içinde nasıl değişmiştir?» sorularının cevaplarını bilmesi gerekir. Mustafa Kemal:

« İmtiyazsız, sınıfsız bir devletiz» demişti. «İmtiyazsız, sınıfsız bir devlet nasıl olur?» Atatürkçüler tarafından bilinmelidir.

Ne var ki, bu kadarı da yetmez.

Atatürk, Türk milletinin lideridir. Demek ki, sınıfın ne olduğunu öğrendikten sonra milletin ne olduğunu da bilmek gerekir. Yalnız sınıf gerçeğini bilip millet gerçeğini bilmemek, veya yalnız millet gerçeğini bilip sınıf gerçeğini bilmemek olmaz. Karanlıktan kurtulmak, bilinçlenmek, devrimci düşünceye kavuşmak için Türk milleti, içindeki sınıfları öğrendiğimiz gibi, Türk milletinin nasıl millet olduğunu kavramak gerekir. Sınıf çıkarıyla milli menfaat arasındaki ilişkiler ancak bu şekilde

kilde ortaya çıkar.

Tarih içinde insan toplumları millet değildiler eskiden... Önce kalan, sonra aşiret ve derebeylik hayatı sürüyorlardı. Taa ilk çağlardan bu yana millet haline gelebilmek için zaman geçmesi ve etkenlerin gelişmesi gerekti. Bu etkenler şunlardır:

1 — Dil ve kültür birliği, 2 — Mânevi birlik, 3 — İktisadi birlik, 4 — Toprak birliği.

Demek ki, aynı dili konuşan, aynı kültür mirasını paylaşan, bir millet olmak mânevi inancını taşıyan, bir millî pazar çevresinde şekillenen ve ortak bir toprağı vatan bilen insanların meydana getirdiği toplum millet'tir.

Bu etkenlerin içinde en önemlisi mânevi birlik, yani millî bilinçtir.

Bizler Atatürk ihtilâline kadar «Türküz» demiyorduk, «Osmanlıyız» diyorduk. Demek ki, milliyetçilik ilkesinin gerçekleşmesi Gazi Mustafa Kemal devrimiyle gerçekleşmiştir. Oysa biz Türkler «Osmanlıyız» derken Avrupa'da Fransız «Ben Fransızım», Alman «Ben Almanım» diyordu. Biz, millî bilince varmakta geç kalmışızdır. Ama yalnız biz değil, kapitalist aşamaya Batı ile birlikte varamamış bütün toplumlar millî bilince sonradan kavuşmuşlardır. Biz «Osmanlıyız» diye altıyüz yıl directmiş, devletin temel ilkesini millî bilince değil, din ilkesine bağlamışız.

Ama emperyalist Batı devletleriyle giriştiğimiz Millî Kurtuluş Savaşında Gazi Mustafa Kemal'in önderliğinde millî bilinç gerçekleşmiştir.

Biz emperyalizme karşı çıkışta millet olmak şuuruna eriştik. Ne var ki, yukarıda açıklamasını yaptığımız biçimde, Batı toplumları gibi bizim içimizde de sınıflar vardır. Bu sınıflardan köylü ve işçi sınıfı milletimizin asli çoğunluğunu meydana getirir. Üretim araçlarını elinde tutanlar, fabrika, banka, kumpanya ve büyük çiftlik sahipleri de milletin küçük azınlığını meydana getirir. İşte bu azınlık, yabancılarla işbirlikçilik yaparak, millî pazarda millet aleyhine bir sömürü ortaklığına girmişlerdir. Devlet görevleri olan öğretmen, subay, memur, bu acı gerçeği görmektedirler. Bu sömürü devam ettikçe Türkiye çağdaş medeniyet düzeyinden geride kalacak, millî pazarı, yabancılarla ortaklarının menfaatine açtıkça millet çökecektir.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün hedefi:

«— Çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmak» idi.

Sen kendini sömürtürsen, sen işçileri köylünü sömürtürsen, sen milletin içinde ve dışında işliyen ortak sömürüye karşı çıkamazsan nasıl ulaşırsın çağdaş medeniyet düzeyine?

İLHAN SELÇUK

10 Kasım 1987

Bir anı'dan bir ant'a

Atatürk'ün ölüm gününü bugün gibi hatırlarım.

Silifke'de idim.

Silifke'nin ortasından Göksu nehri geçer. Çoğu zaman bulanık akar Göksu... Ortaokula Millî Eğitim Müfettişi olarak gelen Behçet Kemal, Çağlar'a bir öğrenci kalem-kâğıt verip:

— Efendim bir şeyler yazar mısınız! dediğinde, Çağlar, Göksuya bakıp, şu iki mısraı düşürmüştü:

«Göksu gibi çağlamalı,
Ama bulanık akmamalı.»

Göksu'nun iki yakasını birbirine eski bir taşköprü bağlar, Silifke'nin Göksu'dan gayri ünlü poyrazıyla meşhur kalesi vardır. Poyraz ortalığı tozutmakla kalmaz, insanı da üsütür. Kale, kasabaya hâkim bir tepenin üstünde kuruludur. Kalenin bulunduğu tepeye doğru yerleşmiş olan bizim okul, yarısı taş yarısı ahşap bir garip bina idi. Biz patikaya benziyen eğri büğrü sokaklarda okula doğru koşarak çıkar, birbirimizle yarış eder, çocukluğumuzun sevincini okul avlusuna taşırdık.

10 Kasım 1938 günü böyle bir sevinçle koşarak bahçeye girdiğim zaman, bir garip hava çarptı yüzüme. Çevrede bir sessizlik ve bir durgunluk vardı. Öğrenciler ne voleybol oynuyorlardı, ne koşmaca. Öbek öbek toplanmış, fısıltıyla konuşuyorlardı.

— Ne oluyor?

Şube kâtibinin oğlu İsmet:

— Bilmiyor musun? dedi.

— Bilmiyorum.

— Atatürk ölmüş.

— Yalan!

— Öğretmen söyledi.

●

Ben o zaman Atatürk'ün ölümünün ne demek olduğunu anlamamıştım. Dünyayı bilmiyorduk. Şimdi geriye doğru bakıyorum da

gençliğimizin en güzel yıllarını ne karanlıklar içinde geçirdiğimizi anlıyorum. Atatürk'ün ne demek olduğunu anlamak için tarihi öğrenmek gerekti. Tarihi öğrenmek için kronolojiyi ezberlemek lüzumsuzdu. İnsan toplumlarının ilişkilerin yön veren nedenleri bilmeden, sosyal yaşamın kanunlarını öğrenmeden, tarih bilinemezdi. Tarihin anlamını kavramak, sınıflar çatışmasını, kapitalizmi, emperyalizmi, sosyalizmi öğrenmekle mümkündü. İnsan bunları bilmeden de Atatürk'ü sevebilirdi. Ama bu sevgi, bilgisiz sevgi olurdu. İnsan hiçbir şey bilmeden de sevebilir bazı kişileri. Bilinçsiz sevgi, puslasız gemiye benzer. Nereye yelken açtığını bilmeden yola çıkmak neye yarar? İşte görüyoruz: Nice yıllardan bu yana, her sene, Gazi Mustafa Kemal'e nutuklarla birlikte uydulaşma yollarında adımlar atılır.

●

Atatürkçülük demek, bilime inanmak demektir. Bilime inanmak, sosyal olaylarda da bilime inanmaktır. İşte o zaman tarihe, bilimin mantığıyla bakmak gerekir. Başka türlü anlamak olanağı yoktur tarihi... İşte Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü bilimin ışığında anılanlar gerçek Atatürkçülerdir. Ve gerçek Atatürkçüler, Türkiye'yi bugünkü durumdan kurtarmak, bağınlaşma yolundan ayırarak bağımsızlaşma yoluna sokmakla görevlidirler. Ümmetçiliğe karşı milliyetçilik, şeriata karşı lâiklik, uyduculuğa karşı istiklâlcilik, padişahlığa karşı cumhuriyetçilik, imtiyazlı yönetime karşı halkçılık, tutuculuğa karşı devrimcilik, her şey köleliğe karşı hürriyetçilik, emperyalizme karşı antiemperyalizm, sömürüye karşı toplumculuk, bağınlaşmaya karşı bağımsızlık mesleğini benimsemek Atatürkçülüktür.

İLHAN SELÇUK

10 Kasım 1970

Ankara

Tevfik Fikret, İstanbul'un «âfak»ını saran «Sis»i anlatmıştı.. Bugün sağ olsaydı, Ankara'nın göğsüne oturmuş boğucu dumanı yazardı. Bir haftadır başkentteyim. Gerçekten insan

şehrin havasını ciğerlerine çektikçe zehirleniyor. Kalorifer bacalarından çıkan kurşuni sarı bulutlar, pencerelerin camlarına bulaşık kaldırımlara yayılıyor.

Hiç kuşkusuz söyleyebiliriz ki, eskiden böyle değildi. Milli Kurtuluş Savaşının Ankarasını o devrin soluk ve sararmış fotoğraflarında görüyoruz: Kerpiç damların ve taş binaların çevrelediği toprak sokaklarda, kalpaklı insanlar, dolaklı askerler, yoksul köylüler, sert zabıtlar dolaşıyorlar.

Toprakta çalışan bir Anadolu kadını gibi esmer yanık yüzü ve çatlak derisiyle bozkırın ortasında uzanıyor Ankara... Gazi Mustafa Kemal'in Ankarası.. Milli Kurtuluş Savaşının artık eski plâklarda türkû olmuş destanı işte bu şehirden düzenleniyordu. O zaman Ankara'nın ne elektriği vardı, ne suyu, ne radyosu, ne televizyonu, ne apartmanı, ne kaloriferi...

Ve bugün insanın göğsüne yumruk gibi oturan dumanı da yoktu elbet.

Temizdi o zaman Ankara'nın havası.. Gazi Mustafa Kemal'in nefesini taşıyordu. Bütün medenî nimetlerden uzak bozkır kasabası, medeniyet dünyasının geleceğine ve insanlık şereflerinin en yücesine hazırlanıyordu.

Başı dikti şehrin... kalesine yaklaşıyordu.

Yoksunlar ve yoksulluklar içindeydi Ankara... Tahtakurusundan sivrisineğine kadar ne ararsanız var, otelinden lokantasına kadar ne ararsanız yoktu. Ama milli bağımsızlığın bayrağı dalgalanıyordu şehrin üstünde.. İnsanları onurlu, şerefli, açık alınlı idiler. İngiliz İmparatorluğuna, Dersaadet'e, Yunan gâvuruna, Yedi Düvel'e Mustafa Kemal Ankarası kafa tutuyordu.

Ve Ankara'nın evlerinde odun sobası yanıyor.

Ankara'nın göğsüne bugünkü zifir oturmamıştı. Nefes aldığı zaman insanın yüreği arınıyordu. Akşam karanlığı çöktüğü zaman, fakir Ankara evlerinin pencerelerini ısıtan gaz lâmbalarında mazlûm milletlerin müjdesi yanıyor.

Milli Kurtuluş Savaşının Ankarası, Cumhuriyetin Ankarası oldu. Gazi Mustafa Kemal'in Ankarası, Atatürk'ün Ankarası oldu. Bozkır kasabası şehirleşiyordu. Dersaadet İstanbul payitaht olmaktan affedilip Ankara'ya başkentlik rütbesi verilmişti. Anadolu'nun gözleri Ankaya'ya çevriliydi artık.. Mazlûm millet, gözünün ışığı gibi bakıyordu Ankara'ya.. Uygarlığın yolları döşenmiye, binaları yükselmeye başlamıştı.

Gelecek günler, bir Ankara gecesinde be-

yaz rakı kadehini saran buğu gibi tütüyordu.

Atatürk'ün Ankarasında bugün şehrin göğsüne oturan zifirli duman yoktu.

Ve yoktu bugünkü zehirli duman Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Ankarasında... Amerikan misyonları yoktu. Mustafa Kemal'in Ankarasında... Tuslog'ların, AİD'lerin, CIA'ların kalorifer bacaları tütüyordu Atatürk'ün Ankarasında.. Lüks otelleri yoktu Ankara'nın.. Lüks otellerinin salonlarında Amerikancı konuşulmuyor, her adım başına bir yabancı uzman, her adım başına bir yabancı bayrak, her adım başına bir yabancı üniformalı görünmüyordu.

Gazi Mustafa Kemal ölmemişti Atatürk'ün Ankarasında..

Göklere yükselen apartmanlar, gökdelenler, kat kat oteller, gece kulüpleri, neon ışıkları, yabancı kumpanya reklâmları, kırmızı - mavi - sarı gazinolar, kaldırımlara taşan otomobiller ve kozmopolit sosyete hayatıyla bir Leopoldvil veya bir Saygon müsveddesi değildi Ankara.. Paris, New York, Londra modasından habersizdi ama dünyanın geleceğinden haberi vardı.

Ankara, mini-kafa entellektüel bozmalарının ve beynine kara çarşaf giyinmiş seviyesiz politikacıların şehri değildi. Anadolu'yu sömürüye açan projelere kanunlardan minare kılıfı hazırlamaya çalışan uzmanların şehri değildi. Yarısı apartmanlarda ve yarısı gecekondualarda yaşamıyordu kentin...

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Ankarasında bugün şehrin göğsüne oturan zifirli duman yoktu.

Bağımsızdı Gazi Mustafa Kemal'in Ankarası.. Amerikan Elçisinin bayrağı ancak sefalet binasının damında ve siyah otomobilinin burnunda dalgalanırdı.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Ankarasında bugün başkent'in göğsüne oturan zifirli duman yoktu.

Ve Gazi Mustafa Kemal ölmemişti Atatürk'ün Ankarasında..

Şimdi Gazi Mustafa Kemal Anıt-Kabirde yatıyor..

Çünkü Atatürk Ankara'yı Anadolu'nun başkenti yapmak istemişti.

Şimdi Ankara, İstanbul'un başkenti'dir.

İLHAN SELÇUK

20 Şubat 1988

Atatürkçülüğün yeri ve anlamı

1 — DEĞİŞİM

İnsan toplumları devamlı değişim içindedirler. Bu değişimi hiç bir güç durduramaz. Evren'in kanunları evren'in bir parçası olan insan toplumunda da geçerlidir. Madenler ısıtılınca genişler; su belirli bir sıcaklıkta kaynar. Toplum işte bu soydan kanunlara bağlıdır. Ne var ki biz toplumun kanunlarını ancak tarihin laboratuvarında açık-seçik görebiliyoruz. Çünkü madenlerin ısınması için nasıl bir zaman parçası gerekiyorsa, insan toplumundaki değişiklik için bir süre gereklidir. Bu süre gereklidir. Bu sürenin bazan çok uzun oluşu insanları aldatabilir; «hiç bir şey değişmiyor» duygusu yaratabilir.

Tarihin derinliklerine bakınız: İnsan toplumlarının ilkel yaşayıştan kölelik düzenine geçtiğini, kölelikten sonra feodalitenin başladığını göreceksiniz. Feodaliteden sonra gelen burjuvazi, uygarlık tarihinde kapitalizm aşmasına damgasını basmıştır. Kapitalizmin ardından sosyalizm gelmektedir. Her bir değişimde, insan toplumlarındaki imtiyazlar biraz daha tasfiye edilmiş, özgürlük biraz daha kazanılmıştır.

2 — DEVRİM

İşte yukarıdaki değişimi insan iradesiyle doğru hızlandırmak devrimi yaratır.

Demek ki kölelikten sosyalizme doğru yürüyen evrensel değişimde ileriye doğru her bir hızlı adım, bir devrim sayılır. Türkiye'de Atatürk devrimlerinin değeri işte buradadır. Kapitalizmin emperyalizmini Anadolu'da kan ve ateşle yenmek bir devrimdir; Cumhuriyeti ilân etmek bir devrimdir; Lâikliği devlet yönetiminde geçerli kılmak bir devrimdir. Geleceğin toplumu, Cumhuriyete biçiminde antiemperyalist ve lâik olacaktır. Geleceğin topluma giden yolun temel taşlarını büyük iradesiyle yerli yerine koyan Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Türk tarihinin yetiştirdiği en büyük devrimcidir. Eğer Atatürk olmasa idi, uzun bir tarih süreci içinde Türkiye gene Cumhuriyete kavuşacak, lâikliği gerçekleştirecekti. Çünkü yakın bir tarihte, dünyada ne şah, ne padişah, ne kiral kalacaktır; Yakın bir tarihte bütün insan toplumları lâik olacaktır.

Ama Türkiyemizin bu gidişte şerefle öncelik alması Atatürk sayesinde.

3 — KARŞI - DEVRİM

Yazımıza başlarken toplumun devamlı ve kaçınılmaz değişim içinde bulunduğunu söylemiştik. Bu değişim ileriye doğrudur. Bu değişimi sosyalizme doğru hızlandırmak insan iradesiyle nasıl mümkünse ve bunu sağlamak

nasıl devrimi yaratıyorsa; toplumun kaçınılmaz değişimini bir süre için geciktirmek veya geriye çevirmek de insan iradesiyle mümkündür. İşte toplumun ileriye doğru değişimini bir süre için geciktirebilen veya geriye çevirebilenler karşı-devrimci'lerdir. Toplumun tabii değişim kanunları içinde bu irade çatışma halindedir. Nitekim Yunanistan'da karşı-devrimciler bir darbe yaparak toplumun ileriye gidişini bir süre için durdurmuşlardır.

Ama nafile bir çırpınıştır bu...

Yunanistanda bir süre sonra ister - istemez engeller kırılacak, barajlar yıkılacak ve Yunan toplumu insanlığın tarihi gidişine uymak zorunda kalacaktır.

Türkiyede bugün ileriye gidişi durdurmak isteyen güçler dışardaki karşı-devrimci çevrelerle işbirliği halindedirler. Bunların husumeti, Türk tarihinin en büyük devrimcisi Atatürk üstüne yoğunlaşmaktadır.

4 — EMPERYALİZM

İnsanın insanı sömürmesi yanında bir yabancı devletin bir başka milleti sömürmesi vardır. Bugün Türkiye'de emperyalizm - basit bir tarifle - yabancıların Türk milletini sömürmesidir, diye tanımlanabilir. Emperyalizm milli bilincin ve devrimci şuurun uyanmasını istemez. Çünkü bir toplumun milli bilinci keskinleşir ve bir millete devrimci şuuru uyanırsa, sömürücü güçleri tasfiye etmek imkânları kuvvetlenir. Bunun içindir ki, emperyalistler Türkiye'de karşı-devrimcilerle ittifak halinde şu programı uyguluyorlar:

a) Milli bilinci körletmek için ümmetçiliği ve şeriatçılığı körüklüyorlar.

b) Devrimci şuuru uyutmak için devrimci güçleri çürütmeye çalışıyorlar veya satın almaya uğraşıyorlar.

Eğer milliyetçi güçler yabancı bir devletin nüfuzunu kabullenecek kadar yozlaşırsa Türk milleti emperyalizme tam anlamıyla teslim olacac ve uygarlık yarışında ileriye gidiş bir süre için karşı-devrimciler ve yabancı ortakları eliyle durdurulacaktır.

İşte bu açık seçik tablo içinde «Atatürkçüyüm» diyen kişinin, devrimcinin iradesini hangi yönde kullanacağı bilimsel bir gerçek olarak ortaya çıkar. «Atatürkçülük» lâf ü güzaf değil, evrenin bilim kanunları içinde değeri, yeri ve anlamı olan bir tarihi olgudur.

İLHAN SELÇUK

12 Ekim 1968

Manda, siz ne derseniz odur!

Başlıkta okuduğunuz söz Sivas Kongresini izlemiş Amerikalı gazeteci ve ajan Mr. Browne'a aittir. Mr. Browne gizli bir ödevle Türkiye'ye gelmişti. O zamanlar Osmanlı seçkinlerinin yürekleri, Amerikan himayesine sığınmak ülküsü ile çarpıyordu. Tam bağımsızlık için mücadele, çılgınlık ve mantıksızlık gibi geliyordu çoğu insanımıza...

Mr. Browne Amerikan mandasının müjdecisi gibiydi. Ancak Büyük Nutuk'ta okuduğumuza göre, Mr. Browne'a:

— Manda nedir? diye sorulduğunda, şöyle cevap vermişti:

— Manda, siz ne derseniz odur.

Atatürk, Nutuk'ta, Sivas Kongresini tutanaklara dayanarak anlatıyor. Türk Dil Kurumu, Atatürk'ün Nutukunu bugünün Türkçe'siyle yayınlamıştır. Türk Dil Kurumu «manda» karşılığında «güdüm» kelimesini kullanıyor. O yayından da esinlenerek Sivas Kongresinde Amerikancılarla tam bağımsızlıktan yana olanlar arasındaki bazı konuşmaları köşeme alıyorum:

Vasıf bey söz alıyor.

Vasıf bey — Bir kere genel olarak güdüm'ü kabul edelim de koşulları sonra konuşuruz.

Macit bey — Genel Kurulca asıl görüşülecek konu, şimdiden sonra yalnız yaşayabilecek miyiz, yaşıyamıyacak mıyız? Güdümü ne türlü anıyarak güdümcü ile nasıl görüşeceğiz?

Mustafa Kemal — ... İki görüş beliriyor: Bunların birincisi, devletin iç ve dış bağımsızlığından vazgeçememesi ve ikincisi de devlet ve milletin zararlı dış baskılara karşı bir yardım ve desteğe ihtiyacı bulunup bulunmamasıdır (...) Her halde iç ve dış bağımsızlığımızı kaybetmek istemiyoruz.

İsmail Fazıl Paşa — ... Aslına bakılırsa iş de kolaylaşmıştır: Tam bağımsızlık mı, yoksa yabancılardan bir devletin güdümünü mü istiyeceğiz? Alacağımız karar budur.

Hami bey — Her halde bize bir yardım gereklidir; bunun en ilkel delili de devlet gelirlerinin ancak borcumuzun faizini karşılayabilmesidir.

Refet bey — Bizim Amerikan güdümünü tercih etmekten maksadımız, (...) yumuşak ve milletlerin vicdanlarına saygı gösteren Amerikayı kabul etmektir. (...) Bir de diyelim ki biz içerde ve dışarda tam bir bağımsızlık isteriz. Fakat, acaba kendi başımıza yapabilecek miyiz, yapamıyacak mıyız? Ondan önce, acaba bizi kendi başımıza bırakacaklar mı, bırakmayacaklar mı (...) Her halde bir Amerika kefilliğini kabul etmek zorundayız. Yirminci

yüzyılda beş yüz milyon lira borcu, yıkık bir yurdu, pek verimli olmiyan bir toprağı ve ancak on - onbeş milyon lira geliri olan bir millet, bir dış yardım olmaksızın yaşayamaz.

Amerikan güdümü her şeyden önce bir kefil ve destek bulmak için gereklidir.

Atatürk Büyük Nutkunda, Refet beyin sözleri için diyor ki:

«— Bu parlak ve ustaca söylevin, dinliyenlerin fikir ve kanaatleri üzerinde yapacağı yanıltıcı etkinin ölçüsünü kolaylıkla kavrayabilirsiniz. Bunun ardından gelebilecek olan aynı düşüncedeki hatiplerin söylevleriyle kongre üyelerinin büsbütün zehirlenmesine meydan vermemek için ve özel aydınlatma ve uyarmalara zaman bulabilmek için hemen (On dakika dinlenelim efendim) diyerek oturma ara verdim.»

Şimdi gene tutanaklara dönelim:

Vasıf bey — Bütün devletler bizi bağımsız bırakacaklarını söylesele yine desteksiz yapamayız. Dört yüzle beş yüz milyon arasında borcumuz var. Bu parayı kimse bize bağışlamaz. Bize «bunu ödeyiniz» diyecekler; oysa bizim gelirimiz bunun faizine bile yetmez. O zaman güç durumda kalacağız. Bunun için bağımsız yaşamaya mali durumumuz elverişli değildir. Sonra yanbaşıımızda bizi paylaşmayı amaç edinmiş hükümetler var; onların bu ihtirasları karşısında mahvoluruz. Parasız, ordusuz ne yapabiliriz? Onlar uçakla havada uçuyorlar biz henüz kağıt arabasından kurtulamıyoruz. Onlar zırhlı yapıyorlar biz yelkenli bir gemi yapamıyoruz.

İşte Sivas Kongresinde Amerikanın destek ve güdümünü isteyenlerin edebiyatı...

Atatürk bunların topuna birden karşı koymuş ve:

— Tam bağımsızlık... demiştir.

Memleket kurtulmuş devlet kurulmuş, borçlar ödenmiştir.

Ama Atatürk öldükten sonra Amerikancılar eski dileklerini gerçekleştirmek imkânlarını bulmuşlardır.

Ve şimdi de aynı dille konuşuyorlar uşaklığı savunmak için:

— Efendim bir uçak beş milyon, bir gemi elli milyon, gırtlığımızı kadar borçluyuz, tam bağımsızlık ne demek, biz yalnız yaşayamaz yıkılırız, henüz otomobil yapamıyoruz, borçlarımızın faizine yetmez gelirimiz... Vesaire.

Hey gidi... Peki bu Atatürk denilen yüce kişi tarihimizde bir rüya mıdır?

İLHAN SELÇUK
29 Nisan 1966

Dünyü Peyamı Sabah'tan bugünkü Peyamı Sabah'lara

Son günlerde ümmetçi basında Abdülhamit ile Vahdetin propagandası aldı yürüdü. Abdülhamit, Ulu Hakan diye yadediliyor... Vahdetin'in satılık bir padişah değil, vatan kahramanı olduğu ileri sürülüyor. Bu fikirleri söyleyenlerin ve yazarların, Atatürk düşmanlığında ve aşırı Amerikancılıkta birleştiklerini unutmıyalım.

Türkiyede bundan sonra hilâfetin ve padişahlığın geri döneceğini ummak hayaldir. Gerçeğe aykırı değerlendirmelerle meseleyi ters yanından tutmak istemiyoruz. Ama padişahçılık özleminin köksüz bir hayal olduğunu söylemek de yanlıştır. Türkiyede geçerli her bir akımın tarihi kökeni vardır. Mürteciler, padişahçılık özleminde propaganda yaparken millî kurtuluş hareketinin karşısındaki cephenin mozaiklerinden birisini yerli yerine oturtmaya çalışıyorlar. Ümmetçilik akımının Suudi Arabistan'a uzanan ucu Vahdettinciliğe bağlanan öteki ucuyla ahenk halindedir, ve şeriat rejiminin Ortadoğu'da desteği Anglo-Amerikan politikasıdır.

Atatürk buna karşı çıkmış adamdır. Sam-sun'a ayak basar basmaz, 22 Mayıs'ta Saraya göndermek için düzenlediği raporda hükmünü bıçak keskinliğiyle vermiştir:

«— Türklüğün yabancı mandasına ve kontrolüne tahammülü yoktur.»

Vahdetin sarayına aykırı bir düşüncedir bu... Şimdi birisi kalkıp Suud Arabistanında yabancı nüfuzuna karşı bir lâf söylese, devleti elinde tutan Aramco (Amerikan - Arap Petrol Kumpanyası) üç dakikada o adamı toz eder. Suud Arabistanı bir yanda şeriatle yönetilirken, öte yandan Amerikan egemenliği sürmektedir. Ümmetçilik, yabancı boyunduruğuna «evet» diyen meslektir; milliyetçilik ise «hayır» diyen...

Nitekim Atatürk 22 Mayıs'ta «Türklüğün yabancı mandasına ve kontrolüne tahammülü yoktur» derken Saray başka türlü düşünüyordu. Bu tarihten bir yıl sonra padişah hükümetinin Adliye Nazırı Ali Rüşdü efendi Yunanlıların Anadolu «harekâtı» üzerine bir İstanbul gazetesine şu «mülâkat» ı vermiştir:

«Soru — Hükümet Yunan Ordusu tarafından yapılan harekâtı protesto etmek niyetindedir mi?»

Cevap — Hükümetimiz, Mustafa Kemal taraftarlarını resmen mahkûm etmiş ve hilâfetle vatana hain olduğunu ilân eylemiştir. Binaenaleyh vazifesi, âsilere lâıyk olduğu cezayı vermektir. O halde, kendi programımıza

dahil bulunan bir hareketi neye protesto etmeli?»

Soru — Bu harekât güçlüklerle karşılaşacak mıdır?»

Cevap — Hayır. Bunun da sebebi şudur ki, Mustafa Kemal Ordusu, öteden beriden toplanmış haydutlardan, sabıkahlardan ve sırf yağma hissiyle hareket eden birtakım şahıslardan mürekkep, teşkilâtsiz, inzibatsız, mümaresesiz bir ordudur.

Soru — Fikrinizce harekât uzun sürecektir mi?»

Cevap — Asker değilim, fakat intibaim şu merkezdedir ki, General Paraskevopolos'un ordusu şimdi sürat ve şiddetle harekâta devam eyliyecek olursa birkaç haftada Ankara surları önünde bulunacaktır.

Soru — Bazı haberlere göre Mustafa Kemal taraftarları arasında anlaşmazlık başgöstermiştir..»

Cevap — Bu söylentilere dair henüz vilâyetler ahalisi, harbin o ağır tecrübesinden sonra bütün kuvvetiyle barış ve sükun istemektedir. Halbuki, Mustafa Kemal, her çeşit fedakârlıklar ve yoksulluklar usulünü ilelebet devam ettirmekten başka bir şey istemiyor.

Soru — Erzurum Ordusu Kumandanı Kazım Karabekir'in Mustafa Kemal ile münasebetini kestiği ve bu vilâyette istiklâlini ilân ettiğine dair dolaşan söylentiye ne dersiniz?»

Cevap — Buna dair hiçbir bilgim yoktur.»

«Peyamı Sabah» gazetesinin 12 Temmuz 1920 tarihli sayısında çıkan bu konuşma pek ilgi çekicidir. Babıâli'de o zaman yayınlanan bu gazeteleri de birtakım insanlar alır ve okurlardı. Bu gazetelerin de fıkıracıları vardı, Bu fıkıracılar, her sabah kalemi ellerine alır. Mustafa Kemalcilere «komünist, bolşevik, alahsız» diye hücum ederlerdi.

Şeriatçılık ve ümmetçilik baskısı, Meşrutiyet devrine rahmet okutuyordu. Ne kadar ilginçtir ki, 1917'de Adliye Nezaretine bağlanmış olan şer'i mahkemelerle evkaf mahkemeleri, 4 Mayıs 1920'de tekrar Şeyhulislâmlığa bağlanmış, irtica işgal halindeki devlette daha da kçyulaşmıştır. Çünkü Anglosaksonlar girdikleri ülkede mürtecileri teşvik ederler.

Son günlerde alabildiğine gelişen irtica akımlarının kaynağı da yabancı devletlerde bulunmaktadır. Suud Arabistanı, komprador kapitalizmiyle şeriatın kucaklaştığı ülkedir. Türkiye'de de mürteciler, İkinci Dünya Savaşından sonra Amerikanın memlekete ayak bas-

masiyle azmışlardır. Bu azgınlık satılık Vahdettin'i vatan kahramanı ilân edecek kadar pervasız gelişmektedir. Ve 1968 Türkiye'sinde her sabah Türk vatandaşı, Peyamı Sabah'ların

bugünkü nüshalarıyla karşılaşmak talihsizliğine uğramaktadır.

İLHAN SELÇUK

15 Aralık 1968

Tarihten bir ibret dersi

Bazı hâtıralar vardır, zamanı gelince bir milletin hayatında paha biçilmez değerlere kavuşur. Aşağıda okuyacağınız satırlar Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Prof. Âfet İnan kalemiyle anlatılan gerçek bir tarih hikâyesidir:

«Osmanlı İmparatorluğunda 1908 Hürriyet İnkılabı olmuştur. Mustafa Kemal, Makedonyadadır. Yıl 1909 yazıdır. O, Selânik'teki büyük kumandanlık kurmayında kolağası (kıdemli yüzbaşı) rütbesinde bir subaydır.

Osmanlı ordusu hizmetinde bulunan Almanyalı Mareşal Von der Goltz, Makedonya'daki Türk ordusuna garnizon tatbikatı yaptırmak üzere Selânik'e gelecektir.

Büyük kumandanlık erkân-ı harbiyesinde, talim ve terbiye masası şefi olan Mustafa Kemal, Mareşal Von der Goltz gelmeden evvel, Selânik civarında tatbikini muvafık gördüğü bir meseleyi hazırlamakla meşguldür.

Mustafa Kemal, Kumandan Hâdi ve Erkân-ı Harbiye Reisi Ali Rıza Paşaları bundan haberdar etmek istiyor. Paşalar, Kolağası Mustafa Kemal'in bu cür'etini hayretle karşılıyorlar, onu âdeta tahtie ediyorlar:

— Canım, diyorlar, buraya gelecek olan Goltz bizden ders almak için değil, bize ders vermek için geliyor.

Mustafa Kemal, bu sözlere şu cevabı veriyor:

— Büyük âlim, filozof, «Millet-i Müsellâha» müellifi olan Goltz'dan istifade etmek, üzerinde durulacak mühim bir noktadır. Ancak, Türk erkân-ı harbiye ve kumanda heyetlerinin kendi vatanlarını nasıl müdafaa etmek lâzım geleceğini gösterebilmeleri elbette ondan daha çok mühimdir. Bir de, buraya yorgun gelecek olan Mareşal'e fazla külfet yüklemek de münasip olur kanaatindeyim.

Mustafa Kemal'e serzenişler devam etmektedir. Onun hareketini doğru bulmıyanlar, henüz kanaatlerini değiştirmemişlerdir. Bunun üzerine Mustafa Kemal daha ileri giderek:

— Efendim, diyor, benim hazırlıyacağım meseleyi Mareşal'e göstermek ayıp değildir; bunun aksi ayıptır. Benim eserim Mareşal'in

fikrine uygun düşmez veyahut Mareşal benim eserime alâka göstermezse, kendi istediğini tatbik ettirmek onun elindedir. Fakat bütün Makedonya'ya şamil, büyük bir Türk ordusu kumanda ve erkân-ı harbiye heyetinin hiçbir şeyi düşünmez ve hiçbir müdafaa tertibatı alamaz insanlardan teşekkür ettiği zehabını onda uyandırırız, işte asıl Türklüğe ve Türk askerliğine yakıştırılamıyacak hareket bu olur.

Mareşal Goltz Selânik'e gelmiştir ve Splandit Palas'tadır. O günün gecesinde, Mustafa Kemal, bu otele ve Mareşal'in nezdine gitmek üzere bir davet alıyor. Mustafa Kemal'i otel koridorunda karşılayan Erkân-ı Harbiye Reisinin yüzünde müjdeleyici bir beşaret vardır. Mareşal'in bulunduğu salona giderken, Erkân-ı Harbiye Reisi, bu müjdeyi Mustafa Kemal'e bildiriyor: Kendisinin plânını Mareşal çok beğenmiştir, ancak bazı izahat almıya lüzum gördüğünden plân sahibini davet etmiştir.

Mustafa Kemal «Merak etmeyiniz, icabeden izahatı veririm» sözü ile muhatabını tatmin ederken, holde Mareşal ile karşı karşıya geliyor. Salona giriyorlar. Masa üstünde bir büyük harita durmaktadır. Kumandan ve Erkân-ı Harbiye Reisi ayakta dinliyorlar. Yalnız Mareşal ile Mustafa Kemal konuşmaya başlıyorlar. Münakaşa ediliyor ve karar veriliyor: Mustafa Kemal'in plânı tatbik edilecektir.

Ertesi gün, Vardar Nehri havalisinde tatbikat başlıyor, karşılıklı kuvvetler harekete geçiyorlar. Bir muharebe tatbikatı yapılmaktadır. Muharebenin cereyanı esnasında Mareşal Goltz, Mustafa Kemal'i aratıyor ve yanında bulunmasını emrediyor. «Bana yardım ediniz» diyor. Mareşal'in hakkı vardır. Çünkü kendisi araziye yabancısıdır, o havaliliyi Mustafa Kemal kadar tetkik etmek fırsatını bulamamıştır; bir de bu meseleyi tertip eden kendisi değil, bizzat ustafa Kemal'dir.

Manevra bittikten sonra tenkid yapılacaktır; bunu yapan bizzat Mareşal olmuştur. Bu tenkidden bütün kumanda ve erkân-ı harbiye heyeti memnun ve müstefid olmuştur. M. Kemal'in kanaatine göre Almanyalı Mareşalin tenkidi, herkeste şu intibai bırakmıştı:

«Kumandanlar mādunlardan yüksek ve âlim olmalıdırlar.»

●

Yukarıdaki hâtıra, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün vatan savunması ve askerlik mesleği konusundaki fikirlerini ve tutumunu pırıl pırıl ortaya koyacak zenginliğe sahiptir. Atatürk başlangıçtan beri Türk Ordusunun yabancı askerî heyetler yönetimine verilmesine, ve yabancı kumandanlar emrine girmesine karşıydı. Bütün hayatını millî bağımsızlık yoluna adanmış bir insanın askerî ideolojisinin elbette siyasi ideolojisine uyması gerekirdi. Alman güdümüne girmiş olanlara karşı Ata-

türk'ün aldığı tavır bu köşede daha önce tekrar ettiğimiz gibi şu cümlelerinde de kesinlikle belirliyordu:

«— Türk milletini ve ordusunu gayritabii vaziyete sokmuşlardı. Bu gayritabii vaziyet ordunun yabancı bir askerî heyet eline terk ve tevdi edilmesidir.»

Millî savunma politikası konusunda ve NATO tartışmalarında Atatürk ilkelerini konuşmak isteyenlere yukarıdaki hatıra ve bu sözler gereken uyarıcı dersi verecektir.

İLHAN SELÇUK

15 Eylül 1968

1 eylül

Bu sene yaz, yazlığını bilmeden geçti. Kimi zaman yağmur, kimi zaman soğuk, derken mevsim sıcaklığı Ağustosun sonuna doğru vurdu İstanbul'a... Birkaç gündür sıcak mı sıcak. Yıl 1968 ve Eylül'ün bir'ini koparıyorum takvim yaprağından.

Penceremden görünen tembel ağacın tepesinde sallanıyor güneş. Çocukluğumda «güneşe bakabilir miyim» diye arada sırada merakla düştüğüm olurdu. Her çocuk bu yolda birkaç kere sınımıştır kendisini. Güneşe bakınca gözleri kararır insanın.. Zamanın ve mekânın dışına kayar birden... Geliniz sizinle şu sıcak gün güneşe bakalım biraz. 1968 yılından kayıp geçmişte bugünlere doğru uzanalım. Zira 1922 yılı da yaşandı bu topraklarda... O yılların bugünlerinde Türk ordusu yalın kılıç Ege'ye doğru uzanıyordu. Büyük darbe vurulmuştu emperyalizme. Ve bundan kırk altı yıl önce 1 Eylül'de, Gazi Mustafa Kemal, kazanılan zaferi Türk milletine şöyle duyurmuştu:

«Büyük ve asil milleti!

Garp Cephesinde 26 Ağustos 1922'den beri başlayan taarruz hareketlerimiz, Afyon Karahisar, Altıntaş, Dumlupınar arasında, büyük bir meydan muharebesi halinde, beş gün beş gece devam etti. (...) Zâlim ve mağrur düşman ordusunun asli unsurları, akıllara dehşet verecek kat'iyetle imha edildi, TEŞKİLAT ve TEÇHİZATI GIBİ, GELENEK ve ZAFERLERİ ve İSMİ, YALNIZ MİLLETİMİZİN ŞUURUNDAN, EZELİ VE EBEDİ İMANINDAN VÜCUT BULAN ORDULARIMIZI, fedakârlıklara lâyık olarak sizlere takdim ediyorum. (...)

Milletimizin istikbali emindir. Ve Vâdolan nusratı ordularımızın istihsal etmesi muhakkaktır.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan
Mustafa Kemal»

Bilmem gözlerinizi kamaştırdı mı güneş.. Kırk altı yıl önce bu günler gene böyle sıcak mıydı Eylül'ün 1'i? Bilemeyiz. Bildiğimiz şey, Gazi Mustafa Kemal'in Türk ordusunun değişmez şiarını apaçık ilân etmesidir 1 Eylül 1922'de:

«— Teşkilât ve teçhizatı gibi, gelenek ve zaferleri ve ismi, yalnız milletimizin şuurunda, ezeli ve ebedi imanından vücut bulan ordularımız...»

1 Eylül 1922 de Türk milleti Mustafa Kemal Paşa ağzından ordusunun tanımını böylece işitti. 1 Eylülde Uşak kurtuldu; 4 Eylül'de Alaşehir, Buldan, Kula, Söğüt! 5 Eylül'de Bilecik, Bozüyük, Simav, Demirci, Ödemiş, Salihlı; 6 Eylül'de Akhisar, Balıkesir; ve 7 Eylül'de Aydın kurtarıldı düşmandan... İlkokulun birinci sınıfını Aydın 7 Eylül mektebinde okudum ben... Hoşuma giderdi 7 Eylül ayı. Şimdi ne zaman 7 Eylül dense, mektebin solgun yüzü yüreğime hazan yaprağı gibi düşer. Bir hocamız vardı Melâhat hanım, sarışındı. Yaşıyorsa apak olmuştur saçları. O zaman güneşe bakardım arasına. Ve gözlerim kararır.. Göremezdim o günden bugünlere:

Ama bugünden o günleri görüyorum.

Manisa'nın kurtuluş tarihinin 8 Eylül 1922 olduğunu biliyorum, İzmir kurtuldu 9 Eylül'de. Türk orduları İzmir'e girdiğinde körfezde bulunuyordu emperyalizmin donanması... Ata-

türk bu donanma hakkında 13 Ekim 1918 gününü kararını vermişti. 55 gemi İstanbul Boğazında yataarken ve İstanbul satılmışların sevinç çılgınlıklarıyla alt-üst olurken, emperyalizmin zırhlılarına bakıp :

«— Geldikleri gibi giderler...» demişti.

Nitekim geldikleri gibi gittiler.

Onları geldikleri gibi götüren Türk ordusunun 1 Eylül'de Gazi Mustafa Kemal Paşa diliyle çizilen karakteridir: Atatürk millete gururla takdim ediyordu ordusunu :

«— Teşkilât ve teçhizatı gibi, gelenek ve zaferleri ve ismi, yalnız milletimizin şuurundan, ezeli ebedi imanından vücut bulan ordumu size takdim ediyorum» diyordu.

Atatürk'ün bütün sözleri gibi altı çizilerek okunmalıdır bu sözler; üstünde uzun uzun durulmalıdır. Çünkü Gazi'nin askerlik ve ordu anlayışı bu sözlerle belirir. Yabancı devletlerle ordu, ve yabancı ordularla silâhlı kuvvetler ilişkilerini düzenlerken, eğer Atatürkçülüktan söz ediyorsak Gazi'nin sözlerine kulak vermeliyiz. Çünkü Başkumandan Mustafa Kemal, geçmişten alınan tarihi derslere dayanarak ordusunu nitelemiştir. Daha önce Enver Paşa kumandasındaki Türk ordusu Alman

hayranlığının doruğunda âcizlerin eline düşmüştü. Ve Atatürk ordusunun bütün gizli noktalarıyla Almanlar eline teslim edilişi konusunda şunları söylüyordu :

«— Türk milletini ve ordusunu gayrı tabii vaziyete düşürmüşlerdi. Bu gayrı tabii vaziyet ordunun yabancı bir askeri heyet eline terk ve tevdi edilmesidir.»

İşte Atatürk'ün Türk milleti ve ordusu hakkındaki kesin hükmü... 1 Eylül 1968'de bu hükümlerden alacağımız dersler vardır. Ordumuzu yüzde 99,5 hesabıyla bir Amerikan kumandanı emrine veren, ve yabancı filoların Zafer Bayramlarında İzmir'e dayanması karşısında bir protesto sesi bile yükseltmeyen kişilerin Atatürk'ün aziz adını ve Atatürkçülük kelimesini ağızlarına almaya hakları yoktur.

Bugün 1 Eylül... Ben bu satırları 1 Eylül'de yazıyorum. Türk orduları Dumlupınar'dan Batıya akıyordu bugün.. Teşkilâtı gibi gelenek ve zaferleri ve ismi milletin şuurundan vücut bularak...

İLHAN SELÇUK

2 Eylül 1968

16 martta bugün

16 Mart 1920. Telgraf memuru Manastırlı Hamdi efendi payitahttan Ankara'ya şöyle bir telgraf çekiyordu :

«Der-âliye 16/3/1920

İngilizler bastı bu sabah

Şehzadebaşındaki Muzika Karakolunu.

Müsademe edildi.

İşgal altına alıyorlar İstanbul'u şimdi.

Berâyı malûmat arz olunur.»

Mustafa Kemal Ankara'daydı.

Ve emperyalistlerin harp gemileri güzelim Boğaz'da.

16 Mart sabahı pusluydu. Araçtan, gereçten, silâhtan nasibi tam İngiliz askerleri kamyonlarla Sirkeci - Sultanahmet - Divanyolu - Üniversite önünden geçerek Şehzadebaşındaki 10. Tümen'in bulunduğu binaya varmışlar, cümle kapısında nöbet bekliyen Reşadiyeli Veli oğlu Mehmet'i şehit etmişlerdi. Sonra koğuşlara dalmışlar ve yatağında uyumakta olan askerin üstüne ateş etmeye başlamışlardı. Ardından askeri mızıkacı erlerinin yattığı koğuşa daldı düşman... Mızıkacı erleri don gömlek karşlarına dizdiler. Mızıkacı çavuşu, İngiliz

subayına bunların mızıkacı erleri olduğunu söylediyse de subay ateş emrini verdi.

Mustafa Kemal Ankara'daydı.

Ve emperyalistlerin harp gemileri güzelim Boğaz'da...

İngiliz gemileri vardı Boğaz'da... Amerikan gemileri vardı Boğaz'da.. Amerikan gemilerinin birincisi «Scorpion» du. Akrep demekti Scorpion.. Ege Denizinde Yunanlı kapitalist Aristotile Onassis'in Amerikan Cumhurbaşkanı dul karısına hediye ettiği adanın ismi: Scorpion...

Başka gemiler de vardı. Noma ve Nahma adındaki gemilerle Amerikan donanmasının 82, 128, 129 ve 215 numaralı savaş gemilerine dört destroyer daha eklenmişti. A.B.D. Dışişleri Bakanlığı, işgal kuvvetleriyle işbirliği yapma görevini hükümet temsilcisi Mr. Heck'e vermişti. Amiral Bristol, Scorpion'la haber alma görevlerini yürütüyor, gemideki telsiz istasyonu işgal kuvvetlerinin hizmetinde yararlı işler görüyordu.

Mustafa Kemal Ankara'daydı.

Emperyalistler İstanbul'da...

Boğaz'da hafif hafif sallanıyordu Amerikan gemileri...

Şehzadebaşında altı er şehit idi, on beş er yaralı.

İngiliz işgal kumandanlığı Amerikan zırhlılarının gölgesinde Türk milliyetçilerine kanlı bir gözdağı vermek istiyordu. Anglosakson barbarlığı Beykoz çayırları ötesinde kurulmuş Darüleytam'ın çocuklarına hunhar bir gösteri düzenledi aynı sabah... Öksüzlerin bulunduğu bina kurşun yağmuruna tutuldu. Küçükler ölüm korkusuyla yerlere atıldılar kendilerini... Beykoz'da Hünkâr iskelesinin yamacında demirlemiş İron Dog harp gemisi salvo atışına başladı Şile dolaylarına.. İngiliz İmparatorluğunun gücünü Anadolu milliyetçileri iliklerinde duysun, diyordu işgal kumandanı...

Mustafa Kemal Ankara'da telgraf makinesinin başındaydı.

Amerikan zırhlıları Boğaz'da...

Kuvayı Milliyecilere yataklık ettiler diye Beykoz Darüleytam'ının öğretmenleri hapsedildiler. Darüleytam'daki öksüzler tir tir titreyiyorlardı. Beyazıt Kulesi işgal edildi emperyalist askerlerince... Her yan düşman askeri-nin çizmesiyle çiğneniyordu. 16 Mart günü Meclis-i Meb'usan basıldı. İngiliz askerleri toparladıkları milletvekillerini alıp götürdüler.

920'nin 16 Martı.

Ve Manastırlı Hamdi efendi Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'ya bildiriyordu :

«— Paşa hazretleri, Harbiye telgrafhanesini de İngiliz bahriye askeri işgal edip teli katettiği gibi bir taraftan Tophaneyi işgal ediyorlar. Bir taraftan zırhlılardan asker ihraç olunuyor. Vaziyet vahamet kesbediyor efendim. Paşa hazretleri emr-i devletlerine muntazırım.»

Mustafa Kemal'in gözleri çakmak çakmaktı.

Ve en başta Scorpion (Akrep) gemisi...

Amerikan gemileri Boğaz'da dalgalanıyorlardı.

Başlarında Amiral Bristol..

Akaryakıtları Standard Petrol Kumpanyasından..

Haber alma servisleri mükemmel...

Bilmem kaçuncu filo nöbet tutuyordu İstanbul'un işgaline..

Ve uykudaki Türk erlerinin katline.

Aradan zaman geçti.

Mustafa Kemal Paşa başkumandanlığında Milli Kurtuluş Savaşı zafere ulaştı. Zafer gülünce ordularımıza; Ankara hükümetini temsil eden Dr. Adnan, Amiral Bristol'e çekilip gitmelerini söyledi. Türk Ordusu İstanbul'a girmeden iki gün önce Amerikan bilmem kaçuncu filosu Boğazdan aldı demirini kaybıldı.

İLHAN SELÇUK

16 Mart 1969

Kemalist devrimlere bağlı kalarak

29 Ekim 1923 günü TBMM toplantısında Anayasa Komisyonu Başkanı Yunus Nadi kürsüden şöyle konuşmuştu: «Arkadaşlar, size getirdiğimiz kanun layihasıyla Büyük Meclise yeni bir şey teklif edilmiyor ve siz bu kanunu kabul etmekle yeni bir şey yapmış olmayacaksınız. Getirdiğimiz kanun zaten içinde bulunduğumuz bir vaziyetin aynen tesbitinden ibarettir. Fazla olarak yalnız içinde bulunduğumuz vaziyetin resmi rejim adını ifade etmiş olacağız. Biz bu kanunla demiş bulunacağız ki, bizim yaşadığımız ve yaşattığımız rejimin tarafımızdan şimdiye kadar söylenmemiş adı Cumhuriyettir. Bu kanunla onu resmen ifade ve ilan etmiş olacağız.» Yunus Nadi Bey 23 Nisan 1920'den beri «bütün şart-

larıyla cumhuri bir idare-nin yürürlükte olduğunu, ancak yurdu kurtarma savaşının verildiği günlerde «herkesin vehleten anlamayacağı» bir konuyu ortaya atmaktan çekinildiğini söyler ve konuşmasını şöyle bitirir: «Bugün yüksek heyetinizin huzuruna getirilen kanunla hayatımızın bu yakın tarihini de gözönüne alarak işte o zaman kabul ettiğimiz idare şeklinin bugün sadece adını tayin ve bu vesile ile kendisini de resmen ilân etmiş olacağız: Cumhuriyet.»

Türkiye Büyük Meclisi Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasındaki tek ayrım, ilk hükümette görev alan Bakanların tek tek Meclis çoğunluğunca seçilmesi, oysa Cumhuriyet Hükümeti bakanlarınınsa Başba-

kan tarafından atanmasıydı. TBMM Başkanı 1920 - 1923 arasında Devlet Başkanlığını üstlenmişti. 29 Ekim 1923'ten sonra Devlet Başkanlığı TBMM'nce seçilen Cumhurbaşkanıya bırakılıyordu. Kısacası, 23 Nisan 1920'de kurulan Devlet zaten bir Cumhuriyetti, bir halk yönetimiydi, bir toplumcu demokrasiydi. Yunus Nadi'nin dediği gibi yalnızca «adı söylenmemişti»...

Mustafa Kemal Paşa 23 Nisan 1920'den bir-iki hafta önce Ankara'ya gelen Yunus Nadi'yle yaptığı bir konuşmada halk yönetimi demek olan demokrasiyi kurmaya kararlı olduğunu açıkça söylemişti. İstanbul Mebusan Meclisinde Muğla Milletvekili olan Yunus Nadi'nin «Meclisin ne vakit toplanabileceğini tahmin ediyoruz? Bir de acaba her kerameti Meclis'ten beklemek niyetinde misiniz? Açık söylemek gerekirse ben bu niyet ve kanaatte değilim, zaten ıstırabım ondandır» demesi üzerine Mustafa Kemal'in verdiği yanıt, aradan altmış yıl geçmesine karşın, bugün de önemle dikkatle kulak verilecek bir değer ve anlam taşımaktadır. Mustafa Kemal, bir milletvekilinin üyesi olduğu Meclis'e karşı gösterdiği bu güvensizlik karşısında bakın ne demişti: «Bu ıstırap yersiz ve bu kanat hiç olmazsa görünen şekli ve asıl şıkkı bakımından yanlıştır. Ben bilâkis her kerameti Meclis'ten bekleyenlerdenim Nadi Bey. Bir devre yetiştik ki, onda her iş meşru olmalıdır. Millet işlerinde meşruluk ancak milli kararlara dayanmakla, milletin genel eğilimlerine uymakla sağlanabilir.»

Bağımsızlık savaşının başında, en karışık, en umutsuz günlerde, İstanbul Meclis'inden gelen milletvekillerinin pek çoğunun Kemal

Paşa'nın kafasındaki ülkülere, düşüncelere ters düştüğünü, o Meclis çoğunluğunun kendi başına yararlı bir iş yapmayacağını, hatta türlü zorluklar çıkartacağını bile bile TBMM'nin kurulmasını istiyordu büyük önder... Bildiğiniz gibi Birinci Meclis'in fırtınalı oturumlarında savaşa savaşa, düşüncesini onlara güçlük kabul ettirmiş, ulusunu kurtarıırken Meclis çoğunluğunu yanına almayı başarmıştı.

O konuşmasında Mustafa Kemal şöyle di-yordu: «Evvla Meclis, sonra Ordu Nadi Bey. Orduyu yapacak olan millet ve ona vekâleten Meclis'tir. Çünkü ordu demek yüzbinlerce insan, milycnlarca ve milyonlarca servetü saman demektir. Buna iki-üç şahıs karar veremez. Bunu ancak milletin karar ve kabulü meydana çıkarabilir. Ve bir kere bu hale geldikten sonra milletin hayat ve mevcudiyetine zıt olan mezalim ve tazyikâtın hepsini bertaraf etmeye muktedir olmak selâhiyetini yalnız nazari olarak değil, fiilen de kazanmış oluruz.»

Yeni bir Anayasa, yeni bir seçim yasası, bunlara dayanarak kurulacak yeni bir TBMM yaratma savaşımına atılmak üzereyiz. TBMM Hükümetinin kuruluşundan altmış yıl; 29 Ekim 1923'te bu halkçı yönetimin «Cumhuriyet» diye adlandırılmasından elli yedi yıl sonra kuracağımız yeni bir cumhuriyet düzeninin Kemalist Devrim ilkelerine en köklü, en sağlam biçimde bağlı olmasına özen göstermek zorundayız. Öncümüz, yol göstericimiz Atatürk'tür, Atatürk'ün devrimci ilkeleri, görüşleridir.

OKTAY AKBAL
22 Ekim 1980

Kalın kafalı

Mahmut Esat Bozkurt anlatıyor:

«Bir gün Hacıbayram camisine gittik. Atatürk de beraberdi. Ben o zaman Ekonomi Bakanı idim. Camiden tekbirle çıktık. Meclise geldik. Bir de müezzin geldi. Müezzin ezan okudu. Meclis kapısından içeri gireceğimiz zaman Atatürk'ün önüne sırmalı elbiseler giymiş bir imam dikildi. Atatürk ne istediğini sordu. İmam ellerini kaldırdı:

— Dua etmeden girilmez, dedi.

Atatürk:

— Bu yurt Mehmetçğin süngüsüyle kuruldu ve bu Meclis onun çabasıyla kuruldu, yoksa senin duanla değil. Çekil oradan dedi,

ve imamı iterek Meclis'e girdi. Meclis başkanına da:

— Türk askerinin yerine neden bu imamı koydunuz? diye darıldı.»

●
Cevdet Kerim İncedayı anlatıyor:

«Bir zamanlar Türkiye Cumhuriyeti için bir amblem biçimi düşünülüyordu. Bir aralık bu amblemin özü olarak Kurt'u tavsiye edenler bulundu.

Atatürk:

— Ne kurtu? diye sordu.

Öyküsü anlatılarak Bozkurt'u hatırlatan kişiye:

— Masalları bırakınız, herşeyin kaynağı insan zekâsıdır. Siz bana bir zekâ sembolü arayınız demiştir.»

Damar Arıkoğlu anlatıyor:

«12 Kasım 1922 tarihinde Saltanatın Hilâfetten ayrılması kanunu önerisi Meclis'in genel görüşmesine sunuldu. Bu kanunun ortak encümenlerde görüşülmesi sırasında hocalardan bir kısmı gizlice Mustafa Kemal'e gelip, Hilâfetle Saltanatın birbirini tamamlayan iki kuvvet olduğunu, İslâm dünyası üzerinde büyük etkisi ve söz geçerliği bulunduğunu, bunların birbirinden ayrılmasının İslâm dünyasında fena yankılar meydana getireceğini, manevi kuvvetlerimizin kaybolacağını, saltanat değişmesiyle her iki kuvvetin başına kendisinin geçmesi üzerinde rica ve ısrarda bulunmuşlardı. Mustafa Kemal bu öneriyi sert bir cevapla geri çevirmiştir.

Kanunun görüşülmesinde bu fikirde olan hoca efendiler 'Tarihi görevimizi yapıyoruz' deyip kanunun şiddetle geri çevrilmesini var kuvvetleriyle istemişlerse de Meclis'in çoğunluğu kanunu olduğu gibi kabul etti. Bu mesele hakkında özel sohbetlerine Atatürk dedi-ler ki:

— Bu hocalar, başımda yeşil bir sarık, yüzümde uzun bir sakal, geniş bir cübbe içinde, elimde bir tesbih beni öbür dünyaya bağlı bir adam yapmak istediler. Hayrete değer bir şey varsa bunların kalın kafaları beni hâlâ anlamamıştır.»

'Sonbahar Seyahatleri', adlı kitaptan:

«18 Eylül 1924. Rize'den ayrılırken bir hoca kurulu bir dilekçe ile Cumhurbaşkanına başvurarak kapattırılan medreselerin tekrar açılmasını rica ettiler. Cumhurbaşkanı memleketin, milletin felâketi nedenlerini kısaca ihtar buyurdular ve özetle şu sözleri söylediler:

— Okul istemiyorsunuz. Halbuki millet okul istiyor. Bırakınız artık bu zavallı millet,

bu memleket evladı yetişsin. Medreseler açılmayacaktır. Millete okul lazımdır.»

'Söylev ve Demeçler' kitabından:

«20 Mart 1923'de Konya Türkocağında verilen çayda geçmiştir. Atatürk'ün söylevleri sırasında Türkocağı üyelerinden Operatör E-yüp Sabri'nin: «Milletimizin devrimlerine karşı koyan ve kendini din uyarması ile yükümlü sayan bir sınıf var, bu sınıfa karşı ne gibi tedbirler alınmıştır?» sorusu üzerine Mustafa Kemal ayağa kalkarak sözüne tekrar başlamış ve sonunu şöyle bitirmiştir:

«Benim ve benimle hemfikir arkadaşları-
mın yapacağı şey ne olursa olsun o adımı at-
nı tepelemektir. Sizlere bunun da üstünde bir
şey söyleyeceğim. Örneğin eğer bunu temin
edecek kanunlar olmasa, bunu temin edecek
Meclis olmasa, öyle geri adım atanlar karşı-
sında herkes çekilse ve ben kendi başıma
yalnız kalsam, yine tepeler ve yine öldürü-
rüm.»

Bu anılar Kemal Arıburnu'nun 'Atatürk'ten Anılar' adlı kitabından alınmıştır. Hepsisi güvenilir tanıkların sözleridir. Arada bir Atatürk'e ait alıntılar yapıyoruz, beigelere dayanan anılar, gözlemler aktarıyoruz. Bir takım 'kalın kafalılar' bugün bile Atatürk'ü de, yaptığı devrimi de anlamamakta direniyorlar. Gerçi bunların direnişi bile bilebilir, işlerine gelmediği içindir. Ama bir takım gazeteler ve yazarlıklar cüretli, şumarıkca bir tutumla yönetimi kendi yörüngelerine sürükleyecekleri kanısındadırlar. Yani tam bir gaflet içindedirler. Atatürk'ün düşüncesi, Atatürk Devrimlerinin çizgisi hiçbir yanlış yoruma uygun olmayacak kadar açıktır. Atatürk'ün 'tek başıma da kalsam yine tepeler yine öldürürüm' dediği karşı devrimciler bu buyruğunu yerine getirecek güçte ve inançlıdırlar, güçler ve kişiler bilsinler ki, Atatürk'ün yolunda yürüyenler bu buyruğunu yerine getirecek güçte ve inançlıdırlar.

OKTAY AKBAL

1 Mart 1981

Zamanı çürütmek

«Bunun için, bize zaman ölçüsü geniş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket mefhumuna göre düşünülmelidir» diyordu Atatürk. Ne zaman? 1933 Cumhuriyet Bayramında... On yıl geçmişti 1923'ten bu yana. On yılda neler neler olma-

mıştı ki! «Az zamanda çok ve büyük işler yaptık» ama daha çok iş vardı yapılması gereken. Atılacak yeni adımlar, tamamlanacak devrimler. «Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz.» Şun-

lardı o işler, yurdumuzu en uygar ülkelerin düzeyine çıkarmak, ulusumuzu en geniş refaha, araç ve kaynaklara sahip kılmak, en önemlisi de ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne ulaştırmak...

«Ebediyete akıp giden her on yıl...» Atatürk geçecek her on yılın en azından 1923-1933 arasındaki yıllar gibi olumlu atılımlarla, yurda, ulusa yararlı çabalarla, sürekli devrimlerle geçeceği inancındaydı. Kendisi olmasa da, arkadaşları, devrimlerine bağlı olanlar, birbiri ardına yetişecek genç kuşaklar yapacaktı bunu. «Ebediyete akıp giden her on yıl» yeni olanaklar, yeni mutluluklar, yeni zenginlikler getirecekti ulusumuza.

Sayılarla başım hoş değildir hiç. İstatistiklere de güvenmem. Ama bir yerde sayılar anlam taşıyor. Bir ülkenin nüfusu hızla artar, okuma - yazma bilenlerinin oranı aynı hızla artmazsa işin içinde aksayan birşeyler var demektir. 1935'lerde on beş milyonduk. On beş milyon «genç» vardı bu topraklarda. Şimdi kırk milyona ulaştık nerdeyse. Kırk milyona da «genç» tanımını verebilir miyiz? Nerde o gençler, o yarına güvenli yığınlar, aydınlık atılımlar?..

1950'den 1960'a!.. İşte size havaya uçup gitmiş bir «on yıl» ebediyete değil, yokluğa, hiçliğe akmış!.. Bir işe yaramayan, gereksiz, nerdeyse yaşanmamış, bir şeye bir şey eklememiş, hattâ eldekileri de harcamış, yitirmiş bir on yıl. Adı, Çok Partili demokrasi! Gericilik bu on yılda dev adımlarıyla yol almış, Atatürk devrimleri kıyısından köşesinden kuşa benzetilmiş. Halkçılık adına, halkın sırtında boza pişirmek sanatı geçer akçe hale getirilmiş!..

Ya 1960'dan 1970'e geçen zamana ne demeli? 27 Mayıs 1960'da Atatürkçülük yeniden doğmuş, ama bir yıl geçmeden anlaşılmış hiçbir şeyin değişmeyeceği, hiçbir şeyin daha iyi-

ye, daha güzele gitmeyeceği... Gene o yanlış, çağ dışı, gerçeklere karşı çıkan demokrasilik oyunu, halkçılık adına yapılan halkı karanlığa sokma düzeni!.. Bir on yıl daha geçmemiş mi bu çekişmeler, bu kısır döngülerle? Gene havaya uçmuş on yıl! Yalnız yerimizde saksak gene iyi! Bu kez önce hafif hafif, sonra koşar adımla gerilere doğru dönmüş gidiyoruz. 1961 Anayasası, Anayasa kuruluşları, demokrasinin getirdiği haklar, özgürlükler, birkaç bin kişinin okuduğu kitaplar, sözüm ona belirli bir çevreyi, belirli bir sınırı aşmayan fikir eylemleri.. Kırk milyonluk bir yığının beş on bini, bilemediniz yüz bini, iki yüz bini, haydi haydi yarım milyonu ileriye doğru yürüyor, ama kırk milyonun yüzde doksanı Atatürk çağından öncenin özlemi içinde gerilere, çok çok gerilere doğru koşuyor! O partiler, liderler, Anayasa kuruluşları, aydın örgütler, kadrolar, herşey herkes bunu görüyor biliyor, gene de (hangi garip etkiler, hangi gaflet uykusu içinde) susuyor, eli kolu bağlı duruyor!

On yıl önemlidir bir ulusun yaşantısında. On yıl içinde çok şey olur! 1945 de yanmış yıkılmış Almanya'nın 1955'de nasıl bir görünüş, nasıl bir güç kazandığını bir düşünelim! 1945'deki Bulgaristan'ın, Yugoslavya'nın on yıl içinde aştığı evreleri bir hatırlasak! Atatürk'ün önderliğinde 1923'den 1933'e dek nasıl geldiğimizi bir anlasak! Bunlardan sonra da, 1950'den 1960'a, 1960'dan 1970'e havaya uçan zamanın, geriye dönen atılışların, yanlış, ters, zararlı işlerin acısını duysak içimizde!.. 1980 de böyle gelir bu gidişle. Derken 1990 da, 2000 de!.. Biz zamanı çürütüyoruz, kokuşturuyoruz. Daha doğrusu böyle sanıyoruz. Aldatıyoruz kendimizi! Zaman değil çürüyen, kokuşan. Biziz biz. Hepimiz! Bugünümüz, yarınımızla...

OKTAY AKBAL

Atatürk devrimi ne oldu?

1938'de doğanlar şimdi 37 yaşında. Demek Atatürk sonrası kuşağı, gençliklerinin son yıllarını yaşıyorlar. Olgun yaşa giriyor Atatürk'ün ölüm yılında doğanlar. Ah Atam, vah Atam edebiyatı eskidi. Gözyaşları başka türlü dökülüyor, artık O'nu hatırladıkça. Yaşasa yüz yaşına yaklaşmış olacaktı. Ama Atatürk gibi çağının önünde, durmaksızın atılımlardan atılımlara koşan, bir yaratıcı, bir ulusu yüzyıllık bir

aşamaya kavuşturan insan yüz yıl yaşayabilir miydi? 58 yıl sürdü o çağına sığmayan insanın yaşamı. Bir gün ölecekti, O da herkes gibi ölecekti, ama bıraktığı yapıtlar yaşayacaktı. «Atatürk Devrimi» adıyla anılan, Türk ulusunu yüzyılların uykusundan uyandırıp çağdaş uygarlığa yetiştiren, Türk insanını Batılı birey yapmak çabasının ilk adımlarını atan bu devrim, sürekli bir çabayla daha ileri bir aşamaya götürülecekti.

Önce, Atatürk Devrimi nedir? İncelenecekti, aydınlığa çıkarılacaktı, yapılanlarla yetinilmiyecekti, kısacası dondurulmayacaktı. En önemlisi buydu, Atatürk devrimi «donmuş» bir yapıt olmayacaktı. Bitmiş, sonuçlanmış sayılmayacaktı. Atatürk, bilime, sanata, kültüre, çağdaş uygarlığa, sürekli ilerlemeye, aydınlanmaya dönük bir anlayışı benimsetmek istemiş-ti.

Onuncu Yıl söylevinde «Daha büyük işler başarmak mecburiyetindeyiz» derken Atatürk Devriminin sürekli bir devrim olduğunu anlatmaya çalışmıştı. Kime? Başta en yakınlarına, birlikte çalıştığı arkadaşlarına, kendinden sonra bu ülkeyi yönetme sorumlunu yükleneklere.. Sonra Türkiye Cumhuriyetini emanet ettiği devrimci gençliğe, yarının kuşaklarına... Atatürk Devrimi kuşaktan kuşağa daha derinleştirilerek, daha temellendirilerek, daha güçlendirilerek bırakılacaktı. Bu anlamıyla hep canlı, hep diri, hep ileriye dönük, bilim gerçeklerine açık, donmamış, uyuşturulmamış, müzelik olmamış tek devrimci eylemdi Atatürk Devrimi... Dünyada daha önce benzeri görülmemiş bir yapıydı, bir düşünce, bir felsefe, bir dinamizmdi. Zamanla, ilerlemeyle, gelişmeyle hızı artan anlamı derinleşen, uygarlık aşamalarına uyan...

Ama kim anladı bunu? Kimse! Önce en yakınları!.. İlerlemeyen bir devrimci atılım, gerilemek zorundaydı oysa. Öyle de oldu. Atatürk bu devrimi gençlere bırakarak öldü. Bunun anlamını da kimse farketmedi. Atatürk, yalnız gençliğe inanıyordu. Devriminin, her çağda genç insanların eliyle, kafasıyla yaşatılacağını, güçlendirileceğini biliyordu. Devrim demek, durmaksızın değişme demektir; olumlu yöne, yapıcı, yaratıcı yöne doğru.. Hangi görüş üstünse, hangi bilimsel veriler gerçekliğini kabul ettirmişse, hangi uygarlık aşamasına varılmışsa, ona uymak, ona bağlanmak gereğini... Atatürk, «Ben yaptım, ben söy-

ledim, bütün gerçek budur» demedi hiç bir zaman. «Hayatta en hakiki mürşit, müspet ilimdir» derken, Onuncu Yıl söylevinde «Ve çünkü Türk milletinin elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir» diye haykırırken, o günün gençlerine, bugünün gençlerine, yarının gençlerine en sönmez ışığı tuttu. Devrimci Türkiye'nin Atatürk Devrimini daha iyiye, daha güzele, daha başarılıya götürecektir olan gençliğe en sağlam, en unutulmaz dersi verdi böylece...

Bu dersi duymayanlar, duymazlıktan gelenler, duymamak için kulaklarını yıkayanlar öyle çok ki! Kimi bile bile, kimi çıkarlarını elden kaçırmamak için, kimi kafasızlığından, kimi kendini karşı-devrim akımına kapırdığından, kimi körlüğünden... Dondurdular Atatürk Devrimini! Yanlış yorumlarla, yozlaştırıcı de-ğiştirmelerle, uydurma sözlerle... Oysa Atatürk Devrimi sürekli bir atılımlar dizisidir. Bilim verilerine, çağdaş uygarlık ilkelerine dayanan halk yararı öne alınarak durmaksızın ileri aşamalara götürülecek, olgunlaştırılacak, eksik yönleri tamamlanacak bir devrimdi bu.. Çağının önünde olacak, hiç bir zaman çağın gerisine düşmeyecek bir sürekli atılım...

Bugün durum böyle mi? Atatürk Devrimi donduruldu. Bu devrimin sürekli atılımları gerektiğinde en ileri bir anlayışa dayandığını söyleyenlere kötü gözle bakıldı, giderek bu donmuş devrim tanınmaz bir hale sokuldu. İçimizdeki acı budur. Gözlerimizde biriken yaşlar bundandır. Atatürk Devriminin bir yozlaştırma sonucu bile bile çıkmazlara sokulduğunu görmemizdenidir. Bunca yılı boş yere ziyan edişimizdenidir. Halâ, evet halâ, Atatürk Devriminin sürekli bir devrim olduğunu göremeyişimizdenidir, görmek, göstermek istemeyişimizdenidir. Sürekli atılımlara dayanan bir devrimi, geriye çevirmek, yozlaştırmak, tanınmaz hale getirmek, getirildiğini görmektir hü-zün veren, umut kıran...

OKTAY AKBAL

Atatürkçü müsünüz?

Atatürkçü müsünüz Peki Atatürkçüsünüz. Akademiler kurmak, Atatürkçülüğün yorumunu yapmak istiyorsunuz. Herkes sizin anladığınız biçimde bir «Atatürkçülük» kabul etsin. «Milliyetçi ve Atatürkçü» yüz diyecek kadar Atatürk'ten uzaksınız oysa! Atatürkçü demek yetmiyor mu, buna bir de milliyetçiliği ekliyorsunuz. Oysa siz Atatürk'ün gerçek görüşlerinden korkuyorsunuz, Kemalist devrim il-

kelerini duyurmak, kabul ettirmek işinize gelmiyor. Bütün politikanız Atatürk'ün düşüncelerine karşı. O ne istiyorsa siz tam tersini özlüyorsunuz. O neler yapmışsa siz onları yıkıyorsunuz. Atatürk'ün ilkelerini ille de kendi açınızdan yorumlamak hevesindesiniz. Niye yorum? Mustafa Kemal Atatürk herşeyi açık açık söylemiş. Yorumunu kendi yapmış. Yününü en belirgin biçimde çizmiş. Siz ne diye giriyorsunuz Mustafa Kemal'le halkının arası-

na? Bırakın kendimiz okuyalım onun düşüncelerini güvenilir yapıtlarda. Ne demiş ne istemiş, ne özlemiş, ne gibi öğütler vermiş gençliğe? Çekilin aradan, gölge etmeyin. Atatürk'le ulusu arasında tahtaperde olmayın!

Ama siz Atatürk'ün Gençliğe Seslenişini de yıllardır unutturdunuz. Bırakın ünlü Bursa Söylevini... Onu ne yapıp ettiniz sahte bir belge gibi göstermeye kalkıştınız. Oysa en güvenilir tanıklar, belgeler var. Bursa Söylevinin Ulucamideki gericilik olayından sonra herkesin içinde söylendiğine... Mustafa Kemal'in yaveri bile bu söylevin gerçekliğini açıkladı. Türk Tarih Kurumu da, Ata'nın en yakınları da... Ama siz kabul etmezseniz o söylevi. İşinize gelmez, Ata'nın gençliğine bu denli güven duyması, herşeyi gençlikten beklemesi... Haydi Bursa Söylevini sakıncalı buldunuz, yazdırtmıyorsunuz, tekrarlatmıyorsunuz. Ya Büyük Nutuk'un bitimindeki Türk Gençliğine sesleniş? O da mı yalan, o da mı sahte, o da mı uydurma? Bazıları sıkılmasa onu da yadsıyacak, yazılmasını okunmasını nerdeyse yasaklayacak. Yıllardır gazetelerde de yayımlanmaz oldu bu söylev! Ya da bir-iki parçası yazılıp söyleniyor. Bir sesleniş bir bütün halinde de hiçbir yerde çıkmıyor artık. O da mı sakıncalı? Cumhuriyet Bayramında olsun, 30 Ağustosta olsun, 27 Mayısta olsun bu söylevi tam olarak görmedik gazetelerde, duymadık meydan söylevlerinde. Yazılanlar, söylenenler tümüyle Atatürk'e karşı, Atatürkçülüğe karşı şeyler... Atatürk'ün gerçek sözleri bir yana bırakılıyor, onun yerine bir takım bilgin kişiler yalan yanlış Atatürkçülük yorumları uyduruyorlar. Kimse kanmıyor amal... Neyse ki, Atatürk'ün söylevleri daha ortada. Kitaplar var, yeniden basılmasa bile eski baskıları var kitaplıklarda.. Okuyoruz onları, nedir Atatürkçülük, kimdir Atatürk tanıyoruz, anlıyoruz, güç kazanıyoruz.

Atatürk devrimcilik demiş, halkçılık demiş, layiklik demiş devletçilik demiş. Nerde, hani bunun izleri?.. Devlet eliyle özel girişimcileri daha daha zengin etmek, beslemeler yaratmak mı, Atatürkçü devletçilik? İlkokuldan yüksek öğrenime kadar okuma olanağını paralılara tanımak mı halkçılık? Öğretim birliği ilkesini bozan din okulları açmak, gerici kurslar kurmak mı lâyiklik? Atatürk bunları yapın dedi mi? Var mı böyle bir emri, bir sözü, bir

öğütü? Ne denli yanlış yorumlarsanız da, sahte belgeler uydurmadan, Atatürk'te, Atatürk devriminde böyle geriye dönüşler bulamazsınız, bunları kimseye kabul ettiremezsiniz...

Açtım Söylevler'i... İşte bir parça size. Eylül 1924'te Samsun'da öğretmenlerin karşısında bakın eğitim konusunda neler demiş:

«Eğitim sözüne herkes kendine göre, kendi amacına uygun bir anlam verebilir. Söz derinleşince eğitimin erekları, amaçları değişir: Dinsel eğitim, ulusal eğitim, uluslararası eğitim vardı. Bütün bu eğitimlerin erekları, amaçları da başka başkadır. Ben burada yalnız yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kuşaklara vereceği eğitimin, ulusal eğitim olduğunu bütün kesinliğiyle belirttikten sonra ötekilerin üzerinde durmayacağım bile. Yalnız ulusal eğitimle ne demek istediğimi bir örnekle açıklamış olacağım. Yeryüzünde üç yüz milyondan çok islâm vardır. Bunlar, ana baba, öğretmen eğitimi ile yetişmekte, ahlâklı olmanın yolunu öğrenmektedir. Ama acınılacak gerçek şudur ki, bütün bu milyonlarca insan yığınları şunun ya da bunun tutsaklık zincirleri altındadır. Aldıkları eğitim, edinmekte oldukları ahlâk, onlara bu tutsaklık zincirlerini kırabilecek insanlık meziyetini verememiştir, veremiyor. Çünkü bu yığınlar ayrıca bir ulusal eğitimden geçmemiştir. Ulusal eğitimin ne olduğunu kavramakta hiç bir karanlık yön kalmamalıdır. Bir kere ulusal eğitim leke olarak alındıktan sonra onun dilini, yönetimini, araçlarını da ulusal eğitimle geliştirilen, olgunlaştırılan bu kafaları bir yandan da paslandırıcı, uyuşturucu, gereksiz, saçma sapan inanışlar ve düşüncülerle doldurmaktan da özenle sakınmak gerekir.»

İşte Mustafa Kemal Atatürk'ün bize sunduğu eğitim yöntemi... Bugün durum böyle midir? Türk eğitimi «ulusal bir eğitim» ardında mıdır, yoksa kafaları uyuşturan paslandırıcı bir anlayış çizgisinde midir? Bunca, yabancı ülkelerin paralarıyla beslenen okullar, üniversiteler ortadayken, bunca din eğitimi yapan okullar ortadayken yanıt çok açıktır... Atatürk'ten çoktan kopmuşuz, onun bize sunduğu amaçlardan, ereklardan çoktan ayrılmışız... Uluu uyandırmak, bilinçlendirmekti Atatürkçü eğitim yöntemi, şimdi öyle mi?

OKTAY AKBAL

Atatürk bizden yana

«Din birliğinin de bir millet teşkilinde müessir olduğunu söyleyenler vardır. Fakat biz, bizim gözümüzün önündeki Türk milleti tablosunda bunun aksini görmekteyiz. Türkler, İslâm dinini kabul etmeden evvel de büyük bir millet idi. Bu dini kabul ettikten sonra bu din ne Arapların ve ne de sairinin Türklerle birleşip bir millet teşkil etmelerine tesir etmedi. Bilâkis Türk milletinin milli bağlarını gevşetti, milli hislerini, milli heyecanını uyuşturdu. Bu pek tabii idi, çünkü Muhammed'in kurduğu dinin gayesi, bütün milliyetlerin fevkinde, şamil bir ümmet siyaseti idi.»

Bizi İslâm kurtarır, diye gösteri yapan birtakım gençlerimiz ne derler Atatürk'ün bu söylediklerine? Tek kurtuluş yolunu Şeriat düzenine, Padişahlığa, Hilâfetin yeniden kurulmasına bağlayanlar, bu anlama gelen sözler söyleyenler, yazılar yazarlar, hatta bu amacı gerçekleştirmek için siyasal örgütler kurmak isteyenler var. Böyle kuruluşları zaman zaman yasalar önler, kapatır, ama sonra yeni adlar altında ortaya çıkarlar, yetki yerlerini ele geçirirler, bu kez kapalı kapılar, arındaki sinsî propagandalarını yürütürler...

Bir lise öğrencisinin yazdığı ve sağcı profesörlerimiz tarafından ödüllendirilen «Fetih Nesli» yazısını okuduysanız birtakım gençlerimizin çağdaş uygarlığa sırtımızı çevirmekten yana olduklarını, geçmişe, tarihe dönmemizde yarar gördüklerini, İslâm dininin kurallarına uyularak «Her derde deva, her işe çare» bulunabileceğini savını ileri sürdüklerini anlamışsınızdır. Demek bizi şeriat düzeni, padişahlık, halifelik düzeni kurtaracak? Arap dünyasının birçok ülkesi böyle bir din devleti düzeninde? Niye bir türlü Batı'nın egemenliğinden kendini kurtaramıyor, niye bir türlü uygarlık yolunda ilerleyemiyor? Yoksulluktan, açlıktan sıyrılamıyor?

Atatürk «lâik» bir Cumhuriyet kurmasaydı, Osmanlı Devleti'ni, eski düzeniyle, kurumlarıyla, kafasıyla yaşatmaya çalışsaydı daha mı iyi olurdu dersiniz? Bugün daha üstün yaşam koşulları mı yerleşecekti topluma? Bunu sanırım aşırı sağcı politikacılarımızın en bilgisizi, en akılsızı bile açıkça savunamaz. Hele seçmenden oy alacaklarını sanarak böyle çağdışı sözleri ileri sürenler bir de kendilerini düşünseler? Okumuşlarsa, eğitim görmüşlarsa, doktor, avukat, mühendis, profesör olmuşlarsa bunda Atatürk devriminin hiç etkisi yok mu? Lâik Cumhuriyet ilkelerinin, halkçı devrimci bir tutumun, anlayışın verimleri değil mi bugünkü yönetici kuşaklar?

Atatürk'ü dinleyelim biz yine: «Türkiye'de

hiç kimse fikirlerini zorla başkalarına kabul ettirmeye kalkışamaz ve böyle bir şeye müsaade edilemez. Artık samimi mutekittirler, derin iman sahipleri hürriyetin icaplarını öğrenmiş görünüyörlar. Bütün bunlarla beraber din hürriyetine, vicdan hürriyetine karşı taassup hâsıl olmuş mudur? Bunu anlayabilmek için taassupsuzluğun ne olduğunu tetkik edelim. Çünkü bu kelimenin delâlet ettiği mânâyı, zihniyeti, herkes kendine göre anlamaya çok meyillidir. Din hürriyetini bir hak telâkki etmeyen acaba kalmadı mı?»

1975 Türkiye'sinde eski deyimle «taassup» (bağnazlık) almış yürümüşdür. İrkçi, turancı, şeriatçı akımlar, politikalar, kişiler kendi görüşlerini toplumda baskı yoluyla kabul ettirmek için uğraşıyorlar. Gençlerin, kadınların giysileriyle ilgilenilmektedir. Atatürk devriminden bu yana elli yıl geçtiğini insan kabul edemez hale geliyor? Nerden çıktı bunca geriçi, bunca çağdışı insan? Şaşırıp kalıyor!...

Nedir taassupsuzluk? Atatürk bakın ne diyor: «Taassupsuzluk o kimsede vardır ki vatandaşının veya herhangi bir insanın vicdanı inançlarına karşı hiç bir kin duymaz, bilâkis hürmet eder. Hiç olmazsa başkalarının kendisinininkine uymayan inanışlarını bilmemezlikten, duymamazlıktan gelir. Taassupsuzluk budur. Fakat hakikati söylemek lâzım gelirse diyebiliriz ki taassupsuzluk kelimesinin ne demek olduğunu anlayanlar bütün dünyada pek azdır.»

Bağnazlıktır «taassup» un türkçesi... Bugün bağnaz politikacılar birbirleriyle yarışmaktadır. Ben daha bağnaz olacağım, seni geçeceğim diyerek!... Ahlâk derken, bağnazlığı düşünüyorlar. Kendileri için değil, başkaları için!... Din işlerini devlet işlerine karıştıran, hatta ön plana çıkaran partinin bir milletvekiline ait resimler gördük geçenlerde. Bunlar genç bir adamın herhangi bir içki masasında, kadınlar arasındaki görünüşleri... Ne suçtur, ne de ayıptır. Böyle bir şeyi kamuoyunun önüne çıkarmak güzel bir şey değildir. Ama, herşeyden önce «Ahlâk ahlâk, erdem erdem» diye yırtınanlar bu erdem'in, bu ahlâk'ın en güzel örneklerini vermek zorundadırlar. En başta siyasal ahlâkın, sonra da kişisel ahlâkın... Oysa kim en çok ahlâk derse, kim en çok erdem derse, ahlâk ve erdem açısından kuşkuyla bakıyoruz ona...

Atatürk uzaklarda değildir. Geçmişe karışmış değildir. Bizimle beraberdir. İlerici kuşakların yanındadır. Türkiye'yi aydınlığa götüren yolun öncüsüdür. Atatürk'ü anlamalıyız, duymalıyız, tanımalıyız. Onun zamanı a-

şan gücünden yararlanmalıyız. Toplumumuzda birdenbire çoğalan bağnaz kafalara, çıkarıcılar, herşeyi özel yarar için harcayan çirkin politikacılara karşı en büyük güvencemiz en üs-

tün gücümüz odur, Atatürk'tür, Kemalist Devrim ilkeleridir.

OKTAY AKBAL

Atatürk birisi imiş

«Millî Mücadelenin liderlerinden birisi»... Bu «birisi», Atatürk'tür! Hiç aklınıza gelirmiydi ölümünden otuz dokuz yıl sonra büyük kurtarıcının böyle anılacağı: «Millî Mücadelenin liderlerinden birisi»! Sorarım, hangi Fransız yazarı Napolyon için «Generallerimizden birisi» der? Hangi Amerikan yazarı, Washington için «Bağımsızlık Savaşımızın önde gelen kişilerinden birisi» diye yazar? En azından ayıptır, çirkindir, utanç verici bir şeydir bu. Yazanı küçültür kamuoyunun gözünde, cüce haline getirir...

MSP yanlısı gazeteleri okuyor musunuz? Ara sıra gazetemizde bu tür gazetelerden seçme yazılar aktarılıyor. «Millî Görüşü diye tanımladıkları «yobazlık görüşü»nü yansıtan bu yazılara arada bir göz gezdirmek yararlı oluyor. Önce kızdırıyor okuyanı, nerden nereye gelmiş diye düşündürüyor. Atatürk devriminin ilk kuşağı olan bizler için bu durum dayanılmaz bir gerçek. Ama «bir gerçek», savaşılması, yenilmesi gereken bir gerçek. Hem de halkla birlikte, halkın savaşımı ile...

İkide bir Atatürk'e en ağır sözcüklerle satışan bir kişi var. Yazar diye eline kalem almış verip veruşturir. Uydurma ad mıdır, yoksa kendi adı mıdır, bilmem. Nedir, neyin nesidir, kimdir? Bilinmez. Ama her yazısı ibretle, dikkatle okunmaya değer. Atatürk'ün yıkmak, yoketmek istediği yobazlığın elle tutulur kanıtlarını verir durmadan... Bu kez de Atatürk'ten böyle söz etmiş: «Millî Mücadelenin liderlerinden biri». Bu «biri» si içki masası başında «milletimizin uğrunda mücadeleler verdiği İslâmî değerlerin ve müesseselerin nasıl bertaraf ettirileceğini dikte ettiriyor» muş! Hem daha 1919'da Kur'an alfabesinin yasaklanacağını, kadınlarda tesettürün yasaklanacağını beyan etmiş bu «zat»!. İzmir'e girdikten sonra da Falih Rıfkı'ya şöyle demiş: «Düşmanı denize döktük, şimdi gizli düşmanı yeneceğiz». Bu yazar taslağına göre «Gizli düşman denilen ise muhakkak ki düşman olarak gösterilen İslâm» imiş!

Sonra sözü dönüp dolaştırıyor, Şeyh Sait başkaldırmasına getiriyor. Bu başkaldırmayı

haklı göstermek istiyor. İngilizler İslâm dünyasını parçalamak istiyorlarmış, ama «İngilizlerin bizzat yapmaya cesaret edemediği hallerin Türkiye'de kale içten fethedilerek yapıldığını görmedik mi? Yani Şeyh Sait'i harekete getiren hiçbir haklı sebep yok muydu?» diye soruyor. Şu yargıya varıyor bu yazar efendi: «Çünkü her isyan bir hakka dayanmasa bile, bir haksızlığa karşı filizlenir».

Mustafa Kemal Atatürk'ün, önderliğinde yurdu düşmandan kurtarmak da yanlış bir iştir bu efendilere göre! Nitekim Padişah'tan, Halifeden yana yobazlar bu yazar efendinin kafasına yakışan sözlerle, eylemlerle Bağımsızlık Savaşımızı durmaksızın baltalamışlardı. Hele kurtuluştan sonra, Türkiye'yi uygar bir ülke haline getirmek için ardı ardına girilen atılımların, devrimlerin hızını kesmek, yönünü değiştirmek için aynı yobaz kafalılar ellerinden gelen çabayı harcamadılar mı? Atatürk'ün ölümünden sonra başarılı da oldular. Bu geriye dönme, Atatürk'ün yıktıklarını, ortadan kaldırdıklarını hortlatma uğraşına hatırlanları hep hatırlarız.

Şeyh Sait «haklı» imiş! Çünkü «İstiklâl Savaşı'ndan muzaffer olarak çıkan milletimiz, bu sefer de içten kement atılarak boğulma planlarına» muhatap olmuş! Şeyh Sait de Cumhuriyet devrimlerine karşı direnerek halkı yanında toplamış, eski günleri, eski saltanatı, eski kafayı diriltmek için ortaya atılmış... Bu yazar efendi demek ister ki, Şeyh Sait değildi İngilizlerin aracı, başkalarıydı. Yani Atatürk!

İşte böyle yazılar çıkıyor aşırı sağcı başında. Sütunlar dolusu «karşı devrimci»lik bildirileri! Mütareke İstanbul'unun gazetelerini okuyoruz sanki! Damat Ferid'leri, Şeyhülislam Sabri'leri, Ali Kemal'leri aratmıyorlar doğru! O zaman da «Kemali»lerdi düşman, bugün de öyle... Ulusu kurtarmak, hem de Yunandan kurtarmak, ulusu «dini ve milliyeti» ile tam bağımsızlığa kavuşturmuş olmak neredeyse büyük suç!

Hep böyle gitmez. Atatürk'ün kurtardığı bu yurt, Atatürk'ün kurduğu bu Cumhuriyet,

çağdışı yobazların eline bırakılamaz. Tarihin gerçekleri yalan, yalanları gerçek biçimine sokulamaz. Şeyh Sait'ler kahraman, İslâm mücahidi, Atatürk ise «rakı sofrasında» İslâmî

değerleri yıkılmış bir «zat» haline getirilemez. Bu böyle gitmez elbet. Gidemez.

OKTAY AKBAL
26 Şubat 1977

Atatürk ve dikta hevesleri

Atatürk'le ilgili anı kitaplarını yeniden okumaya başladım. Herkes Atatürk ilkelerinden, devriminden, düşüncesinden söz ediyor. Daha yakın zamana dek Atatürk devrimine yüzde yüz karşıt tutum ve görüşte olanların bile kaleme sarılarak «Atatürk ilkeleri» deyimini yinedediklerini görüyoruz. Nedir Atatürk ilkeleri? Nedir Atatürk Devrimi? Nedir Atatürk Cumhuriyeti'nin gerçek anlamı? Nedir Atatürk'ün demokrasi düşüncesi? Bu ülkede yapmak istedikleri, gerçekleştirdikleri? Kendisinden sonra gelenlerden, gençlikten bekledikleri? Bütün Söylevleri ortadadır. Ayrıca O'nu yakından tanımış kişilerin yazdıkları, anlatıkları da belgeler halinde kitap yapraklarındadır.

Uzun yıllar Atatürk'ün Genel Sekreterliğini yapmış olan Hasan Rıza Soyak'ın İş Bankası Yayınları'nda 1973'te basılan «Atatürk'ten Hatıralar» ı bu belgesel yapıtlardan biridir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya politika sahnesinde beliren diktatörlerin yönetim biçimlerini Türkiye'de de uygulamak girişimleri karşısında Atatürk'ün takındığı tavır bu anılarda kesinlikle açıklanmaktadır. Anıların ilginç ve anlamlı bir bölümü olan bu sayfaları okurlarıma aktarmakta yarar görüyorum.

CHP Genel Sekreteri Recep Peker Nazi Almanyasında ve Faşist İtalya'da bir inceleme gezisi yapmış, dönüşünde Parti Kurultayına sunulmak üzere CHP için yeni bir yönetmelik tasarısı hazırlamış. Başbakan İnönü bu tasarıyı onaylamış, imzalamış ve Atatürk'e vermek üzere Genel Sekretere göndermiş, o da Atatürk'ün çalışma masasına bırakmış... Bundan sonrasını Soyak'ın kaleminden okuyalım: «Derhal giyinip köşke gittim, yatak odasında idi, banyodan yeni çıkmış, sırtında bornoz, günlük gazeteleri gözden geçiriyordu. Üzerinde ilk bakışta seziilen bir sinirlilik vardı, beni görünce azarlar gibi sordu: «Bu zorbalardan kimlerdir, onları kim seçecektir?» Şaşırılmışım, kekeledim: «Hangi zorbalardan Paşam?» Daha sert ve yüksek sesle: «Efendim, sen dün akşam bana getirdiğin kâğıtları okumadın mı?», «Biraz

okumuştum Paşam», «Ha işte orada bahsedilen, bütün kuvvetleri nefsinde toplayıp tek partiyi, tabii dolayısıyla devleti ve memleketi kendi başlarına, idare edecek olan âli meclisin azasını... Diyorum, onları kim seçecek, bu zorbalardan heyeti, kuvvet ve selâhiyetlerini kimden ve nasıl olacak? Hayret, hayreti uzma. Bu ne sakat düşüncedir, bu nasıl zihniyettir. Görülüyor ki varmak istediğimiz hedef, henüz, en yakın arkadaşlar tarafından bile, zerre kadar anlaşılmış değildir.»

Atatürk kuşakları boyu unutulmaması gereken bu sözleri öfkeyle söyledikten sonra, Soyak, Peker'in hazırladığı yönetmelik tasarısını okur. Tek partili totaliter idarelerdeki esaslara göre yazılmış bir programdır bu. «Başta azası mahdud, fakat kudret ve selâhiyeti sınırsız bir heyet tasavvur ediliyordu. Bütün kararları bu âli heyet veriyor, Büyük Millet Meclisi bir şekilden ibaret kalıyordu. İtalya ve Almanya'da olduğu gibi üniformalı bir gençlik teşkilâtı kuruluyordu. Bir kelime ile ve tam mânâsıyla faşizm. Ben bunları okurken Atatürk geldi, kütüphanedeki büyük masada karşı karşıya oturduk. Yeni nizamname ve programı eline aldı, hem tekrar okuyor, hem de hiddeti söyleyerek her sayfasını karalarcasına çiziyordu. Bir aralık başını kaldırıp sordu: 'Bunları İsmet Paşa okuduktan sonra mı imza etmiş-tir dersin?'

Atatürk yeni tasarıyı baştanbaşa çizer, ardından İsmet Paşa ve Recep Peker'i köşke çağırır. Genel Başkan Vekili İsmet Paşa ile Genel Sekreter Peker gelirler, birkaç saat kütüphanede birlikte çalışırlar. Soyak şöyle anlatıyor sonucu: «Ben de emirleri vechile kütüphaneye bitişik salonda neticeyi bekledim. Tabii aralarında nasıl ve neler konuşulduğunu bilmiyorum, yalnız İnönü ile Peker gittikten sonra yanına girdiğim zaman Atatürk mütebessim bir çehre ile: 'Vaziyet tahmin ettiğim gibi çıktı çocuk... İsmet Paşa, Recep'in marifeti olan o saçmaları okumadan imza etmiş. Neyse her şey olduğu gibi kalacaktır' dedi.»

İşte budur Mustafa Kemal Atatürk... Budur Atatürk ilkelerinin en önemlisi: Halka ve

hukuka bağlılık. Atatürk'ün bu davranışı, siyasal partilerde güçlü kişilerden kurulu bir üst yönetimin zararını ve yanlışlığını daha o günden anladığını gösterir. Okuyun «Büyük Söy-

lev» i, tüm Söylev'lerini. Kemalizmi kaynağın-
dan öğrenin.

OKTAY AKBAL

Atatürk'ün özlediği neydi?

«Atatürk'ten Hatırlar»-nı okuyorum. Anılara her zaman güven duymam. Cumhurbaşkanlığı eski Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak'ın anıları arasında tartışma götürür yerler de var. Anılar bir kişinin gözlemine, o gözleminden belleğinde kalanlara dayanan anımsamalardır. Kişi, günü gününe not da almış olsa, o notlarda bile kendi tutumu, beğenisi, özlemi ağır basar. Bu türlü düşüncelerle okumak gerekir anı kitaplarını.

Başka bir yazımda, Atatürk'ün 1930'larda Avrupa'yı kaplayan dikta yönetimleri karşısındaki kesin tutumunu gösteren bir ilginç bölümü sunmuştum. Tek parti içinde bir yönetici azınlığın kesin egemenlik kurmasından, bir çeşit 'faşist' kafanın ortaya çıkma heveslerinden kaynaklanan yeni bir parti tüzüğü'nün Atatürk tarafından nasıl engellendiğini görmüştük. Atatürk ilk fırsatta çok partili, çok düşünceli, çok görüşlü bir demokratik düzene geçilmesinden yanaydı. Buna iki kez girişti yaşamında, ikisinde de başarısız, sonuçsuz kaldı; ama hep istediği, gerçek halk egemenliğiydi.

Soyak, 1930 ilkyazında Atatürk'ün Antal ya'ya yaptığı bir geziyi anlatıyor. 6 Mart 1930 günü Atatürk Antalya'ya, gelir. İzmir'den yola çıkmış, halkla görüşerek, görerek, inceleyerek Antalya'ya varmıştır. Birlikte hazırlanan eve gelirler. Soyak, şöyle anlatıyor: «Refakatinde bulunanlardan biraz sonra sofrada buluşmak üzere ayrıldı, beni yanına alarak odasına girdi ve kapıyı kapattı, bir koltuğa yığılır gibi oturdu, eliyle işaret ederek beni de oturttu. Çok yorgun, düşünceli ve sinirli görünüyordu.»

Atatürk'ün bir yurt gezisinin hemen ardından yakın sırdaşı saydığı bir kişiye anlattıkları bir bunalım sonucu içtenlikle söylenmiş sözlerdir. İlk bakışta bir umutsuzluk, bir yılgınlık anlamı taşır bu sözler... Ama gerçekleri gören, göstermesini bilen, dolayısıyla o lcuların üstüne üstüne gitmekten kaçınmayan bir devlet adamının niteliğini de yansıtır. O Antalya akşamında Atatürk'ün, Soyak'a söylediği sözleri olduğu gibi okuyalım:

«Bunalıyorum çocuk, büyük bir ıstırap içinde bunalıyorum. Görüyorsun ya, her gittiğimiz yerde mütemediyen dert, şikâyet dinliyoruz. Her taraf derin bir yokluk, maddi ve manevi bir perişanlık içinde. Ferahlatıcı pek az şeye rastlıyorum, maateessüf memleketin hakiki durumu bu işte. Bunda bizim günahımız yoktur; uzun yıllar, hatta asırlarca dünyanın gidişinden gafil, birtakım şuursuz idarecilerin elinde kalan bu cennet memleket, düşe düşe şu acınacak hale düşmüş. Memurlarımız henüz istenilen seviyede ve kalitede değil, çoğu görgüsüz, kifayetsiz ve şaşkın. Büyük istidatlara malik olan zavallı halkımız ise, kendisine mukaddes akideler şeklinde telkin edilen bir sürü batıl görüş ve inanışların tesiri altında uyumuş kalmış.»

Atatürk önemli noktaya şu sözlerle değinir daha sonra: «Bu arada beni en çok üzen şey nedir bilir misin? Halkımızın zihninde kökleştirilmiş olan, her şeyi başta bulunandan beklemek itiyadı. İşte bu zihniyetle, herkes büyük bir tevekkül ve rehavet içinde, bütün iyilikleri bir şahıstan yani şimdi benden istiyor, benden bekliyor, fakat nihayet ben de bir insanım be birader, kutsal bir kuvvetim yoktur ki...»

Atatürk'ün gözleri dolmuştur, elleri hafifçe titremektedir. Soyak durumu anlar, odadan dışarı çıkar, Atatürk kahvesini içtikten sonra «Her ne hal ise yeise değil hatta ufak bir tereddüde dahi düşmeye mahal yoktur» diyerek «adamsızlık», yani «uzman kişilerin yokluğunun en önemli neden olduğunu söyler, tartışma ortamının yaratılmasının gerekliliği üzerinde durur. «Ha bak çocuk. İşte mühim nokta budur» diyerek büyük özleminin ne olduğunu şu sözlerle dile getirir: «Memleketi çağdaş memleketler seviyesine getirmek için yapılacak devrimler aleyhinde tartışmalara meydan vermemek, her samimi ve aydın vatanperverin kabul ettiği bir zarurettir. Fakat aynı derecede zaruri olan bir şey daha var: İnkılâp esasları dışındaki meselelerimizi imkân nisbetinde en iyi, en verimli hal şekillerine bağlamak. Bu ancak karşılıklı, açık, serbest ve ciddi ve samimi tartışmalarla temin edilebilir.

Binaenaleyh biz, bir an evvel Meclis'te böyle bir cihaz, bir serbest tenkit ve münakaşa cihazı yaratmaya bakmalıyız.»

Görüyorsunuz, Atatürk «tek bir parti»nin, ve tek partinin belirli güçlü kişilerinin yönettiği bir Türkiye istemiyordu. Çağdaş uygarlık düzeyine varmanın yolu açık tartışma, değişik

düşünce ve görüşlerin uygarca yazılıp konuşulduğu bir toplum yaratmaktı. Atatürk'ün tüm konuşmalarının, yazılarının, hep bu amaçla yönelik olduğu görülmektedir.

OKTAY AKBAL

Atatürkçülük üstüne yorumlar

Atatürk Devletçiydi, hayır değildi, biraz devletçi, biraz özel sektörcüydü, şuydu buydu!... Uzun bir süredir Atatürk konusunda tartışmalar, yorumlar, açıklamalar sürüp gidiyor. Herkes kendi yanına almak istiyor Atatürk'ü... Bu genel bir kanıdır. Oysa gerçek öyle midir? Değildir. «Herkes» Atatürk'ü kendi yanına alamaz. Çünkü Atatürk'ün düşünceleri, ilkeleri, başardığı devrimci atılım orta yerdedir açıktır, durudur kesindir. Ne Marx'çı düşüncede olanlar, ne Faşizm'in ilkelerine bağlı kişiler, ne Irkçılar, Turancılar, Şeriatçılar, ne de hepsinden beteri «Üç kâğıtçı çıkarıcı»lar Atatürk'ü kendi yanına çekemez.

Evet, bir süredir Atatürk'ün Devletçilik görüşü yeni bir anlamda, yeni bir çizgide görülmeğe, gösterilmeye isteniyor. Oysa Atatürk'ün Devletçilik görüşü öylesine açıktır ki, hiç bir yanlış yoruma olanak bırakmaz. Önce şunu anımsayalım, bir Devlet adamının son sözleri, son davranışları, son kararları önemlidir. Gelecek kuşaklar onu, yaşamı boyunca giriştiği eylemleri, söylediği sözlerle ölçecektir, ama o devlet adamının ölümünden az önce söyledikleri, yaptıkları elbette ki daha büyük bir önem ve değer taşır. Hele bu devlet adamı 58 yaşında ölmüşse, ölümünden bir iki yıl önce yaptıkları söyledikleri, kurdukları, başardıkları «son söz» niteliğindedir, o devlet adamının kesin kişiliğini belirleyen davranışlar, sözler işte bunlardır.

Kimileri garip savlar ileri sürüyor, «efendim Atatürk dil devriminden, yani Türk dilini yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmasavaşımından vazgeçmişti, falanca kişi, falanca yazar ne demiş, ne buyurmuş, öyleyse bu dil özleştirilmesi işleri durdurulmalı, Türkçe doğal akışına bırakılmalı» diyorlar, hattâ kimi yetkili çevreleri de etkileyebiliyorlar. Oysa gerçek nedir? Gerçek, Atatürk'ün ölümünden belirli bir süre önce bıraktığı kalıt yazısındadır. 5 Eylül 1938 de -yani ölümünden iki ay

önce- «Malik olduğum bütün nükut ve hisse senetleriyle Çankaya'daki menkul ve gayrimenkul emvalimi Cumhuriyet Halk Partisi'ne atideki şartlarda terk ve vasiyet ediyorum» demiş, Türkiye İş Bankası'ndaki hisse senetlerinden alınacak yıllık gelirin belirli kişilere verilecek aylıklardan sonra, Türk Dil ve Türk Tarih Kurumları arasında bölüştürülmesini istemişti. Türk Dil Kurumu o gün-bugün Atatürk'ün 1938 yılındaki bu son buyruklarını yerine getirmeye çalışmakta; Atatürk'e ve devrimine karşı çıkan her türlü engele, düşmana karşı savaşım vermektedir. Hani nerde «Atatürk dil devriminden vazgeçti?» diyenlerin dayanakları Atatürk son soluğuna kadar Türk Dil Kurumunu ve yürüdüğü ilerici yolu, yani Türkçe'nin yabancı diller boyunduruğundan kurtarılması çabasını desteklemiş, bu çalışmalar için de yeterli parasal olanağı da sağlamış...

Devletçilik konusunda da Atatürk'ün görüşleri sağlamdır, tutarlıdır. Atatürk'ün Devletçiliği elbette ki, Sosyalist bir görüşe dayanmaz, kendisi de der bunu: «Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sistemi 19. asırdan beri sosyalizm nazariyelerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş Türkiye'ye has bir sistemdir.» Başka bir yerde de şöyle demişti: «Bizim takip ettiğimiz bu yol görüldüğü gibi liberalizmden başka bir sistemdir.» Atatürk'ün 1936'da söylediği bu söz de onun Devletçilik anlayışının tutarlı bir görüş olduğunu gösterir. Bireyin yapamadığını Devletin yapması, bireyin kâr görmediği kamu yararına işleri Devletin gerçekleştirmesi, bireylerin özel girişimlerini Devletin kontrolü ve denetimi altında tutması, belli bir plana dayanarak yurt işlerinde Devletin öncülük, yıl göstericilik etmesi, herşeyden önce -belirli kişilerin, çevrelerin değil geniş halk yığınlarının yararının ve çıkarının önde tutulması... Atatürk'ün planlı devletçilik anlayışının özü bu-

dur. Bir de şunu eklemek isterim: Atatürk «Devletçilik» ilkesini Anayasa'ya 3 Şubat 1937 tarihinde koydurmuştur. Anayasa'nın ikinci maddesi şu biçimi almıştır: «Türkiye Devleti, cumhuriyetçi, halkçı, devletçi, layık ve inkılâpçıdır.» Atatürk'ün ölümünden bir yıl önce «Devletçilik» ilkesinin Anayasa'nın ikinci maddesinde yer alması büyük önderin «Devletçilik»e ne büyük önem ve yer verdiğini gösterir.

Atatürk Devrimciliği konusunda yorum yaparken O'nun «son» sözlerine ve davranışlarına büyük bir önem vermek zorundayız. Bir Devlet kurulmuştur, o Devlet on-onbeş yıllık bir geçmişe dayanmaktadır, Atatürk de o yerleşmiş düzenin, önderi olarak konuştuğunda,

yazdığında kendisinden sonra yürünecek yolu, yönü de göstermiş olmaktadır. 1937 yılında Anayasa'nın ikinci maddesini yepyeni bir biçime, bir içeriğe kavuşturan oydu, altı önemli ilkeyi Anayasa'nın güvencesi altına koymakta yarar gören oydu. Bu altı ilke 1937'den bugüne kadar değilse kâğıt üstünde geçerliğini korudu. Atatürk üstüne konuşurken, yazarken, Atatürk'ün Devrimci görüş ve düşüncelerini bir bütün olarak görmek, ele almak gerekir. Bunun dışındaki her türlü yorum geçersizdir, aldatıcı ve yanıltıcıdır.

OKTAY AKBAL
11 Nisan 1981

Atatürk yılı

«Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür» diyor Atatürk...

Kültür nedir? «Kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak, bilinçlenmek, düşünmek, zekâyı eğitmektir.» Nasıl ulaşacağız bu evreye? «Uygarlık yolunda başarı yenileşmeye bağlıdır. Toplumsal yaşamda, ekonomik yaşamda, bilim ve fen alanında başarılı olmak, biricik gelişme ve ilerleme yolu budur. Yaşamda ve geçimde egemen olan kuralların zamanla değişmesi ve yenilenmesi zorunludur. Uygarlığın buluşları, fennin harikaları dünyayı sürekli değiştirdiği bir dönemde, yüzyıllık eskimiş anlayışlarla, geçmişe bağlılıkla varlığını korumak olanaksızdır.» Ulusca amacımız nedir? «Ulusumuzun hedefi, ulusumuzun ülküsü, bütün dünyada tam anlamıyla uygar bir toplum olmaktır. Bilirsiniz ki dünyada her ulusun varlığı, değeri, bağımsızlık ve özgürlük hakkı, sahip olduğu ve yapacağı uygar yapıtlarla orantılıdır. Uygar yapıtı ortaya koyabilmek yeteneğinden yoksun olan uluslar, özgürlük ve bağımsızlıklarını da yitirirler. İnsanlık tarihi baştan başa bu dediğimi doğrulamaktadır. Uygarlık yolunda yürümek ve başarılı olmak, yaşam koşuludur. Bu yol üzerinde ilerlemeden duranlar ya da bu yol üzerinde ileriye değil, geriye bakmak bilgisizliğinde ve gafletinde bulunanlar, genel uygarlığın coşan seli altında boğulmaya mahkumdurlar.»

Öyleyse, Türk ulusunun yapmak zorunda olduğu «devrim» nasıl bir atılım olacak? Atatürk bakın ne diyor: «Büyük davamız en uygar ve en refahlı ulus olarak varlığımızı yük-

selmektir. Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli devrim yapmış olan büyük Türk ulusunun dinamik ülküsüdür. Bu ülküyü en kısa zamanda başarmak için düşünce ve eylemi birlikte yürütmek zorundayız. Bu girişimde başarı, ancak süreli bir planla ve en akılcı biçimde çalışmakla sağlanabilir. Bu nedenle okuyup yazmak bilmeyen tek yurttaş bırakmamak, ülkenin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatışının istediği teknik elemanları yetiştirmek, ülke davalarının ideolojisini anlayabilecek, anlatacak, kuşaktan kuşağa yaşatacak birey ve kurumları yaratmak, işte bu önemli ilkeleri en kısa zamanda sağlamak...»

Mustafa Kemal Atatürk'ün yurdu düşmandan kurtardıktan sonra, «Gerçek savaş şimdi başlıyor» demesi; ardından da Türk ulusunu yeni, çağdaş, dinamik, bilinçli bir kişiliğe, bir niteliğe kavuşturmak; geçmişin paslanmış düşünce ve görüşlerinden kurtarmak için birbiri ardınca ortaya koyduğu kültür atılımlarının amacı bu sözlerle daha iyi anlaşılmaktadır. Atatürk'ün Türk insanını yeniden yaratmak, Osmanlılıktan, çağdaşlıktan, ilkelikten kurtarmak. onu çağdaş uygarlığın bilimsel verileriyle donatmak, onu yaşadığı çağın bireyi haline getirmek cümlemine, gerçek bir kültür devrimi gözüyle bakmak gerekir. Evet, Atatürkçülük, gerçekten de bir kültür devrimidir. Bir takım çağdışı kafalar istedikleri kadar bu «kültür devrimi» gerçeğini bozmaya, yozlaştırmaya; Mao'nun yarıda kalan, kısa sürede tersine dönen sözde Kültür devrimi ile kıyaslamaya, böylelikle de Atatürkçü kültür devri-

mini ortadan kaldırmaya yönelik işlere kalkışınlar boştur, sonuçsuzdur bu çabaları...

Atatürk Devrimi, bir bütündür, buna Türk Devrimi adı verilir aynı zamanda... Bu Türk devrimi, bir Kültür devrimidir. Bir ulusun abc'sini değiştirmek; kılığını, başına giydiğini değiştirmek; o ulusun karma-karışık dilini değiştirmek -yani Osmanlıca'yı Türkçe haline getirmek- çağdaş uygarlığın, sanatın, bilimin en ileri çizgisinde bir Türk sanatı, bilimi, tekniği yaratmaya kalkışmak... Bütün bunlar bir Kültür Devrimi değilse nedir?

Bugün Atatürk Yılı'nın ilk günüdür. Bugün büyük törenler yapılacak. Bugün Atatürk'ün anısına adanan bir koskoca yılın başlangıç çizgisi çekilecek... Atatürk Yılı Benim

için, gerek Atatürk Devrimcileri için bütün yıllar Atatürk yıllarıdır. Özellikle onun devrimci çizgisinden kopmaya başladığımız, uzaklaştığımız, yeniden Osmanlı döneminin geriliklerine doğru itilmeye başladığımız, karşı-devrimci girişimlerin hız kazandığı dönemlerde Atatürk'e, onun devrimine, onun kültür atılımlarına bağlı kalan, bunları en büyük coşkuyla savunan kişiler için, yalnız, 1981'den ibaret değildir «Atatürk Dönemi»... Türkiye'nin dününü, bugününü, yarınını daha uzaktaki geleceğini kapsar Atatürk dönemi!... Atatürk devriminin gerçek anlamıyla, gerçek çizgisiyle, gerçek kişiliği ve niteliğiyle...

OKTAY AKBAL
5 Ocak 1981

İşte Atatürk bu...

Bugünlerde herkes Atatürkçü!... Atatürk'ün yeminli düşmanlarından, Kemalizmi modası geçmiş bir üst yapı devrimciliği sayan tuzu kuru şematik ilericilere kadar, herkes, koro halinde Atatürkçülük yapıyor.

Biz, oldumolası, Kemalizmi, antiemperyalist bir olgu olarak gördük ve ilericî düşüncelerimizin odak noktasına kurtuluş savaşımızın uluscu ve devrimci geleneğini yerleştirmeye çalıştık. Bizler her dönemde bu düşünceleri savunurken, şeriatçı, ırkçı, ümmetçi, kafatasçı çevreler ile «Asya tipi üretim biçimi» diye başlayıp, Osmanlı despotizmini toplumsalluk sayan teorik mezhepçilik, kemalizmi hep aşağılamaya çalıştı. Örnekler ortada, örnekler gazete sayfalarında, örnekler kitaplarda!

İlk meclisin gizli tutanakları geçen aylarda yayınlandı. Bunlar cilt cilt önümde duruyor. Bunları okuyorum. Kemalizmi, Atatürkçülüğü yasakçı bir düzen sayanlara, Atatürk'ün, gizli tutanaklardan aktaracağım ve de gazetelerde ilk kez çıkacağını sandığım şu düşünceleri armağan etmek istiyorum.

Önce, gizli tutanağın cilt, sayfa numaralarını vereyim: TBMM gizli celse zabıtları, Devre: 1. İçtima 1, Tarih: 22.1.1921, 1, 31, C: 3, Sayfa 334...

Atatürk'ün komünist düşünceleri suç sayıp, saymama konusunda gizli oturumda söyledikleri şunlar: Konuşmadaki eski sözcüklerin yerine yenilerini koymaya çalışarak aktarıyorum:

— Efendiler, iki türlü önlem olabilirdi; Birisi, doğrudan doğruya komünizm diyenin kafasını kırmak; diğeri, Rusya'dan gelen her adamı derhal denizden gelmiş ise vapurdan çıkarmamak, karadan gelmiş ise sınırın dışına atmak gibi zorlayıcı, şiddetli, kırıci önlem kullanmak... Bu önlemleri almak iki noktadan yararsız görülmüştür. Birincisi, iyi ilişkilerde bulunmayı gerekli saydığınız Rusya Cumhuriyeti tümüyle komünisttir. Eğer böyle zorlayıcı önlem uygularsak, o halde, kayıtsız-koşulsuz Ruslarla ilişkide bulunmamak gerekir. Oysa biz, birçok siyasal düşünce ile birçok neden ve etkenden dolayı Ruslarla temas ve ilişkide bulunmak ve görüşmek istedik ve istiyoruz ve isteyeceğiz. O halde uygulayacağımız önlemlerde dostluğunu istediğimiz bir ulusun, bir hükümetin ilkelerini tahkir etmemek zorundayız. İşte bunun içindir ki zorlayıcı önlem kullanmak istemedik. İkinci bir noktadan da zorlayıcı önlem kullanmayı yararlı görmedik: Bildiğiniz gibi düşünce akımlarına karşı düşünceye dayanmayan kuvvetle karşılık vermek, o akımı yoketmedikten başka, konuştuğumuz herhangi bir kişiyle, herhangi bir insanla konuşulduğu zaman onun herhangi bir düşüncesini kuvvet zoru ile reddederseniz, o ısrar eder. İsrar ettikçe kendi kendini aldatmakta daha çok ileri gidebilir. Bundan dolayı, düşünce akımları, cebir ve şiddet ve kuvvetle reddedilemez. Tersine takviye edilir. Buna karşı en etkili çare, neden düşünce akımına karşı düşüncüyü oluşturmak, düşünceye düşünce ile karşılık vermektir. Bundan dolayı, komünizmin

memleket için, milletimiz için, dinimiz için, kabul edilmez olduğunu anlatmak, yani kamuoyunu aydınlatmak en yararlı çare görül-müştür...

Evet, Atatürk budur, Atatürkçülüğün, 1921 yılında, bu duyarlı konuya bakış açısı budur! Kaldı ki, aradan geçen altmış yıl içinde dünyada birçok başdöndürücü değişim olmuş, çeşitli devletler arasında çok yönlü ilişkiler oluştu-rulmuştur. 1980'lerde yasakçı bir düzeni.. Ata türkçülüğe dayanarak savunmanın olanağı yoktur. Çünkü Atatürkçülük, Atatürk'ün söz-lerinden ayrı bir siyasal sistem olarak değeri-lendirilemez. Atatürk ne dediyse, Atatürkçülük odur!

Kemalizm, Atatürkçülük, bir tek sözcükte özetlenebilir: Bağımsızlık!... Bu bağımsızlık içinde, her türlü düşünce akımına özgürlük sağ-

lamak Atatürkçülüğün temel ilkelerindendir.

Bir başka ülkenin başkentinden yönetilecek komünizm ve sosyalizm de ve de kapitalizm de ülke bağımsızlığına ve Atatürkçülüğe aykırıdır. Ancak, tıpkı, öteki NATO ülkeleri gibi, şiddet kullanmamak ve şiddet yöntemle-rini savunmamak koşulu ile her düşünceye anlatım ve örgütlenme özgürlüğü sağlamak, Atatürk'ün 1921 tarihindeki düşüncelerine tı-patıp uymaktadır.

Atatürk sosyalist değildi, doğru... Kema-lizm ve marksizm çok ayrı kavramlardır, bu da doğru... Bunların yanında bir başka doğru daha vardır: O da Atatürkçülüğün «McCar-tizm» demek olmadığıdır.

UĞUR MUMCU
3 Ekim 1981

Gerçek yönü ile

— Biz, İstiklalimizi emin bulundurabilmek için heyet-i umumiyeimizce, heyet-i miliye-mizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme kar-şı heyet-i milliyeye mücahedeyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız!...

Atatürkçülüğün özü budur. Atatürkçülük, tam bağımsızlık demektir, ulusal onur, ulusal kurtuluş, ulusal bilinç demektir.

— Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bi-tebilirdi. Türkiye'nin müdafaa ettiği, bütün mazlum milletlerin, bütün şarkın davasıdır. Türkiye şimdiye kadar mevcut tarih kitapları-nın değil, tarihin hakiki icabatını takip ede-cektir...

Evet, Kemalizm, «Antiempyalizm» de-mektir. Atatürkçülüğün ilerici özü bu antiem-peryalizmden kaynaklanır.

— Biz Garp emperyalistlerine karşı yalnız Halâs ve İstiklalimizi muhafaza etmekle iktifa etmiyoruz. Aynı zamanda Garp emperyalist-lerinin kuvvetleri ve malum olan her vasita-larıyla Türk milletini emperyalizme vasita it-tihaz etmelerine engel oluyoruz. Bu surette beşeriyete hizmet ettiğimize kaniiz...

Atatürkçülüğün bu «antiempyalist» ni-teliği Asya ve Afrika halklarının ulusal kur-tuluş savaşlarına ışık tutacak bir inanç demet-dir.

— Müstevililer ve onların mütecaviz ordu-

ları hiçbir vakit tazyikten geri kalmadı. Fakat bu tazyik ne kadar kuvvetli olursa olsun, bu fikir hareketine karşı duramayacaktır. İnsan-lığa müteveccih fikir hareketi ergeç muvaffak olacaktır. Bütün mazlum milletler, zalimleri birgün mahv ve nâbut edecektir. Bugün ara-larında tecanüs bulunduğunu gördüğümüz devletler, mazlumlara daha sıkı esaret zinci-rinde bulundurmak ve bu suretle onların e-meklerinden ettikleri istifadelerle zevklerini tatmin eyleme için aralarında birçok muae-deler yapmışlardır. Fakat, bu muahedeler, kıy-meti olmayan birer kâğıt parçasından başka birşey değildir. Hakka tecavüzü tazammun e-den kâğıtların azimkâr milletlerin üzerinde hiçbir tesiri olmayacaktır...

Atatürkçülük, yirminci yüzyılın yüzakı ulusal direnişlerini temelindeki «tam bağımsız-lık» harcıdır.

— Filhakika mazide ve bilhassa Tanzimat devrinden sonra ecnebi sermayesi memleket-te müstesna bir mevkie sahip oldu. Ve ilmi manasıyla denilebilir ki devlet ve hükümet ecnebi sermayesinin jandarmalığından başka birşey yapmamıştır. Artık her medeni devlet gi-bi, yeni Türkiye dahi buna muvafakat edemez. Burasını esir ülkesi yaptıramaz...

Böylesine antiempyalist inanç ve düşün-celerin görkemli anıtı olan Mustafa Kemal A-tatürk, son yıllarda neredeyse, bankalarla ban-kerlerin pay bölüştüğü bir kapkaç düzeninin, uluslararası dilencililiğin bayrağı gibi tanıtılmak istendi. Atatürkçülüğün gerçeği gizlendi, Ke-

malist inanç ve düşünceler, çarpıtılarak, sapıtılarak sunuldu...

Evet, inançla haykırılım: Atatürkçülük, ulusal bağımsızlık demektir, ulusal kurtuluş demektir, antiemperyalist bilinç demektir.

Bu 10 kasım gününde, Atatürk'ü bir kez

daha, bu antiemperyalist, bu ulusal, bu devrimci düşünceleriyle, saygıyla, inançla anıyoruz.

UĞUR MUMCU

10 Kasım 1980

Gerçek yönü

Atatürkçülüğün gerçek yönü, amacı ve niteliği, yeni yetişen genç kuşaklardan, ısrarla gizlenmiştir. Yıllar yılı, parlak demeçlerle «Atatürkçülük edebiyatı» yapılmış, «tören Atatürkçülüğü», Kurtuluş Savaşımızın gerçeklerini ve bu savaşın kutsal bilincinden kaynaklanan Atatürkçülüğü gizlemeye ve unutturmaya çalışmıştır.

Evet, Atatürkçülük, Marksistlik demek değildir. Bu ne kadar açık bir gerçek ise, aynı Atatürkçülüğün, kapitalistlik ya da liberal ekonomi düzeni demek olmayışı da aynı ölçüde açık bir gerçektir.

Atatürkçülüğün, Kemalizmin, ilk ve başka yorumu elverişli olmayan yönü, antiemperyalist oluşudur. «Atatürk Milliyetçiliği» de bu demektir. İrkçi milliyetçilik, Atatürkçülüğe yabancıdır.

— Biz, hakkımızı koruyabilmek, istikbalimizi emin bulundurabilmek için genel kurulumuzca, ulusal yapımızla, bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı ulusal gücüyle savaşmayı uygun gören bir mesleği izleyen insanlarız...

Yeni Türkçeye çevirerek aktardığımız bu sözler, 1 aralık 1921 tarihlidir. İşte Atatürk'ün gizlenen yanı budur; Atatürk, emperyalizme ve kapitalizme karşı olduğunu açık açık belirten bir ulusal bilincin sahibidir. Atatürk milliyetçiliğini bu tarihsel kökten ayırmaya olanak yoktur. Çünkü bu sözler, Kurtuluş Savaşımızın kutsal amaçları ve inançlarıdır. Çünkü bu sözler, ulusal tarihimize, kanla ve gözyaşı ile yazılmıştır.

Çağımız, ulusal kurtuluş savaşları çağıdır. Atatürk, emperyalist ordularını denize döktükten sonra «mazlum uluslara» 1923'lerde şöyle seslenmekteydi:

— Bugün ufukta güneşin doğduğunu nasıl görüyorsam, uzakta bütün Doğu ulusların uyanışını da öyle görüyorum. Bağımsızlık ve özgürlüğüne kavuşacak olan daha çok kardeş ulus vardır. Onların yeniden doğuşu, kuşkusuz ki, ilerlemeye ve refaha yönelik olacaktır. Bu uluslar, bütün güçlülere, bütün engellere karşın yine muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen bağımsızlığa kavuşacaklardır. Sömür gecilik ve emperyalizm yeryüzünde yok olacak ve yerlerine, aralarında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeden yeni bir uyum ve işbirliği çağı egemen olacaktır.

Yani, özetle, «Atatürkçülük, eşittir, antiemperyalizm» formülü ile açıklanacak kadar açık bir eylem ve öğretiler, Atatürkçülük..

— Esas, Türk ulusunun onurlu ve saygın bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu esas, ancak, tam bağımsızlığa ulaşmakla sağlanabilir. Ne kadar zengin, ne kadar gönençli olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık karşısında uşak olmak mevkiinden yüksek bir davranışa hak kazanamaz. Yabancı bir devletin koruma ve gözetmesini kabul etmek, insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlük ve miskinliği itiraftan başka bir şey değildir. Gerçekten böylesine aşağı düzeye düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir efendi getirmelerine asla ihtimal verilmez.

Dolayısıyla, ya İstiklâl ya ölüm! İşte kurtuluşu isteyenlerin parolası bu olacaktır...

Özüyle ve sözüyle, «antiemperyalist» olan Atatürkçülüğü, bu ulusal köklerinden koparıp, uluslararası sermayeden kaynaklanan bir liberal ekonomi düzeni saymaya olanak yoktur.

Atatürkçülüğün «tam bağımsızlık» ilke ve inancı geçmişte olduğu gibi, bugün de yurtseverliğin, devrimciliğin ve ilericiğin temel yönügedir.

UĞUR MUMCU

20 Eylül 1980

O günden bugüne

Kurtuluş Savaşı ile ilgili yabancı kaynaklar incelendikçe görülüyor ki, Batı, o tarihlerde Türk Kurtuluş Savaşını karalamak, aşağılamak için elinden geleni yapmıştır.

«Kemalist» sözcüğü, o zamanki Batı basınında «Mustafa Kemal Paşa'nın peşinden giden isyancılar» anlamında kullanılmıştır.

Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Batı basınına «Bolşeviklikle» suçlandığını biliyoruz. Oysa, Mustafa Kemal Paşa'nın başlattığı Ulusal Kurtuluş Savaşının Bolşeviklikle hiçbir ilgisi yoktu. Savaş, tam anlamıyla «milliyetçi» ve bu nedenle, «anti-emperyalist» bir başkaldırıydı.

Kurtuluş Savaşımızın şu siyasal gerçeği yadsınmaz: Emperyalist Batı, Türk Kurtuluş Savaşını ne gözle görmüşse, yurt içindeki İslamcı ve gelenekçi çevrelerin bir kısmı da bu savaşı aynı gözle görmüşlerdir! Amerikan New York Times, İngiliz Times, Mustafa Kemal ve arkadaşlarına ne gözle bakmışsa, Damat Ferit hükümeti de Mustafa Kemal'e böyle bakmıştır!

Emperyalist Batı ile sözle «muhafazakâr» ve «İslamcı» çevreler arasında böyle bir işbirliği kurulmuştur.

Sultan Vahdettin gibi Damat Ferit de Damat Ferit gibi bir Bolu Mutasarrıfı Osman Kadri de Ulusal Kurtuluş Savaşını ve Mustafa Kemal'i «Bolşevik» olarak göstermeye çalışmışlardır.

Emperyalist Batı, İstanbul Hükümeti ve iç isyanlar, hep aynı siyasal gerekçeye dayanmıştır:

— Mustafa Kemal Bolşeviktir...

Mustafa Kemal Bolşevik değildi; Ulusal

Kurtuluş Savaşının Marksizmle, Leninizmle bir ilgisi yoktu. Ancak, Mustafa Kemal, «Mazlum milletler»in «Zalimleri bir gün yok edeceğine» inanan, «anti-emperyalist» bir Ulusal Kurtuluş Savaşının devrimci ve ilerici lideriydi. Bu inanç Mustafa Kemal'in ağzından şöyle dile getiriliyordu:

— Biz hakkımızı mahfuz bulundurmak, istiklâlimizi emin bulundurabilmek için heyet-i umumiyemizce, heyet-i milliyemizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı heyet-i milliyeye mücahedeyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız...

Mustafa Kemal'in ve Ulusal Kurtuluş Savaşının «mazlum milletlere» yön verecek bir başkaldırı olduğunu gören emperyalist Batı, bu kutsal isyanı bastırabilmek için «anti-komünizm» silahı ve «din sömürüsü» olmak üzere akla gelen her araca, her yola, her yöntemle başvurmuştur.

Ulusal Kurtuluş Savaşımıza karşı çıkıp, emperyalist güçlerle işbirliği yapan çevrelerin siyasal mirasçıları, bugün çeşitli ad ve giysiler altında yine sahnelerde dolaşmaktadırlar. Evet, o günden bugüne!

Ve bunların bir kısmı da «Atatürkçülük» maskesi takarak gerçek yüzlerini gizlemeyi başarmaktadırlar.

Bunları gördükçe, Kurtuluş Savaşımızın o unutulmaz türküsünü anımsarız hep:

— Ankaranın taşına bak / Gözlerimin yaşına bak / Uyan uyan Gazi Kemal / Şu dünyanın işine bak...

UĞUR MUMCU

2 Mayıs 1981

İlk Meclis

İlk meclisi hiç gördünüz, içinde şöyle bir dolaştınız mı?... Küçük bir yapıdır ilk meclis, girince solda Mustafa Kemal'in çalışma odası, sağda ilk meclis üyelerinin toplandıkları salon vardır. Şimdi müze olarak kullanılan bu ilk meclisin duvarlarında, sarıklı hocalarla, kalpaklı devrimcilerin fotoğrafları asılıdır.

İlk meclisin duvarları pahalı mermerlerle kaplanmamıştır, yerlerde en pahalı türden Bünyan halıları da yoktur. Tavanlardan kristal avizeler de sarkmaz.

Ankara'da Ulus alanında geçerken, içimde dayanılmaz bir istek duyup sık sık ilk meclise girer, tahta sıralara, kürsüye Mustafa Kemal'in odasına, duvarlarda asılı ilk meclis üyelerinin fotoğraflarına bakarım. Burada ulusal tarih, burada ulusal onur, burada bağımsızlık bilinci saklıdır. Çoğumuzun içinde duyacağı bir ezikle gezerim ilk meclisi.

Tahta sıralar üzerinde titrek gaz lambaları altında elli yıl öncesinde tutuşturulan bağımsızlık ateşinin bugün nasıl kullanıldığını, nasıl yok edilmek istendiğini görmüyor, duymuyor muyuz?...

Kurtuluş Savaşının meclisi budur, Ulusal Kurtuluş Savaşımızı yürüten Meclis budur.

Ulusal onurumuzun sahibi olan meclis budur..

Duvarları renk renk pahalı mermerlerle kaplanmayan, yerlerine en pahalı halıların serilmediği, kristal avizelerinden renk renk ışıkların dökülmediği halk meclisidir bu...

Bu ilk meclistir ki, Mustafa Kemal'in sesiyle «bizi mahvetmek isteyen emperyalizme ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı ulusal güçlerle savaşı gerekli gören bir mesleği takipeden insanlarız» diye haykırarak ve ulusal orduyu bu amaç için örgütleyip, emperyalist düşman üzerine göndermiştir.

Herbiri ulusal tarihimizin onurlu birer anıtı olan paşalar, gerçek paşalar, Mustafa Kemal'ler, İsmet, Fevzi, Kâzım, Rafet, Fahrettin, Ali Fuat Paşalar, adları bilinen, bilinmeyen albaylar, yarbaylar, binbaşılar, yüzbaşılar, teğmenler, erler, erbaşlar, kuvay-ı millie çeteleri, efeler, emperyalist ordularına karşı, bu ilk meclisin buyrugunda, bir yüce savaşı, bir kutsal isyanı örgütleyip, bağımsızlık ateşini elden ele dolaştırdılar.

Bugün haraç mezat satılan bağımsızlık işte bu bağımsızlıktır, ilk meclisin onurlu elleriyle yoğurduğu bağımsızlık..

30 ağustos, ulusal tarihimizin en görkemli sayfalarından birisidir. Bu günü, geçmişe dönerek, inançlar, kıvançla, onurla kutluyoruz, ancak, yaşadığımız ortamda, aynı günü iç ezikliği ile anıyoruz. Çünkü Türkiye, ilk meclisin

lisin onurlu elleriyle yoğurduğu bağımsızlık harcını, cömertce harcamış, elli yıl önce sün-gü ucuyla kovduğumuz emperyalist Batının çok uluslu bankalarına bugün, ne yazık ki, tut-sak edilmiştir. Evet, içimiz eziktir.

Tozlu Ankara yollarının bir kavşağında, küçücük bir yapıda, tahta sıra ve masalar üzerinde ve de gaz lambalarının titrek ışıkları altında yoğrulan bağımsızlık harcı, bugün kimlerin elinde, nasıl har vurulup, harman savruluyor?... Evet içimiz eziktir.

İlk meclisin yurtsever üyelerinin, ulusal ordumuzun komutanlarının ve cephelerde canını vermiş, kanını dökmüş adsız şehitlerimizin onurlu anıları önünde saygıyla eğiliyoruz..

Bizi affetsinler, onların bize, canları ve kanları pahasına verdikleri bağımsızlığı, biz dünkü ve bugünkü kuşaklar olarak, koruyamadık. «Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme ve bizi yutmak isteyen kapitalizme» yem olduk, halkı, emperyalizme karşı bilinçlendirip, örgütleyemedik...

Evet içimiz eziktir, geçmişe saygıyla, geleceğe kaygıyla bakıyoruz..

Şehitler, kuvay-ı millie şehitleri bizleri affedin...

UĞUR MUMCU
30 Ağustos 1980

Atatürk adına

Dış kredilere dayanan ekonomi modelinin Atatürkçülükle bir ilgisi olabilir mi?

Bu soruyu sorduktan sonra sorunun yanıtını Atatürk'ün kendi sözlerinden kanıt getirerek vermek gerekir. Öyle yapalım.

Söylev ve Demeçler'in ikinci cildinin 103 ve 104 üncü sayfalarına gözatalım. Atatürk diyor ki:

— Osmanlı fatihleri, hakanları, istilâcıları, sürükledikleri uluslarla birlikte sapanın önünde yenilip, gerilemeye başladuktan sonra asıl yıkımların büyüğü başgösterdi. Sadece şahane bağış olarak yabancılara ve ülke içindeki hristiyan uyruklara verilen haklar sanki devleti zorlayarak alın teri harcayarak alınan haklar sayıldı. Yabancılar yalnız bu hakları koruyup kullanmakla kalmadılar belki hergün onları biraz daha genişletip yaymak için yollar aradılar ve buldular. İçerdeki uyruklarsa koruyup durdukları için kuruluşlara dayana-

rak dışardaki dindaş devletlerin yüz verip kıskırtmalarına uyararak, öz Türkleri yokedecek bir siyasal varlık kazanmaya çalışmaktan geri durmadılar. Yabancılar, hem bunları kıskırtıyorlar, hem bizim işlerimize el atıyorlar ve her karışmada bir yeni ayrıcalık koparmadan ellerini çekmiyorlardı. Bunlar olup dururken, çoktan yoksul düşmüş ulus devletin istediği vergiyi veremez, biriktiremez hale geliyordu. Halbuki bazı taçlılar, saraylılar, Bab-ı Ali-liler ne yapıp yapıp, gösterişlerini, harca-yışlarını sürdürürebilmek için gereken parayı elde etmek yolunda hiçbir davranıştan çekinmiyorlardı. Bu yüzden borçlanmalar oldu. O kadar borçlandılar ki, o kadar elverişsiz koşullar içinde borç aldılar ki, bunların faizlerini bile ödeyemez oldular. En sonunda, bir gün geldi, Osmanlı devletinin sıfırı tükettiğine hükmettiler. Akçalı işlerini denetlemeye giriştiler, böylece başımıza «düyun-u umumiye» denilen belâ çökmüş oldu...

Kemalist Cumhuriyet kurulurken, Kemalizm'in asıl sahibi, dış borçlar konusuna işte böyle bakıyordu! Atatürk'ün dış borçlar konusundaki görüşleri, hiçbir yorumu gerektirmeyecek açıklıkta ortada dururken, borç ertelemelerine dayalı bir ekonomi siyasetini, «Atatürkçülük» saymaya olanak var mıdır Yoktur, yoktur elbette!..

Savımızı kanıtlamak için yine Atatürk'e başvuralım:

— Herşeyden önce hayat ve bağımsızlığımızı sağlamaktan ibaret olan ulusal amacımıza ulaşmaktan başka birşey düşünmeyiz. Dolayısıyla bizce önemli olan mali gücümüzün bunu sağlayıp, sağlamadığıdır. 1920 ve 1921 yıllarının deneylerine ve olumlu hesaplarına ve bugünkü iç koşullara ve ekonomimizin bu geçen iki yıla oranla, kıyas kabul etmez derecede iyi bir halde bulunmasından hasıl olan katı ümitlere dayanarak arzede bilirim ki, memleketimizin doğal kaynakları, ulusal davamızın emniyetle oluşmasına yeterlidir. Mali gücümüz, bugüne kadar olduğu gibi, dışarıdan borç almaksızın dahi, yoksulluk içinde olmakla beraber, memleketi yönetme ve amacına ulaşılmasını sağlayacaktır.

Atatürk, «Ben yalnız bugün için değil özellikle gelecek için, devlet hayatı ve memleketin refahı noktasından hal ve mali bağımsızlığımız

için çok önem verdiğim için» diyerek dış borca dayanmayan bir mali siyasetin gerekliliğine ısrarla değiniyor.

Atatürk'ün bu konuşması, 1922 tarihini taşımaktadır...

Atatürk'ün başka konuşmalarında da zorunlu olarak alınacak dış yardımların «borçlarımızı artıracak mali bağımsızlığımızı tehlikeye atmayacak» biçimde olmasını istemektedir..

Şimdi denilebilir ki, «Atatürk'ün bu sözleri söylediği yıllardaki koşullarla bugünün ekonomik koşulları çok başka boyutlara ulaşmıştır, dolayısıyla bugünün ekonomik sorunlarını ve dış ilişkilerini, Atatürk'ün 1922 tarihli sözleriyle yargılamak yanlıştır...»

Eğer bu mantık geçerli ise dış borçlara dayanan ekonomi siyasetini «Atatürkçülük» olarak sunmak yanlış, yanlış olduğu kadar da ayıp olmaz mı?

Dış yardıma ve borç ertelemesine ilişkin siyasetlere Atatürk adı değil, bu siyaseti kim yürütüyorsa, onun adı verilmelidir.

Bunun adı «Kemalizm» değil, olsa olsa, «Özalizm» olur. Kemalizm dış borçlara karşıydı. Özalizm taraftar!...

UGUR MUMCU
8 Ekim 1980

Türkçe ezan

Gülşehir'den yazan bir Cumhuriyet okuru, şu fıkra'yı anlatıyor 'mektubunda:

«Ben Gülşehir (Nevşehir)'in Abuşığı köyündenim, bir de bizim komşu köyümüz var. Fakuşağı. Bu açıklamadan sonra, fıkra'yı yazarak mektubu bitirmek istiyorum: Fakuşağı köyünün bir zamanlar camisi yokmuş. Fakuşağlılar bayram namazını kılmak için bizim köye gelirlermiş. Bir bayram namazında imam, bayram namazının nasıl kılınacağını çok güzel anlatmış ve sormuş:

— Anladınız mı ey cemaat! Bir daha anlatayım mı?

Bizim köylünün biri atılmış:

— Hocam, içimizde Fakuşağlı var, bir daha anlat! demiş...»

İzmir'in Narlıdere'sinden yazan bir okur da, iki öneride bulunuyor:

Biri, Türk Dil Kurumu'nun saptayıp yayınladığı yeni sözcüklere «Cumhuriyet»-in bir köşesinde yer verilmesi. Öbür de, 19 Mayıs 1981

günü ülkenin tüm minarelerinden ezanın Türkçe okunması...

Gerçekte, ezanın Türkçe okuması için hiçbir yasal engel yok 1950'de, Celâl Bey'in Cumhurbaşkanı olarak onayladığı yasa, ezanın Arapça okunmasına konan yasağı kaldırdı. Doğrusu ya, din sömürsünün ilk elle tutulur, gözle görülür örneğini verdi. «Atatürk'ün yakın arkadaşı» olduğu vurgulanıp durulan Celâl Bey'in, din sömürsünün canlı bir örneği olan bu yasayı nasıl onaylayıp, bir günde yürürlüğe koyduğunu kimseler sormadı...

1950'de yapılan, Atatürk devrimlerini kökünden baltalama girişiminden başka şey değildi. Mustafa Kemal, Türk dilini çok sever. Onu öve öve bitiremez. Daha 1920 larda elyazıyla şunları yazmış:

«... Türk milletinin dili, Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de, Türk dili, Türk milleti için mukaddes

bir hazinedir. Çünkü Türk milleti, geçirdiği nihayetsiz badireler içinde ahlâkının, ananelerinin, hatıralarının, menfaatlarının, elhasıl bugün, kendi milliyetini yapan herşeyin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletin kalbidir zihnidir, (Prof. Dr. Afet İnan. Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün el yazıları, s. 352)

Mustafa Kemal ulusunun Tanrıya kendi diliyle seslenmesinden yanadır. Bu konuda da şunları yazar, elyazısıyla:

«... Bununla beraber, Allaha kendi millî lisanında değil, Allahın Arap kavmine gönderdiği arapça kitapla ibadet ve münacatta bulunacaktı. Arapça öğrenmedikçe, Allaha ne dediğini bilmeyecekti. Bu vaziyet karşısında Türk milleti bir çok asırlar, ne yaptığını, ne yapacağını bilmeksizin, adeta bir kelimesinin manasını bilmediği halde Kur'an'ı ezberlemekten beyni sulanmış hafızlara döndüler. Başlarına geçebilmiş olan haris serdarlar, Türk milletince, karışık, cahil hocalar ağziyle, ateş ve azap ile müthiş bir muamma halinde kalan, dini, hırs ve siyasetlerine alet itti haz ettiler...» (Aynı yapıt, sayfa 365-366)

Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi'nin aralık ayında çıkan sayısında, Asistan Dr. Seçil Akgün'ün «Türkçe Ezan» başlıklı ilginç bir araştırması var. Büyük bir çalışma ürünü olduğu anlaşılan yazının, çoğaltılıp halka duyurulmasını dilerim. Dr. Seçil Akgün, yazısının sonunda şöyle diyor:

«Bursa hadisesinden bir ay sonra, Diyanet İşleri Başkanlığı bir tamim hazırlayarak üç ayrı «Türkçe» şeklinde hazırlanan Salat'ın Türkçe okunması için bildiri göndermiştir:

«Diyanet İşleri 6.3.1933 tarihli tamimi:

Öz dilimizle her tarafta Türkçe Ezan okunduğu bir zamanda minarelerde Arapça Salat ve Selâm okumak ahenksiz düşeceği gibi hükümeti celilenin takip buyurduğu maksadı milliyeye de uygun gelmediğine binaen, İstanbul'daki erbabı ihtisasla bilmuhabere yukarıda yazılan 3 suret ile Türkçe Tekbir gönderilmiştir. Her hangisi arzu olunursa icabında alakadarların ondan okumaları tamamen beyan olunur.»

Bu tamimle Atatürk'ün ölümü arasında geçen sürede ezan, hutbe ve salatlar Türkçe okunmuştur. Yalnız bu işlem, hiçbir zaman kanunla saptanmadığından Atatürk'ün ölümünü izleyen yıllarda Türkçe okumalar kısıtlanmıştı. Yine de 26 Haziran 1941 tarih ve 4055 sayılı kanuna göre, Arapça okuyanların cezalandırılacağı öngörülmüştür. Ancak bu önlem bile «Arapça Dua»nın yeniden filizlenmesini önleyemedi. 1948 yılında kurulan Millet Partisi'nin parti programı, her ferdin istediği dine istediği dilde tapınabilmesi prensibini kapsıyordu. Hatta parti başkanı Hikmet Bayur Bey, devletin bu esasa karışmasını layiklik prensibine karşı bir eylem olarak niteliyordu.

Bu ara zaten oldukça tavsamış olan Türkçe Ezan hakkındaki kanun 1950 yılında, Türk Ceza Kanununun 526'ncı maddesinden kaldırıldı. (16 Haziran 1950 tarih ve 5685 sayılı kanun) ve böylece, Arapça ezana dönüşüm gerçekleşti.»

MUSTAFA EKMEKÇİ
17 Ocak 1981

Yine Türkçe ezan

«Ankara Notları»nda, Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yılında ezanın Türkçe okutulmasının, bu yıldönümüne uygun düşecek en anlamlı davranış olduğunu vurguluyorum. Bu yıldönümü için birçok şey yapılıyor. Diyelim, PTT, anı pulları çıkarıyor. Ancak, pullar eninde sonunda pul koleksiyoncularında kalır. Ezanın Atatürk döneminde olduğu gibi, Türkçe okunması öyle mi

Ezan, 1950 yılında Arapçaya döndürüldü. Türkçe okunduğu yılları, şimdiki gençler bilmezler. Biliyorum, bu konuda kamuoyunun hazırlanması gerekir. «Ankara Notları»nda, bir bakıma bunu yapmaya çalışıyorum.

Bir «Ankara Notları»nda «Türkçe Ezan» başlıklı yazısından sözettiğim, Asist. Dr. Seçil Akgün, yazısının başlarında şöyle diyor:

«Tapınma, her ne kadar kişisel bir işlemdir de, memleketimizde büyük bir çoğunluğun Müslüman olması nedeniyle, İslam dini gereği olan beş vakit namaza çağrı, yüksek sesle, cami hoparlörlerinden yapılmaktadır. Türkçemizin özbenliğine kavuşması için sürekli çabaların gösterildiği bu dönemde camilerden gelen ezan sesinin Türkçe olmayıp Arapça olması, dikkat çekici bir sorundur. Kaldı ki, toplumumuz bu çağrının Türkçe olarak yapıldığı

bir dönem de geçirmiştir. «Arapça» dilinin «din dili» olarak nitelenmesi ve dilde dindaşlara seslenilmesinin sakıncaları pek çoktur. En başta da insanın söylediğini ve duyduğunu anlamaması gelir. Türkiye’de bu yolda geçirilen aşamaları incelemek istersek, buna ezan kelimesinin tanımını yaparak başlayabiliriz:

«Ezan», «duyuru» demektir. Müslümanların beş vakit kılmakla yükümlü oldukları namaza çağrıdır. Müslümanlara namaz vaktini duyurmanın şekli bir karara bağlamak isteyen Hazreti Muhammed, çevresi ile görüşükten sonra, Abdullah bin Zeyd’in görüşünü uyguladı. Bu, çağrıyı, cami damından Müslümanlara yüksek sesle seslenerek yapmaktı. Ancak, ezan için belirli bir makam, o zaman da saptanamamıştı. Sadece yüksek sesle okunması kararlaştırılmıştı (İslam Ansiklopedisi, Mad: Ezan, cilt 4, s. 429)»

Dr. Seçil Akgün, bizde ezanı Türkçeleştirme çabalarının ilk olarak yeni Osmanlılardan Ali Suavi’de görüldüğünü belirttikten sonra, Kurtuluş Savaşı dönemine gelince, şöyle diyor:

«Kurtuluş Savaşı dönemine gelince, bu dönemde amaçlanan, Türklerin kendi toprakları üzerinde bağımsızlıklarını elde etmeleri ve özgürlüklerine kavuşmalarının yanısıra, sosyal yaşantılarında da çağdaş uygarlık seviyesine erişip her bakımdan Arap etkisinden arınıp «Türk» olmalarıydı. Zaferi izleyen devrimlerde, sosyal yaşantıya büyük ölçüde önem verildiği bilinmektedir. Çağdaş bir sosyal düzene kavuşabilmede büyük bir etken olan dil, son derece önemsenmektaydı. Türkçemizi Arap etkisinden kurtarmak, özleştirmek için çabalıyordu. Bu ara, dua dilinin de Türkçe olmasının gerekliliği üzerinde duruluyordu. Hatta 23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışında okunan duanın da Türkçe olmasına dikkat edildi. (Abaloğlu, Yunus Nadi: Türkiye Büyük Millet Meclisi, İst. 1955 s. 31)

Kurtuluş Savaşı sonrası, 3 mart 1922’de,

Büyük Millet Meclisi’nin üçüncü toplantı yılını açış konuşmasında Mustafa Kemal, sözü camilere getirdi. Cami kürsülerinin halkı aydınlatıcı ve yol gösterici yerler olmaları gerektiğini söyledi. Bu amacı yerine getirebilmek için herşeyden önce okunan duaları halk anlayabilmeliydi. Bu da ancak Türkçe ezan ve kâmetle gerçekleşebilirdi.

7 şubat 1923 tarihinde Mustafa Kemal, Balıkesir’de Paşa Camii minberinde bir konuşma yaptı. Aslında, bu konuşma, bir hutbe niteliğindeydi. Herkesin anlayacağı dille konuşup Türkçe ezanın gerekliliğini belirten Mustafa Kemal, daha önce İslam dinini ve peygamberi anlatmıştı. Camilerin «meşveret» yani dünya sorunlarını görüşmek için de olduğunu söylemişti. Bundan sonra, «hutbe»nin herkesin anlayacağı dille söz söylemek anlamına geldiğine değinmişti. Konularının da askeri, idari, mali, siyasi, sosyal konuları kapsamına alabileceğini açıklamıştı. «100, 200 hatta bin sene önceki hutbeleri okumak insanları gaflet içinde bırakmaktır» demiştir. Cami kürsülerinden söylenenlerin halkın anlayamayacağı dilde söylenmesinin, dinleyenleri, okuyanlara köle kıldığını belirtmiştir. (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, cilt 2, s. 96)

«1931 yılı Ramazanını izleyen gecelerin birinde, Atatürk Dolmabahçe’de arasında hafızların da bulunduğu konuklarının yanında Hafız Saadettin Kaynak’a bir Türkçe hutbe okuttu. (Ergin, Osman: Maarif Tarihi, cilt 5. s. 1632)».

«1932 yılı Ramazan Bayramı’nda camide Türkçe ezan okunmasına karar verildi. Atatürk, bu görevi yerine getirmek için yine Saadettin Kaynak’ı seçti.»

Atatürk’ün doğumunun yüzüncü yılını kutlarken, konunun üzerinde ne denli durulsa az..

MUSTAFA EKMEKÇİ
24 Ocak 1981

49 yıl önce

Konya’dan A.Y. 31 ocak 1981 günlü mektubunda şöyle demiş özetle:

«29.9.1980 tarihinde İkinci Ordu Sıkıyönetim Komutanlığına bir mektup yazmıştım. Sonradan bu işlerle ilgili Kurmayla tanıştım mektubu sordum...

Kur’anda 4 ayet bulmuştum:

1 — İbrahim süresi dördüncü ayet: «Onlara açıkça anlatsın diye göndermiş olduğumuz her bir peygamberi ancak kendi ulusunun dilince gönderdik...»

2 — Secde süresi 44’üncü ayet: «Kur’anı Arapçadan başka bir dille kılsaydık, derlerdi

ki: Onun ayetleri açık olsaydı; dil yabancı halk Arap...»

3 — Zuhuruf sûresi ikinci âyet «Aklınız er-sin diye biz onu Arapça meydana getirmişiz...»

4 — Duhan sûresi: «Öğüt alsınlar diye Kur'anı senin dilince kolaylattık...»

Kur'an Türkçe şiirleştirilebilir, namaz Türkçe kılınır ama istenirse... Saygılarımla...»

•

Cumhuriyet'in «50 yıl önce Cumhuriyet» köşesi, ilgiyle okunan, izlenen köşelerindendir. Bugüne göre 49 yıl önceki Cumhuriyet'iye, o-kurlar, 1982'de okuyabilecekler. Oysa, 1932 yılı, Türkçe ezanın minarelerden okunduğu yıl... İstanbul'da arşivde çalışan arkadaşlarımdan, o yıla ilgili gazetenin kolleksiyonundan örnek-ler istedim. Sağolsunlar, kiminin fotoğrafını, kiminin kopyasını gönderdiler. Okurken, he-yecanlandım...

İşte, bu gazetelerden birkaç örnek:

25 ocak 1932 günlü Cumhuriyet: «Halk Türkçe Kur'an dinlenmek istiyor - Türkçe Kur'an okunan camilere dün de büyük bir tehacüm oldu - Yarın ve cuma günü İstan-bul'un müteaddit camilerinde güzel sesli ha-fızlar Türkçe Kur'an okuyacak...»

Bu başlıkların altında, haber şöyle başlı-yor: «Hafız Yaşar bey tarafından geçen cu-ma günü. Yerebatan Camiinde Türkçe Kur'an okunması büyük bir alakâ uyandırmış ve di-ğer bazı camilerde muktedir hafızlarımız ta-rafından halka Türkçe Kur'an okunmaya baş-lanmıştır...»

Gazetenin o günkü sayısı, üç sütun üzeri-ne bu haberin ayrıntısı ile dolu...

26 ocak 1932 günlü Cumhuriyet: «Türkçe Kur'an okunması halkı vecde getirdi - Bir ih-tiyar kadın, «Allah Gazîye ömürler versin, bi-ze Kur'anın manasını öğretti.» Hanım şöyle di-yor:

— Aklımın erdiği günden beri namaz kı-lar dua ederim Fakat ne yaptığımı, neler söy-lediğimi ben kendim de bilmezdim...»

27 ocak 1932: «Dini inkılâp ve halkımız - Türkçe Kur'an okunan camiler dolup taşı-yor: Dün de birçok camilerde güzel sesli ha-fızlar Türkçe Kur'an okudular» Haberler bu başlıkla verilmiş Gazetenin yarı sayfasından çoğu buna ayrılmış.

31 ocak 1932: «İlk Türkçe ezan dün Fatih'te okundu. Ezan Fatih meydanını dolduran halk tarafından alaka ile dinlendi - Dün iki camide de Türkçe Kur'an okundu.»

Ezanla ilgili haber şöyle:

«Türkçe Kur'andan sonra dün Camiinde ikinci ezanı da ilk defa olarak Türkçe okun-muştur. Ezanın Türkçe okunacağını haber a-lan kesif bir kalabalık vaktinden evvel Fatih Meydanına toplanmış, Türkçe ezanı büyük bir alakâ ile dinlemiştir. Ezan Hafız Rıfat bey ta-rafından evvela Arapça, sonra da Türkçe o-kunmuştur...»

Haberde daha sonra, o zaman okunan Türkçe ezanın metni veriliyor.

2 şubat 1932: «Kadir gecesine hazırlık - A-yasofya Camisinde 25 maruf hafız Türkçe Kur'anla mukabele okuyacaktır - Ayasofya Camisine hoparlör yapılıyor.» Bu başlıkla ve-rilen haberlerin sonunda «İzmir'de Türkçe Kur'an» haberi veriliyor.

4 şubat 1932 günlü gazetenin manşeti: «Dün gece Ayasofya'da kırk bin kişi vardı - Türkçe okunan Kur'an ve alınan tekbirler hal-kı heyecanından ağlattı.»

6 şubat 1932: «Ankara'da Türkçe ezan okundu - Ankara, 5 (Telefonla) — Bugün öğ-le namazında Hacıbayrak Camisinde yapılan hatim duasında dua Türkçe olarak okunmuş-tur. Tacettin Mahallesindeki camide de hatim duası ve azan Türkçe okunmuştur.»

MUSTAFA EKMEKÇİ

4 Şubat 1981

Dün gibi

İzmir'in Karşıyaka'sından yazan emekli öğretmen İhsan İlbaş, şöyle diyor mektubunda:

«Son günlerde değindiğimiz Türkçe ezan konusu bana içinde yaşadığımız ve Türkçe e-zanın okunmasında yardımcı olduğum olayı anımsattı.

Aydın ilinin Dalama bucağına bağlı Ka-rahayıt köyünde mesleğe henüz başlamış bir öğretmendim. Okulda çalışırken bir gün, jan-darma geldi. Bucak Müdürünün köye geldiği-ni, köy odasında beni beklediğini söyledi. Bu-cak Müdrü bana üstü kırmızı, İçişleri Bakan-lığından gönderilen bir mektup verdi. Heye-

canla mektubu açtım ,buyruk şöyleydi:

(Türkiye'nin her yerinde ezan Türkçe okunacaktır. Köylerde öğretmenler, bulundukları yerdeki imam ve hatiplere en kısa zamanda Türkçe ezanı öğreteceklerdir. Türkçe ezanın metni aşağıdadır.. İmza, İçişleri Bakanı, Şükrü Kaya...)

Bu buyruk üzerine, köyde din görevlisi üç hccayı çağırttık. Bucak Müdürünün yanında Bakanın buyruğunu hocalara okudum. Çalışmaya başladık. Hocalar, ezanın metnini bir günde ezberlediler. İkinci günü, sabah ezanını Türkçe okudular. Ne hocalardan, ne halktan hiçbir tepki görülmedi. Türkçe ezan olmasına karşın, devrimci bir öğretmen olarak Atatürk'ün buyruğunu yerine getirmiş olmanın kıvancını hâlâ duymaktayım.

O güne dek, Arapça ezanın anlamını bilmeyen saf Müslümanlar —şimdikilerin de bilmediği gibi— Türkçe ezanın ne demek istediğini anlayarak ibadet hazırlıklarını yaptılar. Büyük Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrime karşı olan yobazlarla işbirliği yapan oy avcısı bazı politikacılar, ne yazık ki Türkçe ezanı da yozlaştırdılar.

Benim için unutulmaz değerli bir anı olan, size yazdığım olay, aynı zamanda bana, büyük Atatürk'ün döneminde öğretmenlik yapmış olmanın mutluluk ve heyecanını yeniden yaşattı. İlerici ve devrimci bir yazar olarak Türkçe ezan konusu üzerinde tekrar durmanızı rica eder, saygılarımı sunarım..»

Konunun üzerinde yine duracağımı, arkasını bırakmayacağımı yazmıştım. Bu konuda, yalnız kalmadığımı Günaydın'ın önceki günkü sayısını görünce anladım. Önceki gün, Günaydın üçüncü sayfasının yarısından çoğunu, «Türkçe ezan-a ayırmıştı. Günaydın'ın Ankara Bürosu Şefi, yazar Bekir Coşkun'u arayıp kutladım!

Kamuoyunu basın hazırlar, oluşturur. Bu geçmişte de böyle oldu. Bu konuda, yazarlardan kısa kısa alıntılar yapmak istiyorum. 22 ocak 1932 günlü Cumhuriyet'te Başyazar Yunus Nadi, şöyle bitirmiş «Hayatta tekamül: Dinde milliyet» başlıklı yazısını:

«Dinin milli mahiyeti üzerinde mübalağa ya düşmeye asla mahal olmaksızın onun içtimai faziletini daha şamil kılmak hesabına hiç olmazsa din kitaplarının ve ibadetlerin milli dilde olmasını istiyebiliriz. Buna herhangisi bir mani olmak şöyle dursun, bilakis insanlık şan ve şerefi namına bunun böyle olması lazım ve zaruridir bile. Tanrısına tapan insanın işine karışmıyacağız. Fakat bu cemiyetten bir fert olarak içtimai menfaatımız namına diyoruz ki, Türkler ibadetlerini kendi öz dillerinde yapsınlar, ve onların böyle yapmaları en doğrudur.»

7 şubat 1933 günlü, «Akşam» gazetesinde fıkra yazarı (Va-Nu) «Akşamdan Akşama» köşesinde, «.. Din lisanı Türkçe olursa, Kur'an'ın da, duanın da manasını anlayan bir «ilmiye» sınıfımız yetişir; halk arasında, İslamiyet daha kuvvetlenir...» diye yazmış..

Va-Nu, 24 ocak 1932 günlü Akşam'da da «Hak din ve hak dil» başlıklı fıkrasında, bir yerde şöyle demiş:

«.. Anladık: Hak din Müslümanlıktır. Fakat, hak dilin Arapça olduğuna dair bir nas mevcut mudur? Her mümin Kur'an diliyle ibadet Her mümin Allahın emirlerini anlamak ister..

Behemehal bir hak dili mevcut olması lazımsa bile, biz bunun Türkçe olmasını isteriz.

Hatta:

«Türkçe bilmez, Allahtan korkmaz.» diye bir eski söz de vardır.»

O zamanın yazarlarından Akşam Başyazarı Necmeddin Sadık (Sadak) 28 ocak 1932 günlü yazısında «Kendiliğinden olan büyük bir inkılâp» başlığını kullanmış.. «Evvelki gece Reisicumhur Hazretleri nezdinde bulunuyorduk. Gazi Hz. tarafından akşam yemeğine davet buyurulan meşhur hafızlardan bazılarının tilavet ettikleri Türkçe Kur'an'ı dinlemek fırsatına nail oldum...» diyor yazısında..

O günün ilerici yazarları, Mustafa Kemal'in devrimlerini yaparken en büyük yardımcıları, kamuoyu oluşturucularıydılar. Onları da saygıyla anmak istedim...

MUSTAFA EKMEKÇİ

9 Şubat 1981

Anılar arasında

Demokratların 1950'de iktidara geldiklerin, ilk çıkardıkları yasa Arapça ezan yasağının kaldırılması ile ilgili yasaydı. Bir günde çıktı.

O yılların Ankara Basın Savcısı Hasan Kemal Çiçekoğlu'yla tanıştım. O anlattı: Demokratlar, 1950 haziranında ezanı Arapçaya çevirdikleri gün, Nurullah Ataç, savcı Hasan

Kemal Çiçekoğlu'na telefon etmiş, şöyle demiş:

— Savcı bey, şimdi size okuyacağım dizeleri yarın yayımlasam, beni çağırır mısınız, çağırılmaz mısınız?

— Okuyun bakalım.. demiş, Savcı Hasan Kemal Çiçekoğlu.. Ataç okumuş şöyle:

«Bugün ezan haberci ses, / Yarın harfler öbür gün fes, / Ondan sonra çarşaf kafes, / Yaşa be Adnan Menderes!»

Hasan Kemal Çiçekoğlu, çok eski yıllarda gazetecilik de yapmış. «Vakit» gazetesi başyazarı Asım Us'un yeğeni, Asım Us ile Hakkı Tarık Us, yazılarıyla Atatürk'ün devrimlerini desteklemişler. Yanında olmuşlar. Hasan Kemal Çiçekoğlu'nun aktardığı olay, harf devriminin birkaç ay öncesinde 1928 ağustosunda, Mustafa Kemal ile Hakkı Tarık Us arasında geçen ilginç bir konuşma. Sayın Çiçekoğlu, Hakkı Tarık Us'tan dinlemiş. İzniyle, bugün okurlara aktarmak istiyorum..

Hakkı Tarık Üs, Mustafa Kemal'e harf devriminde ivedi davranmaması gerektiğini söyler:

— Paşam, sizin memlekete vücudunuz lazımdır. Bu kadar yorulmayın. Bu iş, 5-10 senede olmaz. Hiç olmazsa, iki senede yapalım! der. Mustafa Kemal'in yanıtı ise şöyledir:

— Tarık, bütün kuvvet, kudret ve imkan benim elimde.. Ben, memleketim ve milletim için iyi, müspet ve hayırlı gördüğüm her işi, en kısa bir zamanda yapmak kararındayım. Aksi takdirde, yarın tarih beni kusurlu bularak tenkit eder. Ben tarihe karşı sorumlu olmak istemiyorum. Onun için, önümüzdeki aylarda bu harf inkılabını derhal ve kesin olarak yerine getirmemiz lazımdır ve yerine getireceğim!

Mustafa Kemal, kafasına koyduğunu yapmış, yerine getirmiştir de..

Bir başka olayı da Diyanet İşleri Başkan-

lığında Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Sayın Hamdi Kasazoğlu'ndan dinledim. Onu da aktarayım: Keramettin (Kocaman) Paşa, Konya'da 1933-34'lerde geçmiş bir olayı anlatmış. Mustafa Kemal Cumhurbaşkanı olarak gittiği Konya'da Keramettin Paşa'yla konuşurken bir ara şöyle demiş:

— Paşa! Ben bir iş yaptım...

— Ne yaptın?

— Ben ezanı Türkçe okuttum!

Hamdi Kasaboğlu, Keramettin Paşa için, «Biraz sofumesrepti» diyor. Keramettin Paşa, Mustafa Kemal'in sözü üzerinde bir süre düşünmüş. Mustafa Kemal de, merakla bekliyor. Hatta, Keramettin Paşa'nın, «Olmaz! İyi yapmadın..» demesini bekliyor. Keramettin Paşa, uzun uzun düşündükten sonra, şu karşılığı vermiş:

— Paşa, hayatınla kaimdir!

Mustafa Kemal, bu sözden son derece sevinmiş..

— Hemen, iki şekerli kahve söyleyin de paşayla içelim demiş..

Keramettin Kocaman, anıyı Kasaboğlu'na anlatırken öyle demiş:

— Oturduk, Atatürk'le şekerli kahveyi içtik..

Keramettin Paşa'nın yanıtından anladığım, «Yaptığın iş, yaşamın boyunca ayakta kalır! biçimindeydi. Mustafa Kemal ise, yaşamı boyunca ayakta kalacak devrimlerinin, bir daha yıkılmayacağı, yıkılamayacağı inancındaydı. Sevinci de belki buradan gelmekteydi..

Atatürk devrimlerini yıkma çabaları, 1950 de çıkarılan ilk yasayla başlar. Arkası, sonra sükun eder gider. Latin harflerine karşı olanlar, bunu bir de dinle karıştıranlar, «Lâdini» biçiminde söylerlerdi.

MUSTAFA EKMEKÇİ

11 Şubat 1981

Mustafa Kemal'in gazeteciliği

Şinasi Nahit Berker, «gazeteci olunmaz, gazeteci doğulur.» der. Neden böyle der, bilmiyorum. Mustafa Kemal'in gazeteciliği ile ilgili «Ankara Notları»nın çatısını çatarken, düşündüm. Basın özgürlüğüne, içtenlikle önem veren kişinin bu uğraşa yakınlık duyması da gerekmez miydi?

Mustafa Kemal, 1911'de, Trablusgarp'a gi-

derken kimlik olarak «gazeteci» kimliği kullanmış. Takma adı da «Şerif», Gazeteci Şerif Bey... Hikmet Bayur, «Atatürk» adlı yapıtında, buna değinir. Başka kaynaklarda yok.

Neden gazeteci kimliği kullanmış, Derne'ye giderken? Örneğin «iş adamı», «tüccar», «öğretmen» dememiş de, gazeteci demiş. Uğraşa bir yakınlığı olmalı, değil mi düşündüyör insanı.

Belki nedeni, Trablusgarp'a savaş muhabiri kimliğiyle girmenin daha kolay olacağını düşün-düğündendir. Bilemiyorum.

1918'de arkadaşı Fethi Bey'le İstanbul'da «Minber» gazetesini çıkarırlar. «Minber» camilerde merdivenle çıkılan kürsüye denir. Mustafa Kemal, Minber'e başyazılar yazar. Gazetenin sahibi Fethi Bey'dir. Mustafa Kemal ortağı. Mustafa Kemal Paşa, asker olduğu için adıyla yazmaz yazılarını.

Şevket Süreyya Aydemir, «Tek Adam» adlı yapıtının birinci cildinde 342-343'üncü sayfalarda, şu bilgiyi verir:

«... Daha sonra Fethi Bey'in «Minber» isimli bir gazete çıkardığı da görülür.. Mustafa Kemal, bu gazete ile ortak olduğunu, hayatında ilk ve son gazeteciliğinin bu olduğunu ve bunun da muvaffakiyetsizlikle sona erdiğini söyler. Fakat gazeteyi de yürütmek mümkün olmaz...»

Minber'in sayıları, İstanbul'da «İnkılap Kütüphanesi»nde var. Buradaki başyazılardan hangisini Mustafa Kemal'in yazdığı, onun yazış biçiminden (üslubundan) anlaşılabilir.

Birinci Dünya Savaşı sonunda İngiliz gemileri İstanbul'a gelip demirlemiştir. Mustafa Kemal ertesi günü bir basın toplantısı düzenler, bu onun ilk basın toplantısı. Haber olarak, hemen hemen bütün gazetelerde çıkar, Mustafa Kemal'in söyledikleri. Ertesi günü, Minber'de çıkan başyazı ilginçtir.

Minber'deki başyazı imzasızdır. Ord. Prof. Enver Ziya Karal, bu başyazıya, «Unutulmuş Belgeler» adlı yazısında değinir...

Mustafa Kemal Paşa'nın gazeteciliğine örnekler, sonra daha belirginleşecektir. Erzurum Kongresi sırasında, Erzurum'da çıkan «Albayrak» gazetesinde, onun yazısını andırır imzasız yazılar, yazının kim tarafından yazıldığının araştırılması için meraklılarını bekletmektedir. «Albayrak» 1913'te Süleyman Necati Bey'in kurduğu bir gazete.

Mustafa Kemal Sivas'ta 14 eylül 1919'da «İrade-i illiye» gazetesini kurar. «İrade-i Milliye'deki imzasız başyazılar da, yazıların kimin

tarafından yazıldığının araştırılmasının zorunluluğuna götürüyor insanı.

Sivas'tan Ankara'ya gelince İrade-i Milliye'yi de Ankara'ya taşımak ister. Ancak, İrade-i Milliye'nin sahibi, Mustafa Kemal'den, gazetenin Sivas'ta kalmasını, yayını orada sürdürmesini rica eder. Bunun üzerine, Mustafa Kemal, Ankara'da «Hakimiyet-i Milliye»-yi kurar. Gazetenin sahibi, arkadaşı Recep Zühtü görünmektedir, ama, Mustafa Kemal gazeteden «benim gazetem» diye söz eder. Hakimiyet-i Milliye'nin çıktığı günkü başyazıyı onun yazdığı söylenir. Naşit Hakkı Uluğ, «Hemşerim Atatürk» adlı yapıtında, Hakimiyet-i Milliye'nin başyazısının Mustafa Kemal'in olduğunu vurgular.

Ankara'da «Yenigün», İstanbul'da «Cumhuriyet»-in de, Atatürk'ün arkadaşı Yunus Nadi'ye kurdurduğu biliniyor. Mustafa Kemal'in Cumhuriyet'te çıkmış başyazıları da var. Bunlardan birini, A. Dilaçar, Atatürk'ün bulduğu matematik terimleri ile ilgili yapıtında anlatır. Bir matematik kitabı çıkmış, bu kitapta yazar, dikdörtgen pirizmayı anlatırken, bunu «bisküvi kutusu»na benzeterek anlatır. Mustafa Kemal Kitaba değindiği başyazısında, «Yahu, bisküviyi köylü ne bilir? Kaç kişi bisküvi yemiştir ki, yazar bunu örnek veriyor?» biçiminde eleştirir..

Geçenlerde yıldönümünü kutladığımız a.a.'yı eliyle kurdu. İlk haftalar, ajansın bültenlerini, bir haber şefi gibi, titizlikle denetler. Onlara yol gösterir.

Hatay sorunu sırasında, «Vakit» gazetesinde, Atatürk'ün altı başyazısı yayınlanır. Gazetenin başyazarı Asım Us, sonra bu yazıları kendisine Atatürk'ün yazdığını açıkladı. Bunlar, Asım Us'un imzasıyla yayınlanmıştı.

Atatürk'ün yakın çevresi, gazeteciler — yazarlarla doluydu. Daha Mustafa Kemal adı pek duyulmamışken, Çanakkale savaşları sırasında, Ruşen Eşref (Ünaydın) «Yeni Mecmua»da, «Anafartalar Kahramanı ile Mülakat»ı yayınladı.

MUSTAFA EKMEKÇİ

13 Nisan 1981

Sofra

«Mustafa Kemal'in Gazeteciliği»nden sonra, O'nun «Sofra»sını yazmayı düşünüyordum. Onun sofrası, aydınların, gazetecilerin, yazarların, sanatçıların nabzını elinde tuttuğu yer. Onun için bir alan. Sofrada, karşıda kara tah-tada sınav var. Çok kişi o kara tahtada

sınav verdi. Kara tahtayı görüp, sınav verenler arasında, halen yaşayanlar var. Onları bulup konuşmalı yüzüncü yılda. Kara tahta, şu anda Türk Tarih Kurumu'nda.

Türkiye'deki ilgisizliğe karşılık, yabancılar ilgilendiler Atatürk'ün sofrasıyla. Amerika'da Columbia Üniversitesinde, bir profesör,

Mustafa Kemal'in sofrasını incelemesi için bir asistanını görevlendirdi. Asistan, Ankara'da bilgi toplayıp döndü..

Falih Rifkî Atay'ın «Çankaya»sında, Atatürk'ün sofrasından anılar vardır.

3 kasım 1939 günlü «Belleten»in 285'inci sayfasında, «Eskişehir Saylavı ve T.T.K. Üyesi» Prof. Yusuf Ziya Özer, yazısının bir yerinde sofraya ile ilgili, şöyle der:

«... O'nun hareket ve heyecan dolu hayatının tek zevki akşam sofrası idi. Akşam sofrasında hoşlandığı veya iltifat etmek istediği beş - on arkadaşı etrafına toplamak, onlarla konuşmak, hasbıhal etmek ve böylece tatlı bir gece geçirmek, biricik eğlencesi idi. Onlarla geçmiş şeylerden bahseder, vak'alar nakleyler, sırasını getirerek hoş hikâyeler söyler, maceralar anlatır, tatlı tatlı konuşurdu. Bu onun için bir zevk idi. Bazen sofrada bulunanların liyakat derecesini ölçmek ister. Her birine bir mevzu verir, o mevzu üzerine söz söyletir, nutuk irat ettirir, böylece onları hissettirmeden imtihandan geçirir, değerlerini tayin ederdi. Bu sofraya gecelerinden birinde bir hasbıhal esnasında vecde gelerek: «Benim gözümde hiç bir şey yoktur, ben yalnız liyakat aşkıyım» demişti...

Yine gece sofralarından birinde totaliter devlet şeflerinden birinin parlemenla (parlamento ile) münasebetinden bahsediliyordu. Bahsin sonunda biraz düşündükten sonra: «Ben ne yaptım, onlar ne yaptılar?» dedi ve sustu. Başka bir mütalaa dermeyeran etmedi...»

Yine «Belleten»de, 185'inci sayfada o zamanki Türk Tarih Kurumu Genel Sekreteri olan Prof. Muzaffer Göker, Atatürk'ün sofralarına değinir. Ondan da bir bölümü dilini özleştirmeden olduğu gibi aktarmak istiyorum:

«... Halkın sözden ziyade esere inandığına kanidi. Küçük bir misal: Dört sene evvel Atatürk, İstanbul'da ciddi bir rahatsızlık geçirdi, pinomiden korkuluyordu. Hastalığı iyiliğe yüzçevirdiği günlerde uzun bir zamandan beri sokağa çıkmadığını görenlerin duyduğu endişeyi yatıştırmak, dedikoduya son vermek için sıhhi vaziyetleri hakkında matbuata bir tebliğ verilmesi muvafık olacağını söylediler. Cevapları şu oldu: Bu yolda bir tebliğ sizin arzu ettiğiniz maksadı temin edemez; hatta birçokları bizim ağır hasta olduğumuzu zanneder, iki gün daha bekleyin. Otomobille bir gezinti yaparız, herkes bizi görür: en iyi tebliğ budur.

İki üç gün sonra da Park Otel'e kadar kısa bir gezinti yaptılar, matbuatta resimler ile bundan bahsedildi. Ayrıca bir muamele ifasına hacet kalmadı. Bu havadisi okuyan veya duyanların içi rahat etti. Dedikodu bitti...»

Mustafa Kemal'in sofrasının içki sofrası olduğunu sananlar yanılırlar. İçki sofrasında kara tahta mı olur? Sofra, bir söyleşi ve bilimsel çalışmaların sürdüğü yerdir. İçki de içilir, içilmez mi? Ama o, çalışmasına bunu dünyada karıştırmaz. 20 kasım 1916 günü Bitlis'te anılarına şunları yazar:

«... Hacı Musa Bey'in biraderi Nuh Bey kendi tayını getirdi. Hediye etmek istedi, kabul etmedim.

Süvari Yüzbaşı Selim Sabit Bey Siirt'ten geldi. Refet Paşa kendisini İstanbul'a götürerek diye sürüklemiş. Akşam yemekte Fırka Kumandanı Fuat (Bulca) Bey de bulundu.

Sihhatin muhafazası için, bilhassa dimağın revnakı (parlaklığı) için alkol almamalı..» (Şükrü Tezer, «Atatürk'ün Hatıra Defteri» Sayfa: 73 - 74)

İnönü'nün ölüm yıldönümünde geçen yıl anılarını anlatan, İnönü'nün doktoru Prof. Dr. Zafer Paykoç, yazısının bir yerinde şöyle der:

«... En güç bırakabildiği şeyin sigara olduğunu sık sık yinelirdi. Bir gün aramızda bu nedenle sert bir konuşma oldu. Bir aralık sigaraya yeniden başladığını ve günde 2 - 4 tane içtiğini öğrendim. Sigaranın zararı hakkında tekrar uyardım, rica ettim. Belki de suçüstü yakalanmanın etkisiyle kızar gibi göründü, «Canım sigaraya karışmaya hakkın yok. İşte birkaç tane içiyorum. Bana eziyet etmeyiniz» dedi.

«Bir an şaşırđım. Kendisinden böyle bir karşılık beklemiyordum. Cesaretimi toplayarak «Sigara size çok zararlıdır paşam, fakat can sizin, nasıl isterseniz öyle yapınız. Ama lütfen kendinize başka bir doktor bulmalısınız» dedim. Herhalde bu karşılığı da o beklemiyordu. Israr etmedi, sigarasını söndürdü.» «Peki içmem, aslında sert doktoru dinlemekten başka ne yapabilirim» dedi ve Atatürk'le ilgili şu hikâyeyi anlattı:

Ölümünden bir yıl kadar önce Atatürk, hastalığı hakkında Paşa'ya içini dökmüş. Çok üzüntülüymüş. Hastalığının içki nedeniyle gelişen bir karaciğer rahatsızlığı olduğunu öğrendiğini ve akıbetini bildiğini söylemiş ve eklemiş: «Beni en çok üzen şey, bugüne kadar doktorlarımdan hiçbirinin gerçek durumumu anlatıp, içkiyi mutlaka bırakmam gerektiğini söylememiş olmasıdır. Yoksa hiç tereddüt etmeden bırakırdım...»

Paşa, bu hikâyeyle, hem gönlümü almış oluyor, hem de davranışımı anlayışla karşılıyordu...» (Milliyet, 28 aralık 1980)

MUSTAFA EKMEKÇİ

20 Nisan 1981

Dersimiz bağımsızlık

Mustafa Kemal, annesi öldüğü zaman, İzmir'e mezarına gitti. Annesinin mezarından ayrılınca, ünlü söylevini söyledi.

Mezardan ayrıldığında, çevresindeki bazı kişiler:

— Paşam, buraya muhteşem (görkemli) bir abide (anıt) dikelim.. diye öneride bulundular.

— Hayır.. dedi. Mustafa Kemal Paşa, şu karşındaki «Yamanlar» dağından bir kaya koparacaksınız. o kayayı mezarına dikeceksiniz.

Mustafa Kemal, bunu söylerken Tevfik Fikret'in «Ben Tabiatla Bir Kayayım» şiirinden mi esinlenmişti?

Sütunlarında, Atatürk'e karşı yazılar çıkmış bir gazete, Atatürk'ün annesini «Yüzyılın Annesi» seçmeseydi, yukarıdaki olayı anımsatmayacaktım. Bu konuda, hava - cıva biçemiyle (uslubuyla) «Gazeteniz Tercüman'ın Türk milletinin şükran duygularını dile getiren bu seçimi, diğer bir değerli refikimizin takip etmiş olması da bize ayrıca mutluluk verdi» deniyor. Nelerin sömürülmek istendiği satır aralarında belli oluyor...

Ozanlar, yazın adamları içten insanlardır. Ozan Ali Yüce, İzmir'de «Sanatçılar Derneği»nin düzenlediği şiir yarışmasında «Dersimiz Bağımsızlık» şiiriyle ödül aldı. Şiir şöyle:

«Benim ışığım / Halk ışığı efendiler / Sevginin büyük ışığı / İçinize akmamışsa eğer / Yıkanmamışsa yürekleriniz / Mutluluğun kapıları / Kapanmamışsa halkın yüzüne / Karşıma nasıl çıkarsınız / Ne yüzle bakarsınız yüzüme.

Bir sabah / Hiç ummadığınız bir sabah / Kucağında binlerce güneş / Kapınızı vuracağım / Tarihin kulakları çınlayacak.

Benim yolum / bilim yolu efendiler / Evrimlerin devrimlerin yolu / Ayaklarınız alışmamışsa eğer / Uygarlığın kapıları / Kapanmamışsa yüzünüze / Nasıl varacaksınız nasıl / Benim gösterdiğim yere.

Bir sabah / Hiç ummadığınız bir sabah / Kucağında binlerce güneş / kapınızı vuracağım / Duran saatlerin ibresi / Dönmeye başlayacak.

Benim halkım / Barışın özgürlüğün anası / Tohumla süt kardeş / Toprakla yaşıt sevdası / Sopasıyla ordular kovalamış / Cepheleer yarmış kağınsıyla / Büyüdükçe güzelleşmiş kavgası / Destan olmuş efendiler.

Bir sabah / Hiç ummadığınız bir sabah / Kucağında binlerce güneş / Kapınızı vuracağım / Üreten yaratan halkın yüzü / gül meye başlayacak.

Ben ulusumun halkımın oğlu / Mustafa Kemal Atatürk / Savaşta asker barışta öğretmen / Okulumuz halk okulu / Dersimiz bağımsızlık efendiler / En güzel dersimizdir bağımsızlık / Anladık mı efendiler.»

Yarın 19 Mayıs. Ozan, Hasan Hüseyin, «Yaşlanmayan Ananın Yaşlanmayan Mektubu» şiirini 1970'lerde yazdı. «Mustafa Kemal'i sevenlere» adadığı şiirinin bir bölümünde şöyle diyordu Hasan Hüseyin:

«Sen hep Samsun'a mı çıkarsın ay oğul ay Kemal'im / Hele bir de buralara / Çık hele bir / Çık hele bir / Kemal'im!

Yol uzak / Hane viran / Dersen eğer Kemal'im! / Dilediğin yere çık / Çık hele bir / Çık hele bir / Kemal'im!

Gör ki ne haldedir «Ey Türk Gençliği»n / Gör ki ne haldedir Bursa'da dediklerin / Gör ki ne haldedir «Bu yurdun efendisi» / Sen hep Samsun'a mı çıkarsın ay oğul ay Kemal'im / Hele bir de oralara / Çık hele bir / Çık hele bir / Kemal'im!

Karadeniz derler bir kara derya / Abanmış üstüne Kozlu'da çocukların / Kömür müdür yürek midir ocaklardaki / Ağıt mıdır figan mıdır bacalardaki / Zonguldak Zonguldak vurur yüreğim / Zonguldak dertlerim günde beş öğün / Katarları al bayraklı cenazelerim / Kimi ağlar ekmek ekmek ne bilem / Kimi ağlar okul okul ne bilsin / Ne bilsin grizuyu grevi sendikayı Kemal'im / Hele bir de kömürlere / Çık hele bir / Çık hele bir / Kemal'im!

MUSTAFA EKMEKÇİ
18 Mayıs 1981

Cumhuriyet'i kutlarken

Atatürk, Çankaya akşamlarından birinde bazı yakınlarına, «Yarın cumhuriyeti ilân edeceğiz.» dediği zaman, bazı silah arkadaşlarının buna karşı koyacaklarını biliyordu. O silah arkadaşları ki, Ulusal Kurtuluş Savaşını biliyordu. O silah arkadaşları ki, Ulusal Kurtuluş Savaşını birlikte vermişlerdi, şimdi cumhuriyeti kurmada ayrılıyorlardı.

«Devrim kendi çocuklarından bazılarını yer.» derler, doğrudur. Devrimi birlikte yapmışlardı ama, şimdi cumhuriyeti kurarken ayrılıyorlardı.

Ne demekti cumhuriyet? Uzun yüzyıllar sürmüş bir saltanat yönetimi yıkılacak, yerine yeni bir düzen konacaktı. Onun için değil midir ki arkadaşlarından birisi, «Padişahın ekmeğiyle yetiştim, kursağımda onun ekmeği var.» diyordu. Onun kursağında padişah ekmeği bulunabilirdi ama, yetişecek genç kuşaklar cumhuriyet ekmeği ile doyacaklardı.

720 yıllık bir imparatorluk alışkanlığını bir yana itip cumhuriyeti gerçekleştirmek bugünkü anarşik olaylar dediğimizden daha zordu. Değeri bilinmelidir.

Meşrutiyetçiler olsun, Cumhuriyetçiler olsun kulakları Anayasa özlemi ile dolu olarak yetişmişlerdir. Ellerine ne zaman bir fırsat geçse anayasa istemişlerdir. Onun içindir ki Atatürk'ün ilk işi 1924 Anayasasını gerçekleştirmek olmuştur. Biraz Fransız devrimi koşullarını anımsatsa bile, anayasa baş koşul olmuştur. Cumhuriyet bir parti üzerine, Cumhuriyet Halk Fırkasına dayanıyordu. Cumhuriyet'ten sonra bir de demokrasi denemesine geçilmek istendi. Söylerler ki, Atatürk, bir gün yakın arkadaşlarından birine sorar:

«Biz gençliğimizde devlet yönetiminden yakını, padişahın devleti yönetemediğinden söz ederdik. Şimdi cumhuriyeti kurduk, devlet işleri tıkrır yürüyor sanıyoruz. Acaba, bizim de muhaliflerimiz var mıdır?»

Kimisi vardır, der kimisi yoktur der.

«Öyleyse bana Paris Büyükelçimiz Fethi (Okyar) beyi çağırın, bir telgraf çekin ona!..»

Atatürk, demokrasiye geçmek istemiştir. Demokrasi onu aşağıdan zorlamamış, cumhuriyet gibi onu da yukardan getirmiştir.

Cumhuriyet 1923'de kurulmuş, 7 yıl sonra 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ile demokrasiyle geçilmiştir. Paris'ten Yalova'ya çağırılan Fethi Bey, ilkin partiyi kurmak niyetlisi olmamıştır. Çünkü daha önce bir deneme vardır: Terakkiperver Fırka denemesi, Fethi Beyin sakınması üzerine Atatürk'ün kendisine yazılı bir belge verdiği söylenir. Halkın bilgisi ve özlemi dışında gerçekleştirilmek

istenen Serbest Cumhuriyet Fırkası, ilkin 1930 yılı gazetelerinde şöyle görünür:

«Paris Büyükelçimiz Fethi Beyefendi şimdiki görevinden çekilerek iç politikaya dönmek niyetindedir. Adı geçen iç politikayı kendi kuracağı bir parti ile bağımsız yürütecektir.»

Serbest Fırka bir seçim dayanabilmiş, sonra kapatılmıştır. Çünkü cumhuriyete ve demokrasiye ısınamamış politikacıların ortaya çıkmaları bu sonucu doğurmuştur. Demokrasi de, cumhuriyet de zor zenaattır, kullanmasını bilmeyenler yararlanamazlar. İlerde göreceğiz.

Böylece 1945 yılına gelinir. İkinci Dünya Savaşı sonrası, 1945 yılında, İsmet Paşa da demokrasiye denemek ister. Ben kimsenin şimdilerde öğrenmesine inanmam, İsmet Paşa Cemiyetler Kanunu'nu değiştirmesi idi, kimseler parti kurup demokrasiyi getiremezlerdi. Nitekim İsmet Paşa, yeni parti kurulmasını Rauf Orbay'a en önce önerdiği zaman, Rauf Bey kaçınmıştır. Anılarında, «Başımı bir daha belaya sokamazdım.» der. Bayar, kabul etmiştir, çünkü Paşa'dan «icazet» almıştır. Ama sonra Paşa'ya kazık atmıştır, o başka. On yıla varmamış, demokrasiye eline yüzüne bulaştırarak soluğu Yassıada'da almıştır, o da başka.

Ha, demokrasi de zor zenaattır.

1985'de cumhuriyet de, demokrasi de İslamköylü Demirel'in eline düşmüştür. Ne olmuştur? İki seçim dayanmış, 1971'de bir darbeyle askerler demokrasiyi elinden almışlardır. Bir şey söyleyeyim, bizim ülkede, demokrasi, demokrasiye düşkün güçlü kişiler yüzünden yeteneksiz kişiler eline düşer. İsmet Paşa'nın da, Ecevit'in de demokrasi düşkünlükleridir ki, ortaya Bayar — Menderes, Demirel — Erbakan — Türkeş tiplerini çıkarmıştır. Demokrasiyi yozlaştırmak için daha kimler çıkacaktır, bilemem.

Padişahlıktan cumhuriyete geçerken yenileşme yanlısı idik. Atatürk, hem bir devrimci, hem de bir yenileşme yanlısı idi. Cumhuriyete bunun için geçmişti. Atatürk'e cumhuriyet de yetmemiş, ilk fırsatta demokrasiye geçmek istemişti. Ömrü yetseydi, hem sosyal, hem ekonomik demokrasiye de geçebilirdi. Böyle geniş bir bakış açısı olduğunu biliyorum. Ama bugün görüyoruz ki, cumhuriyetten de, demokrasiden de yararlanarak Atatürk'ün kurduğu başkentte 1500'ü aşkın Anadolu'nun balını kaymağını halktan çokça yiyen adamlarını toplayarak, onların gözlerine baka baka: «Memleket yenileşme, ıslahat ve reformadan zarar görmüştü. Biz yenileşmeye falan taraf değiliz.» diyebiliyor. Ondan sonra da sıkıştı mı cumhuriyeti, demokrasiyi kendilerinin koruduğunu

söylüyor. Böylelerine, «Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu!...» denir.

Cumhuriyetin yarım yüzyılı, demokrasinin çeyrek yüzyılı aştığı bir dönemde cumhuriyet de, demokrasi de kimlerin elindedir halkımız görmektedir.

Eskiden Türkiye'yi yönetenler halktan ile-riydiler, cumhuriyeti ve demokrasiyi getirebiliyorlardı. Bugün Türkiye'yi yönetmek iddiasında olanlar halktan geride oldukları için, cumhuriyeti de, demokrasiyi de ellerine, yüzlerine buluşturuyorlar. Halkın gerisinde kalan yöneticiler ortaya çıkmasaydı, kurulan cumhuriyet ve kotarılan demokrasi çok aşamalardan aşardı. Eğer cumhuriyeti ve demokrasiyi rayına oturtabilseydik, ülkemiz yoremizdeki ülkeler gibi sosyalizm aşamasına da ulaşır. Cumhuriyetçi ve demokrat kılığına bürünerek halkımızı ilerlemeden alıkoyanlar bu düşüncelerini açık açık söylerlerken, halkımızın sosyalizm aşamasına ulaşmasını isteyenler düşünce yasaklaması altında inim inim

inlemektedirler. Faşizm ise düşünce çevreleri üzerinde silahlı baskısını en acı biçimde sürdürmektedir.

Atatürk'ün kurduğu cumhuriyet üzerine emperyalist güçler ambargo koymuşlardır. Borç almaktan, silah yapımına, üretilen malların satımından, fabrika kurmaya değin her işimize emperyalist güçler burunlarını sokmuşlardır. Onlardan izin almadan hiç bir şeyi yapamıyruz. Bu mudur Atatürk'ün istediği cumhuriyet, bu mudur Atatürk'ün dilediği demokrasi? Elbette değildir. Atatürk'ten bize kalan cumhuriyet ve demokrasi ancak gerçek sahiplerinin eline geçtiğinde her şey düzelecektir. Yoksa cumhuriyet de, demokrasi de bunu kendi çıkarları için sömürenlerin elinde yozlaşp gidecektir.

Cumhuriyeti kutlarken bunları düşünüyöruz. Acı ama, nidelim ki toplumumuzun her gün yaşamakta olduğu bir gerçek.

MEHMED KEMAL
24 Ekim 1978

Atatürk ve Savarona

Satışa çıkarıldığında Savarona'nın alıcıları arasında Hitler de varmış. Atatürk için alınacağını, sıraya girenlerin başında geldiğimizi duyunca:

«İstemiyorum, vazgeçin!...» demiş.

Bunları nereden çıkarıyorsun? diye soranlar çıkar. Hemen söyleyeyim, Fali Rıfki'nin Çankaya'sında okumuştum bir zamanlar, belleğimde kalmış.

Savarona'yı Amerikalı bir milyoner kadın kendi için yaptırmıştı. Ancak Amerikan yasalarına göre, Amerika'ya girmesi yasaklanınca elde kalmış satışa çıkarılmıştı.

Satışta bizimkilerin üstünde kaldığı, ucuzda da kapatıldığı söylenir. Ucuz ne demektir, pahalı ne demektir, orası da biraz tartışmalıdır. Alacak paran varsa ucuzdur, yoksa pahalıdan da pahalıdır. Ama bilenler, Savarona için «Ne versen eder» derler.

Ben, Savarona'yı bundan birkaç yıl önce şöyle uzaktan, bir kez gördüm. Vapurla İstanbul'dan Çanakkale'ye gidiyordum. Vapurda Muzaffer Buyrukçu'ya, Arap Talat'a, bir de Buyrukçu'nun bir hanım arkadaşına rastladım. Buyrukçu'nun hanım arkadaşı tedirgindi, kuşkuluydu. Üstümüzden bir uçak geçse:

«Bize çarpar mı?» diye soruyordu.

Deniz çalkalansa:

«Vapur batar mı?» diyordu.

Tam Çanakkale Boğazına girdik. En dar yerindeyiz. Bir burunu kıvrılırken karşımıza kocaman bir gemi çıktı. Öyle sıyrtarak geliyor ki, bize çarptı, çarpacak, Arap Talat:

«Aman bu çarpar!...» dedi.

«Ne oluyoruz?» demeye kalmadı, güverte de öğrenciler el sallıyorlardı. Yatı tanıyanlar:

«Savarona!... Savarona!... dediler.

Ben de öğrendim ki, bu geçen yat Savarona'dır. Daha alıcı gözle bakmaya başladım. Yattan anlamam ama, ince, uzun, alımlı, çalmlı bir görünümü vardı.

Deniz Harp Okulu öğrencileri her yıl seiere çıkarlarmış. Akdeniz kıyılarında dolaşırlarmış. İşte şimdi çıktıkları bu seferden okullarına dönüyorlarmış. Güvertede gürültülü, şamatalı bakışları, el sallamaları, bizi sıyrtarak geçmeleri bundanmış.

«Bu Atatürk'ün yatıdır.»

«Duydum.»

«Atatürk öldükten sonra okul gemisi yapılar.»

«Onu da duydum.»

«Gençler eğitim görüyorlar.»

«Evet.»

«İçini bilir misiniz?»

«Hayır, bilmem. Zaten ilk kez görüyorum.»
Baktım, susma nedir bilmiyor anlatacak dinliyorum. Sigarasını yakıp anlattı:

«İç dışından daha görkemlidir. Her yanı en seçkin ağaçlarla kaplıdır; maun, gül, kiraz, daha bilmem neler... Bir kitaplığı vardır hangi kitabı arasan bulursun. Yasemin kaplamalı bir piyano vardır. Piyanonun kapağını kaldırdın mı, bütün salon yasemin kokar. Bir Çin işi paravana vardır ki, gözleri kamaştırır. Tuvaleti banyosu özel yapılmıştır. Ne diyeyim, içi bir saray gibi döşenmiştir.»

«Saraydan alınan bazı eşyalar konmuştur belki!»

«Bilmiyorum, belki konmuştur.»

«Gördüm, diyorsunuz.»

«Gördüm ama, eşyalar saraydan mı gelmiştir, kendi eşyaları mıdır, bilemem.»

«Evet.»

Atatürk, hastalığı iyice belli olmaya başladığında doktorlar deniz havası öneriyorlar. Elde, o zamanlar Atatürk'ün denizde dolaşabileceği bir Ertuğrul yatı vardır. Zaman zaman Ertuğrul yatına biniyor ama, Marmara'nın dışına açılmıyor. Bir kez, İstanbul Boğazından Ertuğrul yatıyla Karadeniz'e çıkıyor. Denizin kabarcığı tutunca da az daha batıyordu. Kışın Boğaz'ı zor tutuyorlar.

Ne zaman Atatürk, deniz havası almak istese, programda Karadeniz'e açılmak varsa, Denizyollarından bir gemiyi alkoymak gerekiyor. Böyle olunca Atatürk için bir yat alınması düşünülüyor. Tam bu sırada da Amerikalı milyoner kadının yatı satışa çıkarılmış oluyor.

Atatürk'e planlarını gösteriyorlar, pek beğeniyor.

«Pahalı değilse alın!..» diyor.

Yatın alınması için girişimde bulunuyor-

lar ama, alım gecikiyor. Atatürk de iyice yatağa düşüyor. O günleri yaşayanlar bilirler, Atatürk bu yata dilediğince öyle çok binememiştir. Falih Rıfkı Atay anlatır:

«Ne yazık ki, yat geldiğinde Atatürk ölüm hastası idi. Pek sevdiği bu yatta çok zamanını yatakta geçirdi.»

Savarona'da kabul ettiği yakınlarına bir gün şöyle bir söz söyler:

«Bir çocuk oyuncağını bekler gibi bu yatı beklemiştim. Mezarım mı olacak bu tekne benim?»

Atatürk, kendisi için alınan yatın tadını, esefle söyleyelim ki, dilediğince çıkaramamıştır. Ölümcül hastalık yatın geldiğinde büyük adamın yakasına iyice yapışmıştı. Yatağında, kamara penceresinden şöyle kurtardığı kıyıları baksa da sağlıklı bir adamın keyfi yoktu. Uzun süre kalmıştır ama, hep yatakta. Nitekim, Dolmabahçe'deki ölüm yatağına, kamardaki yatağından bir koltuğa oturtularak götürülmüştür.

Savarona'nın geçenlerde yandığını işittiğim zaman içim cız etti. Kaza mıdır, kasıt mıdır, yargı organları kovuşturmayı sürdürdüklerine göre sonunda anlayacağız. Ne anlarsak anlayalım bir tarih suların derinliğine «ihmalden» gömülmüştür. Bir tarihi, saygısızlığın en acımasızını göğsüne bir madalya gibi takanlar suların karanlığına gömerlerse, onlara ne deniz azdır.

Ülkeyi yaşanmaz bir cehenneme çeviren yönetici kılıklı kişiler ülkenin canlılarına acımazken tarihine mi açılır? Bir ülke sadece sokakta batmaz, tarihinin bir yangın alevi ile sulara gömülmesiyle de batar.

Durmadan kurtarıcı arıyoruz, batışı gören kaç kişi var, ben size bu ülkeyi batıranları soruyorum.

MEHMED KEMAL

10 Kasım 1979

Bize yeni bir Atatürk gerek

Mahalle bakkalı Mehmet Efendi, bir türlü önü alınamayan şiddet olayları ile yine bir türlü engellenemeyen fiyat artışlarına çok kızıyor. Artık kendi dükkanında bile zaman zaman bulunmayan mallar yüzünden hayıflanıyor, başını iki yana sallayıp söyleniyor:

— Rahmetlinin zamanında öyle miydi? Ah

bey bize yeni bir Atatürk gerek.

Mehmet Efendi'ye göre, yeni bir Atatürk gelse tüm bu sıkıntılar şıpın işi kesiliverecek. Söylemiyor ama bakkalların da bu durumda rahat yaşayacağını düşünüyor.

Hamdi Bey emekliliğin eşğine gelmiş bir memur. Enflasyonun her ay gelirinin bir kıs-

mi, daha eline geçmeden, kemirmesi karşısında şaşkın ve çaresiz büyük geçim sıkıntıları içinde yaşamını sürdürmeye çalışıyor. Allahtan ki, kız evlenmiş ve yük olmaktan çıkmıştır. Üniversitenin son sınıfındaki oğlunu, babadan kalma sonradan kat karşılığında apartmana çevrilmiş ahşap ev olmasa hiç okutamayacaktı. Zaten şimdi de okutamıyor ya oğlanı. Gün geçmiyor ki, delikanlının okulunda bir olay çıkmasın, dönem geçmiyor ki, okul bir kaç kez tatil edilmesin.

Yıllar Hamdi Bey'in memur itibarını da silip süpürdü. Otuz yıl önce, işe yeni başlamış iken mahallede itibarı çok daha büyüktü. Ama dönem değişince, Hamdi Bey'in itibarı da maaşı gibi eridi gitti. Hamdi Bey bunları görürnce başını iki yana sallıyor ve söyleniyor:

— Bize yeni bir Atatürk gerek.

Taksi şoförü Orhan durmadan tıkanan trafiğe, sürekli pahalanan yedek parça fiyatlarına ve sırtından servetler kazanan yedek parça satıcılarına çok kızıyor. Bu arada, İstanbul'un sokaklarını ikide bir kapatan anarşi olayları karşısında da çileden çıkıyor, tüm bu gelişmeleri yönetimin yumuşaklığına veriyor. Ona göre bir kaç kişiyi sallandırsan, öğrencileri hizaya soksan, bu işler yoluna girecek. O da bilgiç bir eda ile başını sallıyor ve söylüyor:

— Yoo bu böyle gitmez! Bize yeni bir Atatürk gerek!

Şoför Orhan yeni bir Atatürk istiyor, kendi beğenmediği herşeyi düzelterek, ama arabalara taksimetre koymayacak, dolmuşçuları sıkıştırmayacak, isteyen istediği yerde durmasını önlemeyecek bir Atatürk.

Toplumsal çok kesiminde bir çok kişi «Yeni bir Atatürk» istiyor, bekliyor.

Gerçekte istenen nedir?

Herşeyden önce yeni Atatürk isteyenler, çarpık düzen içinde kendi çıkarlarını korumak için geliştirdikleri o da çarpık olan kendi düzenlerine dokunmayacak bir Atatürk istiyorlar. Yani Bakkal Mehmet Efendi'nin kârına dokunmayacak, küçük oyunlarına göz yumacak, Hamdi Bey'in gelir açığını kapattığı iki dairenin kiralarnı sık sık artırmasına karışmayacak, şoför Orhan'ın külhanlığına, kent trafiğini altüst etmesine, tutturabildiği fiyata müşteri taşımasına aldırmayacak bir Atatürk.

Beklenen kendi çıkarlarımıza dokunmayacak olan, ama çıkarlarımızın karşılığı olan

herşeyi düzelterek bir adamdır. Elinde sihirli değnek olan, bir anda toplumu güllük gülistanlık yapacak bir kişi. Hem Amerika'ya kafa tutacak, hem pazarlarımızı Amerikan mallarıyla dolduracak, hem Avrupa'ya ödün veremeyecek hem de istediğimiz tüm Avrupa mallarını bize sağlayacak, hem okullarda olay çıkmasını önleyecek, hem de tüm öğrencilerin geleceklerini güvence altına alacak, hem bizim özgürlüğümüze dokunmayacak, hem de kızdığımız herkesin özgürlüğünü bir anda ortadan kaldıracak bir kişidir özlenen.

İşte böyle bir yeni Atatürk bekleniyor.

Oysa bu tarihte yaşamış olan Atatürk değildir.

Öyle ise, nasıl oluyor da bu kadar çok kişi, okul sıralarından beri bıkmadan usanmadan yaşam öyküsünü, devrimlerini, savaşlarını, başarılarını okudukları Atatürk'ü değil de masal kahramanı, gerçekte asla var olamayacak olan, tüm toplumsal gerçeğe çelişen bir kavramı özleyorlar.

Hiç kuşkusuz, kabahat bu kişilerin değil, toplumumuzda egemen olan düşüncendir. Sorunların hangi yöntemlerle çözüleceğini düşünmek yerine, sorunları kimin çözeceğini düşünmeye alıştırılmış bir toplum, bir de kendine gerçek varlığından uzaklaştırılıp efsane haline getirilmiş bir kavram sunulunca iki düşünceyi birleştirip böyle bir sonuca doğal olarak varır. Gerçekte yeni Atatürk özlemi düşünce tembelliğinin ürünüdür. Toplumumuzun koşullarını gerçekçi bir açıdan irdelemeye üşenen, Atatürk'ün büyük başarılarını ve yaptıklarını incelemek yerine O'ndan bir efsane yaratmayı yeğleyen düşünce tembelliğinin ürünü.

Bugün 10 kasım, yine bayraklar yarıya inecek. Saat dokuzu beş gece sirenler çalınacak, okullarda, TRT'de «şimşek bakışlar, arslan yeleleri saçlar» edebiyatı yapılacak. Kimse değilse bile çok az kişi çağdaşlaşmanın bu büyük savaşçısının yapıtlarının gerçek yüzüne eğilmek zahmetine katlanacak.

Ve yurttaş gittikçe bunalarak «Yeni bir Atatürk» bekleyecek.

Atatürk öleli 40 yıl oldu. Şimdi bu noktadayız.

Bravo size «Atatürkçüler!»

ALİ SİRMEN
10 Kasım 1978

Atatürk yılında

Atatürk'ün sağlığında, Ankara'nın merkezi Ulus meydanıydı. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasından başka, Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı gibi bazı temel bakanlıklar, Ankara Palas, Karpiç gibi yabancı konukların ağırlandığı, devlet çağırılarının yapıldığı otel ve lokantalar, kültür ve sanat çalışmalarının tek merkezi halkevi.. Hepsi Ulus meydanı civarındaydı. Tabii kentin ana çarşısı da oradaydı

Ulus meydanının tam ortasında, bugün yeri alanın daha sonraki planına göre değiştirilmiş olan ünlü Atatürk heykeli vardı... Onu, etrafındaki mermi taşıyan kadın, nöbet tutan asker heykellerinin ortasındaki kaidenin üstünde, üniformasıyla, at üstünde canlandıran heykel...

Bizim evimiz Ulus civarındaki bir ara sokaktaydı. 5-6 yaşlarındayken, babamla sık sık o heykelin yanından geçerdim. Öğretmişler miydi, ben çocuk sezgisiyle öyle gerekiyor diye kendim mi adet edinmişim, bilmiyorum, her defasında yüzümü heykele çevirir, elimi başıma götürerek asker selamı alırdım. Herhalde babamın, bu kural haline getirdiğim selam karşısındaki tutumu, bana yaptığım işin olağan bir şey olduğu duygusunu veriyordu. Ne bunu garipseyen bir davranışta bulunduğunu, ne de heykele yaklaşırken «Hadi bakalım hazırlan...» gibi bir «görev uyarısı»nda bulunduğunu hatırlıyorum.

Sadece, büyüdükten sonra birkaç kere anemden işitmişimdir:

— Sen Atatürk heykelinin önünden selam almadan geçmezdin... derdi.

O da, Atatürk heykellerine karşı birtakım sapık saldırıların olduğu yıllarda, «dünyanın ne hale geldiği»ni belirtmek için...

Ulus meydanındaki heykel heybetlidir. Ben de Atatürk'ü bütün öteki insanlardan daha uzun boylu, daha geniş omuzlu, daha sert bakışlı sanırdım.

Bu yüzden, bir gün gerçekten karşılaştığımda tanıyamadım:

Herhalde yaşamının son yılındaydı. İstanbul'daydık. Babam beni, ne için olduğunu bilmiyorum. Dolmabahçe Sarayına götürmüştü. Sanıyorum Sarayın giriş holündeydik. Birden her yeri bir koşuşma, bir heyecan dalgası kapladı. Babam, kendisi de heyecanlı, elimden tutup:

— Bak bak, Atatürk geliyor... dedi.

Ben herhalde o tunç heykelin benzerini aırıyordum ki, bir türlü farkedemedim.

Oysa, üzerinde yakası açık, beyaz bir göm-

lekle bir pantolon olan ve etrafa gülümseyen bir insandı.

Sonra Ankara'nın çok yağmurlu bir gününde, babam, annem, anneannem, ben, binlerce kişiyle birlikte hıçkırı hıçkırı katafalkın önünden geçtik. Benim gözümün önüne, bir ulus meydanında at üstündeki heykeli, bir beyaz gömleğiyle gülümseyen yüzü geliyordu.

Galiba ikisine de ayrı ayrı ağılıyordum.

Tabii benim neredeyse iki ayrı varlık gibi gördüğüm Atatürk, ikisiyle birlikte Atatürk'tü... Bir yandan at üstünde komutan olarak, siyaset adamı, devlet adamı, Cumhuriyetimizin kurucusu, devrimlerimizin yapıcısı olarak, heykele yansıyan büyük kudretiyle... Bir yandan da herkes gibi giyinen, yürüyen, başkalarından çok daha uzun boylu ya da sert bakışlı olmayan, gülümseyen haliyle.

Onu heykeldeki kudretine ulaştıran üstün nitelikleri de, elbette ikinci halinin içindeydi. Milli Mücadeleleyi başlatırken, sürdürürken Cumhuriyeti kurarken, devrimleri yaparken, Atatürk'ün boyu daha uzun, bakışları daha sert değildi. Yeri geldiğinde gülümsemiyor, şakalaşmıyor değildi.

Sivas Kongresinde Atatürk'le birlikte «heyet-i temsiliye» üyesi seçilen ve sonradan da hep onun yanında bulunmuş olan Mazhar Kansı'nun Türk Tarih Kurumunca yayınlanan anıları ilginçtir. Atatürk ve arkadaşlarının Sivas'tan Ankara'ya nasıl geçtiklerini de anlatır. Çok soğuk ve karlı bir kış günü, patlayan lastiklerinin içine zaman zaman bez doldurdıkları üstü açık otomobillerle yola çıkarlar, bir yandan da müthiş bir para sıkıntıları vardı. Heyetin muhasipliğini yapan Mazhar Müfit Bey, parayı kuruş kuruş idare etmeye çalıştığı için günlerdir doğru dürüst kahvaltı yapamamışlardır. Bir gece yarısında Kayseri'ye varıp hali vakti yerinde birinin evinde misafir kalırlar.

Mazhar Müfit Bey şöyle anlatır:

«Sabahleyin mükemmel bir kahvaltı yaptık. Evet mükemmel diyorum. Bizim aylardır ki tereyağ, kaymak, süt, bal gördüğümüz yoktu. Bu gibi şeylerden mahrum kaldıktan sonra insan bir gün kavuşunca o zaman kıymetleri daha ziyade artıyor.

Paşa kahvaltıda gene şakaya başladı. Ev sahibine:

— Azizim biz her sabah süttten, kaymaktan bıktık. Sizin meşhur pastırmanız vardır, üzerine birkaç tane taze yumurta kırılrsa da daha kuvvetli bir kahvaltı alsak nasıl olur.

Bugün gezeceğimiz yerler var, öğle yemeğini biraz geç yiyeceğiz... dedi. Ve bana bir göz işareti yaptı. Raşit Ağa: «Başüstüne efendim» diye fırladı gitti.

Paşa:

— Öyle değil mi kaymaktan, süttten, bal-dan falan bıktık. Deyince bir kahkaha attık.

— Adi bir çay ile bir dilim ekmekten ne haber paşam, dedim.»

Sivas'tan Ankara'ya kadar açık otomobil içindeki yolculuk, geceleri donma tehlikesi, kurt tehlikesi içinde sona erdikten sonra he-yet-i temsiliye üyelerinin Ankara'daki durum-ları da, Mazhar Müfit Kansu'nun anlattığına göre şöyledir:

«Ekmekçiye bile verecek paramız kalma-mıştı. Mustafa Kemal Paşa ile bu ciheti görü-şürken bulduğum çareleri eskisi gibi kabul et-medi. Ve yarı geceye kadar hep düşündük ise de, para tedariki hususunda bir karar ve ne-ticeye vasil olamadık.

Çünkü bankalardan ve müessesattan ö-dünç bile olsa para almayı paşaya bir türlü kabul ettiremedim. Ne yapacaktık. Benim bir kürküm vardı... Nihayet onu da sattık... Kim-sece satılacak bir şey kalmadı...

... Sabahleyin kapı vuruldu.

İçeriye gelen zat, Müftü Efendinin geldiği-ni söyledi... Eyvah şimdi Müftü Efendiye kah-ve ısmarlamak lazım. Kahve var ama şeker yok, benim iki parça şekerim var, onu da ma-sanın gözüne saklamışım. Ya şekerli kahve

isterse... Ya sigara da vermek lazım gelirse..»

•

Mazhar Müfit Kansu'nun anılarında Ata-türk'ün güçlükler karşısında en kötü ihtimal-leri de hesaplayan ve zamanlamaya müthiş dikkat eden kurmaylığının yanında, iyimserli-ği, şakacılığı, insan ilişkilerindeki sıcaklığı da, somut örneklerle gözler önüne geliyor.

Daha bunun gibi o dönemleri yaşamış baş-kalarının da anıları var. Bunların, hepsinin bir arada ve belgelerle de karşılaştırılarak objek-tif değerlendirmeleri yapıldıkça, Atatürk'ün o «beyaz gömlekli», «gülümseyen» yanı da daha iyi öğrenilecek.

Atatürk yılının açılışı törenleri, O'nun Cumhuriyetimizin kurucusu olarak koyduğu ilkelerin, bilime ve san'ata verdiği önemin belirlenmesi açısından çok güzel olmuştur. Sayın Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in Tür-kiye Büyük Millet Meclisi salonu'ndaki konuş-ması, yönetimin Atatürk ilkelerini koruma ko-nusundaki kararlılığını göstermiştir.

Bunun yanında Atatürk yılı içinde Ata-türk'ün Kurtuluş Savaşı hazırlıklarından baş-layarak yürüttüğü mücadelede, insan olarak karşılaştığı sorunları bunlar karşısındaki tu-tumlarını arkadaşlarıyla, halkla ilişkilerini gerçekçi bir biçimde ele alacak çalışmalar, aslında onun o mücadeleyi nasıl, hangi koşul-ları yenerek kazandığını da gösterecektir..

ALTAN ÖYMEN
7 Ocak 1981

Kemalizmin ekonomi politiği...

Millet Meclisi'nin üçüncü yılını açış ko-nuşmasında, 1 mart 1922 tarihinde, Mustafa Kemal şöyle diyordu:

«... Avrupa rekabeti yüzünden mahvedil-miş ve şimdiye kadar ihmal edilmiş olan sa-nayi... siyaseti iktisadiyemizin mühim gayele-rinden biri de menafii umumiyeyi doğrudan doğruya, alakadar edecek müessesat ve teşeb-büsatı iktisadiyeyi kudreti maliye ve fen-niye-mizin müsaadesi nisbetinde devletleştirmektir.»

Devletçilik kavramı (etatizm) düşünce tari-hine ilk kez 19. yüzyılın sonunda İsviçreli bi-lim adamı Numa Droz tarafından getirildi

Kapitalist dünyanın ekonomik gelişmesi sıra-sında ve emperyalizmin hızlandığı bir dönem-de «Devletçilik» terimi bir yandan kapitalist ülkelerin birbirleriyle ilişkilerini sağlamlaştı-rmakta temel bir öge olarak görülmekteydi. Bir yandan da, ülkenin kendi içindeki kapitalist gelişme «devletçilik» ilkesine dayandırılmak-taydı. Devletçilik ilkesine dayanarak halk kit-leleri sınıfsal bilinçten uzak tutulmakta, üre-tim araçlarının bir bölümü özel mülkiyette, bir bölümü devlet mülkiyetinde bulunmaktay-dı. Böylelikle de, devletçilik adı altında kapi-talist üretim ilişkilerinin özü aynı kalmakta, ancak biçim değiştirmekteydi.

Atatürk, «Devletçilik» derken, 19. yüzyılın bilim adamları tarafından getirilen bu kavramın hangi anlamda kullanıldığını bildiği içindir ki, şunları söylüyordu:

«Bizim devletçiliğimiz 19. yüzyıl sosyalist düşünürlerinin karşı çıktıkları politika değildir. Bizim devletçiliğimiz Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğan ve Türkiye'yi karakterize eden bir sistemdir.»

Ve onun için hemen ardından ekliyordu: «İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz.»

Her olayı kendi koşullarında değerlendirerek gerek. Çağımızın ilk demokratik devrimini gerçekleştirmiş Mustafa Kemal'in ekonomik politikasını anlamak için o dönemi tanımak gerek. Mustafa Kemal'in başkaldırdığı dönemde Osmanlı'dan geriye kalan ülke çok çağdaş ve çok temel iki gelişmeden yoksundu. ilki, tüm Avrupa'nın yaşamış olduğu endüstri devrimi ve buna yol açan «Aydınlık çağı» bizim ülkemizde yaşanmamıştı. İkinci de, bizim ülkemiz feodal süreçten de tam anlamıyla geçmemişti. Bu yoksunluktan dolayıdır ki, Kemalizmin ekonomik politikasında devletin ekonomiye aktif müdahalesi vardı. Bu politika elbette sosyalist bir nitelik taşııyordu. Kendi iktidarlarında Bismark, Meternich, Napoleon da devletçi bir politika izlemişler ve önemli kamulaştırmalara girişmişlerdi. Onlar da sosyalist değildi. Ancak, Atatürk'ün devletçiliğinde, dolayısıyla ekonomik ideolojisinde çok temel ulusal öğeler yer alır.

Devletçilik politikası ulusal endüstrinin kurulmasını sağlamıştır. Ulusal endüstriyi kurarken de, Atatürk ülkeyi yabancı sermayeden korumuştur. «Kapitülasyonlar bir devleti behemahal münkarız eden» derken, yani yabancı sermaye ülkeyi çökertir, derken en geniş anlamıyla ekonomik bağımsızlığı savunmaktaydı. İşte, Kemalizmin ekonomi politiginde en ağır basan nokta budur: Ekonomik bağımsızlık.

Bu ilke doğrultusunda izlenen politikalar

Türkiyeyi önemli bunalımlardan kurtarabilmiştir. Atatürk'ün yaşadığı dönemin bir başka özelliği daha vardır. 1929 kapitalist dünyanın büyük bunalımı Türkiye'nin ekonomik alanında daha emeklemeye başladığı yıllara rastlar. Yıllarca savaştan sonra, daha yönetim kurumlarını yeni yeni yerine oturtmuş, ekonomik kalkınmada adımlar atmaya çabalayan Türkiye, Atatürk yönetiminde 1929 bunalımı yaşayanların peşine takılmadığı gibi, onların kendi bunalımlarını o dönemdeki «Mazlum ülkelere» aktarmaya çalışmaları sırasında, Mustafa Kemal bu girişimlerden Türkiye'yi uzak tutmuştur. Hatta, kapitalizmin kendi bunalımını diğer ülkelere aktarmasındaki en geçerli araç olan yabancı sermayeye kapıları kapadığı gibi, varolan yabancı sermayeli şirketler de bu dönemde millileştirilmiştir. Büyük ekonomik bunalımı Türkiye'nin sınırları dışında tutmak, yenilerini getirmek bir yana, varolan yabancı sermayeyi millileştirmekle gerçekleştirebilmiştir.

1920'lerden günümüze çizgi çekildiğinde kapitalist dünyanın benzer bir bunalımı daha yaşamakta olduğunu görüyoruz. Ama, günümüzde yabancı sermayeye tanınan olağanüstü kolaylıklar 1970'lerin ikinci yarısında başlayan bunalımı Türkiye'ye aktarmakta en geçerli yöntemlerden birini oluşturmaktadır. Sadece bu mu?... Son yıllardaki hangi ekonomik kararı alırsanız alm, Kemalizmin ekonomi politiginin iki temel öğesinin birden ortadan kalktığını görürsünüz. Bugün ekonomik bağımsızlıktan «eser» kalmamıştır. Aradan geçen kırk yıl tam bağımsızlık ilkesini tam bağımlılığa dönüştürmüştür. İkincisi de, «İmtiyazsız, sınıfsız bir kitlenin» yerine, her alanda çok büyük «imtiyazlı» bir azınlık yanında ezilen halk yığınları yaratılmıştır.

İzlenmekte olan politikalara bakıldığında Kemalizmi görmek olanaklı mı bugün?...

YALÇIN DOĞAN

10 Kasım 1980

Samsun yolunda

«Matbuat Müdüriyeti Umumiyesinden:

Dün sabah saat 11.00 raddelerinde Nişantaşında Sadriâzam Ferit Paşa Hazretlerine konaklarında Amiral Web tarafından verilen notada, Paris Konferansı kararına atfen İzmir kalelerinin Kuvayi İtilâfiye tarafından işgal edileceği bildirildiği gibi, İngiliz Kuvayi Bahriyesi Kumandanı Amiral Kaltrop cenabları tarafından Aydın Vilâyetine dün sabah tebliğ olunan notada, Paris Konferansının mukarreratına ve mütarekenamenin 7. maddesine istinaden İzmir istihkâmlarının işgal edileceği ve öğleden sonra verilen ikinci bir notada dahi yine mütarekename ahkâmına müsteniden İzmir şehrinin Yunan askeri tarafından işgaline Düveli Mutelifece karar verilmiş olduğu bildirilmiştir. Hükümet bu babda hukuku millet ve devletin muhafazası için uhdesine terettüp eden vezaifi ifaya teşebbüs eylemiş ve muhafazai vekar ve sekinet edilmesi lüzumunun lisani münasiple ahaliye tavsiyesi zımında Dahiliye Nezareti Celilesi tarafından Vilâyeti Osmaniyyeye tebligatı lâzime ifa edilmiştir..»

Devletin başında Sultan Vahdettin...

Hükümetin başında Damat Ferit...

Kambur İzzet İzmir Valisi ve Ali Nadir Paşa İzmir'de Kolordu Kumandanı.

Yunanlılar ellerini kollarını sallıyarak, hiçbir direnme ile karşılaşmadan İzmir'e çıkıyorlar.

BİR GENÇ GENERAL

Hükümet resmi tebliğ yayınlıyor. Millet in ve devletin hukukunu korumak için halka ve kararını ve sükûnetini muhafaza etmesini tavsiye ediyor.

Hükümet tebliğinin yayınladığı gün genç bir general Babiâliye gelerek tâyin edildiği yeni görevine gitmek üzere hareket edeceğini

söylüyor ve veda ediyor. Bu General Mustafa Kemal Paşa'dır.

Umulmayacak bir tesadüf, Yunan Ordusu İzmir'e çıkarken, bu orduyu İzmir'de denize dökcek olan kumandanı da aynı zamanda Anadolu'ya gönderiyordu.

Mustafa Kemal Paşa'nın Babiâlide bulunduğu nazırlarla görüşmesi kısa sürüyor ve aralarında aşağıdaki konuşma geçiyor:

Mustafa Kemal Paşa:

— Pekâlâ ne yapmayı düşünüyorsunuz?

Onlar:

— Protesto edeceğiz.

Mustafa Kemal Paşa:

— Evet, doğru. Bu da lazımdır. Ancak, bu protestonun Yunanlıları İzmir'den geri çekmeye yeteceğini sanıyor musunuz ..

Onlar:

— Lâkin başka ne yapabiliriz?

Mustafa Kemal Paşa:

— Daha kat'i tedbirlerle başvurulabilir. Celâdet gösteriniz.

Onlardan biri, Dahiliye Nâzırı Mehmet Ali Bey:

— Öyle hareketlere kalkışırsak bize neler yaparlar, bilirmisiniz?

Mustafa Kemal Paşa 9. Ordu Kıtaatı Müfettişi olarak, o gün akşam üzeri Bandırma Vapurı ile Samsun'a hareket ederken, hükümet, İtilâf Devletleri mümessillerine aynı gece bir muhtıra veriyor ve istifa ediyor. Hükümetin düşündüğü protosto bundan ibaret.

19 Mayıs günü Atatürk, Samsun'da ve Damat Ferit Paşa tekrar hükümetin başında, Padişah Yeni Hükümeti kurmaya yine Ferit Paşayı memur ediyor.

«VAZİYET VAHİM»

Sadriâzam Damat Ferit Paşa 21 Mayıs'ta basına bir beyanatta bulunuyor. «Vaziyet son

derece vahimdir. Bunu artık saklamaya lüzum yok» cümleleri ile başlayan bu beyanatında Damat Ferit Paşa «... Nâgeh-zuhur olan bu işgali hiçbir hâdise istidlâl ettiremezdi...» diyerek gâfletini ve aczini örtmeye çalışıyordu. Halbuki Paris'te Üç Büyükler (Llyod George, Clemenceau ve Wilson), İzmir'e iki üç tümen asker çıkarması için Venizelos'a müsaade edilmesine karar vermişlerdi. Üçler Konseyinin bir gün önceki toplantısında Llyod George Yunanlıların Anadolu'ya çıkarılmaları lüzumunu söyle izah etmişti:

«İtalyanların Doğuda bütün davranışları şüphelidir. Batı Trablus'ta yapılan İtalyan seferi de gizlilik içinde tertiplenmişti. Şimdi de Anadolu'ya öyle bir sefer yapmalarından şüphelenmekteyim. Günün birinde, İtalyanları Anadolu'yu zaptetmiş bir halde görebiliriz. Onları oradan çıkarmak güç olur. Rumlar öldürülmekte olduğundan, Yunanlılara İzmir'i işgal müsaadesi verilmelidir. Türkiye'de işgal kuvvetleri işini, İtalyanlar Paris'e dönmeden çözmeliyiz. Mümkünse bugün öğleden sonra... İtalyanlarla birlikte bu iş görüşülecek olursa, onlar, daha evvel davranacaklardır...»

SELÂNİK LİMANI

Amerika Cumhurbaşkanı, İngiltere ve Fransa Başvekillerinden kurulu Üçler Konseyinin bu kararını uygulamak için derhal hummalı bir faaliyet başlamıştı. İşgal kuvveti olarak kullanılacak olan bir Yunan Tümeni Selânik'te vapurlara bindirilecekti. Yunanistan'ın bütün şilepleri ve yolcu vapurları Selânik limanında toplanmak üzere emir almıştı. Venizelos bu kadar vapurun Selânik'te toplanmasının sebebini gizli tutmak istiyor ve Paris'ten verdiği talimatta, «... Bu hazırlığın Selânik'te bulunan Rus muhacirlerinin İstanbul ve Karadeniz'e nakilleri, yahut tehlike altında bulunan Karadeniz Rumlarının kurtarılması için Karadeniz'e asker yollanılması maksadiyle yapılmakta olduğu hakkında şayialar çıkarılmasına önem verilmesini, aksi takdirde, en ufak bir dikkatsizliğin ağır neticeler doğuracağını» bildiriyordu.

Yunan vapurlarının Selânik'te toplanması işi 10 Mayıs'ta tamamlanmıştı.

İzmir'in ve Batı Anadolu'dan bir parçanın Yunanlılara verileceği, Avrupa basını kanaliyle ve diplomatik yollarla çok önceden öğrenilmişti. Yunanistan günlerdir hazırlık içinde bulunuyordu. Hükümetin bunlardan habersiz olmasına imkân yoktu. İzmir'in işgali «nâgeh-zuhur» değildi. «İşgali hiç bir hâdise istidlâl ettiremezdi» sözleri de düpedüz yalandı. Hiç değilse Amiral Web'in, kendisine 14 Mayıs günü verdiği nota ile işgalden haberdar olmuştu.

Damat Ferit Paşa Hükümetinin sorumluluğu bu kadarla da kalmıyordu. Daha kötüsü, İzmir'de gerekeni yapabilecek kudrette vali ve kumandan bulunduracak yerde, işgalden kısa bir süre önce Hükümet, Kolordu Kumandanı

ve Vali V. Nurettin Paşayı - harbin sonunda İzmir'e giren Türk Ordusunun başında Nurettin Paşa olacak ve İzmir Valiliğini de yapacaktı - geri çekerek Hürriyet ve İtilâf partisine mensup Kambur İzzet'i Valiliğe, âciz bir asker olan Ali Nadir Paşayı Kolordu Kumandanlığına getirmişti. Bir memleketin sorumluluğunu taşımak kolay değildi. Bunun için iyi niyetli ve vatansever olmak da kâfi değildi. Ehil olmak gerekiyordu. Memleket idaresinin önemli yerlerine tâyin yaparken parti kaygusu ile hareket etmek ve ehliyetli görevleri «bizden değildir» diye iş başından uzaklaştırmak en azından düşmanla işbirliği yapmak oluyordu.

Damat Ferit Hükümeti, kendi devlet idaresi anlayışı içinde, aynı günlerde bir başka gâflete daha düşmüştü: Mustafa Kemal Paşayı 9. Ordu Kıtâatı Müfettişi olarak Anadolu'ya göndermek.

ANADOLU'NUN SESİ

1919 yılının Mayıs ayında Türkiye'yi İstanbul'dan kurtarmak, artık hiçbir suretle mümkün değildi. Bizans İstanbul'da can vermişti. Osmanlı Devleti de İstanbul'da ölecekti. Anadolu, mağrur ve emperyalist devletler tarafından hiçbir engelle karşılaşmadan yutulmaya hazır bir görünüş içindeydi. Anadolu'nun şurasında burasında seslerini duyurmaya çalışan «Müdafaai Hukuk» teşekküllerini umursayan yoktu. Anadolu'nun güçsüz, mecalsiz görünüşü ve doğulu bir tevekkülle kaderini bekleyiş hali, bu kadere tâyin edecek olanlara rahatlık veriyordu. Yalnız huzursuzluk kaynağı olmak istidadındaki bazı bölgelere dikkat etmekten başka yapılacak iş yoktu. Önemli yerlerin küçük müfrezelerle işgali, diğer yerlerde birer ikişer irtibat subayı bulundurulması, herşeyin yolunda gitmesine yetiyordu.

Padişah ve Hükümet, Anadolu'ya arkasını çevirmişti. Fakat kuvvet almak için değil, unutmak için. Onların devleti de, Bizans gibi, İstanbul surları içine sıkışmıştı. Bunu kurtarmaya çalışıyorlardı ve Anadolu'yu ancak asayiş olayları ile hatırlıyorlardı. Mondros Mütarekenamesinin 7. ve 24. maddelerinin işlemini önlemek için asayişin sağlanması son derece önemli bir hükümet görevi idi. Hiç değilse bu görevi unutmuş görünemezlerdi. Fakat bir asayiş meselesinin, gerek kendilerine, gerek emperyalist devletlere hazırlamakta olduğu sürprizden haberleri yoktu. Samsun bölgesinde bir zamandan beri devam etmekte olan asayişsizliğin kaldırılması için İngiliz Kumandanlığının tazyikleri sonucunda, hükümet, buraya bir kumandan göndermek mecburiyetinde kalınca, namzetler arasına mülga Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa da girdi.

O günün şartlarına göre bir Generalin böyle önemli bir göreve tayininin Genelkurmay, Milli Savunma Bakanlığı, Başbakanlık, Hükümet, Padişah ve nihayet İşgal Kuvvetle-

ri Kumandanlığı barajlarından geçmesi gerek-mektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın namzetler arasında bu görev için seçilmesinde, büyük ölçüde tesadüflerin ve kısmen vatansever as-ker görevlilerin tesiri olmuştur.

VE BİR TAYİN

Mustafa Kemal Paşa, Ordu Müfettişliğine tayinini şöyle anlatır:

«Bir gün Harbiye Nâzırı rahmetli Şakir Paşa, beni makamına davet etti (1). Bürosu-nun karşısına oturdum. Bir tek kelime söyle-meksizin bana dosyayı uzattı: «— Bunu okur musunuz?» dedi. Dosyayı baştan nihayete ka-dar gözden geçirdim. Hülasası şu idi: «Sam-sun ve havalisinde birçok Rum köyleri Türk-ler tarafından her gün tecavüze uğramakta-dır. Osmanlı Hükümeti bu vahşi tecavüzlerin önüne geçememektedir. Bu havalinin emniyet ve huzurunu temin etmek insaniyet namına

selenin mahiyetini anlıyorsunuz.» «— Memnuni-yetle giderim. Ancak ben oraya Türkler, Rum-lara zulmediyor mu, etmiyor mu, yalnız bu-nu anlamak için mi gideceğim?, memuriyetim bu mu olmak lâzımdır » «— Evet, dedi, ko-nuştuğumuz budur!» «— Pekâlâ, yalnız müsa-de buyurursanız, memuriyetime bir şekil ver-mek lâzım!.. Sizi üzmiyeyim, arzu edersiniz Erkânıharbiye Reisinizle görüşerek bunu tes-pit edelim!» «— Hay hay!» dedi.

«— Nâzırlık makamından çıkarak, Erkâ-nıharbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa'yı ara-dım. Yerinde yoktu..»

... ..

«Dairede İkinci Reis Diyarbekirli Kâzım Paşa ile karşılaştım. Kendisine Nâzır Paşa'nın bana verdiği vazifeden bahsettim: «— Malû-matınız var mı» «— Hayır!» dedi. «— İşte ben sana haber veriyorum!» dedikten sonra, «— Ka-

borcumuzdur..» Raporlar İstanbul Hükümeti-ne verilirken bir de protesto ilâve edilmişti: «Bu tecavüzleri menstmek lâzımdır. Eğer siz âciz iseniz, vazifeyi biz üstümüze alacağız!..» Dosyayı okuduktan sonra Harbiye Nâzırının yüzüne baktım: «— Emriniz Paşam», dedim. «— Bu böyle midir, zannedersiniz?» «— Zan-netmiyorum, fakat bir şeyler olmak ihtimali vardır..» Bunun üzerine asıl bahse geçti: «— İş-te dedi, böyle midir, değil midir, evvelâ bunu meydana çıkarmak için oralara bir zatın gi-dip tetkiklerde bulunması lâzımdır. Ben Sad-razam Paşa ile (Damat Ferit Paşa) görüştim. Sizi münasip gördük. Oraya gidesiniz ve me-

paları kapattırır mısınız?» dedim. Kâzım Paşa gülerek yüzüme baktı: «— Ne oluyoruz?» Kâ-zım Paşa ile açık konuşarak bütün düşündük-lerimi anlattım:

«— Her ne sebep veya maksatla, beni İs-tanbul'dan uzaklaştırmak için bir vesile ara-mışlar ve bu memuriyeti bulmuşlar. Hemen kabul ettim. Ben zaten şu veya bu suretle Ana-dolu'ya geçmek fırsatı arıyordum. Mademki onlar teklif ettiler, fırsattan mümkün olduğu kadar istifade etmeliyiz!..» Kâzım Paşa: «— Nasıf?» dedi. Cevabımı beklemeksizin ilâve etti: «— Ha... Zaten Ordu Müfettişlikleri me-selesi var. Sen o taraflara Ordu Müfettişi ün-

vanı ile gidebilirsin!» «— Ünvanın ehemmiyeti yok, dedim, yalnız şimdi Harbiye Nâzırı ile konuş, benden ne istiyorlar, tespit et, üst tarafını kendimiz yaparız..» Kâzım Paşa, Harbiye Nâzırını gördü, kendisinden aldığı direktif şu idi. «— Maksat Samsun havalisinde Rumlara tecavüz eden Türkleri tedib etmek, sonra Anadolu'da birtakım millî teşekküller beliriyormuş, onları da ortadan kaldırmak!.. Mustafa Kemal'i bunun için yolluyoruz. Kendisine Sadrazam Paşa ile beraber bir salâhiyetname vereceğiz!» Kâzım Paşa bürosuna dönerek bana bunları izah etti:

«— Çok güzel» dedim ve kapıların iyi kapalı olup olmadığına baktım: «— Yalnızız!» dedi. «— Onlar ne istiyorlarsa azamisini ilâve ederek bir talimatname kaleme alınız, yalnız bir iki noktayı ben not ettireyim!» «Peki!» dedi. Benim ehemmiyet verdiğim, salâhiyet meselesi idi. Mümkün olduğu kadar Anadolu'nun her tarafına emir verebilmeliydi. İstedğim bir madde, Samsun'dan başlayarak bütün Şark vilâyetlerinde bulunan kuvvetlerin kumandanı olmaklığım ve bu kuvvetlerin bulunduğu vilâyetler valilerine doğrudan doğruya emir verebilmekliğimdi. Bir başka madde, bu muntaka ile herhangi bir temasta bulunan askeri ve idarî makamlara iş'arlarda bulunabilmekliğimdi. Kâzım Paşa'ya dedim ki: «Onların arzularını bir araya topla, fakat sonuna kadar bu iki maddeyi ilâve et!» Kâzım Paşa yüzüme baktı: «— Bir şey mi yapacaksın?» «— Kulağımı bana doğru uzat, dedim... Evet. Bir şey yapacağım. Bu maddeler olsa da olmasa da yapacağım?» Kâzım Paşa güldü: «Vazifemizdir, çalışacağız!...»

İMZA EDEMEM

«Dediğim gibi, yazdığım talimatnameyi okudu. Sonra beni bırakarak, müsveddeyi Harbiye Nâzırına göstermek üzere odadan çıktı. Bilmem ne geçti, bu kadar az zamanda ne geçebilir, fakat Kâzım Paşa'nın söylediğine göre, Sadrazam Paşa talimatnameyi imzalamıyacakmış. Şakir Paşa da imza koymaktan çekinmiş, ancak, bu rahmetlide vicdanî bir sezis olmak lâzımdı, ki, «— İmza edemem!» sözünden sonra: «— Mühürümü basarım!» demiş. «— Mühürünü basıyor mu? dedim. «— Evet hattâ bana mühürünü verdi ve bas dedi!» «— O halde talimatnameye Mustafa Kemal Paşa lüzum gördükçe doğrudan doğruya Sadrazam Paşa ile muhabere eder, kaydını da ilâve edelim.» «— Çok iyi ama, Şakir Paşa'ya okuduğum müsveddede bu kayıt yoktu. «Bununla beraber Kâzım Paşa böyle bir madde ile ilâve ederek talimatname beyaza çekildi, Şakir Paşa'nın makam mühürü basıldı. İki nüsha idi, birini cebime koydum. Ötekini de Kâzım Paşa'ya vererek: «— Sen de bunu dosyanda saklarsın!» dedim. Lâtifeli bir gülüşle: «— Paşam, beni torbaya mı sokuyorsun?» de-

di. «— Hayır, hayır, sana şimdi yalnız teşekkür ediyorum. Bir gün bunu hatırlarız!...»

... ..

Talih bana öyle müsait şartlar hazırlamış ki, kendimi onların kucağında hissettiğim zaman ne kadar bahtiyarlık duydum, tarif edemem. Nezaretten çıkarken, heyecanımdan dudaklarımı ısırdığımı hatırlıyorum. Kafes açılmış, önünde geniş bir âlem, kanatlarını çırparak uçuşa hazırlanan bir kuş gibi idim...»

Mustafa Kemal Paşa'nın Ordu Müfettişliğine tâyiniyle ilgili muamelenin tamamlanması için hükümetin kararı ve Padişahın iradesi gerekiyordu. Padişah iradesi 30 Nisan 1335 (1919)'da alındı.

HAZIRLIKLAR TAMAM

Mustafa Kemal Paşa'nın hazırlıkları tamamlanmıştır. Son ziyaretlerini de yapar ve kendisini Samsun'a götürecek olan vapura binmek üzere Şişli'deki evinden çıkar. Şimdi, İstanbul'dan ayrılışı Mustafa Kemal Paşa'dan dinleyelim:

«Artık Şişli'deki evi bırakmak üzereyiz. Bandırma vapuru Galata rıhtımında hazır, bildiğimiz bul... Karargâhımızdan olanlar muayyen saatte rıhtımda toplanmış olacaktı. Otomobil kapımın önünde idi. Evdeki vedaları bitirmiştım. Tam o sırada gelerek beni büroma götüren bir dostum aldığı bir habere göre benim ya hareketime müsaade edilmeyeceğini, yahut vapurun Karadeniz'de batırılacağını söyledi. Yıldırım la vurulmuşa döndüm. Daha sonra vaktiyle uzun müddet ya-

nımda çalışan bir erkânıharp de gelerek, maiyetinde çalıştığı bir Damat'tan aynı şeyleri öğrendiğini bildirdi. Bir an yalnız kaldım ve düşündüm. Bu dakikada düşmanların elinde idim. Bana her istediklerini yapamazlar mıydı? Beynimden bir şimşek geçti: Tutabilirler, sürebilirler, fakat öldürmek!.. Bunun için beni Karadeniz'in coşkun dalgaları arasında yakalamak lâzımdır. Bu ihtimal mantıki idi. Ancak artık benim için yakalanmak, hapsolmek, nefyolmak, düşündüklerimi yapmaktan menedilmek, hepsi ölümle müsavı idi. Hemen karar verdim, otomobile atlıyarak Galata rıhtımına geldim. Baktım ki rıhtıma yanaşmış olacağımı sandığım vapur, uzaklardadır. Sandallarla vapura gittik. Kaptana yola çıkmak için emir verdimse de, Kızkulesi açıklarında muayeneye tâbi tutulduk. Birkaç ecnebi zâbit ve askeri bizi yoklıyacaktı. Muayene uzayıp gitti. Gelip gidildiğine göre, acaba bunlarla şehirdekiler arasında bir muhabere mi vardı?.. Maksat beni tevkif etmekse, bütün bu şeylere lüzum yoktu, sıkılıyordum. Bir kararsızlık da olabilir, diye düşündüm.

Yirmi yedi yıllık ihtiyar kaptan demir aldırmağa başladı. Ben kaptan yerinde idim. Z-

bit ve askerler dışarı çıktılar. Hareket ettik. Karadeniz Boğazından çıkarken, kaptana tehlikeli ihtimalleri anlattım. Cevap verdi: «— Ne aksi, dedi, bu denizi pek iyi tanımam, puslamız da biraz bozuk...» Mümkün olduğu kadar kıyıları takibetmesini tavsiye ettim. Çünkü bundan sonra benim tek istediğim. Anadolu'nun bir kara parçasına ayak basmaktan ibaretti.

Sahili takib ede ede evvelâ Sinop'a geldik, Kasabaya çıktım. Oradakilerle görüşerek, Samsun'a kolaylıkla gidilebilecek yol olup olmadığını soruşturdum. Maateessüf yokmuş! Çok zorluk çekecek ve günlerce yollarda kalacaktık. Bilmem neden, Samsun'a bir an evvel ayak basmak için o kadar acele ediyordum ki, zaman kaybetmektense tehlikeye göğüs germeği tercih ettim.

Tekrar Bandırma vapuruna bindik. Aynı tertipte seyahat ederek, nihayet Samsun limanına vardık!...

(1) 1919 Nisan'ın son günleri (28 - 30 arası) nden birinde olacak.

SABAHATTİN SELEK
19 Mayıs 1969

Mustafa Kemal'i Anadolu'ya götüren sebepler nelerdi?

Mustafa Kemal Atatürk 19 Mayıs 1919 da Ordu Müfettişliği görevi ile eski bir gemi içinde Samsun'a doğru yol alırken herşeyinden fazla sevdiği ve bağlandığı vatanının itilâf devletleri tarafından taksim edilmesinin önlenmesini düşünmekte ve evvelce bu yoldaki çabalarını tahakkuk ettirme gayreti içinde bulunmakta idi... Bu günlerin tarihini yazanlar, bazı noktalarda eksikler bıraktıklarından Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçmesinin sebepleri münakaşa konusu edilegelmiştir. Halbuki, o günleri yaşayanlardan hayatta kalanlar gün geçtikçe azalmaktadır. Bunlar, bildiklerini, birer birer anlatma gayreti içinde bulunsalar bu konu üzerindeki tartışma kendiliğinden halledilmiş olacaktır.

Yalnız, bilinen bir hakikat vardır ki, Mustafa Kemal Paşa, yüz binlerin âdetâ sesleri kısılmış gibi yaşadığı İstanbul'da bir an boş durmamış, bir takım çalışmalar yapmıştı. Fakat, İstanbul'da kaldığı müddetçe de bir şey yapmanın mümkün olamayacağına kaani idi. Ka-

rarı, münasip bir zaman ve fırsatta Andolu'ya geçmek ve Türk milletine felâketi haber vererek savunmaya davet etmekte.

○

İkinci Meşrutiyet hareketinin, 1908'in birkaç yıl öncesinden Birinci Dünya Savaşının sonuna kadar cereyan eden bütün önemli siyasi ve askeri olayların içinde ve dışında Mustafa Kemal'in teşebbüs ve hareketlerini ve rolünü görmek mümkündür. Mustafa Kemal, Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra memleketin sürüklenmekte olduğu âkıbeti görmüş, gerçekleri ve imkânları yine o devrin sefih saltanat kurbanlarına anlatmağa çalışmış, bu suretle de Türk ordusunun ve Türk aydınlarının güvenini kazanmıştı.

Yıl 1334 (1918), kasım ayının 8 inci günü... 7 nci ordu kumandanı Mustafa Kemal Paşa Adana'daki karargâhından devrin Sadrîâzamı Ahmet İzzet Paşa'ya gönderdiği bir yazıda Mütarekenin tatbikatı hakkında izahat ve ikazda bulunuyor ve yurdunun geleceği hak-

kında yapılması gerekenleri anlatmağa çalışıyordu.

— Sadrazam Ahmet İzzet Paşa Hazretlerine,

İskenderun şehrinin İngilizlere teslimi hakkındaki emri samileri alındı. İskenderun limanından ve Halep şosesinden istifade edebilecekleri hakkında itilâf devletlerinin vukubulan ilk müracaatlarına tarafımdan sert ve soğuk bir cevap verilmiş olduğu hakkındaki zehabı devletlerinin sebebi tevellüdü anlaşılmamıştır. Muhtelif sebep ve bahanelerle İngilizlerin İskenderun'u işgal etmek için vukubulan ilk ve son müracaatlarına oradaki kumandanımız tarafından verdiğimiz talimata tevfi kan ita olunan cevap pek ziyade nazikâne ve hükümeti seniye nin bize tebliğ eylediği mütareke şartnamesi münderecatına ve zatı devletlerinin evamirine tamamen mutabık olduğu vesaike müsteniden iddia olunur. Bu bapta sert ve soğuk cevap alındığı Britanya hükümetinin murahasları tarafından dahi söylenmiş olduğuna dair bir kayıt ve işaret yoktur. Binaenaleyh İngilizlerin dehşetli bulduğunuz en son cevaplarının esbabını başka yerde aramak lâzımdır. Ve, bitedriç bütün memleketimizi istilâya kadar varabilecek olan böyle dehşetli cevapların tekerrürüne şüphe olmadığından arzettiğim esbabı derin düşüncelerle nazarı muhakemeye alınması durumunu arz ederim.

Halep'te bulunan, İngiliz kumandanı istifade etmelerini talep eyledikleri İskenderun - Halep şosesini tahtı emniyette bulundurabilmek için kıtaatımızın Kilis - Payas hattının şimaline alınmasını İngiliz başkumandanlığının İstanbul'a teklif ettiğini ve vakit ziyana mahal kalmamak üzere Halep - İskenderun şosesinin şimdiden keşfine musaade olunması lüzumunu bildirmiştir.

6 ncı Ordu Kumandanının (Ali İhsan Sabis) raporuda bittabi manzuru devletleri bulunmuştur bu rapor muhteviyatına nazaran İngilizlerin Nusaybin Carablus - Halep şöen-diferini işgale işaret olan ve Irak - İngiliz ordusu başkumandanının Musul'un derakap terki ve aksi takdirde cebren gireceği hakkındaki teklifi ne suretle tefsir olunacaktır? Görülüyor ki, meselenin tarafımızdan İngiliz murahaslarına karşı vukubulduğu zannolunan soğukluğa hamline mahal yoktur. Mütalâatı mesrudededen maksadı âcizanem şudur ki: Her ne sebebe binaen olursa olsun İngilizlerle ak tedilen mütarekenin imza tahtına giren şekli, Devlet-i Aliye'yi Osmaniye nin siyaneti selâmetini kâfi mâna ve mahiyette değildir. Mevâdi mezkûrenin müphem ve şâmil medlûllerinin (mâna) bir an evvel tesbiti lâzımdır. Yoksa İngilizlerin tekâlifine bugüne kadar olduğu tarzda mukabelede devam edildiği takdirde bugün, Payas - Kilis hattına kadar olan araziye istiyen İngilizlerin yarın Toros'a kadar Kilikya mıntkasını ve daha sonra Konya - İz-

mir hattının lüzumu işgal tekâlifinin yekdiğerini takip edeceğini ve binnetice ordumuzu kendileri tarafından sevk ve idaresi, hattâ, Heyet-i Vükelâyı Osmaniye nin Britanya Hükümeti tarafından intihabı lüzumu gibi tekâlifinin karşısında kalınmak uzak değildir!-

Mektubun son satırlarındaki ifadelerde, Mustafa Kemal'in, Sadrazamı ne derece kesin ifadelerle uyarmaya çalıştığı açıkça görülmektedir.

Ayrıca, 5 Kasım 1918 günü Sadrazam ko-nağından Adana'ya gönderilen telgrafta :

«Mütarekename şartlarına göre gerçi İngilizlerin İskenderun'u işgal etmeğe hakları yoksa da Halep civarındaki ordularını beslemek için İskenderundan istifade etmek istemeleri de haklı bir talep mahiyetindedir.»

denmekte ve müsamaha tavsiye edilmektedir.

Mustafa Kemal ise bu telgrafa gayet sert bir cevap vermiştir.

Cevap şudur:

«— İskenderun'a her ne sebep ve bahane ile asker çıkarmağa teşebbüs edecek İngilizlere ateşle karşı konulmasını ve 7 nci Orduyu da, bugün bulunulan hatta pek zayıf ileri karakol tertibatı bırakarak kuvvetlerini, Katma - İslahiye istikametinde hareket ettirip Kilikya sınırları içerisine geçirmesini emrettim.»

Atatürk ayrıca, şunları da ilâve etmektedir:

«— İngilizlere cemile gösterecek emirleri tatbik etmeğe yaradılışım müsait olmadığından, halbuki Başkumandanlık Erkanı Harbiyesinin içtihadına uymadığım takdirde birçok ithamlar altında kalmaklığım tabii olduğundan, kumandayı hemen teslim etmek üzere yerime tâyin buyuracağınız zatın süratle gönderilmesini rica ederim.»

Bundan sonra İngilizlerin baskısı ile görevinden alınmış ve İstanbul'a çağırılmıştır. Bu sırada, yine İtilâf devletlerinin isteğiyle birçok kumandanlar geri çağırılarak tevkif edilmiş ve bir kısmının da yerleri değiştirilmiştir.

MUSTAFA KEMAL NİÇİN ANADOLU'YA ÇIKTI?

Bu sorunun cevabını o günlerin hâdiseleri içinde aramak daha doğru olur. Görevinden alındıktan sonra, İstanbul'a gelen Mustafa Kemal boş durmamış, kendisine yakın bulup inandığı arkadaşlarıyla temas kurarak birtakım memleketi kurtarma düşünceleri üzerinde hazırlıklar yapmıştır. Bugün, kimlerle temas ettiği kesin olarak bilinmemektedir. Bu hususta, İsmet Paşadan (İnönü) başkasının kesin bilgisi olmadığına işaret edilmektedir. Yalnız, bilinen bir nokta varsa, o da, o günlerde Pontus Rumlarının Trabzon ve Samsun havâlisinde yeni bir hükümet kurma çabası içinde bulunduklarıdır. Bir gün, Devrin Harbiye Nazırı Şakir Paşa, Mustafa Kemal Paşaya:

— Samsun havalisinde Türklerin Rum köylerine tecavüz edip etmediklerini tahkik ve Anadolu'daki birtakım milli teşekkülleri ortadan kaldırma görevini» teklif edince, ötedenberi milletin kurtuluşu hakkındaki düşüncelerini tahakkuk ettirme çabasıyla İstanbul'da mütarekenin karanlık günlerinde sıkı bir gizlilik içinde yaptığı büyük fikir ve fiilî hazırlıklarını tatbik fırsat ve imkânını bulacağı için derhal cevap verdi ve bu görevi kabullendi. Bu arada, görevin uygulama şeklini yine devrin Genel Kurmay Başkanı (Cevat Paşa) ile birlikte tesbit etmelerine de Harbiye Nazırı muvafakat etmiştir.

Harbiye Nazırı, Mustafa Kemal'e inanan bir insandı. Ondan ümitvardı. Bu suretle ordu müfettişliğine atanan Mustafa Kemal Paşa yetkilerini sınırlıyan ve 8 Mayıs 1919 tarihini taşıyan bir salâhiyetname ile birlikte Anadolu'ya hareket etti. Bu salâhiyetname, müfettişlik bölgesindeki kumandanlarla, vali ve mutasarrıflıklara gerekli tebligatta (bir nevi emir) bulunma imkânını kendisine veriyordu.

Profesör Afet İnan'ın verdiği izahata göre, Atatürk bu salâhiyetnameyi ötedenberi fikri çalışmalarını yaptığı, gayesini tahakkuk ettirebilecek şekilde kaleme almış ve aynı gayeye hizmet edenlerin yardımı ile onaylatmıştır.

Ve Atatürk bu salâhiyetnameye yerleştirdiği birtakım ifadelerle vali ve mutasarrıflıklara da emir verme selâhiyetini elde etmiştir.

Mustafa Kemal, Anadolu'ya gitme görevini aldığı zaman Vahdettin ile de konuşmuş. Vahdettin bir ara Mustafa Kemalle birlikte Alman ordularının Garp Cephesi Kumandanlığını ziyaret etmiş, Mustafa Kemal de kendisine başyaverlik yapmıştı. İşte bu sırada, harbin neticesi hakkında Garp Cephesi Kumandanı Hindenburg ve Ludendorf (Kurmay Başkanı) ile Mustafa Kemal bir münakaşaya tutuştu. Ve Mustafa Kemal nihai zaferden ümitsizliğini belirtiyor, Alman generalleri ise kumanda taktiklerinin muvaffak olacağını ve zaferi elde edeceklerini iddiadan geri kalmıyorlardı. Bu münakaşadan sonra Vahdettin'in de Mustafa Kemal'e, harb bilgisinden dolayı güveni artmış ve Anadolu'ya çıkması için verilen görevde mutabakatını bildirmiştir.

Ayrıca, Mustafa Kemal'in hareketi Müttefiklere: «Ordunun silâhtan tecrid edilmesi» şeklinde izah edilmiştir.

Fakat İngiliz Kumandanlığı 17 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal'in «Bandırma» vapuru ile hareketinden çok sonra gidişi önlemek maksadıyla Boğazda tertibat alıp, arama-tarama yapmış fakat bir netice alamamıştır. Böylece Mustafa Kemal, yanındaki birkaç subayla birlikte, 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a ayak basmıştır.

Burada çok önemli bir noktaya işaret etmek gerekiyor: Mustafa Kemal en güç şartlar içinde dahi milli iradeyi temsil eden bir kongre kurmaya teşebbüs etmiştir. Ve bu suretle milli iradeyi şekillendirmiştir.

Havzaya gelip birkaç gün kalan Mustafa Kemal 20 - 21 Haziran gecesi yaveri Cevat Abbas'a sonradan (Amasya tamimi) diye adlandırılan tamimi dikte ettiriyor. 9 maddeden ibaret bulunan ve Üçüncü Ordu Müfettişi olarak imzaladığı bu tamimi kendi emrinde bulunan kitalarla, güvendiği valilik ve mutasarrıflıklara gönderilmiştir. Bu tamimin esas noktası şöyle idi:

«Devletimizin istiklâl ve istikbali tehlikededir. Bu konuda tedbir alması lâzım gelen İstanbul'daki hükümet âciz ve meskenet içrisindedir. Milletin istiklâlini ve devletin istikbalini kurtarma, milletin azim ve kararına bağlıdır. Bu kararı tatbiki için her şeyden önce her türlü tesir ve murakabeden âzade bir milli heyetin kurulması lâzımdır. Bu maksadı sağlamak üzere memleketin birçok cihetlerden en emin yeri olan Sivas'ta bir kongrenin toplanması gerekmektedir. Bu kongreye katılacak üyelerin, bulundukları yerin itibar ve güvenine lâayık şahısları arasından seçtirilerek bir an önce Sivas'a gönderilmeleri zaruridir.»

İşte bu suretle de ilk defa milli iradeyi temsil eden bir kongre 4 Eylül 1919 günü Sivas'ta toplanmış ve bir hafta devam etmiştir.

İşte Atatürk, bütün harb tecrübelerinden edindiği kanaate göre, Türk milletine güvenmekte ve onun millî hâkimiyeti ve iradesiyle memleketi kurtaracağına inanmakta ve böylece Sivas Kongresiyle işe başlamış bulunmaktadır.

N o t :

Bu yazının hazırlanmasında Harb Tarihi Dairesinin hazırladığı «İstiklâl Harbi Tarihi»nin birinci cildi ile Profesör Afet İnan ve Profesör Yavuz Abadan'ın notlarından istifade edilmiştir.

SAİT TERZİOĞLU

19 Mayıs 1963

Cebesoy, 19 Mayıs'ın öncesi ve sonrasını anlatıyor

44 yıl öncesinin «yok olmak, ya da var olma mücadelesi» ni Atatürk'ün bu konuda ilk mesai arkadaşlarından Ali Fuat Cebesoy (Ali Fuat Paşa) un ağzından dinlemek üzere Şişli'deki evine gittik. Pamuk gibi beyazlaşan saçlara, zekâ fışkıran açık mavi gözlere sahip Ali Fuat Paşa, bizi kapıda karşıladı. Üzerinde iki düğmeli koyu kahve rengi spor bir elbise bulunan Ali Fuat Paşa, 80 yaşına varmasına rağmen hâlâ dinç ve hâlâ gençti. Çizgili beyaz gömleğine uyan bordo kravatı yanı sıra göğüs cebindeki beyaz mendili ve çevik hareketleriyle delikanlılara taş çıkartıyordu. Hele sık sık çalan telefona bizzat giderek uzun uzun konuşmaktan hiç yorulmuyor, koridorun sonundaki çalışma odasına döner dönmez konuşmasına kaldığı yerden devam ediyordu. 1,5 saatten fazla devam eden sohbetimiz sırasında muvaffakiyetlerinin sırrını birlikte hareket etmeye bağlıyor ve sık sık şu cümleyi tekrarlıyordu:

«— Bizim muvaffakiyetimiz Misakı Milli dedir.»

19 MAYIS'IN MANASI

«Böyle günlerde çok müteessirim. Çünkü biz Mustafa Kemal Paşa ile kardeşten daha ileri idik. Hiçbir zaman birbirimize kırlmadık. O, benim babamı kendi babası gibi severdi. Çok genç gitti» diye hislerini ortaya koyan Ali Fuat Paşa, 19 Mayıs 1919'un mânâsını şöyle özetledi:

«— 19 Mayıs 1919, Milli Mücadele tarihimize tesadüfen konmuş bir gün değildir. 19 Mayıs 1919, Mustafa Kemal Paşanın sadece Samsun'da karaya çıktığı gün de değildir. Büyük milletimiz o tarihlerde kurtuluş savaşına azmetmiş bulunuyordu. 19 Mayıs 1919, milletin gelecekteki liderini bulduğu ve ondan ayrılmıyacağı gün olmuştur.»

ÖN ÇALIŞMALAR

Ali Fuat Paşa daha sonra büyük mücadele günlerinin öncesine dönerek çalışmalarını anlatmaya başladı. Bu tarihlerde Ankara'da 20. Kolordu Kumandanı ve bazan da 2 nci Ordu Müfettiş Vekili görevlerinde bulunan Ali Fuat Paşa şöyle devam ediyordu :

«— İstanbul'da Şişli'de oturan Mustafa Kemal Paşa ile önceleri kararlaştırdığımız veçhile irtibat subaylarımız vasıtasıyla sıkı temastaydım. Memleketimiz ve milletimiz aleyhinde en kötü olayların birbirini takip ettiği o günlerde İstanbul'da hiçbir şey yapılmıyacağına kanaat getirilmişti. Mustafa Kemal Paşa

ile Hüseyin Rauf Bey (Rauf Orbay) in Anadolu'ya geçmeleri kararlaştırılmıştı. Bu hususta bir gecikme olmuş ise, o da Mustafa Kemal Paşanın Anadolu'da bir yüksek kumandanlık ödevini alabilmesi meselesinin biraz sürünce-mede kalmış olmasıdır. Nedenlerini aşağıda anlatacağım veçhile, bu gecikmede bir isabet de olmuştu. Sonunda Mustafa Kemal Paşaya ümidimizin üstünde 9. cu Ordu Müfettişliği ile beraber Doğu vilâyetlerimizde asayişin temini maksadiyle kendisine, mülkiye memurlarına da emir vermek yetkisi verilmişti. Eğer bu tâyin daha gecikmiş olsaydı, Mustafa Kemal Paşa bir millet ferdi olarak Ankara'ya gelecekti.

Hüseyin Rauf Beye gelince.. O emekliye ayrılmıştı. Mustafa Kemal Paşa Samsun'a hareket eder etmez, o da Bandırma üzerinden İzmir taraflarına gidecek ve oradaki durumu anladıktan sonra Ankara'ya gelecekti. Bundan sonra Mustafa Kemal Paşanın münasip göreceği bir yerde, her üçümüz de buluşacaktık.»

ÖLMÜŞ SANILAN ASLAN..»

«O günlerde, yani 15 Mayıs 1919 da İzmir, haksız ve feci bir surette düşman istilâsına uğramıştı. O güne kadar tecavüzlere ve zulümlere karşı kaderine küsmüş, boynunu bükmüş görünen, tarihi şan ve şerefle dolu koca, Türk milletinin sabrı tükenmişti» diye o günkü tabloyu çizen Ali Fuat Paşa, çalışma masasının başında biraz daha doğrularak ve gür bir sesle konuşmasına devam etti:

«— Ölmüş sanılan aslan, birdenbire uyanmıştı. Namus, ırz, can ve mal gibi mukaddesatını muhafaza ve vikaye edemiyen âciz ve zelil bir hükümete artık güvenemeyeceğini, mukadderat ve iradesine hâkim olarak tecavüzlere her vasıtaya müracaat eder zalim düşmanlarımızı memleketten atmak çarelerini aramanın, hakkını, istiklâlini ve kahramanlar yatağı toprağını savunmanın zamanı geldiğini anlamıştı.

19 Mayıs 1919 da 9. cu Ordu Müfettişi sıfatıyla Samsun'da karaya çıkan ve tarihin bu dönüm gününde milletin çok hassas bulunduğunu herkesten çok daha iyi sezmiş olan Mustafa Kemal Paşa, milletin nasıl mukavemete başlıyacağını ve milli enerjiye yeniden nasıl kudret ve kuvvet verebileceğini resmi makamlara, milli teşekküllere mertçe ve açık bir sesle anlatmış ve bu büyük dâvada muvafak olmuştur.

Memlekette yer yer mitingler yapılıyor, müstevliler ve tarafsız devletlere telgraflar çekilerek, İzmir'in işgali olayı protesto ediliyor. Ben de 29 Mayıs 1919 da Ankara Hükümet Konağı Meydanında bir protesto toplantısı yaptırmıştım. Çok heyecanlı olmuştu. O günkü manzara gözlerimin önüne geldiği zaman mücadele yıllarının en tatlı heyecanını hâlâ duyar, vatanperver Ankaralıları takdirle yadederim.»

MUSTAFA KEMAL PAŞA İLE BULUŞMA

Arasıra gözlüğünü burnunun üzerine düşürerek konuşmasına devam eden Ali Fuat Paşa, Mustafa Kemal Paşa ile ne vakit ve nerede buluştuklarını da şöyle anlattı:

«— Hüseyin Rauf Bey, bir an evvel Mustafa Kemal Paşa'ya mülâki olmak istiyordum. Aynı iştiyakı ben de duyuyordum. Birbirimizi görmiyeli 2,5 ay olmuştu. Mustafa Kemal Paşaya, bu durumumuzu 8 Haziran 1919 da bildirdim. 10 Haziran 1919 da kendisinden şu telgrafı aldım:

(Hüseyin Rauf Beyle ve sizinle birlikte görüşmekliğimiz fevkalâde mühim ve elzemdir. Ancak benzin fıkdanı beni Havzaya bağlamıştır. Osmanlı'ya kadar zahmet ve fedakârlığı göze aldıktan sonra seyahatinizi Havzaya kadar uzatmanızı ve mümkünse yarın yola çıkmanızı hassaten rica ederim. - Mustafa Kemal)

12 haziranda Merzifon yoluyla Havzaya gitmek üzere Ankara'dan atlı arabalarla ayrılmıştık. 18 haziran'da Havza'ya muvasalat ettik. Bu esnada Mustafa Kemal Paşa'nın, Havza'dan Amasya'ya 2 gün evvel hareket ettiğini haber aldık. Hemen Amasya ile muhabere ettik ve orada bize intizar ettiğini bildirdi. Ertesi gün biz de Amasya'ya hareket ettik. Amasya'ya vardığımız günün gecesi geç vakitlere kadar Hüseyin Rauf Bey, ben, Mus-

tafa Kemal Paşa ile başbaşa kaldık. Durum gözden geçirildi. Erzurum'daki Kâzım Karabekir Paşaya bilgi verildi. Mustafa Kemal Paşanın beraberinde getirerek Samsun'da bıraktığı Albay Refet (Refet Bele Paşa) ile Mutasarrıf Hamit Beyi Amasya'ya davet ettik. Müzakerelere devam edildi.

Vardığımız netice şöyle hülâsa edilebilir: Millet'in istiklâlini yine millet'in azmü kararı kurtaracaktı. Haklı dâvasını bütün cihana ilân edecek ve her türlü tesir ve murakabeden masun bir milli heyet toplanacaktı. Bunun için vilâyetlerden gelecek mümessillerle millî bir kongre toplanmasına kesin bir lüzum vardı. Kongre için en emin yer Sivas'tı. Mutabık kaldıktan sonra bu kararlar Amasya mukarreratı namı altında formüle edildi ve hazır bulunan 4 zat tarafından imzalandı. Bunlar: Mustafa Kemal, Ali Fuat paşalarla Hüseyin Ruf ve Refet beylerdi.»

Kısa zamanda memleketin bütün ileri gelenlerine dağıtılan Amasya mukarreratının önes ve özelliğine bilhassa temas eden Ali Fuat Paşa, bunda münferit ve mıntıkavi teşekküllerin birleştirilmiş olduğunu ifade ile şöyle devam etti:

«— Millet'in, istiklâl ve vatani uğrunda uğradığı tehlike etrafında birlik olduğu, gerek harice gerek dahile, gösterilmiştir. Mukaddes ittifak adını verdiğim Amasya mukarreratı, toplayıcı bir ruh taşımaktadır. Şunu hemen ilâve edeyim ki, bunun başlıca âmili de Mustafa Kemal Paşadır.»

N o t : 3—4 Aralık 1934 tarihinde Atatürk'ten Cebesoy soyadını alan Ali Fuat Paşa, Mustafa Kemal Paşanın 9. cu Ordu Müfettişliğine getirilmesinde babası İsmail Fazıl Paşanın çalışması ve rolü olduğunu ifade etmiştir.

ZİYA NEBİOĞLU
19 Mayıs 1963

Anadolu'ya geçerken

Yeni Türk devletinin tarihindeki en önemli olaylardan biri, hiç şüphesiz Atatürk'ün 30 Nisan 1919 da 9 uncu Ordu kıtaatı (15 haziranda bu görevin adı 3 üncü ordu müfettişliğine çevrilmiştir). Müfettişliğine tâyini ve bu sıfatla 19 Mayısta Samsun'a çıkarak milli ihtilâlin bayrağını açmış olmasıdır. Bizzat Mustafa Kemal:

— Milli Mücadelenin ve düşmanı Anava-

tandan tardedecek hareketlerin mebdaini bu tâyine bağlayabilirsiniz.

Demiştir. Olayları incelersek bu sözlerin ne kadar yerinde sarfedilmiş olduğunu görürüz. Anadolu'da müstevlilere karşı kazanılan zaferler, inkılâpların meydana gelmesinde en büyük birer âmîl olmuştur. Bunların başında saltanat müessesesinin yıkılması ve halk hâkimiyetine dayanan bir idarenin kurulması gelmektedir.

Birinci Dünya Savaşından mağlup ve perişan çıkmıştık. Galip devletler, merhametsiz davranıyorlar, 30 ekim 1919 da imzalamaya mecbur kaldığımız Mondros mütarekenamesi hükümlerini tatbik ederlerken yalnız kendi çıkarlarını düşünüyorlardı. Osmanlı İmparatorluğunu parçalamak için giriştikleri en haksız teşebbüslerini bile saklamak lüzumunu duymuyorlardı. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon:

— Türkleri Avrupa'dan tamamen atmalı, İstanbul ve Boğazların idaresi de başkalarına verilmelidir.

Diyordu. Fakat olaylar geliştikçe, Avrupa'daki Türk topraklarının alınması ile iktifa etmiyorlar, kollarını Anadolu'ya da atıyorlardı. Tarihi şanlar ve şereflerle dolu alan asil bir milleti esir etmek, köle mevkiine düşürmek istiyorlardı. Babıâli acizdi. Hiç bir mevcudiyet gösteremiyordu. Düşmanlarımızın her gün biraz daha artan ihtiraslarına nasıl mâni olunabilecekti? Akıllı başında olan herkes bunu düşünüyor ve birbirlerine soruyorlardı: «Bizi kim kurtaracak?» Evet bizi kim kurtaracak, bize kim kurtuluş yolunu gösterecekti?

Mütarekenin imzasından bir gün sonra, Yıldırım Orduları Grubunun kumandasını Alman Generali Liman Paşa'dan devralan Mustafa Kemal, 3 kasımda Adana'ya dâvet ettiği 7 nci Ordu Kumandanı Vekili Ali Fuat Paşaya (General Cebesoy) şunları söylemişti:

— Artık milletin bundan sonra kendi haklarını kendisinin araması ve müdafaa etmesi, bizlerin ise, onlara bu yoldu göstermemiz ve bütün ordu ile beraber yardım etmemiz lâzımdır.

Galip devletlerin devamlı ısrarları üzerine 7 kasım 1918 de Yıldırım Orduları Grubu lâğvedilmiş, Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nezareti emrine alınmıştı. Halbuki o ne sıfatla olursa olsun Anadolu'da kalmak istiyordu. Karar kendisine tebliğ edildiği gün: «Orduları dağıtalım. Fakat unvanını muhafaza edelim. Müsaade edin en ufak bir müfreze halinde dahi olsa, bu namla ben onun dahi kumandanlığı ile iktifa eder vatana hizmet ederim.» cevabını vermiş, fakat sözünü dinletmemişti.

Mustafa Kemal 13 kasım 1918 de İstanbul'a geldi. İtilâf devletlerinin savaş gemileri, toplarını şehre çevirmiş oldukları halde liman da pür azamet yatıyorlardı. Halbuki biz, bu donanmayı boğazlardan sokmamak için ne fedakârlıklara katlanmıştık, ne şehitler vermiştik. Mustafa Kemal'in gözlerinde yaşlar tanelenmiş, yaverine:

— Geldikleri gibi giderler.

Demişti. Bu imkânsız gibi görülen iş nasıl başarılacak, düşman harb gemileri Türk sularından nasıl çıkarılacaklardı?

Atatürk İstanbul'a gelir gelmez, derhal faaliyete geçti. Bir taraftan eski ve yakın arkadaşlarıyla temas ediyor, diğer taraftan Ah-

met İzzet Paşanın istifası ile 11 kasım 1918'de iktidar mevkiine gelen Tevfik Paşa hükümetinin parlâmentoda güven oyu almasını önliyerek işbaşına daha kuvvetli, millî ülküye daha bağlı ve metin bir kabinenin kurulmasına çalışıyordu. Eski Sadrîâzam Ahmet İzzet Paşa ile bu hususta konuşmuş ve anlaşmıştı. Bazı milletvekilleri de kendisine söz vermişlerdi. Güven oyu vermemek suretiyle Tevfik Paşayı düşüreceklerdi.

Tevfik Paşa, 18 kasımda Parlâmentoya gelerek beyannamesini okudu, fakat hiç bir tartışma olmadan istediği itimat reyini kolayca aldı.

Mustafa Kemal dinleyicilere ayrılan locaların birinden bu garip manzarayı hayretle seyretmiş ve teessür içinde Beşiktaş'ta Akaretlerdeki evine (Atatürk Şişli'deki kira evine 21 aralık 1918 de taşınmıştır.) dönmüştü. Eskiden tanıdığı Hükümdarın Seryâveri Naci Beye (rahmetli General Eldeniz) başvurarak Sultan Altıncı Mehmetten bir mülâkat istedi.

2 kasım 1918 cuma günü huzuru şahane çıktı. Padişah, Çanakkalenin bu ünlü ve kahraman generalini tanıyordu. Veliâht iken beraberce Almanya seyahati yapmışlardı. (15 aralık 1917 - 4 ocak 1918). Bu mülâkatta aralarında şöyle bir muhavere geçti:

— Ordunun kumandan ve zabıtları emnim ki seni çok severler. Bana teminat verir misin ki, onlardan bana bir fenalık gelmeyecektir.

— Ordu tarafından aleyhinize harekete ait bir malûmatı mahsusunuz mu var, efendimiz?

Padişah, gözlerini kapamış, müspet veya menfi bir cevap vermemiş ve aynı suali tekrarlamıştı. Bunun üzerine Atatürk:

— Vakıa ben İstanbul'a geleli bir kaç gün oldu. Burdaki ahvali yakından bilmiyorum. Fakat ordu rüesâ ve zabitanının zatı şahane-nizle karşı karşıya bulunması için bir sebep olabileceğini zannetmiyorum, onun için temin ederim ki hiç bir fenalığa intizar buyurmayınız.

Cevabını vermişti. Vahidettin'in son sözü:

— Yalnız bugünden bahsetmiyorum, bugünden ve yarından.

Olmuştu. Bu suretle Padişah ilerisi için böyle bir ihtimali varit gördüğünü ağzından kaçırmıştı.

Mustafa Kemal, Meclis müzakerelerinden ve bu mülâkattan sonra artık Padişah ve onun işbirliği ettiği kimselere güvenmenin doğru olmayacağını anlamıştı. Faaliyetlerini başka yola tevcih etti. Güvendiği arkadaşlarıyla Şişli'deki yeni evinde toplantılar yapıyordu. Bunların arasında eski Bahriye Nazırı Hüseyin Rauf (Rauf Orbay), Ali Fuat Paşa (General Cebesoy), Albay İsmet (İsmet İnönü) Cevat Paşa (rahmetli General Çobanlı), Kâzım Karabekir Paşa, Ali Fethi (rahmetli Okyar) da vardı.

Damat Ferit Paşanın liderliğindeki Hür-

riyet ve İtilâf Fırkası günden güne faaliyet ve nüfuzunu arttırmaya ve bütün memleket içinde teşkilâtlanmaya çalışıyordu. Bu fırkanın faal uzuvlarından biri de Mehmet Ali Beydi. Mehmet Ali Beyin kızı Ali Fuat Paşanın ağabeyisi ile evlenmiş olması her iki aileyi birbirine yaklaştırmış ve bundan faydalanan Cebesoy, Kuzguncukta tertip ettiği bir yemekte Mustafa Kemal Paşa'yı kendisiyle tanıştırmıştı. Bu tanışmanın ileride önemli bir rolü ve faydası olacaktı.

Mustafa Kemal, Sultan Vahidettin'in milletten önce tahtını ve hanedanını düşündüğü-

nü sarahaten anlamıştı. İstanbul'da yaptığı temaslarda Türk milletinin mukadderatına el koyabilmek için Anadolu'da ordunun başında bulunmak lâzım geldiğine daha kuvvetle kanaat getirmişti. Kendisine bir vazife verilmediği takdirde Anadolu'da bulunan en itimat ettiği bir kumandanın yanına gideceğini ve ilk defa oradan işe başlayacağını yakın arkadaşlarına söylemişti.

— Ben başka çare göremiyorum. Demişti.

FERİDUN FAZIL TULBENTÇİ

10 Kasım 1963

Gençlik Marşı

Atatürk'ün «sofra»sının bir akademi niteliğinde olduğu anı sahipleri tarafından çok kez tekrarlandı. O sofrada tarih, edebiyat, politika, her konu konuşulmuştur. Sanırsınız ki Eflâtun'un «Şölen»i.

Atatürk'ün, gençliğinden beri, doymak bilmez bir tutku ile okuduğu, her konuyu kurcaladığı, merak ettiği bir yapıtı bitirmeden elinden bırakmadığı bilinmektedir. Sofra sohbetlerini böylesine bir kültür şöleni niteliğine getiren de O'nun geniş kültürüdür.

Atatürk'ün çeşitli konulardaki bu sofrasohbetlerinin saptanmamış olmasını giderilmez bir kayıp sayıyoruz. Yıllar boyu sürüp giden bu sohbetlerden ancak pek azı sofrada bulunanlar tarafından saptanmış, ya da sonradan, hatırlayabildikleri kadariyle nakiller yapılmıştır. Bunlar zamanında ve anında saptanabilseydi Dr. Utkan Kocatürk'ün bize kazandırdığı 3 formalık «Atatürk'ün Sohbetleri» yapıtı, hiç kuşkusuz, ciltler tutacak bir «külliyat» haline gelebilirdi.

Biz bu yazımızda şimdiye kadar hiç bir yerde yayımlanmamış bir «sohbet» metni ile bir Alman sanatçısının Atatürk için bestelediği «Türk İzmir» Marşının öyküsünü sunacağız.

Sunacağımız sohbet metin 20/21 haziran 1936 cumartesi/pazar günü Florya Deniz Köşkü'ndeki sohbet sırasında Atatürk tarafından Hakkı Tarık Paşaya dikte ettirilmiştir. Elimizdeki metne göre Hakkı Tarık Us, söylenenleri yetiştirebilmek için bazı sözcükleri yarım bırakmış, bazan da Arap harfi - yeni harf karışımı halinde sürdürmüş notlarını.

Merhum Us, şöyle bir giriş yapmış notlarına:

«Atatürk geceyi geçirdiği yakın arkadaşları arasında bir de genç artist bulunuyordu. Artistin okuduğu muhtelif parçalardan bilhassa ikisi üzerinde çok durdular ve mükerreren okuttular.»

ATATÜRK KONUŞUYOR

Us'un «mükerreren okuttular» diye belirttiği:

Dağ başını duman almış, gümüş dere durmaz akar.

Güneş ufuktan şimdi doğar yürüyelim arkadaşlar.

marşı üzerine Atatürk bir yorum yapmış H. Tarık Us da, bunu aynen not etmiştir. Atatürk'ün söylediklerini aşağıya alıyoruz:

«Bu marş benim şundan dolayı dikkat ve hassasiyetimi çekmiştir: Bilindiği gibi Sam-sun'a çıktıktan ve Sivas yolu ile Şarka yürürken yardığım insan denizi dalgalarından kulağıma yeis ve ümitsizlik sesleri geldi. Bu ses, bütün Türk milletinin kolaylıkla tahmin edeceği gibi millet inlemesi, kardeş, arkadaş inlemesiyle.

Ben, bu haklı ümitsizliğe karşı derhal tatminkâr, ve müsbet vaatlerde bulunacak şartlar içinde bulunmuyordum. Fakat bu genel ulusal teessürün behemehal giderileceğine Türkün maddi, manevî, ahlâki ve fikrî mevcudiyetine olduğu kadar tam emniyet ve cesaretle imanım vardı. İşte ben, bu imanı, bugün genç artist dediğimiz, o günün ana kucağında bulunan bu çocuğun diliyle tekrar ettirdim.

... Marşın tahlilini şöyle yapmak gerekir: Büyük, yüksek, geniş bir Türk müessesesi yıkılıyor, karanlık bulutlara bürünüyor. Fakat bu mucizeyi yaratan bir ırmak, parlak bir ırmak, gümüş dere. İşte o, durmaz akar. Bu ak-

tıkça Türk yüksek hayatıyeti mevcut ve be-
hemehal yeni, yepyeni büyüklükler yaratır.
Lâzım olan şey bu yeni büyüklükleri beşerin
gözünde canlandırabilmektir.

Bunun için de bütün dünyayı aydınlat-
abilecek bir fanus lâzımdır. O fanus, tabiatın o
fanusu, elbette güneştir. Benim bu zulmet i-
çinde tek çekindiğim şey, dünyayı ve bilhassa
Türk milletini boğmuş, karanlıklar içinde bı-
rakmış ve fakat onun yerine yükselmiş olan
abideleri görebilmek için muhtaç olunan fa-
nusun henüz ufukları aydınlatmamış olması
vehmi ile milletin tereddüde düşmesiydi.

İşte bunun içindir ki ben bu marşın ikin-
ci mısraına çok ehemmiyet vermiş ve onu mü-
temadiyen söylemiş ve söyletmişimdir. Onun
burada aynen söylenmesi muvafık olur:

GÜNEŞ UFUKTAN ŞİMDİ DOĞAR, YÜRÜYELİM ARKADAŞLAR

Ben, bunu tefsir eden sözlerle «Türk'ün
güneşten çıkacağına emin ol» demek istiyor-
um. Fakat ondan çıkmasına intizaren yürü-
yüşü kesme. Karanlıklardan dahi istifade e-
derek yürüyüşüne devam et. Ve demek isti-
yorum ki güneşten çıkmamız remiz... Bu yürü-
mek, hedefe yürümek ve bütün sesimizle ve
hareketlerimizle hedefe yürümektir.

Güneş, kendini göstermekte ve bize ger-
çeği belli etmekte mütereddit olsa dahi bizim
bu tarafımızla (yani hedefe yürümekteki az-
mimizle) maksat yine temin olunur. İşte bu
büyük fikirleri ifade eden cümleler de şu-
dur:

Güneş ufuktan şimdi doğar, yürüyelim
arkadaşlar

Sesimizi yer, gök, su, dinlesin, sert adımlarla her yer inlesin.

Sesimiz lâzımdır ki yer, gök, su inlesin
sert adımlarla her yer inlesin.

Bu sözleri söylerken bu yüksek idealisti,
bu kahramanı (yani milleti) selâmlamak ve
aydınlatmak üzere güneşin de (ufuktan) çık-
acağına şüphe edilmemek lâzım gelir. Nitekim
güneşin aydınlatması da gecikmemiştir. Nasıl
gecikebilirdi ki... Türk milleti insan tabiatı-
nın... güneş de onlara hayat verecektir. O da
tabiatın... emrine münkat (boyun eğen) bir ta-
biidir.

Hâkim olan tabiat güneş midir, yoksa on-
dan da yüksek olan... insan kafasında mıdır?

En son tecrübelerle anlaşıldığına göre bü-
yük olan, sesas olan tabiatıdır. Fakat efendiler
bu tabiata... olan insan kafasıdır.»

Hakkı Tarık Us'un çok hızlı not aldığı için
yer yer okunamayan Atatürk'ün sohbeti bura-
da bitmektedir.

MARŞIN KÖKENİ

Bir de, Atatürk tarafından çok sevilen ve
Kurtuluş Savaşı süresince dilinden düşürmedi-
ği bu «Dağ başını duman almış» marşının kö-
keni var. Onu da açıklayalım:

Bu marş, «Tralalla diyen üç kız» adını ta-
şıyan İsveççe bir şarkısıdır. Selim Sırrı Tarcan,
beden eğitimi öğrenimi yaptığı İsveç'ten yur-
lumıza dönerken bu şarkının bestesini getir-
miştir.

Bestenin güftesini de okul marşları yazar
Ali Ulvi (Elöve) Bey kaleme almıştır. Şarkının
bestecisi Felix Korb'g'tir. Marş ilk kez 1916
yılı ilkbaharında şimdi Fenerbahçe Stadı olan
Kadıköy İttihatspor çayırında yapılan spor
gösterilerinde söylenmiştir.

Marşa ait bilgileri şöyle özetleyebiliriz:

Şarkının orijinal adı: Tre Trallande Jam

tor

Türkçesi: Trallal la Diyen Üç Kız.

Bestekârı: Felix Korb'g.

Besteyi İsveç'ten getiren: Selim Sırrı Tar-
can.

Türkçe güftesini yazar: Ali Ulvi Elöve.

Ufak bir değişiklikle Türkçeye uygulayan:
Viyolonist Zeki Bey.

Türkiye'de ilk defa okunduğu yıl: 1916.

Gençlik ve Spor Bayramı Marşı olarak
kabulü: 20 haziran 1938.

Atatürk'ün marşı yorumlaması: 20 haziran
1936.

Yazımızın, sohbetle ilgili bölümünü Ata-
türk'ün çok sevdiği bu marşın bir dizesiyle
noktalayalım:

Güneş ufuktan şimdi doğar, yürüyelim ar-
kadaşlar!

«TÜRK İZMİR» MARŞI

1914, tüm ulusların katıldığı uzun süre-
cek bir boğuşma döneminin başlangıcıdır.
«Birinci Dünya Harbi» diye adlandırılan bu
kan ve ateş çemberinin içine Türkiye de gir-
miştir; Almanların yanında... Savaşlar, hangi
nedene ve gerekçeye dayanırsa dayansın, u-
luslar için katlanılması güç bir cehennem ya-
şamıdır.

Saksonya Devlet Orkestrası Şefi ünlü
kompozitör Kurt Schindler, ulusları ölüme i-
ten, on binlerce ocak söndüren savaşın acıla-
rını dile getirmek için piyanosunun başına ge-
çer ve 44. eserini bestelemeye başlar. Eser iki
bölümdür: Birinci bölüm savaşın acılarını, i-
kinci bölümü de Alman zaferinin sevincini
dile getirecektir.

Sanatçı, yapıtının birinci bölümünü bitirir... Savaşın acılarını dile getiren etkili bir
bölümdür bu...

Schindler, Alman zaferini ve Alman mille-
tinin bu zaferden duyduğu coşkun sevinci di-
le getirmek için dört yıl bekler; umutla, he-
yecanla... 1918, zaferin müjdesini değil, yenil-
ginin matemini getirmiştir Alman ulusuna...
Ve zafer nağmeleri için hazırlanmış olan no-
ta defterinin porteleri bestecinin göz yaşlarıyla ıslanır.

Türkiye de, bağlaşıklık bulunduğu Almanya
gibi yenilgiye uğrayarak çöker.

BİR KAHRAMANIN ZUHURU

1919 ortalarında Anadolu'nun bağrından bir ses yayılmaktadır dalga dalga; gür, güvenli ve kesin... «Ya bağımsızlık, ya ölüm» diye yankılar yapan bu ses, zafer sarhoşlarının kahkahalarına karışır... On yıl süren bir sa-vaştan çıkmış, ordusu dağılmış, silâhları elinden alınmış, topraklarını düşman çizmelerinin çiğnediği Küçük Asya'dan yükselen bu ses, son nefesini vermekte olan «Hasta Adam»ın can çekişme çırpınıları gibi gelir dünya kamuoyuna.

Bu sesi boğmak için öncü bir ordu gönderirler üzerine... Üç kez tekrarlanır saldırılar ve İnönü dağlarıyla Sakarya bozkırları mezar olur düşman ordularına.

Dünyanın oy birliği ile nitelediği «Hasta Adam», üzerine abanmış «Avrupa»yı bir silkinşte itip ayaga kalkmıştır.

Ulusunun yenilgisi ile yüreği dağlı ünlü Alman bestecisi Schindler, Mustafa Kemal'in bu başarılarını heyecanla ve kıvançla izlemektedir. Çünkü «Mustafa Kemal adı, bir buçuk milyar insanın ağzında birdenbire gizli bir mezhebin parçası gibi dolaşmaya» başlamıştır.

Ve Mustafa Kemal, bir tan-vakti ordusunu taarruza kaldırır. Dünya askerlik tarihinde benzeri olmayan bir hızla 10 gün gibi kısa bir sürede İzmir'de düşmanı denize döker. İzmir, «gâvur»luk kirini üzerinden atmış, «Türk İzmir» olmuştur artık.

VE SANATÇININ DA ZAFERİ

Kurt Schindler'in özlemini çektiği zaferi, kendi ulusu değilse bile, bağlaşıklık bulunduğu bir başka ulus ve bu ulusun başbuğu Gazi Mustafa Kemal sağlamıştır.

Ünlü besteci, bu «mucize zafer»den aldığı ilhamla yapıtının ikinci «zafer» bölümünü artık besteleyebilir.

Şimdi kendisine Türkçe bir güfte gerekli dir. O dönemde Almanya'da bulunan Mustafa Nermi Beyi salık verirler. M. Nermi, o tarihte Alman gazetelerine Almanca başyazılar yazan bir Türk aydınıdır. Kurtuluş Savaşı süresince de Hakimiyeti Milliye gazetesine devamlı makaleler göndermiştir.

M. Nermi Bey teklifi kıvançla karşılar ve «Türk İzmir» başlığı altında bir «güfte» yazar.

Ve böylece Akdeniz kıyılarından gelen zafer teraneleri, Kurt Schindler'in portelerinde ebedileşir. Ünlü besteci, artık ülküsüne kavuşmuş ve 44'üncü eserinin yarım kalmış finalini 47'nci eseriyle tamamlamıştır. Bu, bir yabancı kompozitör tarafından Gazi Mustafa Kemal'in zaferini dile getiren ilk bestedir. Kurt Schindler imzalı notasını, kendisine bu ilhamı veren Büyük Zafer'in Büyük Yaratıcısı Gazi Mustafa Kemal'e armağan eder.

MARŞ, İLK KEZ ALMANYA'DA ÇALINIYOR

«Türk İzmir» bestesi, ilk kez 1923 yılı Haziranında Dresden kentinde çalınmıştır. Almanya'daki Türkler, Saksonya Devlet Orkestrası Şefi Kurt Schindler'in bu eserini dakikalarca alkışlamışlardır. Konserden sonra beste sözlerinin yazarı M. Nermi, sanatçıya şu sözlerle minnetini belirtmiştir:

«Türk dilinin mükemmel bir opera dili olduğuna beni bir kere daha inandırdınız; bundan dolayı size minnettarım.»

BESTECİ, ESERİNİ İSTABULDA

BİZZAT ÇALIYOR

8 Eylül 1927... İzmir'in kurtuluşunun beşinci dönüm yılı... Cumhurbaşkanlığı Orkestrasınca Tepebaşı Asri Sinema'da bir konser verilecektir. Konser, İstanbul Belediyesince düzenlenmiştir ve Alman bestekârı Kurt Schindler, ertesi günü kendi eseri «Türk İzmir-i» çalacak olan Cumhurbaşkanlığı Orkestrasına şeflik edecektir. Asri Sinema'daki eserin provası büyük bir başarı ile sonuçlanır.

Kurt Schindler, o gün kendisiyle röportaj yapan Vakıf gazetesi muhabirine duygularını şöyle belirtir:

«Cumhurbaşkanlığı Orkestrası'nın sanat ve teşkilât bakımından taşıdığı disipline hayran kaldım. Türkiye'nin böyle bir orkestrası ile çalıştığım için sonsuz bir şeref duydum. Cumhurbaşkanlığı Orkestrası'nın bana gösterdiği bu konukseverlikten dolayı bu orkestra-nın şefi Zeki Beye teşekkür ederim.»

BESTECİ, ESERİNİN ÖZELLİKLERİNİ ANLATIYOR

Ünlü besteci, eserini hangi psikolojik etkenler altında hazırladığı hakkındaki muhabirin sorusunu da şöyle cevaplamıştır:

«Birinci Dünya Harbi'ne katılmış bir ulusun bireyi olarak savaşın ve yurdun tehlikeye düşmesinin ne demek olduğunu pek iyi bilirim. Bu savaştan yenik çıkmış bir ulusun bireyi olarak da yenilginin acılarını çok iyi hissedirim.

«Kahraman ve asil Türkiye için Almanya'nın uğradığı feci sonuçtan daha beterli hazırlanmak isteniyordu. Ben besteme, bu çok tehlikeli anı ifade etmeye çalışmakla başladım.

«Bestenin bundan sonrası, cesur ve savaşçı Türklerin tehlike karşısında toplanmaya, neticeyi elde edebilmek için varacağı hedefi bilen bir başbuğun etrafında birleşmeye çalışmalarını yansıtır. Savaş, insani duyguları öldüremez. Savaşların büyüklüğü de o duyguları taşıyarak savaşmasında değil midir?

«Bir savaşçı, arkada bıraktığı sevgilileri özlemle anar; yurdunun uğradığı felâketten acı duyar; yurttaşlarının kahrını yüreğinde taşır. Bu duygular onda birer zaafıdır. Fakat bu zaaf onda birer kuvvet kaynağı olur. Çünkü yurdunu ve yurttaşlarını kurtarmak ve arkada bıraktığı sevgililerin kaderini değiştirmek için

azamî ve gayreti bilenir. Nihayet istenilen ve beklenen zafer de doğar. Sırasıyla karamsarlığa, umutsuzluğa, sonra umuda tekrar karamsarlığa, tekrar umuda kapılmış halk zafer karşısında duygularını frenleyemez. Bu kısım bestenin final bölümüdür. Beste, halkın sevinçini ilân eder. Savaşı kazanan Milli Kahraman ve millî orduya karşı beslediği şükranı ifade eder. Eserin ruhu bu bölümdür.

«Tenorlarla maalesef Ankara'da olduğu gibi şarkı kısmı icra edilemedi. Tenorlar ne kadar çok olursa eser o kerte iyi icra edilir.»

Böyle niteliyor sanatçı eserini.

OLAYLA İLGİLİ İKİ HABER

19 Temmuz 1930 tarihli İstanbul gazetele-ri şu haberi yayımlamıştır. Gazi Hazretleri «Türk İzmir» bestekâri Kurt Schindler'e im-zaalı bir resmini armağan etmiştir»

Ve bir başka haber de 7 kasım 1932 ta-rihi gazetelerde şöyle yer almaktadır:

«Bir Alman bestecisinin Gazi Hazretleri için bestelediği marş Viyana'da büyük müsa-merede çalındı ve alkışlandı»

NOTALAR NEREDE?

Bütün bu olaylar Türk müzik dünyasını hiç ilgilendirmemiş olmalı ki Milli Kahramanı-mızın zaferini yansıtan beste de, bestekâri da gazete koleksiyonlarının karanlığı içine gömü-lüp kaybolmuş. Biz, bu karanlığa ışık tuttuk.

Sayın Ethem Üngör'ün «Türk Marşları» yapıtında bu bestenin notasına raslayamadık. Acaba, marş niteliğinde bulunmadığı için mi yapıt dışında kalmıştır

Büyük zafer cumhuriyetin yolunu açtı. Ve cumhuriyetimizin kurucusu Millî Kahramanı-mız için bestelenen bir yabancı sanatçının e-serine 50 yıldır sırt çevirmekteyiz.

SADİ BORAK

10 Kasım 1974

26 Ağustostan anılar

Yok olmaktan kurtuluşumuzun ilk müjde-cisi 26 Ağustosun bir yıldönümünü daha idrak etmiş olmanın mutluluğu içindeyiz. Evet, bu mutluluğa kavuşalı 56 yıl olmuş. Bu mutlu gün için, çok yazılar yazılmış, övgüler söylen-miştir. Ama, özellikle bugün içaçıcı olmayan ortam içinde ne kadar yinelense yeridir ve ge-reklidir de. Şu da var ki, o günleri yaşamış, içinde bulunmuş olanların anılarını kendilerinden dinlemek yazılarını okumak, uzak olmayan bir süre sonra mümkün olamayacaktır; o gün-lerin en gençleri, bugünün en yaşlı kuşağıdır.

Kurtuluş Savaşı dediğimiz o kara günler-de, akıl ve hayale sığmaz yokluklar, sıkıntılar içinde, fakat umut azim ve direnişte mücade-le ediyor, didiniyorduk.

Nasıl kara günler olmasın ki, düşman, va-tanın «harimi ismetine» girmiş, Ankara kapıla-rına dayanmış. Bu koşullar içinde, bizi başa-rıya ulaştıracak çok güçlü bir yönümüz var-dı; ulusça, gönül birliği içinde elele, omuz o-muza memleketi ve özgürlüğümüzü mutlaka kurtarmak idealinde olamamızı ve bundan başka düşüncemiz yoktu.

Atatürk'ün memleketi emanet ettiği bu-günkü gençlerimizin çeşitli ve çarpaşık ideo-lojilere kapılarak birbirlerine acımasızca sal-dırmaları, kendi özkardeşlerini ve kendilerini yetiştirmekte olan öğretim üyelerini öldürme-leri, millet malı okulları, belediye binalarını bombalayarak tahrip etmeleri, o kara günlerin

kahrını çekmiş olan biz yaşlıları kahretmek-tedir. Memleket ve ulusumuz için, Atatürk il-kelerinden daha yararlı ne olabilir?

«26 AĞUSTOSA GELİŞ»

Düşman, Sakarya savaşlarında ağır bir ye-nilgiye uğrayarak Eylül 1921 sonlarında Eski-şehir - Afyon doğusundaki bir hatta savunma-ya çekilmiş, artık saldırma yeteneğini yitirmiş-ti. Sakarya zaferinden sonra daha o zaman düşmana saldırarak kesin sonuç alınmış olma-sı gereği akla gelebilir. Bu yön, o zaman dü-şünülmüş ve planları da hazırlanmış, ancak Ordumuz da Sakarya savaşlarında çok yıpran-mış, cephanesi hele top mermisi tamamen tü-kenmişti. Bu koşullar içinde yapılacak bir sal-dırının kötü sonuç verebileceği düşüncesiyle elverişli bir zamana ertelenmişti. Ordunun yeniden düzenlenmesi, cephane ve diğer nok-sanlarının giderilmesi için, uzun zamana ve büyük emeklere ihtiyaç vardı.

Sakarya dışındaki savaşların, Eskişehir - Afyon eksenine yöresinde olduğu görülür. Ön-celeri, Eskişehir'e önem ve ağırlık veriliyordu. Bu kez, her iki taraf da Afyon'a ağırlık vermiş-ti. Yunanlılar için, demiryolu ile İzmir'e bağlı olması, bizim için de zengin Çukurova'nın buraya demiryoluyla bağlı bulunması, bu du-rumu yaratıyordu.

Eskişehir - Afyon hattında yerleştikten sonra, her iki taraf, tahkimat işini ve yeni bir

savaş için, hazırlık dönemine girişmiş bulunuyordu.

Tümenimiz (5'nci Kafkas) 1921-22 kışını Afyon'un doğusundaki «Güzelim» dağında yerleşmiş olan düşman karşısında bulunan, «Mahmut Paşa Sivrisi» denilen mevzilerde geçirmişti.

Ordumuz, Eskişehir - Afyon hattında yerleştikten sonra, yine Batı cephesi adı altında, 2 Ordu ve 6 kolordu (birisi süvari) halinde tertiplenmişti.

1'nci Ordu, Çay'da, kumandanı Nureddin Paşa 2'nci Ordu, Bolvadin'de, kumandanı Yakup Şevki Paşa idi. Yakup Şevki Paşa, 1 nci Dünya Savaşında çeşitli cephelerde Kolordu kumandanlıklarında tanınmış değerli bir kumandan idi. İsmet Paşa kumandasındaki Batı cephesi karargâhı Akşehirde bulunuyordu.

Ordumuz, 1922 haziranda, saldırıya hazır bir duruma gelmiş bulunuyordu. Ancak, anbarların zahire ile dolması ve bunaltıcı sıcakların hafiflemesi düşüncesiyle bu saldırı ağustos sonuna ertelenmişti.

Saldırı planının ana hatları, Afyonun güneyinden büyük kuvvetlerle yapılacak bir kuşatma hareketiyle düşmanı tahkimli mevzilerinden kuzeye atmak ve İzmir ile ulaşımını keserek imha etmektir. Bu hareketin üstün kuvvetle ve baskın biçiminde yapılması gerekli idi.

17 ağustos günü akşamı, konak yerimiz Dişli köyünden hareketle bütün gece Batı yönünde yürüdük. Ertesi günü, kuytu yerlerde geçirdik. Ne maksatla, nereye gitmekte olduğumuzu bildirmiyorlardı. Her gece yapılacak yürüyüşler için, ayrı emirler veriliyordu. 23 ağustos sabahı, Şuhut ilçesinin Efesultan köyüne ulaştık. Buradan maksat ve Ordumuzun düşmana taarruz edeceği açıklandı.

Ateş hattında bulundurulması gerekli olmayan eşya ve ağırlıkları burada bırakarak ağustos sabahı, Şuhut ilçesinin Efesultan köyünden hareketle Kocatepe kuzeyinde kuytu yerlerde geceyi geçirdik. 24-25 ağustos günlerini de yine gizli olarak son hazırlıklarla geçirdik.

Akarçay ile Afyon - İzmir demiryolu arasındaki Afyon'un Güney ve Güneybatısındaki arazi kesimi dağlık, sarp ve dik yamaçlı tepeler, uçurumlardan oluşan engebeli bir yerdir. Düşman, arazinin bu durumundan da yararlanarak bol zaman ve bol malzeme ile burasını uzun süre savunulabilir biçimde tahkimatla pekiştirmişti. Akarçay'dan batıya doğru Meşecik sırtı - Kurtkaya - Kaleciksisivrisi - Belentepe - Tınaztepe - Çiğiltepeden geçen bu tahkimli mevzilerine saldıracaktık.

«KOCATEPE»

Bu mevzilerin orta yeri Güneyinde, Kaleciksisivri karşısında ve elimizde bulunan 1900 metre yükseklikteki Kocatepe, düşman mevzilerini ayak altında imişçesine gözetletebiliyor ve

kıt'alarımızın da gizlice savaş yerlerini almasını sağlıyordu. Kocatepe, doganın sanki bize bir lutfu durumunda idi.

Bu çok önemli ve kesin sonuçla kuşatma taarruzu için Ordumuzun mevcut 6 kolordusundan 4 kolordu, yani Ordumuzun üçte ikisi tahsis edilmişti. Öte yandan Akarçay'dan başlayarak Kuzeye doğru uzanan ve Porsuk ırmağı (Eskişehir cephesi) Kuzeyindeki Bozdağlarına dayanan geniş cephede ise, yalnız 2 Kolordu bırakılmıştı, ki taarruzumuz başlamadan önce bir düşman saldırısı halinde tehlikeli bir durum doğabilirdi.

Kuşatmayı yapacak kolorduların kıt'alarının taarruz hazırlık yerlerindeki toplanma hareketleri, 24 ağustos akşamı tamamlanmıştı. Her kıt'a ve her Batarya kumandanı nereye gideceğini, ne yapacağını görüp öğrenmişti.

Hepimizde, anlatılması güç bir heyecan, hatta bir az da endişe vardı. Bu mücadeleye artık son verilmeliydi. 25 ağustos akşamı, hazırlıklarımız tamamı. Ertesi sabahı beklemek üzere dinlenmeye koyulduk. Az bir süre uymuştuk ki tanyeri ağarırken hepimiz uyanık. Ve taarruza başlama işaretini verecek olan bir ağır topun atılışını beklemeye başladık. Heyecandan olacak, vakit gelmiş de top atılmıyor gibi geliyordu bize. Taarruzun ertelenmiş olmasından adeta endişe ediyor ve sonucunu hemen almak istiyorduk. Kimseden ses çıkmıyor. Sanki imtihan kapısındayız.

«Başla» işaretini veren ağır bir topumuzun atışıyla başlayan topçularımızın ortalığı inleten atışları, bizleri yerimizde duramaz heyecanlara sürüklerken düşman siperlerini al ve erlerimiz, saklanamaz bir heyecan içinde bırakıyordu.

Sakarya savaşlarında, cephanesizlik yüzünden toplarımızın sesine hasret kalan subay ve erlerimiz, saklanamaz bir heyecan içinde «Yarabbi, bizim toparımız da böyle gürleyecek mi idi?» diyerek sevinçlerini belirtiyorlardı.

Etkili bir top atışından sonra, verilen bir işaretle topçu atışlarımız ileriye kaydırıldı ve bu atışlardan coşan piyadelerimiz mevzilerinden fırlayarak süngülü tüfekleriyle düşman siperlerine saldırdı.

5. Kafkas Tümeni, Kaleciksisivrisiyle düşmanın 1. hat mevzilerini işgal etti. Bu başarının nasıl ve ne kadar zaman içinde elde edildiğini, o heyecan içinde anlamaya olanak yoktu. Komşu kıt'alardan da «Belentepe, Tınaztepe alındı» gibi gelen haberlerden sevincimiz artıyordu. Yalnız arkadaşımız, Köprülü'lü yedek teğmen Hasan'ı yitirmiş olmaktan üzgündük.

26 ağustos günü elde edilen başarılar önemli olmakla birlikte, kesin sonuç alacak durumda değildi. Düşman mevzilerinin kilit noktası olan 1310 rakımlı tepenin ve o-

nun gerisindeki Tezekli yaylanın ele geçirilmesi gerekiyordu.

4. cü Kolordu'nun 27 ağustos günü yapacağı kesin sonuçla taarruzun hedefini burası oluşturmuyordu. Kolordu kumandanı, bu taarruz için, kıt'alarına verdiği emirde «Bu yerin ele geçirilmesi, Ordumuzun kesin zaferini sağlayacaktır. Bu nedenle, kıt'alar imhaya gitse bile burasını mutlaka alacaktır.» diyordu.

Bu önemli taarruz için 5. ci Kafkas ve 11 ci Tümenlerle yedekteki 12. ci Tümen 38'ci Alay tahsis edilmişti. Oysa düşman da, 27 ağustos sabahı için, bir gün önce yitirdiği mevzilerini geri almak üzere bir plan hazırlamış bulunuyordu. Ancak kıt'alarımız, daha erken davranarak taarruza başladığı için, düşmanın tasarladığı taarruza olanak bulamamıştı.

Alayımız (13. cü Alay) 4. cü Kolordu'nun yapacağı bu taarruzda, Beytepe'de kolordu yediğinde bulunma emrini geceden aldığı için, şafakla oraya hareket etmişti. Yolda giderken taarruzumuz başlamış bütün şiddetiyle sürüyordu. Açıkta mevzilenmiş, bataryalarımız durmadan düşmana ateş yağdırıyordu. Yaralı bir erimiz, «yürüyün kardeşlerim! düşmanda can kalmadı.» diye bağıırıyordu.

Heyecan verici bu görüntüler içinde Beytepe'ye ulaştık. Alayı kuytu bir yerde bırakarak Beytepe'ye çıktık. Burası, Kolordu ve Tümen savaş idare yeri idi. Her iki kumandanlık karagâh kurmay ve subayları boy siperleri içinde idi. Yalnız, Kolordu kumandanı Albay Kemaleddin Sami Bey siperlerin önünde, bir batarya dürbünü başında, savaş durumunu izliyor, kendisini tamamen oraya vermişti. Alay kumandanı Binbaşı Cevat Bey (ben emir

subayı idim.), kolordu kumandanına Alayın emrine hazır olduğunu bildirdi. Kolordu kumandanı ise, bir şey söylemeden sipere girmizi eliyle işaret etti. Bizde sipere girdik. Bu rada derin bir sessizlik vardı. Herkes savaş durumunu dikkat ve heyecanla izliyordu. Ortalığı barut kokuları ve mavimsi yoğun bir duman kaplamıştı.

Karşı tarafta, Yunan ordusunun tanınmış bir Albayı var; Plastiras.. İki ordunun tanınmış iki Albayı kozlarını paylaşacaklar. Kozlarını paylaşacaklar değil, ordularının kaderini tayin edeceklerdi. Kolordun kumandanı'nın taarruz emrinden belirttiği gibi, ordumuzun kesin zaferi, bu taarruzdaki başarıya bağlı bulunuyordu. Nasıl ki öyle de oldu.

Toplarımız, durmadan düşmana ateş yağdırıyordu, tüfek takırtıları ortalığı velveleye veriyordu. Savaş durumu, çıplak gözle de iyice izlenebiliyor. Düşman siperleri önünde durmadan değişen hareketler, dalgalanmalar, boğuşmalar sürüp gidiyor. Bir ara bu mücadele daha da çetinleşti ve.. Birliklerimiz düşman siperlerinde.. Kolordu kumandanı, dürbününden ayrılıyor, geriye dönüyor ve siperlere «Mes'ele hal edilmiştir.» diyor bu üç sözcükle sonucu ve sevincini belirtiyor. Hakikaten de mes'ele hal edilmişti. Mağrur ve istilacı düşman, üç ayda alınamaz diye övündükleri tahkimli mevzilerinden atılmış ve çözülmüştü. Artık, kesin sonucu verecek olan 30 ağustos zaferimizin kapıları açılmış, memleket kurtulmuş, yeni bağımsız Türkiye doğmuş oluyordu.

SALİH ERCE
26 Ağustos 1978

Dumlupınar taarruzu

Dumlupınar taarruzu ve bu taarruzun temin ettiği zaferi, Türk devletinin kurtulma, yeniden kurulma, bugünkü ve yarınki durumu ile olan ilgisi bakımından çok önemli saymak ve harp tarihimizin değerli sayfalarından birini bu taarruza ayırmak, çok yerinde olur. Bu zafer elde edilmemiş olsaydı, topraklarımızın mühim bir kısmını işgal eden düşmanı, hudutlarımızdan dışarı atma güçlükleri, bizi Sevr muahadesinin acı ve korkunç neticelerinden kolay kolay kurtaramıyacak Türk Devletini, Anadolu'nun bir köşesine sığınmış, sesi çıkmaz, sözü duyulmaz bir devlet halinde bu-

lundurabilecekti. Çünkü, harp vaziyeti, her hangi bir taarruzu yapacak ve devam ettirebilecek durumdan çok uzak, hattâ müdafaa kabiliyetimiz bile engelli idi. Elimizdeki harp vesaiti hudutlanmış, topraklarımız, tüfeklerimiz, ancak yüksek makamların verecekleri emirler ile faaliyete geçebiliyorlardı. Bu vaziyetten kurtulmadıkça da düşmanı topraklardan çıkarmağa hudutlarımız içinde tam bir istikale sahip bir devlet kurmağa imkân yoktu. Bütün dâva Atatürk'ün (hedefiniz Akdeniz) ifadesinin yerine gelme ve getirilmesine bağlı bulunuyordu. Atatürk düşmanın harpten

usandığına, hattâ düşman saflarında bazı işyanların çıkabileceğine ve bu bakımdan yapılacak bir taarruzun başarılı neticeler vereceğine ve mutlak bir taarruzun yapılması lüzumuna kani ve bunda ısrarlı idi. Ancak harp vesaitindeki noksanlık, gerilik Atatürk'e de malûmdu ve bu nokta onu da haylice düşündürüyordu. Buna rağmen Atatürk yüksek kumanda heyetiyle de görüşerek taarruza karar vermişti. Taarruz yapılacaktı. Bu nasıl olacaktı? Zaferin temininde en ileri rolü olan topçu ve piyade mermisi gibi adedi kıt olan harp vesaiti nasıl temin edilecekti. İşte zaferin iç yüzü bununla ilgili idi. Yani bu harp malzemesinin mutlak ve behemehal tedariki zaruri idi. Aksi halde taarruz yapılamazdı. Maalesef bu konu şimdiye kadar esaslı ve mesnetli olarak bütün vatandaşların, hattâ tarihçilerimizin bile meçhulü kalmıştır. Halbuki bu dâvanın bilinmesi, gelecek nesillere de öğretilmesine, belletilmesine lüzum ve ihtiyaç vardır. Bu noktayı belirtmek isterim.

Erkânıharbiyeyi Umumiye'miz, Kurtuluş Harbindeki hizmet, bilgi ve tecrübelerime dayanarak, Kurtuluş Harbi ile ilgili yardım ve hizmetlerin belirtilmesi vazifesini yazılı olarak şahsıma vermiş ve istemiş ve hattâ elindeki mahrem vesikalardan dilediğim şekilde faydalanmaklığuma da müsaade buyurmuşlardı. Bu vazifeyi uzun süre sonra «Kurtuluş Harbinde İstanbul ve yardımları» adlı iki ciltlik yazdığım bir eserle yerine getirdim. Eser Erkânıharbiyenin mutalâa ve tetkiden de geçtikten sonra takdir ve tasvibe mahzar oldu. Maalesef bu güne kadar neşrine imkân bulamadım.

Şahsımın fânî dünyadan ayrılması, bu hakikatlerin belki yine karanlıkta kalmasına sebep olabilecektir. Bu maksatla eserimin yalnız Dumlupınar taarruz ve zaferiyle ilgili olan kısmını özetlemeyi lüzumlu bir vazife telâkki ediyorum.

Herşeyden evvel şunu belirtmek isterim ki, bu harbin gerek devamında ve gerekse elde edilen ara zaferlerin temininde İstanbul yardımının büyük bir hissesi vardır. Bu yardımlar olmasaydı, Kurtuluş Harbinin ne devamına ve ne de Lozan Anlaşması gibi muazzam bir sonuca ulaşılmasına imkân olabilirdi. Bu hakikatler doğru, mesnetli, izahlı olarak bu güne kadar Türk Milletinin duygusuna ne yazılı ve ne de beyanlarla ulaştırılmamıştır. Yazdığım eser Erkânıharbiyece de tetkik ve tasdik edildiği üzere bu noksanlığı giderecek ve yazılacak tarihlere de me haz olacak mahiyettedir. En büyük emelim ilk fırsatta ve hayata vadâ etmeden evvel bu eseri tabî ve neşretmektir. Yazımıza devam edelim.

Taarruz kararı verildikten sonra Atatürk, Mareşal ve İnönü'nün, yardım hususunda güvendikleri yer yine İstanbul'du. Çünkü dış memleketlerden silâh ve cephane satın alınmasının imkânsızlığı tecrübelerle sabit olmuştu.

Rusların küçük mikyasta edeceği yardım ise elverişsiz ve aynı zamanda kendi silâhlarımız için müsait değildi. Bu bakımdan bu mühim ve son taarruz ancak İstanbul'un yapacağı yardımlarla mümkün olabilecekti. Bunu bilen Erkânıharbiye mahrem yazıları ile İstanbuldaki gizli teşkilâtını — Felâh grubunu — çok miktarda ve mümkün olan süratle topçu ve piyade mermisi tedarik etme ve Anadolu'ya kaçırma ile vazifelendirdi. Ve bunun lüzum ve ehemmiyetini muharrer emirler ile teyit etti.

İstanbul'da o sıra'arda kaçırdıklarımızdan geri kalma en fazla topçu ve piyade mermisi ve piyade tüfeği Zeytinburnu fabrikalarıyla Gülhane deposunda ve Maçka silâhhanesinde bulunuyordu. Maçka silâhhanesi İngilizlerin işgalinde idi. Bu silâhhanede 300'den fazla muhtelif modelde piyade tüfek vardı. Daha evvel bu tüfeklerin tamamının kaçırılması için İngiliz ordusunda Yüzbaşı Çavuşyan'ın aracılığı ile teşebbüse geçmiştik. İngilizlerin istedikleri paranın çok oluşu ve aynı zamanda tam bir emniyet tasınaması yüzünden bu teşebbüsü tehir etmiştik. Gülhane ambarındaki fişekler ise rahmetli Topçu Kaymakamı Eyüp beyin (Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğünden emekli T. J. general Eyüp Durukan — sabık Hatay Milletvekili) ambar damını delerek elden çıkardığı fişeklerin işe yaramadığı tesbit edilmişti. Bu üç ambardan, üzerinde en ziyade durduğumuz Zeytinburnu Fabrikaları idi. Burada külliyyetli miktarda topçu ve piyade mermisi mevcuttu. Esasen Anadolu'nun da daha ziyade üzerinde durduğu harp vasıtası bunlardı. Zeytinburnu Fabrikası Fransız ordusunun işgali altındaydı. Bunu nasıl halledecektik. Böyle geniş ve ağır bir işe muvaffak olabilmek için her şeyden evvel Fransız işgal Ordusu Baş Kumandanı Jeneral Pelle ile Jeneral Şarpi'nin mutlak rıza göstermeleri zaruri idi. Gerçi bundan evvelki büyük kaçakçılıklarımız bu gibi vasıtalara ihtiyaç göstermesizin başarılmıştı. Fakat kısa bir zamanda yapılacak böyle büyük bir kaçakçılığının başka türlü temin edilebilmesi çok müşkül olabilirdi. Kaymakam Eyüp beyle birlikte düşünerek şöyle bir karar verdik: «Emin ve tehlikesiz bir vasıta ile Jeneral Pelle'nin fikrini öğrenmek. O sıralarda Galatada Agopyan hanında komisyunculukla meşgul Fransız tabâlı Marsel Savva isminde bir zat ile tanışmıştık. Bu zat Felâh Grubu namına Kaymakam Eyüp beye Fransa'da teslim edilmek üzere harp malzemesi satabilecekti. Evvelce kaçırdığımız harp malzemelerinden geri kalan kısmını o zamanki mâli masrafları karşılamak üzere kurulu olan Ali Satış Komisyonundan hurda malzeme diye satın almak. Buna muvaffak olduğumuz takdirde bizim depolara girebilme, görme ve cephaneleri depolardan alabilme imkânlarımız elde edilmiş ve kolaylaşmış olacaktı. Bunu tat-

bika geçtik. Bir dilekçe ile Ali Satış Komisyonuna bir tüccar gibi 28 mart 338 tarihinde müracaat ettim. 501 lira teminat ödedim ve satış müsaadesini aldım. Tekrar Fransızlarla görüştük. Cephaneleri alacağımız günlerde Zeytinburnunda bulunan siyah Fransız askerleri manevra yapmak üzere depoları terk edecek ve Jeneral Pelle tarafından intihap edilen bir Fransız zabiti depoları açacak, bize gösterecek ve dilediğimiz miktarda cephane almaklığımıza müsaade edecekti. Zeytinburnunda vazifeli Türk zabıt ve memurlarından Kaymakam Eyüp beyin seçtiği kimseler de yüklemeye günlerinde yardımda bulunacaktı. Bu yüklemeye Kaymakam Eyüp bey, Marsel Savva, Jeneral Pelle'nin intihap eylediği iki Fransız zabiti şahsım, fabrika müdürü kimyager Nuri bey, Mülâzim Ziya efendi (Millî Emniyet Başkanı merhum Ziya Selşik) ve fabrikanın diğer iki memuru bulunacaktı.

Hakikaten ilk yüklemeye sırasında Zeytinburnu fabrikasında bu iki Fransız zabitten başka kimse bulunmuyordu. Siyah Fransız askerleri manevraya gitmişler ve fabrikayı tamamen tahliye etmişlerdi. Biz de teşkilatımız ile ve süratle cephaneleri almağa ve vapura yüklemeye başlamıştık.

Programımızın mühim ve tehlikeli kısmı şimdi başlamıştı. Ambarlarda emniyet ve itimatlı amele çalıştırmak, mavnalara taşımak, mavnalardan vapurlara yüklemek emin mavnaya ve mavnacı ve vapur tedarik etmek, İngiliz istihbaratının baskınlarından korunmak, kurtulmak, İngilizlerin Kız kulesi önlerinde yaptıkları kontrol tehlikesini atlatabilmek, vapurları mümkün olduğu kadar korkusuz, tehlikesiz Anadolu iskelelerine kadar gönderebilmek. Bunların hepsi ayrı ayrı birer tehlike ve ölüm mevzuları idi. Marsel Savva yalnız Jeneral Pelle ile görüşme vazifesini yapmıştı ve programımızın herhangi bir maddesi ile ilgili bulunmuyordu.

Bu işin başarılması da yine şahsıma ve teşkilatıma düşüyordu. Çünkü harbin bidayetinden sonuna kadar Anadolunun isteği üzerine gizli grupların kaçakçılık teşkilâtı tarafından kurulmuş ve ihtiyat zabiti olarak bu teşkilâtın idaresi tarafından deruhte edilmiş ve

bu tarihe kadar da bu teşkilât yardımıyla geniş mikyasta vapurlarla harb malzemesi çıkarılmıştı. Millî Mûdafaa ve Erkânıharbiye Umumiye'nin kayıtlarına göre de İstanbul'dan yapılan kaçakçılığın ve bilhassa büyük miktardaki kaçakçılığın yüzde 80'i tarafımdan yapılmış idi ki, Anadolu bu hizmetlerimi İstiklâl Madalyasıyla karşılamıştı. Bu vazifelerimi yaparken İngilizlerin eline düşmekliğim de vaki olmuştur.

İstanbul'un işgalinde İngiliz Başkumandanlığının müttefik başkumandanlardan çok üstün bir mevkie sahip olduğu bir hakikattir. İngilizlerin el koyduğu bir meselede Fransa ve İtalyanın ileri söz sahibi olmaları imkânsız denecek kadar müşküldü. Bu bakımdan kaçakçılık işinde de İngiliz korkusu ve onun öldürücü kararları ön sırada övünülecek bir mesele idi. Maahaza İngilizler içinde de yardımcı bulmak imkânını elde etmiştik. Hatta diyebilirim ki, Anadolu para meselesinde cömert hareket etmek imkân ve arzusunda olsaydı Anadoluya yapacağımız yardım çok daha üstün ve zamanlı olur, belki de harbin bu kadar uzun sürmesi önlenmiş bulunurdu.

İngiliz ordusu içinde bize en çok yardım eden Galata'da İstavropolo hanımındaki istihbarat bürosunun şefi Edirmeli Pandikyan olmuştur. Bu zat Türklere çok bağlı ve idealist bir zat idi. Pandikyan ekseriya olduğu gibi bu kaçakçılıkta da bize şu vaitte bulunmuştu: İngilizler bu yüklemeye haberdar oldukları takdirde kendilerine şu cevabı verecekti: «Yüklemeye malumatım var. Takip ediyorum. Neticeyi bekliyorum» diyecek ve icap eden tedbirleri almak üzere de bizi haberdar edecekti. Amele, mavnaya, vapur işleri ötedenberi çalıştırdığım insan ve vasıtalarla temin edilmişti. Kontrol meselesini de her zamanki gibi hususi tedbirlerle halledecektik. Binaenaleyh bu büyük kaçakçılığın yapılabilmesi çerçevesinde

İşe 11/4/338 Salı günü başladık. 16/5/338 günü muvaffakiyetle sona erdirdik. Zeytinburnu günü muvaffakiyetle sona erdirdik.

HÜSNÜ HİMMETOĞLU

Büyük Taarruz

Derin bir sessizlik tüm çevreyi etkisi altına almıştı. Kan ağlayan, varı yoğu elinden a-

lınmış bir milletin yazdığı kahramanlık destanlarına yeni sayfaları ekleyeceği saatler

yaklaşıyordu. Öyle bir millet ki, tarih boyu esarete boyun eğmemiş, vurulmak istenen zinciri düşmanın boynuna dolayıp «harimi ismetinde» boğmuş, zilleti kabul etmemiş... İşte bu derin sessizliğin arkasından korkunç bir fırtına başlayacaktı. Fırtınadan önceki sessizlikti bu. Sonra bu sessizliği, sabahın alaca karanlığında topların tarakkaları bozacaktı.

Unutulmaz bir gece idi. Bunu ancak yaşıyan bilirdi. Büyük Komutandan emir gelmişti. 26 Ağustos sabaha karşı bütün mevzilerden taarruza geçilecekti. Karargâhtan gelen şifre, önce Kolordu Komutanına, oradan da hemen Kurmay Başkanlığına ulaşmıştı..

Aradan tam 50 yıl geçmişti. Bulunduğumuz odada da bir sessizlik vardı. Gözleri, açık pencereyi örten ve hafif rüzgârla sallanan tüllere takılmıştı emekli generalin. Caddeden geçen bir motosikletin eksozundan çıkan gürültü ile döndü. Ben de dalmıştım, «Neler düşünüyorlar paşa?» diyordum ki, söze başlayıverdi:

«Vatanın üzerine inen kara bulutları dağıtmak, mukaddes toprakları pis istilâci çizmelerinden temizlemek için saldırı gününü bekliyorduk. Hemen hemen bütün birlikler, Afyon — Kütahya hattı üzerine toplanmıştı. Ancak bundan önce, Büyük Taarruz, yani düşmana tam ve kesin darbeyi indirme kararı alınır alınmaz, Konya'da topçuluk, Iğın'da süvari, kolordularda istihkâmcılık eğitimleri başladı. Gece gündüz bu kurslara devam olundu. Büyük Kurtarıcı Atatürk, 10 Temmuz 1922 sabahı Bolvadin'e geldi. Birlik komutanlarıyla uzun bir toplantı yaptı. Bu toplantı, Büyük Taarruzun tarihi, saati, izlenecek olan strateji için yapılmıştı. Ve bu gizli toplantıda, taarruz edecek birliklerin hangi cephelerden harekât edecekleri tesbit edildi. 26 Ağustos sabaha karşı başlayacak taarruzun her yönü ile başarıya ulaşması için her türlü tedbirlerin alınmasına başlandı.

YALNIZ VATAN

Bize verilen görev, 26 Ağustos sabaha karşı topçu ateşiyle birlikte Tınaztepe ve Belentepe'deki düşman mevzilerine hücum etmektir. Düşman bu mevzilerden atılacaktı. Günlerce, hattâ aylarca bu emri bekliyorduk. Her şey yalnız vatan içindi. Vatanımıza göz diken düşmanlarımıza nihayet son ve kesin darbeyi vuracaktık. Bütün hazırlıklar bitmişti. Sabaha karşı düşman mevzilerine ölüm yağmaya başladı. Müstahkem mevkiiler hallaç pamuğu gibi atılıyordu. O usandırıcı sessizlik artık yokalmıştı.

DÜŞÜYÖR

Tınaztepe ve Belentepe'ye ulaştığımızda, düşman bütün mühimmatını bırakmış, kaçı-

yordu. Karargâha, «Tınaztepe ve Belentepe düştü» haberini ulaştırmak en büyük sevincimiz oldu.»

Elindeki eski Türkçe harita üzerine biraz eğilen Emekli General Muharrem Mazlum İskora devam ediyordu: «Bu, tesadüfen kazanılmış bir muharebe veya zafer değildir. Türkün şecaat ve kahramanlığı, kumanda heyetimizin dirayet ve liyakati düşmana galebe çalmıştır. Düşmanımız, üstün kuvvetlere sahipti. Akıl almayacak derecede mevzilerini tahkim etmişti. Düşmanın hâkim olduğu tepeler birer kar topu gibi teker teker eriyordu. Taarruzdan birkaç saat sonra üzücü bir haber aldık. Çiğiltepe ve Kaplangı Dağındaki düşman birliklerinin atılmasında görevlendirilen 57. Tümen Komutanı (Miralay) Alay Kumandanı Reşat Bey intihar etmişti. Düşman direnmiş, emirde belirtilen saatte birlikler bu iki müstahkem mevki almakta gecikmişlerdi. Fakat komutanın intiharından çok kısa bir süre sonra birlikler bu iki müstahkem mevki ele geçirdiler.

BASKIN UYGULAMASI

Düşmana karşı uygulanacak taktik çok önceden belli olmuştu. Taktik baskındı. Ancak bu esas üzerine hareket edilirse başarıya ulaşabilecek, düşmanı, aylardır tahkim ettiği müstahkem mevzilerden sökebilecektik. Baskın uygulaması için izlenecek bütün yollar tesbit edilmişti. 30 Ağustos'ta bozguna uğrayan düşman birlikleri Adatepe'de sarılarak imha edildi. Kurtulabilenler de İzmir'e doğru kaçmağa başladı. Büyük Kumandan Atatürk'ün «Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!» emrini yerine getirmek için gece gündüz, vatanımıza göz diken düşmanlarımızı kovaladık.

Zaferimizi kıskanan düşmanlarımız, zaferimizi küçültmek istemişlerdi. Ordumuzda yabancı uzmanların bulunduğunu söyleyecek kadar ileri gittiler. «Türkler saldıramaz, müdafaa yapar» diyenlere de tarih önünde bir kez daha ders vermiştik. Zafer Türk'ün ve Türk milletinin öz malıdır.»

Önünde duran haritadan bilgi vermeğe devam eden Emekli General İskora, «Büyük Komutan Atatürk'ün karargâh Adatepede idi. Taarruz başlar başlamaz 11. Tümenle düşman mevzilerine girdi. 15 ve 23. Tümenler de düşman mevzilerine giren ilk birliklerdi» diyerek mavi renkle taranmış yuvarlakları, ordularımızın harekâtını gösteren okları işaret ediyordu. Sonra haritayı bıraktı. Tekrar daldı, «Bir milletin dirilişini anlatmak güç» diye konuştu.

SELÂHATTİN GÜLER

29 Ağustos 1972

Atatürk ve Cumhuriyet

Babam anlatırdı; «Sivas ve Erzurum Kongreleri mukarreratının yurdun her köşesine yayılmak istendiği günlerde, şimdi adı Pamukova olan Akhisar'da üç beş kişi birleştik. Mustafa Kemal Paşaya «Senin emrine girdik, İstanbul ile muhabereyi kestik» dedik, bu yolda telgraf çektik.

Ondan sonra zafere kadar geçen heyecanlı günler başladı. Yunan süvarileri bugün adı Osmaneli olan ilçemize kadar geldiler, çekildiler. Yunan ordusunun diğer öncüleri İznik'i de işgal ettiler. Pamukova'ya da gelmeleri gün meselesi idi.

Geceleri toplayabildiğimiz kadar insanı düşmanın karşısına sürüyor ayrıca her köyde eşkiyaya mâni olmak üzere devriyeler çıkartıyorduk. Yunanlılar İzmit'e de girdiler. Pamukova bir cep içinde kalmıştı. Ankaraya doğru halk ancak Geyve köprüsünden hicret edebiliirdi. Mesuliyeti üzerimize aldık kimsenin hicret etmesine müsaade etmedik.

Dayanacaktık. Yunanlılar harb gemileriyle körfezi doldurmuşlar her gün deniz tayyareleriyle dağlar üzerinde keşif uçuşları yapıyorlardı.

Nihayet, bugün adları İzmit'in Suadiye, Sultaniye ve Geyve'ye bağlı Mesruriye olan köyleri istikametinden dağdan Pamukova'ya inmeyi denediler. Kesif ateşimiz karşısında geri çekilmek zorunda kaldılar. Bu, düşmana karşı halkın kendi imkânları ile olan mukavemet ve muvaffakiyeti idi. Yunanlılar, Anzavur'la birleşerek Geyve boğazından taarruza geçtiler, o vakit karşılarına Ali Fuat Cebesoy'un zayıf fakat kalbleri vatan aşkı ile dolu kuvvetleri çıktı, Yunanlılar güneş kavuşurken yine yenildiler. Pamukova bu suretle düşman işgalinden sonuna kadar kurtulmuş olarak yani istilâ görmeyerek kaldı.

Mustafa Kemal Paşa o vakit adı Akhisar olan Pamukova'ya geldi. Müftüzâde Rüştü bey

hepimiz adına kendisine güzel sözler söyledi. Atatürk heyecanlandı, onun koluna girdi ve:

«— Benim yanımda sizin gibi fedakâr arkadaşlar bulundukça kanımızın son damlasına kadar çarpışacağız ve düşmanı memleketten mutlaka kovacağız» dedi.

Atatürk'ün Akhisarlılardan memnun kaldığı belliydi. Hepimiz Başkumandanı memnun etmenin sevinci ile yorgunluklarımızı unutmuş iken büyük adam, Adapazarından bir telgraf çekti, bunda: «Akhisar'ın fedakâr halkını selâmlamakla bahtiyar ve izhar buyurulan teveccühten dolayı teşekkür ederim» diyordu.

Bununla da iktifa tmedi, sonra hepimizi kırmızı şeritli madalya ile taltif etti. Bunlarla da yetinmedi, Müftüzâdenin sağlığında trenini, hep Akhisar istasyonunda da durdurdu ve Akhisarlılarla konuşmaktan zevk aldı.»

Bu satırlarımı tarihin bir parçasını aydınlatmak için yazdım. İlerde Millî Mücadele'nin köy köy, kasaba kasaba nasıl cereyan ettiğini tesbit etmek isteyecek meraklılar belki çıkar ve faydalanırlar diye.

Babamla Millî Mücadele, Atatürk ve Cumhuriyet üzerinde çok konuşmalarımız olmuştur. Bunlardan herkesi ilgilendirebilecek olanları da yazmak ve bu yazının sonunda bir terkip yapmak istiyorum.

Bir gün babama:

«— Ne kadar parasızlık çekiyorsun, Atatürk'e mektup yaz sana iş versin» dedim.

«— Gazi bize daha ne verecek, öyle günler oldu ki biz mücadeleyi devam ettirmek üzere Asya içlerine kadar çekilmeyi göze aldık, öyle günler oldu ki biz çocukluğumuzun ve nâmusunu korumak için hayatımızın sonuna kadar silâhlı kalmaya rıza gösterdik, size masal gelir bunlar, Gazi'den bir şey istemek için insanın çok insafsız olması lâzımdır. Şu âsayaşe bak, âsayaşsızlığın ne demek olduğunu bilmeyenler bu halin ne mânâ ifade

ettiğini kavrayamazlar» diye cevap verdi.

Medrese ve Darülnuallimin'de okumuştur. Harbler tahsilini yarıda bıraktırmıştı. İşkodra, Trablusgarp, Balkan, Seferberlik badirelerinin tam ortasında idi ve hayatını tesadüflere borçlu idi. Gözünü kırpmadan Atatürk'e, evet demiş ve sivil olarak mücadele-i milliye'nin sonuna kadar silâhlı kalmıştı.

Şapkayı ilk giyenlerdendir. Bu haliyle kasabada ve köyde ilk defa görüldüğü zaman ne kadar acayip karşılandığını zevkle anlatırdı.

«— Baba o vakitki taassuba göre bu güç işi nasıl yaptın?» dedim.

«— Gazi sözünü icra eden adamdı, biliyordum ki, üç-beş gün sonra herkes bize benzecekti, umurumda bile olmadı» dedi.

Yeni harflerin ilk çıktığı günlerde iki kat yaparak cebinde taşıdığı alfabeyi bugün hatırlarım, o vakitler beş-altı yaşında olmalı idim.

«— Baba, bana okuyup yazmayı sen mi öğrettin?» dediğim zaman zevkle gülerdi.

O devrin inanmışları halkın önünde birer mürebbi gibi idiler.

Beni Cumhuriyet Bayramlarında köyden alır, kasabaya götürür konuştururdu. Cumhuriyeti müdafaa etmeyi bana o öğretti.

Talât Paşa'yı sever, Enver Paşa'yı tenkit eder, Karabekir'e tam hakkını verirdi.

Cumhuriyete ve Atatürk'e dair bütün hareketleri tasvip eder, Atatürk'ün tenkit edilmesine tahammül edemezdi.

Uzun yıllar geçti. Bir gece beni ilk defa görev aldığım küçük bir doğu ilçesine uğurladı. Son sözleri; «Cumhuriyet sizindir ona iyi bakmalısınız, dürüstlükten şaşmayın, yılmadan, yorulmadan çalışın...» şeklinde oldu.

İçimizde Atatürk'ten sonra doğanlar belki bugün ekseriyettir.

Onlara, Atatürk'ün tesadüfen gelmediğini, milli bir mahsul olduğunu haber verelim.

İçimizde Atatürk'ü inkâr edenler de var; onlara da haber verelim ki, Atatürk, kuvvetini milletin ma'sheri şuurundan alan bir milli liderdir. O'nu yıkmaya, O'nun prensiplerini devletin temelinden koparmaya kimsenin gücü yetmeyecektir.

Cumhuriyet, milli mücadelemizin şahılaşmış bir ürünüdür, tesadüf ve özentinin değil, bunca kan ve ıstıraba mal olan tarihi hâdiselerin neticesidir, şuurulu bir siyasi tercih.

Cumhuriyeti hafife alanlar, bir gün, başlarını ne çetin bir kayaya çarpmış olduklarını anlayacaklardır.

KEMAL GÜR
10 Kasım 1969

Atatürk ve emperyalizm

«Hürriyet ve istiklâl, benim karakterimdir. Bence bir millette şeref, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve beka bulabilmesi, mutlak o milletin hürriyet ve istiklâline sahip olması ile kaîmdir. Millet ve memleketin menafii icabettirdiği takdirde beşeriyeti teşkil eden milletlerden her biri ile, medeniyet muktezasından olan dostluk ve siyaset münasebatını büyük bir hassasiyetle takdir ederim. Ancak milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin de, bu arzusundan sarfınazar edinceye kadar, biaman düşmanıyım.»

Bu sözler 1921 Nisanında Büyük Atatürk tarafından söylenmiştir. Bu sözler aynı zamanda 18 - Kasım - 1920'de ilân edilen, «Büyük Millet Meclisi Beyannamesi»nin «Türkiye halkını emperyalizm ve kapitalizmin tahakküm ve zulmünden kurtarmak hususunda ortaya koyduğu, «Milli Hedef»in de bir izahıdır. Beyanname bu Milli Hedef'in ne şekilde elde edileceğini de şu cümle ile açıklamaktadır:

«Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin hayat ve istiklâline suikast eden emperyalist düşmanların tecavüzatına karşı müdafaa ve bu maksada münafi hareket edenleri tedip azmi ile müesses bir orduya maliktir.»

Emperyalizm; politik bakımdan muhtelif milletleri veya ırk gruplarını fetih ve istilâ yolu ile, bir merkezî idare altında birleştirerek kuvvetlenmek, bu kuvvete dayanarak hudutlarını daha da genişletmek ve bu geniş sahalardaki tabii kaynakları mahallî ve ucuz insan gücü ile işleterek, ana vatan endüstrisini beslemek ve mamüllerini pazarlayarak, ana unsurun refah ve saadetini, hayat standardını idare edilenler aleyhine yükseltmek demektir.

Emperyalizm, Milâttan evvel dördüncü asrda Büyük İskender'in; arzın o zaman bilinen kısımlarını istilâ ederek, bu bölgelerin halkını izdivaçlar ve ticarî mübadelelerle birbirine kaynatmak ve bir Dünya Devleti, bir Koz-

mopolis kurmak yolundaki hülyasiyle başlar. Roma İmparatorluğu ile devam eder.

Emperyalizmin ikinci devri Teokratik emperyalizm'dir. Din yolu ile dünyanın o devirde bilinen ve erişilabilen parçasına hâkim olmak zihniyeti islâmlığın zuhuru kadar ve ileri ve geri çekilmelerle, birleşip ayrılmalarla hüküm sürer. Nihayet islâmın zuhuru, Arap ve Osmanlı İmparatorlukları, hristiyanlık ve müs-lümanlık mücadelesi bu devri kapar.

Emperyalizm'de üçüncü devir ekonomik gayelerle açılmıştır. Deniz yolu ile yeni kıt'alar keşfedilmesinin doğurduğu yeni imkânlar, endüstri inkılâbının ham madde kaynakları ihtiyacı ve pazar elde etme hırsı; milletleri büyük askeri kuvvetleri kurmağa, birbiri aleyhine mücadeleye sürükleyerek genişlemeye yöneltmiştir. Bu devirde, teokratik zihniyetin tesirinden kurtulamayan ve rönesansın getirdiği nimetlerden faydalanamayan, endüstri inkılâbından habersiz kalan devletler, ekonomik emperyalizmin hâkimiyeti altına düşmek zorunda kalmışlardır. Çin, Güney Amerika, Afrika, Hindistan dahil, Güney - Doğu Asyanın eteklerindeki bölgeler ve adalar bu devirde büyük devletlerin esareti altına girmiş ve Osmanlı İmparatorluğu mütemadi tecavüzlerle bu devirde zayıflatılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu bu devirde yarı müstemleke, yani hukuken müs-

takil ve fakat politik ve ekonomik bakımdan sömürge durumundadır.

Birinci Cihan Harbi sonunda Osmanlı İmparatorluğu parçalanmış, Ortadoğunun tükenmez petrol kaynakları ve Boğazlar gibi tarihi stratejik noktalar Batı emperyalistlerinin eline geçmiştir.

İşte Atatürk bu devirde, Türkiye'nin karanlık ufkunda bir yıldız gibi doğmuş ve memleketi tam sömürge olmaktan kurtarmıştır. O'nun askeri zaferlerinin ve rasyonel politik devlet idaresinin sonucu; yalnız Türkiye'yi kurtarmakla kalmamış, emperyalizmin zulmü altında inleyen diğer milletler de O'nun verdiği örnekle cesaretlenmiş ve uyanmışlardır.

Birinci Cihan Harbi ile İkinci Cihan Harbi arasında ideolojik yeni emperyalizm, dünyaya, yeni bir nizam vermek iddiası ile türemiştir. Almanya, İtalya ve Japonya Üstün Irk nazariyesine dayanarak, küçük ve zayıf devletleri ilhak için mücadeleye başlamışlardır. 1931 de Japonya, Çin'e ve 1935 de İtalya Habeşistan'a üstün ırklarının medeniyetini (!) götürmeğe teşebbüs etmişler ve nihayet 1939 da Almanya bin senelik talih yolculuğuna çıkmıştır.

İkinci Cihan Harbinin kanlı tecrübeleri insanlığa; milletlerin eşitliği, bir arada sulh içinde yaşama, dünya çapında işbirliği yani ge-

lişınış milletlerle, az gelişmiş milletler arasındaki büyük uçurumu ortadan kaldırma prensiplerini getirmeli ve bunu gerçekleştirmeli idi. Fakat şimdi yeni bir emperyalizmin tehdidi dünyayı yeniden gruplaşmağa ve birbiri ile mücadeleye sürüklemektedir. Bu emperyalizmin hareket gücü, İkinci Cihan Harbinden sonra ilim ve teknolojiye meydana gelen son derece sür'atli inkişaflardır. Bu alanda mağara adamından, İkinci Cihan Harbine kadar gelen ağır inkişaf temposu, bu devirden sonra birdenbire hızlanmış ve Batı'nın zengin ve ipleri milletleri bile bu hıza ayak uyduramamışlardır. Bu, endüstriyel emperyalizm devridir. Bu emperyalizmin kullandığı kuvvet icat etme kudreti, yani araştırma; ve bunları mahsül haline getirme yani, teknolojidir.

Amerika ve Sovyetler Birliği şimdilik bu emperyalizmin bayraktarlığını yapmaktadır.

lar. Belki yarın Alman endüstrisinin istilası devri de başlayacaktır.

Bu devirde Türkiyemiz için yeni ve bir başka Atatürk beklemek beyhudedir. Onun çok evvelden verdiği direktif şu sözlerle yolumuzu aydınlatmalıdır:

«Biz artık GARPLI'yız. Eski dünyaya hâkim eski medeniyetimizle sadece övünerek değil, bütün zincirleri kırarak, son asır medeniyetinin gittiği yollardan yürüyerek, bu seviyenin de üstün çıkmaya çalışacağız. Hurafele-ri atacağız. İlimde, irfanda, sanatta her iyi şeyde, nurlu insanlar büyük, asil ve uysal milletimizi nurlariyle, bilgileriyle, azimli icra ve iradeleriyle birlikte bu yola götüreceklidir. Şüphesiz ve mutlak olarak HEDEF'e ulaşacağız.»

REFİK TULGA
10 Kasım 1969

Atatürk ve çok partili rejim

Bugün, ölümünün 25 inci yıldönümünde rahmetle yâdettiğimiz ATATÜRK, Cumhuriyetin ilânından birkaç ay önce 2 temmuz 1923 te memleketin çok partili sistemle idaresinde büyük faydalar görmüştü. Siyasî iktidarın halka dayatılmasını daha 19 Mart 1920 tarihin de sınanmış olan ATATÜRK, olağanüstü yetkileri haiz Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi için Vali ve Kumandanlara emir göndermiş, böylelikle ilk tecrübeyi bizzat başarmıştı.

25 Nisan 1923 tarihinde, Vali ve Kumandanlar tarafından seçilerek ilk Türkiye Büyük Millet Meclisini teşkil eden zevatla ilk Türk demokrasisinin temelini atmıştı. Bu olay demokrasinin ilk özünü teşkil etmiş, sonraları yine bu çok partili alana yönelmiştir. Bu başlangıç'ın devamını da sağlayan ATATÜRK, çeşitli yönlerdeki çabaları arasında çok partili rejimin denenmesini istemiş, bunun için de Fransızca bilen yakınlarına verdiği tálimatta, çok partili idare sisteminin esaslarını izah eden bir yabancı müellifin kitabının alalacele tercüme ettirilmesini emrederek neticeye varmayı düşünmüştü. Atatürkün 2 temmuz 1339 (1923) tarihinde şahsen kaleme aldığı bir yazı ile tercüme edilmesini istediği eser (Le Parties Politiques) adını taşıyordu.

Bahis konusu bu yazı rahmetli Saffet Arıkan'ın evrakı arasında bulunmuştur.

Mustafa Kemal, eserin bir bölümünün de

bizzat Arıkan tarafından tercüme edilmesini istemiştir.

ATATÜRK, Saffet Arıkan'a mektubunda şöyle demektedir:

«— Saffet Beyefendiye,

(Le Parties Politiques, üçüncü cumhuriyet-te siyasî partiler) nâmındaki beş yüz kırk sa-hifelik eserin sekiz temmuz 1339 tarihine ka-dar bir hafta zarfında Türkçe'ye tercümesine lüzumu âcil hâsıl olmuştur. Eser, 10 parçaya ayrılarak aynı zamanda tercüme edilmek ü-zere rüfekaya tevzi edilmiştir. Zatiâlinize de bir hisse takdim ediyorum.

Lütfen, müddet-i mezkûre zarfında tercü-mesiyle beraber iade buyurulmasını rica ederim.

Tercümede, mümkün mertebe aslından ay-rılmamaya ve müretteplerin okuyabilecekleri gibi açık ve okunaklı tebyiz ettirilmesini de ayrıca rica ederim. Mebde ve müntehada nâ-tamam cümlelerin tercümesi bilâhare ikmâl olunur efendim.

Gazi M. Kemal.»

Bundan tam 7 yıl sonradır ki Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1930 yılı haziranının 11 inde Ankaradan İstanbul'a gelirken memlekette bir murakabe sistemi kurulması zamanının gelmiş olduğuna katî şekilde inanmış bulunuyordu. Bu kanaat ve kararını etrafındaki en yakın-

larına bile hissettirmemekle beraber, uzun süre zihnen bu işle meşgul olmuştu. Bir gün de, o sırada, İstanbul'da izinini geçirmekte olan Paris Büyük Elçimiz Ali Fethi bey'i Yalovaya davet etti, yıllardan beri zihnini yoran davayı açıklayarak bir (Fırka) parti kurması yolunda teklifte bulundu ve başına geçmesini istedi.

ATATÜRK, sonra partilerarası rekabete

dayanan gelişmiş bir siyasi rejime ulaşmakta sabırsızlık göstermesine rağmen olayların inkişafını dikkate alarak bu teşebbüsünden vazgeçmiştir. Fakat, teşebbüslerinin en kısa zamanda yenileneceğini da daima belirtmiştir.

SAİT A. TERZİOĞLU

10 Kasım 1963

Atatürkümüz dine değil hurafeciliğe karşı idi

«Atatürk dinin değil, hurafeciliğin karşısında idi. Onun yer vermek istemediği inançlar, aslında yersiz olan inançlardı. O yersiz inançlar ki hiç bir yeniliği, iyiliği ve güzelliği kabul etmiyor, millet ve memleketin ilerlemesine ve kalkınmasına imkân vermiyordu.

Atatürk'ün dine, hele islâm dinine muarız olmadığını söylüyoruz, çünkü Atatürk, her vesile ile islâm dinini takdir ettiğini, aklı, mantığa uygunluğundan ötürü son din olduğunu ifade etmekteydi. Meselâ: «Bizim dinimiz, en mâkûl ve en tabii bir dindir. Ve ancak bundan dolayı son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için aklı, fenne, mantığa tabuk etmesi lâzımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen mutabıktır. Ocak 1923» sözleri bu ididamızı desteklemeye yeter sanırım. Sonra Atatürk'ün peygamberimiz hakkındaki şu açıklamaları da onun dinî inanç'a sahip olduğunu ispat etmektedir: «Beşeriyetin derece-i idrak, tenevvür ve tekâmülû her kulun doğrudan doğruya ilhamat-ı ilâhiye ile temas kabiliyetine vâsıl olduğunu kabul buyurmuştur. Ve bu sebeple ki cenab-ı peygamber hatemül enbiya (Son peygamber) olmuş ve kitabı, kitab-ı ekmel (en mükemmel kitap)dır. Kasım 1922».

Evet dinimizi peygamberimizi ve Kur'anımızı takdir eden ve kutsal mefhumlardan övgü ile söz eden bir insanın dinsiz olmasına imkân olmadığı söz götürmez bir gerçektir.

Burada şunu da belirtelim ki Atatürk dinî inançları yanında gerçekliği her zaman ön plâna alırdı. Hurafelere yer ve değer verme-

yişi de bundandı. O dinin yersiz telâkkilerden, din adamının ise bu telâkkilere körü körüne saplanıp kalmaktan ve halkı karanlığa sürüklemekten uzak olmasını istemekte idi. Fakat hemen itiraf edelim ki dinimiz bu temiz vasfı taşıyorsa da din adamlarımız gerçek din adamları müstesna bu arzu edilen dereceye henüz gelmiş değildir.»

Sivas Müftüsü TURAN DURSUN

SİVAS MÜFTÜSÜ

TURAN DURSUN KİMDİR?

Türkiye Milli Gençlik Teşkilâtının bugün için düzenlediği anma töreninde Türkiye'de ilk defa olarak bir din adamı söz alacak ve Atatürk için konuşacaktır.

Bu din adamı, Sivas Kongresi yıldönümü münasebetiyle 4 eylülde Atatürk'ün Anıtına çelenk koyan, Cumhuriyetin 39 uncu yıldönümü münasebetiyle yapılan törende 200 imam kursiyerinin önünde resmigeçide katılan, din adamları için sosyal konularda aydınlatıcı kurs ve konferanslar tertipliyen, Sivas Müftüsü Turan Dursundur.

Turan Dursun, T. M. G. T. nın düzenlediği Atatürk'ü anma törenine davet edilmiş, alelacele yola çıkmış, 903 kilometrelik yolu kat ederek İstanbul'a gelmiştir.

Mükemmel fransızca da bilen bu aydın din adamı, şehrimize varır varmaz, gazetemin Atatürk'e dair bir yazı yazma teklifi ile karşılaşmış, derhal kâğıda, kaleme sarılıp gördüğünüz mektubu yazmıştır.

10 Kasım 1962

İnkılâbımızın ideolojisi

İnkılâplar nerede başlar ve nerede biter? Bu sorunun cevabı, biraz düşündürücüdür. Çünkü İnkılâplar başlarlar, ama bitmezler. Bir toplum, bir inkılâba gebeyse, bir toplum, bir durgun su gibi, kendi içinde kuruyup, kendi içinde çamurlaşmıyorsa, bu toplum ana, bir gün kendi gebeliğinin kutsal hamlesini, kendi bağrında doğurur. Ama bu doğan çocuk, bu gökkubbe altında gözlerini hayata sessiz sadasız açmaz. Çünkü İnkılâp bir patlamadır. Toplum yapısında bir çatlayış ve bir sıçramadır. Yıllar yılı, hatta yüzyıllar yüzyılı birikmiş koşulların, çelişmelerin, çileler, mihnetler, kanlar ve gözyaşları ile beslenen çatışmaların, toptan bir hesaplaşmasıdır. Çünkü inkılâp, bir katastroftur. Yıkılışlar, yapılaşlarla imtihanlarını veren hamlelerin zaferidir. Kısacası artık gelenek değeri bile olmayan ölüm geçmişi, tümünden tasfiyesidir. İnkılâp, soy ve yiğit ulusların işidir. Çünkü, kısırlığın, doğurganlığa yenilişidir. Türkiye de, böyle bir inkılâp yaşadı. Bu inkılâbın adı, Türk Millî Kurtuluş Hareketidir..

Bu kısa girişten sonra, yukarıda koyduğumuz sorunun cevabını, artık verebiliriz:

— İnkılâplar nerede başlar ve nerede biterler, sorusuna cevabımız şudur:

— İnkılâplar başlar, ama bitmezler!

Evet, inkılâp, eğer soy bir inkılâpsa, inkılâbın bayrağını açan toplum eğer, soy bir toplumsa ve bu toplum sadece bir darbe, ve hücum dalgası demek olan ihtilâlini, toplum yapısında yıllar yılı sürecektir, tamamlanacak ve yerleşecek gerçek bir inkılâba çevirmesini bilmişse, o zaman, önce hamleler, patlamalarla giriştiği bu eserini, adım adım toplum hayatına uygular. İşte bu uygulama; toplum düzeninin, bir nitelikten başka bir niteliğe, bir düzenden başka bir düzene adım adım, geçmesi demektir. Devrim'den Evrim'e doğru ve evrimsel bir akış içinde, yeni toplumun değerlerini,

kuruluşlarını, kategorilerini vermesi, yerleştirilmesi demektir.

Bizim, hemen bütün eserlerimizde, konferanslarımızda işlemeye çalıştığımız ve son olarak da «İhtilâlin Mantığı» eserimizde ele aldığımız bu sosyal kanuniyet, Türk ulusunun kendi eseri olan Türk İnkılâbı içinde, bütün, bu aşamaları yaşamalıydı. Çünkü Türkler de soy bir millettir. İnkılâbı da, soy bir inkılâptır. Fakat acaba, bu hamleyi biz bütün aşamaları ile başarabildik mi? Eğer başaramamışsak, inkılâbımızın bugünkü baş döndürücü yön sapması için de şimdi biz, neredeyiz ..

Şu soruyu cevaplandırmak için, önce şu temel koşulları belirtmeliyiz: Gerçek anlamda bir inkılâp, başlıca, dört temelin üzerinde gelişir:

1 — O inkılâbın, tarih içinde yerini ve felsefesini ifade eden bir dünya görüşü: İdeoloji, yahut Doktrin..

2 — Bu ideolojiyi benimseyen Önderler. Ve onların çevresinde bir tür Avangard yahut Öncü bir Kadro..

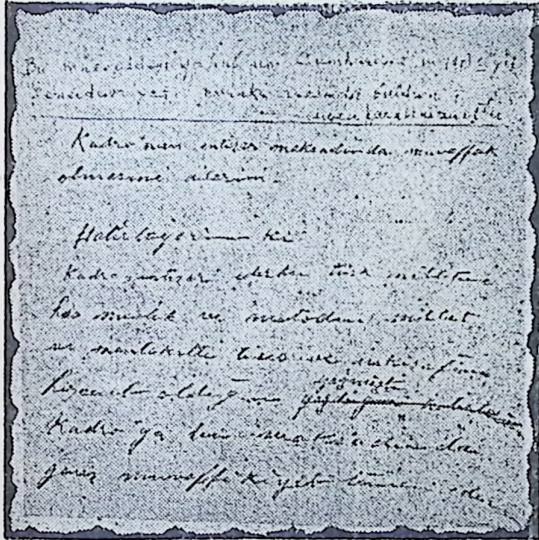
3 — İnkılâbın uygulanmasını düzenleyen kuram (teori) ya da halka kadar inen bir görüş ve inancalar sistemi. İnkılâp heyecanı ve sloganlar..

4 — Eylem ve uygulamalarda, kısa vadeli hedefler için bir taktik, ya da hareket siyaseti. Uzun vadeli hedefler için de bir Strateji, ya da kitlelerin bu uzun vadeli hedeflere, amaçlara, yılmadan, bıkmadan yönelişini sağlayacak bir inkılâp disiplini...

Bir inkılâp için, bütün bunlar koşul mudur? Evet! Bu koşullar tamam olmaz veya başılamazsa ne olur? İnkılâp, yolundan sapar. Soysuzlaşır. Kendi elde ettiklerini, kendi fikir yitirileri ile yıpratır hatta kendi evlatlarını, kendi yer, bitirir. Bu sefer imanı zayıf olanlarda, geriye doğru bir özlem başlar. Bu bir aşağılık duygusudur. Yaratıcı güç ve önder

kadro ise artık tükenmiş veya inkar edilmiştir. Ölü geçmişe özlem ve onu kutsallaştırarak dile getirmek ise, kolaydır. Çünkü inkılâbın fikir sistemi, kültür, ileriye görüş ve olaylara yön tayin ediş kabiliyeti ister. Geçmişe özleme gelince, o, sadece demagojidir, inkarcılık, sorumsuzluk ve kaba kuvvet işidir...

Şimdi Türk inkılâbına bakalım: Türkiye bir inkılâp yaşadı mı? Evet! Bu sadece bir hükümet darbesi veya ihtilâl miydi? Hayır: Çünkü ihtilâl, toplum düzenine geçici bir müdahaledir. İnkılâp ise, toplum nizamının, uzun vadeli keyfiyet, ya da nitelik ve düzen değiştirmesidir. O halde Türk inkılâbının bir Önderi ve onun etrafında çevrelenmiş İnkılâpçı bir kadrosu olmalıydı. Bu var mıydı? Evet! Pek iyi öyle olunca, inkılâbımızın bir ideolojisi, doktrini var mıydı? Hayır! O halde inkılâbımızın tarih içinde yeri neydi? İnkılâbımızın tarih içindeki yeri bir Milli Kurtuluş Hareketi idi! Bu hareket, çağımızda ilk ve önder hareketti. Bütün yarı sömürge ve sömürge

halkları için, örnek, önder bir hareketti. Gerçi bir doktrini yoktu. Ama bir ideolojiye ve doktrine prensip teşkil edecek, yeni ve önemli doktrinal unsurları, kendi içinde ve niteliğin de taşıyordu. Bu doktrinal prensipler, bir inkılâp ideolojisi çerçevesi içinde derlendi, yazıldı ve savunuldu mu? Hem evet, hem hayır!

Çünkü inkılâbımızın önder ve örgütçüsü olan Mustafa Kemal, kendisine bir doktrinin yokluğu söylendiği zaman:

— Evet çocuğum, diyordu, çağdaş ve hazır doktrinlere bağlandığımız zaman, inkılâbımız donar. O zaman içinde işlenecek! (1).

Ama Mustafa Kemal, bu zaman içinde işlenecek İdeoloji ve Doktrinin, ele alınmasını, derlenmesini, iç ve dış düşünürlerin değerlendirme ve tartışmalarına sunulmasını da istiyordu. Bunu hoşgörüyor ve cesaret vererek değerlendiriyordu. Nitekim bu konuda, bir kaç idealist arkadaşla, kendi giriştiğimiz bir fikir çaba ve mücadelesini burada kısaca hatırlat-

malıyım. Bu harekete aydınlar arasında «Kadro Hareketi» adı verilir. İçeride ve dışarıda, geniş yankılar yapmıştır. Kadro, bir derginin adıdır. Fikir prensipleri, «Kadro dergisi» adını verdiğimiz bu dergide işlenmiştir. Bu prensipler «İnkılâp ve Kadro» isimli eserimizde tarihi şartlara göre teorik ifadelerini bulurlar (2). Bu esere temel olan dünya görüşü ile, inkılâbımızın tarih içindeki yeri ve temsil ettiği fikirlerin esasları ise, ilk defa 15 ocak 1931 tarihinde, Türk Ocağında verdiğimiz bir konferansla ortaya konulmuş, geniş yankılar uyandırmıştır (3).

Kadro dergisi ve hareketi, rahmetli Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun başkanlığında toplanan az sayıda bir aydınlar kadrosu tarafından tam üç yıl tek gün bile şaşmayan bir intizam ve sistematik bir fikir disiplini ve dünya görüşü içinde yürütüldü (4). Gerek bu dergilerde gerek «İnkılâp ve Kadro» isimli eserimizde şahıslara destan yazılmamış, ama inkılâbımızın ideolojisi, çelişmesiz bir sistem içinde yürütülmüştür. Nitekim bizzat Atatürk'ün de ismi geçmemekle beraber eseri işlenen bu yayınlar, Cumhuriyetin onuncu yılında, Atatürk tarafından, açık bir başarı temennisi ile değerlendirilmiştir. Onun kendi elyazısı ile müsveddesini yazıp, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na ve Kadro'da yayınlanmak üzere elyazısı ile verdiği demecinin fotokopisini burada yayınlıyoruz. Kadronun 22. Cumhuriyet Bayramı (1933) sayısında yayımlanan bu değerli demecin aslı Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun evrakı arasından alınarak, bu sütunlara da getirilmiştir.

İnkılâbımızın ilkeleri «İnkılâp ve Kadro - İnkılâbımızın İdeolojisi» adlı eserimizle, Kadro yayınında, tarihi oluşumlardan gelen şartları, özellikleri ile işlenmiştir. Bu arada, inkılâbımızın cihan içinde ve tarihindeki yeri, ideolojik bir sistem içinde derlenmez ve hele gençliğe maledilmezse, bir gün bu inkılâbın, dar bir çıkar zümresi ile demagojik bir soy-suzlaşmanın elinde nasıl bir oligarşiye sürükleneceği de, daha 1931-1934 yıllarında açıklanmıştır. Bugün ise bu oligarşinin en berbat şekli, ve yalnız inkârcılığın rüzgârları ile ülkemizi sarmamakta, aynı zamanda, bir kanseli halinde de tarihimizi lekelemektedir.

1) Yakup Kadri Karaosmanoğlundan (Halk Partisi kurulurken.)

2) «İnkılâp ve Kadro» isimli eserimizin 3. basısı hazırlanmaktadır.

3) Diğer tartışmalar arasında, rahmetli Ağaoğlu Ahmet Beyin «Devlet ve Fert» isimli eserini tavsiye ederiz.

4) Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vedat Nedim Tör, Burhan Belge, İsmail Hüsrev Tökin ve Şevki Yazman.

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR

9 Şubat 1976

Uygarlık, düşünce ve aksiyon adamı ATATÜRK

Bir vakitler Türkiyede de üniversite hocası yapmış ve Atatürk'ün büyük küçük çeşitli konuşmalarını incelemiş olan Profesör Herbert Melzig, bunlar hakkında şu yargıya varmıştır. «Atatürk'ün nutukları, genellikle diğer devlet adamlarından bir çoklarının tamamıyla aksine olarak, faal bir siyaset adamının olduğu kadar büyük bir mütefekkirin hitabeleri gibi de görünüyor... Bir kelime ile diyebiliriz ki, bu nutuklar, XX. yüzyılın tarih belgelerinin en önemlilerinden biri ve hattâ tek önemli olanıdır. Onlar, Türkiye için iman verici ve cihan için aydınlatıcı derslerdir... Kemal Atatürk'ün bu büyük mütefekkirin milletler tarihinin devam edegelen konularına dair söyledikleri bile, başlıbaşına bir şaheser teşkil eder... Siyasi Kemal Atatürk'ün sözleri ve yaptıkları, daha iyi bir cihan istikbaline doğru göz kamaştırıcı bir meş'ale gibi parlıyor. Öyle bir istikbale doğru ki, biz onun ufuklarını görmeye bile muktedir değilizdir... Atatürk'ün nutukları zamanımızın tarihi olayları ile o kadar canlı olarak tefsir edilmiştir ki, biz onları okurken, «bu nutuklarda, gerek zamanımızda gerçekleşen ve gerekse doğrulukları gelecekte gerçekleşecek olan derin hakikatler (hikmetler) vardır» demekten kendimizi alamıyoruz.»

Yabancı bir Profesörün, Atatürk'ün ölümünden üç yıl sonra, 1941 de vardı bu yarının doğruluğu, Ata'nın ölümünün 27. yılında, dünyanın bugünkü durumunda, çeşitli olaylarla, tüm olarak ispatlanmış bulunmaktadır.

II

İstiklâl Savaşına atılmak için Samsuna ayak bastığı 19 Mayıs 1919 tarihinden başlayarak 23 Nisan 1920 de Türkiye Büyük Millet Meclisini topladığı günde ve 29/30 Ağustos 1922 de düşman ordularını topyekûn imha savaşına karar verdiği gecede ve Büyük Zaferden hemen sonra da Türk ulusunu yüzyıllardanberi köstekliyen zincirleri kırarak onu uygarlık yolunda ileriye, aydınlığa, mutluluğa başladığı ve böylece gerilik ve cehalete karşı götürmek için ard arda devrim hareketlerine tarihin en çetin savaşlarından birine büyük bir ceserle girdiği yıllarda, Atatürk'ü hayalden uzak, tamamen gerçekçi bir devlet, siyaset ve fikir adamı ve yürekli bir aksiyon adamı olarak görüyoruz. Ölümünden bir yıl önce, 1 Kasım 1937 de Türkiye Büyük Millet Meclisinde verdiği nutukta şu cümleler vardır: «Büyük dâvamız, en medenî ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarda değil, düşüncelerinde temelli bir inkı-

lâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için fikir ve hareketi beraber yürüme mecburiyetindeyiz.»

Atatürk'ün gerçekçiliği daha Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplandığı günün ertesi olan 24 Nisan 1920 deki uzun ve tarihî konuşmasında ve vermiş olduğu takirde çeşitli yönleriyle görülmektedir. Bunları burada ayrı ayrı tahlil etmeye imkân yoktur. Ancak onun en acı gerçeklere bile göz kırpmadan parmak bastığını anlamak için, bu konuşmasındaki şu cümleyi okumak yeter: «Memleketimizin derecesi imarı, milletimizin serveti, umumiyetle fikir seviyemiz gözönüne alınınca ve bütün dünyadaki ilerlemelerle bunu mukayese edince itiraf etmek zorundayız; biraz değil, çok geriyiz.»

Bu tarihten on yedi yıl sonra, 1 Kasım 1937 Meclis nutkunda: «İdeallerin, Türk gençliğinin dimağında ve Türk milletinin şuurunda daima canlı bir halde tutulması» gerekliliğinden bahseden Atatürk, şu gerçek sonuca varıyordu: «Bizim yolumuzu çizen, içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin binbir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticelerdir.»

1937 yılının Kasım ayında söylenen bu sözlerden biraz geriye, 1933 yılının 29 Ekimine gidelim. Atatürk o gün söylediği onuncu yıl nutkunda yine medeniyetten bahsetmekte ve büyük bir heyecanla: «Milletimizi muasır (çağdaş) medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız» diye haykırırken, O'nun ağzından yalnız bir cümle, bir nefes, bir söz değil, sanki somutlaşmış bir iman fışkırmaktadır.

Daha gerilere, Türk hukuk devrimini ilân ettiği 5 Kasım 1925 nutkuna gelelim. Ankara Hukuk Fakültesini açarken öğrencilere karşı söylediği bu nutukta Atatürk: «Her inkılabın kendisine mahsus müeyyidesi bulunmak zoruridir... Türk milletinin, çağdaş medeniyetin vasıtalarından ve feyizlerinden faydalanmak için en az üç yüz senedenberi harcadığı gayretlerin ne kadar acılı ve ıstıraplı engeller karşısında boşa gittiğini büyük bir üzüntü ve ibretle gözönüne alarak konuşuyorum... Türklerin 1453 zaferini, yani İstanbulun fethini düşününüz; bütün bir cihana karşı İstanbulu ebediyen Türk camiasına mal etmiş olan kuvvet ve kudretin, takriben aynı senelerde icat edilmiş olan matbaayı Türkiyeye kabul için hukukçuların uğursuz direnmelerini yok etmeye gücü yetmemiştir» der. Atatürk'ün bu-

rada bahsettiği hukukçular, o devirlerin, matbaa aleyhine fetva veren sözde din ulemasıdır. Böylece Atatürk bir vicdan ve öte dünya işi olan dinin, devlet ve dünya işlerine karıştırılmasının ne derece korkunç ve uğursuz sonuçlar doğurduğuna açıkça işaret ediyor ve —aralarında bu satırların yazarının da bulunduğ— hukuk öğrencilerine uygarlık yolunu gösteriyordu.

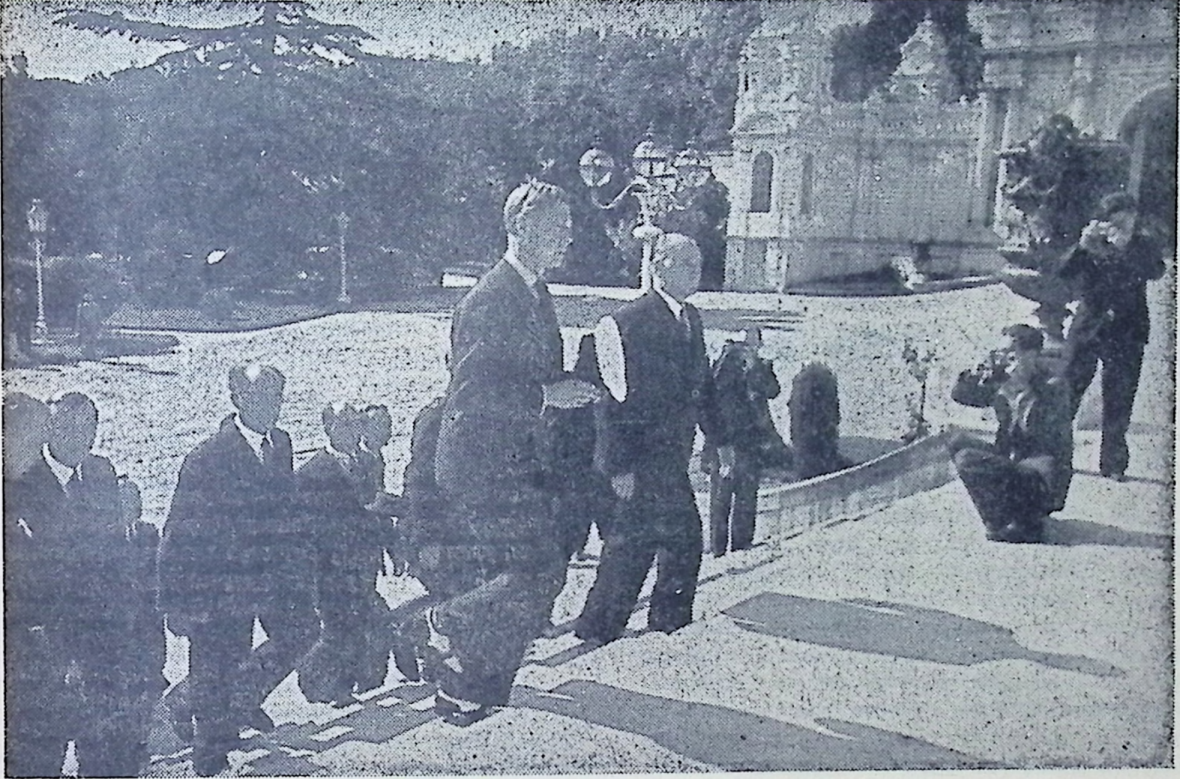
Biraz daha gerilere gidelim: Henüz Zafer kazanılmadan önce 1 Mart 1922 de Türkiye Büyük Millet Meclisinde Atatürk şöyle konuşuyordu: «Evvellâ mevcut cehaleti izale etmek lâzımdır. Bütün köylüye okuma yazma öğretmek lâzımdır.»

III

Ölümünden bir yıl öncesinden, yani 1 Ka-

şüpheşiz ki parlak sonuçlara varacaktır» diyordu. Bu küçük cümle O'nun milletine ne büyük inancı olduğunu gösterir. Fakat tarihimizin en güçsüz ve bitkin devrinde İstiklâl Savaşını kazanmak, ardından da büyük devrimleri başarmak için bu inanç elbette yetmezdi; kutsal dâvaya Türk halkını inandırmak, onu bu dâva arkasında sürüklemek lâzımdı. Atatürk bunu başarmasını bildi. Çünkü büyük dâvasına önce kendisi yürekten inanıyordu. Zaten inanmıyan adam inandıramaz. Önder olarak ortaya çıkan imansız ve samimi-yetsiz kişilerin başarısızlıklarını ve milletlerine neler kaybettirdiklerini tarih gözümüzün önüne sermektedir.

Atatürk, bütün başarılarını ilk günden son güne kadar daima Türk milletine mal et-

sım 1937 den başlayarak İstiklâl Savaşının ilk yıllarına, 24 nisan 1920 ye kadar geriye doğru gittiğimizde, böylece görüyoruz ki, Atatürk, bütün konuşmalarında, uygarlık ve aydınlık aşkını ve her zaman ileri yürümek gerekliliğini her vesile ile, hattâ bütün cephelerde ölüm kalım savaşının devam ettiği günlerde bile, durmadan haykırmıştır. Onun İnebolu, Kastamonu, Sarayburnu konuşmaları ve çeşitli toplantılardaki bir çok nutukları hep Batı uygarlığına ulaşmak konusu üzerinedir.

Atatürk uygarlık yolundaki bu konuşmaları yaparken Türk milletinin kabiliyetlerine can ve yürekten inanıyordu. 1 Mart 1921 de Türkiye Büyük Millet Meclisinde verdiği nutukta: «Efendiler, milletimizin fevkalâde kabiliyetleri vardır. Bu kabiliyetlerin gelişmesi

miş, hiç bir zaman «ben yaptım» dememiş, «Millet başardı. Ben onun tâyin ettiği bir memurum» demiştir. 24 Nisan 1920 de Türkiye Büyük Millet Meclisinde kendisine teşekkür edildiği zaman kürsüye çıkarak: «Benim için dünyada en büyük mükâfat milletin en ufak bir takdir ve iltifatıdır» demek suretiyle, Türk milletine olan bağlılığını ve hizmet aşkını göstermiştir.

IV

Atatürk, Türk halkını ileriye götürmek, dünyanın uygar milletler topluluğu seviyesine ulaştırmak için gösterdiği bütün çabalarda ve yaptığı bütün işlerde hiç bir zaman çelmeye düşmemiş, seçtiği yoldan sapmamış, en küçük bir tereddüde kapılmamış, en ufak bir tâviz vermemiş, hulâsa her zaman özü sözüne uy-

gun bir inkılâp adamı olarak yaşamış ve inkılâp adamı olarak ölmüştür. Yazının başında sözünü ettiği Profesör Herbert Melzig bu hususta: «Cihan tarihini araştırarak olursak, sözü ile işi birbirine O'nunki kadar uyan hiç bir devlet adamı bulamayız» der.

Atatürk kendi devrinde henüz körpe, fakat bugünkünden çok daha güçlü ve zinde olan devrimler üzerine çok hassas, titiz ve kiskançtı. En küçük bir tehlike ihtimaline karşı körpe yavrusunu savunan bir ana gibi uyanık, dikkatli ve cesurdu. 20 Mayıs 1923 tarihinde Afgan Kralı Amanullah Han şerefine Ankara-palas eteli salonlarında verilen ziyafetteki konuşmasında Kırâla hitaben: «Medeniyet ve yeni reformlar yolundaki faaliyet ve çalışmalarınız ne kadar huzur ve sükûn gerektirdiğini takdir ve buna malik olmanızı samimiyetle temenni ederim. Tarih, içinde bulunulan durumun önem ve nezaketinin bir an bile gözden uzak tutulmamasını emreder; hattâ vehim ve

vesvese ile» derken, devrim hamlelerini korumak için ne kadar dikkatli ve uyanık bulunmak gerektiği hususundaki duygularını ve realist görüşünü açıklamış oluyordu.

Ata'yı kaybettiğimizdenberi bütün aydınlar, özellikle politikacılar O'nun devrimleri üzerinde O'nun yarısı kadar kiskanç olsalardı, aziz Türkiyemiz bugün hâlâ dünyanın en geri kalmış ülkeleri arasında mı bulunurdu! Atatürk'ün ölümünden tam yirmi yedi yıl sonra: «Politikacılarımız milletin cehaletini ve zararlı gelenek ve göreneklere körükörüne bağlılık duygularını sömürme yolundan vazgeçerek, Türk halkının uygarlık hususundaki kabiliyetlerini geliştirme yoluna, yani gerçek Atatürk yoluna, acaba ne zaman gelecekler?» diye düşünmek, bugünkü kederimizi iki kat arttırmaktadır. Bu yola ergeç gelinecektir. Fakat çok geç kalırız diye korkuyorum!

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU

10 Kasım 1985

23 Nisan ve Atatürk'ün dehası

İYİCE BİLİNMEYEN BAYRAM

Bugünkü söyleşimizde, Türk tarihinin en önemli dönemlerinden birini oluşturan ve Dünya Tarihinde de yeni bir çağ, «ezilmiş ulusların bağımsızlık savaşı çağı»nı açan 23 Nisan 1920'nin anlamını belirtmeye çalışacağım. Ne yarı ki, bizde bunun anlam ve değerini pek az kişi biliyor. Bence bu acıklı durumun baş nedeni, 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı'nın, çocuk bayramıyla birleştirilmiş olmasıdır. Atatürk devrimine ve Cumhuriyet'e düşman olan sözde aydın birçok kişi ve bir bölük yazar, 23 Nisan'ı yüceltenleri «23 Nisan Çocuğu» olarak nitelemek ve bu yoldan Ulusal Egemenlik Bayramını küçümsemek alışkanlığındadırlar. O gün ilkökul çocuklarından, birkaç saatliğine, vali ya da belediye başkanı seçilmesi, bunların radyoda, televizyonda konuşulması, bu büyük bayramı minikleştiren, onun asıl amaç ve anlamını gölgeleyen, hatta unutturan bir gösteri, bir mizansen oluyor ve 23 Nisan'ın anlamını çocuklarımıza öğretmek gibi tinsel bir yarar sağlamaktan çok, toplumsal ortamda ana düşünceyi zedeleyen zararlı bir öge oluşturuyor.

YÜCE EREK

Oysa 58 yıl önce bugün, 23 Nisan 1920'de Ankara'da, Ulus Meydanı'ndaki —şimdi TBMM

Müzesi olan— gösterişsiz, küçük binada ilk Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı, Türk Ulusunun kendi yazgısına doğrudan doğruya kendisinin el koyması bakımından, başlıbaşına tarihsel değer taşıyan bir olgudur. Gerçekte Türkiye Cumhuriyeti daha o gün kurulmuştur.

Bu Meclisi, 23 Nisan 1920 Cuma günü saat 13.45'te açan en yaşlı üye, Sinop Milletvekili Şerif Beyin kısa açış konuşmasında şu sözler de yer almıştı:

«... Bu yüksek Meclisin en yaşlı üyesi niteliğiyle ve Tanrının yardımıyla, ulusumuzun iç ve dış tam bağımsızlık içinde yazgısının sorumluluğunu doğrudan doğruya yüklenip kendi kendisini yönetmeye başladığını bütün cihana duyurarak Büyük Millet Meclisi'ni açıyorum...»

Bu kısa açış söylevinin tam üç yerinde «istiklâl» ve «istiklâli tam» (tam bağımsızlık) ilkesi dile getirilmişti.

Düşünülün ki, bu konuşmanın yapıldığı tarihte ülkemizin — Trakya, İstanbul, İzmir ve Adana da içinde olduğu halde — en zengin ve bayındır bölgeleri düşman ayakları altında bulunuyordu. Karşımızdaki devletler, yalnız Yunanistan değil. İngiliz İmparatorluğu, Fransa, hatta ABD gibi, Birinci Dünya Savaşı'ndan

yengi ile çıkmış olan —o dönemin— süper devletleriydi. Bilindiği gibi, bizim ise henüz doğru dürüst bir ordumuz bile yoktu. Dahası, koca Osmanlı İmparatorluğu son iki yüzyıllık tarihinde «tam bağımsız» bir ülke olmaktan çıkmış bulunuyordu. Böyle olduğu halde, Meclis açılırken okunmak üzere, Atatürk tarafından yazılıp geçici başkan Şerif Beye verilmiş olan bu kısacık konuşmada, Ulusal Savaşım (Milli Mücadele) için gösterilen yüce ve kutsal erek «bağılsız - koşulsuz tam bağımsızlık» ereği olmuştur.

SOYUT VE SOMUT KAVRAMLAR

Ulusal Bağımsızlık Savaşımın öbür ilkele-ri: «İradei milliye», «hakimiyeti milliye» ve «kuvayi milliye» idi.

1919'da Atatürk'ün yönerimi (direktifi) ile Sivas'ta —sonra da kısa süre Ankara'da— yayımlanan ilk ulusal gazetenin adı «İradei Milliye» (Ulusal İstenç); Ankara'da sürekli olarak; yayımlanmağa başlayan gazetenin adı ise «Hakimiyeti Milliye» (Ulusal Egemenlik) olmuştur. Bu gazetelerde ulusal ayaklanmanın ülküsü, ereği dile getiriliyordu. Bu savaşım da o zaman «Mücadelei Milliye» (Ulusal Savaşım) deniliyordu. Düşmanla ve iç ayaklanıcılarla eylemli olarak çarpışan) savaşım güçle-ri —düzenli ordu kurulmadan önceki ve son raki— adı ise «Kuvayi Milliye» (Ulusal Güç-ler) idi.

③ «İradei milliye» (Ulusal İstenç) soyut bir kavramdır. Atatürk Samsun'a ayak bastığı günden başlamak üzere, Amasya'da, Erzurum'da Sivas'ta ve Ankara'da bu kavramı, Ulusal Bağımsızlık Savaşımın ruhu, Motoru olarak, sürekli biçimde işlemiş ve 23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisindeki ilk konuşmasında bu Meclisin üyelerine: «Baylar, şu dakikadan başlayarak «milli iradeyi» siz temsil ediyorsunuz» demek suretiyle, bu soyut kavramı bütün halkın gözünde somutlaştı-ırmıştır. Atatürk'ün Samsun'a çıktığı tarihte, Erzurum Kongresi sırasında ve Sivas Kongre-sinin yapıldığı dönemde henüz bir Millet Mec-lisi bulunmadığı halde. O, ulusun başına buy-ruk geçmişinden kopup gelen bir ulusal isten-çin (iradenin) varlığına inanıyor ve kendisini, bu istenci bir tek noktada odaklandırmakla görevli «ulusal lider» olarak ortaya atıyordu. Bu, kendisi için tarihsel bir misyondur. Çünkü Türk Ulusunun yabancı tutsaklığında yaşamak istemeyeceğini biliyordu. Ulusal istenç, bu tutsaklığa karşı direnişte simgelenmekteydi ve amacı «Ulusal Özgürlük ve Bağımsızlık»tı. Halkın nesnel ve tinsel bütün gücünü bu e-maç doğrultusuna yöneltmek gerekiyordu. A-tatürk işte bu tarihsel görevi yerine getirdi.

④ O'nun kullandığı ikinci soyut kavram «Ulusal Egemenlik» idi. Bu, ulusun kendi yaz-gısını kendi eline alması, kendi kendisini yö-

netmesi, kendi bağımsızlığını kendisinin kaza-nıp koruması demektir. Türkiye Büyük Mil-let Meclisinin açıldığı ve ulusun temsilcisi ola-rak onun yazgısına el koyduğu 23 Nisan gü-nünün bir yasa ile Ulusal Egemenlik Bayramı ilân edilmesinin nedeni budur.

⑤ Bağımsızlık Savaşı döneminin üçüncü önemli kavramı, yukarıdakiler gibi soyut de-ğil, somut bir kavram olan «Kuvayi Milliye» (Ulusal Silâhlı Güçler) dir. Ulusal savaşımı ey-lemleri olarak yürüten işte bu «Kuvayi Milliye» (Ulusal Güçler) idi. Bağımsızlık savaşımının başlangıcında düzenli ordunun henüz yeterli olmadığı aylarda «Kuvayı Seyyare» (Gezici Güçler) adı altında çete savaşım yapan silâhlı güçlere Kuvayi Milliye denilmiştii. Düzenli or-du kurulduktan sonra bu niteleme genelleşti-rilerek düşman karşısında çarpışan bütün si-lâhlı birliklerimizi kapsamına aldı. Böylece «Milli Kuvvetler» deyiimi, İstanbul Hükümeti-nin, Anadolu'daki ulusal ayaklanmayı bastır-mak için toparlayıp gönderdiği «Halife Ordu-ları»nın karşısı olarak tarihte yerini aldı ve giderek «ulusal ordu» ile eşanlamli oldu.

ATATÜRK'ÜN DEHASI

Demek ki, ulusal bağımsızlık, ikisi soyut biri somut olan üç kavramın yani ulusal istenç, ulusal egemenlik ve ulusal ordu kavram-larının bir tek hedef doğrultusuna yöneltilme-siyle kazanıldı. Atatürk'ün büyük dehası, bu kavramların Türkiye için olan yaşamsal ö-nemini, Birinci Dünya Savaşı'nda perişan ol-muş Anadolu halkına anlatmasında ve yö-re-sindeki bütün insan beyinlerini gereken yer ve zamanlarda gerektiği gibi kullanarak bun-ların toplamından en iyi sonucu almasında belirir. O'nun Büyük Söylev'i bu süreci ger-çekten çarpıcı örneklerle sergilemektedir.

YENİ SAVAŞIM

Bağımsızlık Savaşı kazanıldı, ulusal ege-menlik temeline dayalı Cumhuriyet yönetimi kuruldu. Halkımız artık kendi kendini yö-ne-tiyor.

Ne var ki, Atatürk'ün «istiklâli tam» (tam bağımsızlık) ilkesine O'nun ölümünden sonra hem siyasal, hem ekonomik bakımlardan ya-vaş yavaş gölge düşürüldü. O gölge, giderek bir karabulut durumuna geldi. Şimdi bu ka-rabulutu dağıtmak için yeni bir ulusal sava-şım içindeyiz.

Biz, Türk ulusunun bu savaşımı da er geç kazanacağı ve aziz Atatürk'ün «tam bağımsız-lık» ülküsüne yeniden ulaşacağı inancındayız.

23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı, bu doğrultuda savaşım veren gerçek ulusçulara kutlu olsun...

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU

23 Nisan 1978

Atatürk meşalesi ve devrim andı

«Benim fani vücudum elbet bir gün toprak olacaktır; fakat Türkiye Cumhuriyeti sonsuzluğa değin yaşayacaktır» diyen ölümsüz Atatamızı kaybedeli tam 32 yıl oldu. O'nun «fani vücudunun» toprağa verildiğinden bu yana geçen zaman içinde Atatürk'ün eşsiz kişiliği, yuvarlandıkça bir çığ gibi, her yıl, hattâ her saat, her an bir kat daha büyümekte, onun devrimlerini yoketmek ve güzel Türkiyemizi yeniden bir Ortaçağ ülkesi durumuna sokmak isteyen cüce kemiricilerin üzerine doğru büyük bir hızla kaymaktadır.

DEVİRİM ANDI

Atatürk bu memlekette yalnız bir vatan kurtarıcısı, Cumhuriyet kurucusu değil, Türk ve İslâm rönesansını hatta reformasyonunu başlatan bir lider, müsbet bilimin ışığı ile boş ve çürük inançları yok etmenin yolunu açan bir meş'ale, ve sonsuz bir aydınlık, bir enerji kaynağıdır. Gerçi onun aydınlattığı yolda yürüyen ülküsü ve devrimci gençler, sayı bakımından, bugün azınlıkta görünüyor. Fakat aydınlığın karanlığı her zaman yendiği gibi, müsbet bilim ve ülkücülük de çıkar kenetlenmelerini ve çürük inançları her zaman yener. Bu bakımdan Atatürk'ün Cumhuriyeti emanet ettiği devrimci gençliğe düşen görev çok büyük ve kutsal ve büyüklüğü oranında da güç ve çetindir. Aydın Türk insanının ve devrimci Türk gençlerinin bu çetnliği yenerek kendine düşen kutsal görevi başaracağından, bu halkı ve bu vatani yücelteceğinden hiçbir zaman kuşku duymamak gerekir.

Atatürk'ün ölüm yıldönümlerinde, ister bir anma topluluğu içinde bulunalım, ister yayımlanmış ve tek başımıza olalım; o günü bir ağıt, bir matem günü olarak değil, kamu için bir devrim andı ve kendimiz için de bir nefis hesaplaşması günü olarak düşünmeli ve değerlendirmeliyiz. «Ah, of» etmekle, ağlayıp sızlamakla, hattâ Atatürk özlemi duymakla hiçbir şey sağlanmaz, hiçbir olumlu sonuç elde edilmez. Her yıl bugün, yüzyıllardan beri kendi başına bırakılmış, horlanmış ve ezilmiş olan zavallı Türk halkını, yani kamuyu, Atatürk meş'alesi ile aydınlatmak için, inanmış ve sağlam bir yürekle and içmeliyiz. Kendi kişisel çıkarımızın tutsağı olmamak, Türk toplumunun, kendi ölçümüzde özlemi duymakla toplumun savunucusu olmak için and içmeliyiz. Bu yolda faaliyet göstermeli ve gerekirse eyleme geçmeliyiz.

NEFİS HESAPLAŞMASI

Ve sonra nefis hesaplaşmasına geçerek, bir önceki yıldan bugüne değin Atatürk ve

devrimcilik yolunda, sözle, yazı ile, eylemle, kendi yetenek ve olanaklarımız ölçüsünde, verdiğimiz fikir savaşları ile ne yapabilmış olduğumuzu kendi kendimize sormalıyız. İnsanın en güvenilir ve en ciddi yargıcı kendisidir. Çünkü böyle bir hesaplaşmada sanık da, tanık da ve bunların her ikisini en yakından tanıyıp bilen yargıcı da insanın kendisidir. Kendi nefisine karşı tarafsız olmasını, kendi kendisini suçlayıp mahkûm etmesini bilmeyen, vicdan azabı dediğimiz en büyük azap ve cezayı kendi ruhunda ve içinde duymayan kişinin dış yaşamındaki davranışları, sözleri insana emniyet ve inanç vermez. Büyük ve kutsal bir dâvaya kendisi içten inanmamış olan kişi, bu dâvayı savunmak için ne denli süslü sözler söylerse söylesin, bunlara kimseyi inandırmaz. Bu nedenle bugün Atatürk'çülükten söz eden kimi kişilerin dudaklarından dökülen kelimeler memleket atmosferine ferahlık verici bir hava değil, bir çürük yumurta kokusu yaymaktadır. Bu gibiler hiç konuşmasalar ve Atatürk'çülükten hiç söz etmeseler, bu konuda susmasını bilseler, memlekete hizmet etmiş olurlar.

Her Türk aydını her yıl Atatürk'ün ölüm gününde kendi kendine devrim andını içerken ve nefis hesaplaşması yaparken, onun bu memlekete kazandırmış olduğu sosyal değerler üzerinde durmalı ve düşünmelidir. Bu değerlerin başında ulusal bağımsızlık, özgürlük ve lâiklik gelir.

BAĞIMSIZLIK İNANCI

«Ben yaşayabilmek için bağımsız bir ulusun evlâdı kalmalıyım.»

«Tam bağımsızlık, bizim bugün üzerimize aldığımız görevlerin temelidir.»

«Bağımsızlık ve özgürlük ruhu taşımayan uluslar başka ulusların tutsağı olmağa mahkûmdurlar.»

sözleri Atatürk'ündür. O, Kurtuluş Savaşında şöyle diyerek bu konuda Türk ulusuna olan inancını belirtmişti:

«Ulusumuzu köle yapmak isteyen düşmanlarımızı kesinlikle yeneceğimize dair olan emniyet ve inanım bir dakika olsun sarsılmamıştır.»

Büyük Ata, halkımızı tutsak yaparak madî ve manevî değerlerimizi sömürmek isteyen emperyalizmin amansız düşmanı olduğundan, yalnız Kurtuluş Savaşındaki değil, daha sonraki hemen hemen bütün söylev ve demeçlerinde de bir sırasını getirir, halka bağımsızlık ve özgürlük ruhunu aşılamaya ve onu bu konu üzerinde uyanık tutmaya çalışırdı. Örneğin

Kurtuluş Savaşının kazanılmasından az sonra, 16 Mart 1923 günü Adana esnafıyla yaptığı bir konuşmada:

«Bu ülkenin halkı üzerinde kimsenin egemenlik kurmağa hakkı yoktur. Bu ülkeyi başkalarına el açmadan geçindirmek ve ya-
şatmak da size düşen bir ödevdir.»
 demiş, İzmir iktisat kongresinde ise, siyasi bağımsızlığı yaşatmak için ekonomik bağımsızlığın şart olduğunu söylemişti.

Bizler bu siyasal ve ekonomik bağımsızlık konusunda ne yaptık? Atatürk'ten sonraki idareciler bu konuda Türkiye'yi ne duruma getirdiler?. Bütün bunları okumalı öğrenmeli, Atatürk'ün ilkesi ile bugünkü durumu kıyaslamalı ve bunun üzerinde düşünmeliyiz.

Büyük Ata'nın, siyasal ve ekonomik bağımsızlıktan sonra en çok üzerinde durduğu ilke, lâiklik ilkesidir. Çünkü lâiklik ilkesi, milliyetçilik ve bağımsızlığın, milli bütünlüğün temel şartı, Türk devriminin temel diregidir. Lâiklik dinin ve din adamlarının dünya ve devlet işlerinde ve halkın maddi yaşantısında söz sahibi olmaması, bu konularda vicdan özgürlüğü bulunması demektir. Din kuralları ancak manevi ahlak duygularını, ibadet ve ahret işlerini düzenler; bunun sınırlarını aştığı gün ümmetçilik ve şeriatçılık, yani devleti değişmez din kurallarıyla yönetme eğilimi başlar. Taassup ve kaba saldırganlıklar alır yürür. Kayseri'de öğretmen sanılan bir kadıncağıza ve Balıkesir'de günün modasına uyarak mini etek giyen bir Türk kızına müteassıp bir topluluk tarafından yapılan kaba ve çirkin saldırı henüz unutulmadı.

İşte biz Ata'nın ölümünün her yıldönümünde kendi kendimize düşünmeliyiz: Memlekette lâiklik ilkesini yerleştirme konusunda, kendi ölçümüzde, hangi çabayı harcadık, hangi tehlikeleri göze alarak hangi eyleme geçtik?

Atatürk, gerçek bir Türk milliyetçisi idi; çünkü Türk halkının ümmetçilik zihniyetinden çıkıp, milliyetçilik ülküsü taşımasının, bağımsızlık bilincine erişmek ve bu bilinci korumak için en başta gelen bir şart olduğunu biliyordu.

Yine düşünmeliyiz: Biz milliyetçilik konusunda halkı aydınlatmak için elimizden geleni yaptık mı?

MÜSBET BİLİM, GÜZEL SAN'ATLAR VE KADIN

Atatürk insan aklının ürünü olan müsbet bilimi, dünya işlerinde, metafizik duygu ve kuralların önüne geçirmiş, Ankara Üniversitesi'nin granit duvarına büyük harflerle «Hayatta en gerçek aydınlatıcı bilimdir» sözünü kazdırmıştı.

Bugün düşünmeliyiz, acaba müsbet bilim-

leri öğrenme ve yayma ve en önemlisi, müsbet bilim zihniyetini taşıma ve koruma konusunda kendimize düşeni yapıyor muyuz

Atatürk güzel san'atlar üzerinde durmuştu. Çünkü güzel sanat yapıtları olmayan bir insan topluluğu «ulus» olamaz ve böyle bir topluluğun tarihi olmaz.

Gerçek budur, Süleymaniyeleri, Selimiye-leri, bunca medrese, külliye, han, hamam ve köprüleri çok büyük bir zevk ve ileri bir teknikle yapmış, nefis eski yazı levhalarını yazmış, sedef kakmalarını en ince bir zevkle işlemiş, en güzel çini ve halı desenlerini meydana getirmiş olan Türk ulusu, elbetteki resimde de, heykelde de şaheserler meydana getirecekti. Dinin dünya işlerine karışması, Türk halkının bugüne değin ümmetlikten çıkıp ulus durumuna gelmesini engellemekle kalmamış, memleketimizde güzel san'atların gelişmesini de yüzyıllar boyunca geri bırakmıştır.

Atatürk kadının ve kadınlığın ilerlemesine büyük önem vermiş, başta Medeni Kanun olmak üzere, öbür yasalarla Türk kadınına siyasal ve sosyal hak ve özgürlüklere kavuşturmuştur. Ne yazık ki, onun ölümünden sonra, ilkönce yavaş yavaş ve arkasından çok hızlı olarak gelişip yayılan tutucu güçler Anayasaya, Medeni Kanuna ve yürürlükteki öteki yasalarımıza rağmen, kadına gelişme, hak ve özgürlüklerini kullanma olanağını vermemişler, tersine, kadınlığa karşı çalışan, kadın haklarını red ve inkâr eden okumuş kadın tipi yetiştirmişlerdir. Türkiye'de bir kadının Atatürk devrimine karşı cephe alması aklın alamayacağı bir davranıştır. Ne çare ki, Ortaçağın harem hayatına hevesli, okumuş kadınlarımız vardır. Bugünkü Türkiye'nin sosyal yaşamında Türk kadınının büyük çoğunluğunun hâlâ bir alım satım konusu olmasına ve evlenmenin alım satımla gerçekleşmesine bir çok okumuş hanımlarımız kayıtsız ve ilgisiz kalmakta, hattâ bazıları, bunu, din kurallarına uydurarak, tabii bulmaktadır. Atatürk devriminden ve 27 Mayıs ihtilâlinde sonra, gele gele yine buraya mı gelmeliydik! Yalnız yabancılar değil, bizim düşünürlerimiz de, kadını geri olan ulusların sefil olacağını söylemişler, kadının sosyal hayatta ulaştığı düzeyi, uygarlık için bir ölçü olarak tabul etmişlerdir. Biz ise bu konuda tersine yol alıyoruz.

Bütün bunlara rağmen umutsuzluğa düşmemek gerekir. Uzayın uçsuz bucaksız derinliklerinden koyu karanlıkları dele dele bize ulaşan güneş ışınları ve öteki ışınlar, nasıl dünyamızdaki karanlığı yenip, bizi aydınlatıyorsa, Atatürk meş'alesinin ışınları da onun düşmanlarının getirmek istediği karanlığı kesinlikle yenecektir. Evvelce bir kez daha yazmıştım sanıyorum; Alman filozofu Fichte: «Ülkülerle çıkarlar her zaman çatışma du-

rumundadırlar; çoğu kez çıkarların üstün geldiği görülür; fakat en son zafer ülkülerindir» demiştir.

Bizde de son zafer yine Atatürk'çülüğün

olacaktır. Elverir ki yılmayalım ve andımızı unutmayalım!

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU

10 Kasım 1970

55. yılda bağımsızlığımız

Cumhuriyet'in kuruluşunun 55. yılına ulaştık. Atatürk'ün önderliğinde büyük Türk Ulusu'nun yarattığı bu büyük eser, kurulduğu günden bu yana —içten ve dıştan türlü tarihlerde, türlü yollardan yapılan yıkıcı girişimlere karşı— dimdik ayakta durmaktadır. Bugün onun bayramını yapıyoruz. Bütün vatandaşlara kutlu olsun.

Anadolu'da Yunan saldırısı üzerine 15 Mayıs 1919'da başlayıp, bin türlü yoksunluk, ve zorluk içinde hemen hemen üç buçuk yıl süren ve 9 Eylül 1922'de İzmir'in kurtarılması ile ereğine ulaşan «Milli Mücadele» şu adlarla da anılır: «İstiklâl Mücadelesi», «Bağımsızlık Savaşı», «Ulusal Kurtuluş Savaşı». Ben bunlardan en çok «Bağımsızlık Savaşı» deyimini severim. Çünkü bu savaş, Batı kapitalizminin, Türklüğü yok etmek isteyen emperyalist güçlerine karşı verilen ve zaferle sona eren kutsal bağımsızlık savaşı idi gerçekten.

Az önce sözünü ettiğim zorluklar, Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkarak yığılık ve yürekliğinden başka hemen bütün kaynaklarını yitirmiş olan Türk Ulusu'nun yalnız içinde bulunduğu yoksunluk ve yoksulluktan değil, yurdumuza saldırıan dış düşmanların, vatanımızın içinde ve cephe gerisinde yer yer oluşturdukları yerli ihanet ve kahpelik ortamından doğuyordu. Güya «Şeriat» adına başkaldırarak, bir kısım masum halkımızı kışkırtıp Türk bağımsızlığı için ölüm kalım savaşı veren orduyu arkadan vurmağa çalışan işbirlikçi hayınlık şebekesinin elebaşları İstanbul'da yuvalanmışlardı.

Ne yazık ki, emperyalist düşmanlarımızla birlikte Türk'ün bağımsızlığına, yaşamına kasteden bu hayınların iğrenç döküntüleri bu gün de güzel vatanımızı çökertmeye çabalamakta, türlü örgüt ve topluluklar içinde, türlü kılık ve görüntüler altında, günümüzün genç kuşaklarını zehirleme eylemlerini sürdürmektedirler. Cumhuriyetimizin 55. yılında «Bağımsızlık» konusunu ele almalılığımızın nedeni budur. Sözünü ettiğim kimselerce «Bağımsız Türkiye» diye bir kavram yoktur. İki

de bir «Bağımsızlıktan söz etmeye ne gerek var? Ülkemiz zaten bağımsızdır» derler: Yabancı üs ve tesisleri, yıllarca süren silah ambargoları, İMF'leri, Konsorsium'ları, ürünlerimize uygulanan dışsatım ambargoları ile Türkiye'yi her yandan sınıksız bağlayıp yeniden yarı sömürgelik batağına yuvarlamak isteyenleri, onların kör gözleri görmez. Aziz Atatürk'ün, elli yılı aşkın bir süre önce: «Ekonomik bağımsızlığını yitiren uluslar siyasal bağımsızlıklarını koruyamazlar» diye haykırışının dalga yankılarını sağır kulakları duymaz. Onlarca «Bağımsızlık» diye bağırانlar ancak solculardır.

●

Evet, bağımsızlık, bağımsızlık, bağımsızlık, «siyasal bağımsızlık, ekonomik bağımsızlık, kültürel bağımsızlık» diye yalnız ikide bir değil her zaman, her fırsatta bağıracağız, haykıracağız, yazacağız. Bunun sağcılık ve solculukla bir ilgisi yok. Gerçek vatanseverlikle ilgisi var.

Bağımsız olmayan ulusun nasıl bir utanç bataklığında acı çektiğini biliyoruz biz.

Türlü alanlardaki yabancı ayrıcalıkları (Kapitülasyonlar) zincirinin koca Osmanlı imparatorluğunu nasıl boğup yere yıktığını gördük biz.

Bu zincirin Türk Bağımsızlık Savaşı ile —on binlerce yiğidin kanı pahasına— kırılıp parçalanmasından sonra kurulan Bağımsız Türkiye Cumhuriyetinde Türk halkının, çıkarıcı çevrelerin bin türlü kösteklemesine karşın, nasıl bir ulusal bilince ulaştığını da yaşadık ve yaşıyoruz biz.

Elbette «Bağımsızlık, tam bağımsızlık» diye haykırıp duracağız Ulusal Bağımsızlık Savaşı döneminde kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kürsüsünde, ilk başkanın ağzından ilk duyulan ses «İstiklal-i tam» (Tam bağımsızlık) olmuştur. Bu bağımsızlık ereği Dumlupınar Utkusu ve Lozan Barışı ile gerçekleşti. Demokrat Parti döneminde başlayan Amerikan uyduculuğu ile de gölgelendi.

●

Bir de demokrasinin vazgeçilmez öğeleri olan siyasal partilerimizin, Türkiye Cumhuri-

yeti'nin kuruluşunun 55. yılında hangi çizgide olduklarına —partiler yelpazesinin ortasından başlayarak sağa ve sola doğru— bakalım.

Bunlardan her biri Türkiye'yi kurtarmak için savaştığını sanıyor. Ama herkes biliyor ve görüyor ki bu savaş, düşün savaş, yöntem savaş sınırı, aşmış, silahlı eylem ortamına dönmüştür. Bu durum insanlık onuruna yaraşır biçimde yaşayıp gelişme olanağını bize sağlayacak olan demokrasimiz hesabına çok büyük bir kayıptır. Yıllardan beri birbirimizi niçin kıyasıya vurup öldürdüğümüzün farkında mıyız acaba, Cumhuriyet Bayramının bu yıldönümünde?!

Partilere bakalım demiştik. İktidar partisi CHP, orta-sol bir parti olmak doğrultusunda. Onun yanında, Atatürkçü düşüncenin ve Türk Devriminin savunuculuğunu kimseye bırakmayan iki parti daha var; ikisi de muhalefettir.

İktidardaki CHP, sağa doğru ödüne üstüne ödüne veriyor. Ülkeyi bugün içinde bulunduğu dar boğazdan kurtarmak için Anayasa sınırları içinde, daha enerjik önlemler alacak yerde, ödüncü ve ortacı bir politika gütmeyi yeğliyor.

Ana muhalefet partisi AP —tüzüğündeki ilkelere göre— güya Atatürkçü. Ama onun Atatürkçülüğü sözde kalıyor. Gerçek duruma bakılınca açık seçik görülüyor ki, şeriatçı MSP ile ırkçı MHP onun folluğunda ve kanatları altında oluşup palazlandılar. Aşağıda görüleceği gibi, palazlanan bu iki partinin ikisi de Atatürk Devrimine ters düşmektedir. Bence bugünkü dar boğazın ve anarşik durumun en büyük sorumlusu, koltuğunu yitirmemek için onlara her türlü ödünü veren AP lideri Süleyman Demirel ve onu partisi içinde destekleyen AP cuntasıdır. Son kongrede bu cunta, partinin başı ile birlikte yeniden seçilmiş ve Demirel son söylevindeki vaadi ile yeni bir «Husumet Andı» içmiştir. Eski DP'nin Husumet Andı'nın, ülkeyi ABD'ne bağımlı kılmak doğrultusuna yönelttiği unutulmadı. Bununla

birlikte aynı doğrultuyu sürdürmek için, eski Morisson Şirketi temsilcisinin and içmesi gerekmez zaten.

En gerçek Atatürkçü partinin kendisi olduğu sayında bulunan ve bugünkü iktidar ortaklığından ayrılp muhalefete geçen küçücük CGP'nin, tam bir gardrop Atatürkçülüğü perdesi arkasında ne idüğü belirsiz bir tutuculuğu beslediğini ve bu kimliğiyle de Atatürk ilkelerini körleştirme ve böylece devrime zarar verme konusunda —bence— AP'den daha sinsi bir tehlike oluşturduğunu, politika işlerine az çok akli eren herkes biliyor artık.

Öz bakımından Atatürkçülüğe karşı olmak ortak özelliğini taşıyan AP ve CGP'nin başka bir ortak özelliği, politika yaşamında silahlı militanlarının bulunmamasıdır.

•

Yukarıki partilerden —şimdiki görünümüyle— CHP'yi, atılımcı ve devrimci olmaktan çok evrimci; AP ve CGP'yi ise, Atatürkçülükten uzak, durağan, tutucu ve gerici partiler olarak niteleyebiliriz.

Bunların karşısında bir de kendilerini devrimci sayan sağ ve sol atılımcı, dinamik partiler var Türkiye'de. Herbirinin devrimciliği başka türlü bu partilerin. Sağ da var, solu da var.

•

Cumhuriyetimizin bu yıldönümünde bütün dileğimiz, Atatürk'ün partisi olan CHP'nin daha dinamik olması, iktidar ortaklarının onu hiçbir surette kösteklememesi ve böylece bugünkü iktidarın az çok bağımsız ve ulusal doğrultuya yöneltmeye çalıştığı ekonomimizi bu doğrultudan saptırmaması, anarşi alanında ise çok daha etkin önlemler alarak ülkemizi bir kurt gibi içinden kemiren bu afetin en kısa zamanda üstesinden gelmesidir.

HİFZİ VELDET VELİDEDEOĞLU

29 Ekim 1978

Atatürk devrimlerinin hukukî yönü

Bugün bütün dünya, Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk'ü anıyor. Atatürk, yalnız Müslümanların değil, her dine mensup bütün dünya milletlerinin, ölüm gününü andığı ve

bir çok devletlerin onun adına pullar bastırdığı ilk Türk devlet adamıdır. Bu durum, Türk milleti için ne büyük bir şereftir. Övünelim; Ata'ya lâyık olmaya, onun milletimiz için gös-

terdiği gayeye erişmeye, Batı medeniyet topluluğu içinde lâıyk olduğumuz yeri almaya çalışalım. «Geri» veya «az gelişmiş millet» sıfatını taşmaktan artık kurtulalım. Bu gayeye ancak ve her şeyden önce millet fertleri olarak birbirimizi sevmekle, idealist, ahlâklı ve vicdan hürriyetine saygılı olmakla, durmadan metodlu ve programlı çalışmakla, okur yazar ve kültürlü olmakla, hak ve hukuku saygı göstermekle erişebiliriz. Bunların her biri başlıbaşına birer problemidir; bir yazıya sığmaz. Biz bugün sadece hak ve hukuktan bahsedeceğiz.

II

Napolyon, Saint-Hélène adasındaki sürgünlik hayatında; eski generali ve yaveri Kont de Montholon'a: «Benim en büyük eserim, harb meydanlarında kazandığım zaferler değil, medenî kanunumdur» demiş. Onun ölümüne kadar yanından ayrılmamış ve sonra Fransaya dönmüş olan Montholon bunu 1847 de yayınladığı Saint - Hélène hatıraları adlı eserinde yazar. 1804 te yürürlüğe girmiş olan ve 159 yıldanberi yürürlükte bulunan Fransız Medenî kanunu Napolyonun gerçekten en büyük eseri ve en büyük zaferi olmuştur. Bu kanun Katolik kilisesinin evlenme ve boşanma hukukundaki hâkimiyetine son vererek, Fransız İnkılâbının getirdiği lâıyk aile düzenini bugüne kadar yaşatmış ve yaşatmaktadır. Yine bu kanun bütün Fransada hukuk birliğini kurmuştur. Bu sebeple Napolyon onunla övünmekte haklı idi.

Atatürk devrimlerinin en büyüğü ve en önemlisi de, hiç şüphe yok ki, şeriata dayanan ve bir XX. yüzyıl toplumunu idareye yeterli olmıyan hukuk sisteminin kaldırılıp, yerine dünyevî, yani lâıyk hukuk sisteminin konulması olmuştur.

«Şeriat» kelimesi XVII. yüzyıldan sonra bu memlekette gerçek mânasını kaybederek, zorbaların ve gözü dönmüş bazı çıkarıcı sofatların elebaşılığı ile çıkan isyanlarda «şeriat isteriz» yaygaralarıyla ve güya seriata dayanan fetvalarla bir çok güzide devlet adamlarının başının kesilmesine yarıyan korkunç bir mâna kazanmıştır. Öyle ki, İkinci Osman (Genç Osman) ve Üçüncü Selim gibi ıslahatçı ve yenilik taraflısı padişahlar (şeriat) uğruna şehit edilmişlerdir. Ali Suavileri, Mithat Paşaları, hattâ Cumhuriyet devrinde Kubilây-ı şehit eden de şeriatçı, kaatil kara kuvvettir. Atatürk ve arkadaşları Türk vatanını istilâ eden düşmanlarla savaşırken, onlar hakkında idam fetvaları verenler de güya Müslüman olan fakat gerçekte, vatanımıza saldıran Hristiyanlarla (İngiliz Muhipleri Cemiyeti)nde dostluk zemini bulup elele veren şeriatçılardır.

Şu kısacık tablo, bir kaç yüzyıldanberi dinî hukukun ifadesi olan (şeriat) kavramının nasıl kötüye kullanıldığının ve böylece Türk milletine ve İslâm dinine nasıl zarar verildi-

ğinin sadece bir kaç misalini gözönüne koymaktadır.

III

Tarihi yalnız incelemekle kalmayıp ondan ibret almasını da bilen Atatürk, bir dünya nizamı olan hukuku, öte dünya nizamı olan din ile karıştırarak, her türlü yeniliğe ve yenileşmeye karşı koyan şeriatçılığın, Osmanlı İmparatorluğunun çöküş ve yıkılış sebeplerinden biri ve başta geleni olduğunu çoktan görmüştü. Memlekette bir hukuk inkılâbı yapılmadıkça, Batı medeniyetine, refaha, huzura doğru adım atılamıyacağını biliyordu. Zira her ileri adımın mutlaka «mesnedi şer'i»sinin yani şeriattaki dayanağının aranmasına ve kanun gerekçelerinde bu mesnedin belirtilmesine lüzum hasıl olacaktı. Kısacası, her inkılâpçı hamle için şeriatçılardan bunun dine aykırı olup olmadığı hususunda fetva istenecekti.

1869 - 1876 yılları arasında büyük dîn âlimi ve hukukçu Cevdet Paşanın himmeti ile meydana getirilmiş olan Mecelle, Medenî hukukun bütün kısımlarını ihtiva etmediği gibi, koyduğu kaideler de, aradan kırk yıl geçince, Osmanlıların ihtiyaçlarını karşılamaz hale gelmişti. Bu sebeple Osmanlı hükûmeti 1916 yılında Mecelleyi tâdil için bir komisyon kurmak zorunda kaldı.

Mecelle yapıldığı zaman Türkiyede telgraf ve telefon yoktu, daha doğrusu umumileşmemişti ve bu sebeple Mecellede telgraf ve telefonla sözleşme yapılıp yapılamıyacağına dair bir hüküm konmamıştı. 1916 tâdil komisyonu, Mecelleye «İcap ve kabul telgraf ve telefon ile dahi olur» kaidelerini ekledi. Ancak bu eklemenin gerekçesine bakınız:

«Bu maddenin sebebi tahriri, ihtiyacı zamandır. Delâili cevaziyesi ise, âmâların akdinin ve gaiplerin bil-mükâtebe akdinin ve bir duvarın arkasında bulunan ile beri tarafında bulunan akdinin ve bir damın aşağısında bulunan ile yukarısında bulunanın akdinin ve sağrıların bir takım âlât vasıtasıyla akdinin cevazı hakkında kütübü hanefiyede mevcut olan sarahat ile kütübü malikiyede mevcut olan sarahattır.»

XX. yüzyılda, istisnasız olarak her hukuk kaidesinin mesnedini şeriatta aramak suretiyle yapılan komisyon çalışmaları müspet bir sonuç vermeden yarım kaldı ve Osmanlı devrinde Mecelle tâdil edilemedi.

IV

İstiklâl Savaşı kazanıldıktan sonra Adliye Vekâleti 1923 yılında, henüz Cumhuriyet ilân edilmeden yeni bir komisyon kurdu. Bu komisyon, güya bir medenî kanun yapacaktı. Ancak komisyonu teşkil eden o devrin hukukçuları, şu esasî kabul etmişlerdi:

«Nususi katiaî şer'îye ile sabit ahkâmı şer'îyeye muhalif kaide konulmıyacak... İhtiyacı cedidenin vazına lüzum gösterdiği ah-

kâmda ise ahkâmı mevzua ve fıkhiyemiz ile insicam ve tenazur muhafaza edilecektir.»

Tabiatıyla bu komisyon da bir iş göremeden dağıldı.

29 Ekim 1923 te Cumhuriyet ilân, 3 mart 1924 te Hilâfet ve 8 nisan 1924 te şer'îye mahkemeleri ilga edilerek devlet lâyikleştirildikten sonra 19 Mayıs 1924 te yeniden kanun tâdili komisyonları kuruldu. Bu hususa dair hazırlanan yönetmeliğin sonunda, komisyonlardan beklenen gayenin tamamen asri bir devletin mefhumat ve esasatına uygun kanunlar hazırlanması, olduğu belirtildiği halde, bu komisyon 1924 - 1925 yıllarındaki çalışmalarında kabul ettiği maddelerde hâkimin müsaa-desiyle çok karılılık müessesini muhafaza etmiş, «nikâh, meclisi nikâhta tarafeynin veya vekillerinin icap ve kabulüyle akdolunur» maddesini kabul ederek, evlenme gibi önemli ve hayati bir işde eskisi gibi vekâleti caiz görmüştü.

V

Nihayet, bu komisyonlarla modern ve lâ-yık kanunlar konulamıyacağı anlaşılınca, Adliye Vekili rahmetli Mahmut Esat Bozkurt, komisyon huzurunda verdiği şu söylev ile komisyonların vazifelerine son verdi:

«Sayın arkadaşlar! Türk ihtilâlinin kararı, Batı medeniyeti kayıtsız, şartsız kendisine mal etmek, benimsemektir! Bu karar o kadar kesin bir azme dayanmaktadır ki, önüne çıkacaklar, demirle, ateşle yok edilmeye mahkûmdurlar. Bu prensip bakımından kanunlarımızı oldukları gibi Batıdan almak zorundayız... Şimdiye kadar geçen hizmetlerinize teşekkür eder ve komisyonların vazifelerine son veririm.»

Bundan sonra rahmetli Şükrü Kaya Beyin başkanlığında yeni iki komisyon kuruldu; bunlardan biri İsviçre modeline göre Medeni kanunu, öteki de yine aynı modele göre borçlar kanunu projesini hazırlamakla vazifelen-dirildi. Bir taraftan bu kanunlar hazırlanırken bir taraftan da kasım 1925 te Ankara Hukuk Fakültesi açıldı. 5 kasım 1925 te yapılın açılış töreninde söz alan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in nutkunda aynen aşağıdaki cümleler vardır:

«Velhasıl millet, saydığım tahavvülât ve inkılâbatın tabii ve zarurî icabı olarak idareyi

umumiyesinin ve bütün kanunlarının ancak dünyevi (yani lâ-yık) ihtiyacattan mülhem ve ihtiyacın tebeddül ve tekâmülü ile mütemadiyen tebeddül ve tekâmül etmesi esas olan dünyevî bir zihniyeti idareyi mabehülhayat addeylemiştir... Şimdi vücade gelen bu büyük eserin zihniyetini, ihtiyacatını tatmin edecek yeni esasatı hukukiyeyi ve yeni erbabı hukuku vücade getirmek için teşebbüs almanın zamanı gelmiştir... Cumhuriyet Türkiye'sinde eski kavaidi hayat, eski hukuk yerine yeni kavaidi hayatın ve yeni hukukun kaim olmuş bulunması bugün gayri kabili tereddüd bir emrivâkidir... Büsbütün yeni kanunlar vücade getirerek eski esasatı hukukiyeyi temelinden sökmek teşebbüsündeyiz.»

Kararlı ve cesur bir İnkılâpçı işte böyle konuşur.

VI

Bu nutuktan üç buçuk ay kadar biz zaman sonra 17 şubat 1928 da Türk Medeni Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmişti.

Bu kanunun özellikle kadın haklarına getirdiği yenilikler cümleinin malûmudur. Bunlar üzerinde ayrı ayrı duracak değiliz. Medeni Kanun, kadını evlilikte ve mirasta çok adaletili bir şekilde korumuş, Türk anasına lâ-yık olduğu yeri vermiş, ve hukukumuzu lâ-yikleştirmiştir. İşte Medeni Kanun düşmanlarının ve yeni yetişen şeriatçı çömezlerin bir türlü hazmedemediği nokta da budur.

Yukarıda verilen kısa tarihi bilgi, Türk hukuk inkılâbının ne gibi direnmelere göğüs gerilerek, nasıl güçlkle başarıldığını göstermeye yeter.

27 Mayıs Anayasasına tâbi şimdiki 1963 T.B.M. Meclisinde, bir kanunun şer'î mesnedinin, bu kanun projesinin gerekçesinde yer aldığına dair yeni gazete haberleri doğruysa, bu kadar emeklerden sonra döne dolaşan bugün hangi noktaya geldiğimizi ibret ve hüzünle müşahade etmemek elde değildir.

Aziz Atatürk! Ruhun üzülmesin; inkılâp bayrağı, onu emanet ettiğin ellerden hiç bir zaman düşmeyecektir.

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU

10 Kasım 1963

Devrimci Atatürk ve UNESCO

Bilindiği gibi UNESCO sözcüğü «Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu»nun İngilizce adının baş harflerinden oluşmuş bir kısaltmadır. Nasıl, Amerika Birleşik Devletlerine kısaca ABD diyorsak, adı geçen kurumu da, yukarıki simgesel adıyla anıyoruz. Bütün dünyada insan hak ve özgürlüklerini savunan uluslararası ve çok önemli bir kültür kurumu dur UNESCO.

İşte bu kurumun XX. genel konferansında, Atatürk'le ilgili olarak verilen 27 kasım 1978 tarihli kararın bir örneği şu anda önümde duruyor. Bu toplantıya katılmış olan Sayın Halidun Taner bir süre önce bu kararı Milliyet Gazetesindeki köşesinde anlatmıştı. Çoktan beri elimde bulunan kararı söz konusu etmek için, 19 Mayıs 1919'un yıldönümünü bekledim. İşte dün bu mutlu günün 60. yılını doldurduk.

Daha önce, aynı Kurumun yine bizimle ilgili çok güncel bir kararına değinmek istiyorum: İnsan Hakları Eğitim dalında, dünya ölçüsünde üstün başarısı görülenlere verilmek üzere UNESCO bu yıl bir ödül koydu ve bu ödül dünyada ilk kez Profesör Mümtaz Soysal'a verildi. Hani şu 12 Mart Faşizminin tu-tukevinde eziyet ettiği ve eşi rahmetli yazar Sevgi Soysal'ı da Adanaya sürdüğü, düşün a-damımız Mümtaz Soysal'a.

Bu haberi duyunca Türk ulusu adına hem sevinç ve övünç duydum, hem de bizde Soysal'a yapılmış olanlardan utandım. Sevgili öğrencim ve değerli dostum Ali Sirmen 11 Mayıs 1979 tarihli Cumhuriyet'te bunun ayrıntılarını yazdığı için bu konu üzerinde daha fazla durmayacağım. Yalnız kendisine ödül verildikten sonra 7 Mayıs akşamı UNESCO'nun Paris'teki merkezin de Mümtaz Soysal'ın yapmış olduğu konuşmadan Ali Sirmen'in almış olduğu küçük bir bölümü ben de sütunlarıma aktarmaktan kendimi alamadım. O bölüm şudur:

«Dünyanın hiç bir yerinde, insan serüvenini bu denli temsil eden bir toprak (yani Anadolu toprağı) bulunamaz. Savaş toprağı, istila toprağı, karşılaşma toprağı ve kimi zaman hatta kıyım toprağı... Ama aynı zamanda da birlikte yaşama, sentez ve uyumlu anlaşma toprağı. Fakat özellikle bu diyalektik yazgının ötesinde İyonyalı filozofların çağından beri, Diyojen'den Selçuk çağı ozanı Mevlana'dan geçerek Cumhuriyet'in kurucusu Kemal Atatürk kadar, yaşanalarını kendi düşüncelerinin somut örneği haline getirmeye çalışmış insanların toprağı. Sert bir topraktır Anadolu: Ne iki yüzlülüğü, ne değişkenliği kabul eder. Bizans olsun, Osmanlı İmparatorluğu olsun, ana hoşgörüsünün temel ilkelerine iha-

net etmeye cüret eden bir siyasi örgütü cezalandırır.»

Çok gerçekçi ve insancı (hümanist) bir konuşmadır bu.

Sayın meslektaşım, kurucu meclis üyeliğinden arkadaşım ve değerli dostum, Anayasa Profesörü Mümtaz Soysal'ı içtenlikle ve yürekten kutlarken, ulusal ve uluslararası alanda Türkiye'mizin yüzünü ağarttığı oranda, vaktiyle ona zulmedenlerin yüzlerini karartan başarılarının sürmesini dilerim.

27 kasım kararına gelince: bunu elimdeki belgeden şöyle özetleyeyim: «UNESCO Genel Konferansı:

• Uluslararası anlayış, işbirliği ve barış yolunda çaba göstermiş bütün kişilerin gelecek kuşaklar için örnek olacakları inancı ile;

• Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yıldönümünün 1981 yılında anılacağını hatırlayarak;

• UNESCO'nun üzerinde çalıştığı tüm alanlarda (O'nun) olağanüstü bir devrimci olduğunu gözönünde tutarak;

• Özellikle sömürgecilik ve emperyalizme karşı açılan savaşların ilk lideri olduğu inancı ile;

• Dünya ulusları arasında karşılıklı anlayışın, sürekli barışın değerli öncülüğünü yapmış olduğunu, tüm yaşamı boyunca insanlar arasında hiçbir renk, din, ırk ayırımı gözetmeyen bir uyum ve işbirliği çağının doğa-çağına inancını unutmaksızın;

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün kişiliğini ve eserinin türlü yönlerini belirtmek amacıyla 1930 yılında düzenlenecek uluslararası bilimsel toplantı konusunda düşünsel ve teknik planda UNESCO'nun işbirliği yapmasına karar vermiştir. Bu kararın uygulanması için gereken tüm düzenlemeleri gerçekleştirmesini Genel Direktör'den rica eder..»

Sosyal bilimlerle ilgili III. komisyonun bu konudaki raporunu onaylayan bu karar, daha önce komisyonda —84 üyeden 82'sinin olumlu ve ikisinin çekimser oylarıyla— verilmişti. Olumsuz bir tek oy yoktur.

UNESCO'nun bu önemli kararına göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yılı uluslararası alanda kutlanacak ve bu da dünya tarihinde olağanüstü seçkin bir yer almış olan Ata'mızın düşünsel ve siyasal kişiliğinin türlü yönlerden incelenip anılmasına neden olacaktır.

Türk ulusu için büyük bir övünç kaynağıdır bu. Konunun devletçe ve basınıımızca gerektiği ölçüde ele alınıp bütün yurttaşlara du-

yurulması, 19 Mayıs'ın 60. yıldönümünde en büyük dileğimdir...

Bu vesile ile önemli bir noktaya değinmek istiyorum:

Son yıllarda Atatürk Devriminin ve dolaşısıyla Atatürk'ün başarısı ve başarısızlığı konusunda zaman zaman bir takım irdeleme ve eleştirilere rastlanmaktadır.

Atatürk, şeriat hukukunu tümüyle kaldırıp yerine layik hukuku koymakla, —daha bilimsel ve tarihsel anlatımla deyimlendirmek— Türkiye'nin hukuk düzenini Doğu'nun Arap - İslâm hukuk sisteminden çıkarıp Batı'nın Roma - Cermen hukuk sistemine geçirmekle, Batı dillerinde «Reformasyon» denilen din reformunu —hiç değilse hukuk alanında— gerçekleştirdiği için, bizdeki şeriatçıların ona düşman olmaları doğaldır. Onlar Türkiye'nin yabancı çizimleri altında ezildiği yıllarda bile şeriatçılığı ulusçuluk ve bağımsızlığa üstün tutmuş ve Mustafa Kemal'e karşı dış düşmanlarla işbirliği yapmış olan hayınların kalıntıları, ya da tinsel (manevi) mirasçılarıdır. Bunların insafa gelip Atatürk düşmanlığından kendilerini kurtarmaları beklenemez.

Ama kimi aydınların böyle bir düşmanlığa yönelmeleri, Ata'yı küçümsemeye yeltenmeleri, içimize sindiremeyeceğimiz ve hiç katlanamayacağımız bir davranıştır. O'nu «putlaştırmak», «peygamberleştirmek» aklımızdan geçmez. Her ölümlü gibi. O'nun da, kişisel ve kamusal yaşamında, eleştirilebilecek yönleri ve yanlışları elbette olmuştur. Ama bunlar, ulusun yazgısını olumsuz yönde etkileyen «tarihsel yanlış» türünden değildir. Eğer Atatürk Kurtuluş Savaşında ve daha sonra yanlışya düşerek, tarihsel fırsatları iyi kullanmasaydı, bugünkü bağımsız Türkiye Cumhuriyeti olmazdı yeryüzünde. Bunu görmemek için ya bilinçsizlik içinde, ya da Türk vatanına, onun çocuklarına karşı beslenen korkunç kin ve düşmanlığın oluşturduğu ahlâksal bir körlük içinde bulunmak gerekir.

Atatürk'ü eleştirenlerden kimileri de onun —örneğin toprak reformu gibi— köklü sosyal - ekonomik değişimleri gerçekleştirmediğini ileri sürmektedirler. Bu gibiler, 1911 Trablus (Libya) 1912—1913 Balkan ve 1914—1918 dünya savaşlarından hemen sonra, 1919—1922 arasında üç buçuk yıl dış ve iç düşmanlarla kıyası-

ya sürdürülen Kurtuluş Savaşı yüzünden yarılmış, yıkılmış ve yer yer tükenmiş bir ülkenin toplumsal ortamında Mustafa Kemal'in, ülkedeki feodalizmi ve onun asker—sivil bürokrasideki dayanaklarını hemen tasfiye edebilecek durumda olmadığını bilmeyenlerdir.

Atatürk'ten bir komünist ihtilâlini gerçekleştirmesi veya bunun için çalışması elbette beklenemezdi, çünkü o komünist değildi. Ama kapitalizmin ve emperyalizmin savunucusu da değildi. Atatürk, bağımsızlık savaşını, sözünü ettiği feodal, bürokratik ve dinsel zümrelere dayanarak ve dışta Sovyetler'den ekonomik yardım alarak sürdürüp başarıya ulaştırmıştır.

Tarım alanındaki —henüz bilincilenmemiş— halk yığınlarının büyük çoğunluğu, feodallerle onların destekçisi diyanet görevlileri zümrelerine körü körüne bağlı bulunuyordu. Bu zümrelerin halk üzerindeki etkinliğinden yararlanmadan büyük yığınları harekete geçirmek, olanaksız denecek kertede güçtü. Atatürk'ün ise bekleyecek vakti yoktu; düşmanı bir an önce ülkeden atmak için her olanağa, her zümreye başvurmak zorundaydı. Atatürk Büyük Utku'yu izleyen yıllarda, yukarıda belirttiğim hukuk reformunu gerçekleştiren köklü ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirmeye olanağını bulamadıysa da, türlü konuşmalarında, Türk ekonomisi ve Türkk öylüsü için, toplumsallık doğrultusunda yol gösterici sözler söylemesi; halkçılık, devletçilik ve devrimcilik ilkelerini Anayasa'ya koydurması: O'nun ne denli sosyal görüşü olduğunu açıkca ortaya koymaktadır.

Şunu da unutmamak gerekir ki, o dönem de ülkemizde «endüstri» adını taşıyabilecek üretim kuruluşları hemen hemen yok gibiydi. Bunun sonucu olarak, ekonomik ve sosyal ortamda oluşmuş devrimci bir birikimden, uyanık bir işçi kitlesinden, sendikal örgütlenmelerden de söz edilemezdi. Bu duruma göre: «Atatürk niçin sosyal ve ekonomik alanda yapısal reformları gerçekleştirmedi» diyerek O'nun ülkemizde gerçekleştirdiği büyük devrimi görmemek ve devrimci kişiliğini yadsımak —eğer bir nankörlük ve düşmanlığın sonucu değilse— o günleri yaşamamış, ya da o döneminizin toplumsal koşullarını gereği gibi irdelleyip değerlendirmemiş olmaktan doğan bir yanılgıdır. UNESCO bile düşmemiş bu yanılgıya.

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU

20 Mayıs 1979

Genç Cumhuriyet ve eski muhalefet

Yıl 1919... Ayasofya Camii kürsüsünde İzmirli Hafız İsmail Hakkı Efendi, Mütarekenin boğucu havası içinde iki düşmana ateş püskürmektedir: İttihatçılar ve Kuvayi Milliyeciler. Hocaya göre, Birinci Dünya Savaşı yenilgiyle, «Allah Osmanlıları cezalandırmıştır». «Reşid, Âli, Fuad Paşaların makamlarından Kâmil Paşayı kovan, Said Halim'i, Talâtı getiren emanetullahı zayıf eden kavimin başka ne görmesi beklenebilirdi... Loyd Corc'un sözleri doğrudur». İsmail Hakkı Hoca, Mütarekenin iktidarı olan Hürriyet ve İtilâf Fırkasını tutar. O kadar ki, «İngilizlerle harb eden ve el'ân da etmek isteyenler İttihatçılardır, Yeni çerilerdir... Osmanlıları yerden yere vuran da hâlâ Alman entrikasıdır.» İttihatçılık, ocakçılık, yeniceilik Anadolu hareketini de kapsar. Bu emsalsiz halk hareketi hakkında da İsmail Hakkı Efendi'nin kanısı kesindir: «İslâm hükümdarsız olamaz, Cumhuriyet olamaz.»

Bu noktadan hareket ederseniz, 11 Nisan 1920 tarihli Takvimi Vekayide Şeyhülislam Dürriyade Abdullah Efendinin fetvasına varırsınız. Mustafa Kemal ve arkadaşları eşkiyadır, «bâgî» dir, yani âsidir... Ve tam bir ay sonra, aynı gazetenin 12 Mayıs sayısında, bir gün önce Divanı Harbi Örfinin Anadolu devrimcileri ile ilgili idam kararına rastlarsınız. Yabancı askerlerin, işgalci süngülerin gölgesinde verilen hükümdür bu...

Bu söz, İstanbul Hükümeti tarafından idama mahkûm edilen Mustafa Kemal Paşanıdır. 1922 de, zafer yılında söylenmiştir. Türkiye'nin ve Türklerin geleceği, İngiliz Başbakanının başında bulunduğu kabineyi düşürmüştü. Hafız İsmail Hakkı Efendinin o sırada ne düşündüğü bilinemez. Ne var ki, eski ve ünlü bir İngiliz devlet adamının, Edmond Burke'nin, Amerika ihtilâlcileri için söylediği sözler, Atatürk'ün içten bir hızla ifadelendirdiği bu anlamlı cümleyi doğrular: «Küçük kafalar büyük devletle bağdaşamaz». Loyd Corc, bir milli kurtuluş hareketini küçümsediği için, İsmail Hakkı Efendi de işgal kuvvetlerinin ayakları altına, iradesini bir halı gibi serdiği için büyük kafalar değildi. Ama her ikisi de çıkarlar da birleşen apayrı iki zihniyeti canlandırmışlardır.

Loyd Corc'ları düşüren, sağlam temelli millî ve bağımsız bir Türk devletinin kuruluşu olmuştu. Bu yapı, her çeşit emperyalist iştahtlar karşısında, «safha, safha» gerçekleşerek yükselmiştir. Bu eser, Müdafaa-i Hukuk akımının ölmez temsilcisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin eseridir. Ve bir «dev-

rim mantığı»nın, tam bir başarıyla, sonuna kadar götürülmesinden doğmuştur.

O büyük Meclis, bağımsız bir devleti şu safhalardan geçerek kurmuştur: 1 — Milli Hâkimiyet prensiplerine dayanan 1921 Anayasasını kabul ederek; 2 — Saltanatı kaldırarak (1-2 Kasım 1922); 3 — Cumhuriyeti ilân ederek (29 Ekim 1923); 4 — Hilâfeti kaldırıp öğretim ve eğitim sistemlerini kökten yenileştirerek (4 Mart 1924); 5 — Yılmadan devrim hareketlerini gerçekleştirerek (Tekke ve zaviyelerin kapatılması, şapka ve kıyafet yenilikleri gibi hareketlerle); 6 — Nihayet, Lâikliği Türk hukuk düzenine ve Anayasa sistemine yerleştirerek (1928, 1937).

Görülüyor ki, Cumhuriyetin ilânı, devrim mantığının bir gereği olduğu kadar, milli bir devletin kuruluş safhalarından biridir de...

Cumhuriyet, bir rejim olarak, daha Saltanat kaldırılırken şekillenmiştir. Türkiye Bûmebusu Şükrü Hoca, eskiyi dile getirerek, devrimciler ilk meydan savaşını Saltanatın ilgası konusunda vermişlerdir. Devrimcilere göre, Sultanlığın kaldırılması için özel bir kanuna asla ihtiyaç yoktu. 1921 Teşkilâtı Esasiye Kanununun 1. maddesi «Hâkimiyet kayıtsız şart-sız milletindir» dediğine göre, zaten Saltanat kalkmış sayılırdı. Mesele, bunu bir Meclis kararı ile güçlendirmekti. Halifelik —şimdilik— yerinde kalabilirdi.

O zaman Afyonkarahisar (Karahisarısahip) mebusu Şükrü Hoca, eskiyi dile getirerek, devrimcilerin karşısına çıkmıştır: «Halife Meclisin, Meclis Halifenindir...» T.B.M.M. nin tabii Başkanı Halife olmalıydı. Devletin kanunlarını, hükümetin kararlarını Halife tasdik etmeliydi. İslâm milletlerine, gerekirse, birer menşur vermeliydi Halife... «Tarihin yılan hikâyesi», devrimcilerin kazancıyla sonuçlanmış, Saltanat kaldırılmıştı. Millet taç giymişti.

TBMM temsilcisi Refet Paşa, Belediye (o zamanki adıyla Şehremaneti) tarafından verilen bir ziyafette, Başkansız bir Meclis sistemini şu sözlerle doğrulamaya çalışıyordu: «... Meşrutî bir hükümdarlık ile cumhurbaşkanlığı arasındaki fark filânın sülbünden gelip gelmemekten ibarettir. Bu milletin başına bu kadar belâdan sonra bir de cumhurbaşkanı seçimi belâyesini sarmaya ne lüzum var...»

Klasik bir parlamento adamı olan Lütü Fikri Bey'i sinirlendiren sözlerdi bunlar.. Lütü Fikri Bey'e göre T.B.M.M. nin yanlış yola sapmıyacağı malûm değildi. Meşrutiyet Meclislerini «evet efendimci» hale getiren Talât Paşa gibi komitacıların ileride ortaya çıkıp da

T.B.M.M. ni aynı şekle sokmıyacaklarını kim temin ederdi? Lütü Fikri Bey, aslâ bağdaşmıyacağı Şükrü Hoca'nın tezine katılmıştı. Halife yazdığı bir mektupta, ölüm tehlikesiyle karşılaşsa bile, yerinden kıpırdamamasını ögütüyordu.

Cumhuriyet rejiminin kabulü, artık bir zorunluluktur. Başkansız bir Meclis, Halifeli bir Cumhuriyet 1924 yılının Haşet Almanasında şu garip tanımlamanın mevzuu olmuştu: Türkiye «ırsî halifelîge dayanan dinî demokrasi hükümeti» dir.

Cumhuriyet, birbirlerine ateş püsküren İstanbul ve Ankara gazetelerinin savaşçı iklimi içinde ilân edilmiştir. Ve İstanbul basını, çoğunlukla, cumhuriyetin karşısında yer almıştır. Cumhuriyete karşı olanlara da sütunlarını açmıştır.

Tevhidi Efkâr gazetesi, cumhuriyetin ilânını soğuk ve sinirli satırlarla vermiştir: «Buharâni vükela pek âni bir surette mahiyet değiş tirerek bir hükümet şekli ve cumhuriyet me selesine inkılâp ediverdi». Aynı gazete Vakit'le ortak bir zihniyete dayanarak Rauf Bey'in fikirlerini yayınlamış, Darülfünun (Üniversite) profesörleri arasında anket açmıştır. Celâlettin Arif Bey'le, Muslihittin Âdil Beyler o sırada hâlâ tereddüt içindedirler. Nihayet, Ebüzziyazade (Velid Bey) başyazısında baklayı ağ zından çıkarmıştır: «Bizi korkutan kırmızı Cumhuriyet paçavrası mıdır?»

En olumlu görüş Hüseyin Cahid Yalçın'a aittir. Tanin başyazarı gerçekçidir ve soğukkanlıdır: «... Anadoluda B.M.M. vatanın kadetine fiilen hâkim olmaya başladığı dakikadan beri Türkiye'de cumhuriyet kurulmuştu... Atılan topraklar bize yeni bir şey öğretmiyor, yeni

bir değişiklik yapmıyor. Yalnız ortaya çıkmış bir hâli tesbit ederek karışıklığı gideriyor..»

Düelloyu, Gazi Mustafa Kemal sonuçlandırmıştır. Gerçekleri dile getirerek: «Cumhuriyetimiz zayıf değildir. Bedava da kazanılmış değildir. Savunmak için gerekli her şeyi yapmaya hazırız.»

Lozan Konferansı henüz kapanmıştı ki, İngiliz New Conventional gazetesinde şu satırlar okunuyordu: «Gerçekten Türkiye, teorik bakımdan bağımsız bir hükümet oldu. Lâkin bu, ticaret ve sanatta kabiliyetsiz ve sermayeden yoksun ahaliyi bilenlerce malumdur ki: Bu bağımsızlığın ömrü pek kısa olacak ve eski durumu bir başkası üzerine alacaktır.»

Türkiyeyi bir sömürge yapmak, kârlı bir pazar olarak muhafaza etmek eski bir tezdur. Ve Türklerin başları üzerinden hiç eksik olmamıştır. Bu politikanın, millî uyanışlar çağında hâlâ güdülmesi ne gibi sonuçlar verir? Bunları tartışmanın faydası yok.. Ama bu davranış sadece düşmanlıktır. Cumhuriyeti temellerinden yıkmaktır.

Dıştan gelen bu tehlike, içeride kendisine bir ortak bulmuştur: Yeşil bayraklarla, Halife Abdülmecid'in 7777 askerle hudutta beklediği iddiasına sarılarak, lâıyk Cumhuriyete hücum edenler. Bunlar, demokratik şartlar altında kendilerini daha güçlü ve etkili bulmaktadırlar. «Eski muhaliflerdir» bunlar. Gayet iyi tanıdığımız, yendiğimiz düşmanlardır bunlar. Her seferinde de, Büyük Atatürk'ün cevabıyla karşılaşacaklardır: «Cumhuriyetimiz zayıf değildir. Bedava da kazanılmış değildir. Savunmak için gerekli her şeyi yapmaya hazırız.»

Prof. Dr. TARIK ZAFER TUNAYA

29 Ekim 1965

Atatürk'ten bugüne

Bir gözlemi burada tekrarlamakta fayda var: Atatürk'ün bütün yazılarını karıştırınız, bütün sözlerini bir bir inceleyiniz, en sevdiği en fazla kullandığı sözcüğün «medeniyet» olduğunu göürsünüz. Medeniyet, medenileşmek Atatürk'ün tezlerin kalkış noktasıdır. Her çeşit ilerlemenin, kalkınmanın, herşeyin başıdır o... 1924 te, Zafer Tepeden, genç cumhuriyetin kuruluş helecânı içinde O, dünyaya şu gerçeği ilân etmiştir: «... Medeniyet, Cumhuriyeti yükseltecektir. Türk İnkılâbı medeniyet dünyasında lâıyk olduğumuz mevkiî temin edecektir.» Türk Devriminin kaidesi, alt yapısı medeniyettir.

Çağdaş uygarlık düzeyine varma çabalarının tarihi, bizde pek eski sayılamaz. Osmanlı İmparatorluğu, yükselme devri dediğimiz dönemde, bunu duyamazdı. Ahmed Hamdi Tanpınar'ın güzel deyişiyle «Osmanlılar Viyana önlerine kadar yayıldıkları sırada, Osmanlı İmparatorluğu batılılaşmayı düşünmemiştir», çünkü «O, tarihini tek başına yapmış ve öyle yaşıyordu».

Batılılaşma ile bir tutulmuş olan medeniyetçilik, fikir akımı olarak, ancak 1908 den sonra, İkinci Meşrutiyet yılları boyunca şekillen

miş, kristaleşmiştir. İmparatorluğun yaramaz çocukları; eski Jön Türk'ler, 1908 kapısından zaferle girerlerken, Batı çiçeklerinden topladıkları özleri de, bir yamalı bohçayı andıran, Osmanlı ülkesi üzerine serpmişlerdi.

Batı'dan çok aşağıdaydık. Batılılaşmak için, Batı'dan bir şeyler, hatta pek çok şeyler almak gerekiyordu. Batı zâlimdi. Sömürgeciydi. Sömürücüydü. Ama, bizden üstündü. Karşısında direnmemize imkân yoktu.

Bu noktaya değin, Türkçüler de, Garpcılar da, İslâmcılar da, sosyalistler de, Meslekçiler de beraberdiler. Birbirlerine rastlasalar, bir kaşık suda boğacak Ziya Bey ile (Gökâlp) Prens Sabahattin'in bu meselede birleşmeleri ilginçtir. Gökâlpçiliği bir hastalık olarak ilân eden Celâl Nuri, Süleyman Nazif, Dr. Abdullah Cevdet de aynı kanıda idiler.

Mesele, şu soruda çetrefilleşiyordu: Ne alacaktık Batı'dan? Ne almalıydık?

İslâmcılar, Sait Halim Paşa ve Mehmed Âkif'in dile getirdikleri formülle «ahlâk değil teknik alacağız» diyorlardı. Abdullah Cevdet «gülü dikeniyile alacağız» derken, Celâl Nuri ile cedelleşiyordu. Ziya Gökâlp her şeyi «Türkleşmek, İslâmlaşmak, Garplılaşmak» üçlüsüne bağlıyordu. Prens Sabahattin toplumun kitlecilikten (tecemmü) infiradî şekle girerek değişmesini istiyordu. Pek zayıf, sol ya da sosyala list akım, tereddütler içindeydi.

İç huzursuzluklar, hükümet darbeleri, suikastler, ardi arası kesilmeyen savaşlar, «irtica» hareketleri keşmekeşi içinde, fikir salvoları da henüz uyanmaya başlayan kitleyi bir ideal buhranına, bir aşağılık duygusuna sürüklemişti.

Aslında, bu akımların tümü de, imparatorluğun hastalığına verilebilecek etkin reçeteler olmaktan çok uzaktılar. Her şeyi olduğu gibi saklı tutarak devrim yapmak, yeryüzünde gerçekleştirilebilecek bir tutum değildi. Meşrutiye, çoğu tutarsız fikir yığınları içinde boğulmuştu. Mondrosta imzalanan yenilgi, bir karmaşıklıkla bütün çıplaklığı ile ortaya çıkarmıştı.

Atatürkçü (ve Devrimci) ekibin siyasî düşüncesine hâkim olan tez, Türk Devriminin amacını da tanımlamıştır: «Medenî (uygar) ve asrî (çağdaş) bir heyeti içtimaiye (toplum) olmak.»

5 Kasım 1925 te, Ankara Hukuk Mektebini açış söylevinde, bu tezi, Mustafa Kemal Atatürk, yürekten açıklar: «Büsbütün yeni kanunlar vücade getirerek, eski hukukun esaslarını temelinden yıkmak teşebüsündeyiz.»

Olgunlaşan fikir Devletin ideolojik bir temeli olmuştur. Bu fikrin, dört, yıllık bir geçmişi vardı. Daha, T.B.M.M. Hükümetinin ilk yılında, Karahisarî Şarkî Mebusunun şu sözleri söylediği görülür: «... Bu esas memleketin ruhundan doğmuştur. Garpte yok diye reddetmek mânasızdır. Evvelâ biz tatbik ile örnek ola hane cihana.»

Kesin kararı, sefalet harabelerinden başka birşey olmıyan Doğu'dan, Batı'ya geçme kararıydı. Daha 1920 lerde filizlenmişti. Ve yalnız bu tutum, Türk Devriminin sadece düşman boyunduruğundan kurtulma savaşı olmadığını, aynı zamanda çağdaş bir toplum haline gelme, millî bir Devlet kurma hareketi olduğunu gösterir.

Atatürk, bu fikrini daima tekrarlar: «En doğru, en hakiki tarikat medeniyet tarikatıdır». Şüphesiz, medeniyet yolu uzundur, çetindir ve yorucudur. Ama, onun karşısında durulamaz. Direnilemez. Kendisine uymayanları, kayıtsız kalanları O mahveder. Şu halde, mutlaka, «her noktai nazardan medenî olmalıyız. Fikrimiz, zihniyetimiz» bakımından ve «tepeden tırnağa» kadar... Büyük insana göre, acılarımızın baş nedeni dünya gidişine yabancı kalışımızdı.

Böylece, Atatürkçü programın ana çizgisi de kesinleşmiştir: iletî en kısa yoldan medeniyetin nimetlerine kavuşturmaya çalışacağız... Buna mecburuz. Devrimin ana prensibi (umdeî asliyesi) budur.

Ve mükemmel bir ressam gibi, deha fırçasını tabloya vurur: Medeniyet güneşinin sıcaklığı bizi yakmıştır, meyvaları bereketle fışkıracaktır.

Evet, herşey uygarlığa bağlıdır. Bir yurt içi gezisinde, CHP den başka partilerin kurulup kurulamayacağı kendisine sorulunca, anayasa rejimiyle medenilik arasındaki ilişkiyi de açıklıkla belirtmiştir: Belli ve hiç şüphesiz yorucu olan bir yolun yolcuları başından sonuna kadar aynı kanıda olmalıyabilirler. Düşünceler ve tedbirler arasında farklar bulunacaktır. Fakat, genel bir hedef vardır ve hiçbir zaman gözler bu hedeften ayrılmamalıdır. Henüz düşüncelerimizi şekillendirecek kadar yol yürümedik. «Ondan (Medenî olmadan) evvel tefrika (bölünme) fikri alelâde fırkacılıktır ki, memleket ve milletin huzur ve emniyet şartları henüz böyle bir tefrikaya yol açmaya müsait değildir, efendiler...» Çok parti sistemi. Atatürk'e göre, bir kör doğuşu değil, belli bir medeniliğin eseridir.

Atatürk gerçekçidir. Seçimleri değil, nasılları düşünen bir Devlet adamı, örnek bir liderdir. Halkı aldatmayan, gerçekleri milletin den saklamayan bir insandır O..

1 Mart 1922 de, T.B.M.M. deki söylevinde zafere ulaşmakta olan Türkiye'nin «İktisadî sefalet» içinde bulunduğunu saklamaya, herşeyi güllük gülistanlık göstererek, milleti aldatma ya tenezzül etmemiştir: «... Bu noktada bilhassa, zirai mahsullerimizi, yabancı mahsullere karşı korumaya engel olmakla milletimizi bugünkü iktisadî sefaletle mahkûm mülga (kaldırılmış) kapitülasyonların fecaatini hatırlamadan geçemem...». Devam eder: «Efendiler! bize karşı yapılan rekabet hakikaten gayrimeşru, hakikaten çok kahir (kahredici) idi. Rakip-

lerimiz bu suretle gelişmeye müsait sanayimizi de mahvettiler. Ziraatimizi rahnedar eydiler... İktisadî ve malî gelişmemizin ve ilerlememizin önüne geçtiler...» Atatürk, Türkiye'den bugün kullanılan terimle «az gelişmiş» bir yapı olarak söz etmemiştir. Fakat yüzyılların ihmaliyle, sinsî ve şarklı kuvvetlerin çökerttiği tahrip ettiği «geri bırakılmış» bir Türkiye'nin tablosunu her zaman çizmiştir.

Atatürk, mutlu bir Türkiye'nin kuruluşunu geri kalmış bir sosyal yapıdan kurtuluşa bağlamıştır.

Medenilik, geri kalmışlıktan kurtuluş olaktır. Atatürk, henüz Mudanya Konferansı sonuçlanmadan, 9 Ekim 1922 de, bu nokta üzerine parmağını basmıştır: «Önümüze dikilen bütün engelleri birer birer yıkıp aştıktan sonra, bugün artık Misâki Milli'nin çizdiği hudutlar dahilinde müreffeh ve hür yaşamak için ne lâzımsa hepsini yapacağız.»

1923 te ise, Devrimin ahlakını, ihtilâl ahlakını dile getiren millî politikayı çizer: «Arkadaşlar! Bundan sonra pek mühim zaferlere kavuşacağız. Fakat bu zaferler süngü zaferleri değil, iktisat ve ilim zaferleri olacaktır.»

1965 yılında, Atatürkçülüğün, «mazlûm milletlerin» ya da az gelişmiş ülkelerin kurtuluş felsefesi olmadığı iddiasını desteklemek, en hafifinden gerçeklere yüz çevirmektir. Atatürk, millî, bağımsız bir Devletin, siyasi zaferler kadar, olumlu ekonomik bir kurtuluşa da dayandığını cesaretle belirtmiştir. Kapitülasyoncu baskıların, bağımsızlığın ve milliliğin can düşmanı olduğunu O, daha 1921 lerde ilân etmiştir. Medenileşme, batılaşma dâvasının bu düşmanların yenilmesine ve bu zihniyetlerin yıkılmasına bağlı olduğunu bize öğreten ilk öğretmen O'dur. Batı'nın, medeniyet taşıyıcılığı maskesini, yavuzca bir politikayla, yırtan ilk millî lider O'dur.

Bütün bunlara rağmen O, Batılı'dır.

Batı uygarlığı tezi de gerçekçi esaslara dayanır: Batı, Türk Devrimcileri için, sadece bir coğrafya terimi değildir. Batı uygarlığı, sadece birkaç Batılı devletin tekelinde kalmaz. Bütün insanlar, efendice, insanca, mutlu yaşama hakkına sahiptirler. Dünyanın neresinde, hangi dilden, dinden ve ırktan olurlarsa olsunlar...

Türk Devrimcilerine göre Batı, hâkim medeniyettir, asıl adı «müşterek medeniyet» olmalıdır. Uygarlık hepimizindir. Sırf bir taklit işi değildir. Ondan nasiplerini alanlar, onu yüceltecek faktörleri de sağlayacaklardır.

Türk Devriminin medeniyetçiliği, tekrarlayım, geri kalmışlıkla savaştır. Yapı değiştirilmesidir. Köklü bir devrimdir. Meşrutiyetten kalma bütün bocalamaları, kararsızlıkları bir tarafa itip, korkmadan hür ufuklara yönelmektir.

ATATÜRK VE MİLLİYETÇİLİK

Siz de benim gibi bir insansınız, bana hük-

metme imtiyazınızı size kim veriyor?

İnsanlık tarihinin dönüm noktası bu soru ile başlar. İnsan aklı hâkimiyet, siyasi iktidar, emretme - boyun eğme problemlerini bu soruyla çözmeye başlamıştır. Fransız ihtilâli bu düşüncenin eseri, bir bakıma da zaferi olmuştur. Hâkimiyet tacı, Kırâ'ın başından alınmış, millet'in başına konmuştu. Halkın, vatandaşın saltanatıdır bu...

Avrupada yüz yıl sürmüş olan milliyetçi hareketlerin ve ihtilâllerin en yenilerinden, en anlamlılarından birisi de, Batılı yazarların da belirttikleri gibi, Türk devrimi olmuştur. Nitekim Atatürk, T.B.M.M. deki söylevlerinden birisinde dünya ihtilâllerine, Türk kurtuluşunu bağlar: «Yeni Türkiye devleti, cihana hâkim o büyük ve kadir fikrin Türkiye'de tahakkuku, tecellisidir.»

Türkiye'de, milliyetçilik akımı, Atatürk'le başlamamıştır. Milliyetçilik, Türkçülük adıyla İkinci Meşrutiyetin ideolojik akımlarından, en güçlü akımlarından birisiydi ve büyük sosyolog Ziya Gökalp'in önderliğiyle gelişmiştir. Zamanın özlemlerini başarıyla dile getirmiştir.

Ziya Bey, milliyetçiliğin Türklere bir «yeni hayat» kazandıracağını müjdelemiştir. Fakat, müjdesinin gerçekleştiğini millî kurtuluş hareketi içinde görmüştür. «Yeni hayat», alışılmış kadroları parçalayan, İmparatorluk ülkesinde «şuursuz bir hayat geçiren» Türklere yepyeni ufuklar açan bir akımdı. Genç Kalem'lerden, Türk Yurdu'ndan, Yeni Mecmua'dan, Türk Ocakları kürsülerinden dalga dalga yayılan milliyetçi fikirler —bütün hayalci ayrıntılarına rağmen— kendi ülkelerinde kendilerini kiracı hisseden Türkler, bir şeye sahip olma, bir vatan kurma gücünü ve umudunu verebilmiştir.

Türkçülere göre, İmparatorluğun Türk olmayan unsurları gibi, Türkler de millet olmanın heyecanını yudum yudum tadabilmeliydiler. M. Fuat (Köprülü), Akçoraoglu Yusuf, M. Zekeriya (Sertel), Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Ahmet Ağayef (Ağaoğlu) ve daha bir çok Türkçü aydınlar Türklerin bir millet haline gelmelerini savunuyorlardı. Osmanlı ülkesinde yerden biter gibi ortaya çıkan «romantik milletler» yanında, Türklerin milletleşmesi asıl amaçtı.

Millet olmak için, millî şuura (bilince) sahip olmak şarttı. «Millî mefkûre» den (ulusal ülkü) yoksun bir toplum «bir cesetten farksızdı». Türkçülük, önce Türkleri aşağılık duygusundan kurtaracaktı. Türkçüler, bu yönde nefis tablolar çizmişlerdir:

Dışarıda, sömürücü Avrupa, insafsız ve zalim Batı «Türkiyedeki rezaletlerden dolayı yalnız Türkleri itham ediyordu. İçeride, Müslüman olsun olmasın bütün topluluklar her suçu Türklere yüklüyorlardı. Oysa, Türkler «Ben varım!» demiyorlardı. Diyemiyorlardı.

Türkçüler, Batıya, sömürgecilikten, ada-

letsizliğinden ötürü düşmandılar. Ama, Batı medeniyetinin üstünlüğünü hepsi teslim ediyordu. Hepsi de, İmparatorluğun «Türkleşerek» kalkınıp silkinebileceğine inanıyordu. Hepsi de, Türkleşmenin sosyal, ekonomik ve siyasal reformlar getireceği kanısındaydılar. «Yeni hayat» şu devrim hareketlerini getirecekti: Din de yapılacak reformlarla devlet lâikleşecek, rasyonel bir politika ilmiyenin baskısını yıkacaktı. Din - devlet ayrılığı gerçekleşecek, «demokrat milliyetperverlik» topluma baştan-başta hâkim olacaktı.

Türkçülere göre, milliyetçilik halkçılıktı: «Dehâ halktadır». Halka inmek değil, halka çıkmak gerekiyordu. Ve Türkçülüğün açık, güzel tanımı: «Batılı milletlerle ortak insan hayatı yaşamak». Ama, her şeyden önce fertler toplanmalı, kaynaşmalı ve kişisel çıkarlar silinmeliydi. Ferd'in susup, millet'in konuşması gerekti.

1917 lerde, Rus Çarlığının yenilgisi Türkçüleri umutlandırmıştır. Bu umudu bir hayal izledi: Turan. «36. arz (enlem) dairesinden, şimalin buzlu denizine, Kamçatka ve Pekinden, Finlandiya ve İstanbula kadar uzanan... 36.800.000 km2 lik... Rus Çarlığından büyük, İngiliz İmparatorluğuna yakın» bir ülkeydi Turan... Ömer Seyfettin'le Tekin'e göre, «mukaddes» gerçekleşme günü çok yakındı.

Türkçüler, muhafazakâr kadroları parçalamaktan çekinen «devrimciler» di. Yani, hiç bir zaman gerçek anlamıyla, devrimci olamamışlardır. 1911 de işe başladıkları zaman, ne Avrupa ne de dünya ideolojik bloklara ayrılmış değildi. Osmanlı İmparatorluğunun yaşaması, büyük devletler dengesine takılı kalıyordu. Türkçülük, ütopyacı yönleriyle bile, Türklere yaşama, dirilme, yeni şeyler yaratma heyecanını vermişti. Bu nedenle 1918 de, Mütarekenin boğucu havası içinde, Türkler ideolojiden yoksun değildiler. Gökalt ekolü «başla!» işaretini vermişti.

Cevat Dursunoğlu, Müdafaai Hukukçuların ruhaletini şöyle anlatır: «Kongreye (Erzurum kongresine) iştirak eden gençler Türkçü ve garpcı, bu itibarla Ziya Gökalpçı idiler. Hepimiz onun mânevi talebesiydik, fikir gıdamızı Yeni Mecmuadan almıştık.»

Türk devrimi, şüphesiz, Meşrutiyet Türkçülerinin mirasçısı olmuştur. Ne var ki, Anadolu ihtilâlinin milliyetçiliği oddan ateşten geçmiş, hayal pürüzlerinden arınmış bir milliyetçilikti. Ve dünyanın yepyeni, çok çetin şartları içinde, Müdafaai Hukuk hareketiyle gerçek ve yaratıcı karakterine kavuşmuştur.

1917 denberi dünyanın yüzü değişmiş, Batı ve Doğu iki ideolojik blok halinde birbirinden ayrılmıştı. Türk devriminin milliyetçiliği, bu iki ateş arasında kendi öz yolunu bulma ve milli, bağımsız bir Türk devleti kurma enerjisinin adıdır. Bu akım, ideolojik bir temel olarak, emperyalizmle komünizm arasında gelişmiştir.

Batı, Birinci Dünya Savaşının galip devletleriydi. Türklere, asırlık hınçla bakan devletlerdi bunlar... Eski İngiliz Başbakanı Gladstone Türkler için ne demişti? «İnsanlığın tek gayri insani tipi».. 1918 da Lloyd George da, Clemenceau da, aynı kanıdaydılar: Türkler millet olmak bir yana, bir sürüydü. Devlet kurmalarına ihtimal yoktu. Yağmacı topluluktan Türkler... Sevres cezasına çarptırılmalydılar. Meselenin gerçek yönü oydu ki, Türkiye, Batılı devletler için daima cazip bir pazardı, öyle kalmalıydı. Yarı sömürge olarak kalması Batı çıkarlarına uygundu.

Anadolu hareketi bu tutuma karşı koymuştur.

Doğuya gelince... Sovyet Rusya tarafından temsil edilen komünist bloktu. Rus ihtilâli o arada üç yaşına basmıştı. Komintern millî kurtuluş hareketlerini destekliyordu. Bir şartla: Emperyalistlerle savaşılıp millî devlet kurulunca bununla yetinilmeyecekti. Azerbaycan, Ermenistan gibi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği federasyonuna Türkiye de katılmalıydı. Kısaca, millî devlet bir vasıta olmalıydı, gaye değil...

Anadolu ihtilâlcileri bu tutuma da karşı koymuşlardır.

Türkler millî devleti, bağımsız devletlerini gaye bilmişler, Sovyet federasyonuna giriş için bir atlama tahtası saymamışlardır. Bu nitelikte bir devlet kurma haklarını da hem barışçı yollardan, hem de silâhla savunmuşlardır. Bir kez daha hatırlatalım, bu savaşa «İstiklâl Harbi» adını şairler takmamıştır.

Batı - Doğu blokları arasında, millî, bağımsız, halkçı bir devletin kuruluşu, Zinovief ve arkadaşlarının isteklerine asla uygun düşmemiştir. Onun kadar şaşırın birisi de, her halde Lloyd George olmuştur.

Millî devlet, sosyal yönü güçlü bir devlettir. Türk halkının eseri idi. Türk tarihinde ilk defa, bir halk hareketi böyle bir eser vermiştir.

Millî devlet, Atatürk milliyetçiliğinin sembolü olmuştur. Meşrutiyet yıllarındaki milliyetçi akımdan farkı, ırkçı, Turancı, teokratik beynelmileleci (komünist) unsurlara dayanmamış, bunları kesinlikle reddetmiş oluşudur.

Atatürk milliyetçiliğinin ideolojik yönü budur. Millî, bağımsız bir Türkiyenin mânevî yaratıcısı bu akımdır. Dört bir tarafa çekilemeyecek kadar da açıktır...

ATATÜRK, DEVRİM VE HALK

Türk Devrimine hâkim olan iki önemli akşiyon prensibi vardır ve her ikisi de Atatürk tarafından, her fırsatta, dile getirilmiştir. Atatürk'e göre, devrimci «millî mücadele içinde millî bir fert» olarak çalışır. Devrim ise, bir kurtuluş yolu olarak, bir milletin kendi azmı ve kararıyla gerçek amacına ulaşır. İhtilâl bilinciyle fert iradesi arasındaki bağlantı, Ata-

türkçü fikir sisteminde her zaman baş yeri almıştır.

Türk Devrimini, Meşrutiyet hareketinden ayıran, getirmiş olduğu yeni unsurlardır. Bir kere, Türk Devrimi İmparatorluğun ölmüş olduğu tezine dayanıyor, yeni kurulacak devletin İmparatorluğun devamı olduğu fikrini şiddetle ve kökünden reddediyordu. Devrimciler, kendilerinde ölü bir organizmayı diriltme prensibine karşı durmuşlardır. Her ne kadar, T.B.M.M. deki muhafazakârlar, eski bir vücutta yeni bir hayat tezinin yanısı olmuşlarsa da, bu tutumları onları hayal kırıklığından başka bir sonuca götürememiştir.

Türk Devriminin, dayandığı yeni esaslardan, birisi de, eski'nin, şeri'nin vizesine bağlı kalmamış olmasıdır. Eski kadroları parçalayan insanlar, yenilerini aramak, Batı ve Doğu sistemlerini gözden geçirme durumundaydılar. Ama, ne Doğu ne de Batının T.B.M.M. üzerinde ezici etkisi olmamıştır. Olmadığı gibi, Batı taklitçiliğinin ve hayranlığının pençesine de düşmemişlerdir. Yürekten istenen şey, «memleketin ruhuna uygun» kanunların çıkarılmasıydı.

Türk Devrimini, kendisinden önceki bütün yenilik hareketlerinden farklı ve üstün tutan unsuru halk'tır. Gerçek ev sahibi, memleketin efendisi olan halk, millet ve köylü olarak da ele alınmıştır. Türk halkı, tarihinde ilk defa, Memleketinin yönetimine seyirci kalmamıştır. İlk defa Türk Devrimi, Atatürkçü ekip, halk'ı her türlü iktidarın, hâkimiyetin sahibi saymış ve onu devlet hayatındaki gerçek yerini almaya davet etmiştir. O kadar ki, halkın devlet idaresine hâkim olmasını sağlamak amacıyla, T.B.M.M. yeni bir temsil ve seçim sistemini araştırmıştır. Batıda var mı yok mu, bu meseleyi tartışmayı bile gereksiz saymıştır. Bu noktada, Mahmut Esat (Bozkurt) Beyi dinleyebilirsiniz: «Memleket demek siyaset, edebiyat, münevverler demek değildir. Bir memleket iktisadiyatından teşekkül eder. Çiftçiliği, mimarisi, demirciliği, saraçlığı ilâh... Bir takım meslek erbabı o memleketi kurar, yaparlar. Bu meslekler yapılmadığı gün memlekettten eser kalmaz.. Meclisi Âli'ye bu memleketi asırlardan beri kılıçlarıyla, sapanlarıyla müdafaa eden çiftçiler girecektir... Bunlara cahil demek bütün bir mukaddesatı tahkir etmektir...»

Bağımsız, millî Türk Devleti, gerçek ve demokratik hüviyetini halkçılığından, halka ve onun iradesine dayanmasından almıştır. Atatürk ve ekibini işbaşına getiren, bölge bölge dağınık enerjileri önünde geçilemeyecek kadar güçlü bir millî irade halinde toplamış olmalıdır. Kurtulmak isteyen, köle olmak istemeyen, yalvarmak istemeyen bir millet, şuurlu olarak bir vatan içinde ve bir bayrak altında yaşamak emeliyle devrimcilere her gün biraz daha güvenmiştir. Büyük bir yapıya herkes kendi taşını koymak için yarışmıştır. Halkın bağrın-

dan doğan dernekler, T.B.M.M. ni telgraf yağmuruna tutmuşlardır. Atatürk'le milleti arasındaki bu derin sezgi, anlamlı güven dünya tarihinde, belki de çok yavaş, belki de hiç bir zaman ortaya çıkmayacak bir olayı, Türk devrimini, sanki birdenbire, beklenmiyen ya da hesaplanan tarihlerden çok önce, infilâk ettirmiştir. Devrimin şiddeti, saldırganları ve Türklerin geri kalmasında çıkarı olan, her çeşidiyle, yerli yabancı çevreleri, hayretlere düşürecek bir tarzda, işte bu şahlanıştan doğmuştur.

Atatürk'ün millî irade dediği güç, dayandığı milletin sonsuz ve sarsılmaz güveni ve heyecanından doğmuştur. O, bu millî iradeyi dile getirmiş ve ondan bir aksiyon prensibi çıkarabilmek başarısına ulaşmıştır.

Büyük bir eseri gerçekleştirmek için, yüzyılların yoksul düşürdüğü bir kitleye başvuran Atatürk, hiçbir suretle toplumun dışında farzedilen kuvvetlerin temsilcisi olduğunu iddia etmemiştir. «Millî mücadele içinde millî bir fert olarak» İstanbuldakilerin göremediği bu akımın seline, kendisini kaptırdığını her zaman söylemiştir.

Büyük eseri gerçekleştirmek için, Atatürk, Türk milletine, yerine getiremeyeceği vaadlerde bulunmamıştır. Yüzyılların geri kalmış hale getirdiği memleketin muhafazakâr şartlarını okşama yoluna ise hiç sapmamıştır. Halkı aldatmamıştır. Aldatmaya, meselâ din istismarına, asla tenezzül etmemiştir. Hayır, Atatürk millî iradeyle alay etmemiştir. Kendi kendisini inkâr etmemiştir.

Atatürk milletindeki, ilerleme ve medenileşme özelemlerini, dünya tarihinde pek az liderlere ve devlet adamlarına nasip olmuş bir ehliyetle organize edebilmiştir. Bunları, millî irade potasında eriterek...

Eskimiş, devirlerini tamamlamış, kendilerini Şark kafasının ve toplum dışı kuvvetlerin temsilcisi sayan çevrelerin, Türk halkının sefil, câhil yoksul ve bağımlı kalmasında çıkarları olan çevrelerin karşısına, milletin iradesinden aldığı kudretle çıkmıştır. İstiklâl Savaşının devamı saymıştır geriliği, irticayı yılmayı.. Bunlar yıkılmadan, bu lüzumsuz insanların ve müesseselerin baskısından, vesayetinden Türk milletini ve toplumunu kurtarmadan, Devrimin tamamlanmadığı her sözü ve her hareketiyle her zaman söylemiştir.

Şeriatçılığı, kapitülasyonculuğu, sözde medeniyet getiriciliğini, yalancılığı Devrime karşı kalkan olarak kullananları... Derviş Vahdeti'den Menemen İsyancısı Şamdan Mehmede kadar, Gladstone'dan, Lloyd George'a ve hattâ Zinoviev'e kadar, her çeşit silâhlı silâhsız baskı karşısında, bunların hepsini milletin, devrimin ortak düşmanları ilân etmiş ve millî iradenin karşısında yok edilmeye mahkûm olduklarını yüreğinin bütün gücüyle, bütün dünya ya haykırmıştır.

«Efendiler, Milletin önünde, onun hak ettiği istiklâli önünde, onun lâyık olduğu yenilik ve ilerlemesi önünde her kuvvet ancak milletin irade ve emeline uymak suretiyle yaşayabilir. Milletin irade ve emeline uymayanların tâlii hüsrandır, izmihlâldir».

Millî irade, geriliğe tâviz vermek, Türk milletini asırların sefaleti içinde uyutacak şahısları ve müesseseleri her zaman ezmiş ve yıkmıştır. Hiç kimse, hangi biçimsel şartlarla işbaşına gelirse gelsin, bu âkıbetten kendisini kurtarmamıştır.

Atatürk, millî iradenin kendisini ileriye götürücü kuvvetleri değil, kendisini geri götürmek isteyen, mâzinin kovukları içine hapsedmek isteyen karanlıkçı, ortaçağcı çevreleri mahkûm edip, ezeceğine mutlak surette inanmıştır.

Atatürk, Türk milletinin bu uçsuz bucaksız kudreti önünde, ancak onun önünde başını eğmiştir!

«Efendiler, bu muazzam iradenin huzurunda kemâli hürmet ve inkıyad ile eğilelim.»

DEVİRİM HALK'A KARŞI MIDIR?

Şapka kanununun müzakeresi sırasında, Bursa Mebusu Nurettin Paşa, bu kanunun a-nayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle, reddini teklif etmişti. Teklif, devrimci bir meclis içinde, derhal asabi bir hava yaratmıştır. Zamanın Adliye Vekili, Paşaya şu cevabı vermiştir: «Hürriyetin nasibi irticâın elinde oyuncak olmak değildir... Memleketin menfaatini istilzam eden (gorektiren) şeyler hiç bir vakit Teşkilâtı Esasiyle Kanununa muhalif olamaz, olmamakla mukayyettir (zorunludur).»

Mesele, bugün de, sık sık, belli maksatlarla su yüzüne çıkarılmakta, Devrim prensiplerini zedelemek ve temellerinden sarsmak isteyenler bu konuya sık sık değinme gereğini duymaktadırlar.

Atatürk, Türkiyenin, yüzyılların kötü, müstebit, şekilci idaresi yüzünden, geri kalmışlığını, Türklerden saklamamıştır. Aynı idarenin,

Türkiyede geniş bir muhafazakâr kitle yarattığını, bilmezlikten gelmediği ise, apaçık bir gerçektir. Kıyafet şapka yazı, hukuk ve benzeri yeniliklerini yapmak için plebisite başvurulamıyacağını kendisi söylemiştir.

İşte sözleri: «Uysal ve asyaf itikatlara bağlı, sinsi ve sindirici hurafeler, köstekleyici yanlış itikatlarla inhisarcı kuvvetlerin tesisine sürüklenebilecek yığınlarda iyi inkılâplar için plebisit yapılamaz... Esasen millet iradesiyle milleti temsil edenler münevverler olacaktır... Bunlar, yaptığımız ve yapacağımız kanunlarla inkılâplarımızı kökleştirecek ve muasır medeniyet seviyesine ulaştıracaklardır... Bugün iki kere sekiz onaltıdır... Bunu on kişi böyle ve yüz kişi de on diye ısrar etse yüz kişinin dediğini mi kabul edeceğiz? Biz artık Garphıyız, Eski dünyaya hâkim eski medeniyetimizle sadece övünerek değil, bütün zincirleri kırarak, son asır medeniyetinin gittiği yollardan yürüyerek, bu seviyenin de üstüne çıkmaya çalışacağız... Hurâfeleri atacağız. İlimde, irfanda, sanatta, her iyi şeyde, nurlu insanlar büyük, asil ve uysal milletimizi nurlarıyla, bilgileriyle, azimli icra ve iradeleriyle birlikte bu yola götüreceklerdir... Şüphesiz ve mutlak olarak hedefe ulaşacağız».

Atatürk, bu fikirleriyle demokrasiye karşı olduğunu göstermiyor. Onun bu sözleri, bir gerçeği, bir kez daha, belirtiyor. Bir memlekette yapılan devrim hareketleri, devrimcilerle halk arasında girilen bir savaş değildir. Devrimci halkla, milletle değil, halkı, geriye götürme ninnisiyle uyutmak isteyen çevrelerle, kuvvetlerle çarpışır. Devrim, iki ekip, devrimci ve gerici ekipler arasındaki bir çatışmadır. Halk devrimcilerin devrimciler de halkın düşmanı değildirler.

Türkiye Cumhuriyeti cehaletle, tereddütle, gericilikle savaşılararak kurulmuştur. Ve bu savaş henüz bitmemiştir.

Prof. Dr. TARIK ZAFER TUNAYA
10 - 12 Kasım 1965

Atatürk'ü anlamak ve tamamlamak

«Siyasi cidallerin çoğu basittir. Fakat içtimai mesal her vakit için müsmirdir. Bizim münevverlerimiz buna çalışmalı. Neden Anadolu'ya gelip uğraşmazlar? Neden milletle

doğrudan doğruya temasta bulunmazlar? Memleketi gezmeli, milleti tanımalı, eksikliği nedir görüp göstermeli. Milleti sevmek böyle olur. Yoksa lâfla muhabbet fayda vermez.»
(Ekim 1919)

«Varlık Yılığ 1964» için «Ölümünün bu yirmi beşinci yıldönümünde, Atatürk'ün çağdaş uygarlık düzeyine çıkabilmemiz için bize çizdiği yolun neresindeyiz? Büyük Önderin dilekleri sizce gerçekleşmiş midir? Gerçekleşmediği kanıdaysanız bunun nedenleri neler ve sorumluları kimlerdir?» sorusunu şöyle cevaplandırmıştık:

«Çağdaş uygarlık düzeyine çıkan yolun neresinde olduğumuzu söylemek güçtür. Çağdaş uygarlık düzeyinde olan toplumlarla olmıyan toplumlar arasında yapılacak kıyaslamalarda ele alınacak ölçülere göre değişik sonuçlara varmak mümkündür. Biçim benzerlikleri ve aynı kelimeleri özdeş kurumlar için kullanmakta olduğumuz sanısı objektif bir kıyaslamayı yetesiye güçleştirmektedir. Dünyada olup bitenlere sırtını çevirerek kendi kendisini tekrara yönelen toplumumuz için, gerçek dışı zorlamalar olumlu bir sonuç vermeyince, kurtuluşu (bile bile lâdes) lerde aramak eğilimi güç kazanmaktadır, denebilir.

Atatürk'ü anlamak basamağına henüz ulaşamamış olan toplumumuz, Atatürk'ü tamamlamak için zorunlu olan hamleyi elbette gösteremez. Sorumlulara gelince; yanlış Atatürk yorumcuları ile Atatürk goygoycularının, Atatürk'e karşıt olanlardan daha çok bu sorumlulukta payı olduğunu sanmaktayım.»¹⁾

Atatürk'ü anlamak, Atatürkçü akımın temeline inmeyi zorunlu kılar. Bu temel nedir? Atatürk, «İstiklâl-i tâm ,bizim bugün, deruh-te ettiğimiz vazifenin ruhu aslisidir» derken Atatürkçülüğün üzerine bina edildiği temeli dile getirir ve «istiklâlî tammımızın temini ve idamesi» için «siyasi, malî, iktisadi, adlî, askerî, harsî ve ilâh...» alanlarda bağımsızlığımızı gerekli sayar. Ona göre, bunların herhangi birinde istiklâlden mahrumiyet, bütününden mahrumiyet demektir.

Görüldüğü gibi Atatürk bir «Bağımsızlık Savaşçısı»dır. Sadece sözkonusu ettiği alanlarda bağımsızlık savaşçılığı etmekle kalmaz, daha da önemlisi düşüncenin bağımsızlığını şart koşar. Akıl üzerinde sulta kuran hurafelere, inanışlara ve kurumlara karşı oluşu sebepsiz değildir.

Atatürk'ü anlamamanın bir yanı onun bağımsızlık savaşçılığı ise öteki yanı da gerçekleştirdiği devrimlerin bütünlüğüdür. En büyük eseriniz hangisidir? sorusuna verdiği şu cevapta bu düşünce açık ve seçik olarak ifade edilmiştir:

«Benim yaptığım işler biri diğerine bağlı ve lüzumlu olan şeylerdir.»

Toplum olarak Atatürk'ü anlamak basamağına henüz ulaşamadığımızı söylerken «istiklâl-i tâm» ve «Türk Devriminin bütünlüğü» anlayışında açılan gediklere işaret etmek istemiştik. Bu gedikler Atatürk'ü tamamlamak meselesini ortaya çıkarmaktadır. Kurtuluş Sa-

vaşı sonrası düzeyine yeniden ulaşmak için Atatürk'ü tamamlamanın yanı sıra, Türk Devriminin gerçekleştiremediği hedeflere ulaşabilmek için de Atatürk'ü tamamlamak söz konusudur.

Atatürk'ü tamamlamanın ilk anlamı «istiklâl-i tâm ve Türk Devriminin bütünlüğü» anlayışında açılan gedikleri kapatmaktır. Bu davranış Atatürkçülüğe yeni bir şey katmıyacak, onu eski düzeyine kavuşturacaktır. Yeni bir «kuvay-ı milliye ruhu» na muhtaç olduğumuzu ileri sürenler bunu söylemek istiyorlar. Atatürkçülüğü eski düzeyine ulaştırmak yetmez, eksik kalan yanlarını tamamlamak da gerekir. Atatürk'ü tamamlamanın asıl anlamı Türk Devrimine yeni katkılarda bulunmaktır.

«Benim müstesna olduğuma dair bir kânun yoktur» diyen Atatürk kendi eksiklerini dile getirmekten de çekinmez. Konuşmalarından birinde, «Ben çok içtimaiyat ile meşgul olmadım» der. İktisadî meseleler karşısındaki durumunun da aynı olması olağandır. Müstesna bir sezişle ortaya koyduğu bazı meselelerin gerçeklik kazanmamış olması çevresinin ve o günkü Türkiye koşullarının da bir sonucu olmuştur. Kendisinin de belirttiği gibi, «Biz daha çok hatveler atmak mecburiyetindeyiz.»

Türk Devriminin ilkelerinden biri olan devrimcilik, katılaşmış bir toplum düzeni yerine yeni oluşlara açık bir anlayışı zorunlu kılar. Dinamizmini yitirerek kendi üzerine kapanmak Atatürkçülüğü donmuş kalıplar haline getirir ve yaşama gücünü zayıflatır. Batılı bir toplum olmak ve halkın mutluluğunu daha ileri bir düzeye çıkarmak, değişen dünya koşulları içinde, Atatürk'ün sürekli bir ülküsü idi. Bu ülkeye bel bağlayan genç kuşaklar ve düşüncede genç kalanlar için Atatürk'ü tamamlamanın yolu daima açıktır. «Bugüne kadar istihsal eylediğimiz muvaffakiyet, bize ancak terakki ve medeniyete doğru bir yol açmıştır. Yoksa terakki ve medeniyete henüz isal etmiş değildir. Bize ve ahfadımıza düşen vazife bu yol üzerinde tereddütsüz ilerlemektir». (Ağustos 1923).

«Sen ölmedin» edebiyatı ile Atatürkçülüğe ve Türk milletine yararlı olunamaz. Atatürk'e yapılacak kötülüklerin en büyüğü onu bir evliya haline getirmektir. Basmakalıp, şekilci ve çıkarıcı Atatürk sevgisi artık yerini gerçekçi, tenkidçi ve tamamlayıcı çalışmalara bırakmalıdır. Atatürk sömürücülüğüne bir son verilmelidir. Yazımızın başına aldığımız cümlelerin son ikisindeki «millet» kelimesi yerine «Atatürk» kelimesini koyarak bir daha okumalı ve düşünmeliyiz.

Şurasını unutmamalıyız ki, Türk milletinin hayatında Atatürk bir fasıl değil, yeni bir başlangıçtır. Onun öncülük ettiği eser eksiksiz

olmadığı gibi tamamlanmış da değildir. Genç kuşakları bekleyen en önemli görev bu «başlangıç» ı sürdürmektir.

(1) Bk. Adı geçen eser, İstanbul 1963, s. 197 - 198.

* Yazımızda yer alan Atatürk'ün fikirleri için, Enver Ziya Karal'ın derlediği «Atatürk'ten Düşünceler» adlı kitaptan yararlanılmıştır. (Ankara, t. s., 2. baskı, XV +175 sayfa, İş Bankası Yayını).

CAVİT ORHAN TÜTENGİL
11 Kasım 1964

Atatürk olayında gerçeğin yüzü

İtiraf etmeliyiz ki Mustafa Kemal Atatürk ile yetinmek, bugünkü Türk toplumu için yetmez. Bunu, Atatürk'ün kendisi de biliyordu. Hattâ bu yetmezliği giderecek prensibi de, gene kendisi koymuştu: Sonsuz bir devrim süreci...

Buna göre, bu sonsuz devrim süreci ile Türk ulusu, gelecek koşullar içinde kendi dinamizmine yönelecektir. Bu dinamikte kendi doğa ve sosyal acun, ilişkilerini inceleyecektir. Bu ilişkiler içinde de, kendi doğa ve acun ilişkilerinden doğan kendi diyalektiğini ya kalayacaktır. Ve böylece de gelişme süreci, sonu gelmez bir yükselme işlemi olarak sürüp gidecektir.

Amma biz Atatürk'teki bu noktayı anlayamadık.

Bir bölümümüz, O'nu pozitif yönünde, lâik insan yaratmak çabasında, siyasada Halklaşma amacıyla yatsıladık. Kolerayı bile «takdiri ilâhî» sayacak bir Âsiyayılığa düştük Yobazlığı hortlattık. Siyasada Halklaşma, Halkla özdeşleşmenin yerine, bilinçsizlik kitlelerinin sandık ve transfer oyunları ile kandırıldığı biçimsel, göstermelik demokrasi uydurduk.

Bir bölümümüz de; İmparatorluktan Batı Emperyalizmine ve onun yerli gelenekçi ortaklarına tutsak oluşturma düşen bir kitlenin, O'nun önderliğinde yaptığı Anti-Emperyalizm, Anti-Klerikalizm, Ulusal Kurtuluş Savaşının değerini, halka yönelik sürekli devrimcilik espirisini, bir Burjuva oyunu yorumu içinde hafifsedik.

Evet sonradan tüm göstermeliğe dönen demokrasinin başlangıcı, Mustafa Kemal'in 1919 İhtilâlinde ve onun önderliğindeki Türk devriminden geliyordu.

Mustafa Kemal'in önderliği altında geçen, ama literatürdeki adı ile Türk Devrimi başlığı altında beliren 1919 ve ötesi, Batı Burjuva de-

mokrasisinin liberal Siyasal Prensiplerine dayalılık dışında değildi ama, bu devrimin tüm dünya görüşü bir Burjuva kapitalist Siyasal ve Sosyal Felsefesinin kopyası da değildi. Özgürlük içinde bir arayıştı.

Bu arayış içinde Türk toplumu. Tarihî koşulları ortasında, Ulusal Kurtuluş Savaşını yapan sınıfsal güçlerin sınıfsal açıdan radikalizme gitmeye el vermemesi zorunu içinde, ancak bir popülizm ve bir devletçilik yapabilişti. Fakat bu da yavaşça gelişen bir Burjuvalaşma süreci diyebileceğimiz bir sonuçtan başkasını vermemişti. Ama tarihin bilimsel yorumu ile bunun kabahatini kimseye, hele Mustafa Kemal devrimciliğine yükleyemeyiz. Bu gün, yalnızca sendikalı işçi sayısının bir milyonu aştığı bir sınıflaşma berraklığı içinde bile emekçi önderliğinde bir siyasanın yolu açılmamıştır. O zaman, 1919 da sanayii, ulaştırması, kaynakları sifıra yakın bir durumdaki bir sosyal ortamdan bunu beklememiz yerinde olamaz.

Bunu işaretledikten sonra, şimdi gerçeği aramaya gelelim: Atatürk olayındaki gerçeği yakalayabilmek için tarihsel bir açığa yükselmemiz gerekir. İşe Osmanlıdan ve onun «teceddüt - yenileşme» özlem ve eylemlerinden başlamak gerekmektedir.

Osmanlı kapitalist gelişmeye ulaşamamış bir devlet yaşantısı içinde kalmıştır.

Osmanlıda toplumsal yapı; tabandan yukarıya doğru şu tabakalaşma içinde kalmıştır: Tarımcı köylü — ilkel el sanatları ile uğraşan esnaf - reaya - bunlar arasındaki değiş tokuşu sağlayan tüccar - timarlı sipahi - eğitim ve dinsel hukuk ile uğraşan ulema...

Bu tabakalaşmanın getirdiği sonuç da şundan ileri gidememiştir:

Üretimde, ilkel tarım üretimi en öndedir. Yönetimde de, timarlı sipahi - ulema birleş-

minden doğan merkezsel bürokrasi egemenliği vardır.

Bir başka deyimle, ilkel tarımsal üretim biçimi, feodalite ağalığının ve toprak beyliğinin egemenliğini vermiştir.

Fakat 18. yüzyıldan sonra merkezsel devlete ve onun bürokrasi egemenliğine, ticaret sınıfı da ortak olmaya başlamıştır. Hattâ bu sınıf devletin ve bürokrasinin yönetildiği merkez durumuna gelmiştir. Çünkü ticaret sınıfı, ekonomik açıdan en güçlü duruma gelmiştir. Çünkü, bu tarihlerde, batı kapitalizmi, kendi iç gelişme sürecini tamamlamış. Osmanlıları yarı sömürge durumuna getirmiştir. Ticaret erbabımız da bu yarı sömürgeleşme içinde kompradorlaşmıştır, ve iç egemenliğini kurmuştur.

Ama, bu ekonomik sürecin künhüne varamıyan Osmanlı seçkini, kapitalizmin Türkiye'yi işgaline direnmek de istemiştir. Bunun yolunu iki eylem alanında görmüştür: Bir yandan Batı gibi sanayileşme girişimleri ile ekonomisini kurtarma; öteyandan da Batı burjuva demokrasisinin liberal fikirleri ile siyaseti - yönetimi - eğitimi modernize ederek siyasal - yönetsel - hukuksal - eğitimsel kurumlaşmalara yükselme...

Ama toplum yapısındaki feodalite ağalığını, toprak beyliğini veren örgü ile, ekonomik hayatta gerçekleşen yarı sömürgeleşme, Osmanlıları, devrimci eylemlerini ilerletmekten ala koymuştur. Ekonomik temele inemeyen, yüzeyde kalan «islahat»ın moral - entel-

lektüel yönü de, Batının liberal fikirlerini sindirmeye el vermemiştir. O yüzden Osmanlı seçkinleri, Batılı özgürlükçü düşünlerle islâm temalarını uyuşturmaya yönelmişlerdir. Bu da kültür ikililiği yaratmaktan başka bir sonuç vermemiştir.

Bir sözcük ile özetlemek gerekirse, Osmanlı, Batı emperyalizminin uydusu ve sömürü alanı olan bir ekonomiden, ikili bir kültürden öteye geçmemiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonuna gelindiği zaman, Osmanlı; - Meşrutiyetler kurulduğu halde - halife - sultan'da merkezleşen üst bürokrasi yönetimindedir. Seçkinleriyle birlikte ülke temelinde Asiyai değerler yaratan bir kültür ikililiği içindedir. Ekonomi, Batı kapitalist düzeninin Doğu'ya uzamış emperyalizm yönü ile - kompradorlar aracılığı ile - bütünleşmiş durumdadır.

Fakat bu başarısızlığın sonucu olmak üzere, tarihin objektif koşulları, tam bu sırada, bir Mustafa Kemal isyanı ve devrimcilik eylemini dâvet etmiştir: Dikkat edilsin, esas bakımdan, gene feodalite ağalığı - toprak beyliği - komprador aracılığı ile gelen kapitalizmin emperyalizminin uyduluğu durumu içindeyiz. Bunları topyekûn silip süpürecek bir sınıfsal önderlik oluşumu ve bilinci bunların ışıltı altında insanı - ekonomiyi - toplumu toptan modernize etmenin hareket gücünü verecek ön koşullar demeti yoktur. Olan yalnızca ve yalnızca şudur: Batılı burjuva cumhuriyetinin ve demokrasisinin bazı ön ilkeleri ile bir miktar zihni hazırlığı olan bir kılıç ve kalem erbabı önderliği, istilâci emperyalizmin kendi köküne yönelmiş tehditlerini fiili olarak tatmış bir feodalite ve beylik artıklarının bu önderlik ile ittifaka hazır oluşu, islâmcı ya şantısının islâm dışı bir işgalci düzen ile - ya da buna dayalı bir yerli düzen ile - uyuşmayacağına inanmış bir halk kitlesinin potansiyel direniş duygusu...

İşte böyle bir ortam içinde tarihin objektif koşulları bir Atatürk olayını getirmiştir.

Ama yine dikkat edilsin, eğer ortada tarihin koşulları denen bir olgu varsa bunlar, Mustafa Kemal eylemini gene de belli bir sınırdan öteye taşıyacak, belirleyecek ve geliştirecektir.

Ve öyle de olmuştur. Ve bütün bunların sonunda, bizce, Atatürk olayı şu gerçek yüzü ile belirlenmiştir.

1 — Avrupa burjuva ihtilâllerinin fikirlerini tüm reddetmeyi. Bu fikirlere dayanarak Batı ile savaşarak kendi bütünlüğünü korumak.

2 — Fakat burjuva ihtilâllerinin temelindeki kapitalist özün ve sürecin de çok ciddi bir kritiğini yapmak.

3 — Türk toplumunu, kendisinden esinlenilmiş bulunan Batı burjuva ihtilâllerinin zaman içinde dogmatikleşecek düşünceleri ile sınırlanamamak üzere de, sürekli bir devrim yön-

temi izleyerek gelecek kuşaklara Türk toplumunun doğa-acun ilişkileri içindeki diyalektiğini yakalama yolunu açık tutan bir halk özgürcülüğüne doğru gelişim göstermek.

4 — Mustafa Kemal olayı bu üç ışık altında bazı devrimci eylemleri de gerçekleştirmiştir:

● Hilâfet ve saltanata isyan ile, halk iktidarına giden yolu açmıştır.

● Yarı sömürü halindeki içinde emperyalizmle bütünleşmeye isyanla, o zaman için tek yol olan bağımsız ulusal devlet hayatına ulaşılmıştır.

● Asıyallığe isyan ile lâik vicdan ve idrak yolunu açarak kültür birliğini pozitif temeller üzerine kurma eylemlerine girişilmiştir.

● Bağımlılığı ekonomik alanda da geçerli tutmaya uğraşan yerli ve yabancı güçlere isyanla çalışanların gücüne dayalı bir bağımsız ekonomi kurma yolu aranmıştır ve bunun için Batı kapitalist sisteminin ciddi bir kritiğine girişilmiştir, bu sistemin bizi kurtarmaya çağı gösterilmiştir.

● Tüm siyasayı da emperyalizmle, geleneksel köhne kuvvetlerle yeni türedi sınıfların kapitalizme hevesliliği ile bütünleşmiş merkezsel bürokrasiden kurtarma yolu açılmıştır.

Ama dediğimiz gibi, koşullar, tarihin de-

terminantları, daha O hayatta iken bile, burjuva tipi bir hayatı getirmeye devam etmiştir.

O'ndan sonra ise - yavaşça da olsa - gelişen ekonomi Batı emperyalizmi ile tüm bütünleşerek, hayatının garantisini Atatürk olayının kendisine isyan ettiği tüm gelenekselliklere dönüşümde bulmuştur.

Şimdi O'nun ölümünden 32 yıl sonra Türkiye'de görülmekte olan budur.

Türkiye'deki tüm radikaller bunu görmedirler ve öyle görülür ki, şimdi 1 milyon olmuş olan sanayi emekçisi, 25 milyona yaklaşık köylü gücü üzerine dayalı bir radikalizmin yolunu da; gene O'nun sonu gelmez devrim süreci prensibinden kalkarak şimdiki doğa-insan-toplum dinamikleri içinde şimdiki gerçeği verecek dialektiği aramakla bulabiliriz.

Atatürkü yadsıyanlara karşı yukarıki prensipleri şiddetle savunma çağındayız. Onu yetmez görerek üzülenlere de O'nun sonu gelmez devrim sürecinin bizi şimdiki Türkiye'nin doğa insan ilişkilerindeki diyalekti bulmaya ittiğini hatırlatalım...

Prof. BAHRİ SAVCI
10 Kasım 1970

Atatürk gerçeği

Batı Emperyalizminin, Osmanlı İmparatorluğu üzerinde yıllarca oynadığı «Böl ve yönet» ilkesine dayanan oyununu ve kaçınılmaz olan yenilgiyi önlemeye, imparatorluğun yönetiminde zaman zaman oluşturulmak istenen Batılılaşma ve yenileşme çabaları yetmemiş, ayrıca Birinci Meşrutiyet devriminin yürürlüğe koyduğu 1876 Anayasasının getirdiği seçimle oluşan Meclis fikri ve 1908 İkinci Meşrutiyet devriminin bağımsızlık düşüncesiyle yola çıkan çabaları da kurtarıcı olamamış, zöylece imparatorluk son nefesini vererek yıkılıp gitmiştir.

Altıyüz yıllık koskoca imparatorluğun uğradığı bu perişan, bitkin ve yılgın durum karşısında, vatan ve özgürlük ozanımız Namık Kemal, «Vatanın bağına düşman dayamış hançerini / Yok mudur kurtaracak bahtı kara maderini» diyerek bir kurtarıcı arayan sesini yükseltmiştir. Ünlü ozanımız Tevfik Fikret de bir dizesinde imparatorluğu, içi çürümüş

ve tükenmiş ulu bir çınara benzettikten sonra «... Söyle ey çınar, bağrın / Hangi odlarla yandı?... / Kim şifalar verip de kurtaracak?» diye umutsuzca sorup, kapkara bulutlarla örtülmüş Türk Yurdunu, çaresizliğe düşmüş Türk Ulusunu kurtaracak bir lider düşlemiştir. Oysa tarih bu kurtarıcıyı ve lideri bağrında yavaş yavaş, özene bezene hazırlamakta ve oluşturmaktadır. Devletler kurmuş, uygarlıklar yaratmış, çağ açmış ve çağ kapatmış Türk Ulusunun yokluğu, tarihin de yokluğunu getirecektir. Ne var ki, yaşlı tarih bu yokluğa razı olmayarak, bu sonucu içine sindiremeyeceği için; bir şeyler yapmak zorundadır. Mutlaka, sayfalarına günah ve sevapları ile lider diye adlarını yazdıranları silip süpürerek onların yerine, liderlerin liderini yaratacaktır.

Evet, beklenen olmuş, önce Mustafa, sonra Mustafa Kemal, daha sonra Gazi Mustafa

Kemal ve sonunda Atatürk olarak tarih sayfalarına yazılan bir yüce lider yaratılmıştır. Bu Yüce Liderin yaratılışı yaşı tarihin kaydettiği en büyük flaş haber olarak kısa süren, hızlı giden bir zaman süreci içerisinde tüm dünyayı etkilemiştir. Bugün, doğumunun 100. yılını kutlama mutluluğu içindeyiz.

Yüce kahraman Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün gücü yalnız Türk Ulusunun kurtuluşuna, yeni Türk Devletin kurulmasına değil, Emperyalizmin yıkılışına da yetmiş; yenilmezliğini Ulusundan alan bu gücün önünde Batının Emperyalist ulusları kendi yıkılışlarının yanı sıra, Doğunun yüzyıllardır sömürdükleri mazlum uluslarının yeniden doğuşlarını ve uyanışlarını da görmekte gecikmemişlerdir. Bu olgu onlara kendi yıkılışlarından da ağıra mal olmuştur.

Burada, Ulusal kurtuluştan sonra Atatürk'ün yaptıkları hakkında bilinen, bilinmesi gereken gerçekleri teker teker yinelemek niyetinde değiliz. Ne var ki, yakın günlere değin bir süre unutilan, unutturulmak istenen ya da yalnızca sözü edilen Atatürk ve Atatürkçülük ile ilgili sade düşüncelerimizi öz olarak bir kez daha belirtmekte yarar görmekteyiz.

Özellikle şunu vurgulamak isteriz ki «Kemalizm» diye nitelendirilen Atatürkçülük, Sosyalizmin ve Kapitalizmin dünya görüşünden tümüyle ayrı çağcıl bir sistemdir. Sömürücü değildir, ırkçı değildir. «Kemalizm» tüm ulusların özgürlüğünü, egemenliğini, bağımsızlığını, özümleyen bir yaşam anlayışını ve apayrı bir dünya görüşünü içerir. Kemalist devrimlerin tümü, salt mutlu ve gönencili bir toplum ülküsünün gerçekleşmesi amacıyla yönelik girişimlerdir. O, «Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur» derken bütün Ulusların ileri, yenilikçi, uygar, kendi kendilerini yöneten, özgürlükçi, ve parlamenter bir düzen içinde yaşamalarını, kalkınmalarını ve ulusal çıkarlarına karşılıklı saygı duymalarını öngörür. O'nun «Yurtta barış, dünyada barış» ilkesi, bu ilkeye sadakati ve tüm yaptıkları, öngördüklerinin kesin kanıtlarıdır. Gerçi Atatürk milliyetçidir; fakat Atatürk'ün milliyetçilik ilkesi ırkçı ve şövenist bir anlam taşımaz. O Türk yurdunda yaşayan, kendisini, Türk yurttaşı sayan herkesi Türk olarak kabul eder ve bu inancını da «Ne mutlu Türküm diyene» sözleriyle dile getirir. Böylece Atatürk'ün milliyetçilik ilkesi, Türk Ulusçuluğundan, ulusların kardeşliğinden, uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözülmesi gerçeğinden kaynaklanmaktadır.

Atatürk «Her Türk çiftçi ailesinin geçineceği bir toprak sahibi olması mutlaka lazımdır. Memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır.» sözleriyle mülkiyete ve miras hakkına saygılı olduğunu açık, seçik ve kesin bir biçimde belirtmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 3. toplantı yılının açılışıyla ilgili olarak 1 Mart 1922 tarihli konuşmalarında söyledikleri, «Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür. Herkesten daha çok refah, sadet ve servete hak kazanan ve lâyık olan köylüdür. Bu günkü felaket ve sefaletin, tek nedeni bu gerçekten habersiz olmamızdır. Gerçekten, yedi yüz yıldan beri cihanın değişik yönlerine göndererek, kanlarını akıttığımız, kemiklerini topraklarında bıraktığımız ve yedi yüz yıldan beri emeklerini ellerinden alıp savurganca kullandığımız ve buna karşılık nankörlük, küstahlık, zorbalıkla uşak düzeyine indirmek istediğimiz bu gerçek sahibin huzurunda utanç ve saygıyla gerçek durumumuzu alalım.» sözleri halkçılık ilkesini yeterince açıklamaktadır.

Laiklik ilkesindeki temel amacın ise, hiç bir zaman dinsizlik anlamına gelmediği, ancak geçmişin acı deneyleri gözetilerek çağdaş devletin yönetimine dinsel inançların karıştırılması

ılmaması, inançla Tanrı arasma girilmemesi gereğinin üstün tutulduğu bilinen bir olgudur.

ATATÜRK, «İMTİYAZSIZ SINIFSIZ KAYNAŞMIŞ BİR KİTLEYİZ» derken kapitalizmin sermayeye dayanan sömürücü düzenini, bilimsel sosyalizmin sınıflara ve sınıf kavgasına dayanan düzenini reddetmiştir. Toplum katlarındaki sınıf olgusunu ve gerçeğini, sosyal adaleti içeren sosyal hukuk devleti uygulama

ması içerisinde gidermeyi düşünmüş, bu düşüncesinin doğruluğunu ve uygulanabilirliğini de kendi sağlığında, ülkeyi yönetim biçimiyle ortaya koymuştur. Böylece ATATÜRK, EM-PERYALİZMİN HER TÜRLÜSÜNE KARŞIDIR.

ATATÜRK, dünyamızın gerek dünkü ilkel toplumlarında, gerekse günümüzün çağdaş ve uygar toplumlarında toplumun birliğini, bireyin varlığını koruma özleminin, salt güven veren, güven duyulan bir hukuk ve yargı, düzeniyle giderilebileceği ve böylesine bir hukuk ve yargı düzeninin, insanca yaşamının önkoşulu olduğu inancını yaşamı süresince hiç bir zaman yitirmemiş ve tüm devrimlerini bu inanç içerisinde yapmıştır. Bu nedenle rengini yaddan-yabandan, alınmışlıktan ve aktarılmışlıktan değil, Anadolu gerçeğinden, Ulusal egemenlik ülküsünden, bağımsız yaşama bilincinden alan Kemalizmin, ekonomik sosyal, toplumsal ve siyasal hedefleri; çağdaş gereksinimleri karşılayacak, giderecek güçte ve yeterlidir. Örnek olarak alabileceğimiz, özlem duyacağımız, kâıplaşmış, dondurulmuş hiç bir ideoloji ve model yoktur.

Kemalizmin oluşturduğu Cumhuriyet'in temel felsefesi bugünün de geleceğin de değişmez, tutarlı, akılcı ve geçerli doğrulardır. O, «Biz esinlerimizi gökten ve gâipten değil, doğrudan doğruya yaşamın içinden almış bulunuyoruz. Bizim yolumuzu çizen içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk Ulusu

ve bir de Uluslar tarihinin binbir acı ve üzüntü kaydeden yapraklarından çıkardığımız sonuçlardır.» sözleriyle bu görüşümüzü kanıtlamaktadır.

ATATÜRK, özgürlüktür. Özgürlükten yanadır. Ancak, devletin gücünü yere düşüren anlayışın da kesinlikle karşısında olmuştur. ATATÜRK: çağdaş yaşam değerlerine ve yüksek insanlık ülküsüne dönük olarak kurduğu Türkiye Cumhuriyetini, ne özgürlükleri yok etme ve ne de düzen bozma, düzen getirme heveslilerinin eline bırakmıştır.

ATATÜRK'ün yüksek kişiliğini ve başardığı büyük işleri tarihin, özellikle Türk Tarihinin ölçülerine vurmadan değerlendirmek kanımızca olanaksızdır. Kişiler çoğu kez, içyüzüne varamadıkları büyük olaylar ve büyük kişiler karşısında hayranlığa düşerler. Bu ruh hali ise, onları ancak mistik dünya görüşüne doğru götürür, olaylar, nazarlarında birer mucize ve kişiler birer masal kahramanı haline girer ve böylece gerçek ortadan kaybolup yerini bir takım yargılara bırakır.

Biz ATATÜRK'ü ve devrimlerini böyle bir tehlikeye düşürmekten kesinlikle sakınmalıyız. Bunun için izlememiz gereken yol, o büyük Önder'le, yapıtlarını bilimsel tarih yönüne göre çözümleme ve yorumlama yolu olmalıdır.

AHMET COŞAR
5 Ocak 1981

Türk inkılâbının üniversal değeri

Büyük yaratıcılık devirlerinde toplumlar o kadar süratli ve temelli değişmeler kaydederek ki, arkeologlar yeryüzüne çıkardıkları 2500 yıllık eserlerin tarihlendirilmesinde bile bazen birim olarak on yıllık süreleri kullanmak imkânını bulurlar. Bu hakikat göz önünde tutulursa, Atatürk'ün ölümünden bugüne kadar geçen yirmi beş yılın bir milletin tarihinde küçümsenecek bir süre olmadığı anlaşılır. Onun için Atatürk'ün şahsiyeti ve eseri bugüne kadar tarih ve fikir yönlerinden, konunun ehemmiyeti ile mütenasip, ciddi incelemelere tâbi tutulmamış ve lâıyk olduğu şekilde değerlendirilmemişse, bunun sebebi arada geçen zamanın henüz az olmasında de-

ğil, toplumumuzda fikir hayatının henüz arzu edilen seviyeye ulaşmamış olmasında aramak doğru olur.

Atatürk'ü yalnız büyük bir asker değil, büyük bir devlet adamı ve ihtilâlcı olarak görenler bile İstiklâl Harbinin bir silâh harbinden çok bir fikir harbi olduğunu takdir edememişlerdir. Gerçekten, Atatürk İnkılâbını Osmanlı İmparatorluğunun son bir-iki yüz yılında girişilen reform hareketlerinden tamamen ayıran vasıf, İnkılâbın eski düzeninin ve eski zihniyetin bekasını sağlayacak sınırlı yenilikleri değil, tam aksine o düzenin ve o zihniyetin yerine geçecek yeni esasları, yeni müesseseleri, yeni düzeni, yeni hayatı amaç

edinmiş olmasıdır. Asker Mustafa Kemal'i beğenip, devlet adamı Kemal Atatürk'ü reddedenlerin görüşünün tam aksine, bu eski düzeni temelden yıkmak isteyen ihtilâlcı niyet ve irade 19 Mayıs 1919'dan birkaç gün sonra, anlıyanlar için, açıkça tezahür etmek fırsatını bulmuştur. Atatürk'ün 3 Haziran 1919'da İstanbul hükûmetine çektiği bir telgrafta bahis konusu ettiği millî teessürat, Cumhuriyet'in kuruluşunda ilk temel taşıdır. Nitekim birkaç ay zarfında bu millî teessürat Ferit Paşa kabinesinin devrilmesinde rol oynıyacak kadar kuvvetli bir Türk efkârı umumiyesi olmuştur (2 Ekim 1919). Bir yandan da Erzurum Kongresinde (temmuz 1919) kararlar iradeî millîye adına alınmış ve bu millî iradenin memleketin mükadderatına hâkim olması istenmiştir. Millî irade kavram ve müessesesi olarak millî hâkimiyet'e inkılâp etmiş (20 Ocak 1921), bu da nihai şeklini Cumhuriyet idaresi'nde bulmuştur (29 Ekim 1923).

Gerçekten Atatürk'ün daha ilk günden itibaren güttüğü amaç Türk milletini bir medeniyetten başka bir medeniyete geçirmek olmuştur. Onun için de memleketi dört taraftan istilâya teşebbüs eden düşmanla giriştiği mücadeleden daha çetin bir mücadeleyi İstanbul hükûmetine, bu hükûmeti desteklemekte menfaat gören zümrelere ve cahil halk kitlelerine karşı yürütmek zorunda kalmıştır. Hayatî ehemmiyeti olan bu mücadele İstiklâl Harbi ile beraber telgraf makinelerinin başında başlamış ve Cumhuriyet devrinde bütün şiddetiyle devam etmiştir. İlk hedefi Akdeniz değil, Cumhuriyet, nihai hedefi ise Türk toplumunu çağdaş medeniyeti seviyesine yükseltmek olmuştur. Bu sebeple Atatürk, muharebe meydanlarında istilâcı Batı orduları ile dövüşürken, içerde eski zihniyete karşı o aynı Batının fikirlerini büyük bir azimle müdafaa etmiştir. Onun sayesinde Türk Ordusu Sakarya kıyılarında «yeni bir şuur ve yeni bir mefkûre ile» ve Wilson'un prensipleri uğrunda dövüşmekle Batıyı Batıya karşı korumuştur.

Cumhuriyet devrinde yapılan büyük inkılâp hamleleri İstiklâl Harbinde atılan bu temellere dayandırılmış ve sağlam bir eser ortaya konmuştur. Radikal bir ihtilâl niteliğinde olan bu hamlelerin neticesinde Türk toplumu teokrasiyi reddederek ileri bir demokratik sistem kurmuş, Medenî Kanunun kabulü ile sosyal bünyesini temelden değiştirmeye teşebbüs etmiş, dinî öğretimin yerine akılcı modern öğretimi getirmiş, Avrupa edebiyatı türlerini benimsemiş, tasvirî sanatların gelişmesine yol açmış, tiyatrosunu, konservatuvarını, üniversitesini yaratmıştır. Anlayış, görüş, fikir alanlarındaki girişilen bu yenilikleri kolaylaştırmak için de dış görünüşüne yeni bir şekil vermiş ve alfabesini, giyinişini, yaşama tarzını değiştirmiştir.

İnkılâbın Batıdan alıp Türkiye'ye soktuğu sosyal, siyasi ve kültürel müesseselere Batıda hayat vermiş olan ruhun ne olduğunu anlamak ve o ruhu benimsemek tabii, mantıklı ve zorunlu görünürken, bu yolda hiçbir cidi teşebbüs yapılmamış olması ilgi çekicidir. Gerçekten Atatürk İnkılâbı, ne Fransız İhtilâli gibi fikrî bir hazırlık devresi geçirmiş, ne de başarıldıktan sonra teorik incelemelere konu teşkil etmiştir. Oysa bir toplumu bir iktisadi düzenden bir başkasına geçirmek veya bir sınıfın haklarını öbür sınıflara tanıtmak gayesiyle yetinmeyip, toplumun bütün inançlarını, duygularını, yaşayış ve anlayış tarzını da değiştirmeyi hedef tutmuş olan bir ihtilâl her şeyden evvel fikir yönünden tahlil edilmeye ve değerlendirilmeye muhtaçtır.

Böyle olduğu halde ve Cumhuriyetin ilânından 40 yıl geçmiş olmasına rağmen, Türk toplumunu yeni bir hayatın eşğine ulaştıran bu tarihte eşi olmıyan İhtilâl henüz duygu ve heyecan düzeyinden çıkıp fikir düzeyine yükselmiş değildir. Gerçekten, İnkılâp memleketimizde bugün üç ayrı şekilde anlaşılıyorsa da, bu üç anlayışın hiçbir İnkılâbî bir fikir sistemi içinde değerlendirmek ve ifade etmek gücünü gösterememiştir. Aslında bir yorum neliğini bile taşımayan bu anlayışlar (çünkü yorum, tahlil ve muhakeme yollarından geçilerek varılan hüküm demektir) toplumun inkılabı karşı üç değişik tutumunun ifadesinden ibarettir.

1

Birinci tutum, Atatürk İnkılâbını radikal bir batılılaşma hareketi olarak kabul etmekle beraber, — medeniyet - kültür tefrikine uydukları ve Batı kültürünün esasını Hristiyan düşüncesinden ibaret zannettikleri için — bir yandan Batının ilmini, tekniğini, müesseselerini, öğretim ve eğitim sistemlerini ve lâiklik kavramını benimseyip, bir yandan da (ne gibi bir çelişmeye düştüklerinin farkında olmadan) kültürlerinin Doğulu karakterini muhafaza etmek isteyenlerin tutumudur. Mevcut görüşler arasında en ileri görüşü temsil eden bu aydınlar, eski düzeni müphem bir «çağdaş medeniyet» kavramı, tarih ve fikir düzleminde izah edemedikleri bir kavram adına reddederler. Bunların tutumu İkinci Dünya Harbinin sonuna kadar devletin de benimsemiş olduğu tutumdur. Ancak, ilâhî temellere dayandırılan eski maddi ve mânevî düzen ilintilik tutumlarla ortadan kaldırılamıyacağına göre, bu görüşün topluma istikamet veren görüş olmaktan çıkması mukadderdi.

2

İkinci tutum İnkılâbı benimsemekle beraber, Atatürk'ü asker olarak beğenenlerin, O'nu İslâm âlemini nihai felâketten kurtaran kahraman olarak görenlerin tutumudur. Bunlar Türk toplumunun zihniyet ve kültür yönünden Doğulu kalmasını talep ederler. İnkılâbın birçok cephelerini tasvip etmezler ve

lâiklik prensipine şiddetle karşıdrlar. Bu ikinci tutum çok partili sisteme geçildiğinde beri kuvvet kazanmış, hattâ aşağı yukarı yirmi yıldan beri topluma el altından istikamet veren başlıca yorum mevkiine yükselmiştir.

3

Üçüncü bir tutum daha vardır: Gericilik veya İnkılâp düşmanlığı ile vasıflandırılan bu tutum İnkılâbın tamamını reddedip eski teokratik düzenin yeniden kurulmasını özliyenlerin tutumudur.

İnkılâbın tesiri ile meydana geldikleri, İnkılâba karşı üç değişik tepkiyi ifade ettikleri düşünülebilirse de, aslında bu üç tutum Türkiye'ye has değildir. Bütün İslâm memleketlerinde, kendini koruma içgüdüsü ve Batının gittikçe artan baskısı ile girilen - cesur veya çekingen, fakat daima sınırlı - yenilik hareketlerine karşı buna benzer tutumlar müşahade edilmektedir. Gibb'in tasnifine göre, birinci yorumu benimsiyenler secularists (sosyal problemleri nispeten lâik bir açıdan görebilenler), ikinci yorumdan yana olanlar modernists (mutedil reformcular), üçüncüsünü kabul edenler de conservatives (muhafazakârlar) dır. Aradaki tek fark, bu üçüncü kategoriye dahil olanlara Türkiye'de «gerici», öbür İslâm memleketlerinde ise «muhafazakâr» denmesidir. Bunun da sebebi öbür İslâm memleketlerinde mevcut olan ve muhafaza edilmek istenen düzenin, Türkiye'de esasen İnkılâp tarafından ortadan kaldırılmış olmasıdır; öyle ki, bu düzeni arzulıyanlar, ileriye dönmek zorundadırlar.

DÖRDÜNCÜ YORUM

Atatürk İnkılâbını sosyal ve siyasi düzende batılılaşma, mânevi alanda ise ilmi ve teknik ilerleme olarak anlıyan ilk cereyan olsun, mânevi alandaki boşluğun ehemmiyetini anlıyarak eski ahlâk anlayışına dönüşü arzuluayan ikinci cereyan olsun, İnkılâbı toptan reddederek eski Doğu kültürünün aynen ihyasını talep eden üçüncü cereyan olsun - bunların üçü de Atatürk'ün eserini sosyal ve siyasi bünyede büyük bir reform hareketi olarak anlamakta birleşmektedirler. Ama Atatürk İnkılâbı bundan ibaret değildir; çünkü böyle bir yenilenme memleketin gelenekçi ve Doğulu bünyesi içinde de yapılabildi; nitekim Osmanlı İmparatorluğunun son devresinde buna teşebbüs edilmiştir.

Atatürk İnkılâbı, bizzat memlekette yerleştirmeye çalıştığı akılcı ve insancı değerler sistemi açısından incelendiği zaman, ortaçağ düşüncesinin reddi ve lâik düşüncenin kabulü olarak belirmektedir. Atatürk İnkılâbı ortaçağ düşüncesinin ve bu düşüncenin mahsulü olan yalnız sosyal düzenin ve teokratik idarenin değil, aynı zamanda bizzat bu düşüncenin teşekkül etmesine müsait zemini hazırlıyan mânevi âlemin, fikirden yoksun edebiyatının, hayattan kaçan tasviri sanatının, usanç ve yılmnlıktan başka bir şey ifade etmiyen mü-

ziginin reddi; buna karşılık lâik düşüncenin ve bu düşüncenin yalnız dini siyasetten ayırmaktan ibaret olmiyan icaplarının kabulüdür. Çünkü lâik bir devlet ancak lâik düşüncenin hâkim olduğu bir toplumda emniyettedir. Lâik düşüncenin hâkim olduğu toplumda ise, din siyasete, sanata, fikre, ilme karışmadığı gibi, ferdin toplumla münasebetleri üzerinde de müessir olamaz; devlet adamı, bilgin, aydın, alelade insan hareketlerinin hesabını toplumun huzurunda eski, yani dini ve dogmatik esaslara dayanan değerler sistemi çerçevesinde vermek, veremeyince de bu zihniyete tavizde bulunmak zorunda kalmaz.

Lâik düşüncenin ışığında Atatürk İnkılâbı dogmaktik değerler sisteminin reddi ve akılcı - insancı bir temele dayanan yeni bir değerler sisteminin kabulü olarak görünmektedir. Bu yoruma göre Atatürk İnkılâbı ölçülmez bir değerdedir; yeryüzünde vuku bulan ihtilâllerin en şumullüsü, en radikalı, en hayret vericisidir. Atatürk, gelmiş geçmiş dehâlar arasında en kudretlisi, eseri eserlerin en muazzamıdır.

İnkılâp olaylarını duyguların düzünden fikir düzüne yükseltecek değerler sistemi, akılcı - insancı değerler sistemidir.

BATILILAŞMA KAVRAMI

İnkılâbın bu yorumuna göre, «çağdaş Batı medeniyetine erişmek» veya, başka bir deyimle, «batılılaşmak» ancak akılcı ve insancı değerler sisteminin benimsenmesi ile mümkündür.

Burada Batı medeniyetinin özü ve taşıdığı mutlak değer üzerinde durmamız, hem «batılılaşma» kavramının daha iyi anlaşılması için gerekli, hem de Türk toplumunun bu medeniyete intisabı demek olan Atatürk İnkılâbının gerçek mânasını ve değerini tesbit etme bakımından faydalı olacaktır.

Yaygın ve yerleşmiş olduğu kadar asılsız olan bir görüşe göre, Batı medeniyetinin mânevi cephesini Hristiyanlık teşkil etmektedir. Bu görüşün yersizliğini anlamak için bugünkü Avrupalıların dünya nimetlerinden azami derecede istifade etmek hususundaki azimlerini, onların fert, aile, toplum, sanat, hukuk ve devlet anlayışlarını gözönüne getirmek kâfidir. Batı toplumlarının maddi ve mânevi hayatlarını düzenliyen düşünce ile Hristiyan düşüncesi arasında hemen hemen hiçbir münasebet bulunmadığı derhal farkedilecektir. Gerçekten Batılı toplumların zihni, ahlâki ve estetik formasyonu iki temel unsura - Batı medeniyetini bütün öbür medeniyetlerden ayıran ve ona mutlak bir değer kazandıran - hürriyet kavramı ile insan haysiyeti kavramına dayanır. Bu iki kavramın kaynağı ise Hristiyan düşüncesi değil, Yunan düşüncesidir. Bu temel kavramlara dayanan akılcı ve insancı değerler sistemi Yunanistan'da doğmuş, Romalılar tarafından geliştirilmiş ve yayılmıştır. Hristiyan düşüncesinin ağır basması ile

teokratik bir düzene giren, fikir, söz, tenkid, vicdan hürriyetlerinden yoksun olan ortaçağ Avrupası bizim anladığımız mânada Batı bile değildir, Doğudur. Bu Batı olmıyan Batıda, klâsik çağın değerlerini yeniden keşfetmek ve benimsemek suretiyle, «zatileşen» ilk toplum, XV. Asır İtalyan toplumdur. İtalyanlardan sonra Fransızlar, Fransızlardan sonra İngilizler, onlardan sonra Almanlar, en sonra da, komünist ihtilâlinde az önce, Rusya hümanist düşünceyi benimsemek suretiyle, sıra ile batılılaşmışlardır.

Bu uzun evrimin neticesinde hümanist düşünce sınırları Hristiyanlığın sınırlarına kadar yayılmış ve iki sınır bir olmakla iki düşünce arasında eskiden beri mevcut girişim yeni bir özdenlik görünüşü ile pekişmiştir. Aslında birbirine taban tabana zıt olan bu iki düşünceyi girişim haline sokan iki sebep vardır: Başlangıçta Kilisenin büyük düşünürleri, paganların hücumlarına karşı koyabilmek için onların üstün kültürünü incelemek ihtiyacını duymuşlar ve o kültürün tesiri altında gerektiğinden fazla kalmışlardır. Benimsedikleri için, kendilerine çok yakın hissettikleri Yunan ve Roma yazarlarına uyduklarını, bir bakıma paganişmiş olduklarını bilmiyerek veya kabul etmek istemiyerek, o fikir ve sanat adamlarının «yaradılışça Hristiyan» olduklarını ilân etmekten çekinmemişlerdir. Kilise böylece hümanist kültüre sahip çıkmıştır. Öbür yandan, Hümanizm devrinde, yeni fikir cereyanlarının başlıca merkezlerinden biri haline

gelen Roma'da papaların bu yeni eğilimlerin koruyucusu olarak ortaya çıkmaları, Hristiyan düşüncesini Yunan - Roma düşüncesinin tabii devamcısı olarak tanıtmıştır. Ve gerçekten Hristiyan dini yerleştiği yerlere Yunan ve Roma kültürünün de girmesini kolaylaştırmıştır. Nihayet bugün iki düşüncenin yayılma alanları arasında tam bir mutabakat kurulunca, insanlığın mânevi evriminde bir safha daha kapanmıştır.

ÜNİVERSAL DEĞER

İşte hümanist düşünceyi Hristiyan Batının sınırları dışına taşıran büyük tarihî olay, Atatürk İnkılabıdır. Bu İnkılâp sayesinde, tarihi boyunca Batı kültürüne yabancı kalmış olan ve üstelik Hristiyan olmıyan bir toplum Batı medeniyetinin çevresine girmiştir.

Atatürk İnkılabı böylece batılı olmıyan topluluklara tutacakları yolu göstermekle insanlığın mânevi evriminde yepyeni ve çok mühim bir safha açmıştır. Atatürk İnkılabının universal değeri de buradadır.

Ancak Atatürk İnkılabının içinde bugün yeti halinde saklı duran bu ve buna benzer büyük imkânların somut olaylara inkılâp edebilmesi, gerçekler haline gelebilmesi için, Türkiye'de aydınların, devlet adamlarının ve halk kitlelerinin Atatürk İnkılabına bu yeni açıdan bakmaları, bu dördüncü yorumu benimsemeleri şarttır. Türk toplumunu bugünkü durgun ve ülküsüz halinden kurtaracak olan gene bu yorumdur.

Prof. Dr. SUAT SİNANOĞLU

Atatürkçülük nedir?

Atatürkçülük, Türk tarihinin akışı içinde milli deneylerimizden doğmuş, geçerliliğini bugüne dek koruyan bir düşünce ve hareket sistemidir. Atatürkçülük donmuş, taşlaşmış, hareketsiz bir kelimeler yığını değildir. Dinamik, ileriye dönük, çağın koşulları içinde kendini her an yenileyen, yaratıcı bir ilkelere demettir. Atatürkçülük, ilk bakışta sanıldığı gibi, biçimsel, yüzeysel bir yenileşme çabası değil, sosyal, siyasal ve ekonomik alanda köklü bir dönüşümdür. Çeşitlilik içinde bütünü yaratma, biçimden öze yükselme hareketidir.

Atatürkçülük, kurumsal, yapısal ve görevsel içten bir oluşumdur. Yeni bir hayat anlayışı, toplum sorunlarına taptaze bir bakış açısıdır.

Atatürkçülük, akılcı, bilimsel, çağdaş, uygar olma yolunda bir ileri atılıştır. Bu nedenle Atatürkçülük katı doğmalara, safsata ve hurafelere, çağ dışı ve akıl ötesi her türlü düşünce ve sistemlere karşı duruştur.

Atatürkçülük, ülkücülük, milli benliğini bulma ve öz değerlerini kendi eliyle yaratma dileğidir. Hür ve bağımsız yasama idealidir. Atatürkçülük egoizmin her türlüşüne, idareî maslahatçılık ve «ehveni şer» zihniyetine karşı direniştir. Atatürkçülük, ulusal özleme yabancı her ideoloji ve sistemi temelden reddedipştir.

Atatürkçülük, ulusal birlik, beraberlik ve bütünlük yoludur. Bu nedenle, kimden ve nereden gelirse gelsin, ayrııcı, parçalayıcı, da-

ğıtıcı her hareketin, düşüncenin ve sistemin karşısında olmuştur.

Atatürkçülük, siyasal sistem olarak, çağdaş demokrasiyi seçme ve ona yöneliştir. Temel insan haklarına dayalı bir düzende, fıkriye, irfaniyle, vicdaniyla ve bedeniyle özgür insanı yaratmayı amaçlayan ve böyle insanlardan oluşan toplumu mutluluk içinde yaşatmayı isteyen bir akımdır.

Atatürkçülük, kişisel ve toplumsal refahı hızla artırıcı, toplumda daha dengeli ve adaletli bir dağıtım düzeni kurmayı öngören bir ekonomi anlayışı ve sosyal adelet görüşüdür.

Atatürkçülük, «yurtta ve dünyada barış» ilkesine sınıksız bağlı oluşturmaktadır. Uluslararası gerçek bir barışın kin, haset, açgözlülük ve sömürü esasına değil, karşılıklı anlayış, yardım, dayanışma ve işbirliğine dayanacağına yürekten inanıştır.

«Mustafa Kemaller ideali» yaşadıkça Atatürkçülük elbette muvaffak olacaktır.

Prof. Dr. BÜLENT DAVER
10 Kasım 1971

Atatürk ilkeleri

Atatürk öldü; üstünden 24 yıl gibi bir zaman akıp geçti. Onun öldüğü yıl doğanlar bugün yirmi dört yaşında.

Kendi kendime, 24 yıldanberi ne yaptık diye düşündüm. Dünyanın gidişiyse halimiz arasında ürkütücü bir manzara var.

Bu 24 yıl içinde, Atatürk'ten bize kalanları düşündüm. Her şey tersine işlemiş. Atatürk'ten bize kalanlar derken, neyi söylemek istiyorum. Gerçekte ondan bize, kurtulan bir vatandan başka, bir şey kalmamıştı. O sadece birtakım hedefler göstermişti. Cumhuriyet de dahil, devrim adı verilen bütün değerler birer varlık değil, birer hedefti. Cumhuriyeti kurmuştu, bundan maksat, Cumhuriyetin hedefleri idi.

Biz onun gösterdiği hedeflere bir vücut vererek, onları korumayı Atatürkçülük sandık. Ancak duran, oluşu biten şeyler korunur.

Atatürk'ün getirdiği ilkelerden biri devrimcilikti; devrim, «oluşun bitmiş olduğu yerde, bir başka oluşa atlamaktır. Oysa ki biz devrime eski değerlerle bir hesaplama anlamını verdik. Bu hesaplama ancak bir yeni diyalektiğin başlangıcı idi. Biz ise hesaplama, fasit bir daire içinde, kavga etmek sandık. Onu, devrim ve gericilik çatışması haline getirdik.

Atatürk ilkelerinde ve Atatürkçülükte ne kadar geri kaldığımızı, onun hayatı, eserleri ve kişiliği konusundaki ihmalizmizden de anlamak mümkündür.

Atatürk'ün ölüm yıldönümü, onun göstermiş olduğu hedeflerde, derinleşmenin bir muhasebesi olmak gerekirdi. Halbuki biz her ölüm yıldönümünde, onu yeniden öldürdük. Ö-

lümüyle o kadar uğraştık, ölümünü öylesine resmi bir hale getirdik ki, onun bir düşünce konusu olduğunu artık unutmuş görünüyoruz.

Her yıl Atatürk'ün, sanki dün ölmüş gibi matemini tutmak, her yıl onu yeniden ölüme sarmak değil de nedir? O bir şuur konusu olmaktan çıktı, matem konusu haline geldi. Yıllar tekrarlandıkça biz onun tarafına bir ölüm halkası ekliyoruz. Dünyamızdan gidenin arkasından her yıl matem tutmak, her yıl dövünmek, her yıl onu övgülere, kasidelere konu yapmak, ölede, ölümünden önemli bir şeyin bulunmadığını söylemek olmaz mı

Atatürk; «Benim bir gün fani vücudum elbette ki toprak olacaktır; fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet yaşayacaktır» sözüyle, kendisinde nelere dikkat etmek gerektiğini açıkça söylemişti.

Hakkımız yok onu kat kat ölüm çemberine sarmaya. Ortada onun gösterdiği hedefler var. Biz ancak bu hedeflerin arkasında koştuğumuz zaman onunla yüzyüze geliriz.

Ölüm tabakaları içinde onu bir takım klişilere sarmak, ona da, memlekete de kötülük etmektir.

Öyleyse Atatürk'ün yakasını bırakalım da, onun ilkeleri üzerinde duralım: Atatürk, ne büyük bir filozof ve ne de büyük bir bilgin-di. Bir filozof veya bir sistem kurucusu olsaydı elbette ki yanılacaktı. Yine de yanılmadı demiyorum; elbette yanılmıştır. Fakat vermiş olduğu ilkeler, göstermiş olduğu yön, düşünceye de, sisteme de gidiyordu. Bu yüzden, onun devrimcilik, halkçılık, devletçilik, laiklik, milliyetçilik gibi kavramları hedef olarak vermesi, sadece, yapılacak büyük işlerin bir başlangıcı sayılabilir.

«Halkçıyız» demiş Atatürk; ama halkçılığın, halkçıyız lâfını söylemekten öteye geçemiyeceğini söylemek istememiş. Halk düşmanları da halkçıyız derse, bu lâf halka ne kazandırır?

«Devletçıyız» demiş Atatürk; devleti soyanlar da devletçıyız derlerse Atatürk ilkelere bağlı mı olurlar? Elbette ki olmaz. Atatürk'ün ilkelerini kendisine bayrak yapan bir siyasî partinin, halktan nasıl uzaklaştığını gözlerimizle gördük.

Öyle ise halkçıyız, devletçıyız demek yetmez. Halkçılığın gerektirdiği sosyal, ekonomik ve politik şartlar nelerdir? Nasıl bir ekonomik düzende halkçı olabiliriz, nasıl politik bir ku-

ruş bızı halkın devletine götürür, işte Atatürk'ün gösterdiği hedefler bu gerçekler üzerinde yürüyebilir.

Atatürk'ün gösterdiği hedefler içinde lider prensip, elbette ki halkçılık. Halkla beraber iş yapmış, halkla beraber mücadeleye atılmış bir insanın, halkın dışında, halka karşı olanlarla birlik olmasına imkân yoktur. Halkçılık ilkesi, halkın herhangi bir sınıf veya zümre

tarafından sömürülmesini reddeder; genel faydayı, zümre faydasının üstünde tutar. Genel faydanın, ancak halkın kurmuş olduğu devlet tarafından garanti altına alınması gerekir; bu yüzden Atatürk ilkelerinde, devletçilik, halkçılığın ekonomik alanda bir şartı, bir zarureti olmuştur. Devletçilik ne demektir? Bu, şahsî teşebbüse karşı bir husumetten ziyade, şahsî teşebbüsün halkı sömürmesini önlemek için, halk namına, halk için konulmuş bir garantidir. Halbuki bizde devletçiliğin almış olduğu şekil, bir takım zenginlerin türemesine sebep olmuştur. Bu yüzden halk için, halkın faydasına kurulmuş olan işletmelerden, halktan çok, bir takım araçlar faydalanmış; ve sadece halka bir bürokrasi yükü miras kalmıştır.

Atatürk ilkelerini savunan aydınlar halka giden yolların nasıl ve niçin tıkanıp durduğunu konusunda sadece susmuşlardır.

Halkçılığın halk tarafından benimsenmemesi sebebini burada aramak lâzım. Demek ki, 24 yıldanberi halkçılık ve devletçilik, hedeflerini yitirmiş boş bir kavram olarak karşınıza çıkmaktadır.

Geçenlerde Yön dergisinin Atatürk ilkelere üzerine yapmış olduğu bir «açık oturumda», en çok söz konusu olan halkçılık ve devletçilik oldu. Doğrusunu söylemek de gerekirse diğer ilkeler bu iki kavramın bir nevi tamamlayıcı unsuru olarak görünüyor. Oturumda Sayın Cevat Dursunoğlu, halkçılıktan, halk iradesi, demokrasi mânasını çıkardı. Oturuma iştirak edenlerden bir kısmı, kendim de dahil, bu fikre iştirak etmedim. Çünkü Atatürk ilkelerindeki halkçılık, politik değil, sosyal bir yöndü. Atatürk halk iradesi ve halk idaresini, Anayasanın «hâkimiyet kayıtsız şart-sız milletindir» düsturunda açık ve seçik olarak formüle etmişti. Bu formülde de önemli olan, hâkimiyetin hangi şartlar ve hangi prensipler altında kayıtsız şart-sız milletin olacağı nı araştırmak vardı. Biz araştırmak zahmetine girmedik, aktarmak kolaylığına kaçtık.

«Halkçılık» kavramına tamamiyle sosyal bir anlam verdiğimiz zaman «milliyetçilik» prensipi lüzumsuz kalır. Çünkü milliyetçilik, halkçılığın içinde bir unsurdur. Hattâ halkçılığın tâ kendisidir. Halkın dışında, halkı düşünmeyen, halkın faydasını korumayan hiç bir kavram milliyetçiliğe giremez.

Bir çokları Atatürk ilkelerindeki «milliyetçilik» kavramından, bir şövenizm veya ırkçı değerlerine bağlılık veya Turancılık anlamını çıkarmaya çalışmışlardır. Atatürk bu kavramı, ilkeleri arasına şunun için koymuştur: Halka dayanan, bir halk devleti kuruyor. Bu halk devletini, ümmetçi vasıflardan temizlemeye zaruret vardı. Osmanlılığın ümmetçiliğine karşı, millet gerçeğini koydu. Bu millet gerçeği içinde ümmetçiliğin temel dayanağı olan hilâfetin ve saltanatın kaldırılması, ümmet değerlerinin tasfiyesi düşünülmüştü.

Lâiklik ve milliyetçilik sadece bir antitez olarak ilkeler arasına konulmuştu. Atatürk ilkelerinden bir kısmı Osmanlı sistemiyle bir hesaplaşma, bir kısmı ise hedeflerdi.

Hazin olan şudur ki hedefler ihmal edilmiş, hesaplaşma ise sürekli ve verimsiz bir kavga konusu haline getirilmiştir; ve politika-da tâviz konusu olan ilkelere, esasen bir oluşa çevrilmesi imkânsız bu kavramlardı. Zaten ölümünden sonra bütün ilkeler dinamik yürüyüşünü tamamiyle kaybederek, birer etiket ve afiş haline getirilmiş; toplumda yürüyüşü durduran bir takım kutuplaşmalara sebep olmuştur. İleri - geri çatışması bunun en

tipik örneğidir. Özü «oluş»a yönelmiş ilkeler ise unutturulmuştur.

Atatürk'e dönmek, bu ilkeleri yeniden değerlendirmektir. Atatürk ilkeleri, Atatürk'ün içinde kıvılcıdayamıyacağı bir kabuk haline gelmiştir. Bu kabuk yırtıldığı zaman, onun gerçekçi yüzü gün ışığına kavuşur.

Daha doğrusu Atatürk'ü yeniden keşfederiz. Bunun ilk şartı, onu övgü ve kasidelerden, bu şark usulü savunçılardan kurtarmak ve onu düşüncenin konusu haline getirmektir.

CAHİT TANYOL
10 Kasım 1982

Kemalizm'den anladığımız

Bugün Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü anıyor ve özellikle düşüncelerine eğiliyoruz. Büyük liderler, bunalım dönemlerinin adamlarıdır. Mustafa Kemal de, Türk toplumunun büyük bir bunalıma düştüğü dönemde ortaya çıkarak liderlik gücünü ortaya koymuş ve Kurtuluş Savaşı'nı başarıyla yürüttükten sonra, toplumun çok daha sonraları erişebileceği toplumsal düzeni, Cumhuriyeti kurmuştur. Günümüzde bile Cumhuriyet'le ilgili olarak toplumsal düzene bazı eleştirilerin yapıldığını düşünürsek, o zamanki koşullarda bu düzenin kurulabilmesinin ne denli güç olduğu kolayca anlaşılır. Bununla birlikte, Cumhuriyet döneminde de, özellikle son yirmi - yirmi beş yıllık bir dönemde toplumumuz belirli bunalımlara düşmüş, bunlardan en ağırlarından biri olarak gözükeni son yıllarda yaşamış ve bu da 12 Eylül hareketiyle noktalanmıştır. Ötekilerde olduğu gibi, sonuncusunda da bunalımın çözümlenebilmesi için, Türk toplumunu en büyük bunalımdan çıkarmış olan «Kemalizm»e dönülmesi üzerinde duruluyor.

Ancak, şunu hemen belirtmek gerekli ki, Kemalizm'in ilkeleri, bunların içeriği ve sınırları, ulusal ve evrensel yanları açıklıkla ortaya konup, Cumhuriyet kuşaklarına yeterince aktarılamamıştır. Önce, bu ilkelerin saptanıp belirlenmemiş olması, toplumumuz açısından bir talihsizlik olmuştur. Kemalist düşünce ve ilkeler, toplumun değişik kesitlerince değişik biçimde ve daha çok kendi çıkar ve düşünce doğrultularında ele alınmış, topluma bir bütün olarak bakma gerekliliği ise gözden kaçmıştır. Söz konusu ilkelerin, bunların içeriğinin, ulu-

sal ve evrenselliğinin tartışılıp ortaya konması, içinde bulunduğumuz koşulların olduğu gibi, 1981 yılının Atatürk'ün yüzüncü doğum yılı olarak kutlanmasının da bir gereğidir. Bunlar açıkça ortaya konabildiği ve evrensel yanlarının olabildiği ölçüde, toplumca benimsenebilecekler ve gençliğimiz için bir «düşünce sistemi» oluşturabileceklerdir. Bu ilkelerden bazılarını şöyle sıralamak olasıdır:

Kemalist ilkelerden biri, belki de en başta geleni, anti emperyalist, yani sömürgeciliğe karşı olmaktır. Mustafa Kemal, gerek ilk dönemlerde, gerek Atatürk olarak daha sonraları, pek çok konuşmalarında, ezilen ulusların sömürülmesine karşı olduğunu belirtmiş Türk ulusunun Kurtuluş Savaşı'nı bizzat yürütmesiyle de bunu somut olarak ortaya koymuştur. Bu hareket, Kemalizm'in evrensel bir yanıdır. O kadar evrensel bir yanıdır ki, bugün bile tüm canlılığını, güncelliğini korumak tadır. Bugün dünya arenasında, «Üçüncü Dünya», «Blocsuzlar», «UNCTAD - Birleşmiş Milletler, Ticaret ve Kalkınma Konferansı» gibi çeşitli adlarla ortaya çıkan «Azgelişmiş Ülkeler» hareketleri, bunun en somut örnekleridir. Üçüncü Dünya, Blocsuzlar ve öteki kuruluşlar, kendi doğal kaynakları üzerinde, öteki ülkelerin çıkar uygulamalarını kaldırarak, buralarda kesinlikle kendi egemenliklerini kurmak istemektedirler. Bu hareketlerin günümüzde somut olarak ortaya çıkışından, çok önceleri Mustafa Kemal Atatürk tarafından başlatılmış olması bizlere gurur vermeli; ancak, O'nun ölümünden sonra bunu bırakıp, hattâ ters yönde davranışlarda bulunmamızdan rahatsızlık duymalıyız. Bu yönüyle Ata-

türk, Üçüncü Dünya hareketinin, yüzyılımız dev liderleri Gandhi ve Tito'dan önce gelmektedir. Çünkü, bu hareketi ilk olarak O başlatmıştır.

Kemalizm'in öteki ilkesi, anti kapitalist olmadır. Bunu da, Mustafa Kemal Atatürk, «bizi yutmak isteyen kapitalizm'e...» tümcesiyle dile getirmiştir. Bu nokta, birincinin, yani anti emperyalist olmanın bir devamı olmuş, çünkü çağın sömürüsü, ilkel madde alanları ve bölgeler bölüşümü olarak, döneminde kapitalist ülkelerin bir eylemi olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, Atatürk'ün, 1923 - 1932 döneminde ufak tefek devlet girişimlerine karşın, esas gelişmeyi Özel Girişim'den beklediği ve dış kapitalizm'e karşı olduğu halde, içerdekine taraftar olduğu yönünde bazı savlar da olmuştur. Ancak, Özel Girişim'in yeteri kadar anamal ve bilgi birikimine sahip olamamasının da anlaşılmasıyla, gerekli yasalara ve düzenlemelere «Devletçilik ilkesi» geçirilerek, 1934'te tamamiyle devletçe yürütülen «Birinci Beş yıllık Sanayileşme Programı» yürürlüğe konmuştur. Bazı yönlerden şu veya bu türlü eleştirilere açık olmakla birlikte, Türk ağır ve hafif sanayiinin temeli bu dönemde atılmış ve çok önemli başarılar elde edilmiştir. Ancak, daha sonraları, özellikle 1950'lerden sonra hedefler, araç ve amaçlar kaybolmuş, birbirine karışmıştır. İktisadi Devlet girişimlerinin gereksizliği savunulmuş, buna karşın buraları teknolojik açıdan herhangi bir yenilemeye gidilmeden fazla işgücüyle doldurulmuş, çalışmaz duruma getirilmiş ve Özel Kesim'in kurulma ve gelişmesinde çok güçlü bir kaynak olarak kullanılmıştır. Bu konu, günümüzün de en güncel sorunlarından biridir. Oysa, Atatürk'ün ekonomik kalkınmada, bu arada sanayileşmede «Devletçilik ilkesi»nin çok yerinde ve vazgeçilmesinin olanaksızlığı tüm çıplaklığı ile anlaşılmıştır. Bu durumu, 1950'lerden bu yana, hatta, gerekli doğal kaynaklara sahip olmalarına rağmen, Azgelişmiş Ülkeler'den hiç birinin ağır sanayilerini, hattâ bunun çekirdeğini kuramamış bulunmaları, somut olarak ortaya koymaktadır. Bu durumda, temel sanayilerin Devletçe kurulma ve işletilmesi, Azgelişmiş Ülkeler'de bir zorunluluk olarak ortaya çıkıyor. Tabii, bunun gereklerini tam olarak yerine getirmek koşulu ile. Böylece, temel sanayilerin kuruluş ve devamında Kemalizm'in «devletçilik ilkesi» Azgelişmiş Ülkeler için evrensel bir niteliktedir.

Kemalizm'in bir başka ilkesi de, «çağ-

daş» ve «bilimci» olmaktır. Bunun içeriği birçok uygulamalarla ortaya çıkmıştır.

Bunun en önemlilerinden biri, din ve devlet işlerini birbirinden ayıran «Layiklik» ilkesidir. Herkes istediği din veya mezhebe inanmakta veya inanmamakta, bu inanmanın gereklerini yerine getirmek veya getirmemekte tümüyle serbesttir. Bu konuda inanma ve bunun gereklerini yerine getirmekten ya da getirmemekten dolayı hiç kimse kınanamaz. Din, kişi ile Tanrı arasında bir ilişki olup buna hiç kimsenin karışmaması, bunun devlet işlerine ve yönetimine karıştırılmaması öngörülmüştür.

Çağdaşlığın öteki önemli bir yönü, tek kişinin baskıcı yönetimine karşı, tüm vatandaşların yönetime katılmasını sağlayan, yöneticilerini serbestçe seçebildiği. «Cumhuriyet» yanlısı olmaktır.

Çağdaş görünümün bir yanı da, ülke sınırları içindeki tüm vatandaşların ayırımızsız olarak, tüm haklardan yararlanmaları ve eşit yükümlülüklerle bağlı bulunmalarıdır. Bunların gerçekleşmesi ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşılabilmesi için, «bilim», en güçlü bir yöntem olarak kullanılacaktır. Atatürk'ün, «yaşamda en gerçek yol gösterici, bilimdir» sözü, bunu çok açık olarak ortaya koyuyor. Bilim öğrenmekle, öğrenmek yazıp - okuma ile olur. Atatürk, bunun için, ötekiler yanında, kolaylığı bakımından «Lâtin alfabesi»ni kabul etmiştir. Ama bu alanda önemli bazı gelişmelere karşın, ilkokul ve üstündeki kuşakların, hâlâ 1970'te %45'i, 1975'te %36'sı okuma - yazma bilmiyor. Sadece, okuma - yazma ise, günümüzde pek önemli değil artık. Kimin ne okuduğu önemli. Hattâ, üst eğitim kurumlarında ülke ekonomisinin gereklerine uygun bir eğitim plânlamasına gidilemediği için de, eğitimde sağlanmak gereken yarar elde edilemiyor.

Böylece, «yaşamda en gerçek yol gösterici, bilim»e, gereken önem verilemediği, Devletin «Devletçi» uygulama ve ağırlığını ortaya koyarak yeterli kaynakları yaratıp ülke düzeyine yeterince yatıramadığı ve yayamadığı için, büyük kentlerimiz büyük köylere dönüştürerek felç olmuştur.

Bu koşullar karşısında, Kemalizm'i, O'nun ilkelerini, içerik ve kapsamını, ulusal ve evrensel yönlerini açıklıkla ortaya koymak ve yorumlamak zorundayız. Ölümünün 48. yılında Atatürk'ümüzü anarken bunları düşündüm.

Prof. Dr. NAZİF KUYUCUKLU

Bilim adamları Atatürk dönemini tartıştılar

«KURTULUŞ SAVAŞININ BİR YÖNÜ DE EMPERYALİST SALDIRIYA KARŞI BİR MÜCADELE OLUŞUDUR»

İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi Mezunları Derneği tarafından düzenlenen «Atatürk döneminin ekonomik ve toplumsal tarihiyle ilgili sorunlar» konulu sempozyumda Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrası toplumsal oluşumlarına ilişkin geniş perspektivler getiren değerlendirmeler yapılmıştır.

Geçtiğimiz ay yapılan sempozyumun açış konuşmasında Ord. Prof. Reşat Kaynar, «Memleketimizde en çok konuşulan ve tartışılan konular arasında ekonomik ve sosyal konuların geldiğini» söylemiş, «ancak bu konuşmaların ve tartışmaların bilimsel ölçülere göre ve bugüne kadar gerektiği önemde açık oturumlar da ele alınmadığını» belirtmiştir. Ord. Prof. Kaynar tebliğ sunucularının Kurtuluş Savaşı ekonomik oluşumları ve bunun dünya halklarıyla bağlantısının belgesel aydınlatılması dileğinde bulunmuş ve daha son Kurtuluş Savaşı ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır:

«Bilindiği gibi Türk Ulusal Savaşı'nın bir yönü de emperyalist saldırıya karşı yürütülen mücadele oluşudur. Atatürk ve arkadaşları Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasında uluslararası mali sermayenin ve onun ülkedeki ortaklarının başlıca etken olduğunu kavramışlardır.»

Tertip Komitesi Başkanı olarak Ord. Prof. Reşat Kaynar'ın yaptığı açış konuşmasından sonra tebliğlerin sunulmasına geçilmiştir. Zaffer Toprak'ın «Halkçılık ideolojisinin oluşumu» konulu tebliğini Doçent Korkut Boratav'ın geniş tartışmalara yolaçan «1923-1938 yıllarının iktisat politikası açısından değerlendirmesi» konulu çalışması izlemiştir. Boratav bu dönemin bir genel dönem olduğunu ve bu dönemdeki gelişmelerin büyük ölçüde o dönemin üçüncü dünya ülkelerine ışık tuttuğunu savlamıştır.

Doçent Erdoğan Teziç, «1923-1938 döneminde siyasal parti programlarında sosyal ve ekonomik görüşler» konulu, bu dönemde partileşme hareketlerinin yapısal sorunlarına değinen bir araştırmayı sunmuştur. Doçent Mete Tuncay ise Cumhuriyet Türkiye'sinin başlangıç yıllarına ait tartışılmamış bir yöne, Türkiye'de yabancı çalışmalara yer veren bir tebliğ sunmuştur.

İkinci gün oturumlarının ilk tebliğinde SBF Siyasal Tarih Doçenti Sina Akşin, «Kurtuluş Savaşında ve Lozanda Türk İngiliz ve Fransız ilişkileri konulu» tebliğinde Kurtuluş

Savaşının diplomatik alanda çelişkilerinden nasıl yararlandığını örnekleyerek anlatmıştır.

Daha sonra Hacettepe Üniversitesi Sosyal Çalışma Bölümü Başkanı Emre Kongar, geniş tartışmalara yol açan «Devletçilik ve günümüze uzanan sonuçları» konulu tebliğini sunmuştur.

SBF İktisat Teorisi Kürsüsü Asistanı Dr. Yahya Tezel, aynı zamanda kendi doktora çalışması olan «1923-1938 döneminde Türkiye'nin dış iktisat ilişkileri ve iktisat politikasındaki değişimler» konulu bir tebliğ vermiştir.

İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Gülten Kazgan, «1930 Dünya ekonomik bunalımının Türk ekonomisine etkileri» konulu bu dönemin bunalımının içsel ve dışsal etkilerini araştıran bir çalışma sunmuştur.

Doç. Selim İlkin, Doç. İlhan Tekeli ile ortak bir çalışmanın ürünü olan, «Seçim sistemi konusunda mesleki temsil fikri» konulu bir tebliğ sunmuşlardır.

İstanbul Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Ümit Doğanay, «1923-1938 döneminde toprak reformu sorunu» konulu bir tebliğ vermiştir.

Sempozyumun üçüncü ve son gününde üç tebliğ sunulmuştur. Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Şerif Mardin, «Layıklik ideali ve gerçekler» konulu bir tebliğ sunmuştur. İstanbul Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Aydın Aybay, «1923-1938 döneminde mülkiyet sorunu» konulu bir tebliğ vermiştir. SBF Türk Tarihi kürsüsü asistanlarından Dr. İber Ortaylı harf devrimine yeni bir bakış açısı getiren «Harf Devrimi» konulu çalışmasını açıklamıştır.

Üç gün süreli sempozyum bir yeni olguyu ortaya çıkardı. Prof. Tarık Zafer Tunaya'nın deyişiyle, «İnsanlar ve kurumlar gökten inmemişlerdi» ve Cumhuriyetin ikinci kuşağı sayılabilecek genç kuşak, «arşivlerden çıkan, araştırmalara dayanan, yorumlar ve sentezler getirme» çabasıındaydı.

KURTULUŞ SAVAŞINDAN ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜNE DEK UZANAN ZAMAN KESİTİNE İLİŞKİN YENİ BİR ARAŞTIRMA DÖNEMİNİN AÇILDIĞI BELİRLENDİ

Her ülkenin ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmesinin önemli dönüm noktaları vardır. Türkiye toplumu için «gelişme ve değişme dönemleri» sorunu pek çok ülkeden farklıdır. Çünkü Türkiye toplumundaki gelişme süreci Mustafa Kemal devrimleri deni-

len pek çok ülke için bir laboratuvar niteliği taşıyan bir oluşumun damgasını taşımaktadır.

«Atatürk döneminin ekonomik ve toplumsal tarihiyle ilgili sorunlar» sempozyumunun önemini artıran bir başka neden de 1923'den bu yana Atatürk devrimleri konusunda araştırmalar yapan üç kuşağın, ya bildiri sunucusu ya eleştirici, ya da yorumcu olarak biraraya toplanmasıydı. Sempozyumu ilginç kılan öğeler arasında sunulan bildirilerin yapılan eleştirilerin ve yorumların bir anlamda Kurtuluş Savaşından Atatürk'ün ölümüne dek olan süre için bir «bilânço analizi» niteliği taşımasıdır.

Sempozyumun dikkat çeken olguları ise genel hatlarıyla şöylece toplanması mümkündür:

● Seminerde genç kuşak araştırmacılarının «belge-analiz-yorum» a dayanan tebliğlerine karşılık, yaşlı kuşak araştırmacılarının belge ve sözlü beyanlara dayanan açıklamaları karşı karşıya gelmiştir.

● Bu seminer 1970'ler sonrası toplumsal araştırmalar ana mihrinin Osmanlı toplumu araştırmalarından şimdi Cumhuriyet dönemine uzandığını göstermektedir. Bu yön verici toplumsal analizlere için yeni bir araştırma döneminin açıldığını kanıtlamaktadır.

● Seminer'de Kurtuluş savaşı sonrası Türkiye'sinin dış kaynaklara çok yoğun olarak başvurmalarına rağmen kaynak başvurusunu bağımsız koşullar altında belirlediği için üçüncü dünya ülkeleri için canlı bir deney altında bulunduğu yolunda ilginç tebliğler sunulmuştur. Bu tebliğler özellikle 1933—1938 döneminin özel önemli içinde değerlendirilmesi konusunu vurgulamışlardır.

● Harf Devrimi konusunda 1930 lar kuşağı bir araştırmacının sunduğu tebliğ bu devrimi önemi içinde değerlendirmeyen ve hatta küçümseyen bir kuşak için adeta bir ders niteliğindeydi! Sunucu harfin bir teknik öge olması dolayısıyla, alt yapı devrimlerinin bir parçası sayılması yolunda herkese yepyeni bir bakış açısı veren önemli bir yorum getirdi. Bu konuda İsmet Bozdağ'dan bu devrim konusunda, «bir tek aklével biz miydik, bu devrim tutmamıştır» biçiminde bir eleştiri geldi.

● Sunulan tebliğler arasındaki tartışmalarda «diyalektik işliyor burada» biçimindeki eleştiriye Prof. Tarık Zafer Tunaya önemli bir yanıt verdi. Tunaya, «Diyalektik salt iktisadi olay—politika bağlantısı değildir. Başka şartlar da gerek. Her iktisadi olay ile sosyal olay arasında ilişki kurulacak olursa bu günkü hükümetin kalkınmayı salt traktör fabrikalarına, dişli motor üretimine indirgeyen hükümetin bakışını diyalektik olarak almak gerekir» dedi.

● Atatürk dönemi ürünü devrimleri için «doğmatik ve doktriner» değiliz, «pragmatik» olacağız savıyla yüzeysel yorumlarını yapma-

ya çalışan ve kendilerinde böyle bir «misyon vehmeden» bazı çevre sözcüleri belge ve analizlere dayanan önemli yorumlarla karşılaşmışlardır.

● Mesleki Temsil fikrini ortak araştıran Selim İlkin ve İlhan Tekeli için bir tarihçi, «bu belgeler 40 yıl önce araştırılmış ve bulunmuş olsaydı İstiklâl Mahkemelerinin kararları değişebilirdi» dedi.

PROF. KAZGAN: «DEVLETÇİLİK UYGULAMASINDA ÖZEL KESİMİN ZARAR ETME OLGUSU ARAŞTIRILMALI»

İstanbul İktisat Fakültesi Öğretim üyesi Prof. Dr. Gülten Kazgan, «1930 Dünya Ekonomik bunalımının Türk ekonomisine etkileri» konusunu işlemiştir.

«Yaşanan ekonomik krize rağmen büyüme nasıl gerçekleştirilmiştir bunu tartışmak istiyorum» şeklinde sözlerine başlayan Prof. Kazgan, «Türkiye'nin yaşadığı deflasyonist süreci köy kesiminin finanse ettiği bir sanayileşme» ile gerçekleştirildiğini söylemiştir.

Kazgan, «Türk ekonomisinin Osmanlı İmparatorluğundan çok zayıf bir para-kambiyo düzeni devraldığını söylemiş, buna dış etkenlere açık bir üretim yapısı eklenmelidir» demiştir. Devletçilik uygulanmasında özel kesimin zarar etme olgusunun araştırılması gerektiğine işaret eden Kazgan, aşarın kaldırılmasına rağmen Arazi vergisinin köylülük üstünde büyük bir mali yük oluşturduğuna dikkati çekmiştir.

DOÇ. TUNCAY

Araştırmacı Doç. Dr. Mete Tuncay,

«1930 dolaylarında Türkiyede Çalışan Yabancılar» konulu bir tebliğ sunmuştur. Tercim-i Ahval Ansiklopedisine göre Atatürk Türkiye'sinde yabancılar konusunu inceleyen Tuncay, Cumhuriyetin ilk on yılında yabancıların ekonomik ve kültürel yaşamdaki yerinin Osmanlı düzenine göre farklı olmadığını ve bu durumun daha sonra da ancak Türkiye dışındaki etkilerle değiştiğini öne sürmüştür. Mehmet Zeki bey tarafından yazılan sözlükte «Çalışan Müdrik Türkiye» başlığı altında Türkten çok yabancıların bulunduğu dikkati çeken Tuncay ve 1930 yılı dolaylarında diplomatlar dışında bu sözlükte 467 yabancıların çalıştığı ve bunların da beşte dördüne yakın bir oranının beş ulustan oluştuğunu anlatmıştır. Bu arada çoğunlukla Türk tabiiyetinde olan levantenlerin özel durumunu da ele alan Tuncay bunların dış ticarete aracılık işlerini gördüklerini söylemiştir.

Diğer konuşmacılar tarafından kişileri sosyo-ekonomik koşullarla bütünleştirmedikleri için geniş bir biçimde eleştiriye uğrayan Tuncay, bulguları için «Atatürk Türkiye'sinin emperyalizme karşı iyi korunduğu yolundaki ez-

bere yargılarımızı sarsacak niteliktedir» demiştir.

«O DÖNEMDE SANAYİN GELİŞTİRİLMESİ YOLUNDA DEVLET, YATIRIMCI OLARAK BİRİNCİL ROL OYNADI»

Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim üyesi Dr. Yahya Tezel, tebliğinde «1933 — 1938 döneminde Türkiye'nin dış iktisat ilişkileri ve iktisat politikasında değişmeler konusunu ele almıştır. Tezel «Atatürk döneminin iktisadi gelişme politikasındaki temel bükülmenin, yani sanayinin geliştirilmesi için özel girişimin insiyatif yerine devletin yatırımcı ve işletme- ci olarak belli bir süre için birincil bir rol oynadığını» öne sürmüştür. Aynı zamanda 10 yılı aşkın süren bir doktora çalışmasına konu olan tezi ile ilgili olarak Tezel daha sonra şöyle demiştir:

«Atatürk döneminde Türk hükümetinin dış iktisadi ve siyasi bağımsızlığa sahip olması, dış iktisadi ilişkiler ile iktisat politikası arasında diğer dönemlere oranla önemli bir farklılık getirmiştir.»

DOÇ. EMRE KONGAR

Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Emre Kongar «Devletçilik ve Günümüze uzanan sonuçları» konulu bir tebliğ okumuştur.

Devletçiliğin cumhuriyetin kuruluşundan günümüze dek uygulanan ekonomik siyaseti simgelediğine işaret eden Kongar, devletçilik adı altında uygulanan ekonomik biçimin Türkiye'de kapitalist gelişmeye yol açtığını ve burjuvazi yaratma amacı güttüğünü öne sürmüştür.

Kongar «milli iktisat» gibi sözlerin çerçevesinin Kemalizmin artık kendine çerçeve çizmek istemesinden kaynaklandığını söylemiştir.

Kongar bir anlamda Boratav — Tezel ikilisine karşı sav bakımından bir eksen oluşturmaya çalıştığı tezinde daha sonra, belli örneklemeler getirerek konuyu açmaya çalışmıştır.

Dördüncü ve Beşinci İnönü hükümetleri programında devletçilik sözünün yer almadığını, bunun nedenini konunun düşünülmeyeceği için değil, ancak devletçilik konusunun önemli bir değişiklik önermemesinden ileri geldiğini söyleyen Kongar, «o dönem uygulanan ekonomik politikanın tamamen geçmişin ürünü olduğunu ve devletçilik öncesi uygulanan politikanın bilançosu yapılarak buna bir uzantı getirildiğini» öne sürmüştür.

«1933 — 1939 DÖNEMİ DİŞA BAĞIMLILIĞI AZALTARAK GELİŞMENİN MÜMKÜN OLDUĞUNU BELİRLERDİ»

Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Korkut Boratav, tebliğinde 1923—1939 yıllarını iktisat politikası açısından değerlendirmiştir. Bu dönemler için yapılan klasik

anlamli devletçi dönem—liberal dönem tartışmasının fazla verimli olmadığını söyleyen Boratav, dönemi 1923—29 arasında «dışa açık, devlet eliyle özel sermayenin teşviki dönemi», 1930—32 «Özel sermayeye dayanan himayecilik—ithal ikamesi dönemi» ve 1933—39 yılları arasında «devletçilik—himayecilik sentezi dönemi» olarak üçe ayırmıştır.

1932 yılında himayecilik—ithal ikamesine dayalı dönemin kapanmasındaki nedeni de araştıran Boratav, «Sanayileşmenin niteliği ve doğurduğu bölüşüm sorunlarının siyasi iktidarı huzursuzluğa sürüklediği muhakkak görülebilir» demiştir.

Boratav bu nedenle, önceki dönemlerden farklı bir sanayileşme ve gelişme hamlesinin başlatılması bir ölüm—kalım sorunu olarak ortaya çıkmaktadır» demiştir.

Boratav, 1933'te başlayan himayecilik—sentecilik döneminin gayrisafi milli hasıla ve sınai üretim artış hızı bakımından önceki dönemlerden üstün olduğunu, dış ticaret açığının kapatıldığını vurgulamış ve dönemi özünde şöyle değerlendirmiştir:

«Belli ölçüde dışa kapanarak, «kendi güçlerine dayanarak» büyük bunalım yıllarında olumlu bir gelişme sürecinin gerçekleştirilmiş olması, kalkınma stratejileri açısından anlamlı ve bugün için değer taşıyan bir tesbit olsa gerektir: Kanımızca 1923—1939 yılları arasında uygulanmış çeşitli iktisat politikalarının günümüze kadar uzanan en önemli öğretisi dışa bağımlılığın azalarak gelişmenin mümkün olabileceğini gösteren 1933 — 1939 dönemi ve ilerisinde yatmaktadır.»

'HARF DEVRİMİ RADİKAL BİR ÇÖZÜMDÜR'

Siyasal Bilgiler Fakültesi Türk Tarihi Kürsüsü Asistan ve Teşkilât tarihi uzmanı Dr. İlbay Ortaylı, harf devrimine yeni bir yorum getiren bir tebliğ sunmuştur. Harf'in bir alt yapı ögesi olması nedeniyle harf devriminin bir tür alt yapı devrimi olduğunu savlayan Ortaylı, «Bürokratik modernleşmenin temel teknik aygıtı olan yazıyı bu yoldan standartlaştırdı ve düzeltti» demiştir.

Harf devrimi konusunda tarihsel gelişmeleri de sıralayan Ortaylı «Tanzimattan beri imlâ islahı üzerinde düşünüldüğü gibi 1863 yılından itibaren Lâtin harflerinin kullanılması önerilerinin bulunduğunu» söylemiştir. «Enver Paşanın imlâ reformu denemesi» gibi olaylara ihtiyaç duyulmasına rağmen bu konuda radikal atılımı Osmanlı yönetimi gerçekleştirememiştir. 1928 Harf Devrimi bu nedenle radikal bir çözümdür. Bu modernleşme için yararlı bir reformdur ve esasen dünyada tek örnek de değiliz. Çünkü 19 yy.'dan beri modernleşen her toplum (basın, ilk okul eğitimi, yaygınlığı bürokratik gelişme) gibi nedenlerle imlâ devrimine gitmiş ve gerekirse harf reformu denemelerine girişmiştir.

SİNA AKŞİN'E GÖRE

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi Sina Akşin tebliğinde «Kurtuluş Savaşında ve Lozanda Türk İngiliz ve Fransız ilişkileri»ni ele almıştır. 1919—1921 döneminin analizini yapan Akşin mütareke döneminden başlayarak Türk, İngiliz ve Fransız ilişkilerine değinmiştir. Akşin, İstanbul işgalinde İngiltere'nin Fransa'yı sahne gerisine ittiğini, bunun yanı başında Fransa-İngiltere arasındaki ilişkilerin çelişkisinden Anadolu hükümetinin diplomatik bir ustalikle yararlandığını savlamıştır. Akşin bunun sonucu Anadolu hükümetinin çelişkinden Fransa ve İngiltere'ye tâviz vermeksizin ustalikle tehlikeyi bertaraf etmeyi başardığını söylemiştir.

MÜLKİYET SORUNU

«1923-1938 döneminde Türkiye'de Mülkiyet Sorunu»nu Prof. Aydın Aybay ele almıştır. Sorunun o döneme ait mevzuat ve uygulamalara göre sistematize edileceği gibi, tarihsel

karşılaştırmaya dayanan değerlendirme yönteminin kullanabileceği yolunda bir açıklamayla söze başlayan İstanbul Hukuk Fakültesi öğretim üyesi kendisinin ikinci yöntemle mülkiyet biçimlerini ele aldığını söylemiştir.

Prof. Aybay ele alınacak objeleri madenler, kamu malları ve tarım toprakları olarak şöyle sıralamıştır:

● Madenler: Medeni Kanun, madenleri bağımsız bir taşınmaz mal ve özel mülkiyete konu saydı. Bu yasada ayrıca, madenlerin arazinin tamamlayıcı parçası sayıldığını gösteren hükümler de vardır. Temel yasada getirilen çözüm bu olmakla beraber Cumhuriyet döneminde Arazi Kanunu hükümlerine uygun biçimde maden hukukunu düzenleyen Maadin Nizamnamesi yürürlükte kalmıştır.

● Kamu malları: Bu dönemde kamu mallarının hukukî rejimini belirleyen bir düzenleme yoktur. Devlet mallarının hukukî statüsünü belirleyen yasa bugün bile mevcut değildir.

● Tarım toprakları: Medeni Kanuna göre mülkiyet hakkı içeriği bakımından tek haktır. Uygulamada Medeni Kanunun tek mülkiyet anlayışına dayanan çözümü karşısında Arazi Kanunu ilga edilmiş sonucuna varılmıştır. Böylece Arazi Kanununa dayanarak miri topraklar üzerinde kurulmuş tasarruf hakları «tam mülkiyet»e dönüşmüş sayılmış, devletin rekabeti ise bütbütün yok olmuş bir hak telâkki edilmiştir.

«1931'DE CHP PROGRAMINDA YERALAN HALKÇILIK, ÖZÜNÜ MEŞRUTİYETTEN ALMIŞTIR»

Araştırmacı Zafer Toprak, sempozyuma «Halkçılık İdeolojisinin Oluşumu» konulu bir tebliğle katılmıştır. 1931 yılında CHP programında yer alan halkçılığın özünde meşrutiyetten alındığını savlayan Toprak, bu halkçılığın meşrutiyet konuları içindeki «solidarist» ortamda oluşturulduğuna dikkati çekmiştir. Bu akımın toplumsal oluşumun yanı sıra ekonomik ve siyasal boyutları da içerdiğini söyleyen Toprak, «Millî mücadele halkçılığı ise siyasal yanı ağır basan bir halkçılıktır» demiştir.

Toprak'a göre, halkçılığın iktisadi boyutları «devlet müdahaleciği ile kapitalizmin sosyal bunalımların önüne geçilebileceği» savunusudur. Tek parti dönemi halkçılığı araştırmaya göre, toplumsal sınırları yadsıyarak yerine meslek zümrelerini ve çalışma gruplarını koymuştur.

DOÇ. TEZİÇ'İN TEBLİĞİ

«1928 — 1938 dönemi siyasal parti programlarında sosyal ve ekonomik görüşler» konulu tebliği İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Erdoğan Teziç sempozyuma sunmuştur. Tezinde belli ittifaklar politikası içinde gerçekleştirilen Kurtuluş Savaşının daha sonra doğal olarak partileşme hareketine yol açtığını söyleyen Teziç, daha sonra savının özünü şöyle ortaya koymuştur.

«Millî mücadele yıllarında asker-aydın zümre, Anadolu tüccar ve eşraf arasında oluşan ittifak içinde gerçekleştiren ulusal bağımsızlık bir süre sonra bu görüşler arasındaki iktidar öncülüğü Türk toplumunda partileşme olgusuna yol açacaktır. Bunlardan bi-

rincisi olan Terakkiperver Cumhuriyet fırkası 1924 yılında kurulmuştur. Saltanat ve hilafete bağlı olan o parti kurucuları, o dönemde ticaret burjuvazisinin ve eşrafın özlemlerini dile getiriyordu. 1930 yılında ortaya çıkarılan Serbest Fırka'da bir ölçüde beliren muhalefeti denetleme amacı güdülmektedir.»

İLKİN İLE TEKELİ

«Seçim sistemi konusunda mesleki temsil fikri» konulu tebliği, Doç. Selim İlkin ile Doç. İlhan Tekeli ortaklaşa hazırlamışlardır. Bu konuda sunulan ortak tebliğde, kişilerin yaşam öyküsü ile bütünleşmiş bir biçimde mesleki temsil fikrinin incelenmesi üzerinde durulmuş ve bunun akımların ideolojik içeriğinin tanınmasında yararlı olacağı ileri sürülmüştür.

DOĞANAY VE TOPRAK REFORMU

İstanbul Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Prof. Ümit Doğanay, «1923 — 1938 döneminde toprak reformu konusunu işlemiştir. 1920 — 1923 Türkiye'sinde toprak sorununun çeşitli

siyasal zümrelerin programlarında yer aldığına işaret eden Prof. Doğanay, «1921 anayasasının özüne toprak sorununun girdiğini» savlamıştır.

Daha sonra cumhuriyet döneminin başlangıcında toprak reformu konusunda yapılan çalışmaları yansıtan Doğanay 1933 — 1934 yıllarında toprakların tapusuz olanlarını devlete maleden bir tasarı hazırlandığını, ancak bu tasarının hem ziraat hem de devlet şurası tarafından reddedildiğini söylemiştir.

Bu arada yapılan çalışmaların daha çok tarımda verimliliği arttırıcı yönde olduğunu anlatan Doğanay, Kurtuluş Savaşı kadrosunun özünde köylülüğün ekonomik kurtuluşunun yaratılması için gerekli çabaları gösterdiğini ancak başarısızlığın köylü halktan baskının gelmemesi kadar kadronun eşraf demirperdesini yıkamamış olmasından kaynaklandığını söylemiştir.

2 Şubat 1977

Atatürk'ün milli eğitim üzerindeki düşünceleri ve edebiyat

Atatürk'ün fikrî hayatı en ilgi çeken ve üzerinde durulması lâzım gelen konulardan biridir. Atatürk devrimi üzerinde esaslı incelemeler yaparak bir kitap hazırlamakta olan yabancı bir yazara demişler ki: «Atatürk kitap okumazdı». Bunu kimin ve ne maksatla dediğini bilmiyorum. Fakat ben Atatürk'ün hayatında bunun tamamen aksine şahit olmuşumdur. Çeşitli yazı ve hatıralarımda bunu daima belirtmiye çalıştım. Atatürk kendisi çok okuduğu gibi etrafındakileri de okumaya teşvik eden bir devlet adamı idi. Bu bakımdan onun muhitindeki konuşmalar daima yeni bir şeyler öğrenmek için vesile verdi.

Akşam toplantılarının ilk konuşmaları, günün önemli siyasi konuları üzerinde olurdu. Ondan sonra da umumî kültür meseleleri en çok zamanı işgal ederdi. Atatürk «Ben de bir gün Maarif Vekili olmak isterim» der ve bunu sık sık tekrar ederdi. «Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir» diyen Atatürk, bizzat kendi öğretmenlerine en içten saygıyı gösterir ve daima onlara «hocam» diye hitap ederdi. Kendisinin muntazam ve sıkı bir öğretim devresinden geçen okul hayatının kendi üzerinde yaptığı müspet tesirleri överdi ve «bir çocuğun normal öğretim devrelerinden geçerek yetişmiş olması şarttır» derdi.

Halk arasındaki konuşmalarında en çok öğretmenlere hitap etmeyi önemli bulan Atatürk: «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir» (1924) sözünü Samsunda bir öğretmenler topluluğunda söylemiştir. Orada rastladığı bir öğretmeninden mülhem olarak söylenen nutuklara cevabı şu olmuştur: «Şimdi burada bir zatîaliye tesadüf ettim. O benim rüştiye birinci sınıfında muallimim idi. Bana henüz iptidai şeyler

öğretirken istikbal için ilk fikirleri de vermişti. İlk ilham ana baba kucağından sonra mektepteki mürebbinin lisanından, vicdanından, terbiyesinden alınır. Bu ilham mazhar-ı inkişaf olması millet ve memlekete hizmet edebilecek kudret ve kabiliyetini bahşedebilmesi için millet ve memleketi büyük, derin alâka yaratan fikir ve duygularla her an takviye almak lazımdır. Bu fikir ve duyguların menbaı bizzat memleket ve millettir.»

Atatürk, okul programlarıyla bizzat meşgul olur, okutulan kitapları gözden geçirirdi. Burada bir hâtıramı kaydetmek isterim. İlk öğretmenlik vazifemi «Musiki Mualimi» mektebinde yapmaya başladığım zaman yurt bilgisi ve tarih okutacaktım. Atatürk o zaman okutulmakta olan okul kitaplarını gözden geçirdi, kifayetli bulmadı ve bu konuları yeni kitaplardan okuyarak notlar almamı teşvik ettiği gibi kendisi de bunlarla meşgul oldu. Bu konularda bana yazdırdığı çok bahisler olmuştur. Fakat bu maksatla bir çok kitaplar okumuş, bazılarını tercüme ettirmiş ve belirli konularda etrafında bulunanlarla tartışmalar yapmıştır. Bu konuşma ve tartışmaların en ilgi çeken cihet kendisinin okuduğu kitaplardan alınan sadece bilgiler değil, onların kritiğini ve tahlilini yapmaktı. Bu suretle Atatürk etrafında bulunanları da okumaya teşvik ederdi. Bu sözlerimi bir örnek vererek belirtmek isterim.

EDEBİYAT NEDİR?

1937 yılında bir gece Atatürk şu soruları salonda bulunan karatahtaya yazdırmıştı. (Yemek odasının mobilyalarından biri de elektrik- le dönen bir kara tahta idi).

Edebiyat nedir? Osmanlı devrinde ve bu-

güne kadar Cumhuriyet rejiminde edebiyat medlûlünden ne anlaşıyor? Mekteplerde edebiyat nasıl okutuluyor? Cumhuriyet çocuklarına edebiyat ne yolda hangi gaye ile tedris olunmalıdır?

Hazır bulunanlardan biri, bu günkü edebiyat tedris sistemine muarızdı. Bugünün programını edebiyattan beklenen hizmete uygun bulmuyordu; ona göre bugünkü edebiyat tedrisatı, fikre ve ruha hitap etmiyen bir şekilde yapılmakta idi; halbuki edebiyatın rolü bu değildi; onun daha geniş ve şamil bir hizmet sahası vardı.

Atatürk, bunun üzerine o arkadaşına, edebiyatın nasıl okutulması ve ne suretle programlaştırılmasının muvafık olacağını sordu. Bu arkadaşın cevabı, karatahta üstüne, şu suretle tesbit edildi:

«1 — Ona tahlil, ve terkip kabiliyeti vermek;

2 — Ona, dünyayı ve insanlığı anlatmak;

3 — Onu, bir üslûba malik kılmak;

4 — Onu, başlıbaşına ve yardımsız çalışabilir hale koymak;

5 — Onu, bütün bu vasıf ve kıymetleriyle, mensup olduğu sosyetei yükseltebilecek surette yetiştirmek.

Bütün bu mesaide, hususî ve umumî tarih ve bu tarihten en ileri gitmişlerin, yani devletçilikte, askerlikte, bütün ilim ve fen teknik branşlarında, ekonominin bütün safhalarında tetkik ve imtisale en çok şayan eserleri ve müessirleri tanıtmak tedris sisteminin temel taşları olmalıdır.»

DİĞER SORULAR

Bundan sonra Atatürk, edebiyatla ilgisini bildiği, diğer bir arkadaşına şu suali sardı:

— Osmanlı devrinde ve Cumhuriyet rejimine kadar olan zamanlarda, edebiyattan ne anlaşırdı O devrin mekteplerinde edebiyat nasıl okutulurdu? Nihayet bugün, edebiyat öğretimi ne suretle yapılmaktadır?

Atatürk'ün bu sualine cevap veren o arkadaş, öğretim hayatından çekileli çok seneler olduğu ve edebiyat tedris programlarını bilmediği için, şimdiki öğretim sistemine dair bir şey söyleyemeyeceğini, Osmanlı devrinde Tanzimattan önce ve sonraki zamanların, edebiyat telâkkileri ve öğretimleri hakkındaki ve öğretimleri hakkındaki bilgisini ve edebiyatın lâfız ve mâna sanatlarından bahseden, bir ilim olarak okutturula geldiğini ve her halde karatahtaya yazılan gayelere göre bir edebiyat dersi okumadığını bildirdi.

EDEBİYAT ANLAMI

Bunun üzerine, Atatürk, şunları dikte ettirdi:

— «Osmanlı devrinde ve bugüne kadar geçen Cumhuriyet çağında ve bundan evvelki Türk kültürel çağlarında ve hattâ bütün kültürlü medenî cemiyetlerde edebiyat denildiği zaman şu anlaşılır:

Söz ve mânayı, yani insan dimağında yer eden, her türlü bilgileri ve insan karakterinin en büyük duygularını, bunları dinliyenleri veya okuyanları, çok alâkalı kılacak surette söylemek ve yazmak sanatı. Bunun içindir ki, edebiyat, ister nesir halinde olsun, ister nazım şeklinde olsun, tıpkı resim gibi, heykeltraşlık gibi, bilhassa musiki gibi, güzel sanatlarından sayılalmaktadır.

Beşeriyette en müspet ilim ve en ince teknik esaslarına dayanan hayatla, ve kanla karşılaşmak kendileri için mukadder olan askerlik gibi yüksek bir ideal meslek dahi, kendini içinde bulunduğu içtimai heyete anlatabilmek ve bu büyük insanlık ve kahramanlık yolculuğunu hazırlayabilmek için uyandırıcı, hedeflendirici, yürütücü ve nihayet fedakâr ve kahraman yapıcı vasıtayı edebiyatta bulur.

Bu itibarla, edebiyatın her insan cemiyeti ve bu cemiyetin hal ve istikbalini koruyan ve koruyacak olan, her teşekkül için, en esaslı terbiye vasıtalarından biri olduğu, kolaylıkla anlaşılır.

Bunun içindir ki, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, edebiyat tedrisinde şu noktalara, bilhassa ehemmiyet ve kıymet vermelidir:

a) Türk çocuğunun kafasını, fitrî yarıdışındaki dikkat ve itinaya göre tekevvün ettirmek. Bu Cumhuriyetin sıhhi düzeni ile alâkadar olan Vekâlete de teveccüh eden bir vazifedir.

b) Güzel muhafaza edilen, Türk kafa ve zekâlarını açmak, yaymak, genişletmek. Bu bilhassa Kültür Bakanlığının vazifesidir. Bununla birlikte olarak, müstait Türk çocuğu kafalarına müspet ilim ve maddî teknik mefhumlarını, yalnız nazarı olarak değil, aynı zamanda pratik vasıtalar ile de yerleştirmek.

c) Bir taraftan da, Türk kafalarındaki kabiliyetleri, Türk karakterindeki sağlamlıkları, Türk duygularındaki yükseklik ve genişlikleri, kendilerini hiç zorlamadan, natürel bir tarzda ve olduğu gibi ifadeye onları alıştırmak.

Bunlar yapılırca, netice şu olacaktır: Türk çocuğu konuşurken, onun beyan ve anlatış tarzı, Türk çocuğu yazarken, onun ifade üslûbu, kendisini dinliyenleri, onun yürüdüğü yola götürebilecek bu kabiliyeti sayesinde, Türk çocuğu kendisini dinliyen veya yazısını okuyanları, peşine takarak yüksek Türk ülküsüne iletebilecek, ulaştırabilecektir.

Bu edebiyat telâkkisi böyle bir edebiyat tedrisi sayesinde ki, edebiyat medlûlünden anlaşılın gayeye varmak mümkün olabilir.»

İşte, Atatürk bu naklettiğim sözleriyle edebiyatı tarif etmiş ve edebiyatın öğretim gayesini izah etmiştir.

Bu bir örnektir. Bir de şunu kaydetmek

isterim ki İstiklâl Savaşımızın en kritik zamanlarında bile eğitim meselelerine önem verilmiş, bu hususta toplantılar yapılmıştır. Biz-
zat Atatürk'ün her nutkunda milli eğitim me-
selelerine çok değer verilmiştir.

Eğitim ve öğrenim gören vatandaşların
milli birlik içindeki yerlerinin daima büyük
olacağına hepimiz emin değil miyiz?

Atatürk'ün sözleri

Çankaya'da, geniş ve sade bir ev. İlk gün-
lerin eski manzarasını pek hatırlatan, ince
sütunlu, pembe, uzun bir cephe. İşte Gazi'yi
son defa olarak, bu senenin ilk baharında bu-
rada gördüm. Ve bu heyecan verici ziyareti,
o gün tuttuğum notların hiçbir noktasını de-
ğiştirmeden anlatmak isterim.

Mustafa Kemal, çiçekler ortasındaki bir
havuzun etrafına uzanmış Eti aslanlarının ot-
turduğu bahçesinden, yarattığı şehri görebili-
yor. Şehir, dağların oluşturduğu muazzam çem-
ber içinde, çok geniş bir mahfaza gibi uzanan
ovanın esmer kadifesi üsüne serili duruyor.

Mavi ve beyaz kumaşlarla kaplı büyük sa-
lonun kapısı açıldı, ve Cumhurbaşkanı görün-
dü, gülümseyerek elini uzatıyor; bir işaretle,
koltuklarda yer gösteriyor, sigara ikram edi-
yor, kendi de oturuyor. Ve, dünya onun şahsı
etrafında yok oluyor. Uzunboyulu, ince, saçla-
rına henüz hafif kır düşmüş, yüzü, açık hava-
da yaşamayı seven bir insan yüzü gibi renkli,
dudakları çok ince ve kalın kaşlarının altın-
daki gri mavi gözleri çok kuvvetli ve etkileyici.
Bu gözlerin parlaklığı, bu insanın esrarlı
dinamizmi ve bu inandırma gücünü nasıl an-
latmalı!

Onun varlığı, bakışı, sözleri en koyu mu-
halifleri inandırmaya ve her fedakarlığı sağ-
lamaya yetiyor. Düşmanlarını sadık birer ta-
raftar haline getirmek, bir şef için en değerli
ve en az bulunan nitelik değil midir?

Bizzat o: «Otorite, zorlamayla değil, kalbin
sesiyle kurulmalıdır.» demişti. Kalbin sesini,
millet her zaman işitir. Sevecek bir kimsesi
olan ülkeler ne kadar mutludur!

Bu adamın olağanüstü bir etkisi var. Çev-
resindekilerden, imkânsız şeylerin gerçekleştiril-
mesini isterse yaptırabiliyor. Onun vatanın
kurtarıcısı olduğunu, ulusların en sadığı olan
Türkler asla unutmayacaklardır. «Türklerin
Babası» demek olan Atatürk adını ona tüm
ulus vermiştir. Hiçbir protokola gerek duyma-

Kırk yaşını dolduran Cumhuriyetimizin
her gün daha çok büyüyen ve şümullenen e-
ğitim meselelerimizde başarı dileğimle bu ya-
zımı bitirmek isterim.

Prof. Dr. AFET İNAN
10 Kasım 1963

dan ona bu adla sesleniliyor; mütevazı kerpiç
evlerde, o, bu adla anılıyor. Baba... Bundan da-
ha güzel ad olur mu?

Fakat, bu mânevi gücü sadece minnettar-
lıkla açıklamak kabil değildir. Atatürk, yürek-
leri fethetmek gücüne, düşünceleri inandırmak
ve ruhları kazanmakla beliren o açıklanması
imkânsız güce sahiptir. Ona karşı mutlak bir
güven besleniyor. Onun amacı, kamunun iyi-
liğidir. Kadınlara, seçmek ve seçilmek hakkı-
nın verilmesini teklif etmiş, meclise kabul
ettirmiştir. Türkiye İsviçre Yurttaşlık Yasasını
kabul eder etmez, o yasayı geride bırakacak
kadar ileri geçmiştir. Kadınlar daha peçelerini
atar atmaz, Batılı kadınları geride bırak-
mışlardır. Mecliste on yedi kadın milletvekili
var. Mahkemelerde kadın yargıçlar çalışıyor.

Atatürk'ün güçlü yanlarından biri düşün-
cesini istediği dakikada bir nokta üzerinde
yoğunlaştırabilmesidir.

Şimdi o, büyük salonda oturuyor. Dimağı
düşüncelerle dolu. Anşlus'un ertesindeyiz. Bal-
kan Antantı Konseyi İstanbul'da toplanmak
üzere. Meclis yakında toplanacaktır. Çan-
kaya'da bir Bakanlar Kurulu toplantısı yapı-
lacak. Avrupadan gelen haberler endişe veri-
ci nitelik gösteriyor. Atatürk, Fransız doktoru-
nu biraz evvel kabul etmişti... Bütün bunlara
rağmen, ülke işlerinin kendisine verdiği bu bir
buçuk saatlik boş zaman içinde, tarih öncesi-
ne ait bir meseleyle ilgileniyor. Sinirli par-
makları, harita üzerinde noktalar araştırıyor,
uygarlık sahibi neolitiklerin izledikleri Batı
yollarını işaret ediyor.

Yalnız küçük Ülküye gülümsemek için ba-
şını bir iki defa çeviriyor, o kadar.

Bakanların geldiğini haber veriyorlar.
Cumhurbaşkanı bir dakika dinlenmeye gerek
görmeden onları karşılamak üzere kalkıyor.
Biraz sonra, onu bir başka sorun, daha sonra
başka bir sorunun ilgilendirdiğini göreceğiz.
Sonra da sabaha dek sürmek üzere en çok sev-
diği konular üzerinde araştırmalara dalecek.

— Ekselans, fazla çalışıyorsunuz...
diyorum, ve bir kılıcın bir kını aşındırabilceğini hatırlatıyorum.

— Kın, vücuttur, diye şiddetle karşılık veriyor. Vücut her zaman bulunur. Asıl önemli olan şey kılıcın kendisidir.

Bu söz, onun özdeyişlerinden birinin açıklaması niteliğini alıyor: «İki Kemal vardır. Biri ölecek, fakat öteki, ulus için daima yaşayacaktır.» sözünün açıklaması.

Çankaya geceleri... Florya geceleri: Atatürk'ün, İstanbul'a uzak, Marmara'da deniz üstünde yaptırdığı basık bir ev. Dalgaların sesi, kıynın bütün gürültülerini susturuyor. Yemek odasında bir kara tahta var. Cumhurbaşkanı ve arkadaşları, - O, kendisiyle birlikte çalışanlara bu ünvanı verir -, güllerle dolu uzun masanın çevresinde oturuyorlar. Yemek kimsenin aklına gelmiyor. Fıstıktan ve kimsenin yüzüne bile bakmadığı çerezlerden başka bir şey yenmiyor. Hizmetkârlar tabakları el bile sürülmeden kaldırıp götürüyorlar. Bu ciddi yüzlü, hareketsiz insanlar, gözlerini Devlet Başkanına dikmişler, onu dinliyorlar. Sonraları, bana bu sahne hakkında şöyle demişlerdi:

— Bu her zaman böyledir. Her akşam bir başka konuyu derinleştirir.

Cumhurbaşkanının en sevdiği konu Türklerin kökeni konusudur. Bir antropoloji uzmanıyla konuşurlar. Gözleri konuştuğu kişide, onu cankulağıyla dinler. Onun kadar derinlikle düşünce yürüterek, onun kadar büyük bir ilgiyle dinleyen başka hiç kimseyi görmedim.

Dil alanında köken sorununu ileri sürünce ortaya kâğıt, kalem ve Atatürk'ün kendi eliyle açıklamalar yapılmış sözlükler getiriliyor. Yunancadan gelen kelimelerin, onları başka bir dile bağlayan daha eski bir etimolojisi aranıyor.

Atatürk:

— Ana kökü arayacağız, diyor.

ve dille ilgili kuramını anlatmaya başlıyor ve bir gülümseyişle:

— Uzun bir çalışmadan sonra, bunu keşfettiğim zaman, Sakarya Savaşını kazandığım dakikadaki kadar memnunluk duydum, diyor.

Atatürk çok gülmez, fakat zeki dudakları, gülümsemelerin bütün derecelerine uyum kazandırıyor. Son derece zarif elleri, kâğıtları hâkim olarak ve aynı zamanda karşı konmaz bir yumuşaklıkla tutuyor, sanki göze görünmeyen birşeyi kavriyor.

NOELLE ROGER

2 Aralık 1938

En başarılı devrimlerden biri..

150'liklerden eski Şeyhülislâm Mustafa Sabri, Yunan'a sığınmış, Gümölcine'de çıkan Yarıncı gazetesinde yeni Türk harflerine saldırıyordu:

«Bunun adını Türk harfleri koydular. Evvelkiler Arap harfleri olduğundan Türk harfi olamazmış. Lâtin harfi bir gün içinde Türk harfi oluyor da Türk'ün bin senedir kullandığı Arap harfi Türk harfi olamıyor... Lâtinleşiyorlar.»

Tiflis'te Lâtin harfleriyle yayınlanan Türkçe Işık Yol gazetesi, Kafkas ağzıyla, Mustafa Sabri'yi yanıtlıyor gibiydi:

«Türkler arasında işlenen (kullanılan) Arap elifbasından başka dünyada bir öyle şey yoktur ki onun adı ola, özü olmaya... Yazılır «bş», okunur «beş»; yazılır «br», «kz», «zlm», okunur «bir», «kız», «zulüm»... ve ha böyle ha böyle.

Bes bu seslerin sahipleri hani?

Onların sahiplerini Araplar şehit ediptirler!»

Arap alfabesinde sesli harf yoktu yeterin-

ce. Türkçede ise dokuz ses vardı. O alfabe hiçbir zaman Türk diline uymamış, gerçek Türk alfabesi olamamıştı. Arap yazısını Türkçeye uydurma, ya da ıslah uğrunda uzun çabalar boşa gitmişti.

Atatürk, kördüğümü bir vuruşta kesti. Yepyeni bir alfabe almağa karar verdi. Gülhane söyleviyle bu kararını açıklarken yeni harflerin adını da koydu: «Türk harfleri» dedi. İsmet Paşa, «Tekrar ederim ki, bu alfabe Türk alfabesidir» diye yineledi. 1 Kasım 1928 günü TBMM'den geçen Türk Harfleri Yasası, bu sözleri şöyle perçinledi: «Lâtin esasından alınan bu harfler, Türk harfleri ünvan ve hukuğu ile kabul edilmiştir.»

Yeni alfabe, Türkçenin tüm seslerini karılıyor, ses yapısına uygun düşüyordu. «Bir gün içinde» alınmış bile olsa, hakkıyla, hukuyla Türk alfabesi oldu. Arap yazısı Türkiye'de tarihe karıştı.

YANLIŞ YORUMLAR

Geçiş döneminin elbette güçlükleri oldu. Türk toplumu yeni baştan okullu oldu, alfabe hecelemeden işe başladı. Kimi yabancı-

lar, bu güçlükleri yanlış yorumladılar. Yeni harflerin Türkiye'de yerleşemeyeceğini ileri sürdüler. Bu köklü devrimi hafife almağa, Mustafa Kemal'in bir «Fantazisi» imiş gibi görmeğe bile kalkıştılar. Türkler, kendi ülkelerinde yabancılaşmış gibiydiler. Yolda yabancıları çevirip adres soranlar oluyordu. Türkiye'deki yabancı diplomatlar, «Türk gazetelerini artık Türklerden çok bizler okuyoruz» diye şakalaşıyorlardı. «Monşer, Türkçe okuma zevkimi yitirdim, Fransızca okuyorum artık» diyen sözde Türk aydınlarına da rastlanıyordu.

İstanbul'daki Amerikan Büyükelçisi Joseph Grew, Türkiye'de harf değişikliği «yüzeyde kaldı» diyordu. Devlet dairelerinde, okullarda, basında yeni yazıya geçilmişti. Ama özel yazışmalarda eski yazı yine kullanılıyordu. Grew, Anadolu halkının «işlenmemiş kafası» yeni yazıyı almıyor diye de ekliyordu. Sonra, Atatürk ile Afgan Kralı Amanullah Han arasında benzerlik kurmağa çalışıyordu. Yenilikçi Amanullah Han, tam o sırada gerici bir darbeye devrilmişti. Acaba, yeni harfler yüzünden Mustafa Kemal'e karşı da bir başkaldırı olamaz mıydı?

Türk ulusu, böyle düşünenleri utandırdı. Atatürk'ün önderliğinde bir kez daha seferber oldu. Hızla yeni yazıyı öğrenmeğe koyuldu. İnanılmaz bir coşku sardı Türkiye'yi. O günleri yakından izleyen bir Fransız gazeteci, «İnanın ki, insan gülemiyor, duygulanıyor, aptallaşarak duygulanıyor» diyordu. Hemen herkesin elinde birer alfabe kitabı vardı. Epoka adlı Polonya gazetesinin Türkiye muhabiri, «O sayısız İstanbul kahvehanelerinde, elinde kitap, yeni harfleri sökmeye çalışan birçok hamala rastladım» diye yazıyordu. Hamallardan biri gazeteciye yaklaşmış, «Acaba iyi okuyabiliyor muyum, bir dinler misiniz?» demişti. Biraz Türkçe bilen Polonyalı, bir rastlantı sonucu, o hamalın öğretmeni olmuştu.

Bir Amerikan film yapımcısı, İstanbul İngiliz mezarlığındaki mezar taşlarından Latin harflerini öğrenmeğe çalışanlara rastlamıştı. Türk toplumunun harf seferberliğini anlatan National Geographic Magazine adlı Amerikan dergisi, «Türkiye Amerika: mandası altında olsaydı biz bu devrimi Türklere kabul ettiremezdik, başka hiçbir yabancı Devlet de kabul ettiremezdi» diyordu. Türk ulusu, dış etkiyle değil, içinden gelerek ve Atatürk'e inanarak yeni harfleri benimsemişti. Yeni harfler çabucak tutunup yerleşti.

Arnautlar, Arap yazısından Latin yazısına otuz yılda geçmişlerdi. Sovyet Türk - Tatar Cumhuriyetleri on yılda. Türkiye, birkaç ayda harf devrimini tamamladı. Eşsiz bir zaferdi bu.

Dış basın bu zaferi alkışladı. Yeni harflerin Türk eğitimi, kültürü bakımından önemini vurguladı. Mercure de France dergisinin belirttiği gibi, bütün Avrupa, «Türkler bu işi nasıl başardılar?» diye soruyordu, şaşkınlıkla.

Yabancılar, kendilerine de pay çıkarmağa çalışıyorlardı. Bakan ülkeleri, «yeni Türk harflerinin bize de yararı dokunacak» diyorlardı. Çünkü oralarda Türkçe konuşabilen, ama Arap harfleri yüzünden okuyup yazmayan önemli bir Hristiyan kitle vardı. Bunlar artık Türk yayınlarını da izleyebileceklerdi. Türk öğrenecek yabancıların da işleri kolaylaşıyordu.

Sovyet basını, Türkiye'deki harf değişikliğinde bakü Türkoloji kongresinin etkisini arıyordu. 1928'da toplanan o kongre, Sovyet Müslümanlarına Latin harflerini salık vermişti. Onlar o yola gidiyorlardı. Gittiler. Ama yeni harflerin on yıl kadar sonra Kiril harfleriyle değiştirdiler. Türkiye'de harf devrimi temelliydi.

Batılı yazarlar, Türk harf devrimini, Latin harfleri tarihinin, dolayısıyla Batı uygarlığının da bir zaferi olarak görüyorlardı. Türkiye'nin öteki Asya ve Afrika ülkelerine örnek olacağını söylüyorlardı. Bunun belirtileri de vardı. Bir Japon, «Latin harflerinden yana olanlar elli yıldır Japonya'da ne yaptılar?... Türklerin başarısından utanmaları gerekir.» diye yazıyordu...

İtalyan Türkologu Ettore Rosi, yeni Türk harflerinin, doğal olarak, eski Osmanlı topraklarına da yayılacağına değiniyordu. Çünkü Hattay, Kıbrıs, Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya, Romanya gibi ülkelerde yaşayan Türkler, kültürel bakımdan Türkiye'ye bağlıydılar. Hemen Türkiye'yi izlemek, yeni yazıya geçmek istiyorlardı gerçekten. Ne var ki çetin direnişlerle karşılaşmışlar. 150'likler gibi devrim düşmanlarının çoğu oralarda barınıyorlardı. Bunlar, yerli tutucuları da kışkırtarak Türk harflerine karşı çıktılar. Bu direnişte yerel makamlardan da destek gördüler. Türk harf devrimcileri «Kemalist» diye iki cepheden saldırıya uğradılar.

Bulgaristan'da daha 1928 yılı içinde yeni Türk harfleriyle ders kitapları basılmıştı. Bulgar Milli Eğitim Bakanlığı bunların Türk azınlık okullarında okutulmasını engelledi, eski kitapların dört yıl daha geçerli olduğunu açıkladı. Yunanistan, Batı Trakya'da yeni harflerle öğretim yapılmasını Yunanistan'a karşı bir «ayaklanma» sayacağını duyurdu. Üsküp'te bir Sırplının çıkardığı Türkçe Sadai Millet gazetesi, yeni yazıya geçmek isteyen Makedonya Türklerine ateş püskürüyor, «Kemal Paşa'nın idaresinde mi yaşıyoruz?» diye soruyordu...

Ama bu gibi direnişler, saldırılar harf devrimcilerini yıldırmadı. Türkiye'nin de yığın diplomatik girişimleri oldu. Direnişler giderek kurıldı. Oralarda da yavaş yavaş yeni yazıya geçildi. Önceleri iki yazıyı yanyana kullandılar. Sonra Arap yazası büsbütün kalktı. Yalnız kimi Arap ülkelerinde yaşayan Türkler harf devriminin dışında kaldılar. Son zaman-

larda Bulgarlar da, Bulgaristan Türklerinin kırk yıldır kullandıkları Türk harfleri yerine Kiril harflerini geçirme çabası içine girdiler. Bunlar bir yana, denilebilir ki, Türk harfleri 1930'lardan beri Osmanlı topraklarında yaşayan Türklerin ortak alfabesi durumundadır.

Harf devrimi, Atatürk'ün en köklü, en başarılı devrimlerinden biridir. Türkçe öğrenimi kolaylaştırmakla kalmamıştır. Ardından Türk dil devrimini getirmiştir. Türk dilinin kendi benliğine kavuşarak bilim ve kültür dili dü-

zeyine erişmesine yol açmıştır. Türk toplumunun uluslaşma sürecini hızlandırmıştır. Kısacası, Türk kültür tarihinin bir dönüm noktası olmuştur.

Unutulmamalı ki, devrimi yapan kuşak, bugünler ve yarınlar için olağanüstü özveriye katlanmıştır. Atatürk'e ve o devrimci kuşağa saygılar olsun.

BİLAL N. ŞİMŞİR

Bitmeyen Söylev

Atatürk'ün bir özelliği, tarih yapan bir önder olduğu kadar, tarih bilinciyle düşünüp davranan bir önder de oluşudur.

O nedenle Kurtuluş Savaşından ancak dört yıl sonra, daha savaş duygularının küllenmesine yetecek zaman bile geçmeden, Atatürk, taraf olarak içinde yer aldığı bir savaşın tarihini, bir tarihçi serinkanlılığıyla yazabilmiştir. Yaşadığı ve büyük ölçüde yön verdiği olaylara, dışardan da bakabileceğini göstermiştir.

Yalnız dışardan değil, geçmişten bakmıştır. Kurtuluş Savaşı, gelecekte bakmış ve yaşanan dönemin toplumsal koşulları açısından bakmıştır.

Söylev, böyle bir kimsenin yazdığı bir büyük tarih kitabıdır. Ama yalnız geçmişi değerlendiren ve yaşanan günleri anlatan değil, geleceği de gösteren bir tarih kitabı...

Bir siyasal parti toplantısına sunulmak üzere hazırlanmış olmasına karşın polemik üslûbundan kaçınan, olayların sıcaklığı sona ermeden yazılmış olmasına karşın elli yıl sonra da değerini ve geçerliliğini koruyan ve koruyacak olan bir tarih kitabı...

Türk Kurtuluş Savaşı, bir ulusun bağımsızlığını korumak üzere verdiği bir savaş olmanın ötesinde, bütün ezilen ve sömürülen uluslara da bağımsızlık veya kurtuluş yolunu açan ve gösteren bir savaştı. Tarihsel gelişim sürecinde tüm insanlığın katkısıyla oluşan çağdaş uygarlığı tekellerine almak ve sömürü aracı gibi kullanmak isteyen emperyalist güçlere karşı, çağdaş uygarlığı tüm insanlığın yararına açan, çağdaş uygarlığı evrenselleştiren bir savaş...

Bağımsızlığı koruma hareketi olarak Türk Kurtuluş Savaşı, Anadolunun değişik yerlerinde, birbirlerinden kopuk davranışlar olarak kendiliğinden başlamıştı. Atatürk bunun

kanıtlarını Söylevinde verir. Atatürk'ün bu harekete en büyük katkısı, o birbirinden kopuk davranışları birleştirerek etkinleştirmesi ve belli bir amaca yöneltmesidir. Bu amaçsa, bağımsızlığı aşan bir amaçtır. Bağımsızlığın ötesinde ve bağımsızlığı güvence altına alabilmenin ve sürekli kılabilmenin de koşulu olarak, çağdaş bir toplum ve devlet yapısı oluşturmaktır bu amaç... Yalnız çağdaş da değil, ilerdeki çağ değişimlerine de uyabilecek ve katkıda bulunabilecek kadar dinamik bir toplum ve devlet yapısı oluşturmak... Bu anlamda, hiçbir zaman sonuçlanmayacak bir sürekli amaçtı Atatürk'ün belirlediği amaç...

Süresini doldurmuş ve geçerliliğini yitirmiş bir toplum ve devlet yapısını ve dünya görüşünü değiştirmeye de yönelmedikçe, bir kurtuluş savaşını kalıcı bir başarıya ulaştırmanın olanaksızlığını daha başından biliyordu Atatürk...

Oysa, dış güçlere karşı bu savaşa katılanlardan veya katkıda bulunanlardan kiminin böyle bir değişiklik eğilimleri yoktu ve Atatürk'ün benimsediği asıl amaca doğru adımlar atıldıkça saf dışı kalmaları, hatta engellemeye kalkışmaları, kaçınılmazdı.

Bunun kaçınılmazlığını daha başlangıçta bilen ve içine sindiren Atatürk, Kurtuluş Savaşını, yalnız dış güçlere karşı değil, kimi iç güçlere karşı da sürdürmeyi, ve belli aşamalara kadar yanında yer alanları da, belli aşamalardan geçtikçe karşısında bulmayı veya, en azından, öylelerinin de desteklerinden, katkılarından yoksun kalmayı göze almıştı.

Atatürk'ün «Söylev»deki anlatışıyla, «Millî mücadeleye beraber başlıyan yolculardan bazıları... Kendi fikiryat ve ruhiyatının ihataş hududu bittikçe... Mukavemet ve muhalefet»e geçiyordu.

Atatürk, o yolcuları, yüreğinde büyük kırılganlık da duymaksızın aşıp veya etkisiz duruma getirip yoluna devam ediyordu. Çünkü, «Milletin vicdanında ve istikbalinde» sezdiği büyük gelişme eğilimini, kendi vicdanında «bir millî sır» gibi taşıyarak, adım adım gerçekleştirmekle yükümlü sayıyordu kendini...

O, «millî sır»ın belli aşamalara kadar örtülü kalan her yaprağı açıldıkça, kimi yolcular, «fikriyat ve ruhiyat»larının kavrayış sınırına vararak dökülüyordu... Ama onlar döküldükçe halkın desteği ve katkısı büyüyordu.

Kurtuluş Savaşını sürdürürken, çağdaş bir toplum ve adalet ve devlet yapısı oluşturma yolundaki iç ve dış engeleri aştıkça, Atatürk, çağdaş uygarlığı emperyalist güçlerin tekeline ve sömürü aracı olmaktan kurtararak tüm insanlığın yararına sunma yolunda da ilerlemiş oluyordu.

Bu süreci anlatan yönüyle, «Söylev», bir ulusun kurtuluş savaşının öyküsü olmaktan öte, çağdaş uygarlığı tüm insanlığa açıp kazandırma ve insanlığın büyük bölümüne çağ değiştirme savaşının da öyküsüdür.

Çağ değişimi ve uygarlık bir noktaya varıp kalmıyacağına, sürekli olduğuna göre, bu

anlamdaki ve boyuttaki bir kurtuluş savaşının da sürekli olması gerekirdi.

Onun için, «Söylev», Kurtuluş Savaşının sürekliliğini vurgulayarak sona erer.

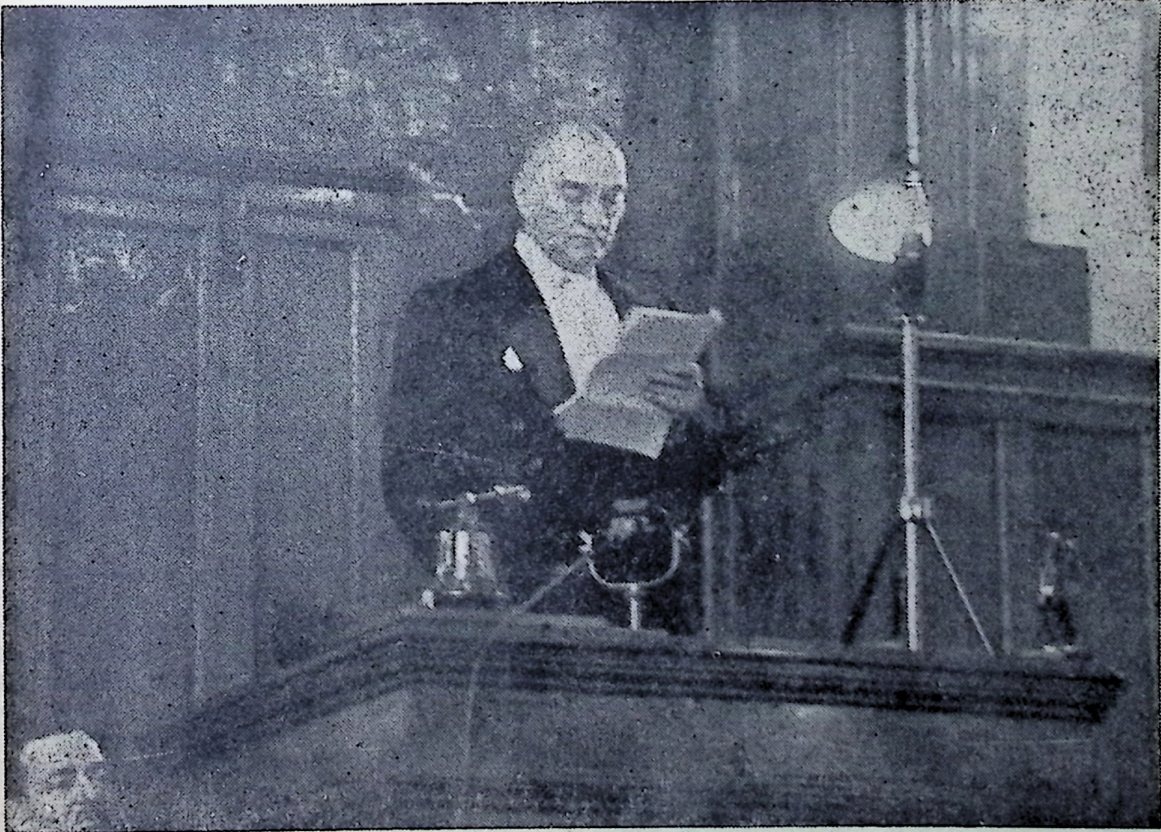
Daha doğrusu, sona ermiş gibi görünür. Çünkü «Söylev»in «son»unda, uygarlık, bağımsızlık ve özgürlük uğruna sonsuza dek sürecek uğraşların ve savaşların tükenmez buyruğu yer alır. Bu açıdan, bir bitmeyen söylevdir Atatürk'ün elli yıl önce verdiği büyük Söylev...

Atatürk için «son» yoktur, çünkü her aşama bir yeni başlangıca geçiştir.

O nedenledir ki Atatürk, Kurtuluş Savaşını askeri alanda sonuçlandıracak hedefe «son hedef» dememiş, «ilk hedef» demmiştir. O ilk hedefe ulaştıktan sonra da, meydan savaşlarında kazandığı asker üniformasını çıkararak bir yeni devlet kurucusunun giysilerini giyinmiş, ödevlerini üstlenmiştir. Hem de uygarlığı tekelilerine almak ve sömürü aracı gibi kullanmak isteyen ülkelerden kiminde, bir takım sivil serüvencilerin, devlet başına geçer geçmez mareşal üniforması giyndikleri bir dönemde...

BÜLENT ECEVİT

15 Ekim 1977

Büyük Söylev

Tam elli yıl önce bu günlerde (15 - 20 ekim 1927 tarihleri arasında) Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da İstasyon Caddesi üzerindeki İkinci Meclis binasının büyük salonunda —beş yıl önce kendisi tarafından kurulmuş olan— CHP'nin büyük kurultayında, «Büyük Nutuk» adıyla tarihe geçen, söylevini okuyordu. Aralıksız tam altı gün süren bu söylevi başından sonuna dek orada dinlemiş olan mutlu kişilerden biri de bu satırların yazarıdır. O tarihte Türkiye Büyük Millet Meclisi Muhasebe Mümeyyizi (saymanlık kalemi şefi) idim ve Ankara Hukuk Fakültesi'nin üçüncü sınıf öğrencisi bulunuyordum.

Bu Meclisin ilk açıldığı 23 Nisan 1920 tarihinden beri Mustafa Kemal Atatürk'ün Meclis kürsüsünden yaptığı bütün önemli konuşmaları can kulağıyla dinlemiş bir kişi olduğum halde, bu son söylevi beni heyecandan heyecana sürüklüyordu. Çünkü söylev, 1920'den o güne dek geçen yedi buçuk yıl içinde tanık olduğum çok önemli tarihsel olaylar dizisinde benim için karanlıkta kalmış olan birçok noktayı aydınlığa kavuşturuyor, böylece Milli Mücadele'nin çetin başlangıcından başarılı sonuna ve Cumhuriyetin ilk yıllarına ilişkin bilgi ve anılarımı zenginleştiriyordu. Gözlerimin önünde, Büyük Söylev'le bir bütün olarak canlanan Ulusal Kurtuluş'un ve Büyük Türk Devriminin inanılmaz gizi ve görkemi daha belirgin, daha bilinçli duruma gelmişti benim için.

O tarihten bu yana geçen yarım yüzyıl içinde, Büyük Söylev'i birçok kez okudum. Büyük Atatürk'ün çelik iradesine, yürekliliğine, olayları hemen değerlendirme gücüne, kararlılığına ve karar yeteneğine, uzak görüşüne, en küçük fırsatlardan Türkiye lehine yararlanma yolunu bulmasına, kendisine bağlı kişileri yetenekli oldukları görevlerde kullanma yolundaki görüş sağlamlığına ve en çetin anlarda hiç bir zaman yılgınlık göstermeyip, er veya geç, bütün güçlüklerin üstesinden gelen devrimciliğine, bu Söylevi her okuyuşumda hayran olurum.

Birinci Dünya Savaşının son döneminde müttefik orduları başkomutanlığına atanan Fransız Mareşali Ferdinand Foch'un bir sözü vardır. Bir kart üzerinde basılı olarak çalışma masamın camı altında durur: «Bir tek beziyetim vardır: Asla umutsuzluğa kapılmam.»

Foch bu «bir tek» meziyeti ile sadece Almanları yendi. Atatürk ise, Büyük Söylev'inin içinde beliren bu «umutsuzluk tanımama» meziyetine eklenen ve bir çığ gibi büyüyen öbür meziyetleriyle yalnız iç hayınlıkları ve bu hayınlık örgütünün başı olan son Osmanlı Sul-

tanı Vahdettin'in ordularını ve dış düşmanı-mız Yunanlıları değil, Birinci Dünya Savaşı'nda bizi yenilgiye uğratmış olan müttefik Batı emperyalizminin kapitalist saldırganlığını da yenerek Türkiye'mizi her yönüyle bağımsız, kendi deyimiyle «tam bağımsız» duruma getirdi ve bize, son bir kaç yüzyıllık tarihimizde hiç görmediğimiz umut dolu bir vatan bıraktı.

İşte Türk Ulusunu yalnız çöküntü ve yoksulluk ortamından dirilik ve varlık yoluna, yalnız bağımlılıktan bağımsızlığa değil, 1919'ların umutsuz karanlığından 1922'lerin umutlu ışığına ulaştıran büyük Ata'nın bu tarihsel olguyu nasıl yarattığını, aşılmaz sanılan engelleri hangi önlemlerle nasıl aştığını anlamak için Büyük Söylev'i —hem de ayrı ayrı zamanlarda bir kaç kez olmak üzere— okumak gerekir. Bugün ülkeyi yönetmek için ortaya atılan küçük politikacılardan pek çoğunun, şöyle düşünme düşüne ve üstünde dura dura büyük söylevi bir kez olsun okuduklarını sanmıyorum. Okumuş olsalardı. Ata'nın bize bıraktığı tam bağımsız vatani iktisatçı bağımlı ve uydu bir Türkiye durumuna getirmezlerdi belki.

Büyük Söylev bize şu gerçeği gösteriyor: Gerek Kurtuluş Savaşı'ndaki yengide, gerek Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleştirilen büyük sosyal devrimde, bir «Merkez - beyin», bir de ona bağlı birçok «çevre - beyin»ler vardır. Bunların hepsi bir bütün — tıpkı güneş sistemi gibi — bir «beyinler sistemi» oluşturmuştur. Ne var ki «çevre - beyin»lerden bir bölümü, «merkez - beyin»i ancak bir aşamaya kadar izleyebilmiş ve ondan sonra soluğu kesilerek sistemden ayrılmıştır. Dahası, bunlardan kimisi düşman saflarına geçmiştir.

Ayrıca Milli Mücadelenin başından beri merkez - beyin ters yönündeki bir yörünge-de bulunan «karşı - beyin»ler, merkezin oluşturduğu düzenli sistemi dağıtmak için ellerinden gelen her çabayı harcamaktadırlar.

Düzenli bir sisteme benzettiğim savaşımı ve devrimci topluluğun merkez-beyni, Mustafa Kemal Atatürk'tür.

«Çevre - beyin»ler, onunla eşit düzeyde olmak şöyle dursun, bir ölçüden sonra, ona yaklaşmıyorlar bile. Rahmetli Şevket Süreyya Aydemir, Atatürk için «Tek Adam» demekte çok haklıdır. Ne var ki, benim bu düşüncemi yalnız Şevket Süreyya'nın nitelemesi, hatta Atatürk'ün Büyük Söylev'i ve yarattığı eser değil, yerli, yabancı, tarihsel belgeler kanıtıyor.

19 Mayıs 1919'da ülkenin her yönüyle çöküntülü durumu; içteki kargaşa, eşkiyalık ve asker kaçaklığı; dış düşmanlarca desteklenen

ve kuzey bölgemizi kasıp kavuran Rum - Pontüs çeteciliği; padişah ve halife ve onun yöresinde çöreklenmiş Mütareke dönemi hainlerinin Anadolu'nun hemen her yanında kışkırtılan ve beslenen iç ayaklanmalar; İngilizlerce donatılan Yunan saldırısı; en sonunda Yunanlılara katılan hain Çerkez Etem çeteciliği; Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin içinde Mustafa Kemal'in icraatını boyuna kösteklemeye uğraşan şeriat gericiliği; Cumhuriyet döneminde de Doğu'da yine İngilizlerce kışkırtılan başkaldırmalar, hep güçlü «merkez-beyin» in aldığı önlemler sayesinde yok edilerek on binlerce şehidin kanı pahasına kuruldu, bugünkü Cumhuriyet Türkiye'si.

Büyük Söylev işte bu büyük tarihsel olgunun ve yazgı dönümünün öyküsüdür. Herkesin bu Söylevi okumasını bunun için dilemek-
teyim, onun elinci yılında. (*)

(*) Büyük Söylev ilk kez Arap harfleriyle 1927'de basıldı. Yeni Türk harflerinin kabulünden sonra 1934'te bu harflerle Milli Eğitim Bakanlığı'nca ikinci bası yapıldı. Cumhuriyet'in 15. yılında, 1938'de, üçüncü basısı çıkarıldı. 1950'de Türk Devrim Tarihi Enstitüsü'nce, iki cilt halinde dördüncü bası yayımlandı. En son 1963 yılında Türk Dil Kurumu'nca öz Türkçe metni çıkarıldı ve 1974 tarihine değin bu metinden beş bası yayımlandı.

landı. Ayrıca, daha önce yeni harflerle basılmış üç ciltlik «Belgeler» bölümü var. Bu bölüm, gerektikçe başvurulacak bir bölümdür. Asıl Söylev'in daha önceki metinleri koyu Osmanlıca anlatımlı olduklarından, yeni kuşaklar bunu anlayamamakta, Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı arı Türkçe metni yeğlemektedirler. Bu kurum şimdi de, ellinci yıldönümü münasebetiyle, Büyük Söylev üzerine incelemelerden oluşan bir «Özel Sayı» hazırlamaktadır. Ne yazık ki bir rahatsızlık yüzünden ben kendime düşen incelemeyi yetiştiremedim. Bunu tamamlayınca «Türk Dili» dergisinin başka bir sayısında yayımlayacağım.

Şunu da eklemek isterim; Büyük Söylev bütün büyük Batı dillerine çevrildi. Fransızcasını, üniversitesinde doktora öğrencisi olarak okuduğum İsviçre'nin Neuchâtel kentinde, 1929 yılında Payot kitapçısının vitrininde gördüm ve içeri girerek bir süre inceledim. Ne yazık ki, çok kıt olan öğrenci ödeneğimden bu kitabı satın alacak parayı ayıramadım. Yukarıda saydığım Türkçe metinlerin hepsi ve üç ciltlik Belgeler bölümü kitaplığında vardır.

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU
16 Ekim 1977

Atatürk'ü yorumlamak

Atatürk'ü anlamakta ve sevmekte tümümüzün birlik olduğumuzu kolay kolay söyleyemeyiz. Unutmayalım ki, onun adını, anılarını, yonutlarını (heykellerini) korumak için bir kanunumuz var. Öyle ise, Türkiye'de Atatürk'ü sevenler olduğu gibi, sevmiyenlerin de bulunduğu bir gerçektir. Neyi gösterir bu Atatürk'ün getirdiği kurumlara ve yeniliklere karşı bugün de direnenlerin bulunduğunu gösterir, sanırım. Bu direniciler, Arap - Müslüman uygarlığı düşkünleri, şeriatçılar, ırkçılar - Turancılar, Osmanlı artıkları, saltanatçılar ve eski zaman hayranlarıdır. Buna karşılık batıcılar, laikler, çağdaş ulusculuk anlayışında olanlar, cumhuriyetçiler, devrimciler, halkçılar, bağımsızlık savaşçıları, sosyalistler ise Atatürk'ü seven, savunan, yeni durumlar ve gerekler karşısında ona yeni yorumlar eklemek çabasında olan güçler, yeni deyimlerle «zinde kuvvetler» vardır. Birinci kümedekiler, demek

Atatürk devrimlerine karşı direnme durumunda olanlar, bu iki karşıt gücün hangisinin çoğunlukta olduğu sorusuna karşı, toplumumuzun çağdaş bir düzen anlayışı içinde tam olarak yerleştirilememiş bulunmasından yararlanarak, yoksul ve eğitimsiz çoğunluğu kendilerinden saymağa kalkıyor ve bunu gerçekleştirmek için bütün demagojilerini, kurnazlıklarını yürütüyorlar. Bu durumda, bugün nitelik olarak ağır basan Atatürkçülerin ilk büyük görevi, ulus çoğunluğunu ekonomi ve eğitim alanında tez elden kalkındırmaktır. Bu ise Atatürkçülerin bir takım toplumsal ilkelere birlik olmalarını gerektirir. Gerçekte böyle bir birliğin var olduğunu da kolay kolay söyleyemeyiz. Demek Atatürk'ü sevmek ve anlamak konusunda, sadece ilk bölümlemeyi yapmakla yetinemiyeceğimiz anlaşılmaktadır.

Başka bir deyişle, çeşitli toplumsal, siyasal görüşlerde olan Atatürkçiler arasında, A-

tatürk'ü anlamak, halkı anlamak, ulusu kalındırmak, eşit ve özgür bir toplum kurmak konuları, tartışmalı ve çekişmeli konulardır.

Böyle olmasını yadırgamıyorum ben. Çünkü bugün Atatürk, ne olduğundan çok, ne olabileceği, neye, nelere yarayabileceği yönünden ele alınmaktadır. Her görüş onu kendine maletmiye çalışıyor, sözgelişi, kendilerini ilerici, devrimci, halkçı bilen, ama birbirinden ayrı toplumsal görüşleri tutan çeşitli kümeler, Atatürk'ü gelecek üstüne olan kendi tasarılarına ve inanışlarına yararlı kılacak biçimde yorumlamak eğilimindedirler. Bu türlü yorumlar sonunda ise Atatürk bakıyorsunuz, uyuşmaz görüşler arasında kılıktan kılığa sokuyor, paylaşılamıyor, sözgelişi sosyalist oluyor ya da sosyalizme karşı duruyor. Bunlardan hangisi doğrudur? Atatürk'ü herhangi bir söylevi ile özel teşebbüsün savunucusu sayanlar olduğu gibi, başka bir sözü ile de çalışanların yanbaşında görenler var. Çünkü bu konular bugün artık toplumumuzun çözmiye uğraştığı ve çözmek zorunda olduğu başlıca konulardır; bu yüzden de Atatürk'ün şu ya da bu yandan olması gerçekten önemlidir.

Bana kalırsa yapılacak ilk iş, Atatürk'ü kendi görüşlerimize zoraki uydurmak çabasından vazgeçmek olmalıdır. Onu ele alırken, kendimize karşı doğru ve içten (samimi) davranalım, onun büyüklüğünü kullanmaktan vazgeçelim, bu büyüklük nerede, ne için büyüklükse onu anlıyalım ve onunla kendi tasarılarımız, inanışlarımız arasında zorarakı değil, gerçek ilişkiler kuralım. Türk toplumunu haksızlıklardan, eşitsizliklerden, sömürmelerden kurtarmak istiyen ilerici için böyle davranmakta ancak yarar vardır kanısındayım.

Atatürk her şeyden önce bu topluma uygarlık değiştiren adamdır. Gerçi doğu uygarlığından çıkma, batı uygarlığına geçme düşüncüsü, Atatürk'le başlamaz, çok daha eski günlere doğru uzanır. Sözgelişi Üçüncü Selim'den bu yana, bir takım padişahlar, devlet adamları, düşünürler, batıya yönelme yolunda çabalar göstermişlerdir. Buna bakarak Atatürk'ü, yüz elli yıllık bir çabanın en büyük başarıcısı diye tanımlamak, başlanılan bir işi yarım yamalıktan kurtararak en keskin bir sonuca ulaştırmış biri olarak görmek de yan-

lıştır. Çünkü Atatürk'den önceki batılılarımız, bir ümmeti yenileştirmek istiyorlardı. Atatürk ise bir ulusa uygarlık değiştirmiştir. Bu bakımdan ilktir. Gerçi batılılaşma devriminin, bir ümmetten bir ulus çıkarma işi ile bir arada yürüdüğü düşünülürse, Atatürk'ün batılılaşma çabası arasında daha bir ulus olmadığımız ileri sürülebilir ve böylece o görüş çürütülmiye kalkılabilir. Ama batılılaşma i-nancı, ister istemez ulus olma ülküsünü de içermekteydi. Türk toplumu, bu iç içe geçmiş iki ülküyü bugün de gerçekleştirmek çabası içindedir; işte Atatürk'e karşı olanların başlıca istemedikleri budur.

Batı ülkelerindeki toplumsal, siyasal devrimlere bakarak, bizim toplumumuzun, üzerinde önemle durulması gereken bir özelliği var: Batı ülkelerindeki toplumsal, ekonomik, siyasal devrimler, batı uygarlığının içinde ve uygarlığın gelişimi olarak gerçekleştirilmiş devrimlerdir. Başka bir deyişle, batı uygarlığı, batıdaki toplumsal, ekonomik, siyasal devrimlerden hiç biri ile tek başına açıklanamaz, tek başına hiç birinin ürünü değildir. Bu bakımdan, sözgelişi batı ülkelerinden herhangi birindeki bir sosyalizm devrimi, bir uygarlık değişmesi biçiminde gösterilemez. Atatürk devrimi dediğimiz, iki bin beş yüz yıllık bir süre içinde oluşan batı uygarlığının Türk toplumuna maledilmesi çabasıdır. Atatürkçüler ve Atatürkçü olmıyanlar, işte bu olay karşısındaki durumlarına göre tanımlanabilirler. Atatürk de her şeyden önce bu niteliğinden ötürü, yorumlanarak değerlendirilmek çabasına muhtaç değildir.

Bugün geri kalmış toplumlar, sömürgelekten kurtulmak için savaşıyor ya da bir kurtulan sömürgeler, kalkınma ve kurtuluş çabaları içinde, sömürgecilerin yüzyıllardan beri desteklemekte, beslemekte oldukları eskimiş kurumlardan, zararlı geleneklerden, engelleyici âdetlerden sıyrılmanın yolunu arıyor, bunun gereğini duyuyorlar. Çünkü bu, yeni bir toplum anlayışını benimsetmek için zorunlu bir temizleme işi oluyor onlar için. Atatürk bize, bugün bizim yapmamız gereken işlere en başta bu kolaylığı getirmiştir sanıyorum.

MELİH CEVDET ANDAY
10 Kasım 1962

Atam, seni niçin seviyorum

Şu elle beş yaşında sana bir ilkokul öğrencisi gibi seslenebiliyorum. İnsan, Tanrıya seslenir. Sen ne bir insan - tanrısın, ne de tanrılaşmış bir insan. İkisinden de benim tiksindiğim kadar tiksiniyordun. Öyleyse, nasıl oluyor da seslenebiliyorum sana, kendi ölmüş babama seslenemediğim gibi? Yunus şairimiz «bende bir ben var benden içeri» diyor. Kendi bilincime varmak için bu içimdeki ben'i tanımlamaya çalışacağım.

Bundan birkaç bin yıl önce, Anadolu toprağı iki düşünür yetiştirmişti, biri Urla'dan, öbürü Efes'ten çıkmıştı. Birinin adı o zamanın diliyle Anaxagoras, ötekini adı Herakleitos'tu. İkisi de bu evrenin sırlarını çözmeye uğraşıyorlardı. İkisi de bir ilkeyi öneriyordu evrenin kuruluşunda. Anaxagoras her çeşit düzen, çekirdeğinde «NOUS»u taşır diyor. Herakleitos ise bu ilkeye başka bir deyimle «LOGOS» diyerek, onu sürekli devinekle halinde görüyordu. Maddeci düşünürlerdi ikisi de, Anaxagoras çok ince bir madde olarak düşündüğü NOUS'u tüm evrende yapıcı ve düzenleyici bir güç olarak tasarlıyor. Herakleitos da en çok değişip devinen maddenin ateş olduğunu ileri sürerek, her türlü değişimin özünde ateşi görüyordu. Anaxagoras Urla'dan Atina'ya gitmiş, bu kültür merkezinde otuz yıl boyunca öğretilerini yaymış, bir de yönetici insan yetiştirmişti. NOUS ilkesini kendi varlığında canlandıran. Bu insan, adını bütün bir çağa veren Perikles'ti. Bakın Nietzsche nasıl tanımlıyor bu adamı: «Halka seslenmek için kürsüye çıktığında, NOUS'un insan biçimine girmiş imgesi gibi görüyordu: yapıcı, çözümleyici, uyarıcı ve düzenleyici, aydın ve yaratıcı insan gücünün ta kendisiydi.» Perikles'i çekemiyen tutucular Anaxagoras'ı da dinsizlikle suçlayarak, ölüme sürüklemek istediler. Anaxagoras o sözde kültür merkezinden kaçtı ve gene Anadolu toprağında Lâpseki'ye sığındı, orda öldü. Neydi Atina'da bağnazlığın çekemediği: NOUS yani AKIL'dı. Kokuşmaya yüz tutmuş eski düzeninin yerine halkı yapıcı, çözümleyici, düzenleyici aydınlık ve yaratıcılık yolunda yeni ve daha mutlu bir geleceğe doğru iten insan zekâsıydı. Atina'nın Sokrates'i de öldüren dinsel tutuculuğu unutuldu gitti, Perikles ise kültür ve sanat başarılarıyla ileriye yönelmiş demokrasinin kurucusu olarak kaldı. Batı düşüncesi Anaxagoras'tan NOUS ilkesini aldı, benimsedi ve sürdürmektedir. Ya Herakleitos'tan ne aldı? Devrimci ve ilerici filozofilerin hepsi, öğretilerinin özünde kaynağında görürler onun devinekle değişim ilkesini, Herakleitos «her şey akar, her şey değişir, evrende değişmeyen hiç bir şey yoktur» demekle çağımıza en can alıcı iki ilkesini sinledi: DEVRİM ile EYLEM'i. Ne var ki, bu ilkelere içten-

likle ve gerçekten bağlı pek az devrimci görebiliyorum ben çağımızda. Çoğu, eylemlerini devrimle yürütüp temellendirdikten sonra, unutuveriyorlar Herakleitos'un ana düşüncesini. Devrim sonucu kurdukları düzeni katı ve değişmez öğretilerle yöneterek ihanet ediyorlar Efes'li düşünüre. Anaxagorasla Herakleitos'a ihanet etmeyen tek eylem adamı Atatürk'tür, bence, çağdaş dünyamızda.

Atatürk'ün belli bir öğretisi yoktur. O, düşünceyi eylemden ayırmayan, düşünceyi eylemle gerçekleştirmek, eylemi de düşüncenin kaynağından getirmek sürecini uygulamış, böylece varlığın akış ilkesine günümüz ve geleceği için uyummuş bir devrimcidir. Değişim gerçeğine göre her durumda, her ortamda uygulanacak eylem başkadır, insan akıl ve devrim ilkelerini gözden kaçırmamak şartıyla uygulayacağı eylemi kendi bulabilir. Nitekim Atatürk de öyle yapmış; gününün gerektirdiği devrimleri gerçekleştirdikten sonra, bunların sonsuz eylem süreci içinde ancak birer başlangıç olduğunu iyice belirterek, kendinden sonraki aşamaları aşmak görevini kendinden sonraki kuşaklara yüklemiştir.

Atatürk'ün Türkiyeli insana kişi ve ulus olarak açtığı en mutlu çıkışlardan biri, yaratıcı eylem yöntemini dil ve tarih bilimlerine uygulamasıdır. Bir insanın benliği en iyi dilinde, bir ulusun niteliği en iyi tarihinde belli olur. Ama ne dil, ne de tarih belli birer başlangıç ve bitimi olan sınırlı varlıklar değildir. Her dem canlı süreçlerdir. Dili ne yaparsan o olur, tarihi nasıl yorumlasan öyle yatarsın. Geçmiş ve gelecekte sonsuzca uzanan bu iki canlılık alanı araştırıldıkça yaratılır, yaratıldıkça gerçekleştirir. Her iki alanda bütün ulusun olduğu kadar her ulus bireyinin de katkısı ve sorumluluğu vardır. Katkıda bulunmak, sorumluluk yüklenmek kişiyi de ulusu da bilincine götürür. Bu bilinçli çalışma yolunda kültür doğup gelişir. Yoksa kültür kuşaktan kuşağa olduğu gibi aktarılan donmuş bir varlık değildir. Türkiyeli insan bugün dil konusundaki incelemeleri ve araştırmaları ile kendini bulmak, yansıtmak ve çeşitli düşünce yapıtları ile yaratıcı olmak olanağına kavuşmuştur. Topraklarımızın üstünde ve altındaki araştırmalar geçmişimizi insanlığın en erken doğuş çağlarına dek götürmektedir. İnsanın en değerli, en sürekli varlığı olarak kültürü benimsemeğe ve yaşamaya çağırıştır Atatürk bizi. Bize bu ufku açtığı içindir ki, İlkçağdan bugüne, Ege düşünürlerinden çağımız insanlarına dek uzanan köprüyü kurabiliyor, Atatürk'ün kişiliğinde Anaxagoras'ın da Herakleitos'un da yaşadığını görebiliyoruz.

AZRA ERHAT
Kasım 1970

Yirmibeşinci kasım ve gençlik

Atatürk'ün destanı bizim kuşağımızı etkilemiştir. Atatürk'ün ve devrimlerinin öyküsü bir bakıma bizim kuşağımızın da öyküsüdür. Bizim kuşağımız derken, gözlerini yeni bir Türkiye'ye açmış Cumhuriyetin halk okullarında yeni harflerle lâik bir eğitim ve öğretim görmüş, çeşitli toplumsal değişimlerin coşkusunu yaşamış ve Atatürk'ü tek önder bilmiş bir kuşağı söylemek istiyorum. Bizim kuşağımız hiç bir zaman bir yorum, eleştiri kuşağı olmamıştır.

Bizim kuşağımız destan havasının ateşi içinde yaşayan bir kuşaktır. Olanlar bizim istemlerimizle, bizim de etkilediğimiz olaylarla şekillenmemiştir. Olaylar devrimin ve Atatürk'ün istemine bağlıdır, olayları devrim ve Atatürk etkilemiştir: Biz, bu olayların içinde yaşayan, bu olayları gündelik doğal bir hava gibi soluyan ve olaylara coşku ile, inançla katılan, karışan, âdeta olayların insan gereğini kuran bir kuşağız. Bizim durumumuz Trova'daki destana Tanrılar'ın dilekleriyle karışan insanların durumlarına benzer, destanı Tanrılar ve kahramanları yaratmışlardır: Sade insanlara. Trovalı hemşehrilere ve Aşil'in gemi arkadaşlarına destanı yaşamak düşer. Coşku, alkış, hayranlık ve yarı bilinçli bir savaş isteği. Ankara'nın tozlu yollarından baş kahraman geçerken, onu küçük ellerimizle alkışlamak, onun yarattığı bir cumhuriyetin güvenini, erincini içimizde, yaşantımızda duymak. Savaşmak mı? Direnmek mi? Bizim kuşağın böyle ağır, onurlu bir görevi olmamıştır. O savaşmıştır, o direnmıştır. Bize bu savaşın zaferlerini tatmak düşmüştür. Bize bu direncin sert ve güzel yemişlerini yemek düşmüştür. Katışıklığımız yaşantının kendisine dir. Gerekince gene o Atatürk savaşmakta ve direnmektedir. Biz Cumhuriyetin güneşli çağyılarında, o büyük toplumsal savaş olurken, kıyıdaız: Görevimiz coşmak, alkış tutmak ve kahramana sonsuz bir sevgi ve saygı beslemektir. Atatürk bu arada, bizim o zaman anlamadığımız, ayırdetmediğimiz bir şeyi yapmaktadır: Bizi de göreve çağırmakta, bizi de savaşa hazırlamakta, yarınki Türkiye'de bize de savaşın, direncin yollarını öğretmektedir. Bu öğretti, bizim coşkularımızın, sevgilerimizin altında kalmıştır. Bilinçli, savaşçı Atatürkçüler değiliz daha, seven, alkışlayan, coşan, o varolduğu için işlerin hepsini ona bırakan genç kuşaklarız. Bir devrime, toplumun derinliğinden değil bir coşku açısından bakıyoruz. Seve seve öğreniyoruz yeni yazıyı, o istediği, ona inandığımız için öğreniyoruz. Yeni yazı ile nelerin değiştiğini bilmiyoruz daha, baba sofrası ve gerçeğin kayasındadır. Ellerinizi kullanın,

gibi onun besinlerini hazır buluyoruz sofrada, bunları ellerimizden almaya çalışacaklarını düşünmüyoruz bile: Bu besin, güçlüklerle toplumun derin değişiminden üretilmiştir, kan ve omek verilmiştir bunlar için bilmiyoruz.

İlk 10 kasım, bunun için bize bir babanın ölümü gibi geliyor: Vuruyor bizi, göz yaşlarımızı, gönüllerimize vuruyor ilk önce. Aklımıza ilk gelen ona ağlamak oluyor. Ağlamak! Ağlamak! Bir vatan babasına, bir ulus ustasına ağlamak! Onun bize bıraktığı miras - Türkiye'nin ve varlığımızın tek zenginliği! - yıllardır, gözyaşlarımızın örtüsünde gömülü kalıyor. Ağlıyor ve, bu mirasın bize yeteceğini, bizi ömrümüz boyunca besleyeceğini sanıyoruz. Onun mirasını hatırladıkça yaptığımız tek şey, hep ağlamak, gözyaşlarımızla ağıt dökmek oluyor. O miras bize başka bir şey hatırlatmıyor mu? Ağlamaktan ve ağıttan başka! O böyle yaptı bizi: Coşkulu, duygulu, güvenli ve savaşın, direncin gücünden yoksun. Öyle düşünüyoruz. Onu anmayı coşmak, ondan bize kalmış mirasla övünmek, gözyaşlarımızı anısının toprağına dökmek, sanıyoruz...

Bu bizim, her 10 kasımda yenilediğimiz bir gözyaşı töreni oluyor. Biz ağlaşa duralım, beri yanda, onun bıraktığı mirası, her 10 kasımda biraz daha eksilmiş, biraz daha bir yerlerinden yenmiş, yitmiş buluyoruz. Savaşmaya, direnmeye yanaşmadığımız için de, her 10 kasımda onun başına varıp, belli sözleri yeniliyoruz, bu gözyaşı, duygulu sözler hiç bir şeyi kurtarmıyor. Beri yanda, ağlamadan, sızlamadan bir başka savaşın, bir başka direncin yolcuları - göz yaşları denizimizin karanlığında - toplumun derin yeraltı sularında ilerliyorlar: Bizim Atatürklü günlerimiz için bir coşku, bir güven kaynağı olan devrimleri, yaşama ve bağımsızlık ilkelerini söküp söküp atıyorlar. Kurtuluş Savaşı Türkiye'si, her yara aldıkça, sağlam temel direklerinden yaranmış devrimlerin kanları aktıkça - coşkulu, duygulu gözyaşlarımızla onun ayağına varıyoruz yeniden: Andlar, söz vermeler, bağlılıklar. Bir şeyi duymuyoruz, neden ki, o, Atatürk orada gözyaşlarımızın tapınağında seslenmiyor bizlere, gerçeğin içinden, duygularımızın, göz yaşlarımızın bittiği yerden sesleniyor bize. Gözyaşlarımızda değil, katı gerçekte yaşıyor o: Halk ve yurt gerçeğinde.

Biz, onu gözyaşlarımızın gerçeğinde aradığımız için bulamıyoruz. O savaşın direncin gerçeğidir: O gerçek, gözyaşları dindi mi, gönül gürültüsü dindi mi duyulur: Us'un ve gerçeğin sesi gelir o zaman, Atatürk orada, usun param parça olsun elleriniz, ve, ayaklarımızı kullanın keskin taşların üzerinde parçalansın ayaklarınız ve usunuzun kuru gözleriyle bakın

o kayaya: Oraya varacaksınız, Atatürk orada dır ve, oradan konuşmaktadır. Gözyaşlarımızı silmek için mendil veren, gönül üzüntümüzü uyuşturmak için bize avuntu veren bir orta-çağ azizi, bir yatır büyüğü değildir o; gerçek-lerin sesidir, savaşmış, direnmiş bir devrimci, kuşaklardan savaşlar, dirençler bekleyen bir yurt ustası, bir us ustası, bir gerçekler usta-sıdır. Ve, kasımlar, nice kasımlar, tutucuların, gelenekçilerin işine gelen bu gözyaşlı duygulu on kasımlar üstte gözyaşlarımızdan ala ala, altta devrimlerden, halkını aşama, özgürlük ve ilerleme kaynaklarından vere vere - işlenmi-yen zengin bir toprak gibi kayıp giderler. Göz-yaşlarımızla yediğimiz sadece Atatürk'ün mi-rası değildir. Halkın yaşama, özgürlük ve iler-leme olanaklarını da yemiştir.

Mirası kurtarmak için 10 kasımı ağlama-dan anacak bir kuşağa ihtiyacı vardır, Türki-yenin. Sadece mirası kurtarmak da değil, mi-rasın ne olduğunu, anlamını anlamak için de mirası değerlendirmek için de kendi Cumhu-riyet kuşağını beklemektedir Atatürk. Yeni Türk harfleriyle, yeni bir bilim, yeni bir uy-garılık felsefesi yaratmadıktan sonra, sizler ey Cumhuriyet okullarının kuşakları, her gün ye-ni Türk alfabesinin üzerine kapanıp bu bizim babamızın yâdigâridir diye gözyaşları dökse-niz neye yarar? Ama umutsuzluğun perdesini burada kapayacağım. Birden bire, bir kurtu-luş savaşı sahnesini ortaya çıkarır gibi, 27 mayısın taze kuşakları yeniden Atatürkün ger-çekçi, halkçı gücünü ortaya çıkarıverdiler. Gözyaşı kuşakları geri kaldılar, yerine, Ata-türkü yorumlayan, Atatürkle el ele çözüm yol-ları arıyan, Atatürk nerede gitmişti, şimdi biz ona, neden başlayacağız diyne, diri, savaş-çı, direnen bir kuşak çıktı ortaya.

DESTANDAN GERÇEĞE

İlk olarak, şu son kasımlarda Atatürk'ün yeniden dirildiğini, destandan, gerçeğe geçti-ğini görüyoruz. Ölümü de bir diriliş oluyor böylece. Bu on kasımda o, yirmibeş yaşında, genç ve diri kuşakların, kendisi gibi savaşçı, devrimci kuşakların arasındadır. Bu yaşa ge-linceye değin, Atatürk ve yirmibeş yaş kuşak-ları az acı çekmemişler, az şey görmemişler-dir. Onlar Atatürke ağlayan kuşaklar değiller-dir: Onlar Atatürkle birlikte büyüyen, Ata-türle birlikte - toplumun kötülüklerini, hasta-lıklarını, ağrılarını - yaşıyan ve, Atatürkle birlikte 10 kasım 1963 de, yirmi beş yaşının savaşan yuşaklarıdır. Onlar Anıt-kabirde ağla-mıyacaktırlar, yirmi beş yaşındaki Atatürk'ün yanında duracaklardır, onunla birlikte savaşa başlayacaklardır. Yirmibeş yaşında, vatan ve özgürlük, diyen ateşli sürgün Atatürk Devle-tin temellerini tazelemek, yenileştirmek isteyen Atatürk. İki yıl sonra, hareket ordusu ile, ge-riliğin, kara baskının üzerine yürüyen Ata-türk! Şimdi, yirmi beş yaşında, kendi kuşak-larıyla, kendi devrimlerinin, kendi ilkelerinin yorumunu, savaşını verecektir Atatürk! 10 ka-sım 1963 de anılan, bir gözyaşı anıdı, bir ağıt çeşmesi değil, ölümüyle birlikte doğan bir savaşçı ve devrimcinin yirmi beşinci yılıdır.

Atatürk, Ergenekon demircisi gibi, yurdun üzerine kapanmış dağları delecek ve yirmi beş yaşındaki, kendi yetiştirmesi, kendi çağdaşı ar-kadaşlarıyla halkın yaşama, uyanma, özgürlük ve ilerleme savaşına başlayacaktır. Gözyaşları hayata da, Atatürke de ihanettir. Atatürk ağ-lamak için değil, hayatı tapınılası bir sevince boğmak için doğmuştur.

CEYHUN ATUF KANSU
10 Kasım 1963

Atatürk ve heykel

Birçok milletlerin tarihlerinde büyük a-damlar gelmişlerdir. Sanatçılara ilham vermiş-lerdir. Hiçbiri fizyonomi ve insan yapısı mü-kemmeliyeti bakımından Atatürk kadar mües-sir olmamışlardır.

Geçirdiğimiz acı günlerden sonra bizi za-ferlere ulaştıran büyük kahramanımızın fo-tograflarından büstlerini yapıyordum. İlk kar-şılaştığımız zamanki duygumu ve heyecanımı ebediyet yuvasında Ondaki vakar ve büyük-lüğü fizyonomisinde görmüştüm. Poze etmek

lütüfunda bulundular. Bir mask yaptım. Birçok defalar Meclislerinde bulundum. Bana ebedi ilham verecek kahramanımı iyice tanıdım. İn-kılâp hazırlıklarında sabahlara kadar yanın-dan ayrılmadım.

Bir akşam Ankarada şimdiki Orduevinin bulunduğu yerde Hale namıyla bir lokal var-dı. Düğün münasebetiyle orada Atatürk'ün et-rafında idik. Zamanın Maarif Vekili Necati merhum, «Paşam, heykeltraş Kanonika'ya bü-tün vilâyetlere heykellerinizi yaptıracağız. Bir anlaşmaya varıyoruz» dedi. Bu olacak şey de-

gildi. Bir kere böyle sanat eserlerinin düşünülmeden konacak mahallerin karakterleri etüd edilmeden ve bilhassa harsımızla, duygularımızla hiç alakası olmıyan bir ecnebi sanatçıya bütün yurdumuzu böyle milli anıtlarla doldurtuvermesi birden gözümün geldi; söz istedim. «Paşam,» dedim, «müsaade buyrulursa arzedeğim. Timurlengin, Cengizin heykelleri yapılmadı. Namları da unutulmuş değildir. Sizin askeri dehânız üstünde büyük inkılâpçılığınız gelir. Şayet heykelleriniz yapılabaksa, onu ancak biz Türk sanatçıları duyar ve yaparız. Ancak bugün için henüz yetişmedik. İleride yetişecekler içlerinden gelen sevgi ile sizi ebedileştireceklerdir. Misal olarak arzedeğim: Güzel sanatların bu kolu henüz bizde yenidir. Anlaşılamamıştır. Meselâ bu büyük hamaset destanını bizim ediplerimiz, şairlerimiz zayıftırlar diye Daninçiyoya mı müracaat edelim?» dedim. Atatürk beni dikkatle dinledikten sonra: «Doğru» dedi, «Çocuk doğru söylüyor Necati bey» dedi. «Bu işi durdurun, bizimkiler yapsınlar.»

İşte bugün yeni kuşakların genç heykeltıraşları yüzümüzü ağartmakta ve güzel eserlerle yurttan vazifelerini yapmaktadırlar.

Ne kadar acıdır ki, bu milleti uçurumlarından kurtaran Türke benliğini, haysiyetini tanıtan bu büyük adamın heykellerini kırmağa

başlamışlardı. O Ticanilerin faaliyette olduğu günlerde Ankarada başı abani sarıklı birini de bunlardan zanniyle yakalamışlar, adam bir Arap Hoca imiş. «Lâhaşa» demiş, «Mustafa Kemal heykelini nasıl kırarım. O bizim Müslümanların haysiyetini kurtardı; hem bu cahil halk bilmelidir ki, Hazreti Peygamberin Mekke'de kıldığı haykeler Allah diye tapılan putlardı. Bizde böyle bir teamül yoktur. İslamların ilim merkezi olan El Ezher'de (Kahire'de İlahiyat Üniversitesi) alınan kararla Mısır'da başlayarak birçok Arap diyarlarında memlekete hizmet etmiş olan büyüklerin, bir hâtıra olarak, heykelleri dikilmektedir» demişti.

Bir tesadüf ve en makul şekilde izahı. Ancak ne kadar acıdır, cahil ellere balyozları verenler içimizde okumuş entellektüel ahlâksız cüretlerini de kumarları gibi oynıyan bedbahtların işidir.

Ondan aldığımız ilham ile bütün güzel sanatlar kollarımızla Onu ebedileştirecek kaynakları şekillendirerek gelecek kuşaklara müşahade yoluyla tarihi canlandırarak yaşatmağa hizmet edeceğiz.

KENAN YONTUNÇ

10 Kasım 1962

Viyanalı genç kızın Mustafa Kemal marşı

Büyük Utkunun dünya ölçüsünde etkisi,

Kurtuluş Savaşımızın, o hiç umulmadık büyük utkusu dünyada çok büyük şaşkınlık, hayranlık ve sevinç uyandırmıştı. Kimi ülkelerin basını bu şaşkınlık ve hayranlığı, Müslüman ülkelerin, Hindistan'ın basını da büyük sevinci, kendi uluslarının engin sevinçlerini yansıtıyorlardı. Sömürge olmuş ülkeler bu utkuda yakın bir gelecekte bağımsızlıklarına kavuşmanın, kurtuluşlarının yolunu, yöntemini ve muhtesunu görüyor; olacıklara bel bağlamaktan, elleri bağlı beklemekten kurtuluyor, umutlar kazanıyor, şenlikler yapıyorlardı. Avrupa'nın şaşkınlığı, hayranlığı, Asya ve Afrika'nın sevinci sarmıştı her yanı. Dünya, dünya olalı böyle coşkulu bir durum yaşamamıştı.

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Büyük Utkunun 2. yıldönümü töreninde. 30

Ağustos 1924 cumertesi günü Çalköyü yanındaki, meydan savaşmasını yönettiği tepede bu sonucu şöyle belirtmişti:

«... Türk ulusunun burada elde ettiği utku kadar kesin sonuçlu ve bütün tarihe, yalnız bizim tarihimize değil, dünya tarihine yeni akım vermekte etkisi kesin bir meydan savaşması anımsamıyorum.»

Yabancı ülkelerde bu utkunun, ogünler ve gelecekler için, etkisini kavrayan uzak görüşlü ozanlar koşuklar yazdılar. (Kimi koşuklar çok etkili idi. Örneğin Pakistan'ın kurulması düşününü ve ülküsünü ortaya atan İkbâl, hem «Mustafa Kemal Paşa», hem de «İzmir» için koşuklar yazmıştı.)

Sömürge ülkelerin, yenilmişlerin önderleri, uluslarının kurtuluşunu bu utkuda gördüler ve onun kahramanının, Başkomutanının kendilerini önder, onun girişimini örnek aldılar; aldık-

larını söylediler. (Hindistan'da Gandhi, Tunus'ta Burgiba, Mısır'da Nâsır, Endonezya'da Sukarno, Almanya'da —hiç de O'na uymıyan Onu kavrayamıyan Hitler...) Avrupa'nın ünlü devlet adamları, politikacıları, bilim adamları bu utkuyu, onun ordugüdümünü (stratejisini), ulusunu açıklamaya çalıştılar övgülerle. Bu da günümüze dek sürüp gitmekte.

NELER DEDİLER VE DİYORLAR?

1950'lerde yurdumuza da gelmiş olan, Fransız Akademisi üyesi, tanınmış yazar ve düşünür Georges Duhamel şöyle diyor:

«... Mustafa Kemal, beslediği umutları, giriştiği işleri bir yaygara konusu yapmaksızın çalışmıştır. Bunun içindir ki, bu göz kamaştıran yapıtın büyüklüğü gereği gibi bilinmemektedir. Öbür yandan bu yapıt, İngiliz, Fransız, Rus devrimlerinin başardıklarından bambaşkadır. Örneğin hiçbir dil, yazı gibi konulara el atamamıştır.

Ne Cromwel, ne Robespierre, ne Lenin, ne de ondan sonra gelenler, çekip çevirdikleri ulusların bilim felsefesini, düşünme yöntemlerini, kısaca bütün bir alinyazısını değiştirme yükünü omuzlarına alamamışlardır...»

(Yeni Türkiye Bir Batı Devleti, 1956 - ATA. TÜRK İÇİN DİYORLAR Kİ. S. Çiller)

Dünyaca tanınmış Fransız hukukçusu Prof. Maurice Duverger de diyor ki:

«... 1945'ten bu yana bir örnek değeri kazandı Kemalizm. Türkiye tarihinin bir sayfası olmaktan çıkıp politik bir dizgeye (sisteme) önderlik etmeye başladı. Çünkü, yeryüzünde henüz Moskova yada Pekin timarına girmemiş olan üçüncü çeşit devletlere yol göstermektedir bu dizge. Yarı gelişmiş uluslar için Marksizm'in karşısına dikilen ikinci bir seçenektir bu dizge...» (1981) —yine o yapıt, Selâhaddin Çiller. —

Daha çok önceleri Gazi Mustafa Kemal Atatürk demişti ki:

«Doğudan şimdi doğacak olan güneşe bakınız.

Bugün günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan, bütün Doğu uluslarının da yanırlarını öyle görüyorum. Bağımsızlık ve özgürlüğüne kavuşacak olan kardeş uluslar vardır. Onların yeniden doğuşu, kuşkusuz ki, ileriye ve gönence yönelik olacaktır. Bu uluslar bütün güçlülere ve bütün engellere karşın utkulu olacaklar ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklardır.

Sömürgecilik ve elkoyuculuk (emperyalizm) yeryüzünden yok olacak ve yerlerine uluslar arasında hiçbir renk, din ve ırk ayrımı gözetmeyen yeni bir uyum ve işbirliği çağı egemen olacaktır...» (Atatürk'ten Düşünceler, sayfa: 17, Prof. Enver Ziya Karal)

UNESCO KONFERANSI

C'nun haber verdiği o «uluslararasıda hiçbir renk, din ve anasoy ayrımı gözetmeyen yeni uyum ve işbirliği çağı»nı biz 25 Ekim

1978 günü Paris'te toplanan UNESCO 20. Genel Konferansı'nda gördük ve yaşadık ve o «GENEL KONFERANS» toplantısının son günü şu evrensel kararı hemen hemen oybirliği ile kabul etmiştir: (özündeki yazı biçimi ile)

Genel KONFERAS

Uluslararası anlayış, işbirliği ve barış yolunda çaba göstermiş üstün kişilerin gelecek kuşaklar için örnek olacakları inancı ile, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yıldönümünün 1981 yılında anılacağını anımsayarak.

UNESCO'nun üzerinde çalıştığı tüm alanlarda olağanüstü bir devrimci olduğunu gözünde tutarak,

Özellikle sömürgecilik ve emperyalizme karşı açılan savaşların ilk önderi olduğu inancı ile.

Dünya ulusları arasında karşılıklı anlayışın, sürekli barışın değerli öncülüğünü yapmış olduğunu: tüm yaşamı boyunca insanlar arasında renk, din, ırk ayrımı gözetmeyen bir uyum ve işbirliği çağının doğacağına inancını unutmadan,

Genel Konferans.

Eylemi her zaman barış, uluslararası anlayış ve insan haklarına saygı yönünde gerçekleşen Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu Atatürk'ün kişiliğini ve yapıtının çeşitli yanlarını belirtmek amacıyla, giderleri Türk Hükümetince karşılanmak üzere, 1980 yılında düzenlenecek uluslararası bilimsel toplantı konusunda düşünsel ve teknik plânda UNESCO'nun işbirliği etmesine karar verir...»

Bu evransel karar dünya tarihinde ilk kez bir büyük kişi için verilmiştir. Karardan sonra bir durumu açıklamak için Rus seçilmenler kurulu (delegasyonu) başkanı: «... O herhangi bir büyük adam değil; çağımıza damgasını vuran adamdır...» demiştir.

VE VİYANALI BİR GENÇ KIZ

Bunların hepsinden önce ve en ilginç Viyana'lı bir genç kızın, koşugunu ve ezgilerini kendisi hazırlayıp 1922 Aralık ayında bir mektupla Atatürk'e gönderdiği «MUSTAFA KEMAL PAŞA MARŞI»dır. Mektubunun sonunda O'ndan bir el yazısını rica ediyordu. Gazi Mustafa Kemal de onun dileğini yerine getirmişti.

Bu marş ve mektup o zamanki sözcüklerle Türkçeye çevrilerek Gazi'ye sunulmuş: O'nun yanıtı da Kızılay delegesi aracılığı ile marşın yazarına gönderilmiş. (1)

Adı Leopoldine König olan bu genç kız marşında ve mektubunda şöyle diyordu:

MUSTAFA KEMAL PAŞA MARŞI

Mustafa Kemal Paşa çarptı yıldırımcasına
Dağıttı düşmanın sürülerini,
Tanrı elbet göndermişti ki, onu
Barışı savaşıp kazansın diye
Ve kurtarmaya o güzel Türk yurdunu
Düşmanlarını ezip de yensin diye.
Hilelerle, hayınlıklı saldıran
Zalimdi, hırshıydı aç kurttu düşman,

Kemal Paşa sahipti engin bir güce
Hemen bir kaç günde yendi Yunanı
Acılar döndü sonsuz sevince.
Durmayın bir defne çelengi sarın
Başına o yüce ruhlu insanın.
Attı tehlikeye tüm yaşamını
İslâm dünyasını kurtarmak için.
Gönüllerde sevinçler
Gür seslerle bağırın

İnsanlığı barışa kavuşturan Tanrı'nın
O'na her an mutluluk vermesini dileyin.

Bir çok Türk'e Almanca öğretmiş, onların orada bir yabancı olarak kalmayıp, Viyana toplumunun ve toplum yaşamının içine de girmelerini sağlamış, lise düzeyinde bir okulun öğretmenini, sonradan müdürü ve son yıllarda da müdürlükten emekli —Türkiye'ye, Atatürk'e hayran— dostum Wasserbauer'e marşın yazarını bulma isteğimi açtım. Böyle bir fırsattan yararlanarak Atatürk'e olan içtenliğini söyledi ve marşın yazarı bayanın mektubundaki adresini aldı. Dostum 78 yaşında idi. Katıldığı iki Dünya Savaşının sıkıntıları, zorlukları onu çok yıpratmıştı, yürümekte bile zorluk çekiyordu. Buna karşın, polise başvurmadan, kendi girişimi ile ve Büyükelçiliğimizden önce durumu saptamak istediğini üstlenme ile (ısrarla) belirtti.

(Dostum H. Wasserbauer'e çağırımızla ilk geldiği 1956'da Ankara'yı gezerken Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi binasının altındaki Atatürk'ün «HAYATTA EN HAKİKİ MÜRŞİT İLİMDİR.» özdeyişini ona anlatınca, o: «Bu yazı yalnız buraya değil; Asya'nın, Afrika'nın ufuklarına, göklerine yazılmalıdır.» Anıt-Kabir'de de: «Burası Atatürk'e çok yakışmış: Hitler, eğer ondan tam ders almış, O'nu iyi kavramış olsaydı, bugün o da böyle bir Anıt-Kabir'de yatacaktı, Tutkuları uslarını (ihtirasları akıllarını) altedenlerin, diktatörlerin doğal sonucuna uğradı Hitler.» demişti.)

Viyana'dan ayrıldığımdan hemen bir kaç gün sonra dostumdan bir mektup aldım. Marşın yazarı bayanın 53 yıl önceki adresine gitmiş: komşu binalarda da araştırmış, soruşturmuş, önce kardeşinin, onun aracılığı ile de bayanın adresini elde etmiş, kendisiyle de görüşmüş. Müzik pedagogu (eğitibilimcisi) olan bayan o girişimi böyle 53 yıl sonra, kendisi aranacak ölçüde ilgi gördüğünden, değerlendirildiğinden çok duyulanmış, çok mutluluk duymuş: o za-

manki —53 yıl önceki— iki resmini, yine kendisine getirilmek üzere göndermiş.

(Bu buluşun öyküsünü o zaman, —marşın arşivdeki dizicine (dosyasına) konmak üzere— Sayın Büyükelçi Fuat Bayramoğlu'na yazdım; konduğunu bildirdiler.)

Marş notalarının tıpkıçekimlerini değerli orkestra şeflerimiz Sayın Hikmet Şimşek ile Sayın Gürer Aykal'a gönderdim. Onları daha önce açıklamıştım. Tarihsel değeri ned. niyle çalışacaklarını söylemişlerdi.

Cumhurbaşkanlığı Atatürk Belgesi'nde bu değerinde daha neler var; kim bilir!

BİR DE HİNDİSTAN'DAN

Yine o yıl çok doğuda, Hindistan'ın doğusunda, bugün Bangladeş dediğimiz ülkede Bengale yazılmış ve Bülbül Akademisi'nde çalınıp söylenmiş, hem bir çok yıllar yinelenmiş «GAZİ MUSTAFA KEMAL MARŞI» var. O zamanı Nazar-ül İslâm.

Onun uzun koşuğundan bir bölüm:

GAZİ MUSTAFA KEMAL

Ey Müslüman, Sen de uyan, çırakmanı (meşaleyi) yak.

Gazi Mustafa Kemal Türk ulusunu uyardı,

Uyan artık! Sen de uyan!...

Kemal Paşa;

Büyük ananın yiğit evladı

Kemal kükrektedir.

Karanlıklardan imdat! diye

Ona sesler yükselmektedir.

Kardeş Kemal! Sen olağanüstüsün!

Eşsizsin, övülmeye, övülmeye değersin!

Ey Kemal! Ey düşmanını yokeden!

Kılıcını biziz alkışlayan senin.

Söyleyin var mı bu dünyada Türk kılıcından kormayan?

Böyle Kemaller gerek bize.

Bitmiyen bir mucize yarattın sen,

Hain düşmanı ezdin ayağınla,

Ve sertçe, sertçe ez.

Tüm insanlık görsün, alkışlasın seni.

Yaşa ey Türkün oğlu; ey İslâmın övüncü!

Çok yaşa ey Mustafa Kemal!

İnsanlık övsün seni.

M. RAUF İNAN

10 Kasım 1970

Atatürk'ün hastalıkları

«Cirrhose Hépatique (Karaciğer Sirozu) ya da «Hépatite Chronique Sclerosante Diffuse» (Karaciğerin yaygın sertleşmeyle birlikte olan süregen yangısı): İşte büyük adamı aramızdan alan hastalığın tıptaki adı. Bunun bilimsel yazına ilk kez R. Laennec (1781 - 1826) adındaki bir Fransız hekimi sokmuştur. Ondan ötürü «Laennec Sirozu» deyimini de kullanılır. Ama unutulmamalıdır ki tıpta çeşitli «Siroz»lar vardır. Bu bakımdan klinik hekimleriyle patolojik-anatomi uzmanları onları bazı bölümlere sokmuşlardır. Ne var ki «Laennec Sirozu» bunların arasında en çok raslanılanıdır. Birden ölmüş —diyelim bir trafik kazası— sağlıklı, yetişkin bir insanın kadavrası açıldığı zaman onun karaciğerinin kendine özgü bir görüntü sü vardır. Ağırlığı aşağı yukarı 1560 gr. dir. Renk lâl kırmızıdır. Boyut 25X21X7 cm.dir. Kesit yüzeyi de değişiklik göstermez. Kıvam ne yumuşak, ne de serttir. Ama «Laennec Sirozu»na yakalanmış kişilerde görüntü değişir. Karaciğerin çoğu kez küçüldüğü saptanır. Renk kirli sarımtırak olmuştur. Ayrıca özellikle alt yüzeyde daha belirli olmak üzere çok sayıda odaksal nodüllerin (Regeneration Odakları) varlığı görülür. Kıvamda belirli bir sertleşme olur. Otopsi masası üzerinde kesiti yapılan karaciğerin ktır ktır ses çıkardığı duyulur. Bu duruma geçmiş bir karaciğer canlı organizmaya öteki bazı belirtileri de getirir. Örneğin karın boşluğunda sıvı toplaması başlar. Buna «Ascites» denir. Deri toprak rengini alır. Göbek çevresindeki derinin karakan damarları şişkinleşir. Bu belirtiyi eşdeğer, başka bir belirti de yemek borusu iç zarı altındaki karakan damarlarında olur. İkincisine ait damarcıkların bazan yırtılmalarıyla ağızdan kan gelmeler gözlenebilir. Hastanın dalağı da büyür. Günler geçtikçe hasta zayıflar. Son dönemlere doğru bu ileri kertede bir düzeye erişir (Kaşeksi). En sonunda hasta derin bir uyuklama (Koma) durumuna girerek ölür. Ge-

rek «Laennec Sirozu»nda, gerekse öteki «Sirozlar»da daha pek çok belirti bulunur. Ama bunlar bir gazete okuyucusunu ilgilendirmedikinden üzerinde durmayacağız. «Siroz»ların oluşum nedeni (Etyoloji), oluşum mekanizması (Patogenez) da pek çok kuramla doludur. Bunlara değinmek gereksiz. Akademik konulardır.

Atatürk bir erkek güzeliydi. Onun ilk gençlik resimlerinden tutunuz da ölüm döşğine dek olanlarına bir bakınız, bunu hemen kabul edersiniz. Doğa onu bir özenle yaratmıştı. Yüztü bir arslana benzemekteydi. Bunu Ruşen Eşref Üneydin söylemektedir. Kanımca bu benzetiş hiç de abartma değildir. Hele gözleri asla tanımlanamaz. Ben onu 1932'de Niğde'deki orduvinde on metre uzaktan tam iki saat süreyle inceledim. O gözlerdeki madensel parlaklığı bu yaşma dek kimsede görmedim. Ya mimikleriyle jestleri? Bunları da anlatmak çok güç. Y. K. Karaosmanoğlu onu 1918'de ilk kez gören bir Fransız yazarının nitelemelerini: «Sert bir sükütlüğün, asimetrik bakışların, bir astragan kalpağın süslediği esâtiri bir çehresatırlarıyla aktarmaktadır. Bütün bunlara karşın Atatürk sağlıklı bir adam değildi. Daha kötüsü sağlığına da pek bakmazdı. Bunu da Fehi Rifki Atay'dan öğrenmekteyiz. Sağlığına bakmamasının nedeni ulusu için az zamanda çok büyük işler başarmaya yeltenmesindendi. Onunla ilgili tıpsal yazından topladığım bilgilere göre küçük yaştan beri «Tertiana» tipi sıtma nöbetleri çekermiş. Çanakkale Savaşları sırasında bunlar yakasını hiç bırakmamışlardır. 1916'daysa bir böbrek yangısından (Pyelo-Nefritis)ta Karlsbad'a dek uzanmak zorunda kalmıştır. Kurtuluş Savaşı'na başladığının daha ilk günlerinde Havza kaplıcalarında böbreklerindeki sancılar için sağaltım (tedavi) aramaktadır. Sekarya Savaşı'nın ölüm kalım günlerinde altın düşüp birkaç kaburgası kırılmıştır. Polatlı yakınındaki «İnler Katıranca» denilen yerde sargılar içerisinde ayağa kalkamayacak

durumda savaşı yönetmiştir. Cumhuriyet'in açıldığı gün bütün dişleri ağrılı, abselidir. Çünkü yıllardır o cepheden bu cepheye koştuktan bir diş hekiminin koltuğuna oturmak fırsatını bulamamıştır. 1924'te oldukça ağır bir «koroner spazmı» kendisini yoklamıştır. O zamanki siyasal muhalifleri —ki bunlar halifeci, saltanatçı topluluğu gerici, sağcıdır— çevreye hemen «Gazi Paşa'ya inme indi. Artık görevini yapacak durumda değildir!» söylentisini yaymışlardır. Buna hiç şaşmamalı, sağcı muhalefetin bizde işi gücü yalan dolandır.

1927'de bu hastalık bir kez daha yineledi. Durum «adam sende» denecek gibi değildi. Özel hekim Prof. Dr. Neşet Ömer (İrdelp)le Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Refik Saydam'ın önerileriyle Berlin Tıp Fakültesi Dahiliye Kliniği Direktörü Prof. Dr. H. Kraus'la Münich Tıp Fakültesi Dahiliye Kliniği Direktörü Prof. Dr. Von Romberg çabucak Türkiye'ye çağrıldı. Bu bilginler dört gün Ankara'da kaldılar. Gazi'yi tıpsal bakımdan iyice incelediler. Sonuçta hastalığın fazla alkolle sigara içmekten ötürü ortaya çıkan sinirsel kökenli bir «damar spazmı» olduğu kanısını raporlarıyla belirttiler. Bu olaydan sonra Atatürk'ün sağlığı bir süre iyi gitti. 1936 kasımında akciğer yangısına (pnömoni) yakalandı. On gün yatakta kalmaya zorunlu tuttular. 1937'nin başındaysa kendisini aramızdan alan «Karaciğer Sirozu»nun ilk belirtileri kendisinde görüldü. Bu hastalığın sağaltımı için Türkiye'nin en seçkin hekimleriyle Paris'ten Prof. Dr. N. Fissenger, Viyana'dan Prof. Dr. Epinger ardı ardına getirildiler. Bu arada bir de deri hastalığına yakalandı. Bunu da Prof. Dr. Hasan Reşat Sığındım iyileştirdi.

Atatürk'ün sağaltımcı özel hekimliğini 1924'ten beri Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp yapmıştır. Bu bilgin 1948'e dek İstanbul Tıp Fakültesi'nden yetişen hekimlerin de hocasıydı. Kısa boylu, şişman, sevimli bir adamdı. İyi bir hekimdi, ama dünya çapında üne sahip değildi. Ne var ki yeri geldiğinde kendisini övmekten kaçınmazdı. Her dersine geç gelmesi, üstelik geç çıkması olağandı. Yine her dersinde mutlaka bir kişiyi çekiştirmeden edemezdi. Atatürk bu hocayı çok sevmiş. Bir kez kendisine bir kürk armağan etmiş. O da önüne gelene «Paşa bana hil'at» giydirdi diye açıklamadan kendini alamazmış. Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp'le öteki danışman hekimler Atatürk'ü ölümün pençesinden kurtarmak için ellerinden gelenleri esirgemediler. Ama hastalık kolay iyi edilir türden değildi. Bu arada bence hepsinin düşünceleri bir yanlışı da bildirmeliyim: Atatürk'ün cesedine otopsi yaptırmalıydılar. Bu gerekliydi. Şimdi bu satırları okuyan tıp dışı bazı kişiler: «— Yani bu yapılsaydı Atatürk dirilecek miydi?» gibi boş bir yanıtla karşılık verebilirler. Oysa gerçek şudur: Tıpta her ölüm olayının

bilimsel açıklanması, tamamlanması ancak otopsiyle olanaklıdır. Bu yapılmazsa iş eksik kalmış demektir. Atatürk'ün ölümünde de ne yazık ki böyle olmuştur. Bunun bilimsel sorumluluğu ilk önce o zamanki görevli hekimlerle biraz da hükümete düşer. Günümüzden beşyüz yıl sonra biri: «— Atatürk karaciğer sirozundan değil siyasal nedenlerle zehirletilerek öldürüldü!» diye bir savla pekâlâ ortaya çıkabilir. Nitekim Fatih için söylenmektedir. İşte otopsi işlemine gidilip bulgular bir raporla saptansaydı ilerde söylenebilecek her türlü bilimsel ya da siyasal sav için de kapılar kaplanmış olurdu.

Atatürk'ün cesedi kokmaması için «Formol eriyiği» denilen kimyasal bir sıvıyla doldurulmuştur (tahnit). Bunu Gülhane Tıp Akademisi'nden Prof. Dr. Lütfi Aksu yapmıştır. Profesör bu iş için kullandığı aygıtı Atatürk'ten sonra hiç bir kimseye kullanmamıştır. Bunun nedeni Atatürk'e olan derin saygısıydı. Yıllar sonra ben bu aygıtı profesörün yakınlarından alarak İ.Ü. Tıp Tarihi Enstitüsü'nün müzesine koydurdum.

Atatürk'ün hastalığı, daha doğrusu sağaltımıyla ilgili öteki bir olay da ona bir «Kocakarı» ilacının uygulanmaya kalkışılmasıdır. Günümüzde bunun tek tanığı Prof. Dr. Osman Barlas'tır. Kısaca anlatayım: Atatürk'ün hastalığı sırasında İstanbullu yaşlı bir bayan Dolmabahçe Sarayı'na bir mektup yazarak büyük adamın yatağa düşmesine çok üzüldüğünü, bunu iyileştirmek istediğini, bu konuda kendisinin pek çok hastayı iyiliğe kavuşturduğu bir ilacı bulunduğunu bildirmişti. İlaç Mısırçarşısı kökenli maddelerden yapılacaktı. Mektup Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp'e veriliyor. O da o zaman doçenti olan Dr. Osman Barlas'ı bu ilacın hazırlanmasıyla görevlendiriyor. Sonuçta ilaç hazırlanıyor. Profesör ilkin bunu kendi kliniğinde sirozlu hastalara uygulanmasını söylüyor. Bu da yapılıyor. Ama yüz güldürücü hiç bir sonuç alınamıyor. Demek ki Atatürk'ün kurtarılması için tıbbın dışındaki yollara bile sapılmıştır.

Atatürk sonunda bu hastalıktan öldü. Ankara'daki Etnografya Müzesi'ndeki geçici gömüte kondu. Burada onbeş yıl yattı. Daha sonra da şimdiki Anıtkabir'e törenle taşındı. Bu sırada tabutu yeniden açıldı. Tutanak tutuldu. O'nun kutsal yüzünü bir kez daha görmek bir bilginimize nasip oldu. Bu Prof. Dr. Kâmile Mutlu'dur.

Ölüm en büyük gerçektir İnsan Atatürk de bundan kendisini kurtaramadı. Ama genç denecek bir yaşta aramızdan ayrıldı. O'nu kıskananlar çok olmuştu. Galiba doğa da bunların arasında.

SIRRI AKINCI
11 Kasım 1975

Atatürk'ün post-mortem incelemesi

Atatürk pozitif bilimden yanaydı. Ona inananlar bunun dışına kesinkes çıkamazlar. Tersine düşünmek çelişki olur. Atatürk'ü çok seven bazı kişilerin, onu metafizik bir varlık gibi görmeleri, göstermeleri, Büyük Adam'ın gerçek kimliğiyle uyuşmaz. O veli de nebî de değildi. Sadece bir üstün-insanı (Übermensch). Anamalcı emperyalizmin sillesini yemiş bütün mazlum uluslar için de bir «ECCEHOMO»-ydu. Böyle insana ölüm yıldönümlerinde edebiyatın klasik öğelerinden ağıtsal söz, düzeyazı, dizeler yöneltilemez. Hele islâmsal kökenli «Mevlid-i Şerif Kıraatı» onu hiç anlamamaya eşdeğerdir. Bizce ikisinin de önemi yok. Yapılacak olan yılın bir gününde değil, her gününde, onun içtenlikle benimsediği bilim yolunda dev adımlarıyla ulusça ilerlemek, âşığı olduğu güzel sanatların her dalında, göz kamaştırıcı yapıtlar ortaya koyabilmektir. Kişisel olarak da sürgit doğruya, güzele, iyiye atılımlar yapabilmek, yaşama pratiğinde şu ya da bu doğmanın cenderesine aklı kaptırmamaktır. 10 Kasım'larda 10 Muharrem'lerin yani «Kerbela» olayının ruhları bunalımlara sokan ağır havası esmemelidir. Tersine Trimalcion şölenlerindeki, Dionysos bayramlarındaki engin coşku egemen olmalıdır. Bu coşku içerisinde, yapalınların, yaratılanların ortaya konulması «İşte sana biraz daha lâyük olduk!» diyebilmenin hazzı, büyük adamın ruhunu gerçekten sevindirir. Buy-sa bilime, tekniğe, güzel sanatlara tutkun kişilerin uygarlığa yönelmiş, akli kılavuz yapmış davranışlarıyla olanaklıdır. Gerçek Atatürkçülük kanımızca böyle nitelenebilir. Batılı görünürken Doğulu kalan Tanzimatçı kafanın, sanki birbiriyle uyuşabilirmiş gibi, Turancı, Ümmetçi geçinirken «Avrupa Medeniyeti»ni benimseyelim diyen Z. Gökalp'çi kuramın, Atatürk'ün dünya görüşünde yeri yoktur. O kendine özgü parçalanmaz bir bütündür. İçerisinde öbür dünyanın cenneti değil, bu dünyanın çağdaş uygarlığı dile gelir. Atatürk sözcüğün en geniş anlamıyla bir hümanisttir.

Atatürk'e bağlanmak için yüzünü, resmini görmeye hiç gerekseme yok. Bunu kendisi de söylemişti. Bedenine de değer vermemiş, «Benim nâciz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır» demişti. Önemli olan onun yaptıklarıyla fikirleridir. Bunlarsa ölümünden sonra ortalığı boş bulan, bilgisizlik simgesi (Tim-sâl-i Cehâlet) bazı politikacıların basmakalıp sözlerinden öğrenilemez. Bilimsel araştırmalarla elde dileyebilir. Oysa Atatürk'le ilgili, ciddi, güzel çalışmaların yazarı, S. Borak'ın 6 Tem-

muz 1965'te Cumhuriyet'te çıkan bir yazısının, büyük insanın daha doğru dürüst biyografisini bile bilmediğimiz ortaya konulmuştu. Yalnız biyografisi mi? Bize göre onu ölüme götüren hastalık da yeterlice araştırılmamıştır. Bu konuda Prof. Dr. N.R. Belger'in, yazar R. E. Ünaydın'a anlattıklarını kapsayan bir yapıt, İ. Arar'ın babasının notlarını yansıtan bir yapıtçık, birkaç gazeteyle dergide yayımlanmış öyküsel yazılardan başka elde hiç bir şey yoktur. Bunlarsa bilimsel değerleri sıfır bile değildir. Atatürk'ün özel hekimi Prof. Dr. N. Ö. İrdelp hastasının ölümünden sonra on yıl yaşadı. Bu sürede büyük insanı aramızdan alan hastalığın nasıl gidiş gösterdiğini, laboratuvar bulgularıyla birlikte derinliğine tanıtan bilimsel bir yapıt ortaya koyamaz mıydı? Ama ne gezer! Profesör yüzyılların az yetiştirebileceği eşsiz adamın karşısında, sadece pratisyen bir hekim kimliğinde kaldı. Tıp tarihi için önemli bir yapıtın yazarı olamadı. Diyeceğimiz odur ki bu savsaklayış, profesörün dedikoduyla karışık derslerinde yarı Frenkçe yarı Osmanlıca sık sık kullandığı bir anlatımla «Par Excellent bir hata!» oldu.

Tıpta temel olan tanı'dır (teşhis). Bu hasta yaşarken bazan da öldükten sonra konur. Hasta yaşarken konulan tanının, ölümden sonra denetlenmesi, bilimsel tıbbın vazgeçemeyeceği bir kuraldır. Hel ölen kişi dünya çapında bir adamsa, bu araştırmayı sonuna değin götürmek başlıca koşuldur. Sözü edilen denetlemeye «Post-Mortem» inceleme ya da «Otopsi» denir. Bu terim Atatürk'ü sevenlerde, anlamsız bir korkuyla tiksime (Nefret) yaratmasını. Kültür yoksunu rasgele bir kişiye sorsanız, otopsi insan cesedini kasapçasına paramparça etmektir. Din yobazının gayın çatlatarak verdiği yanıtta «Binâ-yı Beşer'e bâ'del-mevt neşter urmak Ha! Neuzübillâh Bid'at-ı Kabihâ ve Günâh-ı Kebâir'den maduttur! Zinhâr icra edilemez!» biçimindedir. Ama gerçek ne birincisinde, ne de ikincisindedir. Otopsi XIX. yüzyıl Almanyası'nın en büyük bilgin R. Virchow'un tekniğini ortaya koyduğu, fenni, zararsız bir işlemdir. Cesedin dış görünüşüyle, bütünlüğünü hiç zedelemeyen bir kesitle, iç organlarını inceleyerek, bunlardan alınacak ufak parçaların mikroskop altında değerlendirilmesidir. Sonunda cesede yapılan ilk kesit ustalıkla dikilir.

Söz konusu işlem Atatürk'e uygulanmamıştır. Bunu N. N. Tepedelenlioğlu'nun bir yazısından öğrendiğimiz gibi, Atatürk'ün cesedi-

nı tahnit edenlerden de soruşturduk. Ayrıca tahnidi yapan profesörün, Atatürk'e olan içten sevgisi saygısı nedeniyle, bu işlemde kullandığı kişisel aygıtını, başka bir tahnit olayı için hiç kimseye kullanmadığını da öğrendik. Aygıt aracılığıyla İ.Ü. Tıp Tarihi Müzesi'ne konuldu.

Atatürk'e «Post-Mortem» inceleme yapılsaydı ele ne geçerdi

Ele geçecek olan, ona ait organların bilimsel anlamda, matematiksel kesinlikte konuşmalarıydı. Bu nedenle de her türlü eleştiriden uzak olacaktı. Üstelik hastanın yaşamında konulan tanı'nın denetlenmesini, onun eksik, fazla öğeler taşıyıp taşımadığını da kuşkudan uzak ortaya koyacaktı. R. Virchow klinik tanı koyan, şu var ki hastası ölen hekimlere «Mortus Est Magister Vita, Autopsia Est Conditio Sine Qua Non. (Ölüm, yaşamın öğretmenidir. Otopsi sasvakanmayacak gereksinmedir) öğüdünde bulunurdu. Evet, Atatürk'ün de hastalığına ait bütün ayrıntıları, ölümünden sonra yapılacak «Post-Mortem» incelemede öğrenebilecektik. Bu yapılmadı. Bilim, tarih karşısındaki sorumluluğu ona bakan hekimlere yöneltir. Ama hekimler bu işi ileri sürmüşler de hekimlik dışı resmi bir kişi ya da makam buna «Hayır! Asla ve kat'a olamaz!» biçiminde skolastik bir cevap vermişse, sorumluluğun yer değiştireceği doğaldır. Sözlerimiz yanlış anlaşılmasın. Demiyoruz ki Atatürk'ün hastalığına tanı yanlış konulmuş ya da konulamamıştır. Evet tanı konulmuştur. Tedavisi

için de elden gelen fazlasıyla yapılmıştır. Ama konulan tanı klinik anlamdadır. Bunu tamamlaması gereken «Post-Mortem» inceleme yapılmadığından patolojik-anatomik tanı, zorunlu olarak konulamamıştır. Buysa bilim bakımından büyük bir eksikliktir. «Hastada şunları şunları klinikman tesbit ettim. Otopside de çıkacaktır efendim!» diye kesin konuşan nice nice profesörlerin, otopsi salonlarından başları öne eğik çıktıklarını, bıyık altından gülerек seyretmiş anatomopatologlar az değildir.

Sırası gelmişken tarihte ünlü pek çok kişiye otopsi yapılmış olduğunu da ekleyelim. Örneğin Napoleon Bonapart, III. Napoleon Schiller, Byron, Cromwell, Bismark, Helmoltz, Einstein rasgele anımsadıklarımızdır.

Atatürk'ün «Post-Mortem» incelenmesi yapılsaydı, bugünkü tutucuların baş tacı ettikleri, ama Atatürk'ün can düşmanı ve hekim gözüyle kendisine çok dikkat çekici tanımlar konulabilecek durumdaki Dr. Rıza Nur'un, Büyük Adam'ın dehasına gölge düşürmek için, kıskançlık hezeyanları arasında yaptığı küçültücü bazı önerilere karşı bilimsel tıbbın belgeleriyle çıkabilecektik. Ne yazık ki olmadı. Bilimsever bir kişi olarak buna çok üzüldük. Olmadığı gibi, Dr. Rıza Nur'a ait sözde yapıtların Anadolu'daki devrim düşmanlarının eline geçmesine göz yuman siyasal bir iktidarın sinsice çabalarını da gördük. Atatürkçü bir kişi olarak buna ötekenden çok üzüldük.

SIRRI AKINCI

9 Aralık 1972

Atatürk, gençliğin omuzlarında gitmeliydi

O'nun da bir gün, her insan gibi, öleceğine inanmazdık... Ne zaman ki Savarona yatından Dolmabahçe Sarayına taşınmışlardı büyük Ata'yı, işte o gün içimizde bir burkulma oldu. Türk ulusunun yaşantısı karanlık ve kuşkulu bir hale büründü... Gülüşü, acıya dönmüştü.

Ata'nın hastalık günleri, Üniversite'de öğrenci olduğumuz döneme rastlar. Prof. Neşet Ömer, Dolmabahçe'den çıkar çıkmaz koşuşur etrafını alır, Atatürk'ün kilosunu, ateşini, nabzını, rahat nefes alıp almadığını sorardık.

Bir gün Hoca, Büyük Kurtarıcının 39 kiloya kadar düştüğünü, artık kurtuluş umudu kalmadığını söylemişti. Biz ki... bir mucize umuyor, tüm Ulus olarak gökgözlü Dahi'nin bir gün gene aramıza döneceğine, gene başımıza geçip bu talihsiz Ulus'u ileri günlere doğru götürüleceğine inanıyor... O'nu bekliyoruz.

KAN VERİLDİ

Prof. Âkil Muhtarın teklifi ile kan verilmişti Ata'ya... Bir ara gök renkli gözlerini açmış, Dil... Tarih, Dil-Tarih diye seslenmiş, gene derin bir uykuya dalmıştı. Ne demek istemişti. O gün büyük Adam — «Tanrı Türk'ü dünya Ulus'larına egemen olmak için yaratmıştı» bunu mu söyleyecekti?... Türk dili yabancılık sözcüklerle boğulmuştu... Acaba son nefesinde bunun ayıklanmasını mı emrederakti?

Hep kan verilsin diye çırpınıyor... Hocaları sıkıştırıyorduk. Ata bu uykudan uyansın istiyorduk. O'na kanını veren Mehmetçik'in mutluluğuna imrenmiştik... Keşke hepimizin kanını verselerdi O'na Tüm Ulus olarak hepimiz birer damla kan verseydik de... O kurtulusaydı... Ama ne çare, Ulus'un kara günü çabuk geldi... «O'nun gök renkli gözlerini ellerimle kapadım» dedi, Mim Kemal... Acı haberi aldığımız an birden Dolmabahçe Sarayı'nın önünde oluvermiştik. Oraya, nasıl geldik, ne ile geldik... Bu gün bile hatırlamıyorum. Belki de, O'nun sonsuzluğa gidişine inanmadık da... Onun için... koştuk oraya...

UMUT IŞIĞI

Sarayın önünde bütün İstanbul vardı. Sanki bütün Ulus'un kalbi orada atıyordu. Ama kimse birbirine bakmadı, konuşmadı insanlar birbiriyle... Ne var ki, içimizdeki umutların ve renk renk dalgalandırdığımız nurlu geleceğin söndüğünü, yıkıldığını hissettik. Bu içten bir yıkılıştı. O'nun sevgisi hiç bir şeye benzemiyordu. Çünkü Atatürk Ulus'u için beş bin yılda bir gelen, insan üstü bir varlıktı

O'na nael alışmıştık. Nasıl güvenmiştik, O'na.. O varken nasıl korkusuzduk, nasıl bütün Dünya Ulus'larına tepeden bakıyorduk. O yalnız Türk'ün değil Dünya Ulus'larının da umut ışığı idi.

Bir kuş olsam, Uçsam Akdeniz'i geçsem... Atatürk'e ulaşısam... diye bağıryordum... Ceza-yir, Fas ve Tunus'ta bağımsızlık savaşı veren mücahitler...

ÖLÜM KARŞISINDA

Ama şimdi ölüm karşısında ne yapabiliirdik?. Güç yetmezse ne yapılır? Herkes gibi bizim de acimizin ifadesi gözyaşı oldu. Beyazıt'taki yurdun yanında bir dişçi vardı. Ermeni asıllı idi. Adı Bedros Çiçekcan idi. Diş ağrısından duramıyordum.. Oraya koştum.. Tanıdık da değildi. Koltuğa oturduğumuz zaman gözlerimiz karşı karşıya geldi. Ata'yı kaybedişimizin acısını bakışlarımızda birden duyduk sanki... Yüz kemiklerimin sızladığını hissettim... oradu.

Bir yandan dişim tedavi edildi. Bir yandan ağladık. O'nun önünden üç gün, üç gece sanki içgüdü ile geçtik... Ankara'ya gidecekti... Büyük ATATÜRK. Ne olur İstanbul'da kalsaydı diyorduk. Rektör, Cemil Bilsel kürsüsünden bir konuşma yapmıştı:

«— ATATÜRK ölmedi arkadaşlar dedi. Bu sabah O'nun gül yüzünü gördüm. Kim demiş Atatürk öldü diye... Unutmayın, Tarih için her Türk bir ATATÜRK'tür. Siz O'nun devrimlerini yaşatırsanız ölmez O,» demiş ve mendilini yüzüne kapatıp hıçkırmıştı... Bu olay Rektörü daha çok sevdirmişti bize...

SİLÂH ARKADAŞLARI

İşte köprüden koca bir Tarih gelip geçiyor... Önde at üzerinde iki general... O, al bayrağa sarılmış, hayatını ve ömrünü verdiği Ulusunun onur timsaline bürünmüş, yanında omuzlarına kılıçlarını dayamış, silâh arkadaşları... İstiklâl madalyasını bir asker taşıyor, Türk Ulus'unun O'na minnet madalyası... Köprüden salına salına geçip giden koca bir tarih, Sarayburnu'ndan harap gemisine binecek. «Nasil çekiyordu kürenin sırtı bu tabut-u cesini...?»

Bir süre O'nu denizde takip ettik... Teaa ki, Büyükada önlerine kadar... Ama bindiğimiz araç harp gemisine yetişemedi. Yavuz'un güvertesinde çiçekler arasında topların ortasında ufuklara doğru gülümsiyerek bakışını görür gibi olduk. Güneş batarken Ata'mız bizden uzaklaştı. Türk Ulusunun umudu, her şeyi O insanlık ışığı, Hınıryan Adasının gümüş renkli zeytin dalları arasında yavaş yavaş, sis-

lere büründü, gitti. Selânik'in pembe ufuklarında doğan bu zafer güneşi, Fırat ve Dicle'den Çanakkaleye, Sakarya'dan Dumlupınar'a uzanan bir zafer çelengi bıraktıktan sonra, Albayrağa sarılmış bu toprak uğruna kanını veren şehitlerin ruhlarına kavuşmuştu. Baş eğilmeyen tutsak edilmeyen kahramanlar kahramanını yalnız acele yenilmişti.

HEP BERABER

Acı haberi aldığımız akşam gençlik toplanıp, uzun süre aramızda tartışmıştık. — A-

TATÜRK, Türk gençliğinin omuzlarında bitmeli» diyorduk. Ne çare kanunlar buna müsait değildi. Sonra bir top arabasına kondu. Ne olurdu kanunlar izin verseydi de, O'nu son bir defa omuzlarımıza alsaydık. Her halde O'nu toprağa veremezdik. Ve O'nu kimse omuzlarımızdan indiremezdi. Yürürdük, yürürdük. O'nunla birlikte hep yürümeye devam ederdik.

RAGIP ÜNER
10 Kasım 1971

0 yaşıyor

Atatürk gözlerini hayata kapadı; o öldü demiyorum, diyemiyorum, buna dilim varmıyor. Çünkü, o ölmemiştir; çünkü o ölmez. Atatürk, Türk'ün, yalnız Türk'ün değil; bütün medeniyet dünyasının ebedi hayata mazhar olan ender büyüklerinden biridir. Böyle büyük insanlar fani değil ebedidirler. Onların ömrü, milletlerin, insanlığın, medeniyetin hayatınca devam edip gider. Atatürk de, dünyadaki 57 senelik fani hayatından sonra, tarihin ebedi hayatına intikal etmiştir. O, dünya durdukça, Türk tarihinde ve insanlık tarihinde yaşıyacaktır.

Atatürk, bu yarım asırlık kısa hayatında, birkaç asrın sinesine sığmıyan ve müstakbel asırlar üzerinde de tesiri görülecek olan büyük işler başarmıştır.

O, tarihin seyrini değiştirmek gibi bir mucize yapan büyük adamdır.

Ve, Türk tarihine, «Türk milletini maddi ve manevi ölümlerden kurtaran adam» diye geçecektir.

O, medeniyet tarihine, «dünyanın en mühim bir parçasında yeni bir medeniyet kuran adam» diye geçecektir.

O, insanlık tarihine, «asırlara ıstırap çeken insanları saadete kavuşturan adam» diye geçecektir.

O, askerlik tarihine, «yere serilmiş add edilen bir milletin yaman bir ordu çıkaran ve zaferler kazanan yenilmez kumandan» diye geçecektir.

O, siyaset ve idare tarihine, «bir saltanatın perişen enkazı üzerinde yepyeni ve muhteşem bir devlet kuran dâhi devlet adamı» diye geçecektir.

O, inkılâp tarihine, «Türkiye'de ve Şark'ta geceyi gündüz, cehli ilim, geriliği yenilik, maziyi istikbal yapan emsalsiz müceddid, eşsiz inkılâpçı» diye geçecektir.

Bu kadar büyük meziyetleri olan bir «Deha» hiç ölür mü? Hiçbir ölüm, onu öldüremez. Artık, Atatürk'ü görmeyecekleri için gözlerimiz acı gözyaşları dökerken millî şuurumuz, millî vicdanımız, millî varlığımız onunla meşbudur ve onun hatıralarıyla, onun eserleriyle yaşıyor. Türkiyenin sancağında, taşında, toprağında, havasında, güneşinde, onu hissediyor; onun ebedi varlığını duyuyoruz, onunla beraber yaşıyoruz ve yaşıyacağız.

Atatürk'ten ayrılmanın büyük acısı yüreklerimizi yakıyor, onu, daha uzun müddet bize bağışlamadığı, büyük şefimizi çok erken aramızdan aldığı için talih ve mukadderata küskün ve kızgınız. İstirabımız büyüktür; fakat onun yarattığı büyük eser, en büyük ümidimiz, en büyük kuvvetimizdir. O, kurduğu cumhuriyeti bize emanet etti. Emanetini mukaddes bir bayrak gibi daima yüksek, daima daha yüksek tutacağız.

Yurttaş ağla, acı duy! Fakat unutma ki Atatürk ölmez Türk milletinin ruhunda, ebedi Türk Milletinin varlığında ölmez, ebedi hayatını yaşıyor.

ABİDİN DAVER
11 Kasım 1930

Atatürk'ümüz

Türk'e ait herşeyin içinde O vardı: O'nun gölgesi meydanları dolduruyor, O'nun karaltısı dağbaşlarını tutuyor, O'nun bakışı en uzak dalların ucuna, en geniş ovaların sonuna, içimiz kadar kapalı ve kuytu köşe bucaklara uzanıyordu. Kımıldıyan, fırlıyan, sıçrayan herşeyde O'nun şimşeginden bir çizgi vardı. Her ev, her gün, kendi aile reisinden bir haber bekler gibi O'ndan bir işaret almaya alışmıştı. Kara haberden sonra, hem de nasıl, herşey birdenbire söndü; nasıl, nasıl... Sanki O'nsuz dağlar karardı, O'nsuz dallar kurudu, O'nsuz mesafe bomboş kaldı. Şimdi bütün gözler yaşlı, benizler uçuk, dudaklar kilitli. Sanki her evden bir cenaze çıktı.

O'nsuz varlıkta, yokluğa sarkan birşey var. Fakat, varlıkla yokluk arasındaki tezaadın hâzımsızlığından doğan bir inanmamak duygusu içindeyiz. O'nun kadar var olan ve O'nun kadar var eden bir insanın yokluğuna inanmamak duygusu büyük bir hakikat saklıyor. Buna dikkat edelim. O'nun yokluğuna inanmamakta haksız değiliz: O ölmemiştir, demiyeceğim, fakat O'nun ölen tarafı her fânide olduğu gibi, zaten en az var olan tarafıydı, gövdesiydi. Zaten O bu kadar işleri bir et ve kemik parçasıyla, bir mide ve karaciğer parçasıyla yapmadı. O'nun asıl var olan ve bugün yok olduğuna bir türlü inanmadığımız tarafı, fâni altın başına sığmıyarak, en aşağı, memleket hudutları kadar taşan cevherdi. Bu cevher Türktür. O'nun güzel gözlerinin elenmiş duru mavisin-

den fışkırmış bütün yurdu sarmıştı. Fakat o gözbebeklerin sönmesiyle, o cevherin zerresi kaybolmuştur. Biz bütün Türk fezalarını dolduran o seyyaleyi iliklerimize kadar duyarak O'nun var olduğunu seziyor ve bunun için yok olduğuna inanmıyoruz.

O'nun zaten fâni vücudünün kaybolmasından duyduğumuz keder sonsuzdur; fakat millî hızımızdan, gücümüzden, güvenimizden zerresini kaybetmiş değiliz. Bilâkis, O'nun sağlığında, O'na güvendiğimiz için bizi saran bir sürü ihmallerimizden, O'nun hepimize dağılan cevheriyle kendimizi kurteracağımız günü de idrâk etmiş oluyoruz. Kendisi bir nutkunda, bu memleketin bir değil, birçok Mustafa Kemallerle dolu olduğunu söylememiş miydi O'nun manevi varlığı kadar maddi yokluğu da bizim için dağlar deviren bir enerji kaynağı olacaktır. Çünkü maddi yokluğunun manevi varlığına asla mâni olamayacağını ispat edeceğiz; çünkü biz O'nun gövdesine tapan bir putperest değil, ölmez eserine ve mânasına bağlı bir milletin mensuplarıyız. Atatürk, kendi mânasıyla beraber yaşayacak ebedî bir milletin yaratıcısıdır. Yeise kapılmak hem O'nu, hem kendimizi anlamamak olur. Fakat kederimiz ne sonsuzdur, günümüz ne karadır, gönlümüz ne mahzundur, ne mahzun! Bunu da ancak Türk olan bilir.

PEYAMİ SAFA

11 Kasım 1938

İki millî vazifemiz

Türk Milletinin ve Türk yurttaşının bugün iki millî vazifesi vardır.

Bu iki vazifenin biri, Cumhuriyetin Baş Kurucusu Atatürk'ün matemini tutmaktır. Bu, bizim ilk millî matemimizdir, içten gelen matemimiz. Atamız için ağlıyacağız. Milletçe ve fertçe gözyaşı dökeceğiz. Düşmanların esarete ve ölüme mahkûm ettikleri bu milleti kurtarmakla gözyaşlarımızı silen, yüzümüzü güldüren, alnımızı ak eden, başımızı yükselten ve göğsümüzü kabartan Büyük Türke ağla-

mayıp da kime ağlıyacağız?

Milletin Atası olduğu için, O'na kendi babamızdan ve anamızdan çok ağlıyacağız, O Türk'ün öz atası olduğu ve henüz 57 yaşında iken gözlerini hayata kapadığı için O'na insanlık ağlıyacak, O'na medeniyet ağlıyacak, O'na tarih ağlıyacak, O'na istikbal ağlıyacaktır. Çünkü, O mânen ölmez ve ebedî Büyük Adam, maddeten de ölmez ve ebedî olmalıydı.

Fakat gözyaşlarımız teessür ve tahassür gözyaşlarıdır; yoksa ümitsizlik yaşları değil; çünkü, O, kudretli oliyle Türk milletinin göz-

lerinde ümitsizlik yaşlarını ebediyen silerek ebediyete öyle karışmıştır.

İkinci vazifemiz, bütün kederimize rağmen ve hıçkırıklarımız arasında O'nun bize, millete emanet ettiği büyük eseri yaşatmak, güzelleştirmek, büyümek ve yükseltmektir. Matemimizin acıları ve gözyaşları arasında bu büyük eseri bir an, bir lâhza bile unutursak, O'nun

aramızdan hiç ayrılmıyan ve üstümüzden hiç eksilmiyecek olan büyük ruhunun, muazzep ve mahzun olacağını unutmıyalım.

Atatürk için ağlıyacağız, fakat Atatürk'ün büyük eserini ağlatmıyacağız.

ABİDİN DAVER

13 Kasım 1938

Aytutulmasından sonra

Herkes aynı şeyi düşünüyordu. Fakat her dilden çıkan kelime düşünülenin tam dışındaki konulara dokunmakta idi. Ankara'nın berrak gecesinde bir saat yürüdüm. Arada sırada Çankaya'ya doğru bakıyordum ve biliyordum ki küreye çarpmak için boşlukta koşan bir âfet gibi Türk tarihinin üstüne de saldıрмаğa hazırlanan bir kaza dolaşüyor. Elim, ayağım üşümüştü. Fakat gene gönlümde ateş duyuyordum. Ve inanıyordum ki Atatürk'ün hayatı gibi ölümü de Türk varlığına yeni bir büyüklük ve kahramanlık şuuru getirecektir.

Otelimde tam yatacağım sırada pencerenin perdesini çekmek istedim. Ne göreyim? Gökte ay tutulmuş... Ve kararmaya henüz uğramıyan ancak küçük bir nokta var.

O zaman Başbuğ tekrar gözümün önüne geldi. Evet, şimdi burada ay tutulurken İstanbul'da da bir dehâ sönüyordu ve orada ba-

tan güneşin de kararmıyan ancak küçük bir noktası kalmıştı!

Kâinatın bu değişmez kanunundaki acılık kâh yüreğimden başıma vurdu, kâh başımdan yüreğime... Evet, tabiatın filminden ziyade seyirci değiştiren bir sinema olduğunu bilmez değilim. Lâkin ışığını ebediliğe uzatan bir varlığa fâniliğin hükümleri söz geçirememiş gibi düşünüp avunduğum dakikalar olurdu.

Atatürk'ün dinç ve kahraman omuzlar üzerinde bir dehâ küresi gibi gezdirdiği güzel başını görür gibi oldum. Ve bir an için metanetim kötürümleştirdi. Lâkin iki saniye sonra gene o Büyük Adam'ın ağzından duymuş olduğum bazı sözler, hâfızamda dirildi ve bana zindelik verdi.

FAZIL AHMET AYKAÇ

14 Kasım 1938

Son vecizesi

— Saat kaç?

O, içinde, bütün cihana hayat kaynağı olacak kudrette cevherler yaşıyan vakur alını, ebediyet semasında yükselmeden iki gün evvel, bir akşam üstü, gözlerini bir lâhza açıp, arkada bıraktığı bedbaht insanlara, son söz olarak bu suali sordu.

Atatürk ve son söz... Yanyana gelebileceklerine hiçbir vicdanın ihtimal vermediği

bu iki kelimenin, dillerimizde nasıl olup da hâlâ dolaşabildiğine; kalemlerimizden, nasıl olup da kâğıda intikal edebildiğine; zihinlerimizde nasıl yerleşebildiğine hâlâ hayretteyiz.

Hayır, dünyanın en büyük devrini açan En Büyük Başkumandan, kudretli iradesine râm ettiği tarihteki son sözünü söylemiş değildir. O Büyük Başın fânî hayata son hitabı, «Son söz» değil, henüz söylemediği bu sözü-

nü Türklüğe emanet ettiğini anlatan «son vecizesi» idi; son ve en büyük vecizesi!

— Saat kaç?

C, Dolmabahçe'nin eşliğinden başlayıp, mavi Marmara'nın sularına katılarak Anadolu yollarına kadar yayılan gözyaşlarımız üzerine ebedi seririne doğu yükselirken, memleket ufuklarını çınlatan eninler arasından, kulağıma, hep bu sual geliyor.

Hiç dinmiyecek yaşlarla dolu gözlerimize: hiç azalmıyacak olan matemle şişkin yüreklerimize O'nun hâtırısından teselli ve kuvvet ararken, bu suali, O'nun, O En Büyüğümüzün bu son sualini, bütün vecizelerinin başında, altın harflerle yazılı bulmalıyız.

Diıyorlar ki, fenadan ebede intikalinin ilk dakikasını açıp kapayan bu suale: «Saat on sekiz buçuk» cevabı verildiği zaman, iştirmek, anlamamışsın. İştirmek ve anlamak için sormamıştın ki zaten!

Senin o sualinde, sensiz bıraktığım bütün bir millete hitabeden en son ve en derin mânalı o vecizende, ben şu emri okudum:

— Ey Türk! diye haykırıyordun, ilk temel taşını 26 ağustos 1922 sabahı, saat beş buçukta Kocatepe'de koyduğum âbideyi, 8 ikinciteşrin 1938 akşamı saat on sekiz buçukta sana emanet ediyorum. Bu saati asla unutma! Bu saat, asıl vazifenin başladığı andır. Onu aklından ve kalbinden hiç çıkarma. Arkamdan dökeceğin acı gözyaşları ancak ve ancak o zaman, bereketli bir yağmur olacaktır!

Alalede fânileri, hayat denilen meydanda bir türlü engelle karşılaştıran zaman ve mekân mefhumları, senin nazarında, ancak, hayat dakikalarda verdiği mucizeli kararlar

için ehemmiyet taşırdı. Yeryüzü varlıklarına karşı gözlerini ebediyen yumacağın dakikada, bir zerresini bile kaybetmediğin kudretinden, Türk milleti için gene feyizli bir şerare fışkırdı ve o ulvî anda dudaklarından çıkan son söz, gene milletin varlığını düşünen bir vecize oldu.

— Saat kaç?

Bu son vecizenin üzerinde, Türk tarihinin, gözyaşlarıyla, feryatlarla dolu elim bir dönüm noktası geçti. Bugün bahtsız ayın yirmi birinci günü. Saat yarım. Şimdi seni, al bir bayrağa sarılı mukaddes bir emanet halinde, gözyaşlarımızla teşyi ederek, canımıza veda edercesine yolladığımız Ankara'dasın. Dolmabahçe'nin önünden oraya kadar, bir tek halkası bile yerinden kopmadan uzanan çelik bir zincir halinde, halk, son güzergâhında hâlâ ağlıyor. Seni, nereye koyacağımızı bilemediğimiz bu mukaddes emaneti, kâh kolarda, kâh omuzlarda, kâh içinden ateş püskürttüğün çelik namlularda taşıyarak ebedî istirahatgâhına götürüyoruz.

İşte tarihin kapısından, hiçbir cihangire, hiçbir büyüğe nasıbolmıyan şanlı adımlarla giriyorsun. Onun en parlak sayfası senin önünde serili. Seni oraya, bütün cihanın gelecek nesillerine büyüklük nümunesi olarak teşyi ediyoruz.

Fakat, kurban olayım Atam, şimdi:

— Saat kaç?

Diye sorma artık!

HAMDİ VAROĞLU

22 Kasım 1938

O'nun tan vakti

Bütün cihan tek bir ılsan halinde muhteşem güneş batışının melâlini terennüm ediyor. Şarktan garba ve garptan şarka dökülen radyo dalgalarında hep o terennüm var. Avrupalı, Asyalı, Afrikalı ve Amerikalı her mütefekkir, medenî Atatürk'ün ölümünü beşeriyet için bir kayıp ve bir güneş batışı telâkki ederek elem duyuyor, gazeteler bu eleme yanık yanık tercüman oluyor.

Tarihte ölümü derin akisler yapan büyük şahsiyetler yok değildir. Fakat ölümü önünde bütün medeniyet âleminin - mahzun ve gamlı - eğildiği insan parmakla sayılacak kadar az olup Atatürk, bu seçkin zümre arasında da

yükselmektedir. Denilebilir ki O'nun ölümü tabiatın umulmaz güneş batışlarından biri ve çok elem verici bir hâdise oldu. Güneşin batışı, kürenin bir yanında doğustur. Atatürk'ün ölümüyle beliren hissi batışı bütün küre bir anda gördü ve yine bir anda O'nun hüznünü yaşadı.

Biz Türkler, Atatürk'ün nurunu, hararetini daha yakından ve candan duymıya alışkın olduğumuz için hissettiğimiz elem de çok başkadır, dille tarif ve kalemle tavsif olunamıyacak kadar derindir. Bizzat güneşin batmasının içinde dolaşılıyor ve yaşıyor gibi alev alev ısıtıp duyuyoruz. Aynı zamanda benliğimizde, ru-

humuzun özünde, beynimizin bütün hücrelerinde Büyük Ölü'nün ölmez hatıralarını safha safha açılmış görerek kendimizi O'nunla âdetâ yanyana buluyoruz. Gözbebeklerimizde O, kalbimizin çarpıntısında O, dimağımızın faaliyetinde O var.

Varlığımıza bu kadar işleyip geçen ve on yedi milyon insanda birleşen büyük hakikat, zaman zaman kendi ışığıyla tecelli etmekten

ve her satırı silinmez bir ışıkla yazılmış bir tarih gibi sayfa sayfa açılmaktan da geri kalmıyor. O zaman biz Atatürk'ün tan vaktinden başlayarak ışığı bütün cihanı hayrette bırakan bir dehâ güneşi oluşuna kadar süren hayatını temaşaya başlıyoruz.

M. TURHAN TAN
15 Kasım 1938

Ata'mızın ebedî mahfazası neresi olmalıdır ?

1923 yılında idi. Ankara'da şimdiki Adliye binasının önüne gelen yerde bir gece çamura gömülen lâstığımı kaybederek evime tek lâstikle dönmüştüm, o vakitki ışıksız, kandilsiz göl ve çamur diyarını bugünkü modern Ankara yapan O'dur.

Ankara'yı herkesten evvel O sevdi, sonra bizlere sevmesini öğretti, biz Türkler de bu sevgiyle Ankara'yı bezedik, elbette ki Ata'nın yarattığı başkenti, hayatında Ata'nın ortağı olan sevgili Ankara Büyük ölüye son kucak olmağa da lâyıktı. Biz buranın adını değiştirsek de tedfin merasiminden sonra sadece (Ata Yurdu) diye ansak ne iyi olur.

Ankara deyince oranın sembolü her tarafı seyreden ve her taraftan seyredilebilen Ankara kalesidir. Nitekim pullarımızda ve Ankara'nın her türlü sembolik tasvirinde böyle yapmıyor muyuz? Ata'mızın fâni cesedini de burada ebedî mahfazasına koymak en doğru bir iş olacaktır.

Tarihi zenginliklerinden birbir vak'anın kahramanlıklarına şahit olmuş olan Ankara kalesi en sonunda Yirminci asra sığmıyan ve Türk tarihinde en parlak bir yıldız olarak yükselmiş olan en büyük bir milli kahramana ebedî kucak olabilecek yegâne yerdir.

Burada hayâlen yaptığım etüdlerde şunlar aklımdan geçiyor:

1 — Yalnız İstanbul'dan gidenlerle mukabilen gelenler için değil, o havalinin her tarafından Ankara'ya bu kaleyi seyrede ede yaklaşılabilir.

2 — Ankara kalesinin oturmuş olduğu teppe her cepheden muhtelif estetik mâna ve ifadelere haizdir, şimale Timurlenk tepesine bakan cephe bir haşyet tablosudur. Çubuk çayı cephesi daha başka bir ifadeye malik, istasyona ve Yenışehir'e bakan cepheleri yumuşak ve gülümser bir manzara arzeder, her cepheden bu tepede Ata'mızın büyüklüğünü taşıyabilecek bir kaabiliyet vardır ki biz bu kaabiliyetleri asıl O büyük ve şerefli ölüyü bağrına aldıktan sonra daha iyi görüp tahlil edebileceğiz. Eğer Ata'mızın bu hususta vazih bir vasiyeti yoksa bizim aklımızca bu Büyük Ölü'ye ebedî mahfaza olmak şerefine lâyık yegâne yer Ankara Kalesi'nin bulunduğu tepedir.

Kalenin içindeki ahşap ve değersiz binalar kâmilten temizlenerek burası baştan başa bir park yapılmalı ve en münasip yerine çok mürtefi bir âbide yapılmalı ve bu âbidenin en yüksek yerinden geceleri uzaklara kadar fışkıran bir ışık konulmalıdır.

Bu ışık Ata'mızın hayatında yarattığı Türklük ülküsünün Türk kültürünün ebedî bir sembolü olarak Türklük yaşadıkça bir saniye bile sönmemelidir.

Söz ve fikir kalabalığı yapmak istemezdim. Elbette ki büyüklerimiz bu işi bizlerden daha iyi düşünürler. Fakat matbuatta bu hususta yürütülmekte olan bazı mütalealara şahit olunca bu sözümü söylemeğe lüzum gördüm.

SEDAT ÇETİNTAŞ
16 Kasım 1938

Gidiyor

Atatürk bugün Ankara'ya gidiyor. Bu gidişte koca bir milletin harekete geçmiş ıstı-
rabını, hayran ve perişan, seyretmek müm-
kündür. O'nu, Büyük Ata'mızın aziz naaşını
taşıyan tabut, en büyüğümüzden en küçüğü-
müze kadar, hepimizden kalbimizden örülmüş
ve işlenmiş gibidir. O, gelişigüzel yapılan bir
mahmel içinde değil, on sekiz milyon kalbin
hüceyre ve nüseyceleri içinde uzanarak ebedi
karargâhına doğru yola çıkmış bulunuyor.
Söz götürmez bir hakikat olarak seziyor, gö-
rüyor ve anlıyoruz ki kalbimiz tabut şeklinde
O'nu kucaklamış ve kalbimizin boş kalan ye-
rine de O'nun, sâkit ve sâmit bizden uzakla-
şan tabutu kaim olmuştur. O ebediyete ka-
dar yanında yüreklerimizi bulacaktır ve biz
ebediyette kendisine kavuşuncaya kadar kal-
bimizde O'nu bulacağız. Bugün yaptığımız
şey, bizden ayrılan kalbimiz ağılya ağılya
teşyi etmekten ve bütün yarınlar imtidadinca
yapacağımız şey de O'nu kalb yerine koyup
benliğimizde yaşatmaktan ibarettir.

Ankara, güzel Ankara. Tarihin en muhte-
şem bir sayfasını; hayır, bizzat tarih olan A-
tatürk'ü sana bir tabut içinde yolladık. Sen
1919 yılı Kânunlarından ilkinin yirmi yedinci
günü hayatının en mesut demlerini yaşadın,
Sivas'tan gelen Mustafa Kemal'i, şevkle, ifti-

harla istikbale çıktın. O, mahvolmuş görünen
ve mahvedilmek istenilen Türklüğü kurtaracak
hamleleri senin temiz kucağında hazırladı, ye-
ni ve hür devleti senin havanı teneffüs ede-
rek kurdu, bütün inkılâpları senin suyunu i-
çerek düşündü ve seni, en büyük eseri olan
Cumhuriyetin merkezi yaparak bütün Türk
şehirlerini imrendiren bir şerefe mazhar etti.
İlkçağların, Ortaçağların, Sonçağların tanıdı-
ğı ve çok iyi bildiği Ankara, O'nun mucizeli
işaretiyle tarihe karıştı ve ortaya şimdiki gü-
zel yüzünle, parlak endamınla ve daima ar-
tan medeni azametle sen çıktın.

Fakat bu saadetlere derece derece nail o-
lurken, 27 Birincikânun 1919 gününü kendin
için bahtiyarlığa doğuş tarihi sayarak bütün
dünyaya karşı kıvanç duyarken aziz Atatürk'ü
bir tabut içinde karşılayacağını umar mıydın
ve böyle bir bahtsızlığa imkân verir miydin

Sana yolladığımız naaşı bütün Türk'lüğün
kalbi say ve bu kalbi göğsünde ebediyete ka-
dar sakla. Feyzini senden alan Türklük bu-
gün, dünden daha ziyade sana bağlıdır. Çünkü
Atatürk'ün naaşını da sana emanet etmiştir.

M. TURHAN TAN
19 Kasım 1938

Bahtiyar adam

Herkes ölür. Bu, her çakılan tabutun bize
hatırlattığı müthiş ve şaşmaz bir tabiat ka-
nunudur. Ve ölürken herkesin gözü arkasın-
da kalır. Bu, herkese mukadder bir hasrettir.
Atatürk de herkes gibi öldü; fakat herkesten
ayrı olarak, gözü arkasında kalmadan öldü.
Kalbi Türk olmak gururiyle çarpan, milletini
kendi eliyle karanlıktan aydınlığa çeken, ba-
şında istiklâl rüzgârını estiren, ona hürriyet
balını tattıran, memleketin bünyesine uygun,
güzel bir rejim hediye eden, onu güneşlerin
at oynatığı medeniyet şosesinin başına getirip
bırakan bir adam, öldüğü zaman gözü arka-

sında kalır mı hiç?

Dün Atatürk'ün kutsi naaşı Ankara'ya e-
bedi medfenine götürülürken, caddeleri, pen-
cereleri, damları dolduran ve bakışları mah-
zun, mendilleri ıslak yüz binlerce Türk'ün va-
kur ve ulvi manzarası karşısında, bir insan
için, milletin kalbinde yer etmekten daha bü-
yük bir bahtiyarlık olamayacağını gözlerim
yaşarak bir kere daha anladım.

Atatürk bahtiyar adamdır.

CAHİT SITKI TARANCI
20 Kasım 1938

Bugün de başımızda

Evet, yine başımızda... Yine O'nun gösterdiği yolda yürüyoruz. Yine O'nun sevgisi kalblerimizde, düşünceleri, öğütleri kafamızda... Yine O'na bağlı, inkılâplarına sadıkız.

Kadını ve erkeği, ihtiyarı, genci, aydını gericisi, muvafığı, muhalifi, böyle söylüyor.

Ölümündenberi neredeyse çeyrek asır olacak. Yine hepimiz için mürşid, rehber, bayrak, imân O, O'nun sözleri...

Böyle diyoruz ya, demekle iş bitmez. Durum bakalım, doğru mu? Bir araştıralım:

«Yeni Türkiye cihangir bir devlet değil, iktisadî bir devlet olacaktır» diye yol göstermişti.

Hani ya, olduk mu?

«Katiyen bilmeliyiz ki, iki parça halinde yaşayan milletler zayıftır, marizdir» diye nasihat etmişti.

Sözünü tuttuk mu? İki parça değil, bugün belki 10 parçayız.

«Milleti kurtaranlar, yalnız ve ancak muallimlerdir» demişti.

Yurdun her köşesinden her gün kovulan, sövülen, dövülen, hattâ öldürülen öğretmenlere dair haberler alırken, O'nun bu sözleri kulaklarımıza ne kadar yabancı geliyor.

«Bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli, evvelâ mevcut cehli, ortadan kaldırmaktır» diye konuşurken, O'nu avuçlarımızı patlatırcasına alkışlamıştık.

Bugün de alkışlıyoruz. Ama bugün, dünden daha cahil değil miyiz? Köy Enstitüleri ne oldu

«Her şeyden önce, memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır» diye öğüt vermişti.

Kulak astık mı? Ölümündenberi, 24 uzun yıl geçti. Toprak Kanunu nerelerde?

«Ey kahraman Türk kadını, sen yerde sürünmeğe değil, omuzlar üzerinde göklere yükselmeğe lâıksın» diye hitap etmişti.

Omuzlarımıza alarak yerden ayaklarını kesmek suretiyle yükselttiğimiz kadınlar, biraz ilerideki çukurlarda, mağaralarda, ormanlarda, ıssız dağ ve bayırlarda namuslarına saldıracığımız dişiler değil mi? Türk kadınına, bundan başka bir şey yaptık mı?

«Tüccar, milletin emeği ve üretimini kıymetlendirmek için eline ve zekâsına emniyet edilen, ve bu emniyete liyakat göstermesi gereken adamdır» diye konuşmuştu.

Böyle tacirler, on binler içinde kaç bin?

«Memleket, behemehal asri, medeni ve yenilik taraflısı olacaktır. Bizim için bu, hayat dâvasıdır» diye haykırmişti.

Sesi, hâlâ kulaklarımızda çınlıyor, ama işte o kadar... Bu dâva (vakt-i âhere) tâlik olundu.

Evet, yine başımızda, yine O'nun gösterdiği yolda yürüyoruz. Yine O'nun sevgisi kalblerimizde, düşünceleri, öğütleri kafamızda...

Haydi efendim, siz de... Biz daima başka türlü konuşur, başka türlü yaparız. Bunu bile O'ndan öğrenmedik mi?

12 Mart 1928 de: «Ölüme doğru en çok ileri atılanlardan biriyim. Sıhhatim tamamen yerinde, kuvvetim de, hâl-i inkişafta... Ölmeğe asla niyetim yok» demişti. Sözünü 10 yıl zor tuttu ve sonra bizleri bıraktı, gitti.

Galîba bütün bir milleti, yetim, şaşkın, çaresiz bırakarak ansızın gidişine pek kızdık ki, hiç, amma hiç bir dediğini yapmadık. Yapaçağımız da yok.

CEVAT FEHMİ BAŞKUT

10 Kasım 1962

Bu tarih bir uyarmadır

Türkiye, bir kaç defa tarihinde uçurum kenarına kadar gelmiş, dost düşman:

— Ha gitti, ha gidiyor, diye kimi elem,

kimi sevinç duyarken, bir çocuğu çıkıp memleketi bu «fetret» devrinden kurtarmıştır; fakat bu uçurumların en korkuncuna Türkiye

türlü siyasi faaliyetlerin bir kısım idarecilere içirdiği gaflet şarabıyla mest olarak girip mağlûp olduktan sonra yaklaşmış, hattâ bir bakıma «Sevr» muahedesiyle düşmüştür bile.

Bu ümitsiz ve bitmiş halinde Türkiyeyi canlandırıp galip düşman kuvvetleri karşısına sadece milli inanç ve azmiyle dikilen, karşı koyan ve bu milletin kanındaki yaşama kuvvetini maddileştirip Türkiyeyi taze bir devlet ve galip bir millet olarak dünyaya tanıtan Mustafa Kemal, tarihimizin en büyük kurtarıcısı olmuştur. Bu bakımdan büyük evlâdını Türkiye ne kadar tâziz etse azdır.

Mustafa Kemal, sadece bir harbi kazanmak ve Türkiye Cumhuriyetini kurmuş olmakla yetinmemiş, onu muasır medeniyet seviyesine çıkarmaya matuf bir çok inkılaplara girişmiştir. Bunlar da kolay olmamış, yer yer isyanlar olmuş, tarif edilmez zorluklarla karşı karşıya gelmiş, milletin ilerleme azminin hiç bir zaman zaafa uğramasına yer vermemiş, mücadele etmiş ve hâlâ «Atatürk» ilkelere diye andığımız başka milletlerin asırlarda elde edebildiği nice reformları memleketete getirmiş, yerleştirmiştir. Bu arada en büyük işlerinden birisi Türkiye'nin devlet ve cemiyet telâkkisini değiştirerek Batılı medeniyete katılması olmuştur. Ama neyliyelim ki «Atatürk» de her fânî gibi gözünü bu fânî hayata kapamış ve tarihteki emsalsiz ve erişilmez

yerine çekilmiştir.

Şimdi bize düşen her an bu büyük kurtarıcının bize göstordığı yolda tereddütsüz yürümektir. Kabul etmek lazımdır ki bu yolda onun istediği kadar ve ondaki kadar hızla yürüyememekte ve ara sıra bu kusurumuzu görerek «Atatürk»ü ve Atatürkçülüğü hasretle anmaktayız.

Ama şuraya dikkat lazımdır ki, bu büyük adamın ölüm gününde, ondan ayrılmanın, ondan yoksun kalmanın elemiyle yanıp yakınmakla yeterli bir hasret göstermiş olmayız.

Atanın ölüm günü, onun her hâtıra tarihinden daha ağır bir şekilde bize Atatürk'ün yolunda yürümek, inkılaplarını pekleştirip yerleştirmek ve Türkiyeyi Batı medeniyetinin en parlak mevkiine yükseltmek vazifemizi şiddetli elem hislerimiz içinde bize ihtar etmektedir.

Bence Atatürk'ün ölüm gününde her birimizin ona karşı taşıdığı hürmet ve bağlılığı bu vazife hissini daha derinden duyup yolunda daha tereddütsüz yürümekle göstermemiz lazımdır ve ona karşı candan bağlılık ve hasret ancak böyle gerçekleşir.

Bu münasebetle yapılan toplantıların ve hatıralarını anmaların mânası ve gayesi budur.

B. FELEK

10 Kasım 1964

O'nu anarken

Atatürkçülük, O'na sadece kurtarıcı olduğu için minnet hissi duymak veya sadece öyle gerektiği için O'nu sevmek değildir. Marazî bir sevgi gösterisi olarak gözyaşı dökmenin, yahut parlak nutuklar söylemenin de Atatürkçülükle ilgisi yoktur. O'nu içinde yaşatmak ve O'nun düşünce sistemine erişebilmektir Atatürkçülük. Özellikle memleket sorunları karşısında 1919'un, 1923'ün ve diğer yılların Mustafa Kemali gibi düşünebilenler, o düşünce tarzını 1963'ün şartlarına uydurabilenler ve nihayet davranışlarıyla düşünceleri arasında gerekli muvazaneyi kurabilenler gerçek Atatürkçüdürler.

Türkiye'nin geçirdiği mücadeleyi, toplum buhranlarını, birtakım sorunlara çare bulunamamasını veya çareler üzerindeki tartışmaları, aslında Atatürkçü görüşle karşısındaki görüşlerin çatışması olarak kabul etmek imkânsızdır. Daha doğrusu, bu memleket

25 yıldanberi Atatürk akılcılığıyla hayalci, dogmatik ve onlarla birleşerek cahil kitleleri daha geriye itmeğe çalışan çıkarıcıların kavgası içindedir. Bu kavga tek partili iktidar devresinde de vardı, daha sonra da devam etmiştir ve 27 Mayıs'ın getirdiği yeni düzen altında Meşrutiyetten ilham alan bir mücadelenin yönünü değiştirememiştir. Ancak bütün bu çatışmaların, gittikçe gelişen ve gerçek Atatürkçülüğü içinde yaşatarak, O'nu duya-bilen kuvvetlerin ve Atatürk'ü sadece resimlerde gören, kitaplardan okuyan, fakat gerçekten O'nun yolunda ve izinde olan yeni kuşakların, daha doğrusu yeni düşünce tarzının zaferiyle biteceğine güvenimiz sonsuzdur.

Şunu sevinçle görüyoruz ki, genç kuşaklar hattâ, bizler gibi Milli Kurtuluş Savaşının gü-rültüleri içinde gözlerini dünyaya açmış, çocukluğunu ve gençliğini O'nunla beraber geçirmiş olan bir önceki kuşaktan, yalnız devrimlerin korunması bakımından değil, mem-

leket sorunlarına, dünyanın gidişiyile paralel olarak çare aramak, romantizmden kurtulup davranışlarını o yola yöneltmek bakımından da daha ileridirler.

Onun önünde saygıyla eğildiğimiz bugün, Atatürk'ü yaşamak, emanetinin, dalga dalga gelen genç kuşakların elinde olduğunu gör-

mek ve bu emanetin o ellerde daima ileriye gideceğinden emin olmak mutluluğu, acılarımızın ve çilelerimizin ümitle bağlandığımız tek tesellisidir.

ECVET GÜRESİN
10 Kasım 1963

Atatürk'ün ihtarı

Geçenlerde bir akşam, değerli sanatkar Erol Aksoyun yönettiği bir programda ilkokulu bitirmiş yavrulara millî savaş hakkında sorular soruluyordu. Dikkat ettim, yeni yetişen çocuklarla bundan yarım yüzyıl evvelki olaylar arasında bağlar kopmuştu. Öyle ya, genellikle o çocukların babaları, anaları bile o günleri yaşamış kimseler değildi... Kuşaklar değişiyordu, Atatürkten ve İstiklâl Savaşımızdan bahsederken tıpkı Hamurabi kanunlarından bahseder gibi, yabancı bir hal, ezberlenmiş bir bilgi ile karşımızda durdular... Atatürk'ün devri, hizmetleri gerçek dünyadan çıkmış belleklere doğru itilmişti.

●
Oysa 1938 yılının bir 10 Kasım gününü hatırlıyorum, Harbiyede Yedeksubayda, Dolmabahçeyi dalgın dalgın seyrederken, bayrağın birden yarıya indirildiğini görmüştüm, güzel, parlak bir sonbahar günü birdenbire Türk milleti için kasvetli, karanlıkların içine gömülürmüştü... Herkes ağlamış, döğünmüş, canına kıyanlar olmuştu, o günü yaşayanlar sanmışlardı ki Atatürk'ün sizisi hiç eksilmeden kalplerde yaşayacak...

●
Ama aradan otuz üç senecik geçti, eski kuşaklar Atatürklerine kavuştukça, yeniler onu kulaktan öğrenmeğe başladılar... Bu kulak ise duyduklarına hiç duygu, canlılık katmayan buz gibi bir organdır. Bugün yavrularımızın kalbinde yaşayan Atatürk gerçi bir kurtarıcıdır, ama, o yavrular kurtuluşun sancılarını, çöküşün acılarını duymadan Atatürk'ü sevmektedirler. Ha Atatürk, ha büyük İskender... Ha Fatih... Dünyadan böyle bir adam gelmiş geçmiş ki, bizim ecdadımızı, bizi bir tarihte kurtarmış! Tıpkı Alparslanın Malazgirdi yarattığı gibi. Bütün bildikleri bu kuru bilgiden ibaret.

●
Öyle olmasaydı, sağcısı onun Balıkesir camisinde çıkan resmini ele alarak hararetle

din propagandası yapar, solcusu onun Sovyet Rusya ile beraber güttüğü antiemperyalist politikaya sarılarak onu Leninin takipçisi gibi tatinabilir miydi.

Atatürk, ölümünden sonra çekistirele çekistirele neler olmadı? Salon züppelerinin dilinde Atatürk ve Atatürkçülük, ayaklarını uzatarak rahat yaşamak isteyenlerin aradıkları teminattı. Gericinin kafasında ortadan dini kaldıran bir kişi, böyle birisine onun Çanak-kalede tarihin gidişini değiştirdiğini söylediğim zaman:

— Ne olmuş sanki? O kadar insan öldükten sonra düşman yine memleketi işgal etmedi mi? Nesilleri boşuna tüketti... demişti.

Özel girişim erbabı, onun özel teşebbüsü öven sözlerini duvarlara hâk ettirdiler. Diğer taraftan memleketin kalkınmasında, devletçi liğin oynadığı rol onun eseri oldu... Onun ölümünden sonra onu herkes istediği ve dileği gibi yorumlamak ve kendi düşüncesine göre şekillendirmek istediler... Hattâ sonradan Marksist ve Leninist olduklarını söyleyen kişiler bile onun adını bayrak yaparak ortaya çıkmışlardı. Onu benimseyen olduğu gibi, onun mirasını reddetmek isteyenler, kendilerini onun seviyesinde gören hasta, budalalar. «O zaferi süngünün ucu ile kazandı, biz kafalarda devrim yapacağız!» diye öğünmeğe bile başladılar...

●
Aradan otuz üç yıl geçti... 1971'in, Atatürke yeniden dönüş yılı olmasını temenni ediyoruz. Kurtarıcı, bağımsız bir vatan yaratmak uğrunda emperyalizmin her türlüşüne (hayır!) demesini bilen, felsefesini batıdan ve Türk gerçeklerinden alan. Batı düşüncesini Türk realitesi üzerine oturtmak isteyen. Bu milleti özellikleri ile çok yakından tanıdığı için, ona onun özellikleri içinde kalkınmanın, yükselmenin yolunu gösteren, milliyetçi, vatanperver, sınıf kavgalarını millî potada sınıf

anlaşmaları haline getirmek isteyen insanların düşüncelerini bütöl itikatlardan ve baskılardan kurtaran büyük Atatürk şimdi bize bakıyor:

«— Şaşkınlara» diyor!. «Nedir bu dağınık haliniz! Hürriyet ve demokrasi adına irticaı ayaklandıran, sonra da milli birliğı zedeleyen kişiler bunu bilerek yapıyorlarsa, hıyanet ve dalalet içindedirler... Türkiye de sınıfların arasını açmağı kalkanlar, milli varlığı bozmak isteyen kötü niyeti kimselerdir. Sınıfların arasını açmağı kalkanlar derken bu sözüm, sınıfları birbirleri aleyhine tahrik edenler için

ne kadar doğru ise, zengin çok zengin, fakiri çok fakir eden, fakirin alın terini sömüren istismarcı için de o kadar doğrudur.»

Biz Atatürkün anlayışı ile milliyetçi, onun anlayışı ile devletçi, onun anlayışı ile lâyetik insanlar toplumu olmadan bu memlekette kavgalar durmaz... Barış olmaz.

Atatürkü yok etmek isteyen kadar, onu olduğundan başka göstermek isteyenler de bu milletin evlatları değildir.

CİHAT BABAN

10 Kasım 1971

Halâşkâr Gazi Caddesi'nde bir yapı

Cumhuriyet İstanbul'unda Beyoğlu anayolunun adı «İstiklâl Caddesi» oldu. İmparatorluk dönemi Osmanlıcasıyla «Caddei Kebir», Levantenlerin deyimiyle «Grande Rue du Péra» ve Türk İstanbulluların buluşuyla «Doğru yol» du. Genç Cumhuriyet, Türk Kurtuluş Savaşının bir simgesi olarak, Taksim'e kadar bölüm için «İstiklâl Caddesi» buluşunu benimsemişti. Taksim alanından sonrası, «Cumhuriyet Caddesi» ve Harbiye - Şişli arası «Halâşkâr Gazi Caddesi» oldu.

Bu yeni adlar, 1930'lar Türkiye Cumhuriyeti'nin aydınlık yarınlara umuduydu. 1930'lar da bu adlar, insanların ve yapılarıyla bir bütündü. Gelin görün ki, aradan geçen yıllar, o güzelim üç adla çevreyi uyumsuzlaştırdı. Daha açık bir deyimle, çevre o simge adlara yakışma oldu.

Türk Kurtuluş Savaşının koyduğu sömürü düzeninin yeni uygulayıcıları, şişkin cüzdanları ve karanlık bakışlarıyla sarıvermişti «İstiklâl Caddesi»ni. Taksim Cumhuriyet alanı ve Cumhuriyet anıtı, beton yığınlarından, çirkinin çirkinini alaca bulaca reklam tabelalarından soluk alamaz oldu. Gezgin satıcılar, lâhmacuncular ve dolmuş değnekçileri saldırısına uğradı. Cumhuriyet Caddesi sağlık alanı ve soluk alma ciğerleri olan Taksim bahçesi, bir Amerikan oteline kurban verildi. İki numaralı parkın bir başka Amerikan oteline verilmesi gibi, Cumhuriyet Caddesi'nin Harbiye'de başlıyan uzantısı «Halâşkâr Gazi», daha bir başka tahribe uğradı.

İstiklâl ve Cumhuriyet'in gerçekleştircisi ve simgesi Atatürk'ü yüceltmesi gereken «Ha-

lâşkâr Gazi Caddesi'nde önce bahçeli evler ve küçük apartmanlar yok edildi. Osmanlı konaklarının en son ve sapsağlam örnekleri yıktırılıp güneşi ve havayı boğan, insanları ezen sevimsiz iş hanları yükseltildi. Oysa, planlı bir şehirleşme, yerleşim, baş dinleme, eğlence, kültür, işyeri alanlarını ayrı tutar; fabrikayla villa, mezarlıkla apartman, okulla, işyerleri birbiri içinde yaptırılmaz. Ne edelim ki, bizim İstanbul'un şehircilik işlerinden sorumlu olanlar, «Halâşkâr Gazi Caddesi»nin onurunu ve sıcaklığını yık-yapçılara sorumsuzca veriverdiler.

Fakat bütün bunlardan daha acısı da var. Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşının başına geçmeden önce bir süre kaldığı yapının durumu. Oysa, o yapı bir «Devrim Müzesi» olarak değerlendirilip kamulaştırılmıştı. Atatürk Müzesi adı verilmişti. Zira, Gazi Mustafa Kemal Türk Kurtuluş Savaşını, şeriatçıların değil «milletvekillerinin yöneteceği bir Türkiye Cumhuriyeti»ni o yapıda tasarlamıştı.

Eski olan yapının onarımı gerekli görüldü günün birinde. Yürürlükte olan yöntem uygun biçimde onarım işi açık eksiltmeyle bir müteahhide verildi. Verildi amma, açık eksiltme kurallarına göre en uygun fiyatla işi üstüne alan, onarımdan vazgeçiverdi. O günlerde yapı işlerinde fiyat artışları görüldü diye. Müteahhid kendi açısından haklı olabiliirdi. İş adamıydı. Kazanması gerekirdi. Üste verip onarımı yapması beklenemezdi.

Şimdi yıllardır Atatürk müzesi halka kapalıdır. Sadece kapalı olsaydı yine avunulacak bir yan bulunabilirdi. Günün birinde iyi-

ce onarılır ve halka yine açılır, diye. Oysa 1979 başlarında Halâşkâr Gazi Caddesinin o devrim simgesi yapısı, tahta perdeler arkasında yüzüstü bırakılmıştır, günden güne çürümekte ve daha da harap olmaktadır. Camları kırılmış, pancurları kopmuştur. Yağmur ve kar o kırık camlardan içeriye girmektedir. Yönetmelikler, ödenekler, yasalar, kimi bürokratları scrumluluktan belki koruyabilir amma, aydın kişi olabilme yanlarını da yitirir. Belediye Başkanları, şehrin en büyük mülki âmirleri, bakanlar, «Halâşkâr Gazi Caddesi»nden bunca yıldır hiç mi geçmedi? Geçmedilerse, gazete yazıları, fotoğraflar, okur

mektupları da mı gözlerine çarpmadı?. Bin bir kaygu ve sorun arasında buna vakit bulamadıysa, sürüyle danışmanları kendilerini uyardı mı?.

İstanbul ilinin Şişli ilçesinde, Halâşkâr Gazi Caddesi'nde bir yapı can çekiyor. Ta-puda yazılı pafta, parsel numaralarını bilemiyorum amma, Osmanbey'den Şişli Camii'ne doğru giderken sağda. Önünde tahta perde var.

İlgililere duyururum.

BURHAN ARPAD
23 Ocak 1980

Anıt-Kabirdeki Atatürk müzesi

«O» sağlığında şunu söylemişti:

— Milletim beni nereye isterse gömsün! Fakat yeter ki beni unutmasın.»

«Hâfıza-i beşer nişyan ile malûldür». Belki. Fakat, Türk milletinin hâfızası böyle değildir! Unutmaz...

Atatürk bir gün Ankara'da bir gezinti yaparken Rasattepeye çıkmıştı. Doya doya Ankarayı seyrettikten sonra: «Ankara Kalesi buradan ne güzel görünüyor» demişti. İşte; Atatürk'ün bu sözlerinden dolayı ebediyete intikalinden sonra çok sevdiği Ankara Kalesini ve Modern Ankara'yı gören bu noktada O'na büyük bir mezar yapılmasına karar verildi.

İşte bugün, Atatürk'ün, Türk milletinin sinesine yerleştirilmesinin 22. yıldönümünde Ata'nın ebedi istirahatgâhından ve Anıt Kabir'in bir salonunda yer alan «Atatürk Müzesi»nden bahsedeceğim.

Anıt-Kabir Müzesi...

Müzenin sağına isabet eden ve (Milli Mîsak) kulesinden başlıyan 35.20X5.80 ebadındaki salonda büyük emekler sarfedilerek tamamen Atatürk'ün şahsi eşyaları ile kendisine hediye edilen kıymetli ve nadide eşyalardan müteşekkil bir müze vücade getirilmiştir. Burasını da sizinle beraber gezelim. Burada «Ata'nın günlük giyeceklerinden tutunuz, kendisine hediye edilen milyonlar değerindeki nadide eşyaları yirmi vitrin içinde zevkle, hışu ve vecd ile seyredeceksiniz. Kapıdan girince hemen sağdaki duvara raptedilmiş vitrinde İş Bankasının kuruluşunun 10 uncu yıldönümünde Ata'ya hediyesi bir milyon lira değerindeki altın, gümüş ve plâtinle müzeyyen büyük

kıtada bir saat, gözleri kamaştırmaktadır. Üzerinde: «— Ulu ve aziz Gazisine» İş Bankasının ebedi şükran ve minetlerini arzeder.» Kadranında ise: «— Zekâ, dikkat, iffet, muvafakiyettir.» ibaresi elmas taşlarla işlenmiştir.

Geçelim... Solumuza isabet eden ilk büyük vitrinde yeni Türk alfabesinin kabulü münasebetiyle B. M. M. tarafından yaptırılıp şükran borcu olarak Atatürk'e verilen altın harflerden müteşekkil levha ile yanbaşında Nutuk'un altın plâka ve elmasla süslü ve ciltli bir hediyesi durmaktadır. Bu cilt Tayyare Cemiyeti tarafından hediye edilmiştir. Sağ yanında ise, 1933 yılında Atatürk'ün Ankara milletvekili seçilmesi münasebetiyle beyaz deri üzerine hakkedilmiş mazbatası ve inci yastıklı müzeyyen muhafazası bulunmaktadır. İkinci vitrinin önüne geldiğimiz zaman Litvinof'un hediyesi şarap kepçeleri, surahiler ve kadehler göz kamaştırmaktadır. Bu vitrinin sağında da Afgan Kırâli Amanullah Hanın hediyesi çay ve kahve takımları yer almaktadır. Diğer vitrin sigara kutuları, 5. Gústavın hediyesi çan şeklinde altın vazo ile müzeyyendir. Dördüncü vitrinde Ata'nın kunduz kürklü kışlık paltosu, fotini, bastonu, atkısı ve şapkası süslemektedir.

Kristal, altı köşeli yüksek orta vitrinde ise Ata'nın frak takımı, ile pelerini ve fotini bulunmaktadır. İkisi fildişinden mamul olmak üzere 10 baston ve 5 kamçıdan müteşekkil beşinci vitrinde Ata'nın 1929 manevralarında çekilmiş resmindeki kırbaç ile hastalık günlerinde şezlongunda kullandığı yastığı eski ve yeni harflerle işlenmiş markalı mendilleri, gömleği, bir başka vitrinde tuvalet takımları,

usturaları, yanındakinde çalışma masasında kullandığı eşyalar, Telefon İdaresinin hediyesi som altından mamul otomatik telefon, Wagner'in bronz büstü. Shakespeare'in büstlerinden yapılmış kitap destekleri, son vitrinde ise nadide Çin işi kahvaltı, yemek ve çay takımları salonun değerini bir kat daha artırmaktadır. Salonun sonunda ve en nihayetinde hatıraların heybetiyle mütenasip yere, Ata'nın Mareşal üniformasıyla yapılmış Macar ressam A. Kampf imzalı büyük kıtada bir yağlıbayo tablosu asılmıştır.

Salonun yan duvarlarına yerleştirilen kristal vitrinlerde de memleketimizi ziyaret eden Devlet büyüklüklerinin hediyesi imzalı fotoğraflar büyük bir yer işgal etmektedir.

Diğer vitrinlerde ise, Ata'nın smokinleri, sigara takımları, ayak kabıları, Amanullah Han'ın hediyesi Altın kaplamalı açılır kapalı tuvalet takımı, Fransız yapısı birkaç küçük çekmeceli mücevherat kutusu, İlk Dil Kurultayı çalışmaları esnasında kullandığı eşyalar ve Kurultay münasebetiyle bastırılan altın hâtıra (İbni Sina altını).

Buradan ayrılıp diğer vitrinlere yönelelim. Bunlarda daha ziyade Ata'nın şahsi eşyaların göreceğiz... Aralarında neler yok ki. Cumhuriyetin 10. yılında Meclise gelirken, 10. yıl nutkunu okurken ve Samsun Lisesini ziyareti sırasında çekilmiş fotoğrafları, Mareşal elbisesi, mahmuzlu çizmeleri, manevra ve seyahatlerde giydiği golf elbisesi Manevra kemeri. (Bu elbisenin kasketi, hâlen Selânik müzesindedir. Getirilmesi için teşebbüse geçilmiştir.)

«Zafer Kulesi»nde Ata'nın nâaşını taşıyan top arabası, «Sulh Kulesi»nde en son kullandığı Lincoln markalı otomobili, «23 nisan kulesi»nde de İş Bankasının hediye ettiği Cadillac markalı otomobili yerleştirilmiştir. Hâ-

len boş bulunan «Cumhuriyet Kulesi»nin ise 27 Mayıs İnkılâbını ve 2. Cumhûriyetin kuruluşunu temsil edecek şekilde hazırlanması düşünülmektedir. «İnkılâp kulesi»nde de Atatürk'ün çalışma odası canlandırılacak ve Çankaya köşkündeki bazı eşyaları buraya nakledilecektir.

Yukarıdan beri saydığımız eşyalar Atatürk'ün vefatından sonra tereke hâkimliğince tesbit edilerek şimdiki Türk Ocağına verilmiştir. Bunlardan kıymetli olanları muhafazalarından alınarak Ziraat Bankasının mahzenlerinde saklanmıştır.

Bunların arasında Rıza Şah Pehlevinin hediyesi zümrüt, yakut, zebercet gibi kıymetli taşlarla süslü murassa 22 milyon lira değerinde bir kılıç da bulunmaktadır.

Ayrıca, kabir'in müsait bir salonunda Atatürk kütüphanesi tesis edilecektir.

Ata'nın kullandığı 900 kitap toplanmıştır. Bunların arasında, her dilden tarih, edebiyat, lisan ve inkılâp mevzularında kitaplar bulunmaktadır. Atatürk bunların büyük bir kısmının yanlarına şerh vermiş, mütalâasını yazmıştır. Kütüphane iki kısım olacaktır. a) Atatürk'ün kullandığı kitaplar, b) Atatürk hakkında yazılmış yerli ve yabancı eserler. Bu kitaplardan Atatürk hakkında etüdler yapacak olanlar okuyup istifade edebileceklerdir. Bunun için de bir okuma salonu hazırlanmaktadır.

Müzenin hazırlanmasında büyük emeği geçen Anıt-Kabir Müdürü Şemsi Kmıkaslan müzenin değeri gibi zenginleşebilmesi için şahısların elinde bulunan eşyaları müzeye hibe etmelerini beklemektedir.

SAİT TERZİOĞLU

10 Kasım 1960

Atatürk'ün Selanik'teki hülyaları

«Türk Yurdu» dergisinin 1914 sayılarında «Bulgarların Kökeni» başlığı altında yazıları çıkan İvan Manolof adında Türkolog bir Bulgar vardı. «Türçülük» davasına samimiyetle kendini vermiş ve inanmış bir adamdı. İkinci Dünya savaşından hemen önceki yıllarda, Tınava'da öldü.

1923 harf devrimi sıralarında idi. Yaşı ilerlemiş bu Bulgarla, Balkanlarda bir tren yolculuğunda buluşup konuştum. Adını, dergilerdeki yazılarından tanıdığım yaşlı Manolof, bana, «Mustafa Kemal'in kurtarıcılığından, başardığı büyük devrimden bir Türk kadar övünç duyarak söz etti. O sırada Atatürk'ün son olarak ele aldığı «Harf devrimi»mizi «Kemalizmin bir tacıdır,» diye nitelendirdikten sonra rahmetli Atayla ilgili şu anıyı aktardı:

— Ben, Türk hukukunu bitirdim. «Hürriyetten» (1908) bir iki yıl önce, beni Selanik'e yargıç üye atamışlardı. Oraya ilk kez gidiyordum. Çevrede tanıdığım yoktu. O günün ünlüsü olan «Mısır» oteline indim. Yatmazdan önce, biraz vakit geçirmek için otele yakın bulunan «Vardar» kiraathanesine gittim. Yuvarlak bir masanın çevresine dizilmiş olan kalabalık sandalyelerden birine oturdum. Hamid döneminin baskısından Selanik'te hiçbir iz yoktu.

Çevremdeki sandalyelere birer ikişer gelen genç subaylar iliştiler. Hiç çekinmeden, günün tehlikeli politika konularını tartışmaya başladılar. Ben bu tartışmaları hayranlık duyarak, fakat korku içinde dinliyordum. Biraz sonra bu içtenlikli havaya ben de aıştım. Yadırgamadan konuşmalara katıldım. Ateşli gençlerin inanlı sözleri beni meftun etmişti. Otuz yıllık baskı havasını yok edeceklerini söyleyenlerin gözlerinde şimşekler çakıyordu.

Herkes birşey konuşmuş, duygularını ortaya koymuştu. Bunlar arasında gözüme, dur-

gun tavırlı, sert bakışlı bir subay çarpı. Saatlerce süren tartışmaların hiçbirine karışmamıştı. Bunu çekingenliğine veya gururuna verdim. Bakışlarımı üzerinden ayırmadan onu incelemeye başladım.

Tartışma gevşedi. Masadaki subaylar birer ikişer bizi selâmlayıp kalktılar. Karşısında oturan sessiz genç hiçbir hareket yapmadan ve durumunu değiştirmeden olduğu yerde otuyordu. Karşı karşıya kalmıştık.

Çevik bir hareketle sandalyesini bana yaklaştırdı:

— Şimdi serbestçe konuşabiliriz!

dedi. Ben hayretle yüzüne baktım. Bu, dinamik bir insan tipi idi.

Bundan sonra ben, onun parlak bir konuşma gücüyle olayları didikleyen keskin görüşlerinin çekiciliğine kapılmış, hayranlıkla onu dinliyordum.

Doğacak yarınki Türkiye'nin engin dünyasını gözümün önüne serdi. O kadar derin bir inançla konuşuyordu ki bir an kendimi bu gencin tanımladığı efsanevi dünyanın içinde yaşıyor sandım.

— Bir gün gelecek, dedi, ben, hayal sandığınız bütün bu devrimleri başaracağım. Mensup olduğum ulus bana inanacaktır. Düşündüklerim, hiçbir demagoji ürünü değildir. Bu ulus, gerçeği görünce, arkasından duraksamadan yürür. Dava uğrunda ölmesini bilir.

Saltanat yıkılmalıdır. Devlet yapısı, mütecanis bir unsura dayanmalıdır. Din ve devlet birbirinden ayrılmalı, Doğu uygarlığından benliğimizi sıyrarak Batı uygarlığına aktarmalıyız. Kadın ve erkek arasındaki ayrılıklar silinerek yeni bir toplumsal düzen kurmalıyız.

Batı uygarlığına girebilmemize engel olan yazıyı atarak, Latin kökünden bir alfabe seçmeli, kılık kıyafetimize kadar, her şeyimizde

Batılılara uymalıyız. İnanınız ki bunların hepsi bir gün olacaktır.»

Şafak sökmüştü. Farkında bile olmamıştık. Bereket versin kıraathane, ötedenberi şafaktan sonra kapanıyormuş.

Ayağa kalktık. Çıktığımız zaman:

— Size eşlik etmeme izin verin, dedi.

Koluma girdi. Yüz adım ilerdeki otelin önüne geldik. Birşey unutmış gibi birbirimize bakiştık. Ayrılırken, iki kelime ile kendini bana tanıttı, sert adımlarla uzaklaştı.

Odama girdiğim zaman, uyku ihtiyacımı duymadım. Bu gencin konuştuklarını kafamda dertop etmeğe çalıştım. Yarınki «Hürriyet»in kahramanları arasında mutlaka onun bir yeri olacaktı.

●

«Hürriyet» bir gün ortaya çıktı. Kahramanları arasında, onun adı geçmiyordu. Bundan hayret ve hayal kırıklığı duydum.

Yıllar geçti. Balkan ve Dünya savaşları oldu. Selânik'teki anı, düşüncemden silinmişti.

Birinci Dünya savaşında Türklerle müttefiktik. Zafer bize yar olmadı. Belimizi doğrultmak için kabuğumuza çekildik. Türkiye müthiş sarsıntılarla çöküyordu. Kurtuluş umudu zayıflamıştı.

1919 yılının bir yaz gününde, Gümölcüne'de, bir esnaf kahvesinin söğüt ağacının gölgesinde yorgunluk çıkarıyordum. Gazete satıcıları tiz seslerle bağırarak yollara döküldüler. Herkes merak ve heyecanla gazetelere sarılıyordu.

İnönü: Bunu ilk defa anlatıyorum

Bir tarih ki, maddi varlığıyla Anıt Tepe'de, ve eserleriyle Türklüğün bağırında yatıyor. O tarihin adı Atatürk.

Ve bir başka tarih, ikinci tarih... Aramızda şimdi o... O, büyük tarihle el ele, yan yana, omuz omuza yaşamış, 80 yılı gerilerde bırakmış.

İnönü o da...

Ama, Türkiyede kaç kişi biliyor onların, nefes alan iki insan, emir veren iki komutan olarak ilk defa ne zaman, nerede yan yana geldiklerini?

Bir kaç gün öncesine kadar bir tek kişi biliyordu bunu:

Bir gazete istedim. Başlıklarına göz gezdirdim: «Anadoluda büyük bir ayaklanma» olduğu ve bunun başına «Mustafa Kemal» adında bir generalin geçtiği yazılı idi. Gözlerim başlığa takılıp kaldı. Başka bir şey okuyamadım. Kafamda bir boşluk vardı. Bu «ayaklanma», hangi generalin eseri idi? Bu boşluğu yavaş yavaş bir sis tabakası sarmağa başladı. Bir süre sonra, gazetedeki başlığı, bilmem niçin bir kere daha süzdüm.

«Arşimed»in keşfi gibi gözümün önünde silik bir anı canlanmaya başladı. Evet, bu ad, onun adı olacaktı.

Selânikte «Vardar» kıraathanesinde şafak söküne kadar başaracağı davayı inançla anlatan dâhi genç, bugün görevinin başına geçmiş bulunuyordu.

O anıya yeniden daldım.

Şimdi bu büyük Türkün başardığı davayı daha iyi kavrayabiliyordum.

Ben, Mustafa Kemal'in rüyalarını yormuş ve yillardan sonra bunun gerçek olduğunu görmeye talihine ermiş mutlulardan biriyim.

Tanrıdan son dileğim şudur:

— Göç yaşına gelmiş bir ölümlüyüm. Ne olur. Tanrı lütufkârlığını gösterse de ölmeden önce bu ulu kahramanı bir defecik daha görebilsem, alnından öpmek müsaadesini alarak kutlasam.

●

İhtiyar Manolof, bu dileğine ermeden öldü.

ARİF NECİP KASKATI
30 Ağustos 1948

Sadece İnönü.

İsmet Paşa, bana bir sonbahar akşamı Çankaya'daki evinde anlatı, Atatürk'le ilk görev arkadaşlığını. Kendit âbiriyle; «Atatürk'ün İnönü'yü vazifede yakından tanıması»nın ve İnönü'nün «O'nun büyük kumandan vasfını vazifesi sırasında ilk defa görmesi»nin hikâyesini...

İnönü, «İlk defa sana anlatıyorum bunu, arkadaşım...» dedi. Ve, anlattı. Söylediklerini noktası noktasına, aynen alıyorum.

Böylece tarihin bir önemli olayı daha açıklanmış oluyor.

«Muharebelerde Atatürk'ün süratle güç ve karışık durumlara karar verdiğini büyük karargâhta iken görmüştüm.

Kafkas cephesinden başlayarak nihayete kadar kumandanımız olarak maiyetinde çalıştığım zamanlarda derin görüş ve süratle karar verebilmek gibi büyük bir meziyetin emsalsiz ölçüde sahibi olduğunu görmüşümdür.

Her büyük kumandanda başlıca aranan bu vasıf Atatürk'te yaradılıştan ve öğreniştan köklü idi...

İLK YAKINLIK

«Atatürk'le Erkânı Harbiye Mektebi (Harb Akademisi) nde iken sınıflarımız girbirine yakındı.

Ondan sonra orduda ve özellikle Meşrutiyet inkılabında birbirine yakın, birbirine paralel olaylarda ve görüşlerde bulunduk. Dünya Savaşının ilk devrinde ben Atatürk'ün muharebelerini yakından takip edecek durumdaydım.

Bu küçük başlangıçla Atatürk'le tanışmamızın ön safhasını söylemiş oluyorum.

VAZİFE TANİŞMASI

Vazife tanışması ve gittikçe ağırlaşan memleket meseleleri içinde Atatürk âmir ve ben pek yakında arkadaş olarak geçirdiğimiz hayat 1916 sonbaharında başlar. Ve, sonuna kadar devam eder.

Atatürk'ün vazifede beni yakından tanıması ve onun büyük kumandan vasfını benim vazifem sırasında ilk defa görmem şu olayla olmuştur:

Ben, 1916 senesinde Kafkas cephesinde bulundum. İlk ödevim 2. Ordu Erkânı Harb Reis (Kurmaya Başkanı) liğiydi. Bu ordunun kumandanı, 2. ve 3. orduların müşterek hareketini yani cepheyi ahenk içinde yürütmekle görevli idi.

1916 yazı ve sonbaharı 2. Ordu cephesinde Grandük Nikola ordularıyla çetin ve sürekli muharebelerle geçmiştir. Van'dan Erzurum cephesine kadar geniş bir hatta Çar orduları ile muharebeler yapıyorduk. Bu şartlar altında kış geldi. Ama, kış bizim için, yani 2. Ordu için pek güç şartlar içinde gelmiştir.

Geniş cephe, çok derin ve kudretsiz menzil hataları, büyük bir orduyu barındırıp beslemek için önceden hazırlığı olmayan bir bölge...

YENİ KUMANDAN GELDİ

Yaz muharebelerinde kumandanımız bulunan muhterem General, sonbaharda hasta oldu. Cepheden ayrılarak İstanbula gitti. Orduya vekil olarak kumanda etmek üzere Kolordu Kumandanlarından Mustafa Kemal Paşa tayin edildi. Ordu karargâhı Bingöl civarında SEKRAT denilen köyde idi. Yeni kumandanımız Mustafa Kemal Paşayı bir akşam karargâhta karşıladık. Kısa bir tanışmadan sonra hemen çalışmaya başladık. Ben

kendisine «Erkânı Harb Reisi olarak ordunun umumî durumunu anlattım. O, hiç nefes almadan Erkânı Harb Reisinin genel durumunu inceliyordu. Kumandan, yeni gelmiş bir âmirin ihtiyacı ile, beraber çalışacağı kurmay heyetinin ve özellikle Kurmay Başkanının bilgisi ve vazife anlayışıyla temas halindeydi.

Erkânı Harb Reisi olarak ben konuşuyordum. Kolordularımızı (şimdiye kadar kumanda ettiği kendi kolordusu dahil), kolordularla münasebeti olmayan ordu teşkilâtını, yanımda muharebe eden 3 ordu ile münasebetlerimizi ve İstanbulda bulunan büyük karargâhla ilgili meselelerimizi dinliyordu.

Tabii bütün bunlar düşmanın karşımızda bulunan durumu ile yakından ilgili ve umumî düşmanların vaziyetiyle irtibatlıydı. Sonunda, kendi yakın vazifemize değinen mesele üzerinde, yani 2. Ordunun durumu, önümüzdeki günlerde alacağı lüzumlu tedbirleri de Erkânı Harb Reisinden dinlemek istedi. Ben de, 2. Ordu için gördüğüm ihtimalleri ve alınması gereken tedbirleri tafsilâtiyle söylemeye çalıştım. Yeni gelmiş bir âmir için Erkânı Harb Reisinden beklenecek olan görüşleri hazırlığım kadar anlattım.

Görüşlerim, orduya verilmesi gereken yeni genel durumun teklifi ile bitiyordu.

Kolordunun kışı geçirmek ve yeni ihtimallere hazırlanmak için ne surette tertiplenmeleri ve hazırlanmaları gerektiği, bize ait işleri İstanbulla beraber yapılması icabeden taraflarıyla tesbit edilecekti.

TELKİN ŞÜPHESİ

Bu konuşmamız iki saat kadar sürdü. Mustafa Kemal Paşa kısa bir konuşmadan sonra vaziyeti tamamiyle kavramış olduğunu söyleyerek ordu hakkındaki tekliflerimi aynıyle kabul ettiğini bildirdi. Ve, hemen tatbika geçilmek lüzum olduğunu ilâve etti. O zamana kadar ordu içinde ve İstanbulla olan görüş farklarımızın birden ortadan kalkması ve hemen tatbika geçilmesinde yeni kumandana mübalağlı bir tesir yaptığım endişesi bende uyanı. Ve kendisine kesin kararını derhal vermemesini ertesi günü beklemesini rica ettim.

Bana öyle gelmişti ki, güç şartlar içinde pek önemli değişiklikleri sükûnetle düşünmesi için kendisine vakit bırakmak lüzumdu. Onun için kumandanımızın kararı ertesi güne bırakmasını telkin etmiştim.

Bu sırada, Mustafa Kemal Paşa hayret göstererek kesinlikle telkini reddetti. Ve, uzun görüşmelerimizin neticesinde verilmiş olan kararın bu geceden tatbika geçilmesini emir olarak bildirdi. Vakit, arada, bir ufak yemek faslasından sonra epeyce ilerlemişti. Hemen o gece, yeni tertiplerin yürürlüğe girmesi için emirlerin hazırlanıp arz edileceğini söyleyerek kurmay odalarına döndüm. Ordu karargâhı çalışmaya başladı. Aradan 2-3 saat geçtikten sonra, ileride bana anlattığına göre, kendisi edasında beklerken işlerin gerçekten yapıp

yapılmadığından şüphe etmiş ve benim çalışmamı vakit vakit yoklamış.

Sabah olmadan -ordunun bütün emirleri nin, irtabat çok güç ve geniş olan büyük bir cepheye, bildirilmesi için bütün tertipler alınmıştı. Kendisiyle, işler hazır olarak tekrar buluştuk. Son emirlerini imzaladı.

2. Ordu için yeni kumandan gelir gelmez alınan tedbirler İstanbul'a ve yanımızdaki 3. Orduya bildirilmişti.

Çıkan münakaşaları kolaylıkla bertaraf etti. Ve o kış çok güç görünen ihtimallere uğ-

ramadan geçirip hazırlanmak mümkün oldu.

Az bir zaman Mustafa Kemal Paşa ile Erkânı Harb Reisi olarak çalıştım. Ve bir kaç ay içinde O'nun inhasıyla kolojdulardan birinin komutanlığına tayin edildim. Bundan sonra 2. Orduya daha sonra, Suriye cephesinde yakın vazife münasebetlerimiz her gün aramızda daha güvenilir, daha samimi karakterini arttırarak devam etmiştir.

S. A. TERZİOĞLU
10 Kasım 1965

Atatürk

Atatürk ile 67 yıl önce Manastır Askeri İdadisinde tanıştım. Benden bir sınıf ilerde ve sınıfının en çalışkanı ve zekisi idi. Çok çalışır ve arkadaşlarını da çalıştırdı. Daha o zaman hükümetin idaresini tenkid eder, tarih hocamız Tefik Bey Roma İmparatorluğunun inkıraz bulması sebeplerini anlatırken Mustafa Kemal bunu Osmanlı İmparatorluğuna benzetir, bu idarenin de inkıraza doğru gitmekte olduğunu söylemekten çekinmezdi. Hocaları ve arkadaşları tarafından çok sevilirdi. Sıhatli ve neşeli idi. Koşmak ve atlamak gibi oyunlara katılmaz yürür ve kendi kendine idmanlar yapardı. Cuma tatillerinde Manastırda Kavaklaraltı kahvehanesine arkadaşlar ile beraber gider, orada tavla oynar, konuşurduk. Harbiye ve Erkanıharbiye Okullarında da beraber bulunduk. Buralarda da değerli vasıflarını göstermiş, memleket işleriyle de ilgilenmekten geri kalmamıştır. Sultan Hamidin ve Hükümetinin aleyhinde konuşur, bu idarenin yıkılması için gizli faaliyetlerde bulunurdu. Bu yüzden Erkânıharbiye Okulunu bitirdiği sene tevkif edilerek Beşinci Orduya sürülmüştü.

Selânikte bulunduğumuz zamanlarda rütbesi Kolağası idi. Erkânıharbiye hizmetlerinde ve çeşitli vazifelerde beraber çalıştım. Daha gençliğinde onun üstün kabiliyette olduğunu gösteren davranışları vardı. 31 Mart isyanının bastırılması için Rumeliden tertiplenen hareket ordusunda önemli vazife almıştı. 1910 da Arnavut isyanı tenkili için oralara giden Harbiye Nâzırı Mahmut Şevket Paşanın karargâhında da beraber bulunduk. Mahmut Şevket Paşa, orduda yapmayı düşündüğü islahattan bahseder, mütalâalarımızı sorardı. Bir gün orduda kıyafet hakkında ne düşündüğümüzü sordu. Herkes bir şey söyledi. Mustafa Kemal

Fesin hiç pratik olmadığı, şapka giydirilmesinin uygun olacağı mütalâasında bulundu. Mahmut Şevket Paşa bunun ifadesinin bile mahzurlu olduğunu, ancak siperliksiz başlık düşünülebileceğini beyan ederek sözü kesti.

İşte Mustafa Kemal, daha o zaman böyle düşünür ve söylerdi. O, 1908 Meşrutiyeti İdaresinin Türk milletini lâıyk olduğu medeniyet seviyesine yükseltebileceğini anlamıştı. Türlü tenkidlerde bulunuyor, millî hâkimiyete dayanan bir idare düşünüyordu.

Birinci Cihan Harbinde, Çanakkalede gösterdiği yararlık ve başarılarından ötürü milletimizin çok sevgi ve güvenini kazanmıştı. Yunan istilâsına karşı vatani savunmaya kalkışan millî kuvvetlerimizin başına geçti, dahi-yâne sevk ve idaresi ve milletimizin sonsuz fedakârlıkları sayesinde vatanımızın kurtarılmasını sağladı, ama her iş bitmiş değildi. Türk milletinin cihan önünde itibarını yükseltmek için ortadan kaldırılması gereken birçok engeller vardı. Onun örnek vasıfları içinde inkılâpçılık başta gelir. 23 nisan 1920 de Ankara'da toplanacak Birinci Büyük Millet Meclisi için seçim yapılmasını tebliğ ettiği zaman bir sualime cevap olarak yazdığı şifreli telgrafta bunun bir müessesan meclisi olacağını, fakat bu kelimenin şimdilik telâfuz edilmemesini bildir-mişti. Bundan, Cumhuriyete doğru gitme kararında olduğunu anlamıştım.

Yunan ordusu memleketimizden çıkarıldıktan sonra saltanat ile hilâfetin ayrılması için teşebbüso geçti. Büyük Millet Meclisi bu kararı vermekle millî hâkimiyet esası kurulmuş oluyordu. Bu, Cumhuriyetten başka bir şey değildi; fakat tam şekli ile Cumhuriyet ilânı için müsait zamanı bekledi. Düşündüğü inkılâpların her birini dikkatle hazırlar ve za-

manı gelince cesaretle tatbik etmekten çekinmezdi. Cumhuriyete rejimini kurdu, batı medeniyetini Türkiye'ye yerleştirmek azminde idi. Bütün kuvvetiyle çalıştı, sağlam ve kuvvetli idi.

O arkadaşlar arasında kuvvet denemeleri yapar, üstünlükler gösterirdi, hastalıklı değildi; hafif rahatsızlıkları ayakta geçirir, hastalık yatağına girmekten kaçınırdı. 1937 yılında mukavemeti azalmaya başladı, vücudunda rahatsızlıklar hissettiğini söylüyordu. Bu hallerin vahim bir hastalığın başlangıcı olduğu ilk zamanlarda anlaşılmamıştır; fakat sonraları doktorlarımızın ve Fransadan getirilen mütehassıs doktor Fisenje'nin muayeneleri neticesinde hastalığın (Siroz) olduğu anlaşıldı, fakat günden güne takatı kesildi, yatağa girmek istiyor, ama hastalık ilerliyordu, nihayet Savarona yatında istirahatete çekildi. Bu halde iken bile memleket işleri ile meşgul olmaktan geri kalmazdı. Yatta onun yanında vekiller heyeti toplantıları yapılır, yatağında yorgun hali ile fikirlerini söylerdi. Ben o zaman Milli Müdafaa Vekili idim. Bir toplantıdan sonra yalnız yanında kalmamı işaret etti. Hastalığının vehametini bildiğini üzüntü ile

anlattı. Doktorlara sorarak ve bir kitap okuyarak öğrenmişti. Teselli için söyleyecek bir kelime bulamadım. «Hatayın acele kurtarılmasını istiyorum, Makedonyada bize karşı yapılan siyasi komite teşkilâtını bilirsın. Her ne icap ederse yapın» dedi. Bu sözleri söyledikten sonra rahatlamış bir hali vardı, müsterih olmasını söyledim. Savarona yatından sonra Dolmabahçe Sarayına nakil edildi. Cumhuriyetin on beşinci yıldönümünde hipodromda halka bir nutuk irad etmek istiyordu. Hazırlıklar yapıldı, fakat Ankaraya gitmeye takatı yetmedi.

10. Kasım, 1938 günü saat 9.05 te Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Atatürk hayata gözlerini yumdu. Ölümüne bütün millet ağladı, gençliğe güveni çoktu. Büyük Millet Meclisinde bir gün kürsüde konuşurken, «Benim nâciz vücudum bir gün elbette toprak olacak, fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet pâyidar kalacaktır» demişti.

Onun eserini korumak ve ileri yürütmek tesellimiz olacaktır.

KÂZİM ÖZALP
10 Kasım 1964

